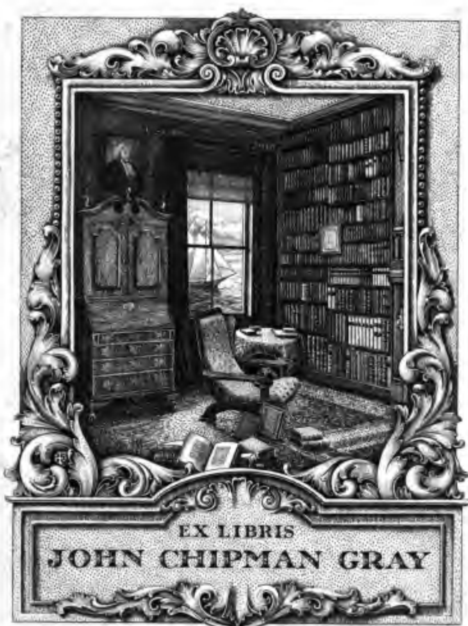

EX LIBRIS
JOHN CHIPMAN GRAY

THEOLOGIA

MORALIS

ILLUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI

D. ALPHONSI DE LIGORIO,

OLIM EPISCOPI S. AGATHÆ GOTHORUM,

ET RECTORIS MAJORIS CONGREGATIONIS SS. REDEMPTORIS, A PIO VII, 15 SEPTEMBRIS ANNI 1816 BEATORUM FASTIS ADSCRIPTI, ADJUNCTA IN CALCE PERUTILI INSTRUCTIONE AD PRAXIM CONFESSARIORUM, UNA CUM ILLUSTRISSIMI AC REVERENDISSIMI JOANNIS DOMINICI MANSI ARCHIEPISCOPI LUCENSIS EPITOME DOCTRINÆ MORALIS ET CANONICÆ EX OPERIBUS BENEDICTI XIV.

EDITIO CÆTERIS CORRECTIOR.

TOMUS TERTIUS.

Continens Tractatus de Contractibus et de præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

ANTVERPIÆ,

E PRELO JANSSENS ET VAN MERLEN, IN PLATEA CORIARIORUM.

1822.

THEOLOGIA MORALIS.

CAPUT III.

DE CONTRACTIBUS.

DUBIUM I.

Quid in genere sit contractus?

707 *Quid est contractus, et quotuplex?*
708 *Quotupliciter contractus perficitur?*
709 *Quid, si quis contrahat sinè animo contrahendi?*
710 *Quid, si sinè animo se obligandi?*
711 *An contractus sinè solemnitatibus obliget in conscientia?*
712 *An oriatur obligatio ex contractu de re turpi? Et cui facienda tunc restitutio?*
713 *An, quandò actio est debita, sed non ex justitia, pretium sit restituendum pro illa acceptum?*
714 *Quandò dolus vel error irritet contractum?*
715 *Quid, si dolus fuerit circà rei qualitatem, sed dederit causam contractui?*
716 *An metus gravis injustus reddat irritum contractum ipso facto?*
717 *An metum passus possit rescindere contractum pro suo arbitrio? Quid, si contractus sit irritus per metum reverentialem, aut per preces importunas?*
718 *Quid, si per metum levem?*
719 *An metum passus possit rem repetere à tertio possessore.*

» RESP. Est pactum, sivè consensus duorum, quo 707.
» scienter, liberè, et legitimè uterque se vicissim,
» vel nimirùm saltem una pars se alteri acceptanti
» obligat, quocumque signo externo id fiat: ut v. gr.
» in contractu mutui, ex una parte mutuans se obligat
» ad non repetendum mutuum antè certum tempus; ex
» altera parte mutuatarius se obligat tunc ad illud red-

» dendum; et sic de aliis. In promissione autem, vel » donatione absoluta, una pars tantùm obligatur post » alterius acceptationem. »

Prænotandum, alios esse contractus nominatos, ut sunt emptio, mutuum, etc. Alios innominatos, quorum *ex l. Naturalis*, *ff. de Præscript. verb.* quatuor dantur species, scilicet: *Do ut des: Facio ut facias: Do ut facias: Facio ut des.* Notandum deindè, alios esse contractus nudos, alios vestitos, nimirùm stipulatione, juramento. Pro nudis autem regulariter non conceditur actio in foro externo.

708 Sed quæritur 1. quot modis contractus perficiantur? Resp. quatuor modis, I. *Consensu*, ut in emptione, locatione etc. Et si in istis convenitur de scriptura, ista magis ad probationem, quàm ad constitutionem deserviet, *ex* § *Un Ins. de Obl. ex cons. et l. S. C. de Trans.* Excipe, nisi partes intendant suspendere consensum, donec scriptura fiat; et hoc esse indicatur, quandò ab initio de scriptura conveniunt, *l. Contractus*, *C. de Fide instrum.* II. Contractus perficiuntur *verbis*, proùt in stipulatione. III. *Scripturâ*, ut in contractu censûs. IV. *Traditione*, ut sunt mutuum, donatio, depositum, commodatum, pignus: qui omnes contractus, nisi traditâ re, non perficiuntur. Ità communiter *Lugo*, *Less. Mol. etc. cum Salm. de Contr. c.* 1 *n.* 5.

Hinc in contractibus, qui solo consensu perficiuntur, nequit una pars, alterâ invitâ, resilire; Secùs, si contractus scripturâ, aut traditione indigeant. Cæterùm in foro conscientiæ contrahentium intentioni standum est; Ità communiter DD. *apud Salmanticens. ib. n.* 6 *cum Less. lib.* 2 *cap.* 17 *n.* 19 *Covarr. Gom. etc.*

709 Quæritur 2. an, si quis externis signis contraheret, sed sinè contrahendi animo, in conscientia teneretur ad contractum? Resp. negativè ex communi cum *Sanch. de Matrim. l.* 1 *disp.* 9 *n.* 5 *et Lug. Sylv. Prado cum Salm. ib. n.* 7. Excipe, nisi in aliquo contractu oneroso alter contrahens jam partem suam præstiterit; tunc enim tenêris tu implere tuam, etiàmsi fictè

promiseris, juxtà dicta de stupratore fictè promittente Matrimonium, vide *dict. n.* 642.

Quæritur 2 an qui, sciens obligationem contractûs, velit quidem contrahere, sed nolit se obligare, remaneat obligatus in conscientia? Adest duplex sententia probabilis. *Prima sententia* affirmat cum *Less. Soto, Dic. Pont. etc. apud Salm. de Matr. c.* 1 *n.* 20. *Secunda* verò *sententia* probabilior negat cum *Sanch. de Matr. lib.* 1 *D* 9 *n.* 5 *Bonac. eod. tit Qu.* 1 *p.* 1 *n.* 5 *et Salm. dict. n.* 28 *cum Pal. Con. Avers. Villal. Bec. Cornejo, etc.* Ratio, quià conditio apposita contraria substantiæ contractûs, contractum invalidat; quâ ratione in *cap. fin. de Condit. appos.* dicitur, quod conditio contraria substantiæ matrimonii ipsum annullet, licet adsit intentio contrahendi. Vide dicta *de Juram. pag.* 121 *vers. An autem; et de Voto pag.* 126 *Quæritur II.* 710

Quær. 4. utrùm contractus sinè debitis solemnitatibus celebratus obliget in conscientia? Triplex datur probabilis sententia. *Prima* negat; quia leges irritantes tales contractus fundantur in præsumptione non solùm doli, sed etiàm periculi; et ideò potest Lex humana omninò tollere naturalem obligationem contractûs initi: Sic enim Ecclesia nullum reddidit Matrimonium sinè Parocho, et testibus contractum, Ità *Less. lib.* 2 *c.* 19 *n.* 35 *Lugo D.* 22 *sect.* 9 *n.* 252 *Salm. de Contr. c.* 1 *n.* 50 *cum Vasq. Trull. Bon. et aliis.*

Secunda sententia omninò opposita, quam tenet *Sotus de Justit. lib.* 4 *quæst.* 5 *Mol. D.* 81 *Sa v. Contractus n.* 1 item *Abbas, Innocent. S. Antonin. et alii apud Cabass. Theor. Jur. l.* 6 *c.* 3 *n.* 2 et meritò probabilem vocant *Lug. Less. et Salm. n.* 50 *et* 52 affirmat, hujusmodi contractus obligare, quià in illis humana lex, quàmvis neget actionem civilem, non tamen tollit naturalem obligationem, ad quam solus quidem consensus sufficit. *Tertia* sententia, quam sequuntur *Sanch. Con. lib.* 4 *cap.* 1 *d.* 14 *cum Henr. Lop. etc. Cabass. l. cit. cum Bann. et Beja* (et his se postmodùm adjungit *Sotus loc. cit. q.* 5 *art.* 3) docet, 711

in his contractibus præferendum esse possessorem, donec per sententiam judicis condemnetur ad restituendum; et probatur ex *c. Cum sunt*, *de Reg. Jur.* ubi: *Cum sunt partium jura obscura, reo potiùs favendum est, quàm actori.* Hanc sententiam non solùm puto probabiliorem, sed in praxi omninò tenendam, eòquod (juxtà principium in hoc libro toties statutum), cum possessio jus certum tribuat, nequit possessor re expoliari, nisi constet de jure alterius. Hæc autem tertia sententia supponit secundam satis esse probabilem. Sed primæ sententiæ Auctores possent objicere exemplum suprà relatum Matrimonii clandestini, sinè Parocho et testibus initi, ex quo nulla remanet naturalis obligatio, cum ab Ecclesia in Tridentino *Sessione 24 cap.* 2 omninò invalidum declaratum fuerit. Sed respondetur, hujusmodi contractum multùm differre ab aliis, respectu enim ad Matrimonii contractum, cum ipse ad Sacramenti dignitatem elevatus fuerit, singularis potestas à Deo impertita est Ecclesiæ, solvendi scilicet ab omni obligatione Sponsos, qui sinè debitis conditionibus ab Ecclesia præscriptis Nuptias ineunt; nam et Ecclesia, licet nihil mutare possit circà Sacramentorum materiam, et ideò nullum potest invalidare Matrimonium legitimo consensu contractum, attamen benè præscribere valet, et declarare, illegitimum esse consensum illum, quem Sponsi apponunt contrà legem ab Ecclesia propter commune bonum Christianæ Reipublicæ sancitam. Procùl tamen dubio tenetur possessor stare sententiæ Judicis, si damnetur ad restituendum, ut benè addit *Cab. loc. cit. n.* 5 *in fine*. An verò possit Judex eo casu judicare contrà possessorem, si probabilior sit Judici opinio possessori opposita? Probabiliùs nego, juxtà dicenda *lib.* 4 *n.* 210 *v. Quæritur II*. Hìc autem notandum id, quod habetur *in l. Etsi inutiliter*, *C. de Fideicom.* nempè, quod, si hæres jam tradiderit rem ex fidei commisso relictam in testamento non solemni, nequeat postmodum eam repetere hâc præcisè ratione, *cum non ex sola Scriptura* (verba textûs) *sed ex con-*

scientia relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur. Hinc ponitur in Argumento : *Agnoscens minùs solemnem voluntatem, et solvens, non repetit.*

« 1. Si alteri promisisti, aut donâsti interiùs tantùm, aut si externo signo quidem, alter autem non » acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris.

» 2. Invalidus est contractus, si contrahentes sint » inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum » resistat. Vide *Less. l. 2 c. 37 d.* 8.

» 3. Item si materia contractûs sit illicita, ut si sit peccatum; vel illegitima, ut si fur vendat rem alienam.

Quæritur I. An inducant obligationem pacta de re turpi, puta de patrando homicidio, adulterio, furto, 712 sacrilegio, fornicatione, et similia? Certum est, quod antè patrationem peccati nullus sit contractus, et nullam pariat obligationem, quoniam justitia nullo modo potest obligare ad illicitum; undè certum est, quod eo casu nec promittens teneatur dare pretium conventum, nec alter retinere possit pretium acceptum. Dubium est, an post opus illicitum præstitum sit obligatio solvendi pretium promissum, et alter possit illud retinere? Quòad meretrices commune est, et certum inter DD. quod possint retinere pretium meretricii præstiti. Ità *S. Thom.* 2 2 *qu.* 62 *art.* 5 *ad* 2 ubi docet : *Cum quis dat meretrici propter fornicationem .... mulier potest sibi retinere quod ei datum est. Sed si superfluè aliquid per fraudem vel dolum extorsisset, teneretur eidem restituere.* Et ità *Continuator Tournely tom.* 1 *pag.* 330 *sect.* 4 et omnes alii communiter : Et probatur ex *l.* 44 *ff. de Condit. ob turp. caus.* ubi dicitur : *Sed et quod meretrici datur, repeti non potest... quià licet turpiter faciat quod sit meretrix, non tamen turpiter accipit, cum sit meretrix.* Pro aliis verò maleficiis, puta pro ferenda sententia injusta, vel patrando homicidio, adulterio, fornicatione, etc. duplex est sententia probabilis : *Prima* negat esse obligationem solvendi pretium, aut posse illud retinêri; ità *Adrianus in* 4 *de Rest.* §. *Restat Comitol.*

lib. 3 *D.* 5 *Jo. Med. Cod. de Restit. Nav. Man. cap.* 17 *n.* 38 (quàmvis *Less. et Lugo* asserant *Navarr.* alibi mutâsse sententiam) *Continuator Tournely l. c. pag* 330 *ac alii ap. Concinam t.* 7 *pag.* 147 *n.* 5 et probabilem vocant *Less. lib.* 2. *cap.* 14 *n.* 60. *Roncagl. de* 7. *Præcept. c.* 6. *quæst.* 4. *et Dian. part.* 2. *tract.* 2. *Misc. R.* 40. atque huic adhæret *Conc. loc. cit.* Probatur 1. hæc sententia ratione, quià actio illicita nullò pretio digna est, cum peccatum non sit vendibile. Probatur 2. ex *l. Mercedem. C. de Condict.* ubi dicitur : *Ob turpem causam ex stipulatione contrà bonos mores interpositâ denegandas esse actiones.* Item ex *l. Pacta. C. de Pactis. Pacta, quæ contrà leges constitutionesque, vel contrà bonos mores fiant, nullam vim habere, indubitati juris est.* Si igitùr pactum antè impletionem est nullum, non potest per impletionem validari; regula enim communis est quod illud quod ab initio non subsistit, tractu temporis convalescere nequeat. Censentur autem leges istæ non solùm prohibere actiones ipsas illicitas, sed etiàm solutionem pretii pro illis, eò quod solutio fomentum præberet similibus sceleribus. Accedit, quod leges, quæ non nituntur falsâ præsumptione, benè obligent in conscientia. Undè *S. Th.* 2 2, *quæs.* 32 *art.* 7 *ad* 2 ait: *Apud illos, qui sunt hujusmodi legibus obstricti, tenentur universaliter ad restitutionem.* Et *quæs.* 62 *art.* 5 *ad* 2. *Ille, qui accepit contrà legem ... non debet sibi retinere.* Juxtà autem hanc sententiam dubitatur, cuinam facienda sit restitutio accepti? *Sotus, et Covarruvias* censent, faciendam esse illi, qui dedit: Sed probabiliùs et communiùs tenent *Less. n.* 61 *cum S. Anton. Navarr. et aliis*, erogandum esse pauperibus, vel locis piis; absurdum enim est, et contrà mentem legum, ut illi fiat restitutio, quem potiùs leges punire, quàm juvare intendunt.

Secunda verò probabilior sententia et communis, quam tenent *Sanch. Dec. l.* 3 *c.* 9 *n.* 27 *et* 28 *Less. l.* 2 *c.* 14 *n.* 52 *et l.* 18 *n.* 18 *Salm. de Rest. c.* 1 *n.* 154. *Croix l.* 3 *part.* 2 *n.* 692 *Viva de Rest. quæst.* 1 *art.* 1 *n.* 3 *Lugo de Just. D.* 18 *n.* 59 *cum Vasq. Sot. Mol. Turr.*

Covarr. Cajet Arag. et aliis communiter, docet, tenêri promittentem solvere pretium, et contrà, recipientem non tenêri ad restitutionem. Ratio, ut quidam dicunt, quià opus malum, etsi pretio dignum non sit, quatenùs est malum, est tamen pretio dignum, quatenùs est alteri utile, vel delectabile. Sed hæc ratio tenuis mihi videtur, nam, ut docent communiter DD. cum *D. Thoma*, nullum pretium meretur res, quæ cedit tantùm in utilitatem emptoris, et ejus privatio nullum affert incommodum venditori pretio dignum. Nec valet dici, quod præstans opus illicitùm justè pretium accipiat pro rectitudine, quâ privatur; hujus enim rectitudinis privatio, cum sit res merè spiritualis, nullo modo videtur esse pretio æstimabilis. Ratio potior mihi est, quià in quocumque contractu oneroso, *do ut des, facio ut facias* (ut statuimus ex communi sententia *n.* 644), lex naturalis dictat, quod, cum quis partem suam præstiterit, teneatur alter suam implere, quam licitè præstare possit. Undè, si alter opus suum (etsi illicitùm) jam præstiterit, tenêris tu pretio promisso ei satisfacere. Sed dices: hoc currit quandò utraque pars est pretio æstimabilis; at hìc actio illicitè præstita nullo pretio digna est. Respondeo: actio illa peccaminosa nullo quidem pretio est digna, quià illicita est; sed benè pretium meretur, quâ est temporaliter laboriosa, vel ignominiosa, vel periculosa illam præstanti; pretium enim et actio tunc conveniunt saltem in genere rei temporalis. Et quamvis ignominia illa, sivè periculum, nullo pretio compensari possit, et antè pactum nihil compensare tenearis, cum sint res diversi ordinis, inter quas nulla datur proportio, et ideò qui famam alteri abstulit, non tenetur pecuniâ infamiam compensare, si nequeat famam restituere, ut ex probabiliori sententia diximus *n.* 627. Posito tamen contractu, et præstitâ ab altero actione peccaminosâ, tenêris tu pretium promissum solvere, non jam ad compensandum damnum alterius, sed ad implendam obligationem naturalem, ex qua (ut diximus) quis-

que tenetur suam partem promissam implere, postquàm alter suam præstiterit. Aliàs (rectè ait *Lugo loc. cit.*) non videtur, quomodò possit obligari stuprator, qui virginem violaverit sub facta promissione matrimonii, ad eam ducendam, ut diximus *n.* 643 ex communi sententia. Ad leges autem civiles pro prima sententia allatas respondet *Les. dic. c.* 14 *n.* 57, quod licet ipsæ rescindant hujusmodi pacta, et auferant omnem obligationem civilem, ob quam possit peti in judicio promissum, tamen non irritent acquisitionem rei ex tali causa. Et hoc satis significat lex in principio hujus quæstionis relata, quâ declaratur, meretricem posse retinere pretium sui meretricii, *quià, licèt turpiter faciat, quod sit meretrix, non tamen turpiter accipit, cum sit meretrix.*

Quæritur II. An, si vir donet aliquid fœminæ ad extorquendam copulam, possit illa id retinere, copulâ non concessâ? Si adfuerit pactum de copula explicitum, vel implicitum, tunc certè tenetur restituere; Secùs verò, si donum datum sit ad animum alliciendum, quià datio illa fuit omninò liberalis; quemadmodum si quis det pecuniam Episcopo tantùm ad eum alliciendum, ut conferat Beneficium, justè potest Episcopus eam retinere, si non conferat. Ità communiter *Lugo D.* 18 *n.* 49 *Mol. t.* 3 *D.* 737. *Roncaglia de* 7 *Præcept. c.* 6 *quæst.* 2 *et Salm. de Restit. c.* 1 *n.* 165 *cum Prado, Tap. Vill. Dic. Reb. etc.* Benè tamen advertunt *Salm. ibid.* difficulter excusari mulierem accipientem tale munus à peccato scandali, quià munere accepto vir ardentior et audacior redditur ad eam concupiscendam. Undè dixit *D. Thom. lib.* 4 *de Erudit. Princip.* ex D. Hieronymo: *Matrona non est casta, quæ, cum rogatur, munera accipit.*

713. Quæritur III. Si actio sit debita ex alia virtute, quàm ex justitia, puta jejunium in Quadragesima, an restituendum sit pretium pro illa actione acceptum? Affirmant *Les. Medin. etc. apud Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 295. Sed communiùs et probabiliùs negant *ibid. Sot. Lugo, Bann. Tambur. Dian. et alii.* Ratio, quià præsens pretium tunc acquirit jus, quo anteà carebat.

« 4. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel er-
» rore versante circà rei substantiam, v. gr. si acetum
» pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

» 5. Non est invalidus contractus (etsi aliquandò ob 714
» injuriam possit rescindi), si error vel dolus interve-
» niat circà qualitatem, aut circumstantiam accidenta-
» lem v. g. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhe-
» nanum: nisi fortè intentio contrahentis fuerit condi-
» tionata non obligandi se, nisi existente tali quali-
» tate, aut circumstantia; qualis virtualiter fuisse
» censeri potest, si error versetur circà circumstan-
» tiam valdè immutantem objectum, et nimis exce-
» dentem ejus existimationem, ut notat *Laym. l.* 3 *t.*
» 4 *c.* 6. »

Contractus est nullus, si dolus, vel error sit circa substantiam contractûs. Est commune; *Less. l.* 2 *c.* 17 *n.* 27 *Salm. c.* 1 *n.* 19 *cum Trull. Bon. Villal. etc. ex S. Thom. p.* 3 *q.* 51 *art.* 2 *ad* 7. Et hòc, etiàmsi dolus, vel error non dederit causam contractui, idest etiàmsi, patefacto errore, pars adhùc contraxisset: quià semper deficit actualis consensus, *Salm. ibid. cum Sanch. Bon. Con. Trull. Avers. etc.* Communis è converso est sententia, quod, si error sit non circà substantiam, sed circà qualitatem rei, et non dederit causam contractui, contractus sit validus, *Less. ib. n.* 28 *cum S. Anton. Soto, Caj.* Hinc ait *Less.* quod, licet una pars decepta fuisset in pretio ultrà dimidium, contractus non posset rescindi, alterâ nolente, sed solùm ad æqualitatem reducendus esset; *Salm.* tamen *c.* 1 *n.* 20 *cum Molin.* dicunt, contractum posse rescindi.

Sed majus dubium est, si dolus, vel error fuerit 715
tantùm circà rei qualitatem, sed dederit causam contractui, ità ut, illo manifesto, pars non consensisset, utrùm validus contractus remaneat? Negant *P. Concina tom.* 7 *p.* 246 *Basil. et alii apud Salm. de Matrim. c.* 10 *n.* 12 *et Præpos. cum Medina apud Salm. de Matr. l.* 7 *D.* 18 *n.* 17 *et Salm. de Contr. c.* 1 *n.* 21 probabile putant. Ratio, quià licet qualitas in esse physico sit quid accidentale, in esse tamen morali habet ra-

tionem substantiæ Oppositum tamen est communiter traditum à DD. et probabiliùs cum *Lug. D.* 22 *n.* 92 *Sanch. de Matr. l.* 1 *D.* 64 *n.* 3 *Less. loc. cit n.* 29 *Laym. l.* 3 *tract.* 4 *c.* 5 *n.* 3 *Pal. tract.* 14 *D.* 2 *p.* 5 *n.* 19 *Ronc. de Contract. quæst.* 5 *R.* 2 *Tourn. t.* 1 *p.* 415 *Salm. loc. c. cum Mald Prado, Trull. etc.* Ratio, quià contractus hic non est invalidus neque de jure positivo, neque naturali. Non de jure positivo, cum ex *Inst. l.* 4 *tit.* 13 *de Except.* sic habeatur: *Si metû coactus, aut dolo inductus; aut errore* (intellige circà qualitatem) *lapsus stipulanti Titio promisisti quod debueras promittere, palam est te jure civili obligatum esse et actio qua intenditur, dare te oportere efficax est: Sed iniquum est te condemnari, ideòque datur tibi exceptio, quod metûs causâ, aut doli mali, etc.* Non de jure naturali, nam ad contractum validandum sufficit animus voluntarius quòad substantiam, licet sit involuntarius quòad accidentia: Nisi (ut benè advertunt cum *Busemb.* hîc *n.* 5 *ut suprà Tournely loc. sit et Sporer de* 7 *Præcet. n.* 86 *cum Sanch. ac Laymann*) contrahens expressè consentiat sub conditione, si talis adsit circumstantia, quià tunc qualitas transit in substantiam. Communiter autem DD. ut ait *Concina cum Busemb. Les. Spor. Tour. etc.* docent semper posse irritari talem contractum à decepto ratione injuriæ, et defectûs consensûs, et tenêri deceptorem ad damna ex deceptione orta, *ex l.* 13 *de Act. emptoris.* Et quandò res adhùc integra est, ajunt *Less. loc. cit. Laym. n.* 6 *Pal. n.* 23 *Sporer de* 7 *Præcept. c.* 2 *n.* 98, quod, si error fuerit invincibilis, non teneatur deceptus in conscientia implere contractum, etiàm onerosum, postquàm noverit veritatem, quæ si ab initio ei nota fuisset, minimè consensisset: Ratio, quià hæc est tacita mens contrahentium, non se obligandi ad contractum, quandò se deceptos deprehendunt: idque dicit confirmari à consuetudine recepta. Quandò verò res non est integra, nempè si altera pars jam impleverit, tunc si illa non erat conscia erroris, licet tu non habeas actionem ad rescissionem, adhùc tamen

contractum potest rescindere in conscientia, si res est magni momenti, et deceptio fuit causa contractûs, ut *Sylv. et Navarr. apud Less. cum Laym. et Bus. dict. n.* 5 *in fine*. Si autem altera pars conscia erroris erat, tunc potes contractum irritare, ut suprà, etiàm in judicio. Notandum tamen, quod in conscientia altera pars errorem tibi manifestare non teneretur. Ità *Less. loc. cit. n.* 33. Intellige, modò non decipiat, sivè ipse non sit causa erroris, proùt dicit idem *Less.* loquendo de Donatione, vide *infr. n.* 737 *in fin.*

« 6. Nec est invalidus contractus, sivè onerosus,
» sivè gratuitus, ex metu, licet gravi, injustè incusso,
» cum adhùc simpliciter sit liber, et voluntarius: li-
» cet possit à judice rescindi pro arbitrio metum passi.
» Ità communiter *ap. Sanch. d.* 8 *n.* 4 *Card. Lugo d.*
» 22 *Laym. loc. cit. c.* 5. Excipiuntur tamen aliqui
» contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex jure
» positivo), si ex metu gravi fiant; talis est 1. Con-
» tractus matrimonii, etiàmsi juramentum accesse-
» rit, *ex c. Cum loco, et c. Veniens.* * (*Utrùm currat*
» *idem in sponsalibus? Affirmant Salm. de Matr. c.* 1
» *n.* 62 *cum Sanch. Advers. Cov. Bec. At probabilius*
» *Con. Trull. Dic. Hurt. Led. dicunt sponsalia esse*
» *tantùm rescindibilia.* V. *de Matr. l.* 6 *n.* 844)* 2.
» Professio religiosa, *ex c.* 1 *De his.* 3. In aliis qui-
» buscumque votis. * (*Etiàmsi vovens noluerit se obli-*
» *gare. Salm. de Contr. c.* 2 *n.* 12 *ex communi.* Vid.
» *dict. n.* 197.) * 4. Contractus dotis promissæ, vel
» solutæ, qui in hoc sequitur naturam matrimonii,
» cui accessorius est. *Leg. Si mulier.* §. *Si dos, ff.*
» *Quod metûs causâ.* 5. Promissio, vel traditio, in
» rebus Ecclesiæ, *c.* 15 *qu.* 6 6. Auctoritas tutoris
» per metum extorta. *Leg.* 1 §. *ult. ff. de Auctor. tu-*
» *tor.* His addunt alii plures, ut promissionem, et
» donationem gratuitam, renuntiationem beneficii;
» jurisdictionem per metum extortam. Verùm hi
» controvertuntur, vide *C. Lugo de Just. d.* 22 *n.* 115
» *et seq.* »

Quær. 1. An contractus per metum gravem initus 716

sit ipso facto invalidus? Adest triplex sententia probabilis. *Prima* sententia affirmat; Ratio 1 quià si hujusmodi contractus naturaliter esset validus, ex injustitia oriretur justitia, cum ex contractu per injuriam extorto oriretur obligatio, quæ est actus justitiæ. Ratio 2 quià, si contractus valeret, utique transferretur dominium rei traditæ, et metum incutiens eam retinere posset, saltem usque ad Judicis sententiam; sed hoc omnes negant; ergò contractus per se est nullus, saltem de jure positivo, ex *l. Qui in carcerem*, 22 *ff. de eo quod metûs causâ*, ubi dicitur contractum ex metu initum, *nullius esse momenti.* Ità *Mol. t.* 2 *D.* 326 *Fel. Pot. de Contr. n.* 2359 *cum Vill. Dian. Leand.* item *Sylv. Rebbel. et alii apud Salm. de Contract. c.* 1 *n.* 10, qui probabilem vocant. *Secunda* sententia tenet, contractus gratuitos esse invalidos, non verò onerosos. Ità *Sot. in* 4 *D.* 29 *q.* 1 *art.* 3 *Pont. de Matr. l.* 4 *c.* 6 *n.* 4 *cum Medin. Arag. Reb. etc.* et quòad donationes hæc videtur esse *D. Th.* 2 2. *q.* 89 *art.* 7 *ad* 3 ubi ait: *Talis obligatio tollitur per coactionem, quià ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur.* Ratio, quià ad liberalem donationem, ad differentiam aliorum contractuum, requiritur de jure naturali voluntas omninò libera. *Tertia* verò sententia probabilior et communissima, quam tenent *Lugo de Contract. D.* 22 *n.* 115 *Less. l.* 2 *c.* 17 *dub.* 6 qui vocat ferè communem, *Salm. dict. c.* 1 *n.* 11 *Roncaglia de Contract. cap. un. quæst.* 4 *R.* 1 *Fill. tract.* 33 *c.* 2 *n.* 32 *Azor. t.* 1 *l.* 1 *c.* 11 *Renzi de Contr. c.* 5 *quæst.* 3 *Viva q.* 1 *art.* 3 *n.* 11 et alii innumeri, docet, talem contractum esse quidem rescindibilem, non verò invalidum, neque de jure naturali, neque positivo. Non naturali, quià metus non tollit simpliciter voluntarium, ut *D. Thom.* 1 2 *q.* 6 *art.* 6. Non jure positivo, dum in *l. Si mulier ff. de eo quod metus etc.* præcipitur Judicibus ut tales contractus rescindant; ergò per se lex habet eos ut validos.

Excipe tamen Matrimonia per metum gravem inita, quæ certè per se sunt nulla ex jure Canonico. Vide

de Matr. l. 6 *n.* 1054. cui adjunjuntur : I. Professio Religiosa *c.* 1 *de his quæ v.* II. Electio Prælati, *cap. Periculum.* §. *Cæterùm*, *de Electione in* 6. III. Auctoritas Tutorum extorta per metum, *l.* 1 § *ult. ff. de Auctor Tut.* IV. Traditio rerum Ecclesiasticarum, *ex c. Pervenit de Jurejur.* V. Jurisdictio Ecclesiastica per metum acquisita, et etiàm civilis, *l.* 2 *ff. de Judæis.* VI. Absolutio à censuris (non verò inflictio illarum.) VII. Renuntiatio Beneficiorum, vide *Less. c.* 7 *d.* 6. *a n.* 37.

Quær. 2 An metum passus possit pro suo arbitrio 717
rescindere contractum sinè auctoritate Judicis? Negat *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 638 et eum sequitur *Mazz. de Contr. t.* 2 *p.* 40 qui dicunt, hoc prohiberi, ne jurgia multiplicentur, si cuilibet liceret rem repetere propriâ auctoritate. Sed affirmat communis sententia tenenda, quam tradunt *Less. dict. c.* 17 *n.* 38 et vocant communem *Sporer tr.* 6 *c.* 2 *n.* 123 *Fill. loc. c. n.* 33 *Laym. de Contract. c.* 6 *n.* 2 *Pal. tr.* 2 *D.* 1 *p.* 12 *n.* 6 *ad* 2. *Viva loc. cit. Salm. dict. c.* 1 *n.* 16 *ad* 2. *Renzi loc. cit. Roncag. dict. q.* 4 *R.* 1 *cum Mol. et Reb.* Undè inferunt, quod metum passus benè possit occultè sibi compensare; intellige, si petat, et alter nolit contractum rescindere. Et contrà qui metum incussit, tenetur restituere rem extortam, statim ac alter petat. Ità *Pal. loc. cit. Viva dict. n.* 11 *in fin. Less. n.* 38. *Fill. n.* 35.

Idem autem, quod dictum est de contractibus initis ob metum gravem, dicendum cum *Pontio de Matr. l.* 4 *c.* 11 *n.* 3 *et* 4. de initis per metum reverentialem. (Etsi *Pontius d. n* 3 teneat, contractus merè gratuitos, juxtà suam sententiam ut suprà in quæst. 1 esse non solùm irritandos ad nutum, sed ipso jure irritos). Alii tamen DD. tum tantùm id admittunt, cum metui reverentiali adjiciuntur etiàm verbera, aut minæ, aut diuturna indignatio, sivè torvus aspectus, dura verba, et similia, quæ verè gravis mali timorem immittant. Ità *Sanchez de Matr. l.* 4 *D.* 6 *n.* 14. *Viva de Matr. q.* 4 *art.* 3 *n.* 7. *Salm. eod. tit. c.* 9 *n.* 33 *et* 34 *cum Pal. Dic. etc. communiter.* Idem in substantia sentit *Pontius*

sed meritò ait *l.* 4 *c.* 5 *ex n.* 3 *cum aliis*, metum reverentialem per se esse gravem, quià aliud est operari ex reverentia Superiori debita, aliud ex metu reverentiali, qui necessariò induit timorem alicujus gravis damni imminentis ex obedientia non præstita, puta diuturnæ indignationis, etc. ut suprà. An autem preces importunæ constituant metum gravem? Affirmat *Pontius ibid. n.* 17 *cum Nald. Lugo, etc.* Sed veriùs negandum, nisi preces addantur metui reverentiæ ergà Superiorem: Ità *Sanch. l.* 4 *D:* 7 *n.* 7 *cum plur. et Sal. loc. c. n.* 37 *cum Pal. Bonac. Covarr. Dic. Hurt. et plurib.* Et benè advertit *Sanch. ibid. n.* 8 non omnes preces assiduas dici importunas, sed tantùm quæ sunt instantissimæ, et sæpiùs inculcatæ. Quarùm autem personarum respectu detur metus reverentialis? Ultrà proprium Patrem, Episcopum, Magistratum, dicit *Sanch. l.* 4 *D.* 5 *ex n.* 26 *cum aliis*, dari etiàm respectu Soceri, Avi, Curatoris, Matris (si tamen sit austera, et minas soleat exequi); et etiàm Fratris majoris, aut Patrui, si cum eis habitetur, et ab eis alimenta præbeantur.

718 Sed quæritur 3. utrùm contractus ex metu levi initus sit rescindibilis arbitrio metum passi? *Prima* sententia affirmat in foro interno; nam in externo non datur actio *ex lib.* 6 *ff. de eo quod metus etc.* Ratio, quià quicumque metus injuriam infert, ex qua incutiens commodum reportare non debet; undè sicùt ipse tenetur in conscientia relaxare promissionem tali metu extortam, sic contrà promittens in conscientia non tenetur illam adimplere. Ità probabiliter *Less. l.* 2 *c.* 17 *n.* 46 *cum Navarr. Sot. Syl. etc.* item *Sanch. de Matr. l.* 4 *D.* 19 *n.* 6. *Pal. dict. p.* 12 *n.* 6 *ad* 2 *et Salm. de Contract. c.* 1 *n.* 14 *cum Mol. Trull. Dic. et Reb.* Benè tamen excipiunt Matrimonium (juxtà nostram sententiam, vide *de Matr. l.* 6 *n.* 1056), et Professionem religiosam. An etiàm votum? Vide dicta *de Voto n* 167. *Secunda* verò sententia mihi probabilior, quàm tenent *Pontius de Matr. l.* 4 *c.* 10 *n.* 5. *Tamb. Dec. l.* 1 *c.* 2 § 6 *n.* 4 *et Viva de Matr. q.* 4 *art.* 2 *n.* 6

cum *Per. Med. etc.* dicit, neque in foro externo, neque interno rescindi posse contractum initum ex metu levi. Ratio, quià non præsumitur consensisse ex metu, sed verè spontè, qui noverit esse levem, et cum facilè potuisset, non rejecit. Excipienda tamen censent *Salm. loc. cit.* omninò esse sponsalia, quæ etiàm per metum levem contracta rescindi possunt per judicis sententiam, ex maxima libertate, quam sponsalia requirunt.

Quær. 4 utrùm si interfuerit metus gravis injustus dans causam contractui, et res pervenerit ad tertium possessorem bonæ fidei, pòssit metum passus ab illo rem revocare, et ille teneatur restituere? Negat *Laym.* Sed rectè communiùs affirmant *Salm. de Contr. c.* 1 *n.* 15 *cum Lugo, Sanch, Sylvest.* Quià res semper transit cum vitio suo, etiàmsi metus non sit ab illo tertio incussus; Et patet *ex l.* 14 §. 3 *de Eo, quod metus, etc.* ubi: *In hac actione non quæritur, utrùm is, qui convenitur, an alius metum fecit? Sufficit enim hoc dicere, metum illatum.* 719

« 7. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum » administrationem non habent: quales ferè sunt » prodigi, furiosi, filiifamilias, uxores, religiosi, » pupilli, minores; exceptis quidem casibus, de » quibus V. *Less. l.* 2 *c.* 17 *d.* 4. *et* infrà hîc *c.* 4 *d.* » 1. ex *n.* 918. »

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione, et Donatione?

720 « RESP. Quæ hùc spectant, facilè colliguntur ex » dictis suprà de Voto *l.* 3 *tr.* 2 *c.* 3.

Ex quibus, et doctrina præcedentis dubii resolvitur.

» 1. Promissio acceptata à promissario, si materia » sit notabilis, an sub mortali obliget secundùm se » spectata? Non convenit inter Doctores, *Caj.* negat » quem sequitur *Marat.* 2 *de just. d.* 19 *sect* 10. Alii » (fortè probabiliùs) affirmant cum *Vasq.* 1 *p. d.* 65 » *c.* 7 *n.* 4 *Fill. Mald. etc.* Dixi *secundùm se*, quià » certum est, quod per accidens possit obligare sub » mortali, v. gr. ratione gravis damni, quod aliàs » promissarius pateretur: ut si promisisses ei te daturum mutuum, et ille tibi confisus aliundè sibi non » prospexisset. Vid. *Less. l.* 2 *c.* 18 *d.* 5.

» 2. Tota hæc obligatio communiter dependet ab » intentione promittentis. Circà quod notat *Sa*, vix » quemquam promittentium intendere se obligare, » aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum » aut faciat instrumentum: sed plerumque tantùm » intendere declarare suum propositum. V. *Escob.* » *t.* 3. *c.* 6 *et Mol.* Hinc, ut in foro externo censeatur » valida promissio, requiritur præter acceptationem, » ut exprimatur causa, propter quam promittitur; » alioquin præsumitur errore, vel joco facta; *Trull.* » *l.* 7 *c.* 16 *art.* 7. *ex covarr. et Vill.* »

In hac quæstione tres sententiæ adsunt omnes satis probabiles. *Prima* dicit, quod quævis promissio acceptata obliget sub gravi et ex justitia, quià fidelitas promissa jus præbet promissario ad rem promissam. Ità *Sanch. de Matr. l.* 1 *D.* 5 *n.* 20 *Laym. tr.* 4 *c.* 12. *n.* 1 *cum S. Anton. Covarr. Pal. Trull. etc. ap. Salm. de contr. c.* 4 *p.* 79. *Secunda sententia* dicit, quod, qualis sit obligatio, pendeat ex voluntate, quam promittens habuit. *Bus. hic n.* 2 *et Lugo D.* 23 *n.* 89 *Spor. n.* 64 *et Holzm. n.* 702 *Mol. Vill. Reb. Reg. etc. ap. Salm n.* 80 *et* 81. In dubio tamen, ait *Lugo*, non censeri factam obligationem, nisi per verba obligatoria sit expressa ; vide *Lugo D.* 23 *S.* 6 *n.* 39 imò *Sa*, *ap. Bus.* nisi addatur juramentum, aut instrumentum. Cæterùm in dubio, an quis voluerit se obligare ex justitia, vel ex fidelitate, an graviter vel leviter, probabilissimum mihi dicendum videtur cum *Lugo D.* 23 *n.* 90 *Mol. tom.* 2 *D.* 262. *Sporer de* 7 *Præc. c.* 2 *n.* 69 *Holzm. tr.* 3 *n.* 702 eum non esse obligatum nisi sub levi. Et hîc advertunt *Sanch. de Matr. l.* 1 *D.* 6 *n.* 24 *Spor. n.* 68 et alii communiter apud *Tourn. tom.* 2 *p.* 556 *v. Fatentur tamen*, ad constituendam materiam gravem in promissione requiri materiam quadruplò majorem, quàm in furto mortali, quià promissor agit de proprio, fur de alieno. *Tertia sententia*, quam tenent *Salm. ex n.* 82 *cum Ban. Caj. Led. Henr. Dian. etc.* dicit, simplicem promissionem non obligare, nisi sub levi, quià tantùm obligat ex fidelitate, et probant ex *S. Th.* 2 2 *q.* 88 *art.* 3 *ad* 1 qui docet, promissionem obligare tantùm secundùm honestatem, non autem secundùm jus civile, id est secundùm justitiam, ut explicant *Salm.* Et insuper probant ex *L. Juris gentium* §. *Si cum null. ff. de Pactis*, ubi dicitur, quod nuda pactio obligationem non pariat. Et huic adhæret *P. Conc. tom.* 7 *p.* 637 *n.* 13 sentiens, raro esse obligationem ex justitia in simplici promissione.

Notandum autem est ut certum, quod quævis promissio, etiàm acceptata, non obliget, si posteà promissum reddatur impossibile, seu valdè nocivum;

vel illicitum, vel inutile: Et generaliter loquendo, quoties supervenit notabilis mutatio rerum, quæ si prævisa fuisset, non fuisset facta promissio: Quià semper promissio facta præsumitur sub tali tacita conditione. Ità communiter *Viva de Contract. qu.* 8 *Art.* 2 *n.* 16 *et Salm. c.* 4 *n.* 78 *Continuator Tourn. tom.* 1 *p.* 558 *n.* 5. Idque expressè docet *D. Th.* 2. 2 *q.* 110 *a.* 3 *ad* 5 ubi loquens de obligatione promissoris ait: *Si verò non faciat quod promisit, tunc videtur infideliter agere per hoc, quod animum mutat. Potest tamen excusari ex duobus; uno modo, si promisit id, quod manifestè est illicitum.... Alio modo si sunt mutatæ conditiones personarum, et negotiorum: Ut enim Seneca dicit* (*l.* 4 *de Benef. c.* 34 *et* 35.). Ad hoc quod homo teneatur facere quod promisit, requiritur, quod omnia immutata permaneant.

721 « 3. Donare non possunt 1. Carentes usu rationis.
» 2 Muti et surdi nati, secùs si tantùm sint surdi, vel
» muti, vel licet utrumque, si nôrint scribere. 3. Senes
» deliri, sivè bis pueri, secùs si sint judicio vegeto.
» 4. Pupilli, vel impuberes (nisi ad pias causas) do-
» nationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt
» validæ. (V. infrà *c.* 4 *d.* 1) 5. Damnatus criminis
» capitalis. V. *Dian. p.* 5 *tr.* 6 *R.* 3.

» 4. Qui præsunt Civitatibus, Universitatibus,
» Reipubl. etc. non possunt facere donationes, nisi
» remuneratorias, vel in eleëmosynas, *Sanch. Dian.*
» *p.* 8 *t.* 6 *R.* 16. Imò si Reges, et Principes nimis
» sint profusi in donationibus, in præjudicium Regni,
» vel statûs (præsertim si debitis gravati iis satisfa-
» çere non possunt, vel subditi nimiùm graventur
» exactionibus) possunt eæ revocari à Successore,
» *Bart. Lugo etc. cum Dian. p.* 8 *tr.* 6 *R.* 18 *et* 123. »

722 Adde. Neque donare potest debitis gravatus. Sed hic quæritur, utrùm licitè possis tu à debitis gravato accipere donum? Affirmant *Lessius l.* 2 *c.* 20 *n.* 168 *Mol. t.* 2 *D.* 328 *Nav. l.* 3 *c.* 4 *n.* 217 item *Trull. Diana cum Lugo. ap. Salm. de Contr. c.* 4 *n.* 91 et probabile putant *Lugo de Just. D.* 26 *n.* 116 *et Pal. de Just. tr.*

32 *D*. 1 *p*. 14 *n*. 7. Hi dicunt, te non peccare contrà justitiam, et ideò non tenêri ad restitutionem, nisi induxeris ad donandum, esto scias, propter hoc donantem fieri impotentem ad solvendum. Ratio, quià ille benè potest dominium transferre, cum adhùc sit verus dominus rei, quæ donatur; et tu rem acceptando uteris jure tuo, justitia enim non obligat, ut renuas accipere donum ob damnum alterius vitandum, cum illud per accidens eveniat, et tu non sis causa motiva damni, sed tantùm permissiva, quæ non obstringit ad restitutionem. Additque *Lessius*, cui adhæret *Molina*, neque peccare contrà charitatem, quià charitas non obligat, ut repudies commodum tuum ad servandos creditores indemnes. *Secunda* tamen sententia verior, et communis, quam tenent *Pal. l. c. Bonac. de Restit. D.* 1 *q.* 8 *p.* 2 *Lugo l. c. cum Cajet Sot. Nav. Sylv. Palud. Ang. Cov. et Reb. ac Salm. l. c. n.* 92 *cum S. Anton. Prado, Salon. et Arag.* docet, donatarium malâ fide accipientem omninò tenêri ad restitutionem damni, quod obvenit creditoribus. Ratio 1 quià creditores etiàm personale jus habent ad bona donata, nam licet in debitis personalibus directè sit tantùm persona obnoxia, tamen creditores indirectè habent etiàm jus ad rem, sivè ad bona debitoris, ut probabiliùs dicunt *Lugo d. D.* 20 *n.* 158 *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 403 *Roncaglia. de* 7 *Præc. c.* 8 *q.* 6 *Salmanticens de Restit. c.* 1 *n.* 246 alii relati *n.* 690 contrà *Pal. et alios ibid.* Et quamvis debitor donans sit dominus rei, quæ donatur, attamen (ut ait *Pal. cit. p.* 15 *n.* 7) habet illius dominium infirmum, sub onere solvendi, quod debet, adeò ut nequeat de re illa ad suum libitum disponere; quapropter dominium illud, sicut est in debitore, sic transit cum eodem onere in donatarium. Ratio 2 magis urgens, et convincens est, quià sicut donans lædit justitiam, se reddendo impotentem ad solvendum (quod nemo dubitat), ità etiàm lædit accipiens, qui positivè cooperatur actioni donantis injustè cum damno creditorum; et licet donatarius non sit causa motiva, est

tamen vera causa influxiva et efficax alienationis rei in damnum creditorum : contractus enim donationis (ut dicemus infrà *n.* 725) non consistit in sola voluntate donantis, sed etiàm in voluntate acceptantis, quâ contractus constituitur, et sinè qua nulla existit alienatio, sivè donatio. Notandum autem hîc 1 quod de jure positivo creditores infrà annum à die scientiæ habeat actionem contrà recipientem titulo sivè lucrativo, sivè oneroso; ad vindicandam rem scienter acceptam in ipsorum fraudem, nullo restituto pretio, ex *l. Quià debitores*, *l. Qui autem*, §. *Similis*, *ff. Quæ in fraud. etc.* ac *l. penult. Cod. eod. tit.* Notandum 2 nihil posse accipi titulo lucrativo per ultimam voluntatem à debitore in præjudicium creditorum, ex *l. Qui autem*, *ff. tit. cit.* Vide *Lugo D.* 20 *n.* 107.

723 Adde : inter conjuges, quamvis alii contractus sint validi *ex l.* 5 *ff. de Don. inter vir. et ux.* donatio tamen est nullius momenti, *l.* 2 §. *Secundùm. ff. eod. tit.* Potest tamen conjux retinêre, vel distrahere rem donatam, si donans sciat, et non contradicat. Ità *Sanch. de Matrimonio L.* 6 *D.* 11 *num.* 2 *Salm. c.* 4 *n.* 100 *cum Pal. et Villal.* Semper tamen talis donatio juramento firmatur, ut *Less. l.* 2 *cap.* 18 *num.* 88 *Sanch. ibid. num.* 2 *Salmant. num.* 101 *cum Sylv. Tapia, etc.* Firmatur etiàm morte donantis, modò iste antè donatarium decedat, et modò res in vita tradita sit, *Salm. d. num.* 101. Imò ab initio valida est donatio inter conjuges, si sit remuneratoria; vel fit causa mortis, vel si ex illa donans non fiat pauperior, nec donatarius ditior; item si vir sit prodigus, vel si uxor donet viro, ut consequatur aliquam Dignitatem, etc. Vide *Salm. num.* 102.

724 Prætereà invalida est donatio inter Patrem, et filium sub patria potestate adhuc manentem, *l.* 2 *C. de inofficiosa donatione*. Sed est communis, quod firmatur juramento, vel morte Patris. Econtrariò similiter est valida in casibus ut suprà mox enumeratis pro donatione inter conjuges : vel si fiat causâ studiorum, ut *Bus. hîc. n.* 5 vel si fiat causâ Matrimonii; vel si

filius sit tantùm naturalis; vel si Pater fructus peculii adventitii filio donet. Hæc tamen intelliguntur, nisi donatio sit inofficiosa (vide n. 740) scilicet lædens aliorum filiorum legitimas, vel creditores, *Salm. n.* 104 *cum Nav. Sylv. Tapia et Less. n.* 90 qui notat, donationes factas à matre, vel à filiis Parentibus per se firmas esse.

« 5. Donatio patris filio facta studiorum causâ est » valida, nec filius tenetur computare in legitimam, » tum quià fuit loco alimentorum; tum quià, si de» trahatur, jam non fuit donatio contrà hypothesim. » *Wading.* et 6 alii cum *Dian. p.* 8 *t.* 6 *R.* 23 *et* 29. » Sed *Trull.* limitat, nisi constet, contrariam intentio» nem patri fuisse. Quòd si tamèn de ea non con» stet, præsumendum esse de pietate patris, ideòque » tales expensas ordinariè post mortem patris non » venire in collationem bonorum, nec debere confer» ri in commune, nisi pater protestatus fuerit, se » velle in legitimam computari. Ità etiàm *Wading.* » *ex l. si Pater* 2 *ff. familiæ ercisc.* * (*Vide n.* 955.) *

» 6. Si Pater officium filio emit, debet pretium » computari in divisione cum fratibus: non autem, » si illud gratis à Principe obtinuit: uti neque quæ » filio intuitu meritorum patris sunt donata, quià » sunt quasi castrensia, *Mol. Fag. Dian. p.* 8 *tr.* 6 *R.* » 127 *et* 128.

» 7. Donatio antè acceptationem non parit obligatio- 725
» nem, ne naturalem quidem; potestque revocari, etiàm» si voluerit se absolutè obligare. Præsenti autem, et ta» centi facta, censetur ab eo acceptata, quià in favora» bilibus habetur pro consensu, *Mol.* et alii 18 *Dian. p.* 8 » *t.* 6 *R.* 89, 98 *et* 108. Pro altero verò nemo potest » acceptare, sinè speciali commissione, nisi donatio » fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ; nam hanc sinè ac» ceptione valere, et irrevocabilem esse, probabile est » *Laym. Dian. l. c. R.* 106 *et p.* 3 *t.* 5 *Res.* 107. Mul» tis tamen casibus, dummodò verba dirigantur in » præsentem, potest pater, vel mater pro filio, etiàm » emancipato, tutor pro pupillo, curator pro mino-

» re, filiusfamilias pro patre, servus pro Domino, » monachus pro monasterio; imò etiàm, secundùm » multos, quicumque alterius curam gerit, ut Præla- » tus pro Religioso, maritus pro uxore, Dominus » pro servo, etc stipulari. Deindè idem jura permit- » tunt Judicibus, et Notariis publicis, *Sanch. Mol.* » *Trull. etc. Dian. p.* 8 *t.* 6 *R.* 97. »

Communis est sententia (quidquid dicat *Dian. p.* 5 *Res.* 116), quod donatio, antè acceptationem, nullam obligationem inducat, ità *Lugo de Contr. D.* 23 *n.* 38 *Tourn. de Promiss. p.* 557 *Habert de Contract. tom.* 4 *p.* 3 *c.* 18 *q.* 1 *Conc. tom.* 2 *l.* 9 *Dis.* 5 *n.* 13 *Wigandt tract.* 8 *c.* 4 *n.* 53 *v. Dixi* 3 *Antoine in Decal. c.* 2 *p.* 1 *Cunil. Decal. c.* 2 §. 1 *n.* 2 *Franzoja de Præc. Decal. c.* 3 *Animad.* 2 *Less. l.* 2 *c.* 18 *n.* 34 *Soto de Just. l.* 3 *q.* 3 *Sanch. de Matr. l.* 1 *D.* 6 *n.* 10 *et Salm. de Contract. c.* 4 *n.* 68 *cum Pal. Prad. Tapia*, *et aliis*. Et hoc veriùs est, ut probant *Lugo, Sot. Less. Sanch. et alii* (*contrà Molin. etc. ap. Less.*) provenire non ex solo jure positivo, sed etiàm ex jure Naturæ, vel saltem Gentium, ut probatur ex *l. Absenti, ff. de Donat.* ubi dicitur: *si nesciat* (Donatarius) *rem, quæ apud se est, sibi esse donatam, donatæ rei dominus non fit, etiàmsi per servum ejus, cui donabatur, missa fuerit; nisi eâ mente servo ejus data fuerit, ut statim ejus fiat.* Ratio est, quià nequit contrahi obligatio à Contrahentibus sinè alterutrius consensu, ut enim sapienter ratiocinatur doctissimus *Card. de Lugo*, nemo de jure naturàli potest acquirere ullum jus in rebus alienis absque ejus consensu; quamobrem absque acceptatione donationis nullum transfertur jus in donatarium super rem donatam; et ideò, cum Donans immunis remaneat à quacumque obligatione, antè donationis acceptationem, poterit quidem ipse pro libito eam revocare. Nec obstat *l. Si argentum*, §. *final. si autem. C. de Donat.* nam ibi nihil aliud dicitur, quàm quod donatio valeat, etiàmsi res tradita non fuerit. Nec obstat *l. Nec. ambigi, ff. de Don.* ubi habetur, donationem absentibus factam satis valere; respondetur enim (ut

explicat Glossa) id intelligendum, cum donatio acceptata fuerit per Epistolam, aut Nuntium, aut Servum, ut habetur in *l. Si aliquid* 13 *ff. de Don. l. Etiàm per interpositam* 4 *C. eod. tit. et l. cit. Absentem.* Neque demùm obstat jus Canonicum in *c. Qualiter, de Pactis, et c. Si tibi absenti, de Præbend. n.* 6 nam in primo textu tantùm dicitur, quod donatio per nudum pactum teneat, etiàmsi nulla interfuerit stipulatio, quod negari non potest: Sed ibi nullum fit verbum de donatione non acceptata. In altero autem textu agitur de Beneficiis, ubi dicitur, quod, si Episcopus conferat Clerico absenti aliquod Beneficium, ipso ignorante nequeat collationem revocare; sed alia est collatio Beneficiorum, circà quæ Episcopus aliam non habet facultatem, quàm ea conferendi, et ideò factâ collatione, nequit ipsam revocare: alia verò est donatio, quæ nullam habet vim antè acceptationem. Advertendum tamen cum *Sanch. de Matrim. l.* 1 *D.* 6 *n.* 11., et *Villal. D.* 3. *n.* 4 quod, si donatio facta sit Infantibus, valeat ipsa etiàm antè acceptationem Donatarii, quià pro Infantibus lex ipsa acceptat. Idemque docent *Less. c.* 18. *n.* 36. *et Laym. c.* 1. *n.* 2. de donatione facta Civitati ad ædificia reparanda.

Sed quær. 1. utrùm donatio facta ad pias causas antè acceptationem valeat? Affirmant *Less. loc c.* et probabile putat *Busemb. ut supra cum Laym et Diana*. item *Molin. Felin. etc. apud Sanc. de Matr. l.* 1. *D.* 6 *n.* 16. Ratio istorum, quià acceptatio requiritur tantùm de jure positivo, et civili; non autem de jure naturali, et Canonico. Sed probabiliùs negant *Sanch. loc. cit. cum Cov. ac Salm. c.* 4 *num.* 69. *cum Pal. Vill. Reb. etc.* Ratio, quià ad donationem de ipso jure naturæ, ut mox dictum est suprà, requiritur acceptatio, sinè qua nulla adest donatio. Secùs verò dicendum, si donatio sit facta Deo, videlicet: *Promitto Deo, me daturum tali Ecclesiæ, etc.* Quià, cum intentio feratur in Deum tunc donatio valet ut votum, proùt dicunt *Sanchez, et Salm. cum Sylv. Ros. Ang. etc.* Non autem, si promissio immediatè sit facta Ecclesiæ. Notant tamen 726

Salm. l. c. quod donatio Ecclesiæ facta possit à quocumque particulari acceptari nomine illius. Notant præthereà *Lugo l. c. et Sanch. n.* 17, in dubio de intentione donantis præsumi, eum habuisse animum vovendi, quià in causis piis, dum in absentia promissio fit, communiter intentio fertur in Deum. An autem eo casu possit Episcopus in tali donatione adhùc acceptatâ dispensare, sinè loci pii consensu? Probabile est, vide *de Voto*, *n.* 255 *v. Dubium.*

727 Quær. 2 utrùm antè acceptationem revocari possit donatio juramento firmata? Negat *Laym. tract.* 4. *c.* 1 *n.* 3. *cum Covarr.* quià juramentum servandum est semper ac sinè peccato servari possit. Sed communiter affirmant *Sanch. de Matr. l* 1. *D.* 7 *n.* 24. *Viva de Contr. q.* 8. *art.* 2 *n.* 3. *cum Trull. Bon. Salm. ibid. n.* 70. *cum Pal. Gutt. et Mol.* quià juramentum sequitur naturam actûs, scilicet donationis, quæ de se revocabilis est, donec acceptetur *ex l. finali, C. de non n. pec.*

728 Donatio facta absenti, si per nuntium fiat, potest revocari, donec coram nuntio acceptetur: non enim sufficit, si acceptetur coram aliis, *Less. l.* 2. *c.* 18 *n.* 43. *Viva dict. art.* 2. *num.* 9 *cum Sancio*, *et pluribus contrà Sylv. et alios.* Si verò donatio offeratur per literas, *Viva* dicit sufficere, ut literæ ad donatarium perveniant: At *Less. ibid. n.* 43. *et Salm. c.* 4 *n.* 73. dicunt, requiri ampliùs, ut remittantur litteræ, vel nuntius acceptationis, ut donatio sit valida.

729 Quær. 3. utrùm post mortem donantis possit donatio validè acceptari; Distinguit *Less. l.* 2. *c.* 18 *n.* 44. *vers. Petes*, *cum Mol.* Si donatio jam facta sit, et donans antè mortem mittat nuntium, aut epistolam, tunc censet, eam posse acceptari. Ratio, quià donatio permanet virtualiter in literis, vel nuntio misso. Et idem probabiliter tenent *Sanch de Matrim l.* 1. *D.* 6 *n.* 5. *atque Salm. c.* 4 *n.* 75. *Lugo D.* 23 *n.* 75. *et* 81. *Viva dict. art.* 2. Sed probabiliùs hoc negant *Lopez*, *Isern. Tiraq. Decius*, *et alii apud Sanch. ibid.* et probabile censet *Salm. dict n.* 75. quià post mortem donantis

nequit voluntas ejus uniri cum donatarii consensu, ùt ad acceptationem requiritur Hîc dubium oritur, an donatarius possit rem retinere, si donationem acceptaverit post mortem donantis? Ex his sententiis ambabus probabiliùs meo judicio infero, quod, si acceptaverit bonâ fide, cum jam acquisierit legitimam possessionem, justè possit retinere. Secùs, si cum mala, vel dubia fide, juxtà dicenda *n.* 761. ubi tenuimus, non posse cum dubio, etiàmsi positivo, inchoari præfatam legitimam possessionem.

Si autem, ajunt *Lugo n.* 75 *Les. n.* 46 *et Sanch.* 730
ibid. donatio nondum sit facta, sed sit mandatum, ut fiat à nuncio, per illum etiàm munere misso, tunc donatio post mortem donantis ampliùs acceptari nequit; ex *l. Inter causas ff. Mandati etc.* ubi expressè declaratur, mandatum expirare post mortem mandantis. Hoc tamen non obstante, dicit *Sa*, donationem posse acceptari, quià hîc mandatum, cum sit quædam gratia facta, non expirat morte mandantis; et hoc *Less. ibid. et Viva n.* 11 *cum Sporer*, *et Tamb. ap. Croix l.* 3 *t.* 2 *n.* 220 meritò probabile putant. Hinc juxtà primam sententiam dicunt *Sanch. n.* 8. *Spor. de Rest. cap.* 4 *n.* 21. *Croix l c. et Less. ibid. cum Mol.* quod, si res culpâ nuntii non sit tradita antè mortem mandantis, nuntius teneatur ad duplicem restitutionem, nempè hæredibus defuncti ratione rei, quæ ad ipsos pertinet; et donatario ratione damni illati. Sed juxtà secundam sententiam, tenetur tantùm restituere donatario, ut dicunt *Sa v. Donatio*, *Tambur. l.* 8 *t.* 4 *c.* 1 § 5 *n.* 11 et probabile putant *Sporer et Less. l. c.* Advertendum tamen cum *Lugo n.* 78. *Mol. ac Sanch. ibid. ex ead. l. Inter causas*, quod, si donatio facta fuerit à nuntio, inscio mortis mandantis tàm nuncio, quàm donatario, tunc donatio valitura, ut clarè colligitur ex *ead. l. Inter causas*, ubi subditur: *Si tamen* (mandatum) *per ignorantiam impletum est, competere actionem utilitatis causâ dicit.*

Quæritur 4. An, mortuo donatario antè acceptationem, ejus hæres possit donationem acceptare? Affir- 731

mat *Sanch. eod. loc. n.* 6 *cum Mol. Suar. Tiraquell. Covarr. etc.* quià hæres repræsentat personam defuncti. Negant tamen probabiliùs *Less. l.* 2 *c.* 18 *n.* 35 *et Salm. c.* 4 *n.* 74 *cum Pal. et Rebell.* Quià hæres succedit in jura realia defuncti, non autem personalia, ut est jus acceptandi donationem. Concedit tamen *Less. dict. loc.* quod, si hæres sit filius donatarii, ex æquitate posset acceptare, cum talis præsumenda tunc sit mens donatoris.

732 « 8. Etsi acceptes donationem verbalem, quâ tibi » Cajus v. gr. dat equum absentem; non acquiris jus » in re, et dominium equi antè traditionem. Undè, » si intereà Cajus det, aut vendat eum alteri, eique » tradat, is dominium acquirit; tu autem habes ac- » tionem in Cajum pro injuria ratione juris, quod » habebas ad rem. At sic donatio purè verbalis antè » realem, hoc est rei traditionem, vix differt à pro- » missione, ut *Less. loc. cit. dub.* 2.

733 » 9. Donatio, uti et remissio debitorum liquidorum, » unâ vice et uno animi motu, uni, aut pluribus fac- » ta, ultrà summam 500 solidorum (quæ summa » hodiè ad 700 vel secundùm quosdam ad 800 aureos » Italicos excurrit, ut ex Claro, etc. notat *Laym. l.* 3 » *tr.* 4 *c.* 12 *n.* 15) non tenet quòad hunc excessum, » sed lege ità statuente, ob commune bonum, potest » à donatore pro arbitrio repeti. Excipe nisi Judici » donatio ea insinuata sit, aut juramento firmata, aut » facta ad pias causas, aut ad redemptionem captivo- » rum, aut ad reparationem ædium incendio, vel » ruinâ destructarum, aut sit remuneratoria benefi- » ciorum, aut fiat in remunerationem jurium, saltem » speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce » ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis. » Vide *Less. l. c. l.* 2 *c.* 18 *n.* 102. *Laym. l.* 3 *t.* 4 *c.* 12 » *n.* 15. *Tanner. d.* 6 *de Just. q.* 2 *dub.* 2 *n.* 15 *ex Mol.* » *Claro, Rebello, etc.* quarè, si tunc repetatur, quod » absque iis conditionibus, vel ultrà dictam summam » datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut » hæredibus repetentibus; si non repetatur, potest

» retinere. Vide *auth. cit.* * (*Idem dicitur de donatione* » *omnium bonorum. Salm. cap.* 4 *n.* 97, 98 *et* 99.)*

» 10. Si donationi apponatur modus, tacitè, vel 734
» expressè, non quidem obligando, quo spes detur, etc. » aliquid alterum facturum; vel animo eum ad hoc » inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: » v. gr. dat aliquis puellæ ad ejus consensum elicien- » dum: si posteà non consentiat, non tenetur datum » reddere: nam, etsi non dedisset, si scivisset eam » sibi non consensuram, tamen dedit absolutè sinè » obligatione alia, ut supponitur. Secùs esset, si verè » intendisset eam obligare, et sub hac conditione » dedisset. *Less. c.* 18 *d.* 16 *et* 17. »

Ità *Less.* etiàm *l.* 2 *c.* 18 *n.* 124. *et Salm. de Restit. c.* 1 *n.* 165 *cum Mol. Dicast. Lugo Tap. etc.* Vide dicta *p.* 193 *v. Quær. II.* Benè autem hîc advertunt *Salm. ibid.* quod puella accipiens donum post illicitam petitionem, difficulter excusanda sit à peccato scandali, ex *S. Thom.* Addit *ibid Lessius* cum *Mol.* quod, si legatum sit relictum puellæ, ut nubat, possit ab illa retineri, etiàmsi maneat cælebs; et, si moriatur antè nuptias, legatum transeat ad hæredes puellæ. Quandò autem donans intendit ad aliquem finem obligare, si finis est principalis, debet donatarius illum præstare, nisi ab alio impediatur. Si verò finis sit secundarius, tunc donatio non est irrita, sed potest à donante irritari. Ità *Less. n.* 126 *cum Medin.* Imò addit, quod, si detur aliquid Monasterio sub aliquo onere, non possit repeti, si onus non impleatur, sed tantùm cogi Monasterium ad implendum, si possit.

Quæritur utrùm promittens prodigè aliquid fœminæ ob copulam, teneatur id post copulam dare? Affirmant *Lugo*, *Fill. Sanch. ap. Salm. de Rest. c.* 1 *n.* 166. Quià, positâ promissione, datio tunc est debita, non prodiga. Negant autem probabiliùs *Sotus*, *Bann. Trull. etc. cum Salm. n.* 167 etsi adfuerit juramentum, quià promissio non tollit dationis prodigæ illiceitatem; ideò res promissa reducenda est ad æqualitatem, juxtà communem æstimationem, et si res est 735

indivisibilis nihil debetur. Vide dicenda de *Matr. l.* 6 *n.* 851 *v. Cum autem.* Non negandum tamen, quin fœmina honesta pro usu sui corporis possit recipere quantò plus, ut docet *Less. l.* 2 *c.* 14 *n.* 53.

« 11. In similibus donationibus allectivis potest » aliquis, v. gr. prædicta puella, acceptare, etsi non » intendat præstare quod donator sperat, cum dona- » tio sit absoluta, animo alliciendi, non obligandi. » Undè, si spe frustratus repetat, dicens, se non » dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur » puella credere : quià eò ipso, quod donator non » expresserit conditionem, præsumitur sinè eà dedisse, » et repetere vel animo vindictæ, vel ut consensum » extorqueat, *Less. loc. cit. Dian. p.* 1 *t.* 2 *m. R.* 40.

737 » 12. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel » præsentem quæ verè non est, ut v. g. si dem tibi aliquid, » quià apud Principem meam causam transegisti: vel » quià pauper es, et reverà non ità est; teneris resti- » tuere, cum sit error in formali causa, et principali. » Undè qui mentiuntur se pauperes, cum non sint, » debent aliis pauperibus eleëmosynam restituere. » Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria; » ut v. gr. si verè sint pauperes, et simulent insuper » sanctitatem, ad hominum misericordiam provocan- » dam : quià tunc primaria intentio dantium est » dare pauperi. *Bon. Less. v. Dian. p.* 8 *t.* 6 *R.* 89. »

Docet tamen *Less. l.* 2 *c.* 18 *n.* 129 quod, si error sit circà causam secundariam, licet donatio non sit irrita, sit tamen irritabilis à donante; imò, si donatarius sit causa erroris, tenetur ipse errorem detegere, nisi donans ità sit affectus, ut censeatur non revocare donationem, etsi errorem agnosceret. In dubio autem ait *Less.* restituendum esse pro rata dubii. Vid *Less. ex n.* 131. Sed *Croix n.* 61 adhæret *Bus. cum Dic. etc.*

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari?

738 *Quid, si donatarius sit ingratus?*
739 *Quid, si donanti nascatur proles post donationem?*
740 *Quid, si donatio fuerit inofficiosa?*

» Resp. 1 Donatio inter vivos, hoc est, quâ quis » vult, se vivo, rem absolutè alterius esse, potest » revocari (etsi res jam tradita sit) tribus casibus; » nisi tamen donatio fuerit remuneratoria, aut facta » sit Ecclesiæ, vel Monasterio. 738

Sunt autem hi Casus.

» Si donatarius enormiter ingratus sit: ut si donanti » atroces injurias inferat, si inopiâ pressum non alat, » etc. Quod notandum pro filiis, quibus parentes om» nia donârunt, et eos posteà negligunt. *Sylvest.* » *Less. Bonac. Trull. c.* 17. *d.* 12.* (*Adde, si dona*» *tarius adulteretur cum uxore, vel filia donantis.* V. » *Salm. c.* 4 *n.* 107.) * Neque valet pactum, ut do» natio non possit ob ingratitudinem revocari, *Bar*» *tol. et alii* 8 *Lug. Dian. p.* 8 *t.* 6 *R.* 57. Debet tamen » ingratitudo coram judice probari, antè cujus sen» tentiam donatarius non tenetur restituere, *Molin.* » *Lugd, et alii* 4 *Dian. loc. cit. R.* 58 post eam verò » etiàm fructus perceptos post litem contestatam, » *Mol. Dic. Dian. R.* 58. Ab hæredibus autem non » potest revocari ob eas causas, ob quas donator ipse » potuisset, si eas ipsas scivit, et tacuit; secùs, si » ignoravit, *Gom. Hurt. Wading. Lug. Dian. loc. cit.* » *R.* 54.

» Et quidem revocatio etiàm habet locum in legato » respectu legatarii, si defunctum testatorem gravi » injuriâ afficiat, v. gr. uxorem ejus carnaliter cog» noscat, *Mol. Dicast. Dian. loc. cit. R.* 58.

» 3. Non habet autem locum I. In donationibus » factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus, vel Clericus fuerit ingratus, quià facta est ob bonum animæ testatoris, et principaliter Deo, qui ingratus esse non » potest, *Less. Lug. Hurt. Hun Vad. Dian. loc. cit.* » *R.* 56. II. In donatione remuneratoria (v. gr. pro » beneficiis aliàs non debitis, et aliquo modo æquivalentibus) quià potiùs est remuneratio, quàm donatio. Remuneratoria autem censetur 1. si donator » in ipsa donatione expressè meminerit meritorium; » vel 2. si de meritis constet; 3. in dubio, *Dian. loc.* » *cit. R.* 115. 116. 17. 19. 20. *ex Barb. etc.*

739 » 4. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, et posteà nascatur proles: quià ex » juris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem, si facta » sit extraneo, revocari potest tota: si alicui ascendentium, ut patri, vel avo, vel Ecclesiæ, aut causis » piis, tantùm revocari potest, quantùm necessarium » est, ut filii habeant legitimam. Quamquam rectè notat *Lessius*, ad ædificationem expedire, ut, quod » Ecclesiæ, vel Monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò etsi juraverit se non revocaturum donationem, adhuc potest, liberis natis, » revocare; quià hoc juramentum non excludit dictam conditionem. Excipe, nisi expressè etiàm hanc » conditionem excluserit: tunc enim ipse revocare » non posset: possent tamen ejus liberi post mortem patris, *Bon. Less. cap.* 18 *d.* 14. An autem hæc » revocatio locum habeat, si filii nascantur illegitimi, » qui posteà legitimentur? Vid. *Dian. loc. cit. R.* 63 » *et* 64. Item, an in donatione remuneratoria, *Res.* » 65 ubi cum *Mol.* et aliis sex negat, nisi excedat » causam * (*Potest tamen donatarius retinere rem*, » *donec illa à donante repetatur*, *Less. lib.* 2 *cap.* 18 » *num.* 110 *Pal. Vill. cum Salm. c.* 4 *n.* 110.) *

740 » 5. Si donatio fuerit inofficiosa, contrà officium » paternæ pietatis, ut si pater tantùm donet, ut filii » priventur sua portione legitima: tunc enim post

» mortem patris possunt filii revocare, *Navarr. c.* 26
» *Less. loc. cit.* licet donatio fuerit juramento confir-
» mata, *Megal et alii* 5 *Dian. p.* 8 *t.* 6 *R.* 66. Imò
» etiàm vivente patre; licet enim antè mortem patris
» non debeatur legitima ut tradenda, debetur tamen
» ut conservanda. Hinc, si pater bona dissipet, potest
» à filio per judicem cogi, ut servet legitimam, ne is
» post mortem patris careat alimentis. Ità probabiliter
» *Dian. loc. cit.* ex aliis 6 contrà *Less.* etc. An autem
» et quandò donatio rescindenda in totum? vide *Dian.*
» *loc. cit.* »

Notandum, quòd donatio, si est inofficiosa tantùm re, infirmetur quòad partem, in qua filii fraudantur: Si autem re, et consilio, scilicet animo fraudandi filios, tunc tota infirmatur, quandò fit extraneis; quandò verò fit aliis descendentibus, vel piis causis, etiàm quòad partem tantùm infirmatur, *Less. lib.* 2 *cap.* 18 *n.* 112 *Salm. c.* 4 *n.* 111 *cum Vill. et Gom. Dian. p.* 8 *tr.* 7 *Resp.* 66 *P. Concina tom.* 7 *pag.* 441 *n.* 13 *Cabass. lib.* 6 *cap.* 29 *n.* 1 *ex Bartolo lib.* 1 *D. de Inoff. don. et ex l. Si totas* 5 *ac l. Si Mater.* 7 *C. eod. tit.* Notandum autem, quòd donatarius in tali casu antè sententiam Judicis nîl teneatur restituere filiis. Ità *Salm. ib. cum Pal. et Villal.* Deindè notandum cum *Laym. lib.* 3 *tract.* 4 *c.* 12 *n.* 18 *Nav. c.* 26 *n.* 39 *etc.* quòd Parentes, licet nequeant donationibus minuere filiorum legitimas, possint tamen contractibus onerosis, et donationibus remuneratoriis. Imò *Cardenas cum Lop, Rodr. Navarr. Vega, Cord. apud Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 812. dicunt: Patrem posse insumere sua bona in opera pià, etiàm in præjudicium legitimæ filiorum, modo illi non priventur alimentis, jure naturæ debitis, quià jus civile nequit præjudicare causæ piæ. Sed huic opinioni contradicunt *ibid. Sanch. Gutt.* idemque sentiunt *Less. Salm. Diana, Concina, et alii*, ut mox suprà diximus. Utraque sententia videtur probabilis.

» 6. Per supervenientiam liberorum, ut probabi-
» lius affirmat *Diana p.* 8 *tr.* 6 *R.* 78 ex aliis 4 contrà
» quosdam. Si tamen pater non revocaverit, non po-

» test à filiis posteà natis revocari, nisi pro ratione » Falcidiæ, sivè ex testamento, sivè ab intestato suc- » cesserint, *ib.* »

DUBIUM IV.

Quid sit donatio mortis causâ? Et an possit revocari? Et quomodo, et quibus competat?

741 *Quandò donatio causâ mortis censeatur revocata?*
742 *An valeat hæc donatio in absentem?*
743 *Qui possint donare causâ mortis?*

741 « Resp. 1. Donatio mortis causâ, quâ quis sic » donat, ut velit rem esse alterius primùm post suam » mortem, ut si dicas, do tibi hoc post mortem » meam, vel cùm moriar, vel quià timeo me nunc » moriturum, revocari potest etiàm tribus casibus » his : * (*in dubio donatio est censenda inter vivos, et* » *irrevocabilis, Lugo, Prado, Sylv. Vill. ap. Salm. c.* » 4 *n.* 113.) *

» 1. Si donatorem pœniteat, sivè expressè, sivè » implicitè, ut si rem illam donet alteri, *Less. loc. c.*

» 2. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex » quo metuit mortem, hoc ipso, quo periculum eva- » sit, censetur tacitè revocata donatio; ut si quis det » in gravi morbo, vel instante prælio. *Bon. disp.* 3 » *quæst.* 13 *p. ult num.* 20.

» 3. Si donatarius moriatur antè donatorem, ipso » jure revocata est : ut etiàm accidit in testamentis, » et legatis. Secùs est in promissione, et donatione » inter vivos, quæ transit ad hæredes. Quod si dona- » tor promiserit se non revocaturum, transit in do- » nationem inter vivos. Vide *Less. c.* 18 *d.* 14 *n.* 116 » *Mol. d.* 286 *et d.* 288 *Azor. l.* 11 *c.* 11 *q.* 4 *Bon. l. c.*

742 » Resp. 2 Hæc donatio fieri debet in præsentem, » *Diana loc. cit. R.* 66 *et alii* 5. Nec valet in absentem » sinè nuntio, ad hôc destinato, vel epistola : licet

» valeat, ut fideicommissum, si fuerint adhibiti tes-
» tes, *Dian. etc. loc. cit.* Valet autem probabiliter,
» etsi donatarius præsens tacuerit.
» Respondeo 3. Donare mortis causâ possunt omnes, 743
» et soli, qui possunt testari, excepto filiofamilias,
» qui, licet testamentum condere nullo modo possit,
» cum hoc sit juris publici, donare tamen mortis causâ,
» cum id sit juris privati, potest, si adsit patris consen-
» sus expressus: imò sinè hoc donare eum posse, non
» tantùm de castrensibus, sed etiàm de adventitiis
» probabile censet *Dian. l. c. Reg.* 68 *et* 69. * (*Si
» nimirùm filius ex concessione Patris habeat de istis
» usumfructum, et administrationem, ut Salm. cap.* 3
» *n.* 116 *cum Pal. intelligunt.*) * Hinc donare sic pos-
» sunt minores 20 annis, etiàm sinè consensu sui
» curatoris. *Dian. l. c. Res.* 71 *ex Mol.* et aliis.
» 4. Non autem usurarius, nisi priùs usuris satis-
» fecerit, vel cautionem præstiterit; Potest tamen ad
» causas pias, *Dian. ibid. R.* 73 *ex Fagund.* et aliis 6.
» Nec surdus, et mutus à natura, secùs si à casu su-
» perveniente (vel si surdus sit, aut mutus tantùm)
» licet donare inter vivos possit secundùm quosdam,
» *Azor. Dian. p.* 5 *t.* 6 *D.* 12. »

DUBIUM V.

Quid sit Commodatum, Precarium, et Depositum?

752 *Quis teneatur salvare rem alienam potius quàm suam? Vide alia ibid.*

753 *In quibus casibus depositarius possit rem denegare?*

744 « Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis quòad solum usum gratuitò conceditur, atque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè determinatum: explicitè, ut si dicas, commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum mensem; implicitè, ut si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas; quià tunc implicitè tantùm temporis determinatur, quantùm necessarium est ad commodè describendum.

745 » Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus, in quo differt à commodato, sed donec concedens repetat, sivè expressè, sivè tacitè, ut si det alteri, aut vendat, *Laym. lib.* 3 *t.* 4 *c.* 14. ».

Precarium cessat per mortem accipientis, non autem per mortem dantis, si ab hæredibus non revocetur, *L. Cum Precarium*, *ff. de Præc.* V. *Viva de Contract. q.* 9 *art.* 2 *n.* 9.

746 « Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se movens, ut vestis, equus, etc.

Undè circà hæc resolvuntur.

747 » 1. Commodator non potest repetere absque injustitia antè definitum tempus. *Layman. l.* 3 *t.* 4 *c.* 14.

» 2. Quod si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario ex rei antè tempus repetitione, ut habet *Less. c.* 27 *d.* 5 quià, ut ait *Navarr.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi intereà contigerit rem esse necessariam commodanti, *Laym. loc. cit.* »

Nota cum *Viva ibid. n.* 7 quòd in re commodata expensæ ordinariæ debeant fieri à Commodatario, ut alere equum, etc. expensæ autem extraordinariæ à Commodante. ex *l. In rebus, de Commod.*

« Si depositarius bona fide existimet depositori non » displicitum, si re deposita utatur, licebit uti, aliàs » non. *Less. l. c. d.* 2.

» 4. Si depositum sit res usu consumptibilis, ut 748
» triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absu-
» mitur, eaque tradita sit certo numero, pondere,
» et mensurâ, non videtur depositarius peccare, sal-
» tem graviter, iis utens; si certus sit, se tantùmdem
» ejusdem bonitatis habiturum, quandò repetetur,
» *Less. loc. cit.* Secùs, si pucunia tradita fuerit sac-
» culo, vel arcâ inclusa, vel munita sigillo. *Sylv.*
» *Azor. Less. Bonac. v. Trull. c.* 25 *d.* 1. »

Ità etiàm *Viva loc. cit. n.* 4 *cum Mol. vers. Notat.* Deindè notandum, quòd Depositarius, malâ fide utens re depositâ, teneatur restituere valorem usûs; at si eâ utatur bonâ fide, tenetur in quo factus est ditior, dùm intellexerit id domino displicuisse. Ità *Viva n.* 3 *cum Hurt.* Quandò autem dominus concesserit usum rei consumptibilis, et saltèm tacitè; tunc depositum transit in mutuum, ex communi cum *Less. Mol. etc. ib. contrà Hurt.* Saltèm quandò depositarius re actualiter utitur ex consensu domini.

« Verùm si is, cui res commódata, locata, deposi- 749
» ta, et pignorata est, negligenter custodiat, ità ut
» pereat, negligentia autem non sit theologica culpa
» mortalis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sa*, non
» tenêri ad restitutionem in conscientia. * (*Ut etiàm*
» *tenent Salmanticens. de Restitut. c.* 1 *n.* 32 *cum Lugo,*
» *Led. Roncaglia, Cabass. lib.* 6 *cap.* 9 *n.* 2 *etc. vide*
» *dicta n.* 554.) * Alii tamen aliter sentiunt, nimirùm
» tenêri restituere, qui juridicam culpam in custo-
» diendo contraxerit, si ea fuerit lata; et subindè si
» levis tantùm, imò et aliquandò sit levissima, nimi-
» rùm quandò depositio facta est in commodum
» utriusque, et si pretium pro custodia accipiat. Vide

» *Less. cap.* 7 *d.* 8 *Laymann tract.* 4 *cap.* 25 ubi do-
» cet depositarium tantùm tenêri de dolo, vel culpâ
» crassâ, quæ dolo æquiparetur.

» Dicitur autem juridica culpa lata, seu crassa,
» cùm quis facit, aut omittit, quod ut plurimùm non
» facerent, vel omitterent in ea re homines suæ pro-
» fessionis; ut v. gr. si quis rem apud se depositam
» relinquit in loco publico, etsi inadvertenter. Levis
» autem dicitur, cum quis facit vel omittit, quod fa-
» cerent, vel omitterent homines suæ professionis
» diligentes, ut si quis depositum relinquit in suo
» cubiculo, sed negligit ostium claudere. Levissima
» dicitur, cum facit, vel omittit, quod non facerent
» homines diligentissimi; ut si quis ostium quidem
» obserârit, sed neglexerit tentare manu, an esset
» benè clausum.

750 » 5. Sartores, molitores, et cæteri artifices, quibus
» res traditur polienda, vel immutanda, item nautæ,
» caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex
» levi culpa, quià depositio fit etiàm in commodum
» ipsorum; imò *Sylv. v. Nauta*, vult eos tenêri ex le-
» vissima: *ex lib.* 1 *ff. Depositi*, idque cautum esse
» ad vitandas eorum fraudes. Quod etiàm *Less. et*
» *Trull. c.* 25 *art.* 1 putant esse probabile in utroque
» foro, si quis eis rem expressè tradiderit custodien-
» dam: si autem ipsis tantùm videntibus deposuerit,
» v. g. in diversorio, navi, etc. ne ex lata quidem
» tenêri. Vid *Bon. Trull. Diana p.* 1 *t.* 8 *R.* 74.

751 » 6. Si depositarius (idem est de commodatario)
» dubitet, an depositum suâ culpâ perierit, non te-
» netur in conscientia ad restitutionem, *Sanch. de*
» *Matr. lib.* 2 *d.* 41 *n.* 18 quià in dubio non præsumi-
» tur delictum, ex *l. Merito. ff. pro socio. v. Dian. p.*
» 2 *t.* 9 *R.* 49. In foro tamen externo, si res deposi-
» tarii manserint incolumes, præsumitur de dolo,
» nisi depositarius probet, depositum casu periisse,
» et non potuisse simùl cum rebus suis (imminente
» v. gr. incendio) servari: tunc enim non teneretur,
» quià præsumptio doli cessaret. Vid. *Pal. tom.* 1 *de*
» *Cens. d.* 3 *p.* 4 *Trull. c.* 25 *d.* 1. »

Hîc pro regula generali distinguitur cum *Viva ib.* 752
n. 2. Quandò res perit in incendio, naufragio, etc. si contractus sit in favorem dantis, et res est minoris, vel æqualis valoris, quàm tua; tunc poteris rem tuam præferre, et salvare: At si res alterius sit longè pretiosior, eo casu potes petere compensationem pro re tua deperdita. Si verò contractus fuerit in commodum tui, rem domini præferre debes, nec potes petere compensationem, *Less. n.* 37 *et Viva q.* 9 *art.* 2 *n.* 2 *cum communi.*

« 7. Si domino repetenti depositum remiserit per » hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi reti- » nuerit, vel perdidit, Domino periisse dicit *Molin.* » citatus ab *Escob.* V. *Trull. l. c.*

» 8. Deponens rem, usu non consumptibilem, potest » à depositario pro ejus usu aliquid accipere; quià » is est pretio æstimabilis (licet eo casu non depositi, » sed locati, et conducti, contractus sit dicendus). » Secùs, si sit usu consumptibilis: tunc enim de- » positum, eo ipso, quòd depositarius incipit eo » uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusâ ra- » tione lucri cessantis; etc.) nihil licet accipere, ut » v. *dub. seq. et Bon. d.* 3 *q.* 13 *p.* 3 *Trull. l. c.* »

Notandum hîc, quòd depositarius in quatuor casi- 753
bus possit depositum domino denegare: 1. Si per sententiam sint addicta omnia bona depositantis. 2. Si comprehendat certò rem esse furtivam. 3. Si habeat ipse certam causam compensationis. 4. Si prudenter certò timeat illum abusurum re depositâ contrà justitiam; puta gladio ad occidendum; quià tunc peccaret, gladium reddendo, contrà charitatem, ut *Viva de Rest. quæst.* 4 *art.* 5 *n.* 1. Imò *Less. lib.* 2 *cap.* 16 *d.* 4 *Salm. et Viva n.* 2 *ac Tamb. contrà Mol.* putant verius, quòd peccaret etiàm contrà justitiam: quià valdè proximè cooperaretur ad homicidium. Vide *dicta n.* 697. Dixi tamen *certò timeat*, nam in dubio, vel pari probabilitate de damno, gladius restitui debet nisi dominus sit furiosus, ità ait *Viva ibid.* Sed illi, *pari probabilitate*, non acquiesco, nam proximus etiàm

possidet jus ne lædatur in vita, undè videtur potiùs præcavendum malum illius quod est majus.

Dubium est, an idem currat, si dominus abusurus sit re non contrà justitiam, sed contrà alias virtutes? Negant *Sanch. et Bon. q. ult. p.* 1. Sed adhùc peccare reddentem contrà charitatem veriùs dicit *Les. l. c. cum S. Th.* 2 2 *quæst.* 62 *art.* 5 *ad* 1 cujus verba retulimus *n.* 697: Nisi non reddendo grave timeat incommodum.

DUBIUM VI.

Quid Mutuum?

754 *Quomodò mutuum distinguatur à permutatione, pignore, etc.?*
755 *Quandò restitui debet mutuum, si non est præfixus terminus?*
756 *An repeti possit mutuum datum Ecclesiæ, Universitati, vel Minori?* 757 *Quid, si detur filiofam.?*

754 « Resp. Est contractus, quo rei alicujus numero, » pondere, vel mensurâ constantis dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione » restituendi eamdem, vel similem specie, et bonitate. Propriè autem mutuum ferè est in rebus usu » consumptibilibus, inter quas etiàm est pecunia: » quæ, licet non absumatur, nec pereat in se, perit » tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd » in eà reddatur res alterius speciei; item à pignore, » hypothecâ, deposito, commodato, et locato, quòd » dominium in iis non transferatur, sed usus tantùm. » *Bonacin. disp.* 3 *q.* 3 *p.* 1.

Undè resolves.

» 1. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

» 2. Item non repetere rem antè tempus, nisi » ipse sit in pari necessitate. »

Si non sit præfixus terminus ad restitutionem, debes, mutuum reddere, dùm à mutuante interpellâris : Intellige post aliquod tempus competens arbitrio prudentum, nam aliàs mutuum potiùs tibi obesset, quàm prodesset. At tenêris reddere etiàm non petitus, si non petatur ob oblivionem, reverentiam, aut distantiam : Mutuans verò non petens, cum facilè possit, censetur indulgere dilationi. Ità *Laym. tr.* 8 *c.* 15 *n.* 2 *Pal. Rebell. cum Salmanticens. de Contr. c.* 3 *n.* 4. 755

« 3. Item præstare casum fortuitum matuatarius
» tenetur, cum penès hunc rei dominium sit, et rem
» eadem quantitate, et qualitate reddere suo tempore.
» 4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non
» licet, quià est usura, de quo *dub. seq.* »

Sed hîc notandum 1. quòd mutuum, præstitum Ecclesiæ, causæ piæ, aut Universitati non possit repeti, nisi probetur in utilitatem illius conversum fuisse, *l. Civitas ff. Si certum petatur.* Et idem dicitur de mutuo dato Minori, qui aliàs non tenetur, etiàm major factus, restituere, *lib.* 3 *C. Quandò facto tut.* Si tamen Prælatus cum consensu Capituli (et idem dicitur de Gubernatore cum consensu Officialium) recipiat mutuum nomine Ecclesiæ, ipsa semper tenetur solvere ; cùm Prælati, cum Capitulo rectè alienare possunt res mobiles Ecclesiæ, *Less. lib.* 2 *c.* 20 *n.* 13 *Salm. ibid. n.* 6 *cum Laym. Mol. et Pal.* 756

Notandum pariter 2. quod mutuum datum filiisfam. ut tales habitis, et carentibus bonis castrensibus, sinè saltem tacito consensu parentum, ab illis posteà restituendum non sit, saltèm in foro externo, *l.* 1 *C. de S. C. Maced.* Quo privilegio filii uti possunt, etsi ei renuntiârint, *Less. cap.* 20 *n.* 8. *Salm. n.* 7 *cum Pal. Dic. et Bon.* Excipitur 1. Si mutuum sit in aliis rebus, quàm in pecunia, de quâ lex loquitur. Excipitur 2. Si filius juraverit solvere : quàmvis post solutionem habeat actionem ad repetendum : imò potest relaxationem juramenti sibi procurare. *Salm. cum cit. DD. n.* 8. Excipitur 3. Si mutuum datum sit, sciente et non con- 757

tradicente patre, aut si conversum sit in utilitatem patris aut filiorum in rebus, quas pater eis præbere tenebatur : item si res mutuata adhùc extet; vel si pater solitus fuerit solvere debita filiorum; Ità *Salm. n.* 9.

Dubium est, an filiifam. in primo casu posito liberi sint à restitutione mutui, non solùm in foro externo; sed etiàm interno? Negant *Bon. Dic. Covarr. et Rebell. ap. n.* 10. quià Jus Civile non tollit obligationem naturalem. At satis probabiliùs affirmat *Less. dict. c.* 20 *n.* 8 *et Sanch. Laym. Pal. etc. cum Salm. n.* 10 quià lex benè potest cum justa causa naturalem obligationem auferre, et sic fecisse judicatur in hoc casu ad providendum damno parentum, et nequitiam fœneratorum advertendam: Non videtur autem posse negari, quòd Potestas suprema humana, ob altum dominium, quod habet, benè possit propter bonum commune transferre dominium rerum ab uno in alterum, ut patet in lege præscriptionis : Vide *dict. n.* 517.

DUBIUM VII.

Quid sit Usura?

758 *Quandò committatur usura?*
759 *An usura sit mala de jure naturæ?*
760 *An mutuans possit aliquid exigere, si obligetur solutionem expectare per longum tempus?*
761 *De usura mentali. Qu. I. Quandò ex ea oriatur obligatio restitutionis? Qu. II. Utrùm mutuans possit retinere id, de quo dubitatur, an gratis sit datum?*
762 *An liceat dare mutuum ob spem lucri?*
763 *An mutuans possit retinere quod mutuatarius dedit ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum?*
764 *An obligatio antidoralis possit in pactum deduci?* Vid. *alios casus ap. Bus.*
765 *An possit exigi aliquid ob* Periculum sortis? *Quid de* Montibus Pietatis?
766 *An liceat pactum* Pœnæ conventionalis? 767. *An dicta pœna debeatur antè sententiam?*
768 *An et quandò possit aliquid exigi ob* Damnum emergens,

« Resp. Est lucrum immediatè proveniens ex mutuo: 758
» ità ut mutuans suprà sortem, id est, summam capi-
» talem, lucretur aliquid, quod sit pecuniâ æstima-
» bile, ità ut lucrum tale præcisè intendatur ratione
» mutui. Quod planè iniquum est, et grave peccatum

» contrà jus humanum, et Divinum; cùm mutuans » acquirat lucrum ex re jam non ampliùs suâ: quià » res mutuata jam transiit in dominium mutuatarii, » ut patet ex definitione. Et regula generalis est: Omne » pactum, vel gravamen, sivè onus additum mutuo » præter id, quod ei proprium et intrinsecum est, » reddit contractum usurarium, *Bon. d.* 3 *q.* 3 *p.* 3. » *Cardinal Lugo*, *etc.* »

759 Certum est, quòd usura etiàm de jure naturali sit illicita, quòdque pro usu rei mutuatæ non possit aliquid ultrà sortem exigi, ut communiter dicunt Theologi, et Juristæ *cum S. Th.* 2. 2 *q.* 78 *ar.* 1 *ex c. Super eod. de Usuris*. Ratio est, quià, ut docet *S. Th. loc. cit.* licet in re, quæ usu non consumitur, proùt in domo, equo, possit usus à re distingui: in re tamen usu consumptibili, ut in vino, tritico, pecuniâ, non adest usus rei distinctus à dominio, cum usus rei sit ipsa rei consumptio, et ideò in mutuo ex sua natura transfertur rei dominium in mutuatarium: Si igitùr aliquid exigeretur pro usu rei consumptibilis, injustè quidem exigetur, ait *S. Thom.* et omnes, quià exigeretur pro re, quæ non extat. Quidam autem Neotericus in libro recenter edito laboriosè conatus est probare, pecuniam de se non esse sterilem et infructiferam, sicùt aliæ sunt res usu consumptibiles; cum ex communi commercio hominum, ut asserit, quamplura lucra ex pecunia observemus oriri. Hinc infert, præcisis justis titulis periculi, damni, etc. de quibus infrà dicemus, licitè posse aliquid exigi à mutuo pecuniæ ultrà sortem, modo lucrum sit moderatum, et modo mutuatarius sit dives, et pecuniam illam in augendis bonis suis impendat. Sed meritò hæc nova opinio interdicta est ab hodierno nostro Summo Pontifice Benedicto XIV. in Epistola Encyclica, edita ann. 1545, quæ incipit: *Vix pervenit*, et extensa afferetur in fine *Tom. III.*, vide *n. VII*. Ratio certa est, quià lucrum, quod recipitur ex pecunia, totum oritur, non ex ipsa pecunia, quæ, cùm omninò sterilis sit, fructum parere haud potest, sed oritur ex mera industria hominum: Nec

pro eo, quòd mea pecunia alteri proderit ob suam industriam, possum ego ultrà sortem aliquid ab eo exigere; pariter ac, si vendo rem, quæ emptori valdè utilis erit propter industriam suam, non possum propter hoc aliquid recipere ultrà justum rei pretium. Ratio de se patet, et alia declaratione non indiget. Ad illud autem, quod opponitur, Judæis Deum permisisse ex *Deut.* 28. fœnerari ab alienis, respondet *S. Th. ap. Ps. c.* 3 *n.* 27 quòd tunc non permiserit Deus usuras, sed concesserit hoc modo accipere Gentium bona, quæ Dominus Judæis largitus est. Lege *P. Conc.*, qui peculiari volumine hanc falsam opinionem fusè et perdoctè confutavit.

Hîc autem notandæ tres Prop. damnatæ. Prima ab Innoc. XI. *n.* 41. dicebat: *Cùm numerata pecunia pretiosior sit numerandâ, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultrà sortem à mutuatario accipere, et eo titulo ab usura excusari.*

Secunda ab eod. Innoc. *n.* 42. *Usura non est, dùm aliquid ultrà sortem exigitur, tamquàm ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tamquàm ex justitia debitum.*

Tertia ab Alex. VII. *n.* 42. *Licitum est mutuanti aliquid ultrà sortem exigere, si se obligat ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

Sed quæritur, an pro obligatione, cui se submitte- 760
ret mutuans non repetendi mutuum, nisi post multum tempus, possit aliquid ultrà sortem exigere, etiamsi nullum incommodum ex dilatione ei eveniat? Adsunt tres sententiæ. *Prima sententia* communis negat, et hanc tenent *Less. l.* 2 *c.* 20 *n.* 127. *Viva in d. prop.* 42 *n.* 10. *Laym. l.* 3 *tr.* 4 *c.* 16 *n.* 7. *Lugo D.* 25 *n.* 17 qui vocant contrariam falsissimam, et communiter ab aliis reprobatam. Ratio, quià talis obligatio est intrinsecè annexa mutuo, quòd non repetatur statim; sicùt igitùr non potest aliquid exigi ex eo, quòd solutio exspectetur pro aliquo tempore, ità nec pro tanto tempore; aliàs, dicunt, facile tali modo multoties usura

palliari posset, illam exigendo non pro mutuo, sed pro obligatione exspectandi solutionem. Et huic videtur favere damnatio secundæ Prop. allatæ.

Secunda sententia dicit, quòd, licet in mutuo sit obligatio exspectandi solutionem per aliquod tempus; quandò tamen obligatio est de non repetendo, nisi post multum tempus, puta per triennium, tunc, cum illa non sit intrinseca mutuo, possit aliquid licitè exigi. Ità *Medina de Rest. q.* 32 §. *Indè, Serra, Led. ap. Ps. n.* 25 ibique probabilem putant *Trull. Henr. ac Bassæus*, atque non improbabilem putat *Sporer de 7. Præc. c.* 4 *n.* 71. Et hæc sententia verè non videtur sua probabilitate carere; si enim licitè aliquid exigere possit, qui obligatur ad mutuandum infrà longum tempus, ut docent DD. communiùs cum *Mol. apud Viva in d. prop.* 42 *n.* 5 cur non possit, qui obligatur non repetere suum, nisi post diuturnum tempus? Vide mox infrà dicenda.

Tertia sententia parùm huic secundæ dissimilis, quam tenent *Salm. ibid. n.* 26 *cum Bann. Prado, Arag. et Caram.* dicit, quòd, licet adhærendo primæ sententiæ, exigere aliquid præcisè pro tempore sit usura, attamen, cum sit moraliter impossibile, quòd per multum tempus exspectando mutuans non patiatur aliquod periculum, damnum, vel incommodum, aut saltèm non impediatur ab exercendo aliquem actum liberalitatis, aut alterius decentis operationis, idcircò possit aliquid ultrà sortem recipere, et pacisci.

Sed dices 1. Obligatio exspectandi per aliquod tempus inest cuilibet mutuo, undè, sicut in mutuo ad 15. dies adest obligatio non repetendi intrà 15. dies, ità et in mutuo ad tres annos est obligatio per tres annos non repetendi; quià tunc obligatio illa exspectandi per tres annos est intrinseca tali mutuo, aliàs mutuator venderet suam commoditatem: Nec talis obligatio exspectandi per tantum tempus dici valet pretio æstimabilis, cum ipsa non procedat ex justitia, sed ex eadem liberalitate, ex qua procedit beneficium mutuandi. Sed responderi potest: Cuilibet mutuo inest

quidem intrinseca obligatio exspectandi per aliquod tempus ordinarium; verùmtamen mutuo in particulari, cum pacto exspectandi per tempus extraordinarium, non est intrinseca, sed omninò extrinseca talis obligatio; et ideò illa non procedit ex liberalitate, sed ex justitia ratione pacti quod ex justitia obligat ad exspectandum pro tanto tempore. Hinc, si mutuans aliquid accipiat pro tali obligatione, ritè accipit, non ratione commoditatis quâ privatur, sed ratione oneris ex pacto sibi impositi, quod onus utique est pretio æstimabile, ut fatetur ipse *Lugo loc. cit. n. 24 cum aliis*. Dices II. Obstat tertia Propositio proscripta mox suprà relata, ex qua videtur omninò vetitum aliquid exigi pro obligatione exspectandi *usque ad certum tempus*. Sed respondetur: Dicta Propositio meritò fuit damnata, quià per illa verba nimis generalia comprehendebatur cujuscumque temporis exspectatio, etiàm ea quæ mutuo est intrinseca: non autem ibi prohibetur aliquid exigi pro obligatione exspectandi per tempus extraordinarium, quæ obligatio est mutuo extrinseca. Et hîc obiter notandum, nonnullos induci ad reprobandas cunctas opiniones, quæ aliquam similitudinem habent cum Propositionibus damnatis, ineptè putantes, eas ità generaliter proscribi, ut nullam patiantur exceptionem, vel justam interpretationem. Quod reverà est contrà naturam Propositionum damnatarum; juxtà enim omnium DD. consensum non sunt clausis oculis rejiciendæ omnes opiniones, nisi expressè aut virtualiter in proscriptis contineantur. Cæterùm, regulariter loquendo, Propositiones damnatæ intelligendæ sunt uti jacent, et in sensu rigoroso, atque ab Auctoribus illarum intento. Præterquamquòd quædam opiniones (proùt dici potest esse hanc de qua loquimur) damnatæ sint, quià nimis generaliter loquebantur, et ideò non sint extendendæ ad omnes casus particulares, qui propter aliquam momentosam circumstantiam distinguuntur.

« 1. Peccat graviter ex genere suo exercens talem 761
» usuram, etsi sit mentalis tantùm, sinè externo

» pacto. Dicitur enim usura mentalis, cùm quis in-
» tentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultrà
» sortem, etsi exteriùs pacto id non exprimat: sicut
» realis, sed exterior usura dicitur, cum quis inten-
» tionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod
» aliquandò tantùm implicitè fit in aliquo contractu,
» et vocatur, usura palliata, cum videlicet contra-
» hentes prætendunt alium contractum emptionis,
» locationis, etc. in quo tamen reverà usurarium
» quid intervenit. Vide exempla apud *Tolet l.* 5 *c.* 31.

Hinc non est sermo de usura mentali, quæ in solo animo sistit sinè datione mutui, hæc enim ad nullam restitutionem obligat: Sermo autem fit de usura mentali, quæ conjuncta est cum mutuo sinè tamen pacto expresso vel tacito lucrandi aliquid suprà sortem, ad distinctionem usuræ realis, quæ oritur ex pacto. Quæritur I. Quandò ex hac usura mentali oriatur obligatio restitutionis? Dicimus I. Quandò usura mentalis est ex parte utriusque, ità ut mutuans accipiat lucrum tamquàm pretium mutui, et mutuatarius ut tale etiàm solvat, tunc certè lucrum restituendum est. Dicimus II. Quandò usura mentalis est ex parte solius mutuatarii, qui dat lucrum ut pretium, et mutuator accipit bona fide ut gratis datum, tunc non tenetur hic restituere ex injusta acceptione, sed tantùm ex re accepta, cùm noverit mutuatarium non gratis præstasse. Dicimus III. Quandò contrà usura est solum ex parte mutuantis, eo quòd mutuatarius dederit gratis, et mutuans receperit ut pretium, tunc, si noverit illum liberaliter donasse, potest retinere.

Quæritur II. In dubio an mutuatarius dederit aliquid ultrà sortem gratis, vel ut pretium mutui, utrum mutuator possit illud retinere? Certum est, licitè posse mutuantem accipere à mutuatario dona liberalia, ut docent omnes cum *D. Thom.* 2. 2 *quæst.* 78. *art.* 2. *ad.* 3 Si verò dubium sit, an mutuatarius dederit gratis, vel non? respondent *Less. l.* 2 *c.* 20 *n.* 45. *et Salmanticens. c.* 3 *n.* 31. quòd, si mutuans acceperit munus bona fide, possit superveniente dubio

illud retinere ; secùs verò, si acceperit cum dubio. Sed quid, si acceperit cum dubio positivo, sivè cum probabilitate veræ donationis. Admittit *Sporer de 7 Præcept. n.* 80. posse retinere, utens opinione probabili ; sed communiter, et rectè id negant *Less. loc. cit Concina t.* 7 *p.* 559. *n.* 3. *Continuator Tournely t.* 1 *p.* 515 *v. Cum dubia*, *et Sal. tract.* 14 *c.* 3 *n.* 31. *cum Soto*, *Bonacina*, *Covarr. Prado*, *Arag. etc.* Ratio, quià cum tali dubio nequit mutuator inchoare possessionem rei alienæ ; Item, quià in dubio mutuatarius regulariter præsumitur coactè dedisse, quià difficulter homines gratis sua largiuntur, ut fatetur ipsemet *Sporer n.* 77. Cæterùm in hoc dubio deferendum est illi parti, pro qua est potior præsumptio ; hinc ajunt *Salm. d. n.* 31. *Sporer l. cit. Less. c.* 20 *dub.* 6. præsumendum esse mutuatarium moraliter certò donasse, si non sit pauper, aut avarus, aut non dederit impulsus ex metu, neque ex molestia, vel petitione mutuantis. Idemque dicunt *Salm. n.* 43 *cum S. Antonino*, si mutuatarius per scripturam asserat, liberaliter se donasse, nisi constet in fraudem usuræ id scripisse. Oppositum verò præsumitur cum *Salm. n.* 42. si mutuans antè donationem significârit se aliquid, tamquam sibi debitum, velle ; aut si mutuatarius sit pauper, vel non soleat donare, vel si solvat antè redditionem mutui : quià tunc facilè præsumitur dare, ne citò cogatur ad mutuum reddendum. Idem rationabiliter censeri dicunt *Nav. et Med. apud Salm.* contrà *Dicast.* si mutuatarius acceperit mutuum ad usus necessarios, quià talis necessitas tollit, vel saltem infirmat præsumptionem, quòd ille omninò gratis donaverit.

« 2. Non est usura si mutuans nihil intendat ut 763
» pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine,
» et ea intentione illi aliquid donetur ; licèt illud ut
» finem principalem intendat, *Mol. t.* 2 *p.* 305. *n.* 5
» *Lugo D.* 25. »

Quæritur I. An liceat dare mutuum sub spe lucri ? *S. Thomas* 2. 2 *q.* 78. *art* 2 *ad* 3. sic distinguit : *Si aliquis ex pecunia mutuata expectet vel exigat, quasi per*

obligationem pacti taciti vel expressi, recompensationem muneris ab obsequio, vel à lingua: perindè est ac si expectaret vel exigeret munus à manu....Si verò munus ab obsequio vel à lingua non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed ex benevolentia, quæ sub æstimatione pecuniæ non cadit, licet hoc accipere et exigere, et expectare. Hinc inferunt 1. *Caj. Pal. Prado, Trull. et Vill. apud Salm. c.* 3 *n.* 34 in foro conscientiæ non esse signum usuræ mentalis, quòd quis non mutuaret, si crederet mutuatarium nullam recompensationem redditurum. Inferunt 2. iidem *Cajet. Prado ibid. cum Trull. Serra et Salas*, posse mutuantem licitè talem spem mutuatario etiàm manifestare; sed benè advertunt *Salm. l. c. cum Lugo etc.* hoc non carere vehementi suspicione usuræ, juxtà dicta *de Simonia n.* 51. Undè rectè dicunt *Salm. et Viva in prop.* 42 *Innoc. XI. n.* 15. taliter mutuantes ordinariè censendos esse usurarios.

Sentiunt autem *Bus. ut sup. Sal. c.* 3 *n.* 33 *et Less. c.* 20 *n.* 37 *cum P. Nav. ex Soto*, non esse illicitum mutuanti dare mutuum sub spe lucri, etiàmsi talis spes sit principale motivum mutuandi. Sed veriùs puto cum *P. Concina t.* 7 *p.* 462 *n.* 10 hoc esse omninò illicitum, ex textu *Lucæ* 6 ubi præcipitur: *Mutuum date, nihil indè sperantes.* Si textus hic non explicetur saltem de hac principali spe, nescio in quo alio casu explicari possit. Ratio autem nostræ sententiæ est, quòd, si non liceat dare mutuum principaliter ob lucrum ex mutuo percipiendum, etiàm non liceat mutuare principaliter ob spem lucri. Id omninò confirmatur exemplo simoniæ, quæ pari quidem passu incedit cum usura: Circà enim simoniam jam probavimus *n.* 51 *v. Cæterùm, et n.* 54 quòd, si quis det temporale solo intuitu obtinendæ rei spiritualis, tunc censeatur habere intentionem saltem virtualiter simoniacam, ut patet ex propos. damnata 46 Innoc. XI quæ dicebat, non esse simoniam dare temporale pro re spirituali, *etiàmsi temporale sit principale motivum dandi spirituale.* Idem dicendum in mutuo, quandò etenim mutuum datur principaliter ob spem lucri,

tunc ipsum lucrum speratum, cum sit principale motivum mutuandi, virtualiter convertitur in pretium mutui. Et hoc clarè colligitur ex *cap. Consuluit de Usuris*, ubi sic habetur : *Consuluit nos tua devotio an ille usurarius debeat judicari, qui (non aliàs mutuo traditurus) eo proposito mutuam pecuniam credidit, ut, licet omni conventione cessante, plùs tamen sorte recipiat. Verùm, quià quid in his casibus tenendum sit ex Evangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur :* date mutuum nihil indè sperantes; *hujusmodi homines pro intentione lucri quam habent, cùm omnis usura prohibeatur in Lege, judicandi sunt malè agere, et ad ea, quæ taliter sunt accepta restituenda in animarum judicio efficaciter inducendi.* Hinc sapienter dixit Sanctus Raymundus : *Qui sub tali spe mutuavit, quidquid posteà (etiàm gratis oblatum) ultrà sortem acceperit, usura est. Tract. de Usur.* § 3. Benè autem ait *Concina p.* 460 *n.* 6 minimè peccare mutuantem, qui mutuum dat ad captandam alterius benevolentiam, etiàmsi hæc benevolentia sit principale motivum mutuandi, quià beneficium gratuitum ex se pertinet ad conciliandam mutuam benevolentiam. Imò addo, etiàmsi secundariò speraretur aliquod lucrum, ità ut lucrum sit causa impellens ad mutuandum; (non tamen, si hac spe deficiente, mutuum non daretur, quià tunc saltem præsumitur animus usurarius). Ità ex *D. Th.* 2. 2 *quæst.* 78 *ad* 2 ubi ait : *Si* (mutuans) *accipiat aliquid non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita vel expressa, sed sicùt gratuitum donum, non peccat, quià etiàm antequàm pecuniam mutuasset, licitè poterat aliquod donum accipere, nec pejoris conditionis efficitur per hoc quòd mutuavit. Recompensationem verò eorum quæ pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, puta benevolentiam et amorem ejus qui mutuarit, vel aliquid hujusmodi.* Et in *Disp. de malo quæs.* 13 *a.* 4 dicit, licere mutuanti adhùc hujusmodi donum *sperare*; modo (intelligendum, ut diximus) hæc spes non sit causa finalis mutui; nam, licèt speculativè loquendo, differat sperare lucrum ex benevolentia ; et sperare

ex justitia, in praxi tamen facillimè hæc confunduntur.

763 Quæritur II. An mutuans possit retinere, quod mutuatarius dedit non ex mera gratitudine, sed ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum, aut ne æstimetur ingratus? Negant *Caj. Molina*, *Nav.* et alii apud *Dianam*, cum *Viva in prop.* 41 *n.* 10 qui oppositam sententiam putat speculativè, non practicè probabilem. Sed affirmant *Laym. tr.* 4 *c.* 16 *n.* 1 *Lugo Pal. Sot. Dian. et Salas apud Salm. c.* 3 *n.* 35 quià ex *S. Th.* et communi, requiritur ad usuram, ut detur vi pacti, sivè ùt debitum ex justitia; dari autem ex tali timore non efficit, ut detur in pretium: Lex enim mutui non prohibet, ut alter nolit ingratus apparere; *Salmant.* autem, licet primò dicunt, talem donationem difficulter non esse usurariam, cùm rarissimè præsumenda sit merè voluntaria, attamen reverà posteà primæ sententiæ adhærent, dicendo quòd, si donatio verè fuerit gratuita, benè possit retineri: Etsi enim illa sit alioquin involuntaria, nequaquam tamen tale involuntarium illam irritat, cùm non proveniat ab extrinseco cogente, sed ab intrinseca necessitate, vel voluntate ipsius mutuatarii. Ità *Salm. n.* 36 *cum Serra*, *Trull. Prad. et Soto*, qui advertit discernendum semper esse, an mutuans recipiat ratione amicitiæ, vel an ratione mutui.

764 « 3. Quòd, si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, » non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mu» tui, teneretur restituere, quantùm indè ditior eva» sisset, ut habet *Sa*, *v. Usura, Card. Lugo*, *d.* 25 » *sect.* 3. »

Adverte hîc prop. 42 damnatam ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Usura non est, dum aliquid ultrà sortem exigitur ex benevolentia, et gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tamquàm ex justitia debitum.* Rectè notat *Viva in d. prop. n.* 6 quòd in illa verba *ex gratitudine debitum* cadat damnatio, nam mutuatarius non tenetur bonis suis satisfacere obligationi gratitudinis, cùm possit satisfacere, mutantem laudando, pro eo orando, etc. An verò obligatio antidoralis, seu gratitu-

dinis possit umquàm in pactum deduci? Omninò negandum, ut clarè infertur ex præfata propositione, nam id, quod in pactum deducitur, jam dicitur debitum. Vide dicta *de Sim. n.* 53.

« 4. Nec est usura dare mutuum, alterius amicitiæ » captandæ causâ, atque alterius indè sperare officium; » quià amicitia non æstimatur pretio, *Card. Lugo l. c.*

» 5. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario » (vel ejus operâ) officio aliquo, illicitum est, et usu- » rarium. Ità cum communi *Mol. p.* 310 *Less. Salm.* » *C. Lugo*. * (*Cum Viva in Prop.* 42 *Innoc. XI n.* 15 » *et Salm. c.* 3 *n.* 58 *communiter*,) * contrà *Navarr.* » Etsi *Salas de usura d.* 9 *n.* 4 eum excuset, qui mu- » tuat aliquid pacto, ut statim præstetur aliquod » Beneficium ex gratitudine. Vid. *Trull. l.* 7 *c.* 19 » *disput.* 7 * (*Excusatur quidem qui mutuat cum pacto* » *ut alter remutuet in præsenti : Secùs, in futurum. Vide* » *dicta de Sim. n.* 57 *et dicenda n.* 781 *ex D. Thoma*).

» 6. Pactum, ut mutuatario conferatur beneficium » Ecclesiasticum, est usura (et simonia), quià co- » gitur is subire novum onus.

» 7. Non est usura, cùm quis, non potens sua re- » cuperare, mutuat, ut sibi reddantur sua, vel ne » sibi iniquè noceatur : quià hæc jure jam antè de- » betur, et sic non facit lucrum, nec imponit novam » obligationem, *Bon. quæst.* 3 *t.* 3 *n.* 15 *ex Azor.* » *Reg. etc.* * (*Vide dicta de Simon. ex n.* 98 *quæ di-* » *cuntur etiàm de mutuo*) *.

» 8. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi » recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ » erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte, quià » pretio æstimari potest, quòd quis se in tale pericu- » lum, et difficultatem conjiciat, *Con. d.* 3 *q.* 3 *p.* 5. » Necesse tamen esse, ut periculum istud, etc. dedu- » catur in pactum expressè, vel tacitè, docet *Laym.* » *l.* 3 *t.* 4 *c.* 16 *n.* 9. *ex Medin. Val Mol Less. etc.* » Idem dicit *C. Lugo. n.* 80. Et sic liciti sunt *Montes* » *Pietatis*, ut vocant, hoc est thesauri quidam, qui » in refugium pauperum à Republ. vel Principe re-

» ponuntur, undè pauperibus gratis mutuetur, ità » tamen, ut parum retribuant pro expensis, quæ » fiunt in ministros, et conservationem talium mon- » tium V. *Tol. l.* 5 *c.* 18. *Less. l.* 2 *c.* 20 *Bonac. l. c.* » *p.* 13. »

Magna agitur quæstio, an ratione periculi amittendæ sortis liceat aliquid suprà sortem exigere? *Prima* sententia negat, eamque tenent *Nav. c.* 23 *n.* 81. *Sot. l.* 6 *q.* 4 *a.* 1 *ad* 1. *Tol de* 7 *Præc. c.* 11 *Nat. ab Alex. l.* 3 *a.* 5. *Reg.* 3. *Genett. tr.* 4 *c.* 7 *q.* 3. Rationes hujus sententiæ infrà exponemus in objectionibus ad secundam sententiam, quam sequimur. *Secunda* igitur sententia probabilior, et satis communis, quam tenent cum *Bus. ut suprà, Less. l.* 2 *c.* 20 *n.* 111. *Sylvius in* 2 2 *q.* 77 *ar.* 1 *quæst.* 4 *Sylvester v. Usura*, *Continuator Tournely t.* 1 *p.* 499. *Wigandt tract.* 9 *Ex.* 8 *Resp.* 9. *Fagnan. in c. Naviganti l.* 5 *tit. de Usur. Petrocorensis t.* 2 *p.* 387. *Cabassut. Th. J. l.* 6 *c.* 8 *n.* 2 *Lugo D.* 25 *n.* 77 *et* 79. *Salm. c.* 3 *cum Mol. Val. Salmant. Trull.* et aliis innumeris, affirmant licitè posse aliquid moderatum accipi propter periculum sortis: Dummodò 1. periculum sit verum et extraordinarium, non autem commune, amittendi sortem, vel eam non recuperandi sinè magnis expensis, et laboribus, nempè si detur mutuum homini dubiæ fidei, vel pauperi (intellige, si ipsi des mutuum, præter id quod tu præcisè tenêris ex præcepto illi mutuare, ad ejus præsentem inopiam sublevandam). Dummodò 2. non recuses assecurationem sortis, si tibi offeratur per pignus, aut fidejussionem, et non cogas mutuatarium ad tale periculum transigendum, ut rectè notant *Less. n.* 39 *et Salm. n.* 85. *in fine*. Cæterùm benè exigere potes à mutuatario id quod alter tibi daret pro assecuratione sortis, licet mutuum postmodum integrè tibi reddatur. Ratio, quià te exponere tali periculo, verè est pretio æstimabile. Id confirmatur 1. Ex Concilio Lateranensi *Sess.* 10. sub Leone X. ubi pro usura damnatur quodlibet lucrum ex re infrugifera perceptum, secluso tamen titulo laboris, aut sumptûs, aut peri-

culi : *Quandò videlicet* (verba Concilii) *ex usua rei quæ non germinat, nullo labore, nullo sumptu, nullove periculo, lucrum, fætusque conquiri studetur.* Confirmatur 2. ex doctrina *D. Thom. Opusc.* 75 *c.* 6. (*ap. Petrocor. l. c.*) ubi S. Doctor sic ait : *Res quæ extrà periculum possidentur ejusdem speciei, plus æstimantur, quàm eædem existentes in periculo ; et ideò ad naturam rei convertitur recompensatio, quæ propter periculum æstimatur plus vel minùs valere.* Confirmatur 3. ex Declaratione S. C. de Propag. Fide, quam referunt *Cabassutius et Tournely ll. cc. ad Bancel Sum. Mor. v. Usura.* Casus fuit hic : Apud Sinenses lege statutum erat, ut in mutuo acciperentur 30. pro centum, sinè respectu ad damnum emergens, vel lucrum cessans : et quià in recuperanda sorte erat periculum fugæ debitorum, aut tardæ solutionis, vel repetendi pecuniam cum onere recurrendi ad Judices, quæsitum fuit, an hoc liceret. Respondit S. C. approbante Innoc. X. (et hæc Declaratio an. 1645. Romæ typis demandata) *Censuit S. C. Cardinalium S. Rom. Ecclesiæ, ratione mutui immediatè præcisè nihil esse exigendum ultrà sortem principalem ; Si verò aliquid recipiant ratione periculi probabiliter imminentis, et qualitatis ejusdem, ac servata proportione inter periculum et id quod accipitur, etc.* Deindè Pontifex præcepit omnibus Missionariis sub excommunicatione latæ sententiæ, ut omnia hujus Decreti observarent, et illis uterentur. Nec obstat dicere, quòd non constet de hac Declaratione, ut ait *Henricus à S. Ignatio apud Tourn. l. c.* Nam *Thomas Hurtadus Ethica p.* 402 affert exemplar hujus Declarationis autenticatum per Notarium Apostolicum. Opponit deindè idem *Henricus* præfatam Declarationem non esse approbativam, sed tantùm tolerativam ; Sed respondetur, quòd S. C. dicat ibidem, mutuantes *non esse inquietandos, dummodò habeatur ratio probabilitatis periculi,* quæ utique verba non meram tolerantiam, sed positivam permissionem significant. Præthereà quòd Pontifex, ut diximus, positivè præceperit observantiam hujus Decreti : Undè (benè ait *Tournely*) inaudita

fuisset hæc agendi ratio, si Pontifex præcepisset Decreti observantiam, cùm haberet sibi persuasum aùt dubitaret hanc esse usuram. Demùm opponit prædictus *Henricus* id valere in casu extraordinario periculi longè majoris quàm periculi communis. Respondetur, quòd S. C. respondeat de periculis, de quibus fuit quæsitum, nempè fugæ, tardæ solutionis, et difficultatis exigendi, quæ pericula inter extrinseca non sont extraordinaria.

Objicitur I. Fur, cùm restituit ablatum, non tenetur restituere pretium periculi: ergò tantò minùs tenetur illud restituere mutuatarius: Si enim periculum amittendæ sortis non est titulus qui furem obstringat ad aliquid ultrà sortem Domino solvendum, nec etiàm mutuanti erit justus titulus exigendi; nudum enim pactum titulum non præstat. Sed respondetur: Nemo dubitat, quin ob damnum possit mutuans aliquid ultrà sortem exigere, et tamen, si damnum non sit deductum in pactum, nihil potest exigere, quià deest pactum ut dicemus *n.* 769 *v. Sed dubitatur.* Ergò damnum emergens etiàm non est titulus aliquid accipiendi ultrà sortem, sed benè est titulus justè deducendi in pactum exactionem. Ità à pari, periculum sinè pacto non est titulus percipiendi aliquid ultrà sortem, sed benè est titulus justè paciscendi, cùm mutuans in gratiam alterius in se suscipiat periculi onus, quod per se est pretio æstimabile. Fur autem, quià inter ipsum et Dominum nullum pactum intercessit, ideò nihil ratione periculi ultrà sortem tenetur restituere. Undè pro conclusione regula certa sit, quòd, ut mutuans licitè possit aliquid ultrà sortem exigere, requiratur, ut pactum justum intercedat, ut autem pactum sit justum, requiritur, ut mutuans aliquod onus extraordinarium in se suscipiat. Sicut ergò ipse potest justè pacisci aliquid exacturum ob damnum emergens certum, sic etiàm, ut exigat aliquid (etsi minus) ob damnum probabile, quemadmodum est damni periculum. Ideò benè ait *Tourn. p.* 500 quòd creditum periculosum non possit tanti vendi, quanti creditum securum.

Objiciunt II. textum in *c. Naviganti de Usuris*, ubi sic dicitur : *Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultrà sortem, usurarius est censendus*. Huic textui multipliciter respondetur. Respondent 1. *Laym. Barbos. Palaus*, et *Cabass. l. c. n.* 3 ibi mendum irrepisse et omissam esse particulam *non*. Hancque interpretationem benè fieri posse dicit *Tournely* ex contextu Canonis præfati, ubi, cùm sermo deindè immediatè fiat de mutuante granum, aut vinum, qui aliquid exigit ob dubium decrementi pro tempore restitutionis, subditur : *Ille quoque qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini etc. non debet ex hoc usurarius reputari*. Idem igitur dictum censetur pro primo casu, particula enim *quoque* id satis ostendit; Aliàs (ait *Tournely*) potiùs debuisset Pontifex apponere particulam *sed*, si contractum illum usurarium declarare intendisset. Respondetur 2 cum *Fagnano in dicto c. Naviganti*, et *Salm. de Contr. c. 2 n.* 145 quòd præfatus textus intelligatur tantùm pro foro externo, ubi talis contractus pro usurario habendus esse decernitur; et ideò non dicitur ibi illum esse usurarium, sed quòd *usurarius sit censendus*. Proùt pariter ait *Fagnanus*, si Episcopus accipit gratuitum munus ab aliquo, cui posteà gratis confert Beneficium, in foro externo censebitur simoniacus, sed talis utique non erit in conscientia. Respondetur 3 cum eodem *Cabas.* item *Lugo D.* 25 *n.* 78 *Less. c.* 20 *n.* 116 *Salm. c.* 3 *n.* 92 *cum Laym. Pal. Covarr. Tap. Villal.* et aliis communiter, textum intelligi pro casu, quo mutuans vi ipsius mutui obligaret mutuatarium ad talem contractum assecurationis ineundum; Vel casu quo (ut sentit *Petrocor. t.* 2 *p.* 338.) mutuans intendat omninò ex mutuo lucrari, ità ut aliter non mutuaret. Idque expressè sentit etiàm *D. Th. Op.* 75 *c.* 6 (apud eumdem *Petrocor.*) ubi dicit : *Quod si mutuans non speret lucrum pro mutuo, sed onus periculi, quod suscipit, petit sibi compensari ità, ut esset dispositus ad mutuandam gratis pecuniam*

si tale periculum in se non sumeret, certè tunc non peccat.
Circà autem *Montes Pietatis*, quos meminit *Busemb.* mox suprà, advertendum hos approbatos fuisse à Concilio Lateranensi sub Leone X sub hac limitatione: « (Concedit tantùm accessionem ad solas ministro- » rum expensas, et aliarum rerum ad illorum conser- » vationem, ut præfertur, pertinentium pro eorum in- » demnitate dumtaxat ultrà sortem, absque lucro » eorumdem Montium). » Hinc advertunt *P. Concina t.* 7 *p.* 581 *n.* 4 *et Tourn. t.* 1 *p.* 521. quòd, ut licitè tales Montes erigantur, tres conditiones requirantur: I. Ut pecunia tradatur pauperibus intrà limitem certæ summæ, pro tempore determinato restituendæ. II. Ut pignus à debitoribus exhibeatur, illudque custodiatur à ministris, et tempore præfinito vendatur sub hasta, ac retento pretio, quod Monti debetur, reliquum restituatur Domino pignoris, vel pauperibus, si hic inveniri nequit; vel etiàm eidem Monti, ut ait *Roncaglia de Usur. quæst.* 3 *in fine:* Quod etiàm admittit *Concina p.* 382 *n.* 5 si Mons sit pauper, et prematur necessitate succurrendi pauperibus, ut concesserunt aliquibus Montibus Sixtus V et Clemens X. Hîc autem notandum cum *Concina loc. cit n.* 6 peccare divites, qui sinè necessitate accipiunt mutuum à Monte, ut aliàs lucrentur, et ideò tenentur illicò pecuniam restituere. Hoc autem intelligendum dicerem, si Mons esset pauper, quià tunc deficeret subventio pauperum, pro quibus isti Montes sunt instituti. *Pasqualigus* autem apud *Concina n.* 7 affert quasdam Litteras Pauli III quibus asseritur, licitè concedi posse aliquam annuam accessionem iis, qui pecuniam otiosam in præfatis Montibus collocant. Sed *P. Ballerinus ib.* clarè et meritò evincit has litteras apocryphas. Adducit tamen *P. Concina t.* 7 *p.* 483 *n.* 9 alias Litteras ejusdem Pauli III Julii III et Pii IV in quibus id conceditur, sed cum hisce limitationibus, ut deponentes pecuniam id faciant zelo charitatis ergà pauperes, et alias paratas habeant emptiones, ex quibus licitè lucrari possent. An verò sit licitum etiàm

privatis hujusmodi Montes instituere? Affirmant *Less. l.* 2 *c.* 20 *n.* 194.

« 9. Nec est usura, si timens difficultatem, aut 766
» fraudem mutuatarii in reddendo tempore constituto, paciscaris, ut, si tunc non solvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ, quæ pœna licitè exigetur, dummodò non fiat alia intentione, quàm ut mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Undè, si mutuatarius absque sua culpa non possit solvere, non licebit pœnam exigere, ut habet *Tol. sup. c.* 32 qui ait, manifestum esse argumentum pravæ intentionis, si optes non solvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias : ac simpliciter usuram fore, si certo sciens alterum non valiturum solvere, adhuc tali pœna oneres. V. *Bonac. d.* 3 *q.* 3 *p.* 7. *Mol. t.* 2 *d.* 317. *Less. l.* 2 *c.* 20 *d.* 15. »

Licitum est igitur in mutuo pactum *pœnæ conventionalis*, ut tenent communiter *Lugo D.* 26 *sect.* 6. *Sot. l.* 6 *q.* 1 *art.* 3. *Tourn. t.* 1 *p.* 511 *cum Henr. à S. Ign. Holz. de Contr. c.* 3 *n.* 756. *Wigand tr.* 9 *Ex* 8 *q.* 3 *ad* 13. *Cab. Th. J. l.* 6 *c.* 7 *n.* 1. *Les. l.* 2 *c.* 20 *n.* 128. *Anacl. q* 4 *n.* 38 *et Salm. c.* 3 *n.* 75 *cum Scot. Trull. Vill. etc.* Ratio autem cur hoc pactum sit licitum, est, quià talis pœna apponitur, ut contractûs firmitati consulatur, et avertatur negligentia mutuatarii. Ad licitè verò hoc pactum apponendum requiritur 1 ut mora debitoris sit notabilis, et culpabilis. 2. ut absit animus lucrandi per pœnam appositam, qui animus præsumitur, si oneretur debitor ad restituendum pro tempore, quo scitur solvere non posse. Ità *cum Bus. Salmantic. n.* 75 *et* 76. Adde 3 ut pœna sit moderata, et culpæ proportionata. V. *Salm. d. n.* 76.

An autem dicta pœna debeatur antè Judicis senten- 767
tiam? Negant *Sanch. de Matr. D* 37 *n.* 4 *et Pal Dian. etc. ap. Salm. ib. n.* 77 quià ratio generalis de pœnis est, ut non debeantur antè sententiam. Oppositum tamen tenent probabiliùs *Continuator Tournely t.* 1 *p.* 512 *Holzm. Less. l.* 2 *c.* 10 *d.* 14 *in fine et Sylv. Villal. et alii cum Salm. n.* 77. Quià hæc pœna magis habet rationem pacti, quàm pœnæ.

768 « 10. Nec est usura, pacisci, et accipere aliquid ratione damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit), aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius : ut si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, privando autem te tuâ pecuniâ in dando mutuo, corruit domus, et posteà cariùs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras, et volebas negotiando, ità ut mutuatio sit verè causa lucri cessantis. Ubì notat *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis, 1. Quòd verè volueris cum ea pecunia negotiari, et non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando, alitervè lucrari, quàm sic mutuando, ità ut mutues tantùm in gratiam mutuatarii. Ut minùs exigas, quàm lucrari poteras, et deductis expensis, quià lucrum cessans non est actu, sed in potentia, et variis adhùc eventibus obnoxium. Undè ad arbitrium viri prudentis, pro majore, vel minore ejus certitudine, æstimare id poteris, et sic cum mutuatario de eo pacisci. *S. Th. art.* 1 *ad* 2 *Mol. d.* 324. *Sal. dub.* 26. *etc. Card. Lug. d.* 25. *sect.* 6. *Bonac. q.* 3 *p.* 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec brevi sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere ultrà sortem : quià mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa usura est, si mercatores credito vendentes aliquid ultrà pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis, verbi gratia, rem tantùm valentem 100. vendant pro 105. numerandis post annum : quià vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, et sic compensatur lucrum cessans, atquè adeò illud non cessat ratione hujus venditionis, *Dian. p.* 2. *tr.* 24. *Trull. c.* 19. *d.* 9. *vid. dub. seq.* Hac in re perlege Propos. 41. inter proscriptas ab Innoc. XI. »

Certum est ob titulum *Damni emergentis* licitum esse mutuanti exigere id, quod sua interest, causâ mu-

tui. Ità omnes cum *D. Thom.* 2. 2 *quæst.* 78 *art.* 2 *ad* 1 qui rationem dat, inquiens : *Hoc enim non est vendere usum pecuniæ, sed damnum vitare.* An autem id liceat ob titulum *Lucri cessantis?* Dubitat *Sotus l.* 6 *q.* 1 *art.* 3 et absolutè negant *Scotus, Durandus, et alii apud Azorium;* hisque videtur adhæsisse idem *S. Thom. l. c.* ubi subdidit : *Recompensationem verò damni, quod consideratur in hoc, quod de pecunia non lucratur, non potest in pactum deducere, quià non debet vendere id quod nondum habet, et potest impediri multipliciter ab habendo.* Sed communiter alii DD. affirmant, ut *Cajet.* 2. 2 *quæst.* 62 *art.* 4. *Sylvius* 2. 2 *q.* 77 *art.* 1 *q.* 5. *Less. l.* 2 *c.* 26 *d.* 10. *Gennetus tom.* 1 *p.* 233 *q.* 1. *Petroc. tom.* 2. *p.* 399 *q.* 12. *Wigandt tr.* 9 *Ex.* 8 *q.* 2 *Resp.* 8. *Continuator Tournely t.* 1 *p.* 501. *Anacl. qu.* 4 *n.* 36. *Salm. tr.* 14 *c.* 3 *n.* 79 *cum P. Nav. Laym. Val. Bon. Reb. etc.* Hunc titulum approbat *l.* 13 *ff. Rem. ret. hab.* et expressè videtur approbasse SS. noster Pontifex Benedict. XIV. in *Epist. Encycl. de Usuris* (vide *Epist. VI. fin. Tom. II.*) dicens : *Neque item negatur posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversæ prorsus naturæ à mutui natura contractus rectè collocari et impendi, sivè ad proventus sibi annuos conquirendos, sivè etiàm* (nota) *ad licitam mercaturam et negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda.* Ratio nostræ sententiæ est, quià, ut docet idem *S. Th.* 2. 2 *q.* 62 *art.* 4 dupliciter potest aliquis damnificari, uno modo auferendo ei quod actu habebat : *Alio modo impediendo, ne adipiscatur quod erat in via habendi; et tale damnum non oportet recompensare ex æquo, quià minus est habere aliquid in virtute, quàm habere actu.* Idque in *Resp. ad* 2 dicit S. Doctor valere etiàm pro lucro quod aliquis sperat ex sua pecunia, en verba D. Thomæ : *Nam ille qui semen sparsit in agro, nondum habet messem in actu, sed solùm in virtute et similiter ille qui habet pecuniam, nondum habet lucrum in actu, sed solum in virtute :, et utrumque potest multipliciter impediri.* Nec officit, quòd S. Doctor id intelligat, (ut habetur ex *objectione* 2.)

de lucro cessante ob moram mutuatarii non solventis tempore præfinito; nam sivè lucrum cesset ob moram mutuatarii, sivè ob causam mutui, eadem ratio currit exigendi lucrum cessans, cùm tale interesse non debeatur mutuanti, nisi ob compensationem damni, quod in utroque casu æquè illi obvenit. Ad textum autem *D. Thomæ*, primo loco relatum, respondet *Sylvius l. c.* S. Doctorem negare ibi, quòd mutuator possit exigere integrum lucrum assequendum, non verò partem ejusdem; et meritò sic respondet, cùm ipsemet S. Doctor in secundo loco, suprà allato, doceat: furem tenêri compensare damnum, *non autem ex æquo; rationem adducens, quià minùs est habere aliquid in virtute, quàm habere actu.* Si ergò fur teneatur recompensare Domino lucrum cessans ex furto, juxtà tantùm æstimationem spei; cùr juxtà eamdem æstimationem mutuator non possit exigere lucrum cessans ex mutuo? Id maximè confirmatur ex Bulla Benedicti XIV. vide in fine *Tomi II ad n. III* ubi dicitur justè posse aliquid exigi ex mutuo, si concurrant justi tituli, nempè si pecunia aliàs collocanda fuisset ad licitam negotiationem.

769 Ad hujusmodi tamen interesse exigendum tres conditiones requiruntur: I. Conditio, ut interesse ab initio in pactum deducatur; nam post contractum mutuans nihil petere potest, etsi immemor fuerit de sui damni: Nisi vi, metu, vel fraude coactus sit à mutuatario, ut *S. Th. d. q.* 78 *art.* 4 *et ad* 2. *Less. n.* 79 *et alii*: Vel nisi involuntariè coactus sit ad mutuandum, quàmvis licitè, v. gr. à Rege ad bonum publicum. Pariter tenetur mutuatarius ad damnum, et lucrum cessans, si justè interpellatur ad solutionem; vel terminus præfixus elabitur, et ipse culpabiliter non solvat, *S. Th. d. l. ad* 1 *et Salm. c.* 3 *n.* 82.

Sed dubitatur hîc: an in contractu sit necesse præmonere mutuatarium de vero damno, vel alio titulo justo, pro quo possit exigi aliquid ultrà sortem? *Prima* sententia negat, quam tenent *Lugo D.* 25 *n.* 74 *et* 182 *cum Sot. Salas, Aragon Salon. etc.* item *Cajet.*

Tap. Vill. ap. Salm. c. 3 *n.* 83. Ratio, quià mutuatarius nequit rationabiliter allegare suam intentionem ad titulum injustum, sed debet contrahere juxtà capacitatem materiæ, et in titulum justum consentire. Maximè quia regulariter mutuatarius non repelleretur à contractu, ex eo quòd nosset justo titulo lucrum exigi. *Secunda* tamen verior sententia (licet olim contrariæ adhæserim) docet monitionem esse necessariam; ità cum *Busemb. ut suprà*, *Less. c.* 20 *n.* 110. *P. Concina tom.* 7 *p.* 406 *n.* 4 *et p.* 465. *Continuator Tournely tom.* 1 *p.* 505 *v. Quarta*, *Salm. l. c. cum Laym. Pal. Dic. etc.* Ratio; quià mutuatarius, putans contractum usurarium, non consentit in contractum justum, in quem fortè consensisset, si novisset justum titulum; putans enim titulum esse injustum, fortè contrahit sperando se non soluturum usuras, vel solutas eas sibi compensari, vel saltem quòd alter tempore mortis restituat; alioquin, benè ait *Concina*, posset fortè evenire, quòd ille majus detrimentum ex mutuo, quam commodum, retraheret. Sed ratio magis universalis est, quià ad contrahendum non sufficit voluntas interpretativa, sed conditionalis, ut dicemus *n.* 773. sed requiritur voluntas actualis, aut virtualis, aut saltem aliquandò habita; et non retractata, juxtà dicenda *l.* 6 *de Sacrament. Miss. n.* 324. Ergò mutuans, si lucrum sibi cessat, imputet suæ negligentiæ; ait enim *S. Thom. q.* 3 *de malo art.* 4 *Debebat sibi cavisse, ne detrimentum incurreret; nec ille qui mutuum accipit, debet damnum incurrere de stultitia mutuantis.* Secùs verò dicendum, si reverà existeret titulus justus, tàm mutuans quàm mutuatarius in contractum consentirent, omni meliori modo quo possent, ut mox dicemus in quæst. IV. *n.* 773.

II. Conditio est, ut non plus exigatur, quàm sit lucrum, quod speratur ex alio contractu licito, juxtà æstimationem spei, et periculi, et deductis expensis. V. *Salm. n.* 84. An autem deducenda sit æstimatio laboris in tali lucro impendendi? Affirmant probabiliter *Caj. Tap. Villal.* Sed probabiliùs negandum

censent *Less. n.* 89 *et Salm. d. n.* 84 *cum Bon. Trull. Pal. Dic. Salas*, quià non tenetur mutuans detrahere æstimationem cessationis laboris, quem ipse libenter subiturus èsset. Aliàs, si labor compensandus esset, raró à mercatoribus aliquid exigi posset pro lucro cessante. Verùmtamen ex æquitate censeo aliquam detractionem faciendam esse casu, quo esset cessatio à magno labore, à quo mutuans ut se liberaret, probabiliter aliquid impenderet.

III. Conditio est, ut mutuum verè sit causa damni, vel lucri cessantis; nam, si mutuans aliam habet pecuniam, quàm ad negotiandum substituit; vel si lucrum, quod amittit ob mutuum ex mercatura facienda, potest et vult sibi comparare ex alia via, aut arte, cui mercando non potuisset vacare; tunc nequit exigere aliquid, nisi esset pro majori molestia subeunda in illa alia lucrandi. Vide *Less. c.* 20 *n.* 89 *Salm. c.* 3 *n.* 85 *cum Pal. Trull. etc.*

An autem mutuans licitè exigat interesse damni emergentis, vel lucri cessantis, si mutuet non compulsus alterius precibus, sed ipse se offerat ad mutuandum? Negant *Conradus*, et alii quidam *apud Less. l.* 2 *c.* 2 *n.* 101. Quià cùm mutuator non rogatus, sed spontè mutuum obtulerit, lucrum non cessat causâ mutui, vel mutuatarii, sed ipse mutuans lucrum sibi impedit. Sed probabiliùs affirmant idem *Less. Lugo D.* 25 *n.* 107 *cum Mol. Nav. Tol. Bann. etc.* Ratio, quià mutuator tunc non offert mutuum absolutè, sed sub conditione, ut ei compensetur lucrum cessans; et sic mutuatarius acceptando mutuum, est vera causa cessationis lucri, verèque impedit, cùr mutuator ex sua pecunia justè non lucretur: Proùt si quis in gratiam alterius offerat omittere jactum retis, licitè exigit pretium spei jactus illius, quià alter est vera causa, cùr captio piscium sperata illi impediatur.

Sed hic plures quæstiones sunt enucleandæ.

370 Quæstio I. An liceat mutuatario pacisci ab initio de certa pecunia solvenda, quandò damnum emer-

gens, vel lucrum cessans est incertum, seu tantùm probabiliter futurum? Distinguit *P. Conc. to.* 7 *p.* 408 *n.* 5 *et p.* 438 *q.* 4, et dicit, quòd, si certum sit damnum eventurum, vel lucrum cessandum, nempè quià occasiones lucrandi sunt actu vel proximè præsentes, et solùm dubitatur de ejus majori vel minori quantitate, tunc benè possit taxari arbitrio prudentum; et in pactum deduci quantitas solvenda. Secùs verò, si damnum non sit certè eventurum, vel si occasiones lucrandi tantùm probabiliter occurrere possint. Ratio, quià his casibus posset accidere, quòd damnum non eveniret, vel occasiones non occurrerent, et tunc mutuator ex solo mutuo lucraretur. Sed veriùs censent *Salm. c.* 3 *n.* 84. *cum Malder. Vill. Gutt. Tap. Tamb. Dec. l.* 8 *tr.* 3 *c.* 8 §. 3 *n.* 4 *et* 14. *cum Nav. et Salas*, item *Sylv. et Decoq. ap. Tournely to.* 1 *p.* 506 *v. Quæres*, licitè posse mutuantem pacisci de aliqua certa quantitate solvenda; debita servata proportione juxtà timorem damni, vel spem lucri futuri. Ratio, quià debita æqualitas jam benè servatur; nam sicut, damno non eveniente, lucraretur mutuans, ità contrà, eveniente damno lucrabitur mutuatarius. Nec refert, quòd damnum eventurum postmodum non accidat: quià pactum de auctario non fit pro damno futuro, quod fortè eveniet, sed pro periculo ejus probabili quod actu supponitur, et actu est pretio æstimabile: Proùt si quis vendit jactum retis, non vendit quidem pisces, qui fortè non capientur, sed vendit spem eorum probabilem, quæ jam de facto existit. Objicitur *l. Quemadmodum*, §. *Item Labeo*, *ff. Ad l. Aquil.* ubi statuitur, quòd, si quis frangat retia, nihil teneatur solvere Domino pro spe piscium capiendorum, sed solùm damnum retium. Sed respondetur cum *Glossa* (id verbo *Fieri*) quòd tunc Dominus præcisè ex Lege Aquilia nullam habeat actionem pro impedita spe captûs piscium: sed benè habet aliundè actionem ex *l. Si jactum* 13. *ff. de Act. empt. et vend.* ubi sic dicitur: *Si jactum retis emero, et rete jactare piscator noluit, incertum hujus rei æstimandum est.* Subdit Glossa: *Æsti-*

matur quantùm est verisimile, quod esset captum. Undè apparet licitè posse compensari damnum probabiliter ex mutuo eventurum, quàmvis incertum.

Ob eamdem rationem probabiliter ait *Bon. D.* 3 *p.* 4 *n.* 13. mutuatorem, qui non certò, sed tantùm probabiliter erat destinaturus pecuniam ad negotiationem, posse aliquid exigere pro rata probabilitatis. Sed dices: si potest aliquid exigi pro probabilitate applicationis pecuniæ, ergò posset etiàm aliquid exigi pro possibilitate applicandi. At respondeo negando paritatem; possibilitas est mera potentia, sed non repugnantia applicationis: undè mutuator ex ea nullum habet actuale, et positivum fundamentum lucri futuri, sed tantùm negativum. Econtrà probabilitas futuri lucri habet quidem positivum fundamentum talis lucri, sivè spei istius, et ideò est pretio æstimabilis. Quid si mutuator solùm animo pendeat, velit an non negotiari? Adhùc affirmant *Tamb. l.* 9 *tr.* 1 *c.* 3 §. 4 *n.* 3 *et Lugo D.* 20 *n.* 2 *cum Salas,* eum posse aliquid exigere, quià pariter est pretio æstimabile, privare se in gratiam mutuatarii hac potestate deliberandi, destinandique pecuniam ad negotium, cùm non teneatur gratis ea spe et potestate privari: Proùt si quis hæreat, utrùm cras velit vel nolit piscari, benè potest aliquid exigere, si in gratiam tuî se obliget ad non piscandum. Et hoc non improbabile videtur, cùm hæc privatio obligatoria, cùm teneatur mutuator non repetere mutuum per aliquod tempus, sit aliquo pretio æstimabilis.

Quamvis autem sub initio liceret in pactum deducere, ut diximus, damnum eventurum, vel lucrum cessandum incertum; numquàm tamen licebit ab initio per pactum exigere hujusmodi interesse, ut communiter docent *Lugo D* 25. *n.* 106 *Azor* 3 *p. l.* 5 *q.* 3. *Concina to.* 7 *p.* 446. *n.* 8. Ratio, quià si mutues centum, et pro lucro cessante accipias decem, non jam mutuas centum, sed nonaginta: privare autem mutuatarium ex pacto antè tempus commoditate pecuniæ mutuatæ, onus est, et illud imponere est usura. Con-

cedit tamen *Az. l. c.* posse exigi sub initio lucrum conventum in alia specie : Sed rectè hoc etiàm reprobat *Conc l. c.* quià privare mutuatarium illa re antè tempus, etiàm onus est.

Quæstio II. An possis exigere lucrum cessans ob mutuum pecuniæ destinatæ ad negotiandum, si aliam pecuniam habeas non destinatam, quàm tamen negotiationi substituere posses? Et quidem, si illam aliam pecuniam reservâsses ad usum familiæ, nimirùm ad familiam alendam, filias dotandas, senectutem solandam, vel ne tuum statum periculo exponas, tunc licitè exiges lucrum cessans, quià non tenêris ratione mutui tuam providentiam negligere. Ita *Less. l. 2 c.* 20 *n.* 87 *cum Nav. et Salm. c.* 3 *n.* 86 ut certum supponunt. Sed dubium est, quid si sinè tali incommodo posses aliam pecuniam supponere? Negant probabiliter alii tunc posse aliquid exigere, quià tunc tibi non cessat lucrum ex causa mutui. Sed *Less. l. c. Pal. D.* 4 *p.* 15 *n.* 7 *Tamb. l.* 9 *tr.* 1 *c.* 3 §. 4 *n.* 2 *Spor. de* 7 *Pr. c.* 4 *n.* 44 *cum Mol. Laym. et Lugo*, *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 86 item *Valent. Trull. Vill.* (et meritò probabile putant *Salm. ib.*) affirmant quòd, posito, quòd statueris illam solam pecuniam negotiationi, et periculo exponere, licitè possis petere lucrum cessans, quià verè mutuatio est causa, cur tibi cesset lucrum speratum ex illa pecunia; nec tenêris in gratiam mutuatarii pecuniam, non destinatam nogotiationi, exponere. Hoc tamen non admitterem, nisi, dùm mutuum das, verè habeas animum pecuniam illam reservatam negotiationi non substituere. 771

Quæstio III. Utrùm, si pecuniam non destinaveris absolutè, sed conditionatè ad negotium, uti si dicas: *vellem negotiari*, *nisi multi peterent mutuum*, tunc possis exigere interesse? *Less. l. 2 c.* 20 *n.* 90 dicit probabile esse, quòd possis, nam etsi ob multitudinem mutuum accipientium nulla mutuatio sit causa de se, sed omnes simul sint causa lucri cessantis, attamen verum est, quòd tu, ut isti mutues, jam de facto lucro priveris, et ex alia parte mutuatarii in hoc 772

non putant injuriam sibi fieri. Et idem sentiunt *Laym. l.* 3 *tr.* 4 *c.* 16 *n.* 8 *Tamb. l.* 9 *c.* 3 §. 4 *n.* 4 *Spor. de* 7 *Pr. c.* 4 *n.* 44. Sed dices : iste usuram committit, quià efficaciter vult lucrari ex mutuò, et inefficaciter ex negotiatione. At responderi potest : iste, quamvis habeat voluntatem inefficacem negotiandi, vult tamen efficaciter justè lucrari, et quià jam potest justè lucrari ex negotiatione, ideò justè lucratur ex mutuo, cùm mutuum sit huic vera et efficax causa, ut lucrum ex negotiatione ipsi cesset. Rectè verò advertit *Less.* *n.* 95. non facile hoc admittendum ob periculum palliandi usuras ; Nam (ut notat *Bus.* hîc cum *Tol.*), ut quis ab usuræ labe sit immunis, malle debet lucrari negotiando, quàm mutuando : et mutuare debet tantùm in gratiam mutuatarii.

773 Quæstio IV. Utrùm, si quis bonâ fide ineat contractum usurarium, et lucrum exigat ; re posteà cognitâ, possit illud retinere, si verè contrahere potuisset ex justo àliquo titulo, nempè ratione periculi, lucri cessantis, etc. ? *Prima sententia* affirmat, quià quisquis bona fide contrahit, semper intendit contrahere modo licito, quo potest. Ideò enim hoc tali modo contraxit, quià licitum putavit : quarè virtualiter intendit contrahere quocumque licito modo, quo contractus cohonestari poterat. Ità *Lugo disp.* 25 *sect.* 9 *et Sa, Dian. Tanner ap. Salm. c.* 3 *n.* 38. *et Tamb. l.* 8 *c.* 8 §. 3 *n.* 21. *Secunda* tamen verior sententia, quam tenent *Salm. c.* 3 *n.* 39 *Less. c.* 20 *n.* 104 *Conc, to.* 7 *p.* 465. *Contin. Tourn. to.* 1 *p.* 515. negat posse eo casu mutuatorem lucrum perceptum retinere. Ratio, quià minimè dici potest ipsum voluntatem virtualem sivè implicitam habuisse, cùm non de alio contractu quàm de usurario cogitaverit. Eo casu tantùm habuisse voluntatem interpretativam, quæ non sufficit ad contrahendum, diximus suprà *n.* 769. *v. Sed.* Nec obstat dicere, quòd mutuator iste possit retinere lucrum, tamquàm possessor bonæ fidei, qui tenetur tantùm ad id in quo factus est ditior ; nequit autem dici ditior factus ille, cui ratione mutui cessavit lucrum,

quod justè percipere potuisset. Nam respondetur, quòd ad justè exigendum in mutuo aliquid ultrà sortem, omninò requiratur, ut mutuatarius de justo titulo moneatur, ut diximus suprà *l. c. n.* 769 *v. Sed.* Aut saltem, ut tàm mutuator, quàm mutuatarius expressè vel implicitè consentiant in titulum justum, saltem explicitè intendentes contrahere omni meliori modo quo possint: quòdècontrà sat probabiliter sufficiat ad exigendum id, quod licitè exigi poterat ex illo justo titulo, quàmvis non expresso; ut dicunt *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 924. *et Salm. Tourn. l. c.* ac probabile putat *Less. n.* 105. Cæterùm SS. noster Pontifex Bened. XIV. in sua Bulla *de Usuris* (vide ad calcem *Tom. II. Epist. Encycl.*) ubi postquàm dixit n. III. *Per hæc autem nequaquam negatur posse quandòque unà cum mutui contractu quosdam alios (ut ajunt) titulos, eosdemque ipsimet universìm naturæ mutui minimè intrinsecos, fortè concurrere, ex quibus justa omninò causa consurgat quiddam ampliùs suprà sortem ex mutuo dubitam ritè exigendi.* Deindè ad significandum quales sint tituli justi aliquid exigendi ex mutuo, statim subdit: *Nequè item negatur posse multoties pecuniam ab unoquoque suam, per alios diversæ prorsùs naturæ contractus rectè collocari et impendi, sivè ad proventus sibi annuos conquirendos, sivè ad licitam mercaturam exercendam, honestaque indidem lucra percipienda.* Tandem ait *n. V.* falsum esse, quòd semper et ubique præsto sint justi tituli, vel contractus, undè sic monet: *Quisque igitur suæ conscientiæ consultum velit, inquirat priùs verè ne cum mutuo justus alius titulus, verè ne justus alter à mutuo contractus occurrat, quorum beneficio lucrum omnis labis expers, et immune reddatur.* Posteà sapienter sic instruit: *Qui ab omni usuræ labe se immunes et integros præstare volunt.... admonendi sunt, ut contractum instituendum anteà declarent, et conditiones inserendas explicent, et quem fructum ex eadem pecunia postulent.* Et hîc sedulò animadvertendum est id, de quo in eadem Bulla Pontifex monet Confessarios: *Ab extremis longè se abstineant; etenim*

aliqui tantâ severitate de iis rebus judicant. ut quamlibet utilitatem ex pecunia desumptam accusent. Contrà verò nonnulli indulgentes adeò sunt, ut quodcumque emolumentum ab usuræ turpitudine liberum existiment. Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant, sed priusquàm responsum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter cæteros prædicantur. Deindè eas partes suscipiant, quas tùm ratione, tùm auctoritate planè confirmatas intelligent. Quòd si disputatio insurgat, dùm contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omninò contumeliæ in eos infligentur, qui contrarium sequuntur; Neque illam gravibus censuris notandam asserant, si præsertim ratione, et præstantium Virorum testimoniis minimè careat. Hoc ut adverterent, cuperem, qui in Scriptores non humilis notæ non dubitant plurimis conviciis sæpiùs insultare, eò quòd eorum sententiis contradicant.

774 Quæstio V. Quænam pacta licitè apponi possint in mutuo? Præ omnibus in hoc attendenda est generalis illa regula tradita *a. S. Thoma* 2 2 *q.* 78 *art.* 2. quòd omne onus pretio æstimabile impositum in mutuo, tamquàm debitum ex justitia, vera sit usura. Secùs, si exigatur res quæ pecuniâ non mensuratur, ut benevolentia, amicitia, et similia: ità S. Doctor. Item certum est, etiàm non esse usuram exigere ex mutuo rem aliàs ex justitia jam debitam; Hinc licitè in mutuo potest exigi, ut alter cesset à vindicta privata, à vexatione injusta, etc. secundùm dicta *de Simon. ex n.* 98. Ità *Less l.* 2 *c.* 20 *n.* 57. *Salm. c.* 3 *num* 54 *cum Pal. Trull. Caj. etc.*

775 Sed dubitatur 1. an in mutuo possit apponi pactum *Legis commissoriæ*, scilicet quòd, non factâ solutione pro certò tempore, pignus acquiratur à mutuante? Communiter negant DD. *Pal. Navar. Bonac etc. cum Salm. n.* 47. Nisi pignus non valeat pluris, quàm sors, vel nisi sit pactum (certè licitum) ut, si tali tempore non fiat solutio, vendatur pignus, et de pretio mutuans retineat tantùm suam sortem. Utrùm autem valeat pactum, ut in pœnam non impletæ so-

lutionis amittatur pignus, etsi pluris valeat? Negant *Vasq. Palao, et Covarruv.* Sed probabiliter affirmatur cum *Bonac Trull. Azor. Reg. etc. apud Salm. n.* 48. juxtà dicta *n.* 766. ubi pœna conventionalis licita jam fuit probata.

Notandum est autem, quòd, si mutuator accipiat 776 loco pignoris rem fructiferam, teneatur fructus ejus in sortem commutare; Et ideò pactum, quo creditor uti possit pignore, ejusque fructibus frui, donèc debitum solvatur, dictum *Antichriseos* (vulgò *Contratto à godere*), communiter rejicitur de se, præciso alio titulo, tamquàm usurarium: Est certum cum *S. Thom.* 2 2 *q.* 78 *n.* 2 *et communi;* contrà *Dianam;* quià, cùm res adhùc remaneat in domini mutuatarii, illi soli fructificat, *ex c.* 1 *et* 2 *de Usuris.* Imò tenetur mutuator reddere fructus illos, quos suâ culpâ negligit colligere. Vide *Salm. c.* 3 *n.* 46.

Excipitur tamen pignus pro dote promissâ datum, cujus fructus non computantur in dotem, ad onera Matrimonii sustinenda, ut *Conc. p.* 467 *n.* 6 *et Petroc. p.* 389 *q.* 7 *ex c. Salubriter, de Usuris,* ubi dicitur: *Generum ad fructus possessionem, quæ sibi à Socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, in sortem computandos, non esse obligandum.* Et hoc currit, etiamsi fructus pignoris onera Matrimonii excedant, quandò pignus conceditur absolutè, et tempore, quo dos constituitur. Secùs tamen, si detur tantùm in dotis securitatem, aut dote jam constitutâ; Secùs item, si gener onera Matrimonii non sustineat. V. *Salm. c.* 3 *ex n.* 40.

Dubitatur 2. an possit in pactum deduci, ut red- 777 dantur à mutuatario, quæ ab eo sunt debita, non ex justitia, sed ex charitate, aut Religione? nempè ut Medicus medeatur, si alius non adsit: ut advocatus patrocinetur: ut dives succurrat in necessitate gravi; Item, ut, qui vovit eleëmosinam, eam præstet: ut Missam præceptam audiat etc.? *Azorius* 3 *p. l.* 5 *c.* 7 *q.* 15. *Bon. D.* 3 *q.* 3 *n.* 7. item *Cov. Salas., Trull. Reg. etc. apud Salm. c.* 3 *n.* 55. negant id posse fieri sinè labe

usuræ, quià pactum addit onus justitiæ, quod prius non aderat; et hanc tenet *Viva prop.* 42 *Innoc. XI. n.* 15 dicens : omne pactum, novum onus imponens mutuatario, usurarium esse. Contradicunt tamen *Lugo*, *d.* 25 *sect.* 5 *n.* 49 *Less. l.* 2 *c.* 20 *d.* 8 *Concina tom.* 7 *p.* 468 *n.* 2 *Tourn. p.* 509. *Salm. d. loc. cum Valent. Pal. etc.* quià, ut inquiunt, talis obligatio superaddita, non meretur pretium, cùm sit in utilitatem tàm mutuantis, quàm mutuatarii, qui implendo exoneratur ab obligatione, quam jam habebat. Addunt, si ex sententia omnium possit deduci in pactum mutui, ut alter desistat ab injuriâ inferendâ homini; tantò magis ab injuriâ inferendâ Deo. His non obstantibus, huic secundæ sententiæ, pace tantorum Doctorum, numquàm valui acquiescere, quià omne onus, quod imponitur mutuatario ex pacto, tenetur ipse præstare ex justitia, et ideò evadit quidem pretio æstimabile; ità ut si post tale pactum Medicus ille non medeatur, Advocatus non patrocinetur, tenebitur utique ex justitia compensare damnum, quod eveniet ex omissione medelæ, vel patrocinii præstandi, ad quod damnum resarciendum priùs certè non erat obligatus. Quid ergò refert, quòd pactum impositum cedat, vel non, in utilitatem mutuatarii, cùm usura in hoc consistat, quòd exigatur ex mutuo onus pretio æstimabile? Et miror, cùr *Salmant.*, qui loquentes de simonia *cap.* 1 *n.* 41. (et ut diximus *n.* 59.), tamquàm certum asseruerunt ex *D.Th.* simoniam committere illum, qui det aliquid alicui cum obligatione præstandi aliquod opus spirituale, licet illud non sit in commodum dantis, eò quòd esset contractus onerosus; hîc verò teneant non esse usuram, similem imponere obligationem; cùm ex communi axiomate dicatur : Quod in spiritualibus est simonia, in temporalibus est usura. Cæterùm omnes rectè docent non inferre usuram pactum solvendi id, quod jam priùs erat debitum ex justitia, vel tollendi injustas vexationes; quià tunc nihil exigitur pretio æstimabile, vel de quo mutuatarius pretium petere potuisset; ità *Concina p.* 468 *n.* 1 *Tournely tom.* 1 *p.* 509. *et alii.*

Dubitatur 3. an possit deduci in pactum, ut mutuatarius faciat injuriæ condonationem, ad quam non ex charitate tenebatur, sed poterat justè satisfactionem petere? Affirmant *Sot. Nav. et Sylv. apud. Salm. c.* 3 *n.* 57 quià læsio tunc ratione amicitiæ naturaliter condonari solet. Longè tamen probabiliùs et veriùs negant *Lugo d.* 35 *s.* 8 *n.* 38 *Laym. Bon. Pal. apud Salm. ibid.* Quià adderetur obligatio verè pretio æstimabilis. *Lessius* autem *l.* 2 *c.* 20 *d.* 7 *et Salm. l. c. cum Trull. Serra, Prado, etc.* adhærent secundæ sententiæ, dùm esset pactum justitiæ, Secùs verò, si esset fœdus amicitiæ, ut loquuntur, quâ exigitur, ut alter libenter injuriam remittat; Sed benè advertunt, hoc palliatæ usuræ periculo non carere. 778

Dubitatur 4. an liceat pactum, ut mutuanti officium conferatur? Alii dicunt, quòd, si hoc petatur ex justitia, esset quidem usura, et est communis cum *S. Th.* 2. 2 *q* 78 *a.* 2 *ad* 3 et aliis contrà paucos *ap. Salm. c.* 2 *n.* 38 Secùs verò si petatur ex amicitia, aut gratitudine; *Salm.* autem *ib* dicunt hoc practicè non posse admitti, nisi fortè in aliquo casu raro. Sed ego absolutè numquàm admittendum esse dico *ex prop.* 42. *Innoc. XI. ut suprà allata*, ubi ab usura excusabatur aliquid ultrà sortem exigi, tamquàm ex gratitudine debitum. Hinc officium sic recipiens, teneretur illud resignare ex justitia, vel pretium officii in sortem computare, nisi mutuatarius hoc nolle præsumatur; cùm aliàs collatio jam valida existimetur. Vid. *Less. l.* 1 *c.* 20 *n.* 62 *Lugo n.* 42 *Salm. n.* 59. 779

Dubitatur 5. an liceat obligare mutuatarium ad ea, quæ ex gratitudine tenebatur præstare, v. g. ut emat sibi necessaria à mutuante, suam domum locet, agrum cum justa mercede colat, etc.? Omninò negandum cum *Bus. n.* 12 non solùm, si hæc exigantur ut debita ex justitia, sed etiàm ut debita ex gratitudine, juxtà eamdem prop. 42. ut diximus: *Salm.* autem *c.* 3 *n.* 271 dicunt, quòd simpliciter rogare mutuatarium ut hæc liberè præstet ex amicitia, de se non esset illicitum; Et in hoc videtur expressè consentire *S. Th.* 2. 2 *q.* 780

78 *a.* 2 *ad* 3 ubi dicit: *Si vero munus ab obsequio vel à lingua non quasi ex obligatione exhibetur, sed ex benevolentia quæ sub æstimatione pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, exigere, et expectare.* Hæc autem doctrina currit speculativè loquendo, sed in praxi, rectè dicunt *Salm. loc. cit.* esse valdè periculosam. Nec admittendum id quod ait *Laym. l.* 3 *tr.* 4 *c.* 16 *n.* 3 licitum esse obligare mutuatarium ad hæc præstanda, si obligatio imponatur non ut onus, sed ut conditio sinè qua non daretur mutuum, quià, acceptatâ conditione, reipsa jam onus imponitur, et mutuatarius obligatur ad illud: quod numquàm licet ex *D. Th.*; vide *n. seq.*

781 Si pactum autem sit remutuandi, *S. Th.* 2. 2 *q.* 78 *art.* 2 *ad* 4 sic docet; *Licet simul mutuanti unum, aliquid mutuum recipere, non autem licet eum obligare ad mutuum inposterum faciendum.* Licitum igitur est mutuatarium obligare ad remutuandum eodem tempore mutui, quià potes ab altero petere officium amicitiæ: quod ille à te postulat; modò illud non sit ipsi magis onerosum: Et sic pariter posses petere, ut eodem tempore domum tibi locet, frumentum vendat, etc. Secùs autem, si eum obligares in futurum; ità cum *S. Th. Less. l.* 2. *c.* 20 *n.* 53 *et Salm. c.* 3 *n.* 62 *et* 74 *cum aliis, contrà Bann. et Rodr. etc. n.* 63 qui excusant ab usura pactum adhùc in futurum remutuandi, sed improbabiliter.

782 Dubitatur 6. an liceat pactum, ut reddatur res mutuata in eadem specie, et quantitate, quandò creditur pluris valitura?

In hoc certum est 1 quòd liceat, si æque dubium sit, an valor rei sit augendus, vel minuendus: Vide *Less. l.* 2 *c.* 20 *n.* 145. Certum est 2. quòd, si rem servaturus esses usque ad tempus, quo ejus valorem augendum esse certò credas, possis petere, ut reddatur res in eadem quantitate, vel ejus incrementum, deductâ tamen æstimatione periculi, vel expensarum in reservandâ. Ità *Habert to.* 4 *p.* 242 *in fin Concina to.* 7 *p.* 471 *n.* 11 item *Bon. Dic. Reb. etc. cum Salm. c.* 3 *n.* 67. Certum est 3. quòd liceat mutuare vetus frumentum

ut reddatur novum, quod non creditur pluris valiturum, nec melius vetere. Ità *Salm. ibid. cum Pal. Mol. Trull. etc. cum Bus. n.* 11.

Quæstio igitur est, an possis petere, ut tibi reddatur res, quam non es servaturus, in eadem quantitate eo tempore, quo credis, eam pluris valituram? Affirmant *Sot et Mol. apud Less. d. c.* 20 *n.* 154 Et his adhæret *Bus hic infr. n.* 18 quià, ut dicunt, hæc est natura mutui, ut res in eadem quantitate reddatur, et quià per mutuatarium stat ne res reddatur antè illud tempus. Sed docet *Less.* hanc sententiam tunc esse probabilem, cùm fuisset dubium, an pretium foret augendum, vel an tu rem servâsses (quo in casu etiàm puto, rem valore jam auctam cum aliqua detractione reddendam esse, juxtà prædicti dubii æstimationem, ne quid ex mutuo lucreris: posito quòd non fuisses certò rem servaturus); nam alioquin rectè dicit *Less.* se non videre, quo jure possis æqualem mensuram recipere. *Salm.* autèm *num.* 70 *cum Bon. Azor. et Trull.* prædictam sententiam approbant, si vi pacti attendatur tantùm ad rei substantiam præcisâ consideratione valoris, et incrementi. Sed hæc præcisio non video quomodò licitè possit fieri, quandò res non foret servanda pro tempore redditionis, et certò, vel probabiliùs pluris valitura creditur; pretium enim rei de se necessariò semper pertinet ad rei substantiam.

Certum autem puto è converso cum *Salm. n.* 76 quòd, si certò, vel probabiliter res tempore restitutionis censeatur minùs valitura, possis majorem mensuram petere, ut te serves indemnem.

Hæc dubia tamen locum habent, quandò cogitatur et creditur res pluris valitura. Si verò bonâ fide nulla habeatur consideratio de incremento, vel decremento rei; benè poteris pacisci, ut res in eadem quantitate tibi reddatur. Ità *Less. c.* 20 *n.* 149 *P. Conc. l. c. ac Laym. etc. cum Salm. n.* 72. Hoc tamen non dici posse de mutuo pecuniæ, tenent *Salm n.* 73 *cum Sa, Pal Trull. Tol. etc.* quià in pecunia principaliter attenditur valor. Sed *Azor. Nav. et alii apud eosd. Salm. n.*

72 *in fine cum Bus. infrà n.* 17 ajunt: benè valere pactum, ut reddatur pecunia in eadem specie, et numero monetarum, quandò nullum cogitatur, nec intenditur incrementum, et ità expressè sit conventum: Horumque sententia est mihi probabilior, saltem si commune sit periculum incrementi, vel decrementi, ut sentit *P. Concina tom.* 7 *p.* 473 *n.* 14. Pactum autem reddendi pecuniam in alia specie, quàm traditur, omninò usurarium est, quià imponitur onus pretio æstimabile, ut dicunt *Salm. c.* 3 *n.* 74 *Concina l. c.* et alii communiter. Usque adhùc de pactis; circà quæ benè advertit *Anacl. de Us. q.* 4 *in fin.* cum aliis communiter, quòd contractus, in aliqua Regione usitatus, et à viris probis celebrari solitus, non sit facile damnandus. Sed procedamus ad alias quæstiones, quæ supersunt.

783 Quæstio VI. utrùm usurarius acquirat dominium lucri usurarii? Affirmant *Lugo D.* 25 *n.* 206 *ac Scot. Sa, Nav. etc. apud Salm. c.* 3 *n.* 106 quià mutuatarius quàmvis coactè det, et ideò usurarius teneatur ad restitutionem, dat tamen liberè, et transfert dominium, sicut transfert qui metu coactus rem vendit. Sed oppositum tenendum cum *S. Thom.* 2. 2 *q.* 78 *ar.* 3 *et communi cum Salm. c.* 3 *n.* 107 *Conc. to.* 7 *p.* 534 *n.* 4. *Tourn. tom.* 1 *p.* 514. Et ratio est quià contractus usurarius est omni jure nullus; Nuda autem traditio rei dominium non transfert, ut habetur in *l. Numquàm ff. de Acquirendo rerum dominio.*

784 Circà fructus autem acquisitos per usuras acceptas, docet *ibid. S. Thom.* quòd, si percepti sint ex re, usu consumptibili, tunc restitui non debeant, quià sunt fructus industriæ; Secùs, si percepti sint ex re non usu consumptibili, puta ex domo, agro, *quià* (verba *D. Thomæ*) *sunt fructus rerum, quarum alius est dominus, et ideò ei debentur.* Et hoc valet, etiàmsi usurarius fructus non percipiat, si aliàs dominus percepisset. Quid de fructibus, quos dominus non fuisset percepturus, sed usurarius percepit? *Lugo d.* 25 *sess.* 11 *n.* 209 dicit non esse restituendos, quià ex sua

sententia usurarius dominium usurarum acquirit, et tantùm tenetur mutuatarium indemnem servare. Sed nos contrarium in nostra sententia, quam suprà exposuimus, putamus cum *Salm. n.* 313 *Tournely l. c. et Conc. n.* 5.

Quæstio VII. utrùm dans consilium pro usuris, ut præbens pecuniam usurario, ut mutuet, teneatur ad restitutionem? Negant *Lugo D.* 25 *n.* 217 *et Sa*, *Tol. Sylv. Med etc. apud Salm. c.* 3 *n.* 115, quià hi non sunt causa efficax damni: cùm possit posteà debitor solutionem usurarum negare. Sed respectu hujus rationis longè probabiliùs (saltem, dico quòad suadentem usuras tenêri) affirmat *Bus. hìc cum Less. l.* 2 *c.* 20. *n.* 178. *Lugo D.* 25 *n.* 116. *Salm. ib. cum Pal. Bon. Trull. etc.* quià verè ipse tunc est causa injusti contractûs; et licet debitor possit non solvere, si tamen solvat ex causa sua, injustè solvet. Commune autem est *ibid.* quòd non peccet, nec ad restitutionem teneatur, qui in gratiam mutuatarii illa faceret; Et ideò ex alia ratione prima sententia est satis probabilis, quià rationabiliter in illis mutuatarius præsumitur consentiens, ut ait *Lugo l. c.* Quòad eum autem, qui tradit pecuniam usurario, ajunt *Concina tom.* 7 *p.* 534. *n.* 7 *Less. c.* 20. *n.* 178 *et Salm. l. c. cum Bon. Trull. etc.* eum peccare et tenêri ad restitutionem; quià proximè cooperatur ad damnum mutuatarii. Sed *Lugo eod. n.* 116 rectè excipit ob eamdem rationem, nisi præstet pecuniam in gratiam mutuatarii. Vel nisi, addendum dico, non possit ipse pecuniam tradens eam negare sinè damno superioris ordinis, quàm esset mutuatarii damnum, juxtà dicta *n.* 571 *v. Secunda.* 785

Quæstio VIII. an peccet, et teneatur ad restitutionem deponens pecuniam apud eum, quem scit abusurum ad usuras? Respondet *Less. l.* 2 *c.* 20 *D.* 21 *et Salm. c.* 3 *n.* 116 *cum Pal. Lug. Bonac et Trull.* quòd is peccaret utique contrà charitatem, si usurarius non haberet alias, undè usuras exerceret: Sed non teneretur ad restitutionem, quià in hoc injuriam non irrogaret mutuatariis. Tenêri tamen sentit *P. Concina* 786

to. 7 *p.* 535 *n.* 8 *ex D. Thoma* 2. 2 *q.* 78 *ar.* 4 *ad* 3 ubi dicit: *Quod si quis committeret pecuniam suam usurario non habenti alias undè usuras exerceret, vel hac intentione committeret, ut indè copiosiùs per usuram lucraretur, daret materiam peccandi: ut et ipse esset particeps culpæ.* Undè si talis deponens esset particeps culpæ, non erit quidem particeps alterius culpæ quàm injustitiæ, quam perpetrat mutuator. Sed hoc non obstante, veriùs mihi dicendum videtur, quòd deponens non teneatur ad restitutionem: ejus enim actio non est injuriosa sed potiùs gratiosa mutuatario, cùm hic potius gratam habeat, quàm ægrê ferat depositionem pecuniæ, ut in necessitate sibi providere possit. Posito ergò quòd mutuatarius in hoc non sit invitus, deponens, licet sit particeps injustitiæ, quatenùs lædit virtutem justitiæ in generali juxtà sententiam quam tenuimus in *Tract. de Charit. n.* 45 *v. Tertia*, ubi diximus præbentem occasionem peccandi, non solùm lædere charitatem, sed etiàm virtutem, ad quam lædendam proximum inducit; non tenetur tamen ad restitutionem, quià non lædit justitiam in particulari, nempè peculiare jus alterius, nec ei injuriam irrogat, cùm ille respectu deponentis non sit invitus. Et sic intelligi potest *S. Thom.*

787 Quæstio IX. an Principes, Judices, et Advocati, qui sunt causa, ut usuræ solvantur, teneantur ad restitutionem? Respondetur tenêri: sicut tenentur etiàm illi, qui non excludunt à suis locis usurarios: Imò excommunicantur ipso facto in *Clem. Ex gravi de Usuris*; nisi tamen ob bonum publicum hoc permittere expediret. Ità *Less. n.* 179 *Salm. c.* 3 *num.* 117 *cum Pal. etc.*

788 Quæstio X., an si usurarius sit tibi debitor, possis tu licitè exigere usuras, quas ille tibi assignat exigendas à mutuatario? Negat: atque si exigis, tenêris ad restitutionem; modo tamen tibi constet illud debitum esse pro usuris, *Salm. c.* 3. *n.* 118

789 Quæstio XI. an peccent famuli cooperantes dominis usurariis? Certum est, quòd famuli minùs principa-

les, qui tantùm scribunt, enumerant pecunias, deferunt pignus, et similia, non tenaentur ad restitutionem, nec peccent. Ita *Salm. c.* 3. *n.* 118. *Croix l.* 2. *n.* 268. *Tambur. Dec. l.* 5. *c.* 1. §. 4. *n.* 49. *et Bus. circà fin. hujus dubii.* Dubium est de iis, qui exigant usuras, et ad solutionem cogant, an teneantur ad restitutionem? *Sa*, *Sylv. Tabien. Vega apud Salm. ibid.* licèt dicant, eos peccare, excusant tamen à restitutione, quià isti non sunt verè causa exactionis, vel tantùm sunt materialis, et remota; *Salm.* autem *ib. cum Pal. Val. Med. Salm. etc.* putant eos tenêri, cùm verè sint causæ injustæ proximè cooperantes: Et hoc videtur probabilius cum *Tamb. eod. loc.* si ipsi cooperantur in re ingrata debitoribus, proùt esset, si cogerent eos ad solutionem, subscriberent apodixas: Secùs, si in re, illis non ingratâ, nempè si eos hortarentur simpliciter ad solutionem, vel exigerent usuras sinè coactione; quià in hoc debitores non censentur inviti. Sed non excusarem exigentem à peccato cooperationis ratione solius famulatûs.

Quæstio XII. an hæredes Usurarii, vel alterius debitoris teneantur ad restitutionem in solidum? Distinguendum: Si debita sint hypothecaria ex contractu, communis est sententia, omnes in solidum tenêri. Dubium est, si debita sint personalia defuncti ex delicto? Adhùc tenêri in solidum docent Canonistæ cum *Sylv.*, *Salas*, *Lopez, Major, etc. apud Continuat Tournely tom.* 1. *pag.* 518 Idque arguunt ex *c. Tua nos.* 9 *de Usur* ubi dicitur: *Filii ad restituendas usuras ea sunt districtione cogendi, qua parentes sui.* Sed satis probabiliter *Tournely l. c. cum Azor. Cajet. Tol. Bon. Bann. Med. Habert, Pontas, Sambov. etc.* dicit: hos hæredes tenêri solùm pro ratâ, nisi ipsi delicto defuncti cooperati fuerint: Et probatur ex *l.* 1 *C. de Delictis defunct. l.* 4 *tit.* 17 ubi dicitur: *Post litis contestationem: eo quia vim* (seu damnum) *fecit defuncto, successores ejus in solidum .. alioquin in quantùm ad eos pervenit, conveniri juris absolutissimi est.* Rationem dat *Cajetanus* respondens ad textum *Tua nos*, suprà oppositum, 790

et dicit; «(Filii tenentur sicut et Pater obligatione scilicet personali suorum bonorum: Sed in hoc est differentia, quod Pater est tota illa persona, ac per hoc habet totam obligationem; quilibet tamen hæres (scilicet filius) est pars illius personæ, et consequenter partèm tantùm obligationis subiit.) »

Quæstio XIII. Hùc etiàm pertineret quærere, an licitum sit petere mutuum ab usurario, et illas ei offerre? Sed de hac satis dictum est suprà *de Charitate l. 2 n. 47 v. Secunda; et n. 77.*

79 « 11. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, » ut restituatur novum (præsertim certo tempore) » est usura, si mutuans sciat novùm fore melius, et » majoris pretii, *Sylvest. Nav. Trul. d.* 15 *n.* 11.

« 12. Est usura ex communi sententia, si des mu- » tuum ut posteà mutuatarius ex debitò civili oblige- » tur tibi rursùs mutuare, aut vendere, vel apud te » in tua officina emere merces, aut operas suas loca- » re: quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, » cùm privet mutuatarium potestate alibi emendi, et » locandi operas, *Less. l.* 1 *c.* 20 *d.* 8. *Card. Lugo d.* » 25 *n.* 46 V. *Laym. l.* 3 *t.* 4 *c.* 16 *n.* 3. *Bon. l. c. p.* 3.

« 13. Usura est, mutuare principi, vel Reip. eo » pacto, ut interim, dùm non solvitur, sis liber à » tributis vel oneribus justis solvendis, *Salas*, *C. Lugo* » *n.* 64 ex communi.

« 14 Item mutuare eâ lege, ut mutuatarius eam » pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non » facilè extorquebit. Quod addo quià, si spontè onus » illud suscipiat, eò quòd facilè possit obtinere, non » erit usura. *ib. et Bon. l. c.*

» 15. Item, si frumentum, quod alibi habes, des » mutuum, obligando, ut tibi reddatur hîc, vel alibi » (cum majoribus sumptibus, vel laboribus) plus » valet, *ibid.*

» 16. Usura etiàm est, obligare mutuatarium, ut » partem mutui accipiat in mercibus, quibus non in- » diget, *ibid.*

» 17. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum

» sit, si quis det mutuo, v. g. 100. florenos, non
» potest exigere plus quàm eorum pretium, et valor
» tunc fuerit. Undè, si eorum valor tunc augeatur,
» non potest repetere 100. quia reciperet aliquid
» suprà sortem. Quòd si valor decrescat, debet mu-
» tuatarius reddere plus, quàm 100. quià aliàs non
» restitueret ad æqualitatem. *Vid. Less. l. 2. c. 20. n.*
» 149. *Laym. l. 3. t. 4. c.* 16. *Bon. l. c. p.* 3. * (*Vide*
» *n.* 782. *vers. Hæc dubia.*) *

» 18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici,
» etc. aliter se res habet, quià, si quis v. g. mutuet
» alteri 10. modios tritici, sivè pretium crescat, sivè
» non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quià
» in pecunia non spectatur ordinariè (nisi aliter con-
» ventum sit ob certas, et licitas causas) nisi valor,
» sivè pretium. Undè non debet restitui nisi pretium
» æquale. At verò in frumentis, etc. spectatur ipsa
» materia, quià non petitur mutuum frumentum
» propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus,
» et substantiam: ergò, etsi crescat pretium illius, po-
» test repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim
» tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur,
» quo de moneta. V. *Laym. l. c. n.* 14 *et Bon. l. c.* *
» (*Vide dict. n.* 782) *

« Quæres: Quæ obligatio, et pœna sit usurario-
» rum, et cooperantium?

« Resp. 1. Usurarius, etiàm non manifestus, ac hæ- 792
» res tenentur restituere; imò etiàm omnes ii, qui
» ex parte usurarii cooperantur efficaciter: v. g. ju-
» dices, domini temporales, notarii, famuli, advo-
» cati, qui quovis modo juvant, vel cogunt mutua-
» tarios ad solutionem usurarum. Dixi (positivè, seu
» efficaciter) quià habendo se negativè, possunt per-
» mittere usurarios, ob justam causam, et necessita-
» tem pauperum. Propterea in praxi, ex præsumpta vo-
» luntate mutuatariorum, ferè excusantur minùs prin-
» cipales famuli. *(*Vide dicta suprà n.* 789 *et l.* 2 *n.* 78.*)

« 2. Usurarius publicus, sivè notorius non debet
» admitti ad Communionem Altaris, nec absolvi,

» donec restituat usuras, nec sepeliri in loco Sacro; » et qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. 3. Addit *Laym. l. c. n.* 21. ejus testamentum » ipso jure irritum esse, nisi antè mortem restituerit. » V. *Less. Bonac. Trull. cap.* 14 *d.* 22 * (*Item usurarii* » *sunt infames. Salm. c.* 3 *n.* 125.) * »

DUBIUM VIII.

DE EMPTIONE, ET VENDITIONE.

ARTICULUS I.

Quid sit emptio et venditio?

813 *An licitum sit pactum reëmendi, ad arbitrium emptoris? Quid de contractu* Mohatra?

814 *De* Monopolis. 815 *Quot modis fit* Monopolium? 816 *An unus, vel pauci, qui annonam emunt; ut cariùs vendant, peccent contrà justitiam?* 817 *An mercatores inter se conspirantes, ut merces vendant pretio summò, teneantur ad restitutionem? Et an facto* Monopolio *à Mercatoribus, liceat aliis mercem eodem pretio vendere?*

818 *An irritet contractum vitium occultum?*

819 *Quid, si vitium sit circà substantiam?* 820 *Quid, si vendatur ut pura res mixta perfectior aliis? Quid de vino mixto cum aqua?* 821. *An sit injustitia vendere quid pro quo?*

822 *Quid, si vitium est circà quantitatem?*

823 *Quid, si circà qualitatem?*

824 *An sit illicitum vendere pretio ordinario debitum, cujus debitor non est solvendo; vel mercem mox minuendam?*

825 *An traditâ tibi re ad vendendum pretio designato, possis retinere superfluum? Et an idem dicendum de eo qui emit nomine alieno?* 826. *Quid de Sartoribus vilius pannum ementibus?*

827 *Si res vendatur duobus, cui acquiratur dominium?*

828 *Si res pereat antè traditionem, cui pereat? Quid, si post traditionem?*

829 *An liceat viliùs emere chirographa, seu credita?*

830 *Vide alia apud Busemb.*

« Resp. Est contractus, quo pretium pro merce sol- 793
» vitur; completurque mercis traditione. Venditio
» contrà. Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium sit
» justum, sivè exæquet valorem rei, et contrà. Aliàs,
» si sinè legitimo titulo secùs fiat, committetur injus-
» tia gravis, vel levis pro gravitate excessûs, qui
» proindè, ad restitutionem in conscientia obligabit;
» etsi in foro externo ad restitutionem ferè non co-
» gatur quis, nisi ultrà dimidium defraudaverit. V.
» *Laym. c.* 17. *Bon. d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. *et* 4. »

Notandum I. Quòd, ut contractus emptionis sit va- 794
lidus, requiratur determinatio pretii, quæ, si remit-
tatur ipsi emptori, nullus est contractus, *l. Quod sæpè. ff. de Contrahenda emptione.* Secùs, si remitta-

tur tertio, *l. ult. C. eod. tit.* sivè judicio Prudentum, ut rectè ait *Dicast.* An autem valeat emptio facta pro justo pretio, sinè determinatione? Affirmat *Palaus disp.* 5. *p.* 1. *n.* 2. *Salm* autem *de Contr. c.* 2 *n.* 2. negant cum communi, nisi pretium sit jam à lege taxatum. Et sicùt pretium, sic etiàm (ut valeat contractus) res debet esse determinata, saltem in spe, ut quandò venditur hic jactus retis. V. *Salm. ib. n.* 3.

Quæritur hîc, an, quandò data sit arrha, liceat danti resilire à contractu cum jactura arrhæ? Respondeo cum *P. Concina tom.* 7. *p.* 267. *n.* 2. quòd licitè possit ex consuetudine, quæ regulariter talis est. Excipitur, nisi arrha data sit pro majori securitate contractûs jam initi. Utrùm autem in dubio, an arrha data fuerit pro securitate, liceat danti resilire? Videtur negare *La Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 134. *ex Onnate de Contr. t.* 2. *D.* 34. *sect.* 1. quià natura hujus contractûs arrhæ est, ut detur pignus ad statuendam obligationem ad non recedandum à contractu sub pœna pignus amittendi. Sed affirmat *Concina l. c.* Et hoc verum mihi videtur in iis contractibus, ubi regulariter talis est consuetudo; quisque enim præsumitur velle contrahere juxtà consuetudinem, quâ regulariter fiunt contractus.

795 Notandum II. Quòd contractus emptionis solo consensu perficiatur, nisi antè emptionem conveniant partes conficere scripturam, ex §. *un. Inst. de Oblig. ex cons.* et §. *Emptio. de Empt. et Vend.* Dominium autem rei non transit ad emptorem, nisi factâ traditione, ut est commune, contrà *Pal. Nav.* et videtur certum esse ex §. *Utique. Inst. de Empt. etc.* ubi: *Qui nondùm emptori tradidit rem, adhùc ipse dominus est.*

796 Imò nec transfertur dominium rei, etiàm emptori traditæ, donec ab emptore pretium solvatur, vel offeratur, aut saltem præstetur pignus, vel fidejussio, aut saltem fides de illo, *ex* §. *Vend. Ins. de Rerum divisione*, ubi dicitur: *Venditæ verò res, et Traditæ non aliter emptori acquirentur, quàm si is venditori pretium solverit, vel alio modo ei satisfecerit veluti ex promissore, vel pignore dato.* Sed si

is, *qui vendit, fidem emptoris secutus fuerit, dicendum est emptoris fieri.* Quæstio autem hîc fit, an gabella debita pro venditione, solvenda sit Gabellario tempore contractûs, vel tempore traditionis? *Vasquez, P. Nav. etc.* apud *Salm. cap.* 2 *n.* 4. dicunt tempore traditionis. Et probabile putant *Salm.* Sed rectè probabiliùs censent oppositum cum *Pal. Vill. Prado, Bon. Dic.* et idem tenent *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 1 *Lugo D.* 26 *n.* 5 *et Continuator Tournety t.* 1 *p* 338. Ratio, quià contractus emptionis solo consensu perficitur, ut habetur ex §. *un. Inst. de Obl. ex censensu*, ubi dicitur: *Consensu fiunt obligationes in emptionibus, locationibus... Ideò autem istis modis obligatio dicitur consensu contrahi, quià nequè scripturâ, nequè præsentiâ omninò opus est; at nec dari quidquam necesse est, ut substantiam capiat obligatio.*

Notandum III. Quòd, quandò venditio est conditionata, impletâ conditione, contractus retrotrahatur ad diem venditionis; ideòque fructus, interim percepti, pertinent ad emptorem. Hoc tamen est, quandò conditio adjecta est casualis: secùs, si protestativa, scilicet cujus impletio sit in potestate emptoris. Ità *Less. Mald. etc. cum Salm. n.* 25. 797

Notandum IV. quòd periculum, et commodum rei regulariter spectent ad dominum rei, sed in contractu venditionis, emptione perfecta, spectat ad emptorem semper ac est vendita res determinata:. etiàmsi res non sit tradita, vel tradita sinè habita fide de pretio (quibus casibus remanet res in dominio venditoris, ut dictum est mox suprà n. 796.), nisi aliter conventum sit. Ità ex §. *Cum autem* 3 *Inst. de Empt. et vend. l. Id quod* 7 *ff. de Peric. et comm. et l. Post perfectam.* 1. *Cod. eod. tit.* Excipe tamen, si venditor sit in mora trahendi; tunc etiàm ad ipsum pertinet periculum, ex *l.* 17 *ff. de Per. et comm.* Idem, si culpâ venditoris res fuerit destructa, vel deteriorata, ex *l.* 2. *eod. tit.* Vide *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 605. Perfectâ autem emptione, si aliter conventum non fuerit, fructus rei pendentes spectant ad emptorem, ut communiter do- 798

cent *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 100. *Spor. de* 7 *Præc. c.* 5 *n.* 93. *Cont. Tour. t.* 1 *p.* 450. *Lugo D.* 26 *Sect.* 14. *Croix l. c. n.* 977. *cum Mol. Laym. etc.* Et hoc currit etiàm pro foro conscientiæ, ut *Spor. cum Mol. et communi.* Dicit tamen *Tourn., cum Lugo*, quòd hoc valeat quòad æstimationem, quam habent fructus tempore emptionis: Si verò fructus tempore venditionis essent immaturi, cùm posteà sunt maturi, certum est, quòd, re non traditâ, eorum incrementum debeatur venditori, ut *Less. et Mol. apud Lugo D.* 26 *n.* 212. *ac Tourn. loc. cit.*

Ità quòad fructus pendentes; Quòad fructus verò futuros rei, dubitatur 1. Ad quem spectent ipsi, re non traditâ, vel traditâ sinè pignore, aut datâ fide de pretio, ità ut dominium rei adhùc fuerit apud venditorem? *Prima* sententia, quam tenent *Tournely tom.* 1 *pag.* 451 *n.* 4 *et Bon. de Contr. D.* 3 *q.* 2 *p.* 7 §. 1 *n.* 4 *cum Cov.* dicit, eos spectare ad venditorem, ex regula illa generali, quòd res suo domino fructificet. *Secunda* tamen sententia communis et verior, quam tenent *Less. lib.* 2 *cap.* 21 *n.* 109. *Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 978. *Salmanticens. de Contr. cap.* 2 *n.* 17. *cum Sylvest. Tap. Mald. Spor. de* 7 *Præc. cap.* 5 *n.* 94. *cum S. Antonin. Arm. P. Nav. et Laym.* docet, fructus spectare ad emptorem, nisi aliter conventum sit. Ratio, tùm quià, cui debetur res, debentur etiàm fructus tamquàm accessorii; tùm quià æquum est, ut ad eumdem emptorem spectet commodum fructuum, ad quem spectat rei periculum, ut mox suprà dictum est. Nec obstat regula enunciata, quòd res domino fructificet; nam respondetur hoc intelligi de domino absoluto, non autem de domino rei, quæ debetur alteri, ad quem rei periculum spectat. Nec deindè obstat dicere, iniquum videri, quòd emptor percipiat fructus, et venditor non possit pretio frui; Nam respondetur, hoc commodum emptoris benè compensari cum periculo rei ab ipso assumpto; Cæterùm pretium solvendum per se æquale est pretio persoluto, nisi ex mora solvendi venditor patiatur aliquod interesse ratione

damni emergentis, vel lucri cessantis; tunc enim emptor sanè teneretur illud ei resarcire, ut omnes docent cum *Spor. n.* 96. Certum autem est. quòd, si venditor intenderet non ratam habere venditionem, nisi postquàm pretium solvatur, eo casu tàm periculum rei, quàm commodum fructuum ad ipsum spectet, ut *Spor. l. c. P. Nav. et Laym.*

Diximus autem, *nisi aliter conventum sit*, nam si res non sit tradita, vel tradita sit sinè pignore, aut fide de pretio; tunc dubitatur 2. an possit venditor pacisci, ut fructus ad ipsum spectent, donec pretium solvatur? *Prima* sententia negat cum *P. Concina tom.* 7 *pag.* 269. *n.* 11 *et S. Antonin. Sylvest. Major. Arm. Gabr. etc. apud Dian. p.* 4 *tr.* 4 *R.* 139. qui probabilem putat. Ratio, quià venditor, concedendo dilationem ad solvendum pretium, nequit per hoc tempus proventum exigere; compensato tamen interesse ab emptore, si tempore præfinito fuerit in morâ solvendi. *Secunda* verò sententia communior, et probabilior affirmat, eamque tenent *Mol. D.* 368 *n.* 9. *Fill. tr.* 35 *c.* 8 *q.* 2 *n.* 177 *cap.* 7 *dub.* 21 *n.* 3. *cum Nav. Ang. Tab. Castr. etc. Bon. D.* 3 *q.* 2 *p.* 7 §. 1 *n.* 5. *cum Covarr. Gom. et Reb.* et idem tuetur *Petrocor. tom.* 2 *pag.* 393. Ratio, quià venditor justè potest dominium directum transferre in emptorem, et reservare sibi dominium utile, ut fructus percipere valeat, usquedùm pretium solvatur; et tunc non exigit fructus ratione solutionis delatæ, sed ratione ipsius venditionis, hoc pacto initæ. Hoc tamen casu benè ait *Petrocorens. loc. cit.* quòd, si prædium pereat, vel deterioretur, non possit venditor exigere id, quod ratione præfatorum fructuum emptor promiserit ei correspondere.

Quæritur 1. cujusnam sit res empta pecuniâ alienâ? 799
Respondetur, emptoris, si emat nomine suo, *ex l. Si eo. C. de Rei vindicatione*: ubi dicitur: *Si ex ea pecunia, quam deposueras, is apud quem collata fuerat, sibi possessiones comparavit, ipsique traditæ sunt... ab eo invito in te transferri injuriosum est.* Excipe, si pecunia sit Ecclesiæ, minoris, et militis, ut *Bon.*

Rebel. Sylv. etc. cum Salm. c. 2 *n.* 29. Quià tunc illis res acquiritur.

800 Quær. 2. an valeat contractus, si vendatur res aliena? Resp. ex *l. Rem alienam*, 28 *ff. de Contr. empt.* validum esse quòad translationem dominii, non quidem rei, sed pretii: undè vendens malâ fide acquirit dominium pecuniæ, sed tenetur emptori omnia damna restituere: qui autem vendit bonâ fide, non tenetur ad damna, neque ad evictionem, ut dicunt *Salm. de Contr. c.* 2 *n.* 31. cum aliis, quibus consentit *Pal. tr.* 33 *D.* 5 *p.* 28 §. 1 *n.* 1 sed tenetur quidem pretium restituere emptori, etiàmsi cum eo convenerit non tenêri de evictione, ut exprimitur in *l. Emptorem* §. *Qui autem. ff. de Action. empt.* ubi: *Idem esse dicendum, etsi apertè in venditione comprehendatur nihil evictionis nomine præstitum iri, pretium quidem deberi re evictâ.* Æquum enim non est, ut venditor lucrum faciat cum jactura emptoris; vide *Palaum l. c.* §. 4 *n.* 2. Sed excipitur 1. nisi expressè fuerit conventum de non restituendo pretio, ut *Pal. ib.* Excipitur 2. nisi venditor in nihilo factus sit ditior, eo quòd nimirùm bonâ fide in largitiones fortè, aut in lusum pretium insumpserit, ut ajunt *Salm. dict. n.* 31. Excipitur 3. nisi emptor scienter rem alienam vel alteri obligatam comparaverit; tunc enim ipse, nisi expressè de evictione convenerit, in pœnam sui criminis nec etiàm pretium potest repetere, ut sancitur in *l. Si fundum. C. de Evict.* Vide *Pal. l. c. n.* 16. qui deindè *n.* 18. benè advertit, ex hoc non inferendum, quòd pretium eo casu possit à venditore retinêri, nam in foro conscientiæ illud emptori restituendum est, in foro autem externo Fisco adjudicandum.

Refert autem hîc aliqua adnotare de obligatione evictionis. Debetur evictio, non tantùm in venditione si res ab emptione evincatur ex *l.* 1 *et seq. de Evict.* sed etiàm in permutatione, datione in solutum pro debito, constitutione dotis æstimatâ, transactione, divisione hæreditatis, et in quolibet alio contractu oneroso, ut fusè probat *Pal. tr.* 33. *D.* 5 *p.* 8 §. 1. Non

verò in contractu lucrativo ; undè donans non tenetur ad evictionem, nisi fortè donatio incœperit à promissione rei indeterminatæ, et posteà tradat rem quæ evincitur : vide *Pal. l. c. ex n.* 11. Ut autem emptor possit de evictione agere, tenetur litem motam, antequàm tempus probationum elabatur, venditori denunciare ex *l. Emptor*, *C. de Evict.* et *l. Si rem*, *ff. Eod.* A qua tamen denuntiatione excusantur Minores, et Ecclesiæ : *Pal. l. c.* §. 3 *n.* 5 *et* 6. Factâ autem denuntiatione, tenetur venditor præstare emptori documenta pro defensione ; sed non tenetur defendere, nisi id promiserit ; *Pal. ibid n.* 9 *et* 10. Tenetur tamen ad expensas litis, ut dicit *Pal.* cum aliis (contrà aliquos) §. 5 *n.* 4 *et* 5 ex *l. Si plus*, §. *Nota ff. de Evict. et l. Qui absentem. ff. de Procurat.* Si verò malitiâ, aut culpâ Judicis, aut vi alterius, aut negligentiâ emptoris res evincatur, venditor ad nihil tenetur ; periculum enim fortuitum ad emptorem pertinet, ut rectè ait *Pal.* §. 5 *ex n.* 11.

« Quod spectat ad emptorem, is potest emere vi- 801
» liùs, quàm res valeat, si ei non sit commoda, vel
» emat in gratiam venditoris, ac similes sint circum-
» stantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quòd
» venditor, necessitate, ductus vendat viliùs ; quià ven-
» ditio manet voluntaria, inquit *Cajet.* Vid. *Bon. l.*
» *c. n.* 21 *et* 23. Potest nihilominùs graviter peccari
» contrà charitatem, si quandò pauperculi extremâ ino-
» piâ res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis
» emas, *Laym. l. c. n.* 10. »

Notandum est 1. quòd res in manu mercatoris ratione sui laboris et operarum pluris æstimentur, quam in manu alterius. Propterea tamen non est illicitum alteri rem vendere tanti, quanti venditor à mercatore. *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 24. *Salm. c.* 2 *n.* 21. *cum Lug. Bonac. etc.*

Notandum 2. quòd concursus emptorum, et penuria mercium augeat pretium rei ; paucitas contrà emptorum, et copia mercium minuit pretium, *Salm. cap.* 2 *num.* 102. *cum communi. P. Concina. tom* 7 *p.* 301 *n.* 101. *Tourn. tom.* 1 *p.* 442.

802 Notandum 3. quòd pretium rei decrescat, quandò res est parùm utilis emptori, et hic in gratiam venditoris emit. Est communis sententia cum *Tourn. tom.* 1 *pag.* 443. *et Salm. c.* 2 *n.* 103 *et* 105. *in fine cum Bon. Dic. Reg. et aliis*. Hinc fit, quòd merces ultroneæ licitè possint viliùs emi, ut communiter docent *P. Concina. t.* 7 *pag.* 301 *n.* 18. *Tourn. l. c. Diana p.* 1 *tr.* 8 *n.* 36 *et Salm. n.* 105. cum aliis communiter, contrà *Roncaglia de Contr. c.* 3 *q.* 5 *R.* 4. qui ait ex hoc solo capite, quòd res ultrò à venditore offeratur, non esse causam, ut pretium rei decrescat, nisi accedat alia circumstantia, nempè paucitatis emptorum, vel pluralitatis offerentium: Sed veriùs alii DD. communiter, ut diximus, contrarium docent, quià regulariter in hujusmodi ultroneis venditionibus pauci invenientur emptores. At dubitatur. 1. Quanti vilescat res ultrò oblata. *M. Serra* 2. 2 *q.* 77 *a.* 1. *dub.* 3 *cum Conrad. et Reb. Salas, Palac. Barth. à S. Fausto, et Magala ap. Dian p.* 1 *tr.* 8 *R.* 78 sentiunt vilescere usque ad dimidium. Sed probabiliùs *Cajet.* 2. 2 *q.* 77 *art.* 1. *Bon. D.* 3 *q.* 2 *pun.* 4 *n.* 23. *Fill. tr.* 35 *c.* 4 *n.* 79. *Sporer de* 7 *Pr. n.* 22. *Diana l. c. R.* 36. *Mazzot. t.* 2 *p.* 111. *Tamb. l.* 8 *tr.* 3 *cap.* 7. §. 4 *n.* 6. censent vilescere tantùm pro tertia parte. Dubitatur 2. An idem currat, quandò vendantur merces ob paupertatem? *Prima* sententia affirmat; eamque tenent cum *Busemb Cajet. d. a.* 1. *Conrad. Res. cas. p.* 1 *q.* 157. *Bon. l. c. cum Soto, Sa, Vasq. et aliis, Dian. d. R.* 78 *cum Nav. Terr. et Vill.* Ratio, quià res ultronea de se pretio decrescit juxtà communem æstimationem; inopia autem venditoris non efficit, ut pretium mutetur. Negat autem *secunda* sententia, quam tenent *Tournely t.* 1 *pag.* 442 *et Salm. cap.* 2 *n.* 105. *cum P. Nav. Reg. Dic.* Ratio, quià hoc videtur adversari caritati, et justitiæ, emere viliùs à paupere, qui, necessitate coactus, vendit. Excipiunt *Salm. et Conc. ll. cc.* si res ematur tantùm in gratiam venditoris, ità ut aliàs non emeretur. Hæc *secunda* sententia est quidem æquior et omninò suadenda; sed spectatâ ratione, *prima* sententia non

videtur improbabilis. Dummodò excipio, quòd res emenda non sit de iis, quæ communiter emuntur et offeruntur, ut frumentum, oleum, vinum : Secùs de aliis, quæ non ità facile venduntur. Neque in eo casu officit, quòd emptor re illâ indigeret, quià id per accidens esset, et casus non mutat pretium rerum. Quandò verò alter vendit necessitate coactus, et tu non emis merè in gratiam suî, facile potes peccare contrà charitatem, ut benè ait *Mazotta l. c.* emendo tàm vili pretio, quàm emeres merè in gratiam venditoris. Qui autem venderet in gratiam emptoris, sentio non posse vendere plus pretiò supremo, nisi concurreret aliqua extraordinaria circumstantia, nempè raritas rei, multitudo emptorum, incommodum venditoris, vel specialis ipsius venditoris affectus ad rem, ut dicemus infrà : Aliàs, si adesset tantùm commodum, vel affectus emptoris ad rem utique non liceret augere pretium, ut dicemus cum *S. Thom. n.* 806.

Notandum 4. quòd, si tàm emptor, quàm venditor ignorent pretium rei, tunc justum futurum sit pretium illud, quod convenitur, quià uterque tunc exponitur periculo jacturæ. Ità *Tournely tom.* 1. *p.* 446 *cum Ban.* Itèm notandum cum eodem *Tournely p.* 447 quòd, si aliqua res minoris valeret in uno loco, et majoris in alio, possit majoris vendi in loco minoris pretii, dummodò venditor assumat in se periculum transvehendi rem ad locum pretii majoris.

« 2. Emptor potest emere minoris, ex eo quòd » multa simùl emat; quià tunc venditorem liberat » multis curis, et expeditum facit ad alia nova com- » paranda, undè meritò pretium decrescit. *Bon. loc.* » *cit. pag.* 4 *n.* 13 *ex Less. Regin.* * (*Est commune* » *cum Less. c.* 21 *num.* 38. *Lugo etc. ap. Salm. num.* » 149.) *.

» 3. Quòad venditorem, is communiter debet ven- 803
» dere secundùm pretium taxatum à lege, vel magis- » tratu; quod, si nullum est, id censebitur justum, » quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod » non consistit in indivisibili, ut anxiè scrupulari

» oporteat, sed dividitur in infimum, medium, et » summum, sivè, ut alii vocant, pium, moderatum, » et rigorosum, ità ut intrà latitudinem hujus pretii » vendere, et emĕre liceat, nunc summo, nunc in» fimo.»

Notandum est 1. quòd taxa facta pretii à Republica obliget in conscientia, ut *S. Th.* 1 2 *q.* 96 *a.* 1 *ad* 3 *cum communi*, etiàm Ecclesiasticos (licèt sit probabile alias leges non obligare Ecclesiasticos), *Salm. c.* 2 *n.* 118. Intelligitur tamen, nisi notabiliter res mutentur, ut *Less. c.* 21 *d.* 2 *Salm. ib. cum Reg. Trull. Dic. etc.* Vel nisi taxa à majori parte Populi non servetur, sciente Principe, et non puniente, *Salm. n.* 116 *et* 135 vel si annus sit sterilis, ut mox subdetur. Utrùm autem tunc res optima possit cariùs vendi, vel misceri eum alia, ità ut fiat sicùt aliæ res communes? Affirmant probabiliter *Salm. c.* 2 *n.* 128 *et* 130. *P. Conc. t.* 7 *tr.* 306 *n.* 29 *et Tourn. t.* 1 *p.* 447. Ratio, quià Princeps, taxando pretium, respicit tantùm valorem mercis ordinariæ. An verò venditor possit cogere emptorem solvere in determinata specie pecuniæ? Probabile esse, quòd possit, dicunt *Salm.* Negat verò *P. Conc. l. c. n.* 28. Ego censeo posse cogere ad solvendum pecuniâ usuali; nempè æneâ pro rebus vilibus, argenteâ pro rebus magni valoris. Probabile autem est in annis valdè sterilibus, taxam non obligare, ut *Nav. Bonac. Mol. Covarr. Pal. etc. contrà Ledes. Bañ. Tap. Azor. etc.* Vide *Salm. c.* 2. *ex n.* 132.

804 Notandum 2. quòd pretium variari possit, ratione temporis, et loci, debet enim attendi tempus, quo res traditur, et locus, ubi est res quæ venditur, non autem ubi fit contractus, nisi venditor conveniat hùc rem transferri, *Salm. c.* 2 *n.* 98 *et* 99 *cum Lugo, Dic. etc. ac Tourn. ut sup. n.* 802 *in fin.* Hinc res pretiosa potest parvi emi, ubi parvi æstimatur; et res vilis magni vendi, ubi magni æstimatur. Vide *dicenda n.* 808. Econtrà venditor non potest alicubi rem vendere pluris, quàm ibi æstimatur, licet emerit cariùs, et multum expenderit ad illam vehendam, ut docet *S. Th. Less. Bon. etc. cum Salm. n.* 100.

Notandum 3. quòd pretium rerum vilium minorem latitudinem habeat, quàm pretiosarum; vinum enim, aut simile quod valet 5 potest vendi 6 vel 4. Aut si valet 10 potest vendi 12 vel 8 ut dicunt *Tournely tom.* 1 *pag.* 442 *et Caj. apud Salm. n.* 79 *in fine;* Aut si valet 100 potest vendi 105 et 95 *Less. c.* 21 *n.* 10 *et Concina tom.* 7 *pag.* 294 *n.* 2. Domus autem, aut villa, quæ fortè vendita est pro 20 mille, post annum emi poterit pro 12 mille. V. *Salm. ib n.* 80 *cum Less. Lugo, etc.*

Notandum 4. quòd, licèt in foro externo non invalidetur venditio, nisi deceptio sit ultrà dimidium 805
justi pretii: In foro tamen conscientiæ etiàm deceptio infrà dimidium obligat ad restitutionem. Et ità omninò dicendum (contrà Juristas aliquos) cum *S. Th.* 2. 2 *q.* 77 *a.* 1 *ad* 1. *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 21. *Lugo D.* 16 *n.* 81 *et Salm. c.* 2 *n.* 85 *cum communi.* Et hoc etiàmsi contractus fuerit initus bonâ fide; tunc enim decipiens tenetur saltem ad id, in quo factus est ditior.

Quòd si, ut suprà notavimus cum *Tourn. t.* 1 *pag.* 446 *et Salm.* 2 *n.* 88 tàm emptor, quàm venditor rei valorem ignorent, et uterque sorti se committant, ut lucrum vel damnum spectet ad eum, cui sors contingeret, tunc valet contractus, etiàmsi posteà inveniatur deceptio in dimidio, quià tunc sibi invicem censentur cedere excessum, ut rectè ajunt *AA. cit.*

Hîc etiàm advertendum, quòd communiter non præstetur fides mendaciis vendentium, dum satis noscuntur hæc esse communia stratagemmata; undè ipsi regulariter non tenentur ob id ad restitutionem, ut *Salm. c.* 2 *n.* 84 *cum Trull. Bon. et Reb.* Dixi *regulariter*, quià si aliquandò venditor certè animadverteret, emptorem mendaciis credere, et ideò majoris emere, tunc quidem ab injustitia is non est excusandus.

« 4. Si quid emptori valdè utile sit, non licet hoc 806
» solo nomine rem vendere ultrà pretium justum: quià
» utilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris, *Bon.*
» *l. cit. n.* 27. *ex Less. l.* 2 *c.* 27 *d.* 4. *Fill. t.* 35 *n.* 77.
» *(Ut communiter Salm. c.* 2 *n.* 91 *cum S. Th.* 2. 2 *q.*
» 77. *art.* 1 *qui ait: Si aliquis multum juvetur ex re*

» *alterius quam accepit, ille verò qui vendit, non damnificetur carendo re illa, non debet eam supervendere: quià utilitas quæ alteri accrescit, non est ex venditione sed ex conditione ementis.*

807. » 5. Licet autem vendere cariùs, quam valet pretio » currenti, si alii boni tituli adsint, et simùl de hoc » emptorem moneas: quià tunc illi non fit injuria. » Tales autem sunt, v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molesta tibi « obventura ex rei venditione: aut affectus in eam » singularis, ut si acceperis à majoribus, à Principe. » Item si res sint novæ, raræ, et singulares; ut v. g. » peregrini flores, aves, feræ, monumenta antiqua, » picturæ; numismata, *Laym. l.* 3 *t.* 4 *c.* 17 §. 5 *n.* 10. » *Con. l. cit. n.* 15 *ex Less. Reg.* »

Certum igitùr est posse rem pluris vendi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis causâ venditionis, ex *D. Th.* 2. 2 *q.* 77 *art.* 1. Modò de his emptor moneatur, ut communiter docent cum *Busemb. ut suprà*, *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 26. *Lugo D.* 26 *n.* 89 *et Salm. c.* 2 *n.* 89 *cum Bon. Soto, Trull. Bann. Mald. etc.* Et hoc etiàmsi pretium sit à Principe taxatum; quià taxa respicit rem tantùm secundùm se, ut *Salm. l. c. cum Trull. et Salon.* An verò possit hujusmodi interesse exigi à venditore, si ipsemet se offerat ad vendendum? Negant *Tourn. t.* 1 *p.* 444 *in fin. et Bann. ac Trull. ap. Salm. l. c.* Quià tunc ipse venditor, non jam emptor, esset causa talis damni. Sed probabilius mihi est oppositum, juxtà dicta *de Usuris n.* 768 *v. An autem, in fin.* Ratio, quià emptor, acceptando contractum, jam ipse est vera causa damni venditoris.

Quæritur I. An autem ratione specialis affectus, quem habet venditor ad rem, possit eam pluris vendere? Negat *Tapia ap. Salm. cap.* 2 *n.* 90 quià ob hoc res non fit magis æstimabilis, cùm id nihil commodi afferat emptori. Sed communiter, et veriùs affirmant *Less. Lugo, ac Salm. ll. cc. cum Bon. Trull. Vill. et Mald.* Ratio, quià privatio rei, ergà quam est quis specialiter affectus, verè est pretio æstimabilis. Si au-

tem valeret ratio *Tapiæ*, nec etiàm ob damnum emergens, aut lucrum cessans, posset res pluris vendi, quià neque illa afferunt emptori aliquid commodi.

Quæritur II. An res, quæ non sunt necessariæ ad communem convictum, ut gemmæ extraordinariæ, equi pretiosi, aves indicæ, picturæ singulares, et similia possint vendi quanti plurimi? Idem quæritur de cantu, saltatione, abusu mulieris? Affirmant *Diana p. 1 tr. 8. Res. 56 cum Sot. Tol. Ban. Reg. Serra, Val. Arag. etc.* Et *Salm. c. 2 n. 92* rectè probabile vocant. Ratio est, quià cùm res non habeat pretium nec legitimum, idest, à lege taxatum, nec vulgare, nempè juxtà communem hominum æstimationem, illud putatur justum, quod convenitur. Attamen probabiliùs negandum puto; ut tenent *Lugo D. 26 n. 47 Less. c. 21 dub. 3 Tourn. t. 1 p. 441 et Salm. n. 93 cum Bon. etc.* Quià, tametsi pretium talium rerum magnam recipiat latitudinem, æquum verè est, quòd habeat quandam taxam, juxtà arbitrium prudentum. Excipio tamen ex his mulieris honestæ usum, qui, cùm sit pretio inestimabilis, sinè injustitià poterit illa pro eo quamplurimi accipere.

Notandum autem 1. cùm *Lug. n. 48 et Salm. n. 94 cum Pal. Bon. et Prado*, quòd communis æstimatio rei in aliquo loco reddat justum qualecumque pretium, proùt apud Japones magni æstimantur specula, cultelli, etc. Notandum 2. cum *Lugo D. 26 n. 45. Tourn. p. 446. Conc. p. 299 n. 13. Salm. n. 95 cum Dicast Trull. Bon. Bann. Dian. etc.* quòd res, quæ venduntur sub hasta, aut per venditrices, possint quanti cariùs vendi, et quanti viliùs emi, ex *l. 2 C. de Resc. vend.* Modo absit fraus, et pretium non sit à lege taxatum. Ratio, quià tunc Potestas publica approbat pro justo pretium illud, quod publicè emptorum concursu probatur. Idem dicitur de reditibus beneficiorum, Commendarum, etc. quæ locantur sub hasta, quià tunc, si emptores concurrant, res fit æstimabilior, si non concurrant, fit vilior. Et non satis probabiliter videtur huic contradicere Auctor *Petrocor. t. 2 p. 349* qui enixè 808

conatur probare, quòd, si res adjudicetur offerenti pro pretio notabiliter minori, deberet ipse legitimum pretium adæquare. Nam si hoc esset, dico, casu quo emptor in licitatione offerret ultrà pretium supremum, teneretur dominus rei excessum restituere; et hinc sequeretur, quòd res non possit adjudicari ultimo offerenti, si primus offerens jam supremum pretium obtulisset; sed hoc nemo dicet. Ergò, si res adjudicatur offerenti ultrà pretium summum, hoc certè evenit, quià leges decérnunt illud esse justum rei pretium. Ergò, si dominus potest retinere excessum, etiàm emptor potest rem, pretio minori quàm infimo emptam, retinere.

Diximus, *modo absit fraus*, quæ vel potest intervenire ex parte venditoris, nempè si celet occultum vitium rei, aut si immittat fictos licitatores; vel ex parte emptoris, si dolo, minis, aut precibus importunis impediat, ne alii plus offerant. Hi enim peccant et tenentur ad restitutionem; donec ad justum pretium perveniatur; ità communiter *Tourn. t.* 1. *p.* 446. *Lug. D.* 26 *n.* 45. *Dian. p.* 4. *tr.* 4. *R.* 17. *et Salm. c.* 2 *n.* 58. *et* 96. cum aliis passim. Idemque rectè docent de Proxenetis, vel aliis quibus commissa sit venditio rei, qui merces vendendas, aut bona Hastæ exponunt eo tempore, quo sciunt paucòs emptores esse adfuturos, ut res amicis suis adjudicetur.

Sed dubium 1. fit, utrùm, expositâ re ad licitationem, possit emptor alios rogare (precibns tamen non importunis), ne plus offerant, ut ipse pretio infimo rem obtineat? Negat *P. Megala* 2. 2 *l.* 2 *c.* 6 *q.* 5 *n.* 146 cui adhæret *Cobass, Th. Jur. c. de Empt. et vend* Quid, dùm alii parati erant plus offerre, venditor impeditur, ne majus pretium consequatur? Et huic opinioni favet *Lessius l.* 2 *c.* 21 *n.* 46 *v. Dico Tertio*, ubi ait: *Pari modo emptores contrà justitiam peccant, quandò conspirant, vel rogant alios, ut non liceantur rem justo pretio, sed minori; ratio, quià venditores* (nota) *jus habent ad pretium majus.* Affirmant verò communissimè *Tourn. dict. p.* 446. *Lugo D.* 26 *n.* 45. *Dian. p.*

1 *tr.* 8. *R.* 76 *cum Villal. Reg. Vega, Rodr. Arag, Conrad. et P. Nav. ac. Salm. c.* 2 *n.* 58 *cum Pal. Trull. Tap. et Dic.* Ratio (ut ajunt), quià emptor licitè hoc casu utitur suâ diligentiâ, ut sibi consulat.

Dubium 4. fit, an liceat emptori pacto convenire cum aliis licitatoribus, ne plus offerant? Videtur *Diana dicta Res.* 76. cum aliis citatis pariter, affirmare, adducendo verba *Petri Nav.* (*de Restit. l.* 3 *c.* 2 *n.* 84 *et* 85.) qui sic tradit : *Non enim meo judicio quodcumque monopolium mercatorum, ut nonnisi certo pretio emant, est iniquum, si reverâ illud est justum. Atque idem est, si quis in publica licitatione roget amicos, ne plus dent, ut ipse justo pretio* (*infimo tamen, vel mediocri*) *rem habeat juxtà illum forum; iste enim utitur industriâ, ut res justo pretio detur, timens in emendo augmentum magnum in pretio.* Sed mihi, et aliis doctis Junioribus videtur oppositum dicendum, saltem casu quo per sententiam Judicis res ad subhastationem exponitur. Ratio, quià tunc Dominus rei tenetur omninò rem tradere plus offerenti; ideòque injuriam ei emptor irrogat, si solum pretium infimum, aut medium offerendo impedit venditorem à consecutione pretii supremi, ad quod jus habet, scilicet ne impediatur ab illo consequendo. Sicùt igitùr talis venditor constitutus est in periculo tradendi rem pretio parvo, si nullus alius emptor inveniatur plus offerens; ità jus habet, ne privetur spe obtinendi pretium majus, si plures interveniant oblatores, qui æmulatione ducti pretium augeant: Id enim videtur requirere jus, et natura licitationis, ut æqualitas servetur. Et idem videtur sentire *Lugo d.* 26 *n.* 45 *in fine*, ubi, licèt permittat rogare, non tamen admittit pactum inire.

« 6. Qui res minutim, et in parva quantitate vendunt, possunt aliquantò cariùs vendere, quàm qui in magna quantitate, quià debent majores labores, expensas, etc. impendere ad eas conservandas; et sic quidem excusant caupones, et stabularios, qui avenam, fœnum, paleas, etc. cariùs vendunt, quàm alii; dummodò pretium iis non sit taxatum. *Salas.*

» *Trull. d*, 15 *n.* 11.* (*Est commune apud Salm. c.* 2 » *n.* 149 *cum Less. n.* 38 *et Lugo*) *.

810 » 7. Non licet cariùs vendere præcisè ob dilatam » solutionem, aut viliùs emere, ob præcisè anticipa- » tam solutionem : quià in venditione, quæ fit cre- » dito, vel in anticipata solutione est virtuale mutuum, » ideòque usura, si quid suprà sortem exigatur. Quod » intellige, ne interveniat alius titulus ex suprà enu- » meratis de usura : vel nisi aliundè crescat pretium, » v.gr. ex frequentia emptorum, etc. *Bon. l. c. ex Less.* » *Regin. Fill. etc.* V. *super. dub.* »

Potest igitùr de se res cariùs vendi ob dilatam solutionem, vel emi ob anticipatam, ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, dummodò de his emptor moneatur. Notant tamen *Salm. c.* 2 *n.* 241 *cum Bann. et Villal.* non excusari, qui tantam habent copiam mercium, quòd opus eis sit partem earum ad creditum vendere; vel qui habent superabundantem copiam pecuniæ, ut semper servent aliquid in deposito. (Sed de hoc vide *dicta suprà d.* 771.) Rectè notant deindè, raròhis venditoribus contingere hoc lucrum cessans, quià, si venderent pecuniâ numeratâ tantas merces non distraherent; et sic jam lucrantur pecuniâ creditâ, quod lucrarentur numeratâ. Ex quo dicunt, eis satis esse vendere ad creditum pretio summo id, quod aliàs infimo venditurì essent, sed non ampliùs.

Ratione autem periculi in exigendo pretio, etiàm cariùs res licitè vendi potest, eodem modo ut dictum est suprà de usura *n.* 776. Sed in venditione certum est de his titulis monendum esse emptorem, ut *Salm. ib. cum Serra.*

Certum est etiàm, rem posse cariùs vendi, si pretium tradendum sit tempore, quo res pluris est valitura, modo à venditore usque ad illud tempus res esset servanda; sicùt contrà potest viliùs emi, si res tradenda sit tempore quo minoris valebit, *Salm. c.* 2 *n.* 146 *et* 147.

811. Quæritur, an juxtà consuetudinem loci, præciso quocumque alio titulo, liceat cariùs vendere rem ad

creditum, quàm venderetur pecuniâ numeratâ? *Prima* sententia negat, eamque tenent *Nav. Man. c.* 23 *n.* 82 item *Val. Medin. Garc. Cord. etc. ap. Salm. c.* 2 *n.* 150 quià, quidquid exigitur ob dilatam solutionem, est usura. *Secunda* verò sententia probabilis, quam tenent *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 56. *Lugo D.* 26 *n.* 107 *cum Mol. Cano, Tolet. Vict. etc. Spor. de* 7 *Præc. n.* 24 *et Salm. cum Soto, Pal. Sanch. Trull. Serra, Bann. Reb. Vill. etc.* asserit licitum esse. Ratio, quià communis æstimatio justum reddit pretium rerum, quæ communiter ad creditum venduntur, cùm plures emptores ad sic emendum conveniant, et ideò res pretio augetur. Nec obstat, quòd emptores cogantur ad sic emendum à sua necessitate; nam hoc per accidens se habet: cæterùm verificatur, quòd eo casu concurrat emptorum multitudo, quæ justam reddit talem adauctam ætimationem. Tantò magis, quià in multitudine emptorum impossibile est non subesse aliquod periculum amittendi pretium. Nec valet dicere, quòd tunc non multitudo emptorum, sed modus sic emendi augeret pretium, et hic modus est usurarius; Nam respondetur, quòd reverà non modus det titulum augendi pretium, sed multitudo aliorum sic ementium, licèt multitudo ex tali modo oriatur. Ex dictis pariter est probabile licitum esse rem viliùs emere numeratâ pecuniâ ob anticipatam solutionem, si talis alicubi sit consuetudo. Ratio, quià tunc pauci sunt emptores qui emunt anticipata solutione; et contrà multi sunt venditores tali modo vendentes, ex quo oritur, quòd merces de se crescant. Ita *Less. c.* 21 *n,* 61 *Lugo D.* 26 *n.* 120 *cum Mol. Tol. Cano, Turr. Vict. Salon. Reb. etc.* item *Salm. c.* 2 *n.* 153-154 *cum Sanch. Bon. Pal. etc.* contrà *Ban. Az. Valent. etc.* Nec obstat id, quod objicit *Habert t.* 4 *p* 277 nempè: quod ad hoc, ut valeret ratio paucitatis emptorum, oporteret, ut hæc raritas adesset tempore traditionis rei, quandò perficitur venditio; sed tempore traditionis non habetur hæc supposita paucitas emptorum. Nam respondetur, quòd contractus emptionis non perficiantur tempore traditionis, ut

supponit *Habert*; sed tempore contractûs initi, licèt dominium rei non transferatur, nisi post traditionem, juxtà dicta *n.* 705. An autem chirographa possint minoris emi ob anticipatam solutionem? Vide infrà *n.* 829.

812 « 8. Licitum est vendere rem cum pacto de retro-
» vendendo, id est, ut emptor teneatur tibi statuto tem-
» pore, vel cùm volueris, eam revendere; modo vera
» et non ficta emptio fiat, nec palliata usura interce-
» dat, *Mol. d.* 375. *Less. dub.* 14 *etc.* Qui addunt,
» juxtà æstimationem illius operis, ac pacti pretium
» esse imminuendum. V. *C. Lug. d.* 26 *n.* 189. »

Plures conditiones requiruntur, ut venditio cum pacto retrovendendi sit justa. I. Ut pretium minuatur juxtà æstimationem gravaminis, quod sic emptori imponitur. Hinc pretium rei venditæ cum pacto retrovendendi, alii dicunt decrescere usque ad quartam partem, alii usque ad tertiam, alii ad arbitrium prudentum, ut *Salm. c.* 2 *n.* 59 *cum Less. Bon. et communi*; sed *n.* 67 dicunt decrescere usque ad infimum pretium, non ultrà: Sed parum probabiliter, nam hoc reverà decrementum dici nequit, quià emptor ad pretium infimum, etiàm sinè tali pacto, jus habet. II. Conditio, ut non apponatur pactum, quòd pluris, vel minoris retrovendatur; licitum autem est pactum, ut retrovendatur eodem pretio, licèt res pretio augeatur, ut *Less. l.* 2 *n.* 115. *Bon. et Vill. ap. Salm. n.* 64. Ideò enim minoris emitur, quià venditor libertatem habet reemendi rem eodem pretio, quandò res pretio augetur. III. Conditio, quòd non imponatur, ut periculum rei venditæ sit apud venditorem, cùm illud per se spectet ad emptorem; nisi augeatur pretium juxtà æstimationem periculi. Ità *Salmanticens. n.* 65. Vid. *n.* 842 *et* 849. IV. Conditio, ut res retrovendatur sicùt traditur, vel vacua, vel cum fructibus. *Salm. dict. n.* 65. Probabile autem est, quòd, ob pactum retrovendendi, venditor habeat actionem in rem, etiàmsi emptor alteri eam vendiderit. Vid. *Less. n.* 121 *et Salm. n.* 66.

Si in venditione apponatur *Retractus Gentilitius*, sivè pactum, ut consanguineus proximior venditoris jus habeat infrà certum tempus rem reemendi, non poterit is rem reemere, ut aliis tradat; cùm hic *Retractus* tantùm institutus sit, ut bona conserventur in Familia; ità *Tourn. t.* 1 *p.* 465. *Conc. t.* 7 *p.* 290 *n.* 7. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 5 *n.* 100 *et Cabassut. l.* 6 *c.* 9 *n.* 11 *cum aliis*, *ex l. Dubium* 14. *C. de Contrah. empt.* Si autem emptor velit rem vendere, tenetur monere consanguineos, qui, si per duos menses noluerint emere, potest ille cuilibet vendere, ut *Spor. loc. cit.* Quandò autem res venditur, consanguineo irrequisito, iste poterit rem retrahere intrà annum, et diem; ità DD. *ib.* communiter, ex *l.* 2. *Feudorum ap. Laym.*

An sit licitum pactum reemendi ad arbitrium emptoris? *Prima* sententia negat, quam tenent *Habert t.* 4 *p.* 267. *Cont. Tourn. t.* 1 *pag.* 463. *Concl.* 2. Ratio, quià, licèt hujusmodi contractus fiat sub nomine venditionis, reverà tamen res non videtur vendi, sed tantùm in pignus dari, ità ut emptor percipiat fructus ex sua pecunia, quam potest recuperare ad suum libitum. Eamdem sententiam sequuntur *Salm. c.* 2 *n.* 61 *cum Vill. et Tap.* Modò tamen limitant, nisi de pretio tantùm minuatur, quantùm valent fructus; vel nisi sub initio contractûs vendatur prædium cariori pretio, juxtà spem fructuum per aliquod tempus designatum percipiendorum. *Secunda* verò sententia communissima affirmat, et hanc tenet *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 113. *Lugo D.* 26 *n.* 200. *Mol. D.* 377. *Pal. tr.* 33 *D.* 5 *p.* 13 § 1 *ex n.* 1. *Spor. de* 7 *Præcept. c.* 5 *n.* 101. *Viva de Contr. quæst.* 2 *art.* 3 *n.* 12. *Mazzotta t.* 2 *p.* 124. *Bonac. D.* 3 *quæst.* 3 *p. ex n.* 2 *cum Cov. Azor. Fill. et Garcia*; item *P. Navarr. Malder. et Sylvest. apud Salm. n.* 60. Hanc secundam sententiam certè probabiliorem puto, cum his tamen conditionibus. I. Ut adsit verus animus emendi, et vendendi, non autem fœnerandi. II. Ut emptor majus pretium solvat, juxtà æstimationem hujus oneris quod imponit venditori, reemendi rem quandò ipsi emptori placuerit; in quo 813

omnes conveniunt. Hoc autem onus putant aliqui apud *Viva l. c.* æstimari usque ad tertiam partem pretii. III. Ut non obligetur venditor reemere eodem pretio majori quod recipit, ut docet *Less. n.* 118. Quidquid postmodum subdat, scilicet hoc excusari posse ex communi usu et æstimatione hominum; quod mihi minimè probatur. Hinc censeo non posse ab emptore in tali contractu obligari venditorem, nisi ad solvendum solum pretium, juxtà valorem rei tempore venditionis; et, si res sit deteriorata, juxtà valorem rei tempore reemptionis; excessus enim justi pretii datus venditori, totus ad illum spectat, ratione oneris ipsi impositi reemendi ad arbitrium emptoris. His conditionibus servatis, nequaquam illicitum mihi videtur præfatum pactum reemendi: sicùt enim licitum est pactum retrovendendi in beneficium venditoris cum diminutione pretii, sic contrà cum pretii augmento licitum dici debet pactum reemendi in beneficium emptoris, cùm ità gravamina utrimque compensentur. Neque dicatur hoc esse mutuum virtuale, cùm sit vera emptio et venditio, disparem quidem habens naturam à natura mutui, in mutuo enim res oppignorata perit mutuatario, sed hîc, si res pereat, emptori perit, aut deterioratur.

Nota hîc vetitum esse contractum *Mohatra*, scilicet quandò quis emit à te mercem majori pretio credito, cum pacto explicito, vel implicito, ut tibi retrovendat minori pretio numeratâ pecuniâ. A dest de hoc *prop.* 40. *damn.* ab Innoc. XI. *Contractus mohatra licitus est etiàm respectu ejusdem personæ, et cum contractu retrovenditionis, prævié inito, cum intentione lucri.* Ratio, quià patet esse palliatam usuram. Cæterùm, si res sinè ullo prævio pacto retrovendatur, etiàm pretio infimo, eidem venditori, de se contractus licitus est, modo absit animus usurarius. Ità *Les. l.* 2 *c.* 21 *n.* 130. *Tour. t.* 1 *p.* 464. *Salm. c.* 2 *n.* 70. *cum Tol. Nav. Pal. Bon. et communi.* Addit imò *Lugo D.* 26 *n.* 208. non esse illicitum venditori, si creditor vendat mercem, et dicat emptori: *Si volueris eam vitiori pretio vendere pecuniâ numeratâ, ego para-*

tus sum emere. Speculativè loquendo, hoc neque videtur illicitum, sed praticè puto difficillimè hunc venditorem carere animo usurario.

« 9. Monopolia, id est, cùm unus, vel plures id 814
» efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant; vel cùm mer-
» catores conspirant, non minoris vendere, non sunt
» contrà justitiam; modò non conspirent ultrà jus-
» tum pretium vendere. Ità contrà *Rebell. Navarr. etc.*
» docent *Mol. Less. etc.* Qui tamen concedunt, esse
» contrà charitatem. Vid. *C. Lugo d.* 26. *sect.* 13. Porrò
» Principum, vel Magistratûs est, cùm uni, vel
» paucis tale privilegium conceditur, ut soli aliquid
» vendant; iis etiàm pretium taxare, et sic providere
» ne subditi graventur. Vid. *Less. c.* 21 *d.* 20. *Card.*
» *Lugo l. c. et Trull. c.* 20 *d.* 18 ubi rectè notat *ex*
» *Navarr. etc.* etsi alia monopolia ex justa causa, auc-
» toritate Principis, vel Reipublicæ concessa, taxato
» pretio, sint licita, v. g. bibliopolis, ut nemo alius
» talem librum vendat, vel ut tantùm sit unus, aut
» duo tabernarii in aliquo loco; nihilominùs quandò
» unus, vel pauci propriâ auctoritate ea constituunt,
» v. g. emendo merces certi generis, ut frumentum,
» vinum, oleum, etc. ut ipsi deindè arbitratu suo
» vendant cariùs, peccare semper etiàm contrà jus-
» titiam cum obligatione restituendi. »

Monopolium idem sonat ac venditio unius, nam *Monopola* sonat unicus venditor. Quatuor igitùr modis Monopolium contingere potest. I. Si Princeps alicui concedat privilegium, ut solus vendat aliquod genus mercium; et hoc certè licitum est. II. Si mercator impediat, ne aliæ merces advehantur, ut ipse merces suas vendat cum damno Reipublicæ; et hoc est certè illicitum, et tenetur ad damni restitutionem. Et idem dicendum de eo, qui falsam notitiam spargit, naves esse submersas, aut similia mendacia. III. Si unus vel pauci omnes merces emant, ut deindè vendant quanti plurimi. IV. Si venditores conspirent inter se de pretio, ut non minoris vendant. Sed circà hos duos modos, hìc ultimo loco adnotatos, duæ magnæ agitantur quæstiones. 815

816 Quær. I. An unus vel pauci Mercatores, qui tempore messis aut vindemiæ emunt omne triticum, aut vinum pretio vili tunc currente, ut posteà cariùs vendant, peccent contrà justitiam? Certum est 1. id licitum esse, si emantur merces non necessariæ ád vitæ sustentationem, vel ad communem Reipubl. statum, ut sunt gemmæ pretiosæ, equi generosi, ornatus mulierum, et similia. Certum est 2. licitum esse emere triticum, vinum, etc. ut posteà vendantur Reipb. pretio communi, quo venderent alii negotiatores, ea de longè adportantes; vel ut vendantur civibus moderato lucro, postquàm cives jam emerit sibi necessaria, et convenientia. Ità *Bon. D.* 3 *q.* 2 *p.* 2 *n.* 3. *Salm. c.* 2 *n.* 45. *cum Trull. Tap. ac Villal.* et sic etiàm docet *S. Antonin. p.* 2 *t.* 1 *c.* 23 §. 15. ubi ait: *Licitè potest Mercator annonas illas emere messis tempore, cariùs posteà venditurus, ut sic honestum per operà sua lucrum reportet.* Quæstio igitùr est de ementibus omnes illas res necessarias ad sustentationem, ut posteà vendant cariùs ad suum libitum, an isti teneantur ad restitutionem? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Less. l.* 2. *c.* 21 *n.* 151. *et Mol. D.* 145. *in fin.* Ratio, quià hujusmodi emptores, quamvis peccent contrà justitiam legalem, non tamen lædunt justitiam commutativam, cùm emerint pretio currenti; Aliàs, ut dicunt etiàm eam læderent emptores, qui concurrendo simùl caritatem inducerent, quià sic etiàm ipsi essent causa, ut pretium augeretur. Hæc tamen sententia minimè mihi videtur probabilis, quià constitutio pretii non pendet à privato arbitrio venditorum, sed à communi æstimatione civium; Nec obstat paritas adducta emptorum concurrentium, quià tunc actio pretii evenit per accidens; et hìc pretium augetur ex sola venditorum voluntate. Undè rectè *Sanctus Antonin. l. c.* sic docuit: *Si autem annonas temporis emit, et tantùm congregat, ut posteà compellantur homines emere ab uno ad placitum suum, et ideò vendit carè ut vult, enormiter peccat contrà proximum, et Communitatem. Secunda* igitùr sententia communis, et vera, quam tenent *So-*

tus l. 6 *de Just. q.* 2 *a.* 2. *Sylvest. v. Emptio, q.* 10. *Contin. Tournely c.* 1 *p.* 477. *Viva q.* 2 *a.* 4. *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 946. *Salm. c.* 2 *n.* 44. *cum Trull. Bann. Tap. et Vill.* docet hos emptores teneri ad restitutionem damni arbitrio prudentum cæteris emptoribus, et Reipubl. si merces vendant cariùs quàm juxtà fori æstimationem pretium curreret, si ipsi Monopolium non fecissent. Ratio, quià isti sunt causa, cur pretium injustè augeatur. Eamdem sententiam sequitur etiàm *Lugo D.* 26. *n.* 176. modo tamen pretium augeatur suprà summum, quo merces venderetur, si factum non fuisset Monópolium. Cæterùm probabiliter censent idem *Lugo n.* 177. *Bon. D.* 3 *q.* 2 *p.* 5 *n.* 4. *Fill. tract.* 35 *c.* 8 *n.* 214 *Holzmann. de Contr. c.* 4 *n.* 805. *Croix l c. n.* 946 *et apud Lugo d. n.* 177. *Bann. Arag. Eman. et Vega*; non peccare contrà justitiam tales emptores si vendant pretio summo, quod curreret, si monopolium non præcessisset. Ratio, quià quisque jus habet ad rem suam vendendam pretio rigoroso. An autem hujusmodi venditor (si unus sit qui merces illac congregarit) peccet tunc saltem contrà charitatem? Affirmant plures, sed negant *Holzmann c.* 4 *n.* 805. *et Lugo D.* 26 *n.* 178. *cum Mol. et Less c.* 20 *n.* 168. Modo alios non inducat ad cariùs vendendum; nam alioquin nemo tenetur negligere commodum suum, ut damnum alienum evitet, quandò non tenetur avertere.

Quær. II. An Mercatores inter se conspirantes, ut merces vendant pretio cariori, teneantur ad restitutionem? Certum est tenêri, si conveniant vendere pretio ultrà supremum; sicùt pariter peccant contrà justitiam artifices illi, et similes, qui inter se conveniunt de non locando operas suas, nisi pretio summum excedenti, ut *Less. l.* 2 *c.* 21 *num.* 147. *Salm de Contr. c.* 2 *n.* 58. cum aliis communiter. Quæstio igitùr est, quandò conventio fit, ut merces non vendantur, nisi pretio summo, an peccetur contrà justitiam? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Layman l.* 3 *tract.* 4 *c.* 18 *n.* 43. *Sot. l.* 6 *quæst.* 2 *a.* 3. *Tournely t.* 1 *p.* 477. *Spor de* 7 *Præc c.* 5 *n.* 103. *Ronc. de Contract.* 817

c. 8 *q.* 2 *R.* 3 *et Reb. ac Dic. apud Salm.* Ratio, tùm quià ex *l. un. C. de Monop.* hoc graviter prohibetur sub privatione omnium bonorum, et perpetuo exilio; tùm quià hujusmodi Mercatores per medium iniquum cogunt alios emere pretio illo supremo. *Secunda* tamen sententia dicit: hos non peccare contrà justitiam, et hanc tenent *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 145. *Lug. D.* 26 *n.* 172 *et* 173. *Viva de Contr. quæst.* 2 *a.* 4 *n.* 2 (qui vocat communem) *Fill. t.* 35 *c.* 8 *n.* 232. *Holzm. c.* 4 *n.* 805. *Tambur. Dec. l.* 8 *c.* 3 §. 12 *n.* 11 *cum Mol. Bonac. et Salm. c.* 2 *n.* 56 *cum Tap Bann. Reg.* et probabilem vocat *Laym. l. c. n.* 42 *cum P. Nav.* Prima sententia est quidem probabilis; sed hæc secunda non minùs probabilis videtur, et fortè probabilior, tùm auctoritate DD. tùm ratione; quià non aptè dicitur, quòd venditores convenientes vendere pretio summo cogant alios ad sic emendum, cùm isti voluntariè emant; si coguntur, non coguntur à venditoribus, sed à sua propria necessitate, quæ non potest dici vera coactio ex parte venditorum emanans. Rectè igitùr loquendo, dicendum per talem conventionem emptores potiùs impediri ab emendo pretio minori. Cùm autem sic impediuntur, non irrogatur eis injuria, nisi impediantur minis vel mendaciis, sicùt accidit in omni alio contractu: Aliter etiàmsi aliquis tantùm suaderet venditori, ut venderet pretio summo etiàm peccaret contrà justitiam, et teneretur ad restitutionem; quod iidem Contrarii negant. Hæc ratio sumitur ex regula generali, ut diximus *n.* 582 *et* 584. Sicùt enim non infertur injuria alteri, cui sinè vi vel fraude impedias, ut testator relinquat hæreditatem non debitam, etiàmsi testator erat determinatus ad eam illi relinquendam; ità in casu nostro. Licèt igitùr talis conventio sit illicita, quià est prohibita jure positivo, non est tamen injuriosa jure naturali. Nec valet dicere, quòd ipsa conventio venditorum, cùm ipsi mutuo obligentur ad non vendendum nisi pretio summo, cogeret emptores ad sic emendum: Nam respondetur 1. quòd hoc pactum, cum sit spontè initum, non sit in

illo nec vis, nec fraus. Respondetur 2. quòd hujusmodi conventio, cùm sit illicita, et contrà charitatem, ut infrà dicemus, nullam possit inducere obligationem, ex Regul. Jur. 69. in 6. ubi *In malis promissis fidem non expedit servare;* juxtà dicta *n.* 172. Hinc, positâ probabilitate hujus secundæ sententiæ, probabiliùs est hos venditores non tenêri ad restitutionem, proùt diximus *n.* 669. Non dubitatur autem, quin Judex eo casu possit pretium supremum reducere ad medium, ut *Lugo n.* 177. Nec dubitandum quin præfati venditores sic conspirando graviter peccent contrà charitatem, ut docent *Less. c.* 21 *n.* 143. *Salmantic. dict. n.* 56. *et Lugo n.* 175 *cum Mol.* et communi, à qua, ait *Lugo*, non recedendum. Ratio, quià licèt charitas non te obliget ad vendendum infrà pretium summum, videtur tamen te obligare ad non dissuadendum aliis, ne mitiori vendant: Sicùt, esto charitas non te obliget ad dandam eleëmosynam, videtur tamen te obligare ad non dissuadendos alios, qui eam largiri velint.

Sed hîc aliud dubium fit, an facto monopolio de pretio injusto à mercatoribus, liceat aliis merces eodem pretio vendere. Negent *Tapia*, *Reb. et Dic. apud Salmanticens. c.* 2 *n.* 57. quià pretium illud injustum est. Sed affirmant *Salmanticens. ib cum Bonac. Trull. Reg. Medina*, *et Diana*. Ratio, quià illud pretium jam commune est, et currens; per accidens se habet, ut ex injustitia aliorum adauctum sit. At prima sententia mihi omninò melior videtur, semper ac (intelligo) pretium sit ultrà supremum. Ratio, quià pretium illud per injustitiam adauctum, semper, et per se injustum est, et ad justitiam reducendum. Illa autem minimè est dicenda justa æstimatio, quæ injusta deprehenditur, et ex injustitia est orta; imò neque æstimatio dici debet, sed potiùs deceptio et fraus. Ità rectè *Conc. t.* 7 *p.* 286 *n.* 5.

« 16. Venditor debet emptorem præmonere de no- 818
» tabili vitio rei, quod ei obesse potest, v. g. si equus
» sit furiosus, domus ruinosa, oves morbidæ, pan-

» nus adustus, etc. alioqui tenetur de fraude, et dam-
» no secuto : saltem si defectus fuerit in substantia,
» vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere, vel men-
» sura, aut vendiderit rem unam pro alia : et sic pec-
» cat mortaliter cum obligatione restituendi. 1. Qui
» frumentum venditurus ponit priùs in loco humido,
» ut intumescat. 2. Qui vino Rhenano miscet Franci-
» cum. 3. Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis,
» etc. V. *Less. Bon. Dian. p.* 1 *t.* 8 *R.* 51. *Trull. d.* 11.
» Quandò autem venditor possit justè tacere vitia
» qualitatis rei, quæ venditur, sinè obligatione res-
» tituendi pretium, vel rescindendi contractum, vide
» *Card. Lugo d.* 26 *sect.* 8 *n.* 128. *et Trull. t.* 20 *d.* 11.
» ubi notat venditionem factam ab ignorante vitium
» rei esse validam : rescindendam tamen, vel redu-
» cendam ad æquitatem, nisi venditor contrà hoc ex-
» ceperit. »

Triplex igitùr vitium potest esse in re vendenda ; I. circà *Substantiam*, ut si vendatur stannum pro argento. II. circà *Quantitatem*, si dentur 5. modia pro 10. III. circà *Qualitatem*, ut si vendatur vinum corruptum, pannum adustum.

809 Et I. si vitium fuerit circà *Substantiam*, certè contractus est nullus, et venditor tenetur vel contractum rescindere (si alter, vitio manifestato, non emisset, ut docet *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 87.), vel saltem excessum pretii reddere. Idem contrà, si emptor emat gemmam pro vitro, tenetur supplere pretium, saltem infimum, si ipse dolum non adhibuerit, *Salm. c.* 2 *n.* 171. Excipe, si uterque sorti se committant ob ignorantiam valoris, ut diximus *n.* 802. *v. Not.* 4.

Sed dubitatur, an licitè quis emeret scienter argentum pro stanno, petendo a venditore ignorante, ut condonet, quod amplius valeat ? Omninò negandum, contrà aliquos, quià talis donatio, cùm procedat ex ignorantia, nulla est. Ità *Tamb. l.* 8. *tr.* 3. *c.* 7. §. 11. *n.* 39. *cum Salas, et Salm. c.* 2. *n.* 172. *Less. n.* 84.

Idem, si venditor ob ignorantiam rem venderet infimo pretio, etiàmsi venditor non interrogaret emp-

torem de rei valore (nam, si interroget, certè tenetur emptor valorem manifestare.) Ita *Salm. ib. Lugo D.* 26. *n.* 137. *et Tamb. n.* 38. *in fin.* Ratio, quià venditor tunc ob ignorantiam facile pretium infimum acceptat. Excipit *Less.* nisi ignorantia esset communis in aliquo loco, per quam res viliùs æstimatur. Sed huic sententiæ nescio acquiescere. Non nego, quòd, ratione illius donationis, nihil emptor retinere possit, quià non est vera donatio, quidquid dicant *Cajet. en Arm. ap. Lugo*; At nescio, cur non valeat hujusmodi contractus, ut vera venditio? Ex una parte enim emptor justè emit, infimum pretium solvendo; ex alia non valeo intelligere, undè ipse obligationem habeat certiorandi venditorem (sivè interroget venditor, sivè non) de rei valore ignorato, quandò nullo modo eum positivè decipit, aut cogit ad vendendum: Quòd autem venditor ignoret pretium illud esse infimum, per accidens se habet, et ipsi imputandum est.

Si verò res mixta venditur ut pura, dùm verè 820
sit res perfectior aliis, et post mixtionem aliis non sit deterior, probabiliter vendi potest, vitio non manifestato, pretio communi, *Salm. n.* 138. *Less. n.* 83. et consentit *P. Conc. p.* 307. *n.* 30. cum sententia ferè communi, ut asserit; modo, facta mixtione, merx verè adæquet alias, quæ communiter venduntur. Sed dubitatur 1. an idem possit dici de vino mixto cum aqua? Negant *ib. Salm.* sed fatentur graves DD. hoc admittere, ut reverà admittit *Less. d. n.* 83. *cum Lop. et aliis*, *ut infrà.* Et satis probabile videtur, nisi ex mixtione vinum acesceret, vel servari non posset ab emptore, qui ad servandum emeret, ut ajunt *Tamb. n.* 27. *Serra* 2. 2 *q.* 77 *a.* 2 *cum Soto*, *et Conrado*, *Jo. de la Crux*; *et Dian. ap. Moyam.* Saltem in hoc non videtur esse gravis injustitia. Id confirmat S. Antoninus dicens: *Cum aliqui sophisticant ea, quæ vendunt, ut se servent indemnes, et cum aliquo lucro congruo, quià, si venderent puras res, emptores non vellent dare justum pretium, quià alii vendunt alia sic mixta minori pretio; videntur posse excusari, dummodò non*

fiant mixturæ quæ noceant corporibus in his, quæ venduntur in cibum, et potum, et præcipuè in medicinalibus. P. 2 *tit.* 1 *c.* 17 §. 4. Confirmatur id etiàm ex S. Thoma, qui ait: *Cum usus rei est conveniens emptori, si venditor propter hujusmodi vitium subtrahat quantùm oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitium.* 2. 2 *q.* 77 *a.* 2.

821 Dubitatur 2 an sit injustitia vendere quid pro quo, ut solent pharmacopolæ, si quod traditur, sit æquè, vel ferè æquè utile? Negant probabiliter *Spor. c.* 5 *n.* 74. *Salm. c.* 2 *n.* 174 *cum Lugo, Sot. Dic. Medin. Salas; et Tamb. l.* 6 *n.* 9 dummodò exigatur justum pretium rei traditæ. Ratio, quià tunc non adest diversitas substantialis quòad finem emptoris. Rectè tamen advertit *Tamb.* quòd, ut venditor in hoc excusetur, debeat esse certus, non dubius de tali æqualitate virtutis.

822 II. Si vitium est circà *Quantitatem*, quæritur, an excusetur qui utitur mensurâ diminutâ, ut consequatur justum pretium, aliàs non consecuturus ob injustam taxam, vel injustum monopolium ementium? Valdè probabiliter affirmant *Lugo D.* 26 *n.* 125. *Laym. l.* 3 *tr.* 4 *c.* 17 § 2 *n.* 15. *Pal. D.* 5 *p.* 22 *n.* 5. *Spor. de* 7 *Præc. c.* 5 *n.* 76 *cum Sot. Val. Tol. et Salm. c.* 2 *n.* 175 *cum Reb. Salas, et Dic.* Ratio, quià tunc iste vexationem suam justè redimit.

823 III. Si vitium deniquè est circà *Qualitatem*, quandò est de se patens, non tenetur venditor illud manifestare, ut *S. Th.* 2. 2 *q.* 77 *ar.* 3 *cum communi.* Notant benè tamen *Salm. c* 2 *n.* 176 *cum Lugo. Laym. Dic. et Pal.* quòd, si venditori constet ignorantia emptoris, teneatur in conscientia vitium manifestare, vel damnum compensare; quamvis cæterùm (*ut dicit Tambur. ib. n.* 19 *cum Less. et Mol.*) contractus sit validus; nisi, excipit *Les. lib.* 1 *c.* 17 *n.* 33 res adhùc sit integra. Excipitur item, si qualitas transierit in substantiam, puta, si emptor expressè dixerit, *nolo vinum, si non est vetus, Tambur. n.* 21 *cum Dic.* qui etiàm notat *n.* 22 quòd venditor dolo decipiens emptorem cir-

cà qualitatem, si res æquè illi non sit, vel ferè æquè utilis, teneatur vel contractum rescindere, vel damnum resarcire ad arbitrium emptoris; et idem dicit *Habert t. 4 p. 281 quæst.* 3. Quandò autem vitium rei occultum, et nocivum sit emptori, ut si equus sit furiosus, domus ruinosa, rectè dicit hîc. *Bus. cum Viva art.* 5 *n.* 3 tenêri ex justitia venditorem illum de vitio monere. Notat etiàm *Viva quæst.* 2 *art.* 5 *n.* 3 *cum Less.* quòd, si emptor interroget, an res habeat certum defectum, teneatur venditor manifestare: aliàs venditio est nulla: Secùs autem, si interroget in genere, tunc, si res est utilis ad finem emptoris, venditio est valida. Deindè notat *Tamb. d.* §. 11 *n.* 29 quòd, si venditor protestetur, se nolle rationem dare de quocumque defectu, sed vendere uti vulgo dicitur: *A saccq d'ossa rotte*; tunc ad nihil teneatur. Undè meritò approbat *Tamb.* consuetudinem, quæ alicubi viget, præsertim in nundinis magnis, quòd ità vendantur animalia, etiàmsi vitia sint occultissima. Ratio, quià ad tollendas lites ob commune bonum satis hoc cohonestari potest à consuetudine: Dummodò, intelligendum, non vendatur res ultrà justum pretium, saltem supremum, quanti valet res, habita ratione illius vitii occulti.

« 11. Si scias occultè debitorem tuum non esse 824
» solvendo, injustum videtur, iis, qui id nesciunt,
» debitum illud vendere pretio ordinario; tùm quià
» est dolus, tùm quià vitium intrinsecum crediti non
» revelatur, *Bon. l. c. p.* 10. *Less. c.* 21 *d.* 10. *Fill. etc.*

» 12. Etsi venditor sciat pretium mercis mòx mi-
» nuendum, licet tamen vendere pretio currente, et
» non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudi-
» bus, et mendaciis, quibus emptorem allicere ad
» emendum ei non licet); quià pretium currens sim-
» pliciter adhùc est justum, *Bon. q.* 2 *p.* 5 *n.* 12 *ex*
» *Az. et Fill. etc.* »

Sed de hoc dubitatur inter DD. Alii enim, *ut Rodr. Med. Gob. etc. c.* 2 *n.* 107 negant posse vendi pretio currenti rem, quæ scitur mox minoris valitura, quià tunc res illa ex tali circumstantia minùs valet: Et

hanc rectè *Salm. cum Pal.* probabilem vocant. Alii tamen affirmant, ut *cum Bus. Less. c.* 21 *n.* 40. *Tournely t.* 1 *p.* 448. *Salm n.* 108 *cum Caj. Bon. Pal. Sot. Trull. ex S. Th.* qui 2. 2 *q.* 77 *art.* 3 *ad.* 4 expressè hoc docet, inquiens: *Venditor qui vendit rem secundùm pretium quod invenit, non videtur contrà justitiam facere, si quod futurum est non exponat.* Ratio, quià non est respiciendus valor futurus, sed præsens, qui non variatur ex notitia particulari, sed ex communi æstimatione: Et hanc sententiam veriorem censeo, si verè notitia sit particularis, non autem si communis. Sic pariter contrà, benè ajunt *P. Conc. t.* 7 *pag.* 302 *n.* 20. *Tourn. pag.* 447 *cum. Bann. Caj. Mald. et Salm.* licere cuique emere merces pretio currenti, scienti pretium brevi augendum, quàmvis hoc ignorent venditores, ut probatur exemplo Josephi *Gen.* 41. Item dicendum cum *Tour. p.* 449 *et Conc. pag.* 303 *n.* 21 benè te posse emere pecuniâ, quam privatè scis brevi prohibendam; modò, semper intellige, absint mendacia, vis, aut fraus. Utrùm autem emptor, aut venditor eo casu peccent contrà charitatem, qui venderet rem illam alicui cum tanto ejus damno? Resp. *S. Thom. l. c. Si tamen.... de pretio subtraheret, abundantioris esset virtutis.* Sed, si non minuat, regulariter non peccat ut dicunt *Tour dict. p.* 449 *et Salm. ib* quià sic ille consulit rebus suis, licèt damnum per accidens alteri eveniat: Certum autem est non tenêri cum suo damno rem manifestare, ut *Contin. Tourn. t.* 1 *p.* 44. *Ronc. de Contract. c.* 5 *q.* 6 *R.* 2 *et Salmantic. c.* 2 *n.* 108 *cum Less. Bon. Trull. etc.* Ratio, quià ex una parte non lædit charitatem, qui utitur jure suo justè consulens rebus suis, quàmvis alter per accidens damnum ex eo patiatur; ex altera parte non tenêtur notitiam illam manifestare cum suo incommodo, ut ajunt *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 40 *et iidem Salm. ib. cum Sot. Caj. Bann. Pal. Bon. Nav. etc. communiter.* Dictum est *regulariter*, nam excipiunt 1 *Tourn.*, *et Ronc.* si tali venditione emptor reduceretur ad extremam, vel gravem necessitatem; sicùt enim charitas præcipit, ut subveniamus

proximo graviter indigenti, sic vetat, ne in paupertatem ipse redigatur, ut nobis divitias comparemus. Excipit 2 *Ronc.* si ille causâ talis notitiæ venderet in majori quantitate, quam foret venditurus, cum gravi damno emptoris; nisi iste adhùc eamdem quantitatem eodem pretio empturus fuisset ab aliis: At *Salm. l. c.* meritò sentiunt hanc exceptionem regulariter non valere. Excipit 3 idem *Ronc.*, si is posset mercem suam pluribus vendere, et vendit uni; vel si posset vendere alicui, qui statim iterùm venderet aliis rem consumpturis, et venderet alteri rem servaturo usque ad tempus diminutionis pretii. An autem in his omnibus casibus venditor semper graviter charitatem læderet, dubito, si attendatur ratio ab iisdem auctoribus citatis, nempè: quòd charitas non vetet, ne sibi quis consulat utèndo jure suo, licèt alteri per accidens damnum obveniat.

« 13. Si cui datum est aliquid vendendum pretio, 825
» v. g. infimo, vel moderato, et is vendat rigoroso,
» probabile est, ut habet *Ang. v. emptio*, non tenêri
» restituere, sed posse retinere excessum, cùm suâ
» industriâ acquisiverit. Aliud tamen est de famulis
» mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur
» meliori modo vendendum, quo possunt, in utilita-
» tem domini: V. *Less. d.* 18 *C. Lugo d.* 29 §. 9. »

Quæritur, an traditâ tibi re ad vendendum, pretio designato, possis tibi retinere id quod plus ex ea retrahes? Certum est nihil te posse retinere, si sis famulus stipendiatus domini rei, sivè pretio conductus ad vendendum. Alioquin, duo adsunt sententiæ: *Prima*, quam tenent *Bus. mox suprà cum Ang.* et probabilem putant *Viva de Contr. q.* 2 *art.* 3 *n.* 5 *ac Mazz. t.* 2 *p.* 122 *q.* 4. affirmat posse retinere, si ex tua industria vendas ultrà pretium assignatum, quià excessus ille non rei, sed tuæ industriæ fructus est. *Secunda* tamen sententia vera quam tenent *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 138. *Lugo D.* 26 *n.* 150. *Sporer Complem. de* 7 *Præc. c.* 5 *n.* 38. *Ronc. de Contr. c.* 9 *q.* 1 *R.* 2. *Tamb. Dec. l.* 8 *tr.* 3 *c.* 7 §. 9 *n.* 10. *Tour. t.* 1 *p.* 473. *Conc. t.* 7 *p.*

293 *n.* 13. *Salm. c.* 2 *n.* 72 *cum Sylvest. Pal. Vill. et Fagund.* (qui *apud Renzi de* 7 *Præc. c.* 6 *q.* 10 primam sententiam putat improbabilem) negat te posse retinêre illud pluris quod ex venditione retrahis. Ratio, quià assignatio illa facta est à domino ne infrà, non autem ne suprà pretium res vendatur. Excipiunt verò *Salm. n.* 71 *et Ronc. l. c.* consentitque *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 114 si dominus commiserit vendere in uno loco, et tu, factâ ibi diligentiâ, plus vendas in alio valdè distanti. Sed meritò id negant *Lugo l. c. v. Quarto, Spor. Tamb. et Tourn. ll. cc.* tunc enim tantùm potes retinere pretium tui laboris, non autem totum excessum retractum ex re, quæ semper domino suo fructificat. Et idem dicendum sentio (quidquid dicant *Salm. n.* 76), si tibi aliter commiserit aliquid tanti emere, et tu minoris emas, adhibitâ diligentiâ extraordinariâ; eo casu, præter valorem tui laboris, non poteris plus à Domino exigere, quàm impendisti, cùm ejus nomine, non tuo rem emisti.

Benè autem poteris excessum ex re vendita retractum tibi retinere in sequentibus casibus. I. si res tuâ industriâ sit meliorata, et ideò pluris vendas, ut concedunt *P. Conc.*, *et Tourn. ll. cc. cum Salm. n.* 71. Ratio, quià, ut communiter docent *Mol. Dic et alii cum Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 213. fructus mixti, scilicet provenientes tàm ex natura rei, quàm ex industria, non debent restitui domino à possessore tàm bonæ quàm malæ fidei, nisi in quantùm respondeant naturæ, non verò in quantùm respondeant industriæ: fructus enim illi non sunt rei, sed hominis, occasione rei, vel per rem tamquàm instrumentum sibi lucrantis. II. Si tacitè cum domino conveneris, nihil te ei daturum ultrà pretium designatum; ità *Lugo Disp.* 26 *n.* 150 *et Salm. cum Pal. Salas, Led. etc.* Quod utique intervenire asserunt, dùm dominus pro tuo labore nullum assignet stipendium. III. Si lucrum sit parvi momenti, ut *Spor. et Tamb. ll. cc.* quià tunc facile præsumitur dominus consentire, ut modicum illud lucrum tibi retineas. IV. Si tu, factâ communi diligentiâ, et pretio majori non

invento, rem tibi emas, et posteà pluris vendas, solvasque domino solum assignatum. Ità *Lug. dict. n.* 150. *v. Quinto, Less, c.* 21 *n.* 139. *Tourn. p.* 174. *Viva l. c. et Salm. n.* 75. *cum Vill. et Mald.* Et idem ait *Lugo n.* 251. si alter tibi commiserit aliquid emere tali pretio, et tu invenias rem pretio minori; poteris tunc rem tibi emere, et posteà eam vendere illi alteri pretio majori, dummodò posteà, adhibità diligentià ordinarià, non invenisses occasionem rei emendæ, nisi illo majori pretio. Additque *Lugo n.* 152. tunc censeri, quòd tu volueris rem tibi emere; aut vendere, quoties habueris animum retinendi tibi excessum, et simùl assumendi periculum rei, si fortè periisset. Id tamen benè advertit *Lugo*, non esse licitum Clericis, quibus interdicta est negotiatio, si ipsi ideò emant, ut posteà non mutatam cariùs vendant, ut in *Dub. seq.* fusiùs declarabimus.

Quid, si tu gratis, te obtuleris ad vendendum, vel emendum? Nihil te posse retinere dicunt *Mol. D.* 363. *et Less. c.* 21 *n.* 138. Sed *Ronc. l. c. Spor. n.* 41. *cum Fagun. Tamb. n.* 6. dicunt: posse tibi retinere pretium tui laboris, si non habueris animum donandi; Sic enim fuisti quidem mendax, et non fidelis, sed non fuisti injustus, cùm tuus labor jam pretio esset dignus. Et hoc probabiliùs mihi videtur, modò dominus jam priùs statuisset vendere rem illam, et modò alter non fuisset, qui gratis rem domino venderet.

« 14. Quandò Sartoribus ementibus pannum pro 826
» iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm
» aliis, eo quòd sint Parochiani mercatorum, vel sæpè
» ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi re-
» tinere dummodò aliàs fideliter agant, quià nulli
» fit injuria : et cùm mercatorum plurimum intersit,
» ut talis ad ipsorum potiùs, quàm ad aliorum offi-
» cinas veniant, censetur in ipsorum gratiam remit-
» tere, iisque donare eam partem, *Filliuc. Dian. p.* 1
» *t.* 8 *R.* 26. Negat tamen *Salas*, eo quòd mercatores
» falsò dicant se remittere, ut alliciant. »

Cautè igitùr, ut benè advertit *Cont. Tour. t.* 1 *p.* 464 *v. Colliges*, permittendum est Sartoribus ementibus pannos

pro aliis, retinere aliquid de pretio; nam aliquandò mercatores reverà potiùs simulant ipsis donare, quàm donent, ità ut si dominus ipse adiret, pro eodem pretio rem obtineret. Cæterùm, si Sartor fideliter negotium domini gerat, et mercator ei aliquid donet verè gratis, quià suam officinam ille frequentet, vel ut eum alliciat ad suam officinam frequentandam, licitè Sartor posset retinere donatum, modò moralem diligentiam adhibuerit ad emendum ab aliis mercatoribus pretio minori, ità *Tourn. l. c. Spor. de 7 Præc. c. 5 n. 37. cum Bus. mox suprà, et Salm. c. 2 n. 76. cum Fill. Trull. Dian. etc.* Prætereà advertunt *Salm. ib.* nihil posse exigere Sartores ob lucrum, quod iis cessat, cessando ab opere, causâ adeundi mercatores ad vestes emendas, quandò ipsi ultrò ad emendum se offerunt; Hoc intelligendum, si alioquin alter non deesset, qui gratis domino emeret, ut diximus mox suprà *num. anteced. in fin.*

827 « 15. Cùm res duobus in solidum est vendita, is » dominium acquirit, cui tradita est, dummodò is » pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei, » qui priùs tempore emit, et alter habet actionem in » venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ec» clesiæ, vel aliàs piis locis, acquiritur dominium » antè traditionem. Vid: *Less. loc. cit. et Card. Lugo* » *d. 26 sect. 9.* »

Si res igitùr sit vendita uni, et posteà tradatur secundò emptori, istius fit: Excipe 1. nisi hic secundus emptor sit conscius prioris venditionis; Ità *Less. l. 2 c. 19 n. 142. cum Gloss. in c. Si tibi de Præb. in 6. P. Conc. t. 7 p. 267 n. 4. Salm. tr. 14 n. 10. cum communi;* Et hoc etiàmsi hic secundus emptor sit persona privilegiata, ut *Tourn. t. 1 p. 456. Conc. loc. c. Salm. ibid cum Less.* et aliis communiter; Tunc enim iste tenetur rem tradere primo emptori: sed non antè sententiam, si fortè ipse induxerit venditorem ad rem ei secundo vendendam, ut *Less. Salm. et Tourn. ll. cc.* Excipe 2. si primus emptor sit privilegiatus, nempè locus pius, aut Universitas; *Tourn. p. 455. Conc.*

p. 267 *n.* 4 *et Salm. n.* 9. Excipe 3. si res secundo sit tradita titulo gratioso, nam hic debet rem sibi traditam restituere emptori, qui jus habet ad rem, ex *l. Ignoti C. de Revoc. his quæ etc.* Hæc tamen restitutio non debetur, nisi alius emptor petat intrà annum, ex *l.* 1 *D. Quæ in fraud.* Ità *Less. Tourn. et Salm. loc cit.*

« 16. Si res pereat antè traditionem, et sit certa, 828
» ac determinata, v. gr. hæc domus, hoc dolium vi-
» ni, perit emptori, nisi aliter expressè conventum
» sit, aut venditoris culpâ pereat. Si autem res sit
» indeterminata (ut si quis emerit 10. modios triti-
» ci ex granario, oves ex grege) aut si emat rem de-
» terminatam quidem, sed ad mensuram (ut acer-
» vum totum tritici uno floreno in singulas mensu-
» ras), tunc antè rei traditionem, aut mensurationem
» periculum spectat ad venditorem. Vid. *Less. d.* 12
» *loc. cit. Card. Lugo, d. sect.* 14 *n.* 216. *Laym. l.* 3 *t.*
» 4 *c.* 17 §. 2. *Bonac. q.* 2 *p.* 8.* (*Excipe, si emptor*
» *sit in mora, ne res sit dimensa, ex l. Lector D. de*
» *Peric. Nota tamen, quòd incrementum, et decremen-*
» *tum rei etiàm interminatæ spectet ad emptorem. Salm.*
» *c.* 2 *n.* 13 *cum Less. Bon. etc.*)*.

» 17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post
» traditionem, perit emptori; licet pretium nondum
» persolverit, quià res Domino perit, *Laym. Bon. ll. cc.*

» Quæres 1., an, et quomodò liceat emere chiro- 829
» grapha, seu credita alterius?

» Resp. Si credita inposterum exigenda (sivè jus
» quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solva-
» tur) sint certa, ea minoris emere, solutione anti-
» cipata, est usura, secluso tamen lucro cessante, et
» damno emergente, *Bon. d.* 3 *q.* 3 *p.* 10. ex *Mol.*
» *Less. Tol. Fill.* quià accipitur aliquid suprà sortem
» ex mutuo; nam mutuat implicitè minorem pecu-
» niam pro exigenda majore. Dixi *certa*, quià si cre-
» dita sint incerta, periculosa, et litigiosa, at cum
» difficultate exigenda, licitè is, qui non est causa
» istius difficultatis, minoris emit, proùt difficultas,
» vel incertitudo solutionis minor est, vel major quià

» cum tali periculo, et difficultate minùs valent, *Bon.* » *loc. cit. Trull. l.* 7 *c.* 20 *d.* 8. »

Creditum incertum, vel difficilis exactionis licitè potest minoris emi, etsi ementi sit facile illud integrè exigere : quià pretium sumitur à communi æstimatione, non ex circumstantia particularis ementis, ut dicunt ex *S. Th.* 2. 2 *q.* 77 *art.* 1. *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 78. *Lugo d.* 25 *n.* 84. *Salm. c.* 2 *n.* 156 *cum Mol. Bon. Trull.* contrà alios. Sed in dubium revocatur, an creditum liquidum possit licitè emi minori pretio quàm infimo? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Caj. v. Usura*, *Arm. eod. v. n.* 33. *Nav. c.* 17 *n.* 231. *Sanch. Cons. l.* 1 *c.* 7 *d.* 17. *Tol. l.* 5 *c.* 31 *in fin Auctor in Add. ad Anacl. de vendit. q. VI. Tamb. Dec. l.* 8 *tr.* 3 *c.* 7 § 8 *n.* 3 *cum Dic.* et probabilem putant *Lug. D.* 26 *n.* 95 *adhæretque Az. t.* 3 *l.* 7 *c.* 10 *q.* 5 *v. In hac*, *cum Abb. in c. Ex parte de Alien. mut. et S. Bern. Sen. p.* 2 *Serm.* 34. *Diana p.* 1 *tr.* 8 *Res.* 49 *cum Sa*, *Malder. Philiarcho*, *et Fab.* item *Innoc. Bannez*, *Trull. et Serra ap. Salm. c.* 2 *n.* 159 refert *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 66 sic docuisse Lovanii Cardinalem Bellarminum. Ratio, quià hic contractus non est mutui, sed emptionis, quià non emitur pecuniâ, sed actio ad illam; et ideò justum censetur pretium, quod communiter negociatores pro talibus chirographis solvere solent. *Secunda* verò sententia negat, eamque tenent *S. Th. Opusc.* 68. *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 67. *Lugo D.* 26 *n.* 96. *Salm. n.* 160 *cum Pal. Sylv. etc. Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 984. *Laym l.* 3 *tr.* 4 *c.* 17 § 5 *n.* 33. *Azor. loc. cit. Viva de Contr. q.* 2 *art.* 2 *n.* 8. *Spor. de* 7 *Præc. c.* 4 *n.* 49 et alii plures. Ratio, quià actio ad creditum liquidum reverâ, cùm nullum adsit periculum, aut sumptum pro eo recuperando, tanti valet quanti ipsa pecunia debita; undè emere viliùs actionem illam anticipatâ solutione, quandò nullum intervenit incommodum, est virtualis usura. Hæc sententia est quidem suadenda, ut communior et tutior, sed primam, tùm ob auctoritatem DD. tùm ob rationem, cùm *Azor et Lay.* eam reprobare non audent ità nec ego, modo absit omnis animus usurarius; Res

enim naturales, ut benè ait *Petrocor. tom.* 2 *p.* 348 pretium non habent, sed tanti valent, quanti ab hominibus æstimantur, ex *l. Pretia* 62 *D. ad l. Falc. apud Cabass.* Constat autem (ait *Laym.*) quòd, cùm talia chirographa ad venditionem exponuntur, minoris communiter æstimentur, quàm presentes pecuniæ, et hæc diminutio æstimationis oritur ex difficili exactione, à qua communiter præfata chirographa solent non esse immunia. Undè iidem *Lugo loc. cit. n.* 99. *Croix*, *et Spor.* licèt secundam sententiam sequantur, dicunt tamen, quòd ea speculativè loquendo sit vera, sed non practicè, nam in praxi communiter hujusmodi credita vix sunt libera à periculo exactionis, vel saltem à molestiis, et sumptibus. Cùm autem in praxi communiter hæc credita sint obnoxia hujusmodi periculis, et incommodis; idcircò non improbabile videtur, pretio ipsa decrescere juxtà communem hominum æstimationem et ideò minoris emi posse. Alia autem est ratio mutui, alia emptionis; ex mutuo enim nihil præter sortem exigi potest, nisi titulus extrinsecus ipsi accedat; in emptione autem sola æstimatio hominum constituit, justum pretium rerum, hicque præbet titulum minoris emendi.

« 1. Usuram committunt. 1. Ministri Regum, 830
» Principum, etc. qui, ut anticipatam faciant solutionem, aliquid accipiunt à creditoribus, 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus, concessa dilatione ad solvendum; quià accipiunt aliquid ultrà sortem pro mutuo virtuali, *Con. loc. cit. Nav. Mol. Salm. etc.*

» 2. Minoris emi possunt regulariter credita, et stipendia, sivè salaria debita militibus, aut famulis nobilium, quià habent adjuncta incommoda, pericula, et molestias in exigendo, quam ob causam idem licet, etiàmsi credita illa tempore præsenti, vel etiàm præterito fuerint solvenda. *Bon. loc. cit. ex Regin. Mol. etc.*

» 3. Si ipse est causa difficilis solutionis, peccat contrà justitiam emendo minoris, et tenetur ad restitutionem: tùm quià ipse est causa damni, cùm

» ipsius culpa creditum valeat minus; tùm quià alio-
» qui præmium ex delicto suo reportaret. * (*Hoc
» certum est apud omnes, v. Salm. c.* 2 *n.* 157.) * *Mol.
» d.* 313. *Fill. Bon. loc. cit.* Hinc Quæstores Princi-
» pum, ad quos solutio pertinet, quandò ipsi sunt
» causa difficilis, et malignæ solutionis, non possunt
» chirographa, vel credita emere minoris, ut docent
» *Auct. cit.* Additque *Salas et Mol. l. c.* non esse libe-
» rum quæstoribus, etc. quibus incumbit solvere Ma-
» gnatum debita, uni potiùs solvere, quàm alteri
» (nisi quis fortè jus præ aliis habeat: Vide suprà de
» ordine restit.): sed tenêri omnibus solvere pro
» ratâ, *Bon. l. c.* Vide *Trull. l. c. d.* 10. »

ARTICULUS II.

Quid sit negotiatio, et quibus illicita?

831 *Quandò Clericis negotiatio sit graviter illicita?*
832 *Quid, si Clericus negotietur per alium?*
833 *Quid, si negotietur nomine alieno? Et Vide ibi sancitum ex Bulla Benedicti XIV.*
834 *An liceat Clerico, aut Religioso emere animalia, ad ea vendenda saginata in pascuis suis?*
835 *An liceat emere pecora ad ea saginanda ex pascuis alienis?*
836 *An liceat emere agrum cum fructibus? An vendere cariùs, ut ematur viliùs? An emere lanas ad vendendum pannum?*
837 *An liceat Clerico absolutè negotiari pro necessitate sui, vel familiæ?*
838 *An aliquandò Laicis negotiatio sit illicita? An liceat Clericis gerere negotia, sivè procurationes Secularium?*

831 » Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo
» animo, ut integram, et non mutatam * (*secùs in
» melius mutatam. S. Thom.* 2. 2 *q.* 77 *ar.* 4 *ad* 1) *,
» cariùs vendendo, vel permutando lucretur. Quòd,
» quià obnoxium est periculo multorum peccatorum,
» et valdè distractivum, ac indecens statui Clericali,
» sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis

» constitutis in Sacris * (*Constitutis in Sacris tantùm,*
» *ut Salm. c.* 2 *n.* 37. *Lugo D.* 26 *n.* 25. *Less. c.* 21 *n.*
» 4 *et alii communiter, ex c. Secundùm* 6. *Ne Cler. vel*
» *Mon. id affirmat etiàm de Novitiis Tur. ap. Lugo,*
» *sed Lugo meritò de hoc dubitat, quià Novitii in odio-*
» *sis non veniunt nomine Religiosorum*) * ; ità ut mor-
» taliter peccent * (*Ut habet communis* (*sed non con-*
» *trà justitiam*). *Et incurrunt suspensionem ; et excom-*
» *municationem, ferendæ tamen sententiæ; Salm. ib.*
» *De immunitate gabellarum autem, vide Salm. l. c.*) *,
» si multam negotiationi dent operam, ut ait *Less.*
» *quem v. l. c. d.* 1. *Laym. l.* 3 *t.* 4 *c.* 17 § 7. *Bon. de*
» *contr. d.* 3 *q.* 1 *p.* 5 *C. Lug. d.* 26 *s.* 3 *n.* 19. »

Communis igitùr est sententia, non prohiberi negotiationem Clericis in minoribus. Ità *Contin. Tourn. t.* 1 *p.* 467 *n.* 1. *Habert. t.* 4 *p.* 288. *Conc. t.* 7 *p.* 279 *n.* 5. *Lugo D.* 26 *n.* 25 *et Salm. tr.* 14 *c.* 4 *n.* 37. Dubitatur autem, an vetetur Beneficiatis in Minoribus? Negant *Mol. D.* 342 *et Trull. apud Salm. l. c.* qui id probabile putant cum *Fill. t.* 2 *tr.* 36 *c.* 1 *q.* 8 *n.* 20. Sed meliùs tenendum oppositum cum communi sententia, quam tenent *Lugo D.* 36 *n.* 26. *Salm. Tourn. Conc. Habert. ll. cc.* item *Sa, Tap. Reb. Salas apud Lugo, ex c. Placuit* 3 *C.* 21 *q.* 3 ubi prohibetur negotiatio non solùm Presbyteris, et Diaconis, sed etiàm *Clericis*: quod saltem de Beneficiariis in Minoribus intelligendum est; nec intelligi potest de Subdiaconis, cùm in tertio sæculo, quo peractum fuit Concilium Carthaginense III. cujus est præfatus Canon, nondùm Subdiaconatûs ordo inter sacros connumerabatur; etenim adhùc tempore Urbani II. (qui vivebat anno 1031.) tantùm Ordines Presbyteratûs, et Diaconatûs erant sacri, ut patet ex Conc. Benevent. *Dist.* 60 *c.* 4 *apud Tourn. t.* 10 *p.* 250. Ratio autem, cur Beneficiariis negotiatio sit interdicta, est, tùm quià Beneficiarii ex officio debent Deo vacare, utpotè addicti Ministerio ecclesiastico, tunc quià ex Bullis Pontificum, ut asserit *Lugo*, Beneficiarii, non solùm in Majoribus, sed etiàm in Minoribus constituti, expolianturr

bonis acquisitis ex negotiatione; ergò etiàm iis negotiatio est interdicta. Sententia autem contraria, nescio quo valido fundamento nitatur.

« Si Clericus semel, iterumque tantùm negotietur, » in materia non gravi, v. g. libros, cruces, etc. emat, » ut occultè iterum vendat cariùs, non est mortale. » *Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo l. c.* »

Non peccat graviter Clericus bis, vel ter exercens negotiationem non turpem, nec in magna quantitate, quià Jura loquuntur de exercente. Ità *Less. l. 2 c. 21 n. 4. Lugo d. 26 n. 24. Salm. de Contr. c. 2 n. 38 cum Fill. Trull. Vill. etc. ex c. Multa 1. Ne Cler. vel Mon.* ubi prohibetur Clericis, *negotium injustum exercere.* Hinc, etiàmsi semel in materia gravi negotietur, nec etiàm peccare graviter, probabiliter tenet *Caj. Salas, Delbene ap. Croix l. 3. p. 2. n.* 1003. Imò *Caj. Michael de Palao et Rod. ap. Salm. ib.* dicunt non esse grave, etiàm frequenter negotiari, quandò fiat sinè scandalo, et negotiatio non sit turpis, nisi præcedat monitio; sed *Salm.* hoc rectè inquiunt minimè admittendum, cùm jura antè monitionem graviter negotiationem prohibeant: monitio autem tantùm requiritur ad pœnas incurrendas, non verò ut hujusmodi exercitium sit illicitum, cùm illud à lege interdicatur, utpotè statum Clericalem per se dedecens.

832 Notandum hîc ex Bulla *Ben. XIV.* contrà Clericorum negotiationem, editâ Romæ 25 *Feb. an* 1741 quæ incipit, *Apostolicæ*, statutum esse, quòd Constitutiones, et pœnæ contrà Clericos negotiantes intelligantur etiàm pro Clerico, qui non suo, sed alieno nomine quomodolibet illicitam negotiationem exercet. Item quòd negotia à Laicis incœpta, si ad Clericum quovis titulo deferantur, statim sint dimittenda; quòd, si non possint dimitti sinè detrimento, permittatur continuatio, sed tantùm ad tempus, et per interpositam Laici personam, ac de licentia S. C. Concilii (aut Ordinarii, si sit extrà Italiam); Aliàs incurret Clericus eamdem Spolii pœnam.

833 Plures autem AA. dicunt: non peccare graviter Cle-

ricos, qui per alios negotiantur, dantibus ipsis pecuniam, aliis ponentibus industriam; nisi eorum superintendentia esset tanta, ut ipsimet negotiari viderentur; ità *Salm. de Contr. c.* 2 *n.* 38. *Lugo Disp.* 26 *n.* 36 *in fin. cum Laymann et Castr. apud Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1009. Sed hodie oppositum omninò tenendum ex Bulla Benedicti XIV. *Apostolicæ,* editâ 25 Febr. ann. 1741 ubi statutum est: pœnas inflictas adversus Clericos illicitos negotiatores, extendi etiàm *ad Clericos* illicitè (verba Bullæ) *sub alieno laici nomine quomodolibet negotiantes, perindè ac per seipsos, ac proprio eorum nomine negotia ipsa illicita exercerent.* Quod intelligitur (ut ipse Benedictus clariùs explicavit *de Synodo t.* 2 *l.* 9 *c.* 6 *n.* 4 *et* 5) de Clericis, qui per laicos negotiantur, lucrum pro seipsis acquirendo. Quod patet sic esse intelligendum etiàm ex eadem Bulla, ubi Pontifex immediatè post relata verba declarat, quòd bona sic à Clericis alieno nomine sibi acquisita ad spolii pœnam subjiciantur. Præterea ex Bulla Regnantis Clementis XIII. *Cum primum*, datâ 27 Sept. ann. 1759 confirmatur Bulla Benedicti, et rursùs expressè prohibetur Clericis, ne negotientur per interpositam personam, et præsertim ne per alios *cambium activum* contrahant. Insuper in hac Bulla Clemens præcipit, quòd, etiàmsi adsit necessitas Familiæ, Clericus nequeat negotiari sinè Dispensatione Sedis Apostolicæ, si sit intrà Italiam; Episcopi verò si extrà Italiam. Præterea addit, si de aliquo contractu negotiationis dubitetur, an licitè possit à Clerico iniri, vel ne, *expeditissimam esse viam scribendi ad S. C. Concilii, quæ dubium decernet.*

« 2. Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis 834
» prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis sagi-
» nata vendant, quià vendunt fructus suorum præ-
» diorum, vel agrorum, *Mol. Less. C. Lugo sect.* 3 *n.*
» 29. Uti nec si greges alant, ut fœtus, lac, lanam
» vendant, *C. Lug. l. c.* Ubi tamen negant licere iis
» conducere agros, ut fructus vendant, eo quòd (li-
» cet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter il-
» lis sit prohibitum in *Concil. Carthag.* 2 *l. c.* »

835 Certum est non esse licitum Clericis vel Religiosis conducere agros alienos ad vendendos fructus. Ità cum *Bus.* ut suprà *Lugo de Contr. D.* 26 *n.* 29. *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 6. *Laym. de Contr. c.* 13 § 7 *n.* 40. *Ronc. de Contr. c.* 2 *q.* 4 *R.* 2 *etc* Ratio, quià, (ut dixit *Bus.*) quamvis hæc propriè non sit negotiatio, tamen vetitum est *à Conc. Chalced.* (non *Cartag.*) ut habetur in *c. Pervenit* 1. *caus.* 21 *qu.* 3 ubi sic dicitur: *Pervenit in S. Synodum, quià de eis in Clero connumerantur, quidem propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones, et causas seculares suscipiunt; et seipsos quidem à ministeriis sanctis per desidiam separant; ad domos autem secularium concurrant, et substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causâ suscipiunt. Decrevit igitùr S. Synodus neminem deinceps eorum, sivè Clericum, aut Monachum, conducere possessiones, aut Misceri secularibus procurationibus.* E conversò licitum est Clerico emere agrum cum fructibus jam maturis, et illos vendere, quià tunc vendit fructus agri proprii. Ità *Salm. loc. cit.* cum *Mol. Fill. et Bus. ut mox infrà.* Licitum esse etiàm emere pullos equinos, ut posteà domitos vendat, dicit *Pal. tr.* 16 *D.* 4 *p.* 13 §. 3 *n.* 3. *cum Gutt. et Lassarte;* Sed hoc parùm mihi arridet.

An verò liceat Clerico emere pecora, vel porcos, ut vendat saginatos, vel ut fœtibus, lacte, lanâ lucrum faciat? Communiter id admittunt DD. si in propriis prædiis animalia saginentur, vel alantur, ut *Less. l. c. n.* 6. *Lugo n.* 29. *Pal. n.* 3. *Laym. n.* 40. *Salm. n.* 41. *Ronc. l. c. R.* 1. Sed dubitatur, an liceat ea alere ex prediis alienis, ut posteà vendantur? Si ad hoc conducantur prædia aliena, censeo omninò dicendum, quòd non liceat, ex citato *Conc. Chalced.* (nisi alicubi contraria vigeret consuetudo). Ratio, quià, si ibi prohibetur conducere agros ad vendendos fructus, tantò magis videtur id vetitum ad animalia sanginanda. An autem liceat Clerico emere fructus alienorum agrorum ad animalia saginanda, et saginata vendenda? Generaliter loquendo, id concedunt *Viva de Contr. q.* 2 *art.* 4 *n.* 7. *et Salm. n.* 34. modò absit scandalum. Sed

negant *Laym. l. c. et Spor. tr. 6 c. 5 n.* 102. Verumtamen nequeo intelligere, cur hoc absolutè sit illicitum, cùm ex una parte hæc non sit negotiatio; emere enim rem, ut in meliùs mutata cariùs vendatur, certum est non esse negotiari, *sed præmium sui laboris accipere*, ut docet *D. Th. q.* 77 *art.* 4. *ad* 1. *cum aliis.* Ex alia parte nullo Canone hoc vetitum invenitur. Et regula generalis est, licitum esse quodcumque non constat à Lege prohibitum, ut fusè probatum est *l.* 1 *n.* 48. Dicit *Laym.* hoc prohiberi, quià dedecet statum Ecclesiasticum. Sed respondeo, vel dedecet per se, vel propter scandalum aliorum: Quòd per se dedeceat, nequit dici; nam si hoc esset, etiàm Clericum dedeceret animalia saginare in prædis propriis, quod communiter DD. cum ipso *Laym.* permittunt. Si verò ob scandalum, ergò, secluso scandalo, non est illicitum.

« 3. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum 836
» fructibus jam maturis, illosque vendat; quià ven-
» dit fructus agri sui, *Card. de Lugo l. cit. ex Molin.*
» *Filliuc. etc.* 2. Si id, quod ad proprios usus eme-
» rat, posteà, quià non indiget, vel mutato consilio,
» cariùs vendat, *ibid.* »

Notandum est deindè, quòd, ut negotiatio Clericis vetita sit, requiratur animus viliùs emendi, ut vendatur cariùs; undè licet eis vendere cariùs, ut emant viliùs, *Salm. n.* 42. Sic pariter non est vetitum Clericis, vel Monachis aliquid emere ut consumant, et posteà vendere, si pretium illius crescat, ut viliùs simile emant, quià hoc non est propria negotiatio *talis commutatio* (ait *S. Th.* 2. 2 *q.* 77 *art.* 4,) *non propriè pertinet ad negotiatores sed magis ad Œconomicos, vel Politicos, qui habent providere vel domui vel Civitati de rebus necessariis ad vitam.* Item nec prohibetur iis emere plura pro securitate suæ provisionis, et quod semper est licitum etiàm cariùs vendere, quià emunt ne provisio deficiat, ut ajunt *Lugo D.* 26 *n.* 32. *Mazzott. tom.* 2 *p.* 128. Licitum etiàm est Clericis emere ferrum, ad vendendos gladios: colores, ad vendendas picturas: lanas, ad vendendum pannum; modo tamen ipsi pannum conficiant, non

autem per operarios conductos, quià aliter hoc valdè accederet ad negotiationem ; ità *Lugo n.* 34. *Salm. cum Mol. et Malder.* Et hoc affirmant, etsi lanæ essent propriæ ; de hoc tamen dubitat *Lugo.* An verò liceat conducere equos ad eos locandos ? Negat adhùc *Mol.* sed concedunt *Lugo*, *et Salm. n.* 42.

« An verò, et quomodò Clericis liceat negotiari per » alios non famulos, præsertim in necessitate ? V. *C.* » *de Lugo d.* 26 *s.* 4 *n.* 36. *Trull. l. c. d.* 19. *Barb. de jur.* » *un. l.* 1 *c.* 40 *art.* 1. »

837 Commune est apud DD. licitum esse Clerico negotiari pro sua vel suorum necessaria sustentatione. Ità *Less. l.* 2 *c.* 21 *n.* 6. *Lugo D.* 26. *n.* 37. *et Salm. c.* 2 *n.* 39. *cum Mol. Sa*, *Nav*, *etc. ex c. Multa* 1. *Ne Cler. vel Mon.* ubi dicitur : *Nec tamen justum negotium est contradicendum propter necessitates diversas etc.* Sed hîc dubitatur, quænam necessitas requiratur, vitæ, an statûs ? Nimis rigidè *Laym. c.* 13 §. 7 *n.* 39 requirit necessitatem ad vitam sustentandam. Sed communiùs et probabiliùs *Pal. t.* 16 *D.* 4 *p.* 13 §. 3 *n.* 8. *Spor. tr.* 6 *c.* 5 *n.* 102. *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1006 *et Mazzot. de Contr. c.* 3 *p.* 127 *in fin.* dicunt sufficere necessitatem gravem ad statum decentem, nempè si aliter Clericus cum sua Familia commodè sustentari nequeat. Ratio, tùm quià Lex ecclesiastica non obligat cum gravi incommodo ; tùm quià prohibitio, cùm facta sit ob decentiam statûs, non censetur prohiberi id quod necessarium est ad decentem statum servandum suum vel suorum.

838 Notandum est ultimò, quòd negotiatio, licèt tantùm Clericis prohibita sit, adhùc tamen laicis aliquandò illicita erit : nempè si unus, vel pauci mercatores emant in magna quantitate res necessarias ad victum, vestitum, vel ad usum communem civium, antequàm hi sufficienter de illis sibi providerint, ut posteà vendant pretio majori, quàm juxtà fori æstimationem venderentur. Ità *Salm. c.* 2 *n.* 44 *et* 45 *cum Trull. Sot. Sylv. etc.* Et addunt in hoc peccare eos contrà justitiam, et tenêri ad restitutionem. Sed op-

positum non esse improbabile ait *Less. l 2 c. 21 n.* 151 cui adhærent *Palaus. Mol. Dic. et Dian. ap. Salm.* dicentes, quòd isti potiùs peccent contrà charitatem, et contrà Justitiam legalem, non autem contrà commutativam; quià non peccant emendo, nec peccant non vendendo statim, cùm nullus teneatur vendere res suas. Excipit tamen *Less. n.* 152 si pretium, spectato tempore venditionis, esset irrationabile; sed vide dicta *n.* 815. Admittunt autem *Salm. d. n.* 44. *cum communi* posse mercatores vendere merces pretio majori, si emant eas, antequàm in Urbem invehantur. Sicùt etiàm admittunt, quòd dives in urgenti necessitate civium, possit emere frumenta, ut moderato lucro posteà vendat, et sic eorum necessitati subveniat.

Valdè refert hîc ultimo loco quærere, an liceat Clericis gerere negotia, sivè procurationes Secularium? Certum est illicitum esse Clericis exercere officium Tutoris, Curatoris, aut Procuratoris pupillorum, item Tabellionis, et qualecumque aliud officium publici ministerii, ex quo teneantur rationes reddere de justitia, vel de bonis administratis. Et ob hanc causam tales Clerici fiunt irregulares ex *c. un. de Obligatione ad Ratioc.* Advertit tamen *Mazzot. de Irreg. t.* 4. *p.* 463. *cum Tamb. Ugolin. et aliis*, quòd, si à Clerico suscipiatur administratio post Ordinationem, non incurratur Irregularitas, cùm hæc non inveniatur expressa in jure. Deindè advertunt *Salm. de Censur. c.* 9. *n.* 63. *cum Pal. Bonac. Cornejo, et Sayro*, quòd, ut Clericus, qui hujusmodi officia exercuerit, possit ordinari, sufficiat, quòd, deposita administratione, idoneam fidejussionem de gestis præbeat. Imò (ut addunt iidem *Salm. cum Pal. Suar. Bon. etc. ib.*) sufficit, quòd reddat rationes, et administrationem deponat, etiàmsi debita non solverit. Communiter autem DD. cum *Salm. n.* 74. docent, quòd Administratores locorum piorum, aut viduæ, aut pupilli indigentis, qui causa pietatis tale onus susceperint, benè possint ordinari etiàm antè redditas rationes, argumento ex *c.*

1. *Ne Clerici, vel Mon. c.* 6. *q.* 1. clariùs ex *c, Pervenit,* 1. *Can.* 21. *q.* 3. *ac c. Indicatum* 5. *dist.* 39.

Ad quæsitum veniamus; communiter docent *Less. l.* 2. *c.* 21. *n.* 6. *Pal. de Censur. D.* 6. *p.* 13. *n.* 8. *Bon. eod. tit. p.* 4. *n.* 4. *Salm. eod. tit. c.* 9. *n.* 28. *cum Suar. Laym. et aliis*, illicitum esse Clericis procurationem gerere personæ secularis privatæ non miserabilis, cum obligatione reddendi rationes, ut habetur ex *c. Sed nec* 4. *Ne Cler. vel Mon.* ubi sic dicitur: *Sed nec procurationes villarum, ut juris dictiones etiàm seculares.... Clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adversus hæc venire tentaverit, quià contrà doctrinam Apostoli dicentis* (*ad Tit.* 2.): Nemo militans Deo implicet se secularibus negotiis; *ab ecclesiastico fiat Ministerio alienus, pro eo quod, officio Clericali neglecto, fluctibus seculi, ut Potestatibus placeat, se immergit.* Ex præfato autem textu infertur 1. talem Clericum incurrere suspensionem ab Officio, sed nonnisi ferendæ sententiæ, à qua excusabit ignorantia, etiàmsi fuerit crassa: cum ibi appositum sit verbum *præsumat,* quod importat commodam contumaciam per scientiam censuræ, ut dicemus *l.* 7. *n.* 47. Infertur 2. cum *Ronc. de Contr. c.* 2. *Reg. in praxi* 5. illum Clericum seriò increpandum esse in hac materia, qui ita se immergeret in hujusmodi procurationibus, ut sua ministeria cogeretur negligere, proùt deducitur ex verbis textûs allati, *officio clericali neglecto, fluctibus seculi se immergit.* Hinc non auderem damnare de mortali Clericum, qui ob talem procurationem sua ministeria non negligeret: Maximè si id non faceret avaritiæ causâ, sed ad decentiùs statum suum et familiæ conservandum.

DUBIUM IX.

Quid sit Contractus Censûs, et an liceat?

839 *Quandò census est licitus?*
840 *An liceat census super personas?*

» Resp. Is est, cùm certa summa pecuniæ, v. gr. 839
» 100. florenis, emo à te jus percipiendi quotannis
» ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, sivè
» fructifera certam aliquam pensionem, seu censum,
» v. gr. florenos 5. annuos, vel 6. proùt consuetudine,
» vel lege taxatum erit: Ità ut hîc non sit mutuum,
» et usura, si aliàs pravam intentionem non habeas,
» sed vera emptio, et venditio quià emitur non præ-
» cisa ipsa pensio, sed jus eam percipiendi * (*Ità*
» *Salm. cap. 4. n. 24.*)*, quod longè minùs valet,
» ideòque minoris emitur; licèt post multos annos
» pretium longè superet. *Mol. Less. Laym. l. 3. t. 4.*
» *c. 18.* et cæteri communiter. Rectiùs tamen *C. Lugo*
» *d. 27. s. 2. n. 20.* probat, ad excusandum censum
» ab usura, dicendum esse, non emi pensiones, ne-
» que jus ad illas, neque fructus, sed potiùs partem
» usûs fructûs talis prædii, super quo census consti-
» tuitur; ità ut dominium totum directum prædii
» maneat apud venditorem, dominium verò utile,

» seu jus usûsfructûs ex parte vendatur: *Undè sol-*
» *vuntur sequentes Casus, qui etiàm ex natura emptio-*
» *nis, et venditionis solvi possunt.*

» 1. Hic contractus est injustus, si non servetur » pretium justum à Lege, vel consuetudine probatum, quomodò pro Germania constituit Carolus V, » ut jus ad 5. tantùm pro 100 ematur.

84. » 2. Non solùm licitus est census realis, id est con» stitutus super re aliqua, ut suprà dictum, ex cujus » utilitate pensio extrahatur, ità ut ad quemcumque » res transeat cum illa obligatione, et onere: sed » etiàm (saltem ex natura rei, et seclusa prohibitione » legis positivæ) personalis, et constitutus immedia» tè super persona, quæ suâ operâ, et industriâ uti» lis sit, et fructum aliquem pariat, vel bona in spe, » vel re habeat, undè pensio duci possit: alioqui enim » jus, quod venderet, non esset pretio æstimabile, » et sic contractus fictitius. Ità probabiliter *Cov. Less.* » *Salm. dub.* 3. *n.* 2. *etc.* contrà *Nav. Mol. C. Lug. d.* » 27. *n.* 25. ubi censum merè personatum illicitum » esse, docet esse probabiliùs, et prolixè probat. »

An census personalis sit licitus de jure naturali? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Lugo D.* 27. *n.* 25. *cum Mol. Ang. Reb. Lop. etc. P. Concina t.* 7. *p.* 576. §. 3. *cum Panorm. Nav. Sylvestr. etc.* Probant 1, quià persona non potest vendi, ex *l. Ob æs alienum. Et l. seq. C. de Action. et Obl. ac c.* 2. *de Pignor.* Probant 2. ex *Extrau.* 1. et 2. Martini V. et Callixti III. qui solos census reales approbârunt; et clariùs ex Bulla S. Pii V. in sua *Extrav. de Censibus*, qui expressè statuit censum super re immobili, et non aliter, constitui posse. *Secunda* verò sententia communior et probabilior docet esse licitum. Ità *Less. l.* 2. *c.* 22. *dub.* 4. *Sot. l.* 6. *qu.* 5. *art.* 1. *concl.* 4. *Pal. D.* 6. *p.* 11. *n.* 2. *Abelly p.* 376. *n.* 2. *Merb. tom.* 1. *p.* 354. *q. un. Habert. t.* 4. *p.* 324. *Cabass. l.* 6. *c.* 12. *n.* 5. *Continuat. Tournely t.* 1. *p.* 540. *Wigandt tr.* 9. *Ex.* 8. *n.* 4. *R.* 1. *Ronc. de Contr. c.* 2. *q.* 4. *R.* 1. *Anacl. eod. tit. dist.* 3. *q.* 6. *n.* 78. *et Salm. c.* 4. *n.* 26. *cum Cov. Bann.*

Trull. Prad. Salas, etc. Probatur 1. ex *Const.* Nicolai V. in sua *Extrav. de Censibus*, ubi videtur clarè approbari census super personis, ut notant *Pal. Tournely*, *Salm. et Wig. ll. cc.* Hæc sunt verba Bullæ: *Cum opportunâ contrahentium securitate, ac potestate vendentis, personas earumque proprietates, reditus, jura etc. census et omnia, et singula mobilia et immobilia bona obligandi, et obligari faciendi etc.* Idemque confirmasse Gregorium XIII. testantur *Palaus, et Wiganet.* Probatur 2. ratione, quià, si quisque possit operas suas locare, potest etiàm et vendere. In tali autem contractu propriè non emitur persona, sed impropriè, nam propriè emitur jus super industriam personæ. Sicùt enim in censu reali non emitur prædium, sed emitur jus super fructus percipiendos ex prædio; sic in censu personali non emitur persona, sed jus ad percipiendos fructus industriæ et laboris personæ. Nec valet dicere hujusmodi contractum esse quoddam mutuum virtuale; nam in mutuo cogitur mutuatarius reddere eamdem sortem, sed in censu capitale fit demortuum, et tantùm reddi potest ad arbitrium venditoris. An autem sit licitus census personalis redimibilis ex utraque parte? Vide mox dicenda in *seq. n.* 843. Ad Bullas autem Martini V. et Callixti III. respondetur, quòd ibi minimè reprobetur census personalis, sed quià ibi tantùm agebatur de censibus realibus, de quibus quæsitum fuerat, an liciti essent; ideò Pontifices eos tantùm approbarunt. Hinc benè ajunt *Cabass. l. c. Less. n.* 47. *Salm. n.* 29. *et* 33. *cum Pal. Sot. Vill. Prado, etc.* præfatas Bullas non obligare, cùm non sint præceptivæ, sed tantùm approbativæ conditionum in iis expressarum. In Bulla autem S. Pii V. præcipitur quidem non constitui censum nisi super re stabili, non tamen declaratur census personalis illicitus de jure naturali. An verò hæc Bulla S. Pii sit ubique recepta? Infrà videbimus *n.* 848.

» 3. Iniqui sunt venditores, seu censuarii, qui emp-
» toribus, sivè censualistis obligant rem non poten-
» tem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exi-

» git, aut reddentem quidem, sed jam aliis censibus
» venditos, *Bon. dub.* 3 *q.* 4 *p.* 1 *n.* 9 *et* 13.
841 » 4. Sicùt in emptione res perit damno emptoris,
» sic etiàm in censu reali, si res, super quam im-
» positus est census, pereat, vel fructus ejus absque
» culpa venditoris, tunc enim perit census, ità ut
» emptor, sivè censualista non possit ampliùs reci-
» pere fructus, sivè censum: quià qui emit, suo pe-
» riculo emit, *Bon. l. c. Fill. c.* 35 *p.* 2 *n.* 225. * (V.
» *n.* 847.) * Undè ad hoc incommodum cavendum
» inventus est sequens modus.
842 » 5. Licitum est, ut probat *Tol. l.* 5 *c.* 46 *et Less.*
» *c.* 21 *d.* 11. contractui census adjungere aliud pac-
» tum assecurationis, ut si res, super quam fundatus
» est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideò-
» que nihilominùs obligatus sit vel super aliis bonis
» suis eum statuere, vel restitutâ sorte eodem pretio
» ridimere. Debet tamen hoc pactum venditori com-
» pensari, augendo pretium censûs, vel quod eodem
» recidit, minorem pensionem designando, *Bonac.*
» *l. c. n.* 30. * (V. *infrà n.* 847. *Dub.* 2.) *
843 » 6. Ex natura rei licitus est non tantùm census
» irredimibilis, sed etiàm redimibilis, tùm ex una
» parte, tùm utriusque, ut patet ex terminorum ex-
» plicatione: quià irredimibilis census dicitur, cùm
» venditor non potest illum pro suo arbitrio redime-
» re: redimibilis autem, cùm potest, reddendo emp-
» tori eamdem summam, quam accepit, atque ità rur-
» sus sibi emendo, quod antè vendiderat. Utrinque
» redimibilis dicitur, cùm ità conventum est, ut tàm
» emptor, quàm venditor possit emptionem factam
» resolvere, et summam, quam dedit, repetere. *Less.*
» *d.* 10. *Dian. p.* 2 *t.* 5 *m. R.* 76. * (*Vide dicta de pac-*
» *to retrovendendi, et reemendi sup. n.* 812 *et* 813.)
» 7. Nihilominùs, quià contractus censûs redimi-
» bilis, ex parte emptoris, est res periculosa, suaderi
» non facilè debet: nam in Constit. Martini V. et Cal-
» lixti III. PP. uti Caroli V. Imp. et usurarius con-
» tractus judicatur. Verùm id intelligi debet secun-

» dùm præsumptionem fori externi : præterquam » quod illæ Constitutiones multis locis eatenùs non » sunt receptæ, quatenùs prohibent ea, quæ juri naturali non adversantur, ut notat *Laym. l.* 3 *t.* 4 *c.* 18. »

Quæritur, an sit licitus census redimibilis ex utraque parte ? Adest duplex sententia probabilis. *Prima* sententia negat, quam tenent *Sot. l.* 6 *q.* 5 *a.* 3 *concl.* 1. *et Salm. c.* 4 *n.* 41. *cum Con. Tap. Vill. etc.* Ratio, quià ubicumque traditur pecunia cum pacto eamdem rursùs recipiendi, est mutuum virtuale, undè, quidquid ex eo percipitur ultrà sortem, est usura. *Secunda* verò sententia affirmat, et hanc tenent *Less. l.* 2 *c.* 22 *d.* 10. *Laym. l.* 3 *tr.* 4 *c.* 18 *n.* 8. *Pal. t.* 6 *tr.* 32 *D.* 6 *p.* 24 §. 4 *n.* 2. *Spor. de* 7. *Pr. c.* 7 *n.* 21. item *Val Salas, Diana, et a. S. Fausto ap. Sal. n.* 40. Hæc sententia, spectatâ rei naturâ, satis probabilis mihi videtur, modò observentur limitationes, quas adnotavi circà pactum reemptionis *n.* 813. Nam reverà non potest assignari ratio disparitatis in venditione prædiorum, et in hac venditione censuum. Gratis autem asseritur hoc esse mutuum virtuale; cùm hic contractus omninò differat à mutuo, in mutuo enim, si perit res oppignorata, mutuatario perit, hîc autem, si perit res censuata, censitori perit. (Vide omninò quæ diximus dicto *n.* 813.) Idque dicunt *Less. Laym. et Spor. ll. cc.* valere non tantùm pro censu reali, sed etiàm pro personali; quod non est improbabile, si debita proportio servetur. Cæterùm, ut benè advertunt iidem *Lay. et Spor.* hujusmodi contractus non caret periculo usurariæ intentionis.

» 8. Census vitalitius, quià est virtualis sponsio, 844
» et nititur eventu fortuito, licitus est. *Fill. Dian. p.* » 7 *t.* 9 *R.* 70. * (*Et communiter Less. c.* 22 *D.* 6. *Salm.* » *c.* 4 *n.* 28. *cum S. Th. Pretium hujus censûs vitalitii* » *constituitur juxtà rationem ætatis et sanitatis : Hinc* » *dicunt Bon. D.* 3. *q.* 4 *p. un. n.* 18. *et Cabass. l.* 6 *c.* » 12 *n.* 8. *quòd, si censitor possit ad annum* 60 *pertingere, poterit quotannis exigere aureos* 10. *pro* 100. » *Sed Less. l.* 2 *c.* 22 *n.* 74 *cui adhæret Croix l.* 3 *p.* 2

» *n.* 123 *et Mazz. t.* 2 *p.* 142. *dicunt posse exigere*
» *unum pro septem vel octo, quod importat in circà* 12 *vel*
» 14 *per* 100. *Et alibi (in Auctar. v. Societas offic.) ait Les.*
» *posse exigere aliquandò usque ad* 16. *pro* 100.)* »

845 Hîc videndum, quæ conditiones requirantur ad licitam censuum constitutionem. De jure naturali, ut ait *Less. l.* 2 *c.* 22 *n.* 74. duæ tantùm conditiones desiderantur: prima, ut sit æqualitas inter censum et pretium; secunda ut pacta præter naturam censûs adjecta, justè compensentur. De jure autem Canonico duæ habentur Bullæ, in quibus plures assignantur conditiones pro censibus instituendis. Prima est Nicolai V. incipiens *Solicitudo*, edita anno 1452. pro utraque Sicilia: In hac approbatur census solitus institui in præfatis Regnis, etiàm cum pactis et pœnis appositis pro securitate; modò serventur hæ conditiones, I. Ut census constituatur specialiter super re certa, et generaliter super omnibus bonis censuarii. II. Ut adsit pactum retrovendendi eodem pretio. III. Ut pensio solvenda non sit ultrà decem pro centum. In hoc autem ait *Viva q.* 7 *art.* 3 *n.* 14. standum esse consuetudini locorum.

846 Secunda Bulla posterior est S. Pii V. quæ incipit *Cum onus etc.* edita ann. 1568. In hac plures aliæ conditiones præscribuntur; Et I. Ut census constituatur super re stabili fructiferâ, et designatâ: Undè excluduntur census personales, etsi cum hypotheca celebrentur, et ut veriùs tenent *Viva de Contract. Q.* 4 *a.* 3 *n.* 4 *et Salm. comm. c.* 4 *n.* 41. *contrà Nav. Lop. ap. Viva*, putantes in Bulla præscindi à censu personali. Res autem stabilis reputatur domus, ager et etiàm officium perpetuum, et census perpetuus irredimibilis, unà etiàm redimibilis, ut contrà *Mol. et Az.* probabiliter tenent *Pal. p.* 14 *n.* 3. *BonReb. Aurt. ap. Viva l. c.* Notat tamen *Viva*, quòd, licet res debeat designari, hoc tamen non tollat, quin possint obligari alia bona ad securitatem pensionis, quæ tamen pensio utique periret, pereunte re specialiter hypothecatâ. Vide *n. seq.* 847.

II. Ut census ematur pecuniâ enumeratâ coràm

Notario, et testibus. Sed hîc quæritur 1. an hæc conditio non obliget in foro interno, ità ut liceat in conscientia constituere censum ex pecunia antecedenter debitâ? Affirmant *Less. l. 2 c. 22 n.* 80. *Nav, de Usur. n.* 88. *Dian. p.* 1 *tract.* 8 *R.* 44. *cum Megala, Mald. Val. Jo. de la Crux, etc.* et probabile putat *Tamb. de Contr. l.* 9 *tr.* 2 *c.* 6 §. 2 *n.* 4. Negat verò *Pal. tr.* 33 *D.* 5 *p.* 16 *n.* 8. cum *Med Lop etc.* item *Mol. D.* 390. *Lugo D.* 27 *n.* 83. *cum Salon. Reb.* et aliis pluribus. Ratio, quià, cùm Bulla sit justè constituta ad vitandas fraudes, si in aliquo casu particulari cesset fraus sivè injustitia, non cessat tamen ejus periculum. Hæc quidem secunda sententia est probabilior, sed prima non videtur improbabilis, casu quo omninò abesset in casu particulari fraus aut injustitia: Licèt enim probabiliùs sit Legem non cessare, cessante fine legis in casu particulari, contraria tamen adhùc videtur probabilis cum *Caj. Sylv. Ang. Val. Carden. Sa, Viva, Salm.* et aliis pluribus, ut diximus *l.* 1 *n.* 199. Si autem (loquendo in casu nostro) venditio rei frugiferæ per pecuniam creditam certè sit valida et justa, cur injusta censenda esset venditio censûs realis, quæ procul dubio vera conditio est, cùm vendatur jus ad fructus fundi, in quo census constituitur, ut benè arguit *Lugo l. cit. n.* 80. *cum Sot. Salas*, ad probandum quòd jure naturali minimè sit illicitus census constitutus ex pecunia credita. Quæritur hîc 2. utrùm venditor censûs, si sit læsus in pretio, possit minuere pensionem, aut ipsam integram teneatur solvere, et censitor teneatur supplere pretium? Utraque videtur probabilis. Vide *Viva ib. n.* 5.

III. Ut solutio pensionis non fiat anticipatè, aut sic in pactum deducatur. Probabiliter tamen ait *Bon. de contr. D.* 3 *q.* 4 *p. un. n.* 26. *cum Mol. D.* 390. *Fill. Reb. Salas, Less. Az. et Salon.* quòd, si censuarius spontè vellet solvere anticipatè, hoc non prohibeatur ex Bulla. Illicitum est autem obligare Censuarium ad solvendam pensionem suis expensis in domo Censitoris, quià hoc onus esset extrà naturam contractûs,

ut rectè ajunt *Viva q. 4 ar. 3 n. 6 et Bon. l. c. n. 35. cum Reb. Salas. et aliis*, contrà *Rob.* Intellige, nisi propter hoc onus pretium minuatur.

IV. Ne obligetur censuarius ad casus fortuitos; Hinc, si res hypothecata perit, nequit Censitor petere, ut alia substituatur, secùs, si res reperiatur aliena; vel si reddatur infrugifera culpâ censuarii, ut *Less. Nav. etc.*

847 Sed dubitatur 1. an, præcisa Bulla S. Pii, pereunte re, de jure naturali pereat etiàm census? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Pal. tr. 33. D. 6. p. 31. n. 3. cum Sot. Cov. Palac.* item *Salm. c. 4. n. 48. cum Salas, Mercad. Rodr. Martin. etc.* Ratio istorum, quià in censu præcipuè obligatio imponitur personæ, et accessoriè rei, quæ tantùm obligatur pro hypotheca, sivè pro assecuratione pensionis solvendæ; Hinc asserunt, quòd, pereunte re hypothecatâ, non pereat obligatio personalis censuarii. Sed venerando tot DD. auctoritatem, mihi omninò tenenda videtur *secunda* sententia, quam tenent *Less. l. 2. c. 22. n. 34. Lugo D. 27. n. 103. Tol. l. 5. qu. 39. n. 4. Mol. D. 383. et 394. dub. 3. Laym. l. 3. tr. 4. c. 15. n. 4. P. Conc. t. 7. p. 594. n. 4. Ronc. de Contr. c. 1 q. 4. R. 5. Anacl. n. 75.* item *Val: Reb. Med. Vill. etc. ap. Pal. n. 2 et ap. Salm. n. 47.* Ratio mihi potissima videtur, quià in censu reali pensio non super persona constituitur, sed super re; ad cujus fructus jus venditur; Undè *Lessius* rectè dicit falli *Sotum et Covarr.* dicentes, rem ibi obligari tantùm pro hypotheca debiti personalis; Nam reverà in censu non obligatur res pro assecuratione pensionis solvendæ, sed venditur jus percipiendi fructus ex re censita: Hinc sicùt, pereunte re, amittis jus servitutis quod super illa haberes, puta transeundi, colligendi glandes etc. Ità etiàm amittis jus percipiendi fructus per contractum censûs tibi acquisitum, et eo casu venditor ab omni obligatione liberatur. Ità *Less.*; Admittit tamen ipse *Less. ib.* et consentiunt *Spor. tr. 4. c. 6. n. 14. et Tamb. c. 4. §. 3. n. 1.* pactum adjectum solvendi pensionem, adhùc, re pereunte, susti-

neri posse, si contractui censûs adjiciatur alter contractus assecurationis, dummodò pensio illa proportionatè moderetur. Sed neque opinioni isti acquiescere valeo; Licèt enim probabilem censeam sententiam *Lugonis*, *et aliorum*, ut mox dicemus *v. seq. Dubitatur* 2. quòd liceat pactum exigendi integram pensionem, etiàmsi fundus per aliquot annos non dederit fructus, modò pretium minuatur, quià per pactum illud virtualiter compensantur pensiones minores solvendæ annis sterilibus, cum pensionibus, quæ solvendæ fuissent pro annis fertilibus, et hæ relaxantur; et sic jam adest æqualitas. Attamen in nostro casu, cùm pactum apponitur solvendi pensiones, etiàm, re pereunte, nulla æqualitas esse potest, dùm pensiones solvendæ remanent in perpetuum; fructus enim anteriores relaxati, quacumque relaxatione facta, non possunt adæquare pensiones, quæ in perpetuum solvi debent.

Dubitatur 2. an, si res per certos annos non det fructus, attentâ Bulla, debeatur integra pensio? Negant *Less. l.* 2. *c.* 22. *n.* 82. *et Mol. t.* 2. *D.* 390. ex hac Bulla *S. Pii*, ubi prohibentur *conditiones directè vel indirectè obligantes ad pensionem in casibus fortuitis eum, qui aliàs ex natura contractûs non tenetur.* Sed probabiliter affirmant *Lugo D.* 27. *n.* 71. *cum Sot. Sa*, *Val. Salas*, *etc.* item *Nav. Bon. et Reb. ap. Viva l. c. n.* 7. modò compensetur pretio periculum, quod venditor in se suscipit. Ratio, quià licitum est contractui censûs realis adjicere alium contractum assecurationis, qui eo casu virtualiter censetur appositus. Pactum autem hoc assecurationis minimè videtur reprobatum à Bulla, nam Pontifex ibi prohibet tantùm pacta præter naturam contractûs qui celebratur. Quamvis enim in tali contractu pactum solvendi pensionem, etiàm casu quo res non fructificet, non sit juxtà naturam contractûs censualis, est tamen juxtà naturam alterius contractûs adjecti assecurationi, ut dicetur infrà de Contractu Trino. Putat autem *Lugo n.* 103. quòd, si pars prædii facta sit infructifera in perpetuum,

tunc non debeatur integra pensio, etiàmsi pars remanens reddat fructus sufficientes ad pensionem. Sed probabilius mihi videtur oppositum, quod decretum fuit in quadam Decisione Rotæ Romanæ (quam refert idem *Lugo n.* 105. idque non negat esse probabile), nempè, deberi totam pensionem ex parte prædii remanente, nisi fructus ejus ad pensionem non sufficiant, et ità tenet *Ronc. de Contr. c.* 1. *q.* 4. *R.* 5. *cum Duard.*

Dubitatur 3. An, pereunte re, specialiter designatâ, de jure naturali maneant obligata cætera bona venditoris in contractu generaliter hypothecata? Affirmat *Habert t.* 4 *p.* 324 *vers. Verum*, et videtur ei favere citata Bulla Nicolai V. ubi conceditur posse constitui censum super re certa, et generaliter super omnibus aliis bonis venditoris. Sed mihi videtur probabiliùs negandum cum *Azor. p.* 3 *l.* 12 *c.* 5 *q.* 5 *et P. Conc. t.* 7 *p.* 595. Quià, pereunte tota re, totus census perit, juxtà mox suprà dicta *Dub.* 1. Nec obstat, quòd in hujusmodi contractu soleant substitui omnia venditoris bona: Nam cautio hæc solùm valet ad reddendum fundum securum ab evictione, ut benè ait *Concina*, nempè si ille sit gravatus aliis censibus, vel fidei commisso, etc. Non autem, quòd, si fundus pereat, census permaneat super aliis bonis. Et sic etiàm intelligi, ait *Az.*, Bullam Nicolai. Dicit autem *Ronc. de Contr. c.* 1 *q.* 4 *R.* 1 ad constituendum censum satis esse designationem fundi, vel plurium aliquot fundorum in aliqua via, aut villa, quin necessaria sit designatio alicujus fundi in individuo, et testatur ità pluries decisum fuisse à Rota Romana, ex *Clericato in Decision. Miscell. Dec.* 73 *n.* 8.

V. Ut non privetur censuarius rem posse vendere, aut donare. Debet tamen iste, si vendere velit, monere censitorem, num velit ipse emere eodem pretio? Et ideò debet expectare per mensem: Vide *Viva n.* 8 *et* 9. Præcisa verò Bulla, licitum esse pactum non alienandi rem, dicunt *Salm. cap.* 4 *num.* 49 *cum Sot. Cov. Pal. Salm. etc.* Sed, quandò tale pactum non adest, prædictam monitionem semper faciendam esse

asserunt cum *Val. Sal. et Pal. n.* 50. Imò semper æquum esse putant, ut censitor in emptione præferatur.

VI. Ne constituatur pro non solutâ pensione alia pœna, aut interesse lucri cessantis scilicet extrinseci. Puta, si præstandum erat triticum tempore, quo valebat duobus aureis, et reddatur tempore, quo valet uno, ut *Mol. et Hurt. ap. Viv. n.* 20. Sed jure naturali appositio pœnæ proportionatæ non est illicita, *Salm. n.* 38. Item de jure naturali ex dilatione solutionis benè potest exigi interesse; sed ex Bulla, ob fraudem usurariam nequit illud in pactum deduci, ut docet *Less. l.* 2 *c.* 22 *n.* 85. In foro tamen conscientiæ ob dilationem culpabilem tenetur debitor ad interesse etiàm extrinsecum, *Less. n.* 83.

VII. Ne ex pensionibus non solutis novus census creetur. An autem id sit illicitum de jure naturali? Benè ait *Lugo D.* 27 *n.* 98 hanc quæstionem pendere ex aliâ suprà enunciatâ (vide dicta *n.* 846 *vers.* II. *Ut census*), nimirùm an liceat constituere censum ex pecunia debita?

VIII. Ut censitor non possit pretium umquam repetere, et contrà possit censuarius semper redimere censum, facta denunciatione per bimestre. Pactum autem quòd census non possit umquam redimi à censuario, compensato pretio, per se non est illicitum, ità *Less. l.* 2 *c.* 22 *n.* 26 *et Salm. c.* 4 *n.* 43. qui ajunt: hoc omnes docere: Sicùt enim censuarius potest vendere fundum, vel servitutem, super illo in perpetuum, sic etiàm jus ad ipsius fructus; et ob eamdem rationem licitum quoque est constituere censum cum pacto, ut non possit redimi, nisi infrà certum tempus, ut communissimè docent *Less. c.* 22 *dub.* 9. *Sot. lib.* 6 *q.* 5 *art.* 3 *Concl.* 3. *Pal. D.* 6 *p.* 24 § 1 *n.* 4 *et Salm. d. n.* 43 cum *Salas*, *Arag. et Reb.* contrà aliquos: Modo (intelligendum) pretium proportionatè minuatur. Communiter etiàm docent *P. Concina*, *et Salm. c.* 4 *n.* 44 cum *Lugo*, *Soto Pal. Prado*, *etc.* (contrà *Nav.*) licitum esse pactum, ut census non per partes redimatur, sed

totum simùl: Justum enim est, ut sicùt emptor totam summam numeravit; Ità etiàm totam simùl recipiat.

IX. Ut non vendatur aliis census majori vel minori pretio, quam ab initio constitutus fuit. De jure autem naturali certum est, ut dicunt *Salm. c.* 4 *n.* 35 censum non liquidum posse minori emi. Et etiàm, attentâ Bullâ, probabilissimum videtur hoc fieri posse, ut ait *Viva q.* 4 *art.* 3 cum *Less. et Mol. et Bon.*

848 Quæritur I. an hæc Bulla S. Pii obliget in conscientia? Negat *Habert. t.* 4 *p.* 324 (dicens Bullam obligare in solis locis Sedi Apostolicæ subjectis) *Sa v. Census, n* 3. *Megala* 2. 2 *l.* 2 *c.* 7 *q* 2 *n.* 57. item *Nav. Salm. Mol. ap. Bon. de Contr. D.* 3 *q.* 4 *p. un n.* 45 et probabilem putant ipse *Bon. et Tamb. l.* 9 *tr.* 2 *cap.* 6 § 2 *n.* 4. Ratio, quià in foro interno illæ tantùm conditiones requiruntur, quæ jure naturæ ad constitutionem censûs sunt necessariæ: Bulla autem est constituta ad tollendas fraudes; undè, ubi fraudes absunt, Bulla non obligat in conscientia contrahentes, sed tantùm Judices, ne in foro externo contractum admittant. Probabiliùs tamen affirmant præfatam Bullam obligare etiàm in foro interno *Salm. c.* 4 *n.* 31. *Lugo D.* 27 *n.* 83. *Bon. l. c. n.* 46. *Less. l.* 2 *c.* 22 *n.* 100. *et Viva de Contr. q.* 4 *n.* 3. cum *Salon. Trull. Hurt. et communi*, ut asserit. Ratio, quià, licèt contractus ex rei natura non sit usurarius, lex tamen positiva benè potuit illicitum eum reddere ob periculum usuræ. Vide dicta suprà *n.* 846 *v.* 2 II. *Ut census.*

849 Quæritur II. an prædicta Bulla obliget, ubi non est recepta? Negant communiter *Less. c.* 2 *D.* 13 *Tournely t.* 1 *pag.* 540. *Mol. D.* 395. *Bon. p.* 4 *n.* 43 *Lugo D.* 27 *n.* 61 *cum Sot. Nav. Salas, et aliis.* Et sic tenendum censeo, quidquid dicant *Salm. l.* 4 *n.* 32. Ratio, quià, licèt veriùs sit leges Pontificias non indigere subditorum acceptatione, proùt (contrà *Less. l. c. et Cabass. Val. Bon. ac alios*) tenuimus *l.* 1 *de Leg. n.* 97 *in fin. et* 138 *cum Suar. Laym. Pal. Croix, etc.* Attamen communis est sententia, quòd,

ubi lex non est recepta, et per sufficientem desuetudinem est derogata, etsi primi legem non observantes peccaverint, præsentes verò ad eam non obligentur, ut tenent ipsi *Salmant. de Leg. c.* 1 *n.* 106 *cum Azor. Bonac. Granad.* item *Suar. l.* 4 *c.* 16 *n.* 9. *Pal. tract.* 3 *D.* 1 *n.* 13 *n.* 5 *et Less. loc. cit.* ubi cum *Cov.* asserit certum esse, quòd lex adhùc ecclesiastica desinat obligare, si per solum decennium non sit recepta, ut pariter diximus *d. l.* 1 *n.* 139 *cum Bus. Nav. et Az.* Bulla autem S. Pii non est recepta in duobus Regnis Siciliæ, ut testantur *Less. l. c. n.* 99. *Salas ap. Viva l. c.* item *Verde Inst. Civ. de Censin. lib.* 3 *n.* 2389 *cum de Marinis, de Ponte, etc.* Nec est recepta in Hispania, ut dicunt *Salm. l. c. n.* 32 Nec in Belgio, ut *Spor. tr.* 6 *c.* 6 *num.* 11 *et Less. ib.* Nec in Germania, ut idem *Less. Habert, ac Tanner. Ills. Phir. et Platell. ap. Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1010. Neque in Gallia, ut *Less. et Platell. ap Croix ibid.* Nec etiàm Romæ observatur, ait *Tourn. pag.* 541.

DUBIUM X.

Quid sit cambium ?

« Resp. Cambium, quod permutationem significat, 850
» hîc accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et
» est contractus, quo Campsor aliquis Campsario
» volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter
» sortem. Quod, si sinè intentione usuraria fiat, ob
» titulos justos, tali lucro æstimabiles, patet non esse
» malum. Undè, cùm quatuor sint cambiorum gene-

» ra, nimirùm 1. Cambium minutum; seu manuale,
» 2. Cambium per litteras 3. Cambium reale, 4.
» Cambium siccum, seu fictum; »

Circà ea resolvuntur.

851 » 1. Licitum est Cambium *minutum*, in quo dantur » pecuniæ minores pro majoribus, vel contrà: quià » hîc sunt justi tituli aliquid lucrandi, nimirùm labor » Campsoris, in numerandâ pecuniâ, item diligentia » in pecuniâ omnis generis conquirendâ, ut Camp- » sariis quibusvis sit paratus; item puritas materiæ, » et commoditas, ut cum aurum, vel alia moneta » commoda datur pro minuta, et incommoda, *Laym.* » *l.* 3 *t.* 4 *c.* 19 *n.* 4* (*Idque licet etiam eis, qui offi-* » *cium cambiendi non habent*, *Salm. c.* 4 *n.* 8 *cum* » *Pal. Nav.*)*

852 » 2. Licitum est item Cambium *per litteras*, cùm » scilicet Campsor hîc, v. g., Monasterii prior accipit » pecunias, quas posteà litteris datis alibi, v. g. Fran- » cofurti refundit per suos factores; quià hîc etiàm » sunt justi tituli, scilicet virtualis trajectio pecuniæ, » et ejus assecuratio. Tantumdem enim facit, ac si » Campsario pecuniam ejus Francofurtum transferat » sinè periculo. Minus tamen Campsor exigere debet » quàm si realiter transtulisset, *Laym. l. c. Bon. d.* » 3 *q.* 5 *p.* 1. *Nav. Less. etc.* *(*S. Pius V in Bulla de* » *Cambiis, ad usuras amovendas, statuit non protrahi* » *tempus solutionis cambii, nisi ad primas Nundinas;* » *et solutiones esse faciendas ubi determinatæ sunt,* » *ac juxtà tempus communiter taxatum de uno alio* » *loco. Vide Salm. c.* 4 *n.* 12.)*

853 » 3. Item licitum est Cambium *reale*, cùm Campsor » hîc Monasterii prior dat pecunias, ut per suos ali- » bi eas recipiat à Campsario, qui alibi habet pecu- » nias, sed eget nunc eis hîc. Titulus hujus Cambii » est item translationis, et assecurationis: tantumdem » enim fecit Campsor, ac si pecunias Campsarii ab- » sentes sisteret hîc præsentes, vel ut alii ajunt,

» ac si præsenti pecuniâ emeret absentem, quæ utique minùs valet; *Laym. l. c. n.* 6 *et* 7. *Bon. l. c.* * (*Probabiliter ait Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1031 *cum Less. Laym et Spor. quòd licitè potest Campsor accipere lucrum cambii, esto translatio pecuniæ sit ipsi utilis, quià in communi æstimatione hæc translatio est digna pretio, cùm communiter in ea incommodum adsit, commodum autem Campsoris tunc per accidens se habet*) *.

» 4. Illicitum est Cambium *fictum*, seu *siccum*, quod nihil aliud est, quàm titulus lucrandi; ut v. gr. Titius indigens pecuniis, petit à Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat, nisi Francofurti, v. gr. vel alio loco distante solvendos, petitque ab eo pretium quod solet dari pro locis similibus. Titius ergò accipit, et tamen verè non cogitat reddere in istis locis, imò forsan nec habet istic correspondentem, idque constat Campsori: contractus hic est Cambium fictum, ac reverà mutuum, ideòque palliata usura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tolet. l.* 5 *c.* 52. *Bon. d.* 3 *q.* 5 *p.* 1. »

Quæritur hîc, an sit licitum cambium cum recambio, vulgò *Cambio collaricorsa?* Casus est: Tu accipis 854
Neapoli centum nummos à Campsore solvendos in Sicilia, sed quià non habes ibi nec pecuniam nec procuratorem, qui pro te solvat, rogas Campsorem, ut tibi concedat procuratorem suum in Sicilia residentem, ut nomine tuo solvat debitum ipsi Campsori cum lucro Cambii, Campsor autem scribit ad suum procuratorem, ut tamquàm procurator tuus solvat sibi Campsori cambium cum lucro, et tamquàm procurator ipsius debitum recipiat: At, quià tu non habes pecuniam in Sicilia, procurator ille rescribit Campsori, ut hîc exigat tuum debitum Neapoli cum alio lucro recambii, *Tamb. l.* 9. *tr.* 3. *c.* 5. §. 3. dicit hunc contractum probabiliter esse licitum citatque *Nav. Sa, Less. et Lugo.* Sed meritò hujusmodi contractum re-

probant *P. Conc. t.* 7. *p.* 549. *n.* 2. *Cabass. l.* 6 *c.* 10. *n.* 7. *et Spor. de* 7. *Pr. c.* 6. *n.* 44. qui ait saltem practicè hoc esse cambium siccum duplicatum : Atque ego censeo etiàm speculativè, cùm reverà in eo casu neque tu intendas pecuniam acceptam restituere, nisi Neapoli ubi accepisti; neque contrà Campsor intendit exigere pecuniam creditam, nisi Neapoli ubi tradidit, ut ità ex sua pecunia lucrum percipiat. Nescio quomodò à labe usuræ manifestæ id excusari possit.

» 5. Quod attinet ad cambium *Francofurtense*,
» in quo mercatores dantes Cambium ad proximas
» nundinas, quo magis eæ distant, eo plus exigunt;
» si ideò præcisè plus exigatur, quia solutio diutiùs
» differtur, usura est; si autem ratione alterius tituli
» justi, v. gr. lucri cessantis, cùm pecunia mercato-
» rum sit instrumentum lucrandi, quo si diutiùs ca-
» rent, carent lucro, et quo longius est tempus, eo
» plus cambium petunt, ideòque crescit valor pecu-
» niæ, tunc lucrum est justum. *Laym. l. c. n.* 9. *ex*
» *Mol. Less. etc.* * (*Hoc cambium puto licitum, dum-*
» *modo Campsor verè patiatur interesse. Sola autem*
» *dilatio solutionis non erit certe causa justa augendi*
» *pretium, ut rectè notat P. Conc. t.* 7. *p.* 557. *n.* 2.) *

855 » 6. Qui cambiendò, vel aliter, pecuniam adulte-
» rinam accepit, sivè ex ignorantia, aut inadverten-
» tia, non potest illam expendere: quià res vitiosa non
» potest tradi alteri, vitio non detecto, ut suprà *de*
» *Vendit.* Neque ex eo, quod ipse deceptus est, po-
» test decipere alios, cùm actio, qua deceptus fuit,
» nullum ad hoc jus tribuat, *Bonac. d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.
» *ex Azor. Sanch. etc.* »

Sed alii distinguunt: Si moneta non sit materialiter falsa, nempè si impressa sit signo Principis, et materia sit bona, ejusdemque ponderis, poteris eam expendere, cum nullum alteri inferas damnum: ità *Spor. de* 7. *Pr. c.* 5. *n.* 30. *et Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 960. Si verò moneta adulterina sit etiàm materialiter falsa, tunc certè non poteris illâ uti. Dubitatur autem, an, si eam expenderis bona fide, tenearis ad restitutio-

nem? Negant *Sylvest. et Ang. ap. Dian. p. 3. tr. 6. R. 3.* qui probabile censet. Sed veriùs affirmant *P. Nav. ap. eumdem Dian. et Croix l. c. Spor. ib.* qui ait in hoc omnes consentire. Ratio, quià tunc ad restitutionem teneris vi ipsius contractûs, quo obligaris solvere justum pretium pro re empta; cùm autem pecuniam stanneam pro argenteâ tradis, minimè justum pretium solvis.

Utrum famulus recipiens pecuniam auream à do- 856
mino, ut satisfaciat creditoribus domini, possit lucrari, illam cum æneâ commutando? Affirmatur, quià est fructus industriæ; nisi sit contrà expressam, vel tacitam domini voluntatem, *Salm. c. 4. n. 7. cum Lug. Pal. etc.*

DUBIUM XI.

Quid sit Locatio, et conductio?

857 *Vide diversos casus apud Bus..*
858 *Quandò locator potest conductorem expellere antè tempus expletum?*
859 *An successor locatoris expellere possit conductorem?*
860 *An ob sterilitatem debeatur colono remissio pensionis?*
861 *An liceat pauperi elocare jus mendicandi?*
862 *An Nuncius proficiscens ad eumdem locum, possit accipere à duobus duplicatam mercedem?*
863 *An conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expensis suis?*
864 *An debeatur salarium famulo ægrotanti? Et an expensæ curationis?*

» Resp. Est contractus, quo quis personam, vel 857
» rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad
» tempus utendam, vel fruendam concedit, certo
» pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Uten-
» da conceduntur, v. gr. elocata domus, equus, ser-
» vus, etc. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, ca-
» præ, fundus, pomarium, etc.

Undè, considerată hujus contractûs naturâ, et jurisdispositione, resolvuntur sequentes Casus.

» 1. Si res locata antè traditionem pereat, contractus » dissolvitur, et conductor liberatur.

» 2. Si, absque culpa conductoris, usus, vel fructus rei cesset, v. gr. quià domus ruinam minatur, » infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi » tamen quòad hoc consuetudo sit contraria), aut » belli, tutam habitationem non præstat, liberatur » conductor à solvenda pensione pro tempore, quo » non potest inhabitare, vel aliâ re conductâ uti, vel » frui, ut v. *ap. Laym. lib.* 3. *t.* 1. *c.* 23. *Less. l.* 2. *c.* » 24. *d.* 2. *etc.*

» 3. Servo, aut laboratori conducto non debetur » stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; » nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen aliter » sit conventum, aut consuetudo ferat. V. *Sa, v.* » *Conductio.* * (*Vid. n.* 864.) *.

» 4. Propter modicum damnum, vel infortunium, » nihil remittitur colono de pensione: secùs, si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium, vel » sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur, *Laym. n.* 7. *Less. l.* 2 *c.* 24 » *d.* 4 *. (*Vid. n.* 860) *.

» 5. Si pluribus annis ob cæli clementiam (secùs » si ob industriam colentis) uberiores fructus ex » fundo elocato proveniant, potest colono pensio » augeri. *Laym. n.* 8.

» 6. Expensas facere in rem conductam, quæ » duraturæ sunt, verb. gr. conservare sarta tecta, » tributa, et onera publica præstare, ad locatorem, » seu dominum spectat; nisi aliter conventum sit, » aut consuetudo ferat. *Laym. l. c. n.* 4.

» 7. Si conductor in rem conductam necessarias, » sivè utiles expensas fecerit, potest eas de pensione » detrahere, vel repetere à locatore, et dùm non » solvuntur, retinere rem conductam, *Laym. l. c.* » *Mol. d.* 496.

» 8. Etsi incendium plerùmque accidat culpâ » inhabitantium, et sic in dubio contrà illos præ- » sumptio sit, quià tamen, sæpè id fit culpâ famu- » lorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, » hinc conductor absolvendus est, nisi locator os- » tendat culpam. Vid. *Laym. suprà num.* 6 *et Dian. p.* » 9 *t.* 7 *R.* 31 ubi ex *Haun. et Berl.* docet, si con- » stet accidisse culpâ certi, et determinati alicujus » de familia, isque circà officium suum deliquerit, » v. gr. stabularii, qui lumen malè custodierit in » stabulo, tenêri patremfamilias (nisi famulus iste » pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno : » secùs, si culpâ alteriùs : vel si non constet, utrùm » casu, an culpâ cujusquam acciderit.

» 9. Si conductor domûs, v. gr. antè tempus ve- » lit emigrare, id quidem licet, potestque alteri » locare : cæteroqui autem de pensione nihil ei re- » mittitur.

» 10 Locator non potest antè tempus præfinitum 858 » conductorem invitum privare re conductâ, nisi » his casibus : 1. Si pensionem non solvat; expectare » tamen debet biennium, si ultrà biennium res sit » conducta. 2. Si casus improvisus accidat, ob quem » domus v. gr. ipsi domino sit necessaria. 3. Si rem » locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero » inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè » versetur, v. gr. destruat, vel abutatur, ut alendo » ibi meretrices, *Laym. n.* 9.

» 11. Successor universalis, sivè hæres non potest » antè completum tempus conductorem expellere : » Partialis autem successor, ut emptor, donatarius, » legatarius, etc. non tenetur stare contractui loca- » tionis, uti neque conductor; nisi tamen aliter pac- » tum sit, v. gr. ne res locata durante tempore loca- » tionis alienetur. Vid. *Less. l.* 2 *cap.* 24 *et Laym. l.* » 3 *t.* 4 *n.* 22. »

Commune est, et certum cum *Bus.* ut suprà, 859 quòd successor universalis non possit expellere conductorem, ut communiter, dicunt *Lugo D.* 29

n. 16 *et Sporer de Præc c.* 7 *n.* 23 *cum aliis*, *ex l. Viam decima. C. de Locat.* Certum est etiàm et commune, quòd possit eum expellere Successor particularis, uti emptor, legatarius, etc. ex *l. Emptorem. C. eod. tit.* Conductor autem habet eo casu actionem pro interesse contrà locatorem, vel ejus hæredem, ex *l. Qui fundum* 25 *ff. de Locat.* Excipiunt tamen *Spor. n.* 34 *et Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1047 si ager jam esset à colono elaboratus, vel seminatus; quià (ut dicunt) non patitur æquitas, ut colonus jacturam illam patiatur. Sed dico hanc exceptionem esse contrà expressam juris sanctionem, cùm ex præfatis textibus Successor particularis habeat jus certum expellendi colonum: E conversò non video, quomodò lædatur æquitas, cùm colonus jam habeat actionem contrà locatorem, vel ejus hæredem, repetendi damnum; expresse enim in *c. l. Qui fundum*, (ubi sermo fit de legatario expellente colonum fundi legati) dicitur: *Et hoc detrimentum* (idest ab expulsione proveniens) *ad hæredem pertinet.* Notandum autem hîc, quòd minor teneatur stare locationi sui Curatoris: Beneficiarius, sui prædecessoris: et uxor stare locationi sui Mariti. Vide *Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1047.

860 Quær. 1. an ob jacturam causâ sterilitatis possit colonus petere remissionem pensionis? De jure naturæ jactura sterilitatis per se spectat ad conductorem: ob æquitatem tamen juris introductum est, si ingens sit damnum, ut aliquid remittatur; nisi sterilitas compensetur cum ubertate aliorum annorum, ut ex *l.* 8 *C. de Loc. et ex cap. Propter sterilitatem*, *de eod. tit.* ubi Gregorius IX in quadam sua *Extravag.* sic sancivit: *Propter sterilitatem efficiendo magno incommodo conductores, vitio rei, sinè culpa coloni, seu casu fortuito contingente, colono Ecclesiæ pro ratâ pensionis remissio est facienda: nisi cum ubertate præcedentis vel subsequentis valeat sterilitas compensari.* Hinc, si nulli fructus percipiantur, nulla debetur pensio, ut docet *Lug. D.* 29 *n.* 40 *ex l. Si merces. §. Vis major. ff. de Locat.* Si autem aliqui fructus percipiantur, ajunt

Less. lib. 2 *c.* 24 *n.* 17 *et idem Lugo n.* 43 *cum Cov. Bartolo*, *et aliis*, tunc tantùm remissionem esse faciendam, quandò, deductis semine, et expensis, non supersit quod sufficiat saltem ad solvendam dimidiam pensionem. Verùmtamen putant *Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1049 *cum Laym* et aliis, in hoc servandam esse consuetudinem locorum.

Quær. 2. an liceat pauperi elocare jus mendicandi? 861
Affirmant *Sanch. Cons. lib.* 1 *c.* 7 *dub.* 2 *cum Henriq. et Spor. de* 7. *Præc. n.* 23. Quià ex una parte contractus est justus, cùm utrinque æqualis sit sors lucrandi, et perdendi : et ex aliâ hoc idem esset, ac si pauper mediatè per alium eleëmosynam peteret. Sed meritò negant *Lugo D.* 29 *n.* 9 *cum Rodr. et Cord. Conc. t.* 7 *p.* 629 *n.* 13 *ac Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1044. Ratio, quià, tametsi hic contractus sit justus inter locatorem et conductorem, est tamen injustus respectu ad fideles eleëmosynas dantes, qui pauperi tantùm volunt dare, non conductori, qui non est pauper, ut supponitur. Nec valet dicere, quòd Fideles mediatè dent pauperi; nam benè respondet *Croix*, quòd vi juris empti ad petendum, conductor non jam petat nomine pauperis, sed nomine suo : Et ideò nec mediatè, nec immediatè eleëmosynæ illæ pauperi dantur. Secùs autem dicendum censerem, si pauper non posset petere per seipsum : quià hoc casu, licet eleëmosynæ illæ hîc et nunc non perveniant ad dominium pauperis, prosunt tamen, ut ejus subventio sic manuteneatur; aliàs non inveniretur, qui pro paupere illo loca circumiret, et sic pauper destitutus maneret.

Quær. 3. an Nuncius proficiscens ad eumdem locum 862
licitè possit accipere à duobus duplicatam mercedem De Aurigis ait *P. Conc. t.* 7 *p.* 632 nullam esse difficultatem, quòd possint, quià talis est consuetudo : De Nuncio vero opinatur æquum esse, ut dimidiam tantùm mercedem exigat à secundo conductore. Et hoc videtur satis probabile, cùm eo casu operâ illius pro itinere, quod non suscipit gratiâ illius secundi conductoris, non videatur valêre, quanti valeret, si

pro eo solo iter susciperet. Cæterùm satis etiàm probabile est, quòd possit totam mercedem exigere, ut tenent *Less. l. 2 c. 24 n.* 28 cum communi sententia, ut asserit idem *Concina*, et probabilem putat *Croix l.* 3 *p. 2 cum Laym. et Pal.* Ratio, quià, per accidens se habet, ut opera sua sit utilis duobus; de se autem ab unoquoque mercedem justam exigit, cùm unicuique se obliget ex justitia ad iter illud peragendum; quod si non peragit, peccat quidem injustitiæ contrà jus utriusque. Vide dicta *de Cambio n.* 853 *in fine*.

863 Quær. 4. an conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expensis suis? Negant *Mol. et Velasq. ap. Lug. D.* 29 *n.* 69 Sed verius affirmat ipse *Lug. ib. cum Lop, et Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1053 quià, cùm quis se obligat ad aliquid faciendum, per se censetur obligatus ad id faciendum suis expensis: sicùt si quis se obliget ad solvendam pensionem in domo locatoris, tenetur quidem ad sumptus, ut illùc pensio transmittatur. Intellige, dummodò in contractu locationis detrahatur aliquid de ordinaria pensione, cùm hoc onus meliorationum alienum sit à natura conductionis. Cæterùm expensæ modicæ, et ordinariæ in re conducta faciendæ, regulariter spectant ad conductorem; extraordinariæ verò ad locatorem, ut *Croix l. c. n.* 1052 *cum Spor. et Tamb.*

864 Quær. 5. An debeatur pensio famulo conducto ad servitium annuum, si ægrotet per aliquos menses, puta per trimestre? Affirmant *S. Antonin. Graff. etc. apud Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1050. Sed veriùs negat communis sententia, quam tenent *Lugo D.* 29 *n.* 58 *et Croix l. c. in fine cum Mol. Laym. et aliis.* Quià de justitia non debetur salarium pro obsequio non præstito. Putat autem *Azorius apud Lugo n.* 60 tenêri saltem dominum ad præstandam famulo alimenta, et expensas necessarias pro curatione. Meliùs tamen dicunt *ib. Rebell. et alii cum Diana*, non tenêri nisi ad sumptus leves pro brevi infirmitate: Quinimo non immeritò ait *Lugo*, neque ad id obligandum esse dominum nisi fortè aliquandò ex charitate, casu scilicet quo

infirmus esset in gravi necessitate. Benè tamen excipit *Ronc. quæst.* 3 *R.* 2 nisi alicubi esset consuetudo, ut domini teneantur ad totum stipendium, si famulus, ad annum conductus, per aliquot dies ægrotet.

DUBIUM XII.

De Contractu Emphyteusi, Feudi, et Libelli.

» RESP. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ culturâ possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non brevius saltem, quàm ad decennium; ità ut dominium ejus directum, et possessio civilis maneat apud dominum, qui tradidit in Emphyteusim, dominium autem utile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum canonem, ut vocant, seu pensionem domino solvat; quam si totam solvere negligat 26 annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cùm scilicet res est Ecclesiæ, vel pii loci), vel in seculari 36. annis, incidit ipso jure in pœnam commissi, ut dominus eum expellere possit * (*Etiàm auctoritate propria, ut multi cum Pal. p.* 10 *n.* 1 *et* 6. *Sed Less. dicit præcedere debere monitionem.* Vide *Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1062.) *, etsi in solutione interpellatus non fuerit: Licet enim *Bart.* et alii quidam *ap. Dian. p.* 8 *t.* 7 *R.* 36 dicant, si per 30 vel 40 annos non solverit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen *Wesemb.* et alii 5 negant, V. *l. cit.* Porrò, quid juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat. Vid. *Laym. lib.* 3 *t.* 4 *c.* 23. *Less. l.* 2 *c.* 24 *d.* 9. » 865

866 Utrùm Emphyteuta debeat pensionem, quandò patitur gravem jacturam fructuum? Dicit *Pal. tr.* 33 *D.* 9 *p.* 7 *n.* 5 de juris rigore, et consuetudine, integram pensionem esse solvendam, ex *l.* 1 *C. de Jure emphyt.* ubi sancitur, quòd, prædio manente in parte, solvenda sit pensio. *Less.* tamen *lib.* 2 *cap.* 24 *n.* 49 *et* 50 *ac Lugo D.* 29 *n.* 88 rectè sentiunt hanc legem esse intelligendam, quandò pensio est modica respectu fructuum, et magis datur in recognitionem dominii directi, quàm ad fructus compensandos. Secùs verò, si sit magna et ferè æqualis fructibus, nam tunc ex æquitate deberet minui, vel fundo pereunte ex parte, vel magnâ sterilitate adveniente. Utrùm autem Emphyteuta gaudeat privilegiis, quæ dominus directus in re habebat? Affirmant *Bart. Jason. Tiraq. etc. ap. Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1064. Sed negant probabiliter *Less. Laym. Pal. etc. ib.* Ratio, quià, cùm transferatur in Emphyteutam utile dominium rei, res fit sua; undè, si nimirùm ipse sit laicus, non potest gaudere privilegiis Ecclesiæ, ad quam spectet dominium directum.

867 » Resp. 2. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominii utilis, proprietate retentâ, sub onere non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem, et obsequium personale directo domino. Quod si tamen non faciat Vassallus (sic enim dicitur feudi acceptor), perdit feudum. Interdum etiàm in feudo aliquid persolvi debet in recognitionem dominii directi, sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, et declinat ad Emphyteusim: Porrò, quid juris sit circà feuda, pendet item à locorum consuetudine: quæ juris communis sunt, v. *l. cit.*

868 » Resp. 3. Contractus Libellaticus, sivè datio ad libellum dicitur, cùm Emphyteuta, vel Feudatarium rem illam, quam in feudum, vel emphyteusim, accipit simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus): ità ut sit quasi subfeudum, subemphyteusis. Ità *Less. d.* 1 *n.* 6. »

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio, et Ludus?

869. Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de ve- » ritate, aut eventu alicujus rei certantes sibi invicem » aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecu- » tus fuerit: v. g. certo tecum 10 imperialibus hanc vel » istam civitatem obsessam, captam etc. Ut licitè fiat » quær. 1. ut fiat super re dubia. 2. Ut sit æqualitas » in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. * » (*Æqualitas tunc adest., quandò res est proportionata* » *probabilitati alterius partis*, *Lugo D.* 31 *n.* 77.) * 3. » Dubius eventus in utroque. 4. Ut uterque eodem » sensu accipiat id, de quo certatur, *Molin. Less. C.* » *Lug. d.* 36 *sect.* 6. »

Sed quæritur, an sint licitæ hæ sponsiones, vulgò dictæ *Scomesse?* Negant *S. Anton. p.* 2 *tit* 1 *cap.* 25 §. 9. *Sylv. v. Negotium*, *q.* 4 *in fin. et Concina t.* 7 *pag.* 608 *n.* 21 *cum Gabr. etc.* Ratio, quià leges civiles has sponsiones reprobant, nisi fortè fiant causâ exercendæ virtutis, puta in palæstra luctando, etc. Affirmant verò communiter *Azor. p.* 3 *l.* 11 *c.* 19. *dub.* 1. *Sanch. Cons. lib.* 1 *c.* 8 *dub.* 32 *n.* 2. *Lug. D.* 31 *n.* 73. *Tourn. t.* 1 *pag.* 554. *Ronc. de Contr. c.* 3 *q.* 1. *Wigandt tract* 8 *Ex* 4 *q.* 20 *R.* 2. *Salmantic. cap.* 4 *n.* 74 cum aliis pluribus. Ratio, quià hic est contractus fortunæ quo uterque spondens exponitur pari periculo jacturæ, et lucri. Neque verum est leges prohibere sponsiones, nisi fiant circà corporis certamina, causâ odii, libidinis et similis: Aliæ verò sponsiones indifferentes potiùs approbantur, ut in *l. Si quis ff. de Verb. Obl.* et *l. Si pater. C. de Ineff. Test.* Hanc sententiam per se veram puto, quià sponsio per se est res indifferens. Tamen in individuo (cùm ex mea sententia non detur actio indifferens) regulariter censeo hujusmodi

sponsiones non excusari à peccato veniali, quià eis deest motivum cohonestans licitam recreationem, sicùt habetur in ludo honesto. Et sic videtur intelligere *S. Antoninus loc. cit.* vocans tale lucrum *turpe,* utpotè *nulli deserviens utilitati, sed vanitati, et prodigalitati.*

Nemo autem dubitat quin reprobandæ sint sponsiones circà ingluviem, aut potum; vide *Lugo loc. cit.* Sic per Bullam Pii V. *in Eligendis etc.* prohibentur sponsiones circà dubiam electionem Pontificis, sivè super ejus vitam et mortem, ut refert *Azor. l. c. c.* 20. *dub.* 3. Item testatur *Ronc. l. c. q.* 2. *R.* 2. Gregorium XIV. per aliam Bullam, quæ incipit, *Cogit nos,* ampliasse præfatam Bullam Pii etiàm ad electiones Cardinalium, et adhùc extrà Urbem sub excommunicatione latæ sententiæ, Papæ reservatâ, respectu ad electionem Pontificis; et respectu aliarum sponsionum, ipsæ annullantur in utroque foro, adcò ut quisque teneatur ad restitutionem antè omnem sententiam. Sic etiàm, ut testatur *Sanch. l. c. n.* 4. prohibentur sponsiones Scholasticorum Salmanticorum circà electiones ad cathedras.

Dubitatur 2. an sit licita sponsio circà peccatum 870
committendum? Benè distinguit *Lug. D.* 31 *n.* 75. Si sponsio est de peccato patrando ab alio tertio, illicita est, si spondens optet peccatum, vel opem ferat ad peccatum committendum. Ità *Lugo l. c. et Sanch. n.* 6. Advertunt tamen iidem *Lugo, et Sanch. cum Alcoz.* quòd eo casu opstans peccatum, peccaret quidem, sed non teneatur ad restitutionem, quià læderet quidem virtutem quam lædi optat, sed non læderet justitiam. Si verò Sponsio est de peccato patrando ab uno ipsorum spondentium, licita erit, si tu v. gr. sponderes alterum commissurum esse peccatum, quià tunc sponsio eum avertit à peccato: Secùs, si sponderes te commissurum peccatum, alterum non commissurum; quià tunc sponsio ad peccandum induceret.

Sed dubit: 2. an hoc casu, quod sic illicitè sponderes, tenearis ad restitutionem? Rectè negant *Lugo.*

n. 57. *Sanch. n*. 8. *Az. d. c*. 19 *dub*. 7 *et Ronc. c*. 3 *q*. 2 *R*. 1. Ratio, quià, licèt spondendo pecces, non tamen lædis justitiam, cùm tu non accipias tunc pretium pro peccato commisso, sed pro eventu jam successo juxtà pactum sponsionis. Et in hoc consentit etiàm *S. Antonin. loc. cit.* ubi ait : *Non tamen restituere oportet de necessitate ; sed pauperibus erogandum, et hoc magis ex consilio, quàm ex præcepto.*

871 « Ludus verò est contractus, quo ludentes inter » se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque » deposuit. Hi contractus jure naturæ liciti sunt, » modò debitæ conditiones adsint, et aliundè non » interveniat scandalum, aut justa prohibitio, aut » iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio : quià, » sicut quivis suæ rei dominus potest alteri eam » donare absolutè, sic étiàm sub aliqua conditione, » sivè ea fortuita sit, sivè ex industria pendeat, *Less.* » *c*. 26. *d*. 1. *Bon. d*. 2 *q*. 3 *p*. 1.

» 1. Qui rei dominus non est, aut alienare eam » non potest, non potest etiàm de ea ludere, aut » disponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus » esset à religioso, et filiofamilias non potente » alienare, *Laym. l*. 3 *t*. 4 *c*. 21 *n*. 5. »

872 Quod lucratur quis ludo a filiof. debet ei restituere, nisi sit de bonis castrensibus, etc. vel nisi ludus sit moderatus juxtà decentiam ; vel adsit tacita licentia parentum, *Salm. de Contr. c*. 4 *n*. 54 idem dicendum de uxore, et Religioso, ut *Lug. Mol. Azor. cum Salm. de Rest. c*. 6 *n*. 34. Hoc tamen non intelligitur de ludis illicitis vetitis à jure, à Regula, vel à Prælato, uti sunt ludi alearum, et taxillorum, et consequenter omnis ludus fortuitus, nisi fiat in parva quantitate, et in illis Religionibus, ubi usus permittitur ad recreationem, ut *Salm. ibid. n*. 95 *cum Dic. Peyrin. etc.* At in Religionibus reformatis talis ludus esset peccatum grave propter specialem Regulæ prohibitionem, ut communiter dicunt *Salm. ibid. cum Lugo, Diana Dic. etc.* Et tunc lucratum omninò restituendum ipsi Religioso, vel Monasterio. Vide fusiùs infrà dicenda

super hoc puncto *n.* 901. Ubi etiàm agetur de quantitate, quam alii Religiosi possunt ludo exponere.

Hinc quæritur 1. si Religiosus, obtentâ licentiâ 873
generali à Prælato expendendi aliquam summam, expendat in usibus illicitis, puta in ludis vetitis, aut cum meretricibus, etc. utrùm tunc peccet contrà votum paupertatis, et tàm ipse, quàm accipiens teneantur ad restituendum Monasterio? *Prima sententia* cum *Salm. de Restit. c.* 6 *n.* 85 *cum Nav. Sanch. Less Sylv. etc.* affirmat: Ratio, quià talis licentia à Superiore nec præsumitur data, nec dari poterat, cùm ipse non sit dominus, sed simplex administrator bonorum Monasterii. *Secunda* tamen *sententia*, quam tenent plures Auctores graves, ut *Suar. Lug. Hurt. Med. Salas, Lop. Pelliz. Reb. etc.* apud *Salm. ib. n.* 84 quibus *Croix l.* 4 *n.* 114 adhærere videtur, censet nec Religiosum tunc peccare contrà votum, nec restitutionem Monasterio deberi ab ipso, aut ab accipiente. Ratio istorum, tum quià (ut ait *Croix*) tunc licentia habetur, ut data, non à Prælato administratore, sed à Religione domina, quæ in tali casu, licèt sit invita quòad modum, non est tamen quòad substantiam; et Religio præsumitur (ut ait *Rebell.*) sæpè in eam consentire, ne periclitetur fama subditi, vel Superioris: Tum quià eo casu Superior aufert de se impedimentum, quantum potest; et ideò, cùm universaliter licentiam præbet, non est cur credatur eam limitasse ad usus tantùm licitos, ut dicunt *Croix, et Lugo cum aliis.* Sed his non obstantibus, censeo primam sententiam absolutè probabiliorem. Vide quæ fusiùs dicentur *l.* 4 *n.* 31.

Quær. 2. an Religiosus possit in ludo plus lucrari, 874
quàm perdere? Distingue: Potest, si eodem jactu (exponendo v. g. quinque argenteos) totidem à quatuor personis lucretur; vel si ludus moraliter non interrumpatur; quià tunc, sicùt posset amittere pecuniam jam lucratam, unà cum sua exposita, ità benè potest plus lucrari, saltem duplum suæ pecuniæ expositæ; *Sanch. l. c.* 19 *n.* 33 *et Valent. Reb. etc. cum*

Salm. de Rest. c. 6 *n.* 97. Si verò ludus moraliter interrumpatur, vel si lusores sint omninò diversi, non potest pecuniam lucratam integrè exponere, quià illa non est sua, sed Monasterii. Concedunt tamen *Salm. ib. cum Lugo*, *et Villal.* non interrumpi ludum, si de pluribus lusoribus unus substituatur alteri in eodem genere ludi; Aut si in altera die, urbanitatis causâ ludatur cum iisdem. Idem de filiisfamilias docet *Sanch. Cons. l.* 7 *c.* 8 *D.* 8 *n.* 2 et idem de similibus ait *Rebellius.*

875 Quær. 3. An Religiosus, qui sinè licentia exponit ludo majorem summam, quam possit, teneatur restituere lusori summam lucratam uno jactu suprà illam, quam perdere poterat? Negant *Nav. Gabr. Armill. Graff. Tol. et alii ap. Sanch. Dec. l.* 7 *c.* 19 *n.* 85. Ratio istorum, quià contractus aliquandò benè potest esse validus ex parte unius, et invalidus ex parte alterius, ut sunt contractus cum Pupillo, et Ecclesia sinè solemnitate initi, ex *l. Julianus.* §. *si quis. ff. de Act. empt. et cap. si quis* 12 *q.* 2 Hanc opinionem *Sanch. n.* 86 licèt oppositam vocet longè probabiliorem, putat tamen probabilem: Sed ratio allata nullo modo probabilis mihi videtur, in adductâ enim paritate supponit lex adesse in contractu æqualitatem, et tantùm respectu deficientiæ solemnitatum favet Ecclesiæ, et Pupillo; At in casu nostro deficit æqualitas, et justitia contractûs, cui nescio quomodò lex favere possit, cùm sit in substantia injustus. Hinc adhæreo secundæ sententiæ quam tenent *Salm. de Rest. c.* 6 *n.* 98 *Sanch. cum Less. Villal. etc.* nimirùm, quòd eo casu omninò teneatur Religiosus ad restituendum; quià nequit lucrari tali contractu inæquali, et injusto. Et hoc congruit doctrinæ *Molinæ*, *Sanch. et Lugo ap. Croix l.* 3 *part.* 3 *n.* 1079 qui rectè dicunt, quòd, si quis lucretur exponendo ad ludum pecuniam furtivam, extrà quam nîl aliud habet, quod tradat, tunc teneatur restituere lucratum, quià contractus fuit nullus cùm exposuerit pecuniam, quam collusor acquirere non poterat.

Dicunt tamen *Salm. n.* 98 *et Sayr. Henr. Salon. Sa*,

etc. *apud Sanch. n.* 87. quòd, si alter lusor sciat Religiosum, vel filiumfamilias non posse illam quantitatem exponere, tunc nihil repetere possit; quià volenti non fit injuria. Sed hoc veriùs negant *Salas apud Lugo D.* 31 *n.* 59 *et Sanch dict. n.* 87 *cum Soto, Lop. Reb. etc.* Ratio, quià ille, etsi colludat cupiditate ludendi attractus, non tamen censetur ità cedere juri suo, ut possit perdere, et non lucrari. Rectè tamen id admittit *Sanch. cum Lop.* solo casu, quo ex conditione colludentis, et ex parva quantitate ludo expositâ, probabiliter præsumatur animus donandi; Vel si ipse colludens non animo lucrandi, sed recreationis gratiâ ludit, nec esset res magni momenti, ut etiàm benè subdit *Sanch. cum Reb.*

« Si tamen filiusfamilias (et idem de religioso ait 876
» *Nav. ap. Less. l. c. d.* 1.) alatur in distanti loco à
» parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid
» insumere in honestum lusum, v. g. 5 ex 100 quià
» talis communiter præsumitur voluntas parentum,
» ut habet *Sot. l. c. Laym. etc.* Ac prætereà potest
» etiàm filius deponere quidquid lucratus fuerit, cùm
» ad hoc etiàm parens censeatur tacitam facultatem
» dare, *Laym. l. c. Bon. de Restit d.* 1 *q.* 3 *p.* 2 *n.* 10
» *et seq.* »

Probabile tamen est, ut mecum senserunt Juniores valdè docti, quòd eò casu, si filius familias nolit solvere amissum in ludo, licitè possit exceptionem opponere, nec teneatur solvere, reservando aliquid ex alimentis. Utrùm autem filiusfamilias possit unâ vice exponere, quod per totum annum perdere potest? Negant *aliqui*, sed probabiliùs affirmant *Sanch. et Diana.* Nec victor tunc tenetur inquirere, an filius poterit, necne, illam summam exponere, nisi sciat quòd iste soleat, cum aliis ludere. Ità *Sanch. Lug. etc. ap. Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1073.

» 3. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contrà 877
» conditiones ludi, et decipiendo; aut fraude, ac
» per injuriam alterum pertraxit ad ludendum; v. g.
» si simularet se planè ignarum lusûs, et sic alterum

» multo imperitiorem provocaret, qui alioqui ludere
» noluisset, aut si conviciis lacesseret, ad quæ vi-
» tanda alter consensisset in lusum, aliàs non con-
» sensurus, *Mol. d.* 517 *Laym. l. c. Bon. d.* 2 *q.* 3 *p.*
» 2 *n.* 3.

878 » 4. Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, et
» hæc alteri parti (v. g. cujus pecunia major est) sit
» nota, isque nihilominùs spondere velit, valet con-
» tractus probabiliter; quià scienti, et volenti non
» fit injuria, ut dicit *Navarr. Medin. Sanch. Dian.*
» Contrarium tamen probabiliùs docet *C. Lugo d.* 31
» *sect.* 6 *n.* 81 *ex Molin. Less. et Bon.* Si autem
» ignota sit, non potest alter lucrari; quià non est
» æqualis conditio utriusque, et alter nulli se expo-
» nit periculo. Vid. *Azor. p.* 3 *l.* 5 *c.* 25 *q.* 7. *Bon. d.*
» 5 *q.* 3 *p.* 2 *q.* 36 *n.* 3. *Salas de ludo, dub.* 13 *num.* 3
» *Escob. et Card. Lug. l. c.* »

879 An valeat sponsio, si quis manifestet se certò rem scire et, hoc non obstante, alter perseveret in sponsione? *Prima sententia* cum *Viva de Lugo art.* 4 *Salm. de Contr. c.* 4 *n.* 64 *et ibid Sanchez, Trull. Dian. Villal.* affirmat valere quià alter suæ pertinaciæ detrimentum imputare debet. Sed *secunda sententia* mihi multo probabilior, quam sequuntur *Lugo D.* 31 *n.* 83 *et Croix l.* 4 *n.* 1068. tenet contractum esse nullum; pari modo, ac si quis pertinaciter emere velit gemmam falsam pro verâ. Tunc enim, quamvis venditor manifestet illi veritatem, si tamen ille pro verâ emat, adhùc emptio est nulla, cùm ibi non alius contractus interveniat, quàm emptionis; nec emptor animum habet transferendi dominium suæ pecuniæ alio titulo, quàm emptionis; quæ cùm sit injusta, quoad substantiam, nulla est. Excipitur 1. Si ille, qui à initio certus videbatur de aliqua re, posteà, altero contradicente, ac spondere volente, incipiat dubitare advertens jam aliàs se deceptum deprehendisse, etiàm in iis quæ sibi certa apparebant, tunc enim poterit lucrari. Ità *Lugo n.* 79. *Tourn. t.* 1 *p.* 555. *Ronc. de Contr. c.* 3 *q.* 2 *R.* 2. *Anacl. de Spon. qu.* 9 *n.* 116. *cum Molin.* Prætereà ego ex-

ciperem, si sponsor deceptus suam assertionem habe- ret pro dubia, quià tunc spontè vult perdere: Quandò enim credit certum, quod ipse asserit, tunc spondet, non quià vult cedere juri suo, sed quià decipitur, undè non habet voluntatem perdendi; sed quandò alter prodit suam assertionem ut certam, et ipse de assertione sua incipit dubitare, et tamen pertinaciter vult spondere, tunc cessat sua deceptio, et ipse verè vult perdere, casu quo res se habeat, ut alter asserit. Pròut si venditor asserat gemmam esse falsam, et emptor jam dubitans vult pluris emere, etiàmsi deindè detegatur falsa esse, benè poterit venditor pretium illud retinere.

« 5. Per se quidem, et jure naturæ licita est etiàm » sponsio de futuro eventu, qui damnum proximi » conjunctum habet, v. g. Petrum intrà annum mo- » riturum (etsi enim detur occasio optandi, vel ma- » chinandi mortem Petro, id est per accidens: po- » testque idem periculum esse in censu vitalitio): » jure tamen humano sæpè prohibetur, *C. Lugo l. c.* » *n.* 74.

» 6. Etsi sponsio cum conditione illicita, v. g. plus » altero potaturum, sit illicita, quià inducit ad pec- » catum; quod tamen eâ lucratus es, non tenêris » restituere, *Sanch. Lug. Diana p.* 7 *t.* 9 *R.* 69.

» 7. Probabile est, quod docent *Molin. etc.* dùm 880
» quis, minis, vel conviciis ad lusum inductus est, » et perdit, victorem non tenêri restituere, quià talis » absolutè voluntariè lusit, *Ron. l. c. ex Mol. et Garc.* » contrà *Az. Less. Regin. Fill. etc.* communiter. »

Quæritur igitùr an, si quis cogat injuriosè alterum, ad ludendum, possit posteà retinere quod lucratur? *Prima sententia* negat, quià damnum ex injuria secutum omninò est restituendum. Ità *Lessius l.* 2 *c.* 26 *n.* 9. qui vocat communem cum *Malder. Steph. et aliis apud Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1080. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Molin D.* 516 *cum Trull. Hurt. Dic. et Dian. apud Croix l. c. ac Garc. apud Less. n.* 8 et probabilem putant ipse *Less. et Bus. ut suprà*, affirmat

posse retinere, quià tunc non coactio, aut ludus, sed potiùs casus, aut peritia cogentis fuit causa damni: si enim, dicunt, iste cogens perderet jam solvere utique teneretur, et alter posset retinere, ut communiter docent *ib. S. Thom. S. Antonin. Less. etc.* Ergò vice versâ, si vincit potest retinere. Hæc sententia, per se loquendo, mihi probabilior est (nisi collusor, qui coegit, superaret coactum in peritia ludendi; eo enim casu sentio, tenêri ad restituendam saltem partem lucrati, juxtà mensuram peritiæ quæ præcelleret alteri). Ratio; quià contractus ille, non obstante injuriâ metûs incussi, fuit satis utrinque voluntarius, et validus, juxtà communiorem sententiam relatam *n.* 717. Neque obstat dicere cum *Tourn. t.* 1 *p.* 553 quòd eo casu teneatur cogens ad restitutionem, quià esset causa damni, cùm ex ejus injuria alter damnum patiatur. Nam respondetur ex *D. Thom.* 2. 2 *q.* 62 *a.* 7. cujus verba retulimus *n.* 562 *v. Secunda*, quòd irrogans injuriam, tunc teneatur ad restitutionem, quandò injuria per se conjuncta est cum damno; sed in casu nostro damnum non est de se annexum injuriæ, cùm metum passus, sicùt perdidit, ità æquè poterat lucrari; ergò damnum non provenit ex injuria, sivè ex metu incusso, sed ex infortunio et casu. Dixi *per se loquendo*, nam si metum passus petat restitutionem pecuniæ amissæ, rectè docet *Less. l. c. c.* 26 *n.* 10. tenêri incutientem metum, lucratum restituere, juxtà dicta *dict. n.* 717 *v. Quæris* 2. Quid verò, si ille cogat tantùm per preces importunas? *Sanch. Nav. Sylv. ap. Croix ib.* adhùc tenent eum non posse lucrum retinere. Sed longè probabiliùs contradicunt *Less. l. c. et plurimi cum Dian.* quià preces non tollunt voluntarium, sicùt nec minæ, ut ex communi asserit *Bus. hic cum Bann. et Mol.*

Quid, si victus cogat injuriosè vincentem ad ulteriùs ludendum, et posteà vincat aliud ultrà amissum, an possit retinêre? Negat *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1080. *in fin.* nisi victor ex more lusûs haberet jus cogendi alterum ad ulteriùs ludendum. Sed alii DD. ut *Adrianus*, *Tol. Mol. Garç. etc. apud eumdem Croix l. c.* dicunt: non te-

nêri eum ad restitutionem; Et hos sequor juxtà mox suprà dicta, nam idem est cogere ad ludendum, quàm ad ulteriùs ludendum. Potest tamen coactus, ut diximus, repetere quod post coactionem amittit.

» 8. Communior sententia est tenêri restituere » qui lusit, vel certavit, certò præsciens se victurum » esse. Contrarium tamen, nempè non tenêri, dummodò dolus abfuerit, tenent *Tol. et Sa*, V. *Contractùs*, quià non tenetur quis ex justitia suam peritiam, vel scientiam adversario declarare? Sed is suæ temeritati imputet, quòd ausus fuerit cum eo deponere, cujus scientiam non norat. V. *Bon. l. c. n.* 4 *Dian. p.* 7 *c.* 9 *R.* 62. 881

» 9. Nón tenetur restituere, qui utitur astutiis illis, quas regulæ lusûs, et consuetudo recepta patitur; cùm uterque sciat, tales astutias esse solitas, et sic tacitè in illas liberè consentiat, *Azor. Filliuc. Less. Bon. l. c. p.* 2 *n.* 2. v. g. 1. Si potiores chartas habens, et securus de victoria augeat sponsionem, vel simulet metum, ut adversarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsionem, ut sic relinquatur sibi, quod erat appositum, *Cardin Lugo, Salm. Sanch. Dian. p.* 7 *t.* 9 *R.* 43. 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, et absque fraude; secùs, si ità se collocet, ut possit videre; vel si alium constituat, à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas antè non signarat, nec noverat, *Trull. Sanch. Lug. Dian. p.* 4 *t.* 9 *R.* 50 *et* 52. 882

» 10. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis; v. g. suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel utitur notatis, aut iis, quas antè novit, ignorante socio, vel arte quâdam eas componit, etc. tenetur restituere non tantùm lucrum, sed etiàm quantùm alteri valebat spes lucrandi, imò etiàm colludendi, *Reg. Amic. Trull. Dian. l. c. R.* 42. vid. etiàm *p.* 4 *t.* 3 *R.* 25. *et Bon. de Rest. d.* 2 *q.* 3 *p.* 2.

Certum est, quòd fraudator teneatur restituere non solùm id, quod lucratus est, sed etiàm quod alter justè lucraturus erat, si fraus abfuisset : ità *Less. l.* 2 *c.* 29 *et Salm. c.* 4 *n.* 58. *cum Bon. Vill. et Trull.* In dubio tamen, an alter fuisset lucraturus, non potest quidem fraudans retinere lucratum, quià saltem est dubius, an justè lucratus sit : sed non tenetur quantitatem expositam alteri dare, quià melior est conditio possidentis : cùm alter non erat certò lucraturus, ut dicunt *Less l. c. et Salm. ib. cum Sylv. Dian. Villal. et Trull.* Sed meliùs sentit *Contin. Tournely t.* 1 *p.* 552. *cum aliis*, tenêri ad dandum alteri, quantùm valebat spes victoriæ, quam colludens cessante fraude habuisset; Modò (intelligendum dico) in colludente potior fuisset spes lucrandi, quàm periculum perdendi; Ratio, quià eo casu spes illa, quo alter per fraudem privatus est, jam aliquo pretio digna erat.

Qui lusit, quià fraudulenter monitus fuit ab altero, qui vidit socii chartas, certè lucrum restituere tenetur, nisi antè monitionem jam illum jactum (vulgò *Posta*) ludere statuisset. In dubio tamen, an fuisset lusurus, si monitus non fuisset, alii dicunt tenêri restituere totum lucratum; Sed probabiliùs tenêri tantùm pro ratâ dubii judicat communis sententia cum *Croix l.* 3 *p.* 2 *et ib. Bon. Sanch et Dian.* Quid, si post monitionem adhùc eventus ludi esset dubius? *Sanch. ib* dicit, non tenêri ad restituendum aliquid : Alii dicunt tenêri ad totum. Probabiliùs dico tunc tenêri etiàm pro ratâ dubii, cùm dubia sit illatio damni : Sed quià adfuit certa injustitia ob illam majorem fraudulentam probabilitatem vincendi, ideò tenetur ad aliquid. Nota hîc, non tenêri lusorem monere alterum de suo errore, puta, si det manum, si numeret pro se minora puncta, *Croix ib. n.* 1043 *cum Sanch.* Quià sic fert communis mos lusorum.

» 11. Si ludens habeat animum non solvendi, vel
» si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeò
» nec retinere, quod est lucratus, quià fraudulenter
» decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sci-
» ret, *Less. l. c. d.* 5. *n.* 31. *Regin. n.* 388. *Bon l. c.*

» 12. Peccant graviter, et communiter mortaliter, » qui totos se lusibus tradunt, cùm sciant in gravia » se indè peccata labi, aut impotentes reddi ad solvenda debita, vel alendos liberos, et uxorem, etc. » *Sanch. Trull. c.* 17. *dub.* 1.

» 13. Ludere pro Psalmo, vel Oratione Dominica » recitanda non est peccatum, nec irreverentia, *Nav.* » *Reb. Sanch. Dian. p.* 7 *t.* 9 *R.* 1. »

Quæritur hîc an liceat ludere precibus sacris, applicandis pro victore? Negant *Habert*, *ac Lop. Vega*, *etc. apud Conc. t.* 7 *p.* 662. *n.* 4. quià non licèt miscere sacra profanis; imò dicunt esse simoniam, si vellent victos civiliter obligare. Sed meritò affirmant licere idem *Conc. l. c. et Tour. t.* 1 *p.* 553 *cum Henrico a S. Ignatio.* Ratio, quià malum quidem est adhibere spiritualia propter profana; adhibere verò profana propter spiritualia, licitum et bonum est: Idque probat piorum usus. Sicùt autem licitum est permutare spirituale cum spirituale, ut diximus *de Simon. p.* 105 *n.* 72 sic etiàm licèt, nec est simonia, invicem se obligare ad præstanda spiritualia. Si verò unus luderet pecuniâ, alter precibus, hoc certè esset simonia.

» 14. Peccat idem ludens, si lusus lege positivâ 883 » sit prohibitus, ut lusus alearum, et similes, qui » magis in fortuna, et casu, quàm in industria fundantur. At laicis ratione circumstantiarum sub veniali, clericis sub mortali prohibentur, *Less. l.* 1 » *c.* 26 *n.* 6. Intellige, si clericus crebrò, perque longum tempus luserit, non autem, si per brevè tempus, et causâ recreationis, et absit scandalum; » quia Canones id prohibentes non videntur recepti, » nisi quatenùs id fieret cum periculo scandali; ut » *habet Less. l.* 3. *tract.* 4 *c.* 21 *n.* 1. Notat autem *Diana p.* 7 *t.* 9 *R.* 2 *et ex Lug. Dicast. Amic. Trull. etc.* » prædictis legibus per contrariam consuetudinem » ità derogatum esse, ut non tantùm laicus, sed etiàm » clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, et simùl pro lucro moderato ludat chartis, vel » aleis: In Religiosis tamen (apud quos disciplina re-

» gularis viget), uti et Episcopis, è peccato gravi ex-
» cusari vix posse, *ibid. Resp.* 4 *ex Molin. Dic. Lug.*
» *etc.* etsi *Sanch.* conetur excusare, si urgeat necessi-
» tas, v. g. excitandi, aut recreandi infirmum, vel si
» parùm ludat ob solam recreationem.

» 15. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxtà
» sententiam probabiliorem non tenetur ad restitu-
» tionem antè judicis sententiam: quià jura non an-
» nullant contractum, nec impediunt acquisitionem
» dominii, sed tantùm concedunt, ut possit repeti.
» An verò, qui tali lusu perdidit, teneatur posteà ad-
» hùc solvere? Alii negant; vide *Less. hic dub.* 5. *Mol.*
» *Reg. Fill. etc.* Alii affirmant ut *Azor. Reb. Val. etc.*
» apud *Bon. l. c. p.* 3 *n.* 2. Vide *Diana p.* 2 *tr.* 7 *R.* 8
» *et p.* 7 *t.* 9 *R.* 21. »

884 Omnia hæc, operæ pretium est, singula fusiùs, et sedulìùs ad trutinam revocare. Antè omnia hìc prænotandæ sunt leges, quæ tàm de jure Canonico, quàm Civili, prohibent ludos vetitos. De jure Canonico in *Can.* 42 *et* 43. *Apost.* qui refertur in *c.* 1. *Dict.* 35 sic habetur: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ, atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certè damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur: Similiter etiàm laicus.* Item in *c. Clerici de vita et Hon. Cler.* dicitur: *Ad aleas etc. taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint*: Item in *c. Inter dilectos. De Excess. Prœl.* Pontifiex declaravit, indignum Beneficio quemdam clericum *aleatorem manifestum*, et proindè consuetudinem talis lusûs in Clericis penitùs improbavit, eamque dixit *pravam, ac corruptelam.* Item Conc. Trid. *Sess.* 22 *c.* 1 quòad hanc materiam, et Clericos, antiquos Canones eorumque pœnas in usum revocari præcepit, non obstantibus quibuscumque consuetudinibus. De jure autem Civili in *l. Alearum C. de Rel. et Sumptib. fun.* generaliter prohibetur lusus alearum, adeò ut *nulli liceat in publicis, aut privatis domibus vel locis ludere, aut inspicere; Et si contrà factum fuerit, nulla sequatur condemnatio* (id est victi

ad solvendum), *sed solutum reddatur, et actionibus competentibus repetatur ab iis qui dederunt.* Idem sancitur in *l.* 1 *et* 3 *C. de Aleatoribus.* Idem statutum est jure Hispano pro ludentibus pecuniâ creditâ; Vid. *Salm de Contr. c.* 4 *n.* 63.

Hinc videndum, an et quomodò peccent Laici; 885
Clerici, Religiosi, et Episcopi, aleis ludentes. Et 1. quod ad *Laicos* pertinet, commune, et certum est inter DD. quòd hujusmodi lusus non sit eis vetitus sub gravi, ut cum *Bus.* tenet *Sanch. Cons. l.* 1. *c.* 8. *dub.* 25 *n.* 5. *Lug. de Just. D.* 31 *n.* 9. *Mol. de just. D.* 510. *Hurt. cod. tit. D.* 8. *diss. et Diana p.* 7 *tr.* 8 *Res* 2 cum aliis communiter. Imò probabilissimum est cum *Bus.* quòd, respectu ad leges suprà relatas, Laici ne venialiter quidem peccent, ut dicunt *Less. l.* 2 *c.* 26 *n.* 6. *Spor. tract.* 6 *de* 7 *Præc. c.* 6 *et Sa, Val.* et alii communiter *ap. Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1086 Quià (ut dicunt AA. præfati) leges civiles prohibentes obligant laicos tantùm ad pænam, non verò ad culpam; datur enim ibi victis actio repetendi amissum, ut ex *d. l. Alearum*, ut suprà. Canon autem citatus *Episcopus*, quoad laicos est consuetudine derogatus ut dicunt communiter DD. vide infrà *n.* 895. Dixi, *respectu ad leges relatas*, nam, utrùm peccent venialiter laici ludentes principaliter propter lucrum? Negant alii *ap. Lugo n.* 4. Quià non est peccatum ordinare medium ad finem utilem; si ergò lucrum honestum sit utile, ludere propter illud, culpâ caret. Sed probabiliùs, præcisis circumstantiis, puto cum *P. Conc. t.* 7. *p.* 601 *n.* 3 non excusari à culpa veniali, quià (ut docet *D. Th.* 2 2 *q.* 77 *ar.* 4.) omnis negotiatio propter lucrum cupiditati deserviens, quamdam turpitudinem habet. Idque claré probatur ex *cap. Quicumque*, 14 *Qu.* 4. ubi dicitur: *Quicumque tempore messis, vel vindemiæ, non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam... hoc turpe lucrum dicimus.*

Sed dubitatur 1. an peccet graviter ludens ludo ve- 886
tito principaliter ob lucrum? Affirmant *Sylv. vers. Ludus q.* 4 *et Abul. Gabr. Ricch. ac Comit. apud Dian.* 4.

c. R. 1 *et Caj. S. Antonin. Gutt. etc. apud Sanch. l. c. c.* 8 *n.* 7. Quià (ut dicunt) esto intentio lucri non sit mortalis, quandò ludus est illicitus, mortalis tamen est, quandò ludus est prohibitus: quià in illo ludens intendit expoliare proximum medio illicito. Sed communiter, et meritò negant peccare graviter *Sanch. dict. n.* 6 *cùm Alcoz. Mol. D.* 510. *Lugo D.* 31 *n.* 5. *Hurt. D.* 8 *diff.* 2 *et Dian. l. c. R.* 1 *cum Val. Reb. et communi.* Ratio, quià intentio lucri non potest esse mortalis, quandò ludus est talis, ut per ipsum validè transferatur dominium, eò quòd tunc ludens licito medio intendat lucrum, licèt ludus, sivè modus lucrandi sit illicitus. Imò *Lugo*, *et Diana*, probabiliter dicunt nec veniale esse, si ad honestum finem lucrum intendatur.

Dub. 2. an victor tali lusu teneatur restituere lucratum antè sententiam Judicis? Affirmant *Sylv. S. Antonin. Arm. Tab. etc. apud Sanch. Cons.* 1 *c.* 8 *d.* 1 *n.* 2 *ex dict. l. Alearum*, ubi dicitur quòd, si victus *solverit, solutum reddatur, et competentibus actionibus repetatur.* Sed negandum cum *Busemb.* et communi sententia, quam tenent *Laym. l.* 3 *tr.* 4 *c.* 21 *n.* 3. *Lug. D.* 31 *n.* 60. *Salm. de Contr. c.* 4 *n.* 62. *Sporer c.* 6 *n.* 82. *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1086. *Sanch. l. c. n.* 3 (qui meritò dicit hanc sententiam omninò tenendam) *Less. c.* 26 *n.* 17 qui vocat veram cum *Sot. Mol. Med. Covarr.* et aliis communiter. Ratio, quià (uti patet ex verbis Legis, ut suprà) ibi non declaratur irritus contractus, sed tantùm datur victo actio ad repetendum. Et idem dicunt *Salm. n.* 63 *et Lugo n.* 67 de lege Hispana vetante ludum ad creditum. Addunt tamen *Salm.* hoc valere solo casu quo victus liberè solverit, sciens ad id non teneri; Sed *Lugo n.* 67. *Dian. l. c. R.* 24 *et Dic. ap. Croix l. c. n.* 1087 probabiliter dicunt victorem posse retinere lucratum, etiàmsi victus ignoraverit posse negari solutionem: quià recepit ex contractu valido, et victus jam habebat obligationem naturalem solvendi, licèt ex jure positivo potuisset exceptionem opponere.

Dub. 3. an, si victor impediat, ne Judex eum obliget ad restitutionem, teneatur restituere? Respondetur affirmativè, si impediat vi vel fraude; secùs, si alio modo. Ità communiter *Lug. D.* 31 *n.* 62. *Less. c.* 26 *n.* 21. *Sanch. dub.* 2 *n.* 2. *Mol. Disp.* 514. Quià victor non tenetur restituere, nisi post sententiam. An autem victor interrogatus à Judice teneatur fateri quidquid ludo vetito lucratus fuerit, et an aliàs obligetur restituere? Negant *Mol. et Sanch. ap. Lugo n.* 63 et alii cum *Diana p.* 7 *tract* 9 *R.* 27 et probabile putat *Less. n.* 22 si id probatum non sit saltem semiplenè. Ratio, quià, cùm victor examinetur criminaliter, ut puniatur privatione lucri in pœnam criminis, non tenêtur fateri, quandò crimen est occultum. Sed probabiliùs *Lugo n.* 64. *Less. dict. n.* 21 *et Croix n* 1090 affirmant. Ratio, quià hîc non agitur de punitione, sed de restitutione concessâ à lege, quæ est dispositiva in favorem eorum qui perdunt, non autem pœnalis; si enim esset pœnalis, restitutio non esset facienda victo, cùm ipse etiàm particeps fuisset delicti, sed Fisco, vel pauperibus. Regula autem, quòd reus non teneatur fateri veritatem occultam Judici interroganti sinè semiplena probatione, ut docent *Less. l. c. et c.* 31 *n.* 9 *et Lugo n.* 63 valet tantùm in causis criminalibus, non in civilibus. 888

Dub. 4. an, qui ludit ludo vetito cum animo repetendi in judicio, possit retinere lucratum? Negant *Less. c. n.* 26 *n.* 31 *et Mol. Reg. ac Dic. apud Croix n.* 1088 quià tolleret æqualitatem contractûs, cùm eo casu possit lucrari, et non perdere. Sed probabiliùs affirmant *Lugo D.* 31 *n.* 53. *Sanch. l.* 1 *c.* 8 *dub.* 5 *n.* 1 *et Sporer p.* 84. Ratio, quià ex una parte contractus fuit validus, cùm intentio non adimplendi minimè irritet contractum; et ex aliâ parte contractus remanserit æqualis, exceptio enim non solvendi utrique parti semper competebat. Hinc, si iste lucretur, retinet ex contractu valido: si verò perdat, negat solutionem, utens beneficio quod lex ipsi tribuit. 889

Dub. 5. an qui ludo vetito perdidit, teneatur sol-

vere? *Prima* sententia valdè probabilis affirmat, et hanc tenent *Sayr. l.* 9 *c.* 22 *n.* 21 item *Val. Bann. et Reb. apud Bon. de Ludo quæst.* 3 *p.* 3 *n.* 2 et probabilem vocant *Lugo D.* 22 *n.* 301 *et Salm. c.* 4 *n.* 62. Ratio, quià jure naturali contractus fuit validus, et ideò victus illi tenetur stare donec judicialiter exceptionem opponat, vel petat restitutionem. *Secunda* verò sententia communior et probabilior negat, eamque tenent *Sanch Dec. l.* 2 *c.* 13 *n.* 144. *Less. l.* 2 *c.* 26 *n.* 24. *Lugo Dict. D.* 22 *n.* 300 *et D.* 31 *n.* 70. *Viva de Ludo q.* 9 *ar.* 4 *n.* 1. *Salm. c.* 4 *n.* 62 *et Spor. tract.* 6 *n.* 7. *Præc. c.* 6 *n.* 83 *cum Nav. Tol. Mol. et Laym.* Ratio, ut dicunt *Salm. l. c. et c.* 1 *n.* 71 *ac Less. n.* 24 quià in citata *l. Aleorum C. de Relig. etc.* videtur ablatam fuisse omnem obligationem solvendi adhùc naturalem, dùm in ea sancitur, *ut victus non cogatur solvere.* At frustrà (ajunt) diceretur ludentem non posse cogi ad solvendum, si in foro conscientiæ aliàs cogeretur. Sed hæc ratio probaret enim quòd ex tali lusu vincens teneretur antè sententiam restituere lucratum, quià, si victus obligationem naturalem non haberet solvendi, injustè ille reciperet; sed huic contradicit communis sententia, quam tenent ipsi *Salm. et Less.* ut vidimus suprà in dub. 2. Ratio igitùr potior est, quià lex, nisi obligationem naturalem non auferat, cùm tamen sit lata non tantùm in pœnam victoris, sed etiàm in favorem victi, dando jus victo ad se defendendum exceptione vel repetitione soluti, dat etiàm jus absolutum ad non solvendum; At quid enim is tenetur solvere, si potest solutum statim repetere? Hoc confirmatur ex *l. Creditari.* 5 *de Pactis*, ubi dicitur: *Frustrà solvitur quod statim repetendum est.* Idque probabile putat *Lugo, D.* 31 *n.* 302 (contrà *Mol.*) etiàmsi victus ob verecundiam non haberet animum excipiendi, vel repetendi in judicio.

890 Dub. 6. an, si uterque ludens renunciaverit beneficio legis, poterit victus negare solutionem? Rectè affirmant *Less. c.* 22 *n.* 26 *et Lugo D.* 31 *n.* 65 si renunciaverint sinè juramento, quià beneficium legis

datum est in bonum commune, et ideò invalida est cessio ludentium. Benè tamen advertit *Lugo ib.*, quòd, si post solutionem fieret illa, cessio valida videatur et irrevocabilis; quià esset nova gratuita donatio independens à ludo. Si verò lusores renunciaverint beneficio cum juramento, rectè distinguit *Less. l. c.* et dicit, quòd si juraverint tantùm se soluturos, tenerentur quidem solvere, sed poterunt posteà solutum repetere. Secùs, si juraverint etiàm non repetituros, quià, licèt ludus sit vetitus, permissum tamen est et licitum solvere tali ludo amissum, illudque non repetere; ac ideò valet quidem tale juramentum, utpotè de re licita, ut mox videbimus in quæstione sequenti, contrà *Salmant.*

Quæritur enim, utrùm eo casu possit victus petere à Prælato relaxationem juramenti? Affirmant alii apud *Less. c.* 26 *n.* 27 proùt dicitur de Juramento de solvendis usuris. Sed veriùs negat *Less. l. c. cum Mol.* quià hîc intervenit contractus validus, qui non intervenit in pacto solvendi usuras. Dicunt autem *Salm. de Jur. c.* 3 *n.* 6 prædictum juramentum solvendi amissum in ludo vetito, reverà non indigere relaxatione, quià est de re illicita contrà bonum commune, cùm ob commune bonum sint vetiti tales lusus. Sed benè contradicit *Sporer de Jur. c.* 1 *n* 21 dicens, verum esse, quòd juramentum contrà id quod leges prohibent, per se sit irritum, ut probat *Palaus D.* 3 *p.* 8 *n.* 6. Sed in nostro casu advertendum, quòd lex, quàmvis prohibeat hunc lusum, non prohibeat tamen sed benè permittat solvere perditum: Hinc concluditur, quòd juramentum ludendi lusu vetito esset quidem nullum, quià lusus est vetitus, et contrà bonum commune; non autem est nullum juramentum solvendi amissum, quià hoc à lege non prohibetur. 892

Dub. 7. an victus, qui jam solverit, possit occultè sibi compensare solutum? Affirmat *Adrianus*, et probabile putat *Angles apud Sanch. l.* 1 *c.* 8 *dub.* 2 *n.* 5. Sed oppositum est omninò tenendum cum *eod. Sanch. Arag. Met. Lop. l. c. Sporer tr.* 6 *n.* 82. *et Lugo D.* 31. 893

n. 71. *cum Sot. Led. et communi*. Ratio, quià dominium pecuniæ solutæ jam validè translatum est, undè repeti non potest, nisi coram Judice: Sed quid si victus repetat solutum, petendo rescissionem contractûs, et victor renuat restituere? Perpende dicta *n*. 717.

894 Dub. 8. et ultimò utrùm, si victus fictè minitetur in judicio repetere solutum, possit titulo transactionis aliquid recipere à victore? Negant *Mol. d*. 514. *Bonac. de Ludo* §. 3. *n*. 13. *et Lugo D*. 13. *n*. 72 *cum Salas*, et fusiùs *D*. 27 *n*. 167. quià (ut dicunt) contractus ille transactionis factus est per dolum dantem causam contractui, scilicet per metum qui reverà non aderat deficiente animo repetendi; et ideò victus nihil potest accipere, et si accipit, tenetur restituere. Sed probabiliùs affirmant posse accipere *Less. l*. 2 *c*. 17 *n*. 42. *Sanch. de Matr. l*. 4 *D*. 9. *Pal. t*. 1 *tr*. 2 *D*. 1 *p*. 10 *n*. 5. *Dian. p*. 3 *tr*. 4 *n*. 24 *et Trull. ac. Dic. ap. Croix l*. 3 *p*. 2 *n*. 1086. Ratio, quià, licèt victus non habeat animum, habet tamen potestatem repetendi; quâ se privat imposterum per talem transactionem; et victor reverà non dat, ut illum animum deponat, sed ut cedat juri suo repetendi, proùt reverâ cedit.

895 II. Quoad ad *Clericos* verò pertinet, aliter rès se habet quàm quòad Laicos. Sed prænotandum, quòd Canones vetantes ipsis ludos alearum afficiant solos Clericos in Majoribus constitutos, et Beneficiatos, ut dicunt communiter *Roncag. de Ludo c*. 1 *q*. 3. *Lugo de Just. D*. 31 *n*. 12 *cum Less. et Salas*, item *Sanch. Cons. l*. 1 *c*. 8 *dub*. 28 *n*. 8 *cum Nav. et Lop*. contrà *Alcoz*. Ratio, quià (ut ajunt) Canon *Episcopus*, in principio relatus, quòad alios Clericos saltem ex consuetudine derogatus est sicùt quòad Laicos. Quòad Beneficiatos autem vide dicta *n*. 831 *v*. *Communi*.

896 At dubitatur 1. an prædicti Clerici in Sacris, aut Beneficiati peccent graviter, aleis ludendo frequenter et in magna quantitate? *Salm. de Contract. c*. 4 *n*. 60 quàmvis probabilem putent sententiam affirmativam, negant tamen hos peccare mortaliter, cessante scandalo. Ratio eorum, quià præfatæ leges vel ab initio

non obligârunt, nisi ad pœnam, vel ex consuetudine sunt abrogatæ; et citant pro sua sententia *Sanch. Less. ac alios, Apud Dianam*; Sed *Sanchez Less. et alii apud Dianam*, ut infrà videbimus, expressè oppositum tenent. Undè omninò dicendum ipsos peccare mortaliter cum communi sententia, quam tenent *Sanch. d. dub.* 28 *n.* 7. *Less. l.* 2 *c.* 29 *n.* 6. *Spor. tr.* 7 *in* 7. *Præc. c.* 6 *n.* 80. *Mol. D.* 512 en alii infrà citandi: Ratio; tùm quià juxtà Canones (ut pro certo habet *Dian. p.* 7 *t.* 9 *R.* 3) damnantur de mortali Clerici publicè et frequenter aleis ludentes; tùm quià, licèt Canones prohibentes hodiè non sint in tota sua observantia (ut concedunt *Less. et Lugo ll. cc. ac Fill. tr.* 37 *c.* 4 *n.* 59) tamen non sunt omninò aboliti, cùm lusus alearum de ipso jure naturali notabiliter dedeceat statum ecclesiasticum, ut mox dicemus dubio sequenti.

Dub. 2 an peccent graviter Clerici frequenter ludentes aleis, etsi in parva quantitate? *Prima* sententia negat, quam tenent *Sylv. v. Ludus, q.* 4. *Nav. Sum. c.* 19 *n.* 12 item *Abb. S. Anton. Gutt. Lop ap. Sanch. dub.* 28 *n.* 6. Ratio istorum, quià frequentia ludendi, licèt aggravet peccatum, non tamen mutat speciem, ut de veniali reddat mortale. Affirmat verò *secunda* sententia communissima, quam sequimur, et tenent *Cajet.* 2. 2 *q.* 168 *ar.* 3 *dub.* 3. *Ang. v. Ludus, n.* 4. *Arm. eod. verb.* §. 4. *Hurt. de Just. D.* 8 *diff.* 3. *Viva de Contr. q.* 9 *ar.* 4 *n.* 6. *Sanch. l. c. n.* 7 *cum Alcoz, et Palac. Laym. l.* 3 *tr.* 4 *c.* 21 *n.* 1. *Mol. D.* 512. *Less. c.* 26 *n.* 6. *Roncag. de Ludo c.* 1 *q.* 3 *R.* 2. *Spor. l. c. n.* 80 *et Dian. cum aliis dict. Res.* 3 *et p.* 4. *R.* 183 ubi vocat hanc sententiam communem, aitque ab ea non discedendum. Idem sentit *Bus.* ut suprà (modò tamen ludus non solùm sit frequens, sed etiàm per longum tempus, ut etiàm loquuntur *Less. et Wigandt t.* 8 *Ex* 4 *n.* 77.) Ratio, quià, ut jam suprà indicavimus, et ut docent *Sanch. n.* 6 *et Mol. ac Ronc. ll. cc.* frequentia talis lusûs de jure naturæ dedecet valdè Ecclesiæ Ministros. Neque consuetudo id excusare potest, quià, ut Pontifex declaravit in *c.* 897

Inter dilectos, *de Vita et honest. Cler.* talis consuetudo tamquàm vera corruptela, est omni tempore improbanda et removenda. Qualis autem sit hæc frequentia mortalis? *Bordon* putat esse ludere semel in hebdomada, sed *Roncaglia* meritò id putat nimis regidum. Imò *Less. d. n.* 6 *et Wigandt l. c.* sentiunt non damnandos de mortali Clericos ludentes ad breve tempus, etsi crebrò, recreationis causâ nisi propria statuta Diœcesis, vel Ordinis id prohibeant.

898 Dub. 3 an peccent graviter Clerici ludentes aleis in magna quantitate, etsi non frequenter? Affirmant *Sporer d. c.* 1 *n.* 80 *et* adhærent *Mol. D.* 512 *ac alii apud Nav. Man. c.* 24 *n.* 9 negat *Salas apud Lugo D.* 31 *n.* 11 et consentit *Laym. d. c.* 21 *n.* 1 citans *Less. et Reb.* nisi fiat publicè, et cum scandalo: Dicit enim *Laym.* quòd Canones (ut habetur in *cit. cap. Inter dilectos de Excus Præl.*) loquantur tantùm de publico aleatore, et his lusibus dedito.

899 Ex his omnibus dico I. non peccare graviter Clericos, qui rarò, moderatè, et privatim sinè scandalo aleis ludunt. Imò probabiliter nec venialiter, si ludant recreationis gratiâ in loco, ubi præfati Canones non regidè observantur, ut dicunt *Mol. D.* 512. *Laym l. c. n.* 2. *Spor. n.* 80 *et Dian. p.* 7 *tr.* 9 *R.* 3 *in fin. cum Dic. et Amic.*

900 Dico II. præfatas sententias, quæ damnant de mortali Clericos aleis ludentes, non procedere in ludis chartarum, qui non sunt meræ sortis seu fortunæ. Confundunt alii ludum alearum cum omni ludo chartarum: Sed immeritò, nam reverâ alea, ut Magistri Idiomatis latini docent, est nomen comprehendens solos ludos sortis, qui non ex arte, sed omninò à casu pendent, et hujusmodi sunt ludi talorum, tesserarum, et similium. Hinc dico, quòd lusibus illis chartarum, qui totaliter pendent à casu, ut sunt lusus volgò vocati, *Bassetta*, *primiera*, et similes, pro his quidem valeant sententiæ præfatæ; Non autem pro aliis, qui sunt tàm industriæ, quàm fortunæ, ut sunt illi qui dicuntur, *Ombre*, *tressette*, et similes. Pro his enim

valdè probabiliter puto cum Auctore Libelli, cui titulus (*Instruz. per li Novelli Confess*) *p.* 2 *c.* 17 *n.* 397 *cum Passerin.* valere sententiam *Salmanticensium*; *ut suprà*, scilicèt non peccare graviter Clericos iis ludentes, nisi alicubi esset specialis prohibitio, aut scandalum. Circà quod benè insuper advertit *Molin. dict. D.* 512 pensandam esse qualitatem personæ, an sit magnæ vel parvæ æstimationis; Clerici enim, qui vitam non tàm exemplarem ducunt, reverâ grave scandalum non ingerunt, si etiàm frequenter aspiciuntur in talibus ludis versari, modò propria ministeria non negligant; imò nec ullum præbent scandalum, si meræ recreationis causâ id faciant. Et hos verè dici potest excusari ab hodierna et universali consuetudine, quæ certè differt ab illâ antiquâ arctâ primitivæ Ecclesiæ disciplinâ.

III. Quod ad *Religiosòs* autem pertinet, dicunt *Lugo D.* 31 *n.* 12. *Sanch. c.* 8 *dub.* 28 *n.* 9 *et Mol. D.* 512 *in fin.* ipsos propter eorum statum, et scandalum aliorum, faciliùs posse graviter peccare, aleis sivè taxillis ludendo. Undè dicunt *Ròncaglia d. c.* 1 *quæst.* 3 *R.* 2 *et Bann. apud Lugo d. n.* 12 quòd Religiosi reformati, ut Capuccini, Jesuitæ, Discalceati, et similes peccent, si semel his lusibus ludant. Et tantò magis id dicendum cum *Salm de Rest. c.* 6 *n.* 95 de eo, qui in his Religionibus viam talibus ludis aperiret: *Roncaglia* autem *l. c. et Sanch. n.* 9 *cum Met.* dicunt adhùc, Religiosos non tàm arctæ observantiæ peccare graviter, si frequenter versentur in his lusibus, etsi sinè scandalo; sed *Salm. l. c. cum Peyrin. Dic. et Ant. à Spir. S.* dicunt, quòd, præciso scandalo, et præcepto in contrarium, hujusmodi Religiosi excusentur à mortali, si ludant in modica quantitate; etiàm à veniali, si ludant ob rationabilem causam; puta ad solandum infirmum, aut socium tristem; et hoc probabile mihi videtur, loquendo de ludis chartarum non meræ sortis, juxtà id quod suprà diximus de Clericis. Addunt *Salm.* id licitum esse etiàm recreationis gratiâ, vel ubi consuetudine permittitur;

sed huic non acquiesco, quià talis recreatio per se dedecet statum Reliosum; neque consuetudo talem indecentiam cohonestare potest. Quantam verò summam possit Religiosus ludo exponere? Modò ludus non sit specialiter interdictus à Regula, *Spor. de 7 Præc. cap.* 6 *n.* 72 censet posse exponere tres florenos quotannis. Alii autem, ut *Lugo de Just. D.* 3 *n.* 144. *Elbel tom. C.* 18 *n.* 655. *Sanch. Dec. l.* 7 *c.* 19 *n.* 79 *cum Nav. Val. Graff. Salon. et Mol. D.* 520 *etc.* probabiliter opinantur, quòd, si Religiosus habeat quotannis centum aureos, possit exponere quinque, dummodò tantumdem eodem anno non impenderit in alios usus non necessarios. Alii tandem, ut *Salm. c.* 6 *n.* 94 *cum Lugo, Mol. Azor. etc.* dicunt cum posse exponere, quantùm sibi subtraheret parcè vivendo de iis quæ sibi ad usum sunt assignata.

902 IV. Et ultimò quod ad *Episcopos* pertinet, isti si ludant aleis, cùm hoc valdè dedeceat statum episcopalem, vix possunt excusari à mortali, ut dicunt *Sotus, et Salzed. apud Sanchez, Cons. l.* 1 *c.* 8 *dub.* 28 *n.* 5 qui *n.* 9 *cum Alcoz.* absolutè eos damnat de peccato gravi, nisi id faciant ad recreandum infirmum. Extrà tamen hanc, vel similem causam, *Alcoz. apud Lugo D.* 31 *n.* 12 ait peccare mortaliter Episcopum, qui semel ludat. Sed meritò (præcisis circumstantiis) *Lugo* hoc putat nimis durum: *Sanchez* autem *ibid.* *cum Meth. et Reb. apud Dian. p.* 7 *tr.* 9 *R.* 4 excusat eum à mortali, si ludat semel ad recreationem; imò *Salas apud Lugo l. c.* eo casu cum excusat etiàm à veniali. Cæterùm ego Episcopum ludentem ludo meræ sortis, etiàm semel, difficulter puto excusari posse à scandalo gravi; Sicùt etiàm censeo, si frequenter versetur in aliis ludis chartarum non omninò fortuitis.

903 An autem peccent mortaliter Clerici, aut Religiosi, qui assistendo inspiciunt ludentes aleis? Hoc quidem prohibetur, ut vidimus, in *c. Clerici, de Vita etc.* ubi eis præcipitur, *ne hujusmodi ludis intersint.* Communiter tamen negant DD, in hoc ipsos peccare mortaliter, nisi essent causa ludi mortalis, vel negligerent

lusores corrigere, vel nisi de tali ludo, quatenùs mortali, sibi complacerent; secùs, si assisterent causâ tantùm se delectandi de industria vel fortuna ludentium. Ità *Sanch. Cons. l.* 1 *c.* 8 *dub.* 29 *cum Cajet. Sylvest. et Ang. ac Dian. p.* 7 *tract.* 9 *R.* 40. Qua de re improbabiliter sentit *Bartholom. de S. Fausto apud Dian. loc. cit.* quòd Clerici et Religiosi assistentes ludis alearum non excusentur à mortali, eò quòd in Bulla S. Pii hoc interdicatur iis sub pœna excommunicationis; Sed censeo præfatum Auctorem quoàd hoc in magnum irrepsisse errorem, nam *Sanch. loc. cit.* loquens de ludo alearum, nîl penitùs meminit de tali Bulla; meminit verò de ea paulò post *dub.* 31 *n.* 5 *et* 12. At ibi observatur, Bullam S. Pii loqui tantùm de Clericis et Religiosis assistentibus agitationibus taurorum, non autem lusibus alearum. Episcopi autem his lusibus ex proposito, et frequenter assistentes difficulter etiàm excusari possunt à peccato scandali gravis.

DUBIUM XIV.

Quid sit contractus Societatis?

904 *Quomodò fit societas?*

905 *De conditionibus requisitis ad societatem. Quid veniat nomine* Damnorum*?*

906 *Quid nomine* Expensarum*? Et an socius possit sibi deducere expensas itineris?*

907 *Qu. I. An capitale sit dividendum, si unus conferat pecuniam, alter laborem? Qu. II. Quomodò deindè dividendum lucrum? Qu. III. An damnum sortis spectet semper ad dominum? Qu. IV. An liceat pactum, ut damnum sortis sit commune? Qu. V. Quandò inter Fratres censetur facta societas? et quid in ea servandum? Qu. VI. Quibus modis finiatur societas?*

908 *An per* Tres contractus *possit exigi lucrum certum, salvo capitali?*

909 *De Societate* Animalium. *Qu. I. Si des rustico pecuniam, ut emat boves ad societatem, et ille in aliud impendat, possisne lucrum exigere? Qu. II. An liceat pactum*

supplendi oves mortuas, interim fructus dividendo?
Qu. III. An liceat contractus, ad caput salvum?
910 *Quid de filio negotiante cum Patre?*

904 » Resp. Is est, cùm aliqui inter se conveniunt, et » contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, » sivè fructiferis, ut pecuniâ, animalibus, industriâ, » labore, etc. commune aliquod lucrum faciunt, » quod, uti et damnum, pro ratione, et rata cujus- » que dividunt inter se, Vid. *Less. Laym. c.* 20. *Bon.* » *q.* 6 *p.* 1. »

Undè spectando id, quod ratio, et justitiæ natura hìc requirit, resolvuntur hi Casus.

» 1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, et » operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam » solam.

» 2. Capitale, seu sors, quam quivis contribuit, si » pereat casu, vel culpâ sociorum levissimâ, contri- » buenti perit. Ubi discrimen est inter hunc contrac- » tum, et mutuum: quià in mutuo sors data aliena- » tur, et dominium ejus transfertur in mutuatarium, » cujus proindè solius periculum ac damnum est, si » casu pereat; in Societate autem, qui sortem confert, » eam non omninò alienat à se; et sicuti commodum, » ac lucrum ad eum spectat, sic etiàm periculum, » et damnum. *Bon. l. c.* »

Tres igitùr sunt præcipuæ conditiones licitæ socie-
905 tatis. I. Ut societas fiat in negotiatione honesta. II. Ut damnum sortis spectet tantùm ad dominum. III. Ut servetur æqualitas, nempè, ut æstimatio laboris æquiparet usum pecuniæ alterius. Vid. *Salm. tract.* 14. *c.* 3 *n.* 96. *Viva de contr. q.* 9 *art.* 3 *n.* 2. et alios passim. IV. Conditio est, ut uterque socius subeat onus damnorum, et expensarum. Nomine autem *damnorum* veniunt tantùm damna illa, quæ solo intuitu societatis obveniunt socio, puta, si ipse causâ custodiendi, vel transferendi, vel comparandi merces diripiatur à

latronibus ut habetur ex *l. Cum duobus*. §. *Damna*, ubi dicitur: *Damni partem dimidiam* (alterum) *agnoscere debere tàm pecuniæ, quàm rerum cæterarum, quas secum non tulisset socius, nisi ad merces communi nomine comparandas proficisceretur*. Non tamen veniunt damna, quæ remotè occasione societatis socius patitur, puta, si occupatus in societate prætermittat acquirere legatum sibi relictum, negotiis domûs suæ providere, etc. ità *Bon. de Contr. D.* 3 *q.* 6 *p.* 4 *n.* 1. *Cont. Tourn. tom.* 1 *p.* 523 *et alii*, *ex l. Socium*. §. *Socius. ff. eod. tit.* ubi id expressè sancitur. Nec veniunt damna, quæ non contemplatione societatis, sed intuitu ipsius propriæ personæ obveniunt socio, ut legitur in eodem §. *Socius*, mox citato. Si autem causâ societatis vulneretur socius, vel ejus servus à latronibus, tunc solæ expensæ curationis debent esse communes, ex prædicta *l. Cum duobus*. § *Damna*.

Nomine autem *expensarum*, veniunt sumptus itine- 906
rum, transvectionum, solutionis vectigalium, conservationis mercium, etc. Sed hîc dubitatur, an socius itinerans causâ societatis posset sibi deducere omnes expensas itineris? Negant *Sylv. v. Societas, quæst.* 12. *Ang. eod. v. n.* 12 item *P. Nav. Reb. apud Bonac. de Contr. D.* 3 *q.* 6 *p.* 4 *n.* 4 et probabile putat *Less. l.* 2. *c.* 25 *n.* 35. Ratio, quià societas non tenetur subire sumptus, quos alter socius domi fecisset, sed solùm illos, in quibus is damnificatur causâ societatis. Alii verò, ut *Roncaglia de Contr. c.* 3. *quæst.* 2. *R.* 2. *Mol. D.* 418 *n.* 2. *Less. l.* 2 *c.* 25 *n.* 35. *Navarr. c.* 17. *n.* 283 *et Bonac. l.* 2 *cùm Reg. et Salon* concedunt posse integros deducere, modò aliter non sit conventum, et diversa non sit consuetudo; et probant ex *l. Si frater.* § *Si quis*, *ff. pro socio*, ubi dicitur: socius *viatica, et stabulorum, jumentorum, carrulorum vecturas, vel sui, vel sarcinarum suarum gratiâ*, (societati), *rectè imputabit*. Undè, cùm lex absolutè concedat socio sibi recipere viatica cum cæteris expensis, non apparet ratio, cur ea non integrè recipiat. Hæc secunda sententia videtur probabilior, utpotè juri conformior.

Sed quià primam non audeo dicere improbabilem, ideò conseo, quòd, si bonâ fide socius sibi expensas applicaverit, poterit retinere; secùs, si malâ fide; quià, ut diximus *n.* 761 *v. Quær. II.* cum opinione probabili et non certa, non potest inchoari possessio.

907 Quæritur I. Si in societatem unus conferat pecuniam, alter laborem, an in fine societatis antè omnia restituendum sit capitale domino pecuniæ, *Prima* sententia, quam tenent *Glossa in l.* 1. *C. pro socio*, *et Bart. Acurs. Covarr. etc. ap. Pal. tr.* 33. *D.* 8. *p.* 3. *n.* 1 negat, et non solùm lucrum, sed etiàm sortem inter utrumque socium dicit esse dividendam. Ratio, quià in societate omnia debent communicari, undè sicùt mercator facit communem operam suam, sic alter debet suam pecuniam communem facere. Alii dicunt, quod sicùt ad dominum spectat capitale, et posteà ejus lucrum; sic ad mercatorem priùs pretium suæ industriæ, et posteà pars lucri, quod in idem coincidit. *Secunda* tamen vera sententia, quam tenent *Pal. l. cit. n.* 2. *Azor. l.* 9 *c.* 3 *q.* 1 *cum Baldo*, *et S. Bern. Sen. Lugo D.* 30 *n.* 24. *Petroc. tom.* 2 *p.* 405. *Bon. de Contr. D.* 3 *p.* 3 *n.* 3. *Cabass. l.* 6 *c.* 13 *n.* 3. *Escob. l.* 41 *c.* 12 *dub.* 1 *n.* 82. *Ronc. de Contr. c.* 2 *q.* 3 *R.* 2 docet sortem semper primo loco domino deducendam, etiàmsi nullum lucrum supersit. Probatur 1. Ex Bulla Sixti V. *Extrav. Detestabilis.* § 2. ubi sic sancitur: *Si finitâ societate ipsum capitale extat, ei qui illud in societatem contulerit, restituatur, nisi socio recipienti fuerit communicatum, aut aliter inter contrahentes legitimè conventum sit.* Probatur 2. ratione, quià pecunia collata in societatem minimè fit communis inter socios quòad dominium, seu proprietatem, sed tantùm quòad usum, seu commoditatem, ut habetur ex *D. Th.* 2. 2 *q.* 78 *ar.* 2 *ad* 5. ubi S. Doctor ait: *Qui committit pecuniam suam vel mercatori, vel artifici per modum societatis cujusdam, non transfert dominium pecuniæ suæ in illum, sed remanet ejus; ità quod cum periculo ipsius mercator de ea negotiatur, vel artifex operatur.* Sicùt ergò, si pecunia perit, domino perit; ità si superest; eidem superest. Nec obstat dicere, quòd

in societate fiant communia tàm industria, quàm pecunia; Nam respondetur; ut jam innuimus; quòd in societate non communicetur pecuniæ proprietas, sed tantùm usus, seu commoditas; undè sufficit, ut, uno conferente industriam, alter conferat pecuniæ commoditatem. Et ideò, si finitâ societate solùm remanet capitale, non erit injustitia, si totum domino restituatur; sicùt enim socius amittit lucrum suæ industriæ, sic iste amittit lucrum commoditatis suæ pecuniæ, quæ cum sit negotiationi exposita, benè apta est, ad fructum reddendum. Et sic etiàm neque verum est id quod alii supponunt, nempè quod unus conferat operam, et alter pecuniam; Nam reverâ ex una parte confertur opera, et ex altera non pecunia, sed pecuniæ commoditas præstatur; Undè non quidem debetur mercatori pretium sui laboris, et sui laboris lucrum; sed tàntùm dimidium lucri spectat ad eum, ut fructus suæ industriæ, et dimidium spectat ad dominum sortis; ut fructus commoditatis suæ pecuniæ negotiationi expositæ, semper domino salvo suo capitali. Proùt, si quis ad negotium confert navim, et alter operam, completo negotio, navis quidem integra debetur domino, cùm tantùm usus navis sit collatus; et lucrum deindè est dividendum.

Quær. II. Detractâ sorte domino, quomodò dividendum sit lucrum? In hoc valdè obscurè, et confusè DD. loquuntur. Alii, ut *Less. l. 2 c. 25 n. 9. Viva de Contr. q. 9 art. 3 n.* 5 (et probabile putat *Croix l. 3 p. 2 n.* 1101.) dicunt, quòd, si unus conferat centum aureos, et alter operam tantidem æstimatam; tunc æqualiter dividendum sit lucrum, et capitale, juxtà primam sententiam allatam in præcedenti quæstione. Alii verò, ut *Cab. l.* 6 *c.* 13 *n.* 6 *cum Ang. Sylvest. Nav. et P. Nav. etc.* dicunt, quòd deducto priùs capitali in beneficium domini, reliquum æquè dividendum sit, etsi valor operarum æquiparet valorem sortis. Pace tantorum Doctorum, censeo neutram prædictarum sententiarum æquitati conformem esse; prima enim plus æquo tribuit ponenti operam, ut jam diximus in *Qu. I.* secunda

plus ponenti pecuniam. Hinc omninò mihi dicendum videtur cum *Ronc. de Contr. c.* 2 *q.* 3 *R.* 2 *et Pal. tr.* 33 *D.* 8. *p.* 3 *n.* 2 *et* 3 *cum Reb.* quòd, salvo capitali domino; lucrum dividendum sit pro rata, habitâ ratione valoris industriæ ex una parte, et ex altera commoditatis præstitæ ex pecunia, juxtà communem æstimationem lucri quod communiter haberi solet ex pecunia applicata ad negotiationem. Hinc benè advertendum cum *eod. Ronc. l. c. R.* 1 *et Sporer de* 7. *Præc. c.* 6 *n.* 51 quòd aliquandò industria mercatoris plus sit valitura, quàm usus pecuniæ, et tunc proportionaliter debet lucrum distribui: Ità ut aliquandò licitum poterit esse pactum, ut in fine etiàm capitale dividatur, æquè interim distributo lucro, proùt fit ex consuetudine in pluribus locis in societate animalium, ut testatur *Cabass. l. c.* Insuper advertendum, quòd aliquandò valor industriæ decrescat, ob multitudinem Operariorum societatum petentium; Quâ ratione poterunt fortè excusari plures contractus, qui primo aspectu videntur injusti, eò quòd operariorum industria in societatem collata juxtà consuetudinem loci communiter non pluris ibi æstimetur.

E converso injustum omninò esset pactum, quod, emptâ merce, antè omnia durante societate restituatur domino suum capitale, et deindè quod superest æqualiter dividatur; nam, licèt compensentur mercatori fructus, quos interim non percipit, cum medietate sortis, quam in fine societatis percipiet; tamen ponenti pecuniam minuitur periculum sui capitalis, dum initio illud salvum facit, et mercator, si posteà merx pereat, subjacet periculo sortis et lucri; ità optimè *Ronc. loc. cit. R.* 3 *in praxi.*

Quær. III. An damnum sortis sit commune, quandò, uno conferente pecuniam, altero operam, pecunia casu perit? *Prima* sententia, quam tenent *Major in* 4. *Dist.* 15 *q.* 47 § *Tertius*, *Glossa in l.* 1. *C. Pro socio*, et alii *apud Azor. t.* 3 *l.* 9 *c.* 3 *q.* 3 sic distinguit: Si sors perit, postquàm socius suam operam posuit, tunc damnum totum spectat ad ponentem pecuniam;

Si verò pecunia perit, antequàm socius operam præstet, damnum debet esse commune. Ratio, ut dicunt, quià tunc, uno æqualiter conferente operam, et altero pecuniam, omnià fiunt communia lucra et damna. *Secunda* tamen et vera sententia; quam tenent *Glossa in l. Si non fuerint. ff. Pro socio. Nav. c. 27 n. 252. Ang. v. Societas, n. 17. Sylvest. eod. v. n. 1 q. 6. Azor. l. c. cum Bartol. Baldo, S. Bern. Sen. et aliis*, docet, damnum sortis ad solum dominum pecuniæ pertinere. Ratio, quià non est verum, quòd, collatâ pecuniâ, etiàm sors conferatur; confertur enim tantùm pecuniæ commoditas, ut suprà diximus in quæst. I. Undè, cum, sorte pereunte in principio contractûs, dominus illius nullam pecuniæ commoditatem conferat, sic etiàm ad nihil tenetur alter, si nullam conferat operam. Et ideò diximus è converso, quòd, finitâ societate, priùs reddenda sit sors domino pecuniæ, et posteà lucrum, si remaneat, inter socios dividendum.

Quær. IV. An liceat pactum, quòd, sorte pereunte, commune sit damnum inter ponentem pecuniam, et mercatorem? Respondetur: Si pactum sit, ut sicùt damnum, ità et sors sit communis, tunc licitum est; quià sicùt ponens operam habet commodum, ut ipsi tradatur media pars sortis, quàmvis sors de jure tota ad dominum spectet, sic æquum est, ut, sorte pereunte, ipse subeat mediam partem damni, licèt damnum sortis ad ipsum non pertineat. Ità *Roncag. c. 3. Reg. in praxi 3 et Azor. t. 3 l. 9 c. 3 q. 4 cum Ang. Sylvest. Rosell. et aliis*. Si verò pactum est, ut sors non sit communis, commune verò sit damnum, tunc certè illicitum est, et injustum, cùm nulla hìc detur justa recompensatio. Vid. *Azor. Roncag. l. c.*

Quær. V. Quandonam censeatur inter Fratres contracta societas? et quid in ea servandum? Respondetur: non censetur facta societas, nisi expressè, vel tacitè ex conjecturis id habeatur; Undè, non quià Fratres habent patrimonium indivisum, et de com-

muni mensa vivunt, inter ipsos, contrahitur societas, nisi verò omnes in aliquo negotio se exerceant; vel nisi, uno negotiante, alii conferant bona sua, Ità *Azor. p.* 3 *l.* 9 *c.* 19 *q.* 1. *Mol. D.* 421 *n.* 6. *Bonac. D.* 3 *q.* 6 *p.* 7 *n.* 2 *cum Fill. Ronc. de Contr. c.* 4 *q.* 1. Idque clariùs præsumitur, si omnes conferant in commune cuncta bona ad unumquemque spectantia. Hoc tamen intelligitur, quandò unusquisque confert etiàm bona propria, præter communia; Secùs, si tantùm unus sua propria bona conferat, puta lucra alicujus officii, vel artis, et alii sola bona communia; tunc enim is potest ea sibi compensare, ut dicunt *Azorius quæst.* 5 *cum Bart. et Baldo*, *ac Bonac. n.* 7 *cum Nav.* Et ità pariter, si unus majorem laborem conferat (ait *Bonac. n.* 3 *contrà Mol.*) potest ille plus accipere, juxtà æstimationem sui laboris. Si autem aliquis Frater absens negotietur communi nomine ex communibus bonis, intelligitur habere societatem, usquedum admoneatur ab aliis Fratribus, velle ipsos divisionem facere; et tunc neque etiàm desinit societas pro negotiis inceptis; ità *Ronc. loc. cit. cum Giribald.* contrà aliquos.

Quæritur VI. Quibus modis finiatur societas? Finitur I. completo tempore ad societatem constituto, aut finità negotiatione, ex *l. Actiones* §. *Item. ff. pro socio* II. per mutuum sociorum consensum. Ad id autem sufficit etiàm tacitus consensus, nempè, si alter sociorum incipiat seorsim negotiari pro seipso, *l. Itaque ff. eod. tit.* Si verò quis, socio invito, renuntiet antè tempus, tenetur ad interesse. Excipe 1. Si hoc sit necessarium ad bonum publicum, ut si socius abesse debeat causâ Reipublicæ, nec alium commodè subrogare possit. 2. Quandò nulla subest spes obtinendi id, ob quod facta est societas. 3. Quandò alter non servat pacta. 4. Quandò alter grave damnum infert societati. Hæc tamen debent esse certa, aliàs possessio stat pro observantia contractûs. Vide *Bonac. de Contr. D.* 3 *q.* 6 *p. ult. n.* 2. III. Finitur societas morte alterius socii, nec transit ad hæredes; Et hoc, etiàmsi conven-

tum sit, ut transeat societas ad hæredes mercatoris, ex *l. Verum*, §. *In hæredem. ff. pro socio.* Ratio, quià in societate eligitur industria personæ, ignoratur autem qualis sit industria hæredis. Excipit tamen *Bonac. n.* 3 nisi pactum juramento sit firmatum: sicùt etiàm non finitur societas circà negotia cœpta; neque circà vectigalia, seu alias res publicas conductas, ut *Mol. D.* 414 *et Bonac. ibid. cum Fill. etc.* communiter. IV. Finitur societas etiàm per mortem civilem, idest per exilium, aut Professionem solemnem socii, ex *l. Verum* §. *fin. ff. eod.* V. Finitur, si socius egestate vel infirmitate laborans, aut in carcerem conjectus non posset pecuniam, vel laborem promissum præstare. Item, si pereat pecunia collata, etiàmsi socius habeat aliam, quam possit conferre. *Bonac. n.* 5. Item, si res ità sint mutatæ, ut societas non sit ampliùs idonea, ex *cit l. Verum*, §. *fin.*

» 3. Potest tamen etiàm fieri in hoc contractu, ut 908
» quis justè servet sortem suam indemnem, et in-
» super certum lucrum percipiat, si nimirùm ad con-
» tractum societatis adjungantur duo alii, assecura-
» tionis, et venditionis, cujus tale exemplum ponit
» *Laym.* Inis societatem cum mercatore, et contribuis
» ei 1000. florenos, v. g. spes est, quod is quotannis
» lucraturus sit 300, cujus lucri dimidium, v. gr. ju-
» re societatis tibi debetur unà cum sorte; sed quià
» ad te quoque pertinere deberet ejusdem sortis pe-
» riculum, ut ipse id periculum in se suscipiat, et
» tibi sortem assecuret, in hujus oneris compensatio-
» nem, relinquis ei majorem partem lucri sperati,
» ut scilicet duæ partes lucri ad ipsum, et tertia ad
» te pertineat. Et rursùs, quià spes lucri hujus incer-
» ta est, ideò adhùc partem hanc lucri sperati, nempè
» 100 florenos in spe, vendis etiàm eidem pro 50 vel 60
» v. g. annuis certis, et sic tandem, id lucrum facis,
» et sortem servas indemnem. Vid. *Laym. et Bon. ll.*
» *cc.* »

Hæc est celebris illa quæstio *Trium contractuum*, an per eos possit lucrum certum exigi, salvo capitali?

Prima sententia negat, quam tenent *Sotus l.* 6 *q.* 6 *art.* 2. *Merbes. tom.* 1 *p.* 348. *Hab. tom.* 4 *p.* 317. *P. Conc. tom.* 7 *p.* 489. *Contin. Tourn. tom.* 1 *p.* 524 (*qui* tamen *p.* 541 admittit contractum duplicem, ubi sola sors, vel solum lucrum assecuratur, in quo consentit etiàm *Cabass. l.* 6 *c.* 13 *n.* 1.), item *Bann. Reb. Prad. Tap. Led. et Mercad. apud Salm. tract.* 14 *c.* 3 *n.* 96 et videtur adhærere *Azor. p.* 3 *l.* 9 *c.* 4 *q.* 5. Ratio, quià per hujusmodi contractus adjunctos contractui societatis, societas destruitur, cùm de ejus natura sit, ut dans pecuniam sit in periculo lucri, et sortis, vel saltèm alterutrius, juxtà sententiam *Cabassutii*, *et Tournely*, ut suprà: Destructo autem societatis contractu, deficit justus titulus, ex quo ille possit fructus exigere ex sua pecunia; et tunc exigeret lucrum ex mutuo, in quod transiret societas, dejecto toto periculo sortis et lucri in socium recipientem pecuniam. Nec obstat dicere, quod, si contractus isti societati adjecti fierent cum personis diversis, vel in diverso tempore cum eodem socio, jam persisterent; sic etiàm si fiunt eodem tempore, et cum eodem socio: Nam respondent Fautores hujus primæ sententiæ, quod in iis casibus perseveraret societas; sed hîc societas destruitur, et sic deficit fundamentum lucri ex ea percipiendi. Prætereà tuentur præfati AA. oppositam sententiam reprobatam jam fuisse à Sixto V. qui per Bullam *Detestabilis*, editam anno 1586 (*in Bullario p.* 154.) ubi in §. 1 sic dicitur: *Damnamus et reprobamus omnes contractus posthac ineundos, per quos cavebitur personis, pecunias, animalia, aut alias res societatis nomine tradentibus, ut, etiàmsi fortuito casu quamlibet jacturam sequi contingat, sors ipsa seu capitale semper salvum sit; sivè ut de certa quantitate in singulos annos aut menses durante societate respondeatur.* Et ideò huic sententiæ videtur adhæsisse noster SS. Pontifex Benedict. XIV in suo aureo Libro de *Synodo*, *l.* 7 *c.* 1 ubi dixit, quòd, licèt quæstio hæc adhùc indecisa remaneat, cùm *plures, et non obscuri nominis Theologi posteriores trinum contractum ab usura absol-*

verint, hanc tamen sententiam sentiat præfatæ Bullæ magis congruere. Accedit alia Bulla S. Pii V qui in sua *Extrav. onus.* §. 4 *de Censib.* sic dixit : *Conventiones directè, aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractûs non tenetur, nullo modo valere volumus.*

Secunda verò sententia communior defendit licitum esse hunc trinum contractum, dummodò absit animus fœnerandi, et omninò obligetur socius pecuniam accipiens, ut illam ad negotium applicet; Hanc tenent *Nav. Man. c.* 18 *n.* 254. *Less. l.* 2 *c.* 25 *n.* 13. *Tol. l.* 5 *c.* 41 *n.* 3. *Lugo D.* 30 *n.* 40. *Laym. l.* 3 *tract.* 4 *c.* 18 *n.* 11. *Pal. t.* 7 *tract.* 32 *D* 8 *p.* 5. *Bonac. D.* 3 *q.* 3 *p.* 11 *n.* 2. *Escob. l.* 41 *dub.* 3 *n.* 88. *Ronc. de Societ. c.* 3 *q.* 2. *Mazz. tom.* 2 *p.* 161. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 6 *n.* 58. *Mol. D.* 416. *Salm. tract.* 14 *c.* 3 *n.* 100 *cum Jo. Major. D. Parigin. et Sylv. P. Nav. Arm. Med. Lop. Mald.* et valdè probabilem vocat *Azor. loco suprà cit.* saltèm de jure naturali. Vide etiàm libellum excusum Parisiis anno 1745 hoc titulo : *Examen Theologique sur la Société du pret à rente*, in quo verbatim referuntur approbationes Trini contractûs editæ ab Academiis, et Facultatibus Theologicis, Coloniensi, Trevirensi, Complutensi, Salmantina, Ingolstadiensi, Friburgo-Biscoica, et Moguntina. Ratio præcipua hujus sententiæ jam suprà est tradita, nempè, quòd, si hi tres contractus disjuncti valeant, etiàm conjuncti valere debeant. Nec subsistere dicunt Auctores hujus secundæ sententiæ duo illa præcipua fundamenta Adversariorum, nempè, quòd cessante periculo destruatur societas; et quòd de societate transeat in mutuum. Nam, quòad primum, negant *Navarr. et Lugo*, quod periculo in socium conjecto, societas destruatur; Sicùt enim in contractu commodati, quàmvis periculum rei fortuitum de suî natura spectet ad dominum, justâ tamen compensatione factâ, potest illi adjici pactum, ut periculum spectet ad commodatarium, proùt habetur ex *cap. un. de Commod.* neque tunc destruitur contractus commodati : Sic etiàm in contractu societatis,

de cujus essentia non est, ut sit commune periculum damni, proùt asserunt Adversarii, sed id probare deberent, cum potiùs oppositum clarè probetur ex *l. Si non fuerit.* §. *Ità. ff. Pro socio*, ubi dicitur: *Ità coïri societatum posse, ut nullam partem damni alter sentiat, lucrum verò commune sit, Cassius putat.* De essentia ideò societatis tantùm esse dicunt, ut utraque pars aliquid conferat ad communem usum et lucrum, et æqualia sint commoda et incommoda. Ex quo fit, ut ex commodis æqualibus æqualia sint lucra et ex æqualibus incommodis æqualia sint pericula. Undè, quandò quis assumit totum periculum, socium assecurando tum de sorte, tum de lucro, licèt majus sentiat incommodum, illud tamen sibi compensat commodo majoris lucri; contrà verò conferens pecuniam, quàmvis nullum sentiat incommodum periculi, sentit tamen incommodum minòris lucri, et sic fit æqualitas, ex qua principaliter constituitur societas. Quantùm autem lucrum possit exigi? *Mag. Serra apud Salm.* putat octo pro centum, *Bonac*, censet plus, si negotiatio esset lucrosior, et minùs periculosa; *Salm.* autem dicunt, regulariter posse exigi quinque pro centum.

Ad secundum verò fundamentum, nempè, quòd societas eo casu transiret in mutuum, quià, conjecto in socium toto periculo sortis, tunc etiàm in eum transferretur fortis dominium, ità ut sinè alterius socii injuria posset ille pro libito de tali pecunia disponere; Diversè respondent Fautores secundæ sententiæ. *Lessius n.* 30 *et Azor loc. cit.* (quàmvis hic contrariæ sententiæ adhæreat) dicunt, quòd hujusmodi contractus, licèt non remaneret societas, non tamen transiret in mutuum, sed in aliam speciem contractûs, nempè conductionis operum socii, ut loquitur *Lessius*, vel contractûs innominati, ut ait *Azorius*, qui pro certo habet tunc contractum non transire in mutuum. Alii verò, ut *Lugo*, *Palaus*, *Escob. et Roncaglia*, respondent, quòd, non obstante periculo suscepto à socio, adhùc persistat societas: Sicùt enim (inquiunt) in commodato, si commoda-

tarius suscipit in se periculum rei commodatæ, non acquirit illius dominium, cùm permaneat contractus commodati, ut habetur ex *cit. c. un. de Commodato*; Ità etiàm in nostro casu socius ob periculum in se susceptum non acquirit dominium sortis, sicùt in mutuo; etenim, quàmvis ille solvendo in fine contractûs valorem sortis, et lucri, de quo conventum erat, non irrogaret damnum domino sortis; faceret tamen ei injuriam, si pecuniam non applicaret ad negotium, ità ut eo casu (ait *Lugo n.* 43.) posset justè cogi, ut pecuniam ad negotium applicaret. Pariter addit *Lugo*, quòd, si socius ille esset gravatus debitis, etiàm hypothecariis, non possent creditores ejus habere actionem super hanc pecuniam; et contrà, posset eam dominus sibi vendicare tamquàm suam. Sed quòd hic contractus non transeat in mutuum, fortiùs probari dicunt ex textu suprà relato in *l. Si non fuerit*, ubi dicitur benè posse coiri societatem, ut suscepto à socio periculo, alter nullam partem damni sentiat, et tamen lucrum communicetur.

Ad Bullam autem Sixti V. etiàm multipliciter Auctores istius secundæ sententiæ respondent: *Less. et Salm.* dicunt prohibitionem Bullæ intelligi de eo, qui cogeret socium ad sic contrahendum ex vi ipsius contractûs societatis: sed *Lugo*, *et Roncag. c.* 3 *q.* 2. ajunt, neque hoc illicitum esse, quià unusquisque potest uni contractui alterum unitum velle, quandò nulla adest injustitia. Hinc *Lugo n.* 37. *et alii* dicunt Pontificem ibi nulla alia pacta reprobâsse, nisi usuraria; et sic respondisse vivæ vocis oraculo eumdem Sixtum, refert *Lugo ex Filliucio*, *et Comitolo*, qui Auctor insuper testatur sibi retulisse *P. Tucium*, quòd Cardinales Toletus, et S. Severina, quibus commissa fuerat cura hanc Bullam sanciendi, idem affirmâssent. Item *Lugo* refert quamdam Decisionem Rotæ Romanæ sub die 3 Junii 1602 ex *Cherubino in Comp. Bull. Schol.* 1. ubi decretum fuit præfatam Bullam solos comprehendere contractus usurarios de jure naturali vetitos, additis tamen majoribus pœnis. Demùm respondent

Salm. c. 3 *n.* 104 *cum Less. et Malder.* Bullam vel receptam non fuisse, vel usu in hac parte abrogatam; testantur enim adesse consuetudinem immemorabilem tali modo contrahendi in Hispania, Gallia et Italia; et ferè per totam Ecclesiam. Ad Bullam autem S. Pii V. vide quæ alii AA. respondeant *suprà n.* 849. Hanc secundam sententiam tot auctoritatibus, et rationibus roboratam meritò non reprobant *Lud. Abelly de 7. Pr.* § 13 *n.* 6 *et auctor Petrocorens. t.* 2 *p.* 411 quàmvis contrariæ sententiæ adhæreant, et ego satis probabilem reputo. Cæterùm, quià non potest negari hujusmodi contractum periculo non carere animi usurarii; hinc censeo expedire, ut prima sententia universè omnibus suadeatur.

809 » 4. Societas etiàm in pecoribus validè, et licitè » instituitur. Et interdum quidem ità, ut tàm pecora » ipsa, quæ alteri pascenda, et nutricanda traduntur, quàm emolumenta, et fructus, ipsaque detrimenta, et damna danti, et accipienti communia » sint : interdum verò ità, ut pecorum dominium, » ideòque etiàm periculum, sivè casus fortuitus spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, » nempè fœtûs, lanæ, lactis ad utrumque. Vide *Less.* » *hîc*, *et Laym. l.* 3. *t.* 4 *c.* 20. »

Hîc operæ pretium est aliqua valdè utilia ad praxim annotare *de Societate Animalium.* Juxtà naturam societatis, animalia quæ pereunt, domino tantùm perire debent. Iis autem pereuntibus; ad custodem pertinet probare, quod illa sinè sua culpa perierint; aliàs tenebitur restituere domino earum æstimationem, ut benè ajunt *Continuator Tournely tom.* 1 *p.* 535 *cum Sanbov. Pontas*, *et aliis.* Idque clarè probatur ex *l. cum duobus* 52. § *Damna ff. Pro socio*, ubi : *Quod si à furibus* (pecus) *subreptum sit*, *proprium ejus* (idest custodis) *detrimentum est*, *quià custodiam præstare debuit*, *qui æstimatum accepit.*

Quæritur 1 si rusticus petat à te pecuniam, ut par boum emat, et ad negotium applicet, reverà tamen ille non emat boves, sed debitum suum extinguat,

utrùm possis tu lucrum exigere? Benè distinguit *Roncaglia de Contract. c.* 3. *Reg. in praxi* 2. quòd, si tu malâ fide pecuniam dedisti, sciens illum non empturum boves, nihil exigere possis; nisi (intelligendum) aliundè pecuniam applicâsses alteri negotiationi, et de hoc illum monuisses. Si verò bonâ fide dedisti, tenetur ille reddere tibi lucrum cessans: et tunc ad illud tenetur, etiàmsi tu eum de tali lucro cessante non monuisses.

Quær. 2 an sit licitum pactum, quòd, si ex grege aliquæ oves pereant, suppleri debeant ex fœtibus, quæ nascantur, et interim cæteri fœtus, lana et caseus æquè dividantur? Negant *Tamb. Dec. l.* 9. *c.* 11. *n.* 2. *et Sylv. Ang. Tabien. etc. ap. Azor. tom.* 3 *l.* 9 *c.* 8 *quæst.* 12 quià dicunt in hoc non servari æqualitatem; *Filliucius* autem *tract.* 38 *c.* 6 *n.* 101 ait in hoc standum esse consuetudini locorum. Attamen dicunt iidem *Filliuc. Azor. loc. cit.* cum aliis, item *Pal. tract.* 33 *p.* 5 *n.* 2 *et Ronc. de Contr. c.* 3 *Reg. in praxi* 2, hunc contractum satis licitum esse, quià talis substitutio ovium resultat tàm in gratiam pastoris, quàm ementis oves. Nec officit, quòd interim pastor amittere debeat lucrum fœtuum substituendorum, quià etiàm interim socius amittit partem sui lucri. His tamen non obstantibus, prima sententia omninò vera mihi videtur, quià, licèt lucrum utrique priùs diminuatur, et utrique posteà compensetur; tamen fœtus, qui substituuntur, æquè dividendi essent inter pastorem et dominum: at quandò substituuntur, id certè magis cedit in utilitatem domini, quàm pastoris, cùm dominus jam sibi compenset deindè jacturam lucri, sicùt et pastor, sed interim dominus semper salvam sibi servat sortem, quæ ipsi diminui deberet, et ideò in contractu non servaretur æqualitas.

Quæritur 3 an liceat contractus societatis vocatus *ad caput salvum*, scilicet quandò traduntur pastori animalia, cum pacto reddendi ea salva in eodem numero in fine societatis, et lucrum dividendi? Per se loquendo, hic contractus illicitus est, ut benè ajunt

Ronc. de Contr. c. 3 *q.* 3. *Viva q.* 9 *art.* 3 *n.* 2. *Azor. tom.* 3 *lib.* 9 *c.* 8 *q.* 10 *cum Sylvest. et Reg.* quià sors debet stare periculo apponentis, res enim suo domino perit. Probabiliter tamen licitus fieri potest, si adjiciatur alius contractus assecurationis, compensando pastori per majorem partem fructuum onus talis periculi sortis in se suscepti: idem *Azor. l. c. cum Sylvest. et Ang. Roncag. l. cit. cum Pal. etc. Viva de Contr. q.* 9 *art.* 3 *n.* 8 *cum Nav. Less. Trull. Reb. et aliis*, contrà *Bonac. et Reg ib.* qui videntur docere talem contractum esse usurarium, quià, dùm transfertur periculum animalium in alterum, jam transfertur eorum dominium per venditionem, ex qua non tenetur ille reddere nisi pretium; undè, si partem fructuum reddat, usurariè reddit. Sed *Less. cap.* 23 *dub.* 3 *et Viva cum Nav. et aliis*, respondent in eo casu non haberi contractum venditionis, sed permanere societatem, et lucrum licitè exigi per aliud pactum assecurationis, proùt dictum est suprà *n.* 608 in quæstione trium contractum. Quantum autem possit in hujusmodi contractibus accipi, ait *Viva l. c.* standum esse judicio peritorum, vel praxi timoratorum cujuscumque loci; rectèque addit, consultiùs esse hos contractus seorsim inire. Ad Bullam autem Sixti V. *Detestabilis*, ubi reprobantur contractus societatis, per quos cavetur, ut capitale semper domino salvum sit, vide, quæ respondeant DD. citati dicto *n.* 908 *v. Ad Bullam suprà.* Benè autem advertit *Roncaglia d. c.* 3. *Reg. in praxi*, certè injustum esse contractum, quo dominus dat boves æstimatos juxtà præsentem valorem, cum pacto, ut, si decrescant, finitâ societate, idem valor restitui debeat; quià deterioratio rei ad dominum pertinet, nisi aliundè hoc damnum compensetur. Si tamen adesset pactum, ut in fine societatis non solùm lucrum, sed etiàm sors animalium dividenda sint cum socio, tunc non quidem injustum erit pactum, ut, si interim pereat capitale, pastor restituere teneatur domino medietatem sortis, proùt dictum est suprà *vers. Quær. IV*,

Hîc ultimò quæritur, an filius negotians cum Patre, ponente pecuniam, et ipse industriam, possit accipere partem lucri suo labori et industriæ correspondentem? Affirmat *Roncaglia de Contr. c. 1 quæst. 5 R.* 2 casu quo filius nomine proprio negotietur; secùs, si nomine Patris; tunc enim tantùm potest accipere id, quod Pater pro tali labore alteri daret; Et idem dixit *Bus. de Furto*, *n.* 544 *cum Laym. et Diana.* In eo tamen casu ait *Roncaglia ib.* posse Patrem detrahere ei valorem alimentorum, quæ non ampliùs debet filio, cùm habeat undè se alat. Sed cùm valdè probabiliter neget *Croix l.* 3 *p.* 1 *n.* 1054 *cum Mol Moya etc.* posse filiumfam. stipendium petere à Patre pro suis laboribus impensis in ejus domo, ut tenuimus *dict. n.* 544 hinc dicimus (contrà *Roncaglia et Bus.*) nullo modo posse filium illud occultè accipere, dissentiente Patre.

DUBIUM XV.

Quid sit Assecuratio et Fidejussio?

« Resp. 1 Contractus Assecurationis est, quo quis 911
» alienæ rei periculum in se suscipit obligando se, » vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compen- » sandam, si perierit. Quod si gratis fiat, est gratuita » promissio : si pretio, est quasi emptio, quâ asse- » curans vendit suam obligationem præstandi alteri » rem ejus indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, » ut eventus rei sit incertus utrique, saltem quòad » notitiam, quam de eo habent; quià alioqui non » servaretur æqualitas, *Less. Bon. d.* 3 *q.* 9 *p* 3. *Less.* » *l.* 2 *c.* 28 *d.* 4 *n.* 24.

Undè resolves.

» 1. Si assecurans certus sit rem esse in tuto inique pretium petit, et tenetur restituere. *Ibid Bon.*

» *d.* 3 *qu.* 9 *p.* 3. * (*Certum est. Ronc. Qu.* 9 *c.* 3 *q.* » 22.) *

» 2. Si res nondùm est in tuto, etsi privatâ scientiâ » sciat non fore periculum, licere nihilominùs pre- » tium ordinarium assecurationis accipere, dicit *Less.* » *l. c. n.* 27. Quià illa obligatio ob pericula ordinaria » magis æstimatur, et causæ occultæ, quæ periculum » minuunt, non imminuunt communem æstimatio- » nem. Verùm id *Bon. d.* 3 *q.* 6 *p.* 3 *n.* 3 *et Card. de* » *Lugo. d.* 31 *sect.* 7. rectiùs negat.

» 3. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat, » eam periisse, non potest pacisci de ejus assecura- » tione. V. *Less. l. c. n.* 25.

» Resp. 2. Fidejussio est contractus, quo quis alie- » nam obligationem suscipit implendam, si debitor » principalis non solverit. Ità commun. Doct.

Undè resolves.

» 1. Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi » nullum periculum timeatur; quià ex se pretio est » æstimabilis. *Nav. Azor. p.* 3 *l.* 11 *c.* 22 *d.* 5. *Fill. n.* » 159. * (*Est commune apud Viva n.* 3. *Etsi mihi om-* » *ninò videtur tenendum quidquid dicant Covarr. Moya* » *etc. apud Croix n.* 1106. *quià assumptio talis oneris* » *procul dubio est pretio æstimabilis*) *

» 2. Mulieres ex fidejussione (saltèm si juramen- » tum absit, et instrumentum publicum) non tenen- » tur, ut nec Clerici, nisi quatenùs solvere commodè » possint, et non egeant. V. *Laym. Bonac. quæst.* 9 » *p.* 2. *Less. l. c. cap.* 28.

» 3. Fidejussor non obligatur plus, quàm princi- » palis; et hujus obligatio, si sit invalida, erit etiàm » fidejussoris, *Card. Lugo* etc. commun.

» 4. Fidejussor regulariter non potest conveniri, » nisi, factâ excussione principalis debitoris, constet » ipsum non esse solvendo. *Azor. l. c. Fill n.* 153.

» 5. Debitor tenetur de omni damno suâ culpâ ac- » cedente fidejussori, etc. Vide *Azor. d.* 10. *Bon.*

» 6. Ex fidejussione Religiosi, propriâ auctoritate » factâ, monasterium non obligatur, nisi quatenùs » in ejus utilitatem versum est. Vide *Less. c.* 28. *et* » *Laym. c.* 29 *n.* 7.

» 7. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis » impendebat, si is aufugit, non est ejus loco plec- » tendus, quià non præsumitur sic se obligare; imò » nec potest, cùm nemo sit dominus vitæ, *Sylv. Bon.* » *Less. d.* 7 *n.* 41.

» 8. Si debitor suâ culpâ non solvit, tenetur fi- » dejussori, qui pro ipso solvit, non tantùm ipsum » debitum, sed etiàm damna, et expensas omnes » compensare. Si verò sinè culpa, v. gr. ob impoten- » tiam, non solvit, ad solum debitum videtur tenêri, » *Azor. Sylv. Sa, Bon. Trull. c.* 26 *d.* 2. »

DUBIUM XVI.

Quid sit pignus, et Hypotheca?

913 *Quid est contractus Pignoris?*
914 *Quid, si quis utatur Pignore?*
915 *Quæ liceant pignorari?*
916 *De contractu Antichriseos.*

« Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat cre- 913
» ditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, ut » sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. » Aliquandò tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ » datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus » propriè sit rei mobilis, illa immobilis, *Mol. Fill.* » *Bon. q.* 10 *p.* 1 *(Hypotheca specialis impedit vendi* » *bona, non autem generalis. Viva n.* 8.)*

Undè resolves.

» 1. Pignore non licet uti contrà voluntatem do- 914
» mini; quià est res aliena, ad securitatem tantùm, et » non ad usum tradita, *Bon l. cit. ex Mol. Reg. etc.*

» Si tamen utatur, v. g. equo, vel agro, debet valo» rem usûs sicut et fructus omnes, si sit res ex se » fructifera, computare in sortem, deductis expensis » quià alioqui committet usuram, cùm res domino » suo fructificet. *Nav. Bon. Trull. c.* 26 *p.* 2. * (*Præ» sumitur autem Dominus consentire, si nullum dam» num ei sequatur, puta, si alter utatur libro, et simili, » Viva n.* 9.) *

915 » 2. Non possunt pignorari, quæ non possunt vendi, » v. g. Ecclesiæ, *Molin. d.* 530. *Less. l.* 2 *t.* 28 *d.* 3. » *Bon. l. c.* *

» 3. Immobilia, uti et mobilia pretiosa, cultui di» vino dicata, v. g. calices, casulæ, etc. non possunt » oppignorari, nisi in necessitate, quià tunc etiàm » vendi possunt, ut Ecclesiæ, et indigentibus sub» veniatur. Vid. *Nav. c.* 17. *Less. Bon. l. c.*

» 4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest » illud alteri oppignorare, sed non pro majore quan» titate. Neque potest vendere, debitore non solvente » nisi post biennium, et eo prius monito. Quidam » tamen dicunt, posse vendere post trinam monitio» nem. V. *Laym. l.* 3 *t.* 4 *c.* 30. *Bon. l. c. n.* 9.

» 5. Eamdem rem non licet oppignorare, seu in » hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad » solvendum omnibus, vel posteriores de priore hy» potheca admoneantur, *Azor. Filliuc. Bon. d.* 3 *q.* » 10 *p.* 1. *Trull. c.* 26 *d.* 4.

916 » Quæres. Quid sit contractus Antichriseos, Ger» manicè *ein Pfandschafft.* * (*Apud nos*, A godere.) *

» Resp. Is est, cùm in contractu pignoris conveni» tur, ut creditor utatur pignore, v. g. agro, ac fruc» tus indè tamdiù lucretur, donec debitum ipsi res» tituatur.

Undè circà hunc ex supradictis resolves.

» 1. Contractus hic videtur juxtà *Cajet. Sot. etc.* » (contrà quosdam Juristas) esse usurarius: quià » creditor ultrà sortem aliquid lucratur, causâ solius

» mutui, quæ est usura. V. *Laym. lib. 9 t. 4 c. 16 n.*
» 17. * (*Et certum est cum Pal. apud Croix n. 1115.*
» *Quarè tenetur fructus etiàm illos reddere, quos ex*
» *culpa levi neglexit percipere. Vasq. Pal. etc. ibid.*
» *Quid, si agrum incultum coluerit? Eum adhùc teneri*
» *fructus restituere, dicunt Mol. Bon. etc. contrà Sa,*
» *Soto, etc. Vide Croix n. 1112.)* *
» 2. Possunt tamen intervenire tituli justi lucran-
» di fructus ex pignore, sinè diminutione sortis: ut
» si v. g. fructus ex hypotheca percepti non superent
» quantitatem pensionis, quæ jure censûs, super eam-
» dem constituti, exigi potest cum pacto redhibitio-
» nis, ut suprà dictum est de censibus: aut si alio-
» quin lucrum cesset, aut damnum emergat, dùm
» debitum differtur. Undè non facilè damnandi illi,
» qui à Principibus in locum debitorum agros, pas-
» cua, officia, etc. in antichrisim habent. V. *Laym.*
» *l. c. et Binfeld. de usuris, Mol. etc. Less. cap. 137 etc.*

CAPUT IV.

DE TUTELA, ET TESTAMENTIS.

DUBIUM I.

Quid sit Tutela, et Curatela?

917 *Quibus detur Tutor, et quibus Curator?*
918 *Ad quæ teneantur Tutores, et Curatores? An Pupilli, et Minores possint se naturaliter obligare, sinè consensu Tutorum, etc.?*
Vide infrà vers. 6. Pupillus.

« Resp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor, et 917
» Curator ad procuranda bona, et commoda Mino-
» rum cujuscumque sexûs, qui, vel parente carent,
» vel sub ejus potestate constituti non sunt, obliga-
» tur ex justitia, perindè ac si ex contractu ea obligatio
» suscepta fuisset; supplente nimirùm lege, vel ma-

» gistratu vim contractûs. Differunt Tutor, et Curator, quod Tutor solùm detur impuberibus, etiàm invitis, et principaliter detur personis, ut curet earum educationem, et institutionem : secundariò verò detur etiàm bonis illarum respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, usque ad annum 25 completum; nec communi jure datur invitis, nisi in certis casibus, et datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Undè pro directione in foro conscientiæ, ex jure tùm naturali, tùm positivo communi resolves ex *Laym. et Tan. tom.* 3 *d.* 1 *q.* 7 *d.* 10. *Bon. d.* 3 *q.* 10.

918 » 1. Tutores, sivè sint testamentarii, hoc est relicti ex testamento, aut codicillo patris; sivè sint dativi, hoc est constituti à Judice, aut Magistratu; sivè sint legitimi, hoc est præscripti à lege (qualis præ cæteris, est mater, si velit, et promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet, et rationem reddat : dein avia, et consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti et curatores, jurare se fideliter officium suum facturos, ac fidejussorem dare, rem Minoris salvam, et integram restituendam : et universim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori; ità ut ad quemcumque pervenerint, possit illa Minor sibi vendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus. V. *Tan. l. c. Laym. l* 3 *t.* 4 *c.* 9. *Bon. l. c.*

» 2. Bona Minorum tenetur Tutor, vel Curator administrare eâ curâ, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tàm impediendò, et præcavendo damna, quàm procurando commoda, et lucra Minoris; alioqui damnum, et defectus congrui lucri ipsi imputabitur, et tenebitur etiàm in conscientia ad restitutionem. Vide suprà *l.* 2 *t.* 3 *cap.* 2 *d.* 3 *R.* 6.

» 3. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt servari, non possunt alienari, saltèm sinè Judicis decreto. * (*Sicùt neque mobilia, quæ*

» *servari possunt*, *etsi adsit consensus tutoris. Salm.*
» *c.* 1 *n.* 40.) »

» 4. Tutori, aut Curatori, et personis ei subjectis
» nihil licet emere, sivè per se, sivè per alium, ex
» illis bonis Minorum, quamdiù illi tales sunt, nisi
» cum auctoritate Judicis, aut cum ejus decreto
» bona pupillorum publicè, per privatum vendito-
» rem omnibus venalia exponantur.

» 5. Sinè decreto Judicis non potest Minor remit-
» tere, vel renuntiare hæreditati, legatis, fideicom-
» missis, aliisque juribus sibi acquisitis. Si tamen
» Religionem ingressus sit, potest bona alienare, quià
» moritur quasi.

» 6. Pupillus, dùm infans est, hoc est minor sep-
» tennio, vel infantiæ proximus (ità ut si masculus
» est, non expleverit annum decimum cum dimidio;
» si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se effi-
» cere potest, quo ullo modo vel alteri obligetur, vel
» alium sibi obliget: at pubertati proximus obligare
» quidem sibi potest alium, sed non se alteri, sal-
» tèm civiliter, *Sanch. d.* 38. *Less. l. c. c.* 17 *n.* 61.
» *Laym. c.* 9 *n.* 7. »

Certum est 1 quòd Minor, aut Pupillus etiàm sinè consensu tutoris, vel curatoris possint se obligare circà bona castrensia, vel quasi castrensia; quià de his liberam administrationem habent. Vide *Salm. de Contr. c.* 1 *n.* 39. Certum est 2 quòd non possint se obligare circà bona immobilia sinè Judicis auctoritate, ex *l. Lex quæ* 22 *C. de Admin. tut.* quià jus omninò irritat ipsorum conventiones, ut habetur in *l. Si. ad solvendum* 7 *C. de Prædiis Minor.* Circà autem mobilia nequeunt se obligare, saltèm civiliter, sinè consensu tutoris, vel curatoris, *Salm. n.* 41. Sed quæstio est, an Pupillus, vel Minor circà prædicta bona mobilia, si contrahant sinè auctoritate tutoris, vel curatoris, remaneant naturaliter obligati? Certum est, quòd, si Pupillus, aut Minor contrahant cum tutore, vel curatore, minimè obligentur, ex *l. Non licet. C. de Contrah. empt.* et *l. Pupillus.* 5. *De Auct. tut.* Pari-

ter idem communiter traditur à DD. si Pupillus non sit pubertati proximus, ut docent *Sanch. de Matr. l.* 6 *D.* 38 *n.* 24. *Lugo D.* 22 *n.* 286 *et Salm. n.* 42 et patet ex *l. Pupillus.* 58 *ff. de Act. et oblig.* Si verò Pupillus sit pubertati proximus, et contrahat cum extraneis, hîc quæritur, an maneat naturaliter obligatus? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Lugo D.* 22 *n.* 288. *Less. lib.* 2 *cap.* 17 *n.* 61. *Sanch. l. cit. n.* 31. *Laym. lib.* 3. *Ses.* 5 *tr.* 4 *c.* 9 *n.* 7. *Pal. D.* 1 *p.* 4 §. 3 *n.* 9 *et Salm. n.* 5 *cum Nav. Reg. Fill. Reb. Tann. et Diana.* Ratio 1 istorum, quià fidejussor Pupilli remanet civiliter, et naturaliter obligatus, ex communi sententia, ut asserunt *Salm. d. n.* 45 *ex l. fin de Jurejur et l. Marcellus.* 25. *ff. Fidejuss.* Ergò, si fidejussor (arguunt) jam obligatur, etiàm Pupillus obligatus intelligi debet; nam, deficiente obligatione principalis, deficere debet etiàm obligatio fidejussoris, ut docet communis sententia ex *l. Cum lex* 46 *de Fidejuss. et l. Naturaliter, ff. De Condit. indeb.* Sed hæc ratio non satis evincit, quià probat nimis; probat enim, quòd Pupillus etiàm civiliter teneatur. Ratio potior est, quià ex *l. Novatio, ff. de Novation.* habetur, Pupillum obligari naturaliter, si promittat sinè auctoritate tutoris; cùm in præfata lege dicatur creditoribus esse satisfaciendum, *dummodò obligatio aut civiliter teneat, aut naturaliter, ut puta, si pupillus sinè auctoritate tutoris promiserit.*

Secunda verò sententia negat Pupillum, vel Minorem remanere naturaliter obligatum; et hanc tenent *Bonac. de Contr. D.* 3 *q.* 1 *p.* 5 *n.* 6. *in fin.* item *Cov. Bann. Rodr. Dic etc. ap. Salm. n.* 44. et vocant probabilem *Sanch. l. c. n.* 20 *et Diana p.* 2 *tr.* 5 *R.* 44. Ratio, quià *ex l. Pupillus.* 41 *ff. De Condit. ind. et ex l. Pupillus* 58 *ff. de Action. et obl.* expressè negatur, Pupillum naturaliter obligari, et præcisè in *dict. l.* 58. sic dicitur: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur.* Sed hæc ratio non videtur firma, nam ibi casus est de Pupillo infante, ut exponit *Glossa*; Undè alia *Glossa in dict. l. Notario,* ait:

tàm relatam *l. Pupillus*, quàm alias, tantùm de Pupillo infante intelligendas esse. Hinc prima sententia verior mihi videtur. Cæterùm, probabilissimum est, quòd Pupillus non teneatur solvere quod promisit, ut tenet *Lugo D.* 22 *n.* 300. *cum Soto, Mol. Cov. etc.* et probabile putant *Salm. d. c.* 1 *n.* 47. *cum Sanch. Reg. etc.* Ratio, quià, cui competit actio ad repetendum, competit etiàm exceptio ad retinendum, ex *l.* 8 *ff. De Dol mal. except. et ex reg. jur. in* 6. ubi: *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum admittendus.* Vide dicta *n.* 890.

» 7. Eadem est ratio Minoris, si Curatorem habeat: » quem, si semel susceperit, tenetur illi subesse jure » communi usque ad annum 25. expletum; et si li- » tem habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, » exceptis tamen causis spiritualibus. Quòd, si Cura- » tore careat, valent acta per illos, ità tamen, ut, si » læsi sint, restituatur eis in integrum. Vide *Auth.* » *cit. et Bon. d.* 3. *q.* 5. *p. ult.*

» 8. Etsi Minores sinè Curatorum auctoritate do- » nare non possint, nisi quæ ejus conditionis adoles- » centes donare solent (in iis enim præsumitur taci- » tus consensus Curatoris); qui tamen dona ab iis » accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur le- » gitimè; quià probabile est, ea valere naturaliter, » tametsi non civiliter, *Mol. Lugo, Trull. Dian. p.* 8 » *t.* 6. *R.* 4 *et* 7.

» 9. Tenentur Curatores, et Tutores singulis an- » nis administrationis rationem reddere; ubi, si quis » deses, aut noxius reperiatur, amovendus est, im- » positâ satisfactione, aliusque subrogandus.

» 10. Si Tutor, vel Curator, post rationes officii » redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei » præmium; quod in quibusdam locis est vigesima » pars redituum bonorum omnium Minoris, in aliis » autem decima pars.

» 11. Porrò, qui non possint esse Tutores, et Cu- » ratores; et qui à tutela, et curatela excusentur, ne » iis imponi possint, v. g. habentes quinque filios

» superstites pauperes, etc. V. apud *Tann. l. c. et Sa v. Minor*, ubi sic habet : *Tutor non potest esse junior* » 25. *annis, nisi fortè mater; nec Religiosus, nec fœ-* » *mina (nisi mater aut avia, et uxor casu antè dicto);* » *nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus,* » *nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam* » *suscipere tenentur et Episcopi, et Clerici, et Religiosi;* » *quod ego*, inquit, *de Religiosis universim non ad-* » *mitto*. V. *Laym. l. c.*

» 12. Si tutor, et Curator, cum tenerentur nego- » tiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere » 5. pro 100. *Sa, v. Curator.* Vide etiàm *Navar. c.* 25. » *Plura vide suprà lib.* 3 *tr.* 3 *c.* 2 *dub.* 3. »

DUBIUM II.

Quid, et quotuplex sit Testamentum?

919 *Quid est Testamentum? De requisitis ad Codicillum, et quid importet* Clausula Codicillaris?
920 *Quotuplex est Testamentum?*
921 *Ex quibus capitibus Testamentum est nullum?*
922 *Quid, si desint solemnitates, et sit Testamentum ad pias causas?*
923 *Quid, si constet hæredi voluntas Testatoris?*
924 *Quid, si non constet, an ipse teneatur credere uni testi? Et an testamentum nullum valeat quoad legata pia?*
925 *Quid, si Testamentum factum sit ab hominibus rusticanis?*
926 *Quid, si tempore pestis?*
927 *An Testamentum sinè solemnitatibus obliget in conscientia?*
928 *Vide alios casus.*
929 *Quid de Testamento Clericorum, Novitiorum, et Militum?*
930 *Dub.* 1. *An legatum relictum virgini, ut nubat, possit ei dari, si fiat Religiosa? Dub.* 2. *An legatum relictum civibus loci possit dari extraneis? Dub.* 3. *An legatum relictum Orphanis possit dari eis, qui Parentes habent inutiles? Dub.* 4. *An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis quæ sinè dote jàm nupserint? Dub.* 5. *An legatum relictum puellis nupturis, possit*

dari viduis, ut iterum nubant? Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis, possit dari virgini corruptæ? Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei, si nubat? Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, transeat ad ejus hæredes, si antè nuptias moriatur? Dub. 9 An legatum relictum pro fabrica Ecclesiæ possit expendi in alia Divino cultui necessaria? Dub. 10. Quomodò distribuendum legatum relictum pauperibus?

931 *Quæstio. I. An ultimæ voluntates possint commutari à Papa sinè causa? Quæstio II. An ab Episcopis cum justa causa? Dub. 1 An tunc requiratur consensus hæredis, et legatarii? Dub. 2 Quæ sint causæ justæ ad commutandum?*

» Resp. 1. Testamentum est voluntatis justa senten- 919
» tia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit, cum » directa hæredis institutione. Quod additur, ut distinguatur à reliquis ultimis voluntatibus, nam differt à » legato, seu fideicommisso partiali, quod hoc sit » donatio à defuncto relicta, et ab hærede præstanda: » (*Legata accipienda sunt à manu hæredis. Vide Salm.* » c. 5 *n.* 178.*) à codicillo verò differt, quià codicil- » lus est quasi testamentum imperfectum, et non sit » ad instituendum hæredem, nisi ex privilegio, v. gr » militia, sed ad aliquid in testamento explicandum, » mutandum, detrahendum, vel ad legata instituen- » da. V. *Laym. l.* 3 *t.* 5 *c.* 1 *et seq. Tann. t.* 3 *d.* 4 *q.* » 8. *Less. lib.* 2 *c.* 19. *Bon. d.* 3 *q.* 17 *p.* 1 »

Ad Codicillum sivè nuncupativum, sivè in scriptis, sufficiunt quinque testes, etiàm non rogati, et fœminæ (quàmvis ad Codicillum in scriptis requiratur testium subscriptio), ex *l. ult. C. de Codicill.* Ad Codicillum verò inter liberos, et milites sufficiunt duo testes; Vide *Lugo D.* 23 *n.* 15. Hìc notandum cum *eodem Lugo n.* 17 quòd clausula in testamento apposita, scil. quòd, si illud non valeat ut testamentum, valeat ut Codicillus, importet, ut si testamentum sit nullum, sivè ob defectum solemnitatis, sivè ob præteritionem hæredis necessarii, hæres ab intestato debeat solvere legata, ex

Auth. Ex causa. C. de Fill. prat. et insuper ipse teneatur hæreditatem restituere hæredi, in illo testamento instituto, retentâ sibi quartâ trebellianicâ, ut colligitur ex *l. Posthumus.* §. *Si paganus ff de Injusto rupto test.* et si sit hæres necessarius, retentâ sibi portione debitâ.

920 » Resp. 2. Testamentum est duplex. I. *In scriptis,*
» *seu clausum ;* quod testamentum testator, sivè suâ,
» sivè alterius manu scriptum, septem testibus ido-
» neis, non defectuosis, non cæcis, non surdis,
» mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religio-
» sis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt * (*Adde*
» *infames de jure, fratres, patrem Testatoris, qui sunt*
» *in ejus potestate. Viva Qu.* 10 *n.* 4. *Salm c.* 5 *n.* 10.
» *Adde hæredem, sed non legatarios, non tutores, etc.*
» *Viva et Salm. Nec Religiosos, etsi isti peccent, si*
» *testentur sinè licentia. Viva ib.*) (quibus adde ipsum
» hæredem, et qui in ejus sunt potestate) sed mas-
» culis, puberibus, liberis, ad id rogatis, et vocatis
» coram offert, profitendo id esse suum testamentum:
» tùm, si possit, manu sua subscribit, alioqui octa-
» vus pro eo testis, dein omnes, et singuli septem
» testes eodem tempore subscribunt, si possint, per
» seipsos, proprioque, vel alieno, aut communi om-
» nes sigillo consignant, *Laym l. c. Bon. dist.* 3 *q.* 12
» *p.* 1. * (*Nullum est Testamentum scriptum ab ipso*
» *hærede, saltèm post sententiam. Salm c.* 5. *n.* 155.)*
» II. Nuncupativum, quod minorem solemnitatem
» requirit, scilicet tantùm, ut septem testes idonei
» supradicti convocati audiant, et intelligant testato-
» ris voluntatem, coram eis scriptam, vel voce arti-
» culatâ prolatam * (*Simùl et eodem tempore, ut sint*
» *contestes, Salm. c.* 5 *n.* 11. *Per signa autem nequit*
» *hæres institui. Quid, si Testator annuat? Probabile*
» *est posse sic institui Lugo, Vasq. etc. Vide Salm. c.* 5.
» *n.* 12. *Maximè ad causas pias, Salm. n.* 17 *in fine*
» *cum Villal. Gom. etc. Et Croix n.* 1130.) * Etsi verò
» talis nuncupatio coram testibus à notario in scrip-
» tum communiter redigi soleat, id fit, non ad actûs

» substantiam servandam ; sed ad meliorem probationem, et securitatem, si testes decedant, vel idonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debitâ, dubiteturque, utrùm testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet ut nuncupativum : hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninò corruat ; *Sanch. lib.* 4. *cons. Lugo t.* 2 *de just. de* 24. *Bard. de* 6 *q.* 10. § 1.

» Porrò, præter has solemnitates jure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis nôrunt periti Notarii : qui proindè, ne impingatur, utiliter adhibentur. »

Notandum 1. cum *Lugo D.* 24 *n.* 5 qui citat *Vasq. et Ronc. de Testam. c.* 1 *q.* 3 *R.* 2 cum communiori, contrà aliquos, ex *l. Hæc consultissima*, *C. Qui Testam. etc. et l. Hæres* 12 *ff. eodem. tit.* non sufficere ad valorem testamenti nuncupativi, quòd Testator declaret, se in tali schedula, puta, sigillo signatâ, vel tali loco clausâ nominare hæredem, et alias depositiones; sed requiri, ùt ipse coram testibus sufficientibus hæredem nominet; et quòad alias sufficere, quòd se ad schedulam remittat.

Notandum 2. quòd ex triplici capite Testamentum possit esse nullum : I. ob defectum *solemnitatum* substantialium, quæ ab Auctore explicantur. II. ob defectum *complementi*, nam, si Testator moriatur, vel loquelam amittat, antequàm testamentum compleat, Testamentum est nullum, etsi hæredem instituerit, ex *l. Si quis*, *ff. de Test.* Hoc tamen currit, si constet Testatorem voluisse instituere alios hæredes, vel legata ordinare ; In dubio autem Testamentum valet. Sicùt etiàm valet, si hæres sit causa pia, vel si in eo sint scripta legata pia, *Salm. c.* 5 *cum Mol. Tap. Dic. etc.* III. Testamentum potest esse nullum ob defectum *libertatis*, eò quòd Testator non liberè egerit, vel non compos mentis, vel deceptus, vel coactus vi aut precibus importunissimis, vel metu reverentiali, *Salm. n.* 30. Sicùt, si Testator fuerit inductus precibus simplicibus, suasione etc. Vid. *Salm. l. c.* 921

922 » Quæres, an testamentum sit validum, cui desunt » solemnitates à jure civili requisitæ?

» Resp. 1. Si testamentum factum sit ad causas » pias, etiàm in foro externo eas non requiri, sed » sufficere eas, quæ sunt juris gentium, scilicet duos » testes; in foro autem conscientiæ, supposità potes- » tate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel » aliud signum testatoris, absque ullo teste. Quod si » tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo » testes in foro externo, inter quos etiàm fœmina esse » potest. *Covar.* et alii 22. *Dian. p.* 7 *t.* 6. *R.* 16.* (*Cum* » *Salm. c.* 5. *n.* 17.)* Item Confessarius, vel Parochus » esse potest, licèt legata sint pro sua Ecclesia, id- » que ad hoc tantùm, ut voluntas testatoris probari » possit, et Judex pro ea sententiam ferat. V. *Less.* » *et Card. Lugo tom.* 2 *d.* 22 *s.* 9. ubi etiàm probat, in » tali testamento ad pias causas non esse necessariam » hæredis institutionem. At, licèt morte interveniente » non fuerit absolutum, valet tamen quòad legata pia » in eo jam expressa, *Malder. Laym. Dian. part.* 5. *t.* » 16. *R.* 126. An autem tale testamentum, ad causas » pias principaliter factum, si solemnitates desint, » valeat quòad legata profana, controvertitur: Negant » *Bonac. et Lugo.* Affirmant *Covar. Sa, Less. Fill. Sanch.* » *Barbos. Trull. cap.* 18 *de* 4. *Dian. p.* 7 *tr.* 6. *R.* 4.* » (*Et hanc tenent Salm. n.* 19 *et Viva artic.* 2 *n.* 5 *cum* » *communiori et Roncaglia cap.* 2 *q.* 6 *R.* 1 *vocat com-* » *munem, quià accessorium sequitur naturam princi-* » *palis. Attamen sententia Bonacinæ punct.* 3 *n.* 18 *et* » *Lugonis D.* 22 *n.* 284 *cum Vasq. Jason. etc. est satis* » *probabilis : quià respectu laicorum Papa nihil dispo-* » *nit. Nec semper valet regula, quòd accessorium se-* » *quatur naturam sui principalis, nam ipsa non currit,* » *ubi diversa est ratio accessorii à principali, ut hic ac-* » *cidit, et ideò, non obstante, quòd Testamentum* » *principaliter sit profanum, debetur legatum in eo* » *relictum, etiam deficientibus solemnitatibus Juris* » *Civilis, ex dicto cap. Relatum. Præterea Testa-* » *mentum in favorem liberorum, licèt valeat quòad*

» *liberos, non tamen valet quòad alios, si solemnitates*
» *juris communis desint, ut habetur in l. Hac consultis-*
» *sima, et in l. Ex imperfecto. C. de Testam.*) * De-
» niquè testamentum ad pias causas non solemne
» revocat aliud solemne, etsi hujus mentionem non
» faciat. *Molin etc. Dian. p.* 6 *t.* 6 *R.* 25 *et* 26 * (*Cum*
» *Viva n.* 4.) * idque, etiàmsi priùs etiàm fuerit ad
» causas pias. *Molin.* et alii, licèt hoc posterius qui-
» dam negent. V. *l. cit. R.* 26. 27.

Quòad dispositiones pias certum est, quòd, si con- 923
stet hæredi voluntas Testatoris, sivè per verba, sivè per nutum, aut scripturam, teneatur hæres in conscientia vel cedere hæreditatem loco pio, vel legata solvere. Ità communiter *Lugo D* 22 *n.* 267. *Concina t.* 7 *pag.* 647 *n.* 9. *Laym c.* 7. *de Testam. n.* 5. *Roncagl. eod. tit.* 2. *q.* 2 *R.* 1 *et Salm. c.* 5 *n.* 18 *cum Less. Dic. Vill. etc.* Undè infertur, quòd, si Testator dedisset tibi aliquid, ut tamquàm pauper retineres, vel ut in pias causas distribueres, tutè id faceres, etiàm inscio, et invito hærede, proùt docent *Lugo n.* 268. *Mol. t.* 1. *D.* 134 *et Salm. l. c. cum Dic. Vill. Cov. Gom. etc.*

Cæterùm, si contrà non constet hæredi voluntas Tes- 924
tatoris, docet *Laym. ibid. n.* 4 quòd ex certâ regulâ, omnium consensu receptâ, non teneatur hæres in suo præjudicio credere uni testi, quàmvis probatissimo, cùm *in c. Relatum.* 1 *de Test.* expressè dicitur. *Tribus, aut duobus testibus requisitis.* Et in *c. Licet. de Testib.* dicitur: *Licèt quædam sint causæ, quæ plures exigant testes; nulla tamen est causa, quæ unius testimonio, quàmvis legitimo, terminetur.* Hoc enim necessarium fuit ad bonum commune, ut fraudes evitentur, proùt ajunt *Laym. ib. Holzm. de* 6 *Pr. c.* 1 *n.* 657 *et Croix l.* 2. *p.* 3 *n.* 1130. Hinc docet *Laym. n.* 5 quòd hæres non teneatur credere soli Parocho, nisi alius adsit contestans; et idem dicunt *Viva q.* 10 *art.* 2 *n.* 3 *et Croix ut sup.*

Resp. 2. Si testamentum factum sit ad causas non 925
pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant, nec subscriptionibus opus

erit, si litterati non sint. *Laym. l. c. c.* 2 *n.* 16. *Bon. l. cit. part.* 1 *n.* 4.

Hîc autem quæritur, an testamentum nullum quoad causas non pias, valeat quòad legata pia? Alii negant, quià corruente principali, corruit accessorium. Sed communior sententia affirmat, quià specialis ratio reperitur in accessorio, quæ non est in principali, nempè, favor Religionis, et ideò ibi attenditur tantùm jus Canonicum. Ità *Laym. lib.* 3 *tr.* 3 *c.* 2 *et Ronc. de Testam. c.* 2 *q.* 6 *R.* 2 *cum Cov.*

926 » Resp. 3. Tempore pestis non requiruntur septem » testes simùl congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. » Adde, æquitatem postulare, ut, quandò testes, » vel Notarius haberi non possunt, ultimæ voluntates validæ pronuntientur, si de voluntate defuncti » liquidò constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum, peste valdè grassante, conditum coram » duobus, vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundùm » jus Commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. g. et Viennæ duo » testes ad testamentum sufficiunt. Vide *Laym. l. c. cap.* 2. Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solemnitates juris gentium, atque adeò tres, » vel duos testes. *Dian. p.* 7 *t.* 6. *R.* 34 ex *Sa, Laym. etc.* » atque inter eos esse posse fœminam, et Notarium » ipsum (tametsi non sit immatriculatus); modò non » sit consanguineus, vel affinis defuncti, *R.* 36 *ex Menoch. etc.*, nec opus esse, ut sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant), » modò eum videant, *R.* 37 *et* 38 neque invalidari, » licèt ægrotus convalescat, *R.* 39 ex aliis 8. Denique » si Parochus scribat coram unico teste, habere vim » testamenti, saltèm nuncupativi, dicit *Molin. et March.* cum *Dian. l. c. R.* 34 *et* 41 vide etiàm *p.* 5 » *t.* 3 *R.* 123.

927 » Resp. 4. Etsi probabilis, et secura sententia sit » *Cov. Bon. d.* 3 *q.* 1 *p.* 4 et aliorum, testamentum

» factum ad causas non pias, sinè solemnitatibus à
» jure requisitis, invalidum esse in foro conscientiæ,
» præterquàm quod legata pia, *Molin. Lugo*, *Vasq.*
» *Sanch. Diana p.* 7 *t.* 6 *R.* 3 contrà *Barbos.* ità ut
» hæres per illud institutus, et legatarius teneantur
» ad restitutionem hæredibus ab intestato: contra-
» rium tamen verius est, ideòque licitè retinetur,
» quod tali testamento possidetur. Ratio est, quià
» illæ solemnitates tantùm requiruntur ad cavendam
» deceptionem, et ad fidem in foro externo faciendam.
» V. *Less. l.* 2 *c.* 19 *d.* 3. *C. Lugo disp.* 22 *s.* 9 Undè
» secundùm hanc posteriorem sententiam resolves
» sequentes. »

Triplex etiàm sententia (proùt diximus de contractibus *n.* 711.) est pro Testamentis conditis sinè solemnitatibus. *Prima* sententia tenet ea valere in conscientia, et naturalem parere obligationem: ità cum *Bus. Less. l.* 2 *c.* 19 *d.* 3. *Mol. D.* 81. *Sa*, *et Sylvest. v. Testam. Roncag. de Testam. cap.* 1 *q.* 4 *R.* 2. item *Mald. Reg. etc. apud Cabass. T. J. l.* 6 *cap.* 3 *n.* 4. Et probant ex §. *Per traditionem Inst. de rer. div.* ubi: *Nihil est tàm conveniens naturali æquitati, quàm voluntatem domini volentis rem suam in aliam transferri, ratam haberi.* Hinc *Less. Salas*, *Sayr. et Molf. ib.* dicunt, hæredem ab intestato, si certus sit de voluntate Testatoris, tenêri eam exequi, et restituere hæreditatem. *Secundam* verò sententiam omninò oppositam tenent *Suar. Bon. Cov. apud Cab. l. c. et Salm. tr.* 74. *c.* 1. *n.* 52. *cum Laym. etc.* quià lex solemnitatum non solùm fundatur in præsumptione fraudis; sed etiàm in ejus periculo. Eamdem sententiam sequitur *Lugo D.* 22 *n.* 256. *cum aliis*: sed excipit fidei commissa, ex § *ult. Inst. de Fideic. Tertia* sententia, quam amplectitur *Cabas. l. c. cum Sot. Sanch. Bann. et Beja*, tenet præferri debere possessorem. Primam, et secundam sententiam probabilem censeo, sed hanc tertiam probabiliorem, et in praxi omninò sequendam; quià potius omni jure est jus possessionis; undè omninò dicendum puto, quòd hæres non teneatur solvere; et contrà, legata-

si bonâ fide legatum acceperint, non teneantur restituere. Observa attentè quæ dixerimus *dict. n.* 711. Id tamen intelligendum nisi accedat sententia judicis, ut dicunt *Roncag. l. cit. et Cabas. l. c. cum aliis cit.* Nec obstat dicere, sententiam judicis non obligare, si nitatur lege fundatâ in falsa præsumptione fraudis, quæ non adsit; nam, præterquamquòd sententia tunc nitatur lege quæ fundatur in periculo generali fraudum, ut respondet *Roncaglia*, quisque tenetur parêre Judici præcipienti, semper ac ejus sententia non sit evidenter injusta, ob bonum commune pacis, ut litibus, et jurgiis finis imponatur.

» 1. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, et solvere legata iis, quibus testamento minùs solemni, aut ex voluntate ejus debentur. *Mol. Less.* (*contrà Bonac. l. cit.*) * (*Secùs verò dicendum juxtà contrariam sententiam probabilem mox suprà allatam.*) *

928 » 2. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii : quià, cùm nec ipse, nec alii cœperint adhùc possidere bonâ fide, in dubio par est eorum conditio, *V. Bon. l. c.*

» 3. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, et legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, uti occultâ compensatione, quià reverà res illæ erant ipsorum. V. *Bon. l. c.* * (*Sed hoc negamus. Vide dicta l.* 1. *n.* 35. *v. Attamen.*) *

» 4. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solveret; aut, si, oblato juramento, jurare noluerit, cogendus est, etiàm in foro externo, ad hæreditatem tradendam, et solvendum legatum.

» 5. Ob eamdem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut hæreditas, non ut fideicommissum, sed immediatè perveniret ad alium, quià non est recurrendum ad fidem testium, vel ad juris subtilitatem, quandò is, cujus interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide *Less. et C. de Lugo l. c.* »

Ait *Lugo D.* 22. *n.* 257. *et* 258. quòd, si Testator voce committat hæredi fideicommissum, et hæres taceat, teneatur utique illud implere; secùs, si Testator committat ei legatum; Dicit tamen, quòd, si hæres solverit jam legatum, non possit repetere.

» Resp. 5. Etsi probabile sit, Clericorum, et Novitio-
» rum testamenta facta ad causas non pias sinè so-
» lemnitatibus juris non valere: *Molin.* et alii 3. Cum
» tamen contrarium etiàm sit probabile, ex *Suar.* etc.
» potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire
» pro foro conscientiæ, *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 16.

» Resp. 6. Milites hujus temporis gaudent iisdem 929
» privilegiis testandi, quibus olim, dummodò in cas-
» tris (vel in propinquo ex causa legitima) versen-
» tur. *Dian. p.* 7. *tr.* 15. *R.* 24. *et seq.* ex aliis 13. con-
» trà *Bald.* etc. atque adeò sufficiunt duo testes (licèt
» probabiliter nec hi requirantur, *R.* 45.), etiàm non
» rogati, *R.* 46. et alii 4. contrà *Molin. Lugo*, etc.
» etiam aliàs inidonei, modò non sint impuberes, nec
» cæci, vel servi, *R.* 47. *Lugo*, *Vasq. etc.* Neque
» opus est eorum subscriptione, vel signorum appo-
» sitione, vel ut sint in conspectu testatoris, *Ibid.*
» Imò miles jure militari (quo præsumitur esse tes-
» tatus in dubio) potest testari solo nutu, *R.* 19. Po-
» test etiàm plura simùl testamenta valida facere, vel
» pro parte testatus, vel pro parte intestatus dece-
» dere, *R.* 53. et 55. Valetque ejus testamentum etiàm
» post missionem honestam, sed non ultrà annum,
» *Molin. Lugo etc. R.* 61. Denique possunt milites su-
» pradicto modo testari, tametsi sint surdi, et muti
» (saltem si in castris auditum, et vocem amiserint.)
» *Dian. R.* 48. 49. *et* 50. ex aliis * (*Testamentum inter*
» *Liberos valet, ut dispositio facta ad causam piam.*
» *Vide Salm. c.* 5. *n.* 20.) * »

Hîc plura dubia oportet annotare circà materiam 930
Legatorum. Dub. 1. An legatum relictum puellis, ut nubant, possit dari eis, quæ fiunt Religiosæ? Resp. Si legatum sit relictum personæ determinatæ, certum est posse dari, nisi aliter constet de mente Testatoris,

ità ex *Auth. de Sanctiiss. Episc.* §. *Et hoc* Vide *Sal. c.* 5. *n.* 148. Quid, si legatum relictum sit personis indeterminatis? *Prima* sententia negat deberi illud puellis Religionem ingredientibus; hanc tenet *Sanch. de Matrimon. l.* 1 *D.* 33 *n.* 32. *Con. D.* 3 *q. ult. n.* 19. *Mol. D.* 207. *Barb. de Pot. Ep. Alleg.* 83 *n.* 27. *Ronc. de Testament. c.* 7 *q.* 2. *R.* 3. *Conc. t.* 7 *p.* 679 *n.* 10 *et Lugo Dist.* 24 *n.* 293. cum communi, ut asserit. Ratio, quià mens Testatoris servanda est in specifica formà, semper ac servari potest; nec recurrendum ad ejus voluntatem præsumptam, quandò habetur voluntas contraria expressa: Tales enim Testatores et piè providêre sic intendunt solis puellis nubere volentibus, nè exponantur periculo prostitutionis. Nec obstat præfata lex in *Auth. cit.* quià ibi sermo fit tantùm de legato facto personæ determinatæ, undè nullum aliis damnum infertur, si ipsi ingredienti Religionem tradatur; sed in casu posito præjudicium irrogaretur aliis nubendis a Testatore nominatis.

Secunda verò sententia, quam tenent *Salm. c.* 5 *n.* 185. *Diana p.* 4 *tr.* 24. *Misc. R.* 35 *cum Pontio Natta, Boerio, et Ochagav.* ac adhæret *Less. l.* 2 *c.* 18 *n.* 123 affirmat deberi legatum; quià in dicta *Authent.* assignatur ratio, cur legatum relictum certæ personæ ad nubendum, ei debeatur, si fiat Religiosa: *Quòd vitam profitentur religiosam;* scilicet ne puella relinquat statum religiosum, ut legatum consequatur. Cùm autem in legato relicto puellis indeterminatis idem legis motivum urgeat, ideò Religiosæ non sunt illo privandæ: *Ubi enim* (ut dicitur *in l. Illud. ff. ad l. Aquil.*) *eadem militat ratio, eadem militare debet juris dispositio.* Neque (ait *Lessius*) præfata lex Justiniani innititur præsumptæ menti Testatoris, sed absolutè vult favere pietati, etiàm contrà expressam Testatoris voluntatem, ità ut, si Testator expresserit excludendas esse puellas Religionem ingredientes, talis dispositio rejiciatur tamquàm turpis. Hanc sententiam reprobare non audeo, sed prima mihi videtur certè

probabilior; quià dispositio *Authenticæ* continet jus novum, quod, cùm exorbitet à jure communi, non est extendendum de casu ad casum; Maximè quià talis extensio redundaret in præjudicium aliarum. Probabiliter autem dicit *Conc. tom.* 7 *p.* 680 *n.* 11, quòd, si non extarent puellæ, quæ nubere vellent, tradendum esset legatum Religionem ingredientibus; nisi ex mente Testatoris expressè oppositum colligeretur. Prætereà addit *Barb. d. All.* 83 *n.* 28 *cum aliis*, quòd „ si Testator relinquat alicui puellæ mille si nubat, et centum, si ingrediatur Monasterium, debeantur Monasterio et centum et mille, si hoc sit factum in odium Religionis, quià tunc sic decernendum est in pœnam Testatoris: Secùs, si id factum sit, eò quod dotes Religiosarum sint minores, quàm nubentium.

Dub. 2. An legatum relictum civibus loci, possit dari extraneis? Negandum, nisi isti animum habeant ibi perpetuò manendi, tunc enim ab initio pro naturalibus habentur; vel nisi sinè tali animo ibi per decennium manserint. Ità *Salm. c.* 5 *n.* 186 *cum Lugo Sanch. etc. ac Conc. tom.* 7 *p.* 681 *n.* 14 *ex l.* 1 *C. de Incolis.* Hîc addendum id, quod tradunt *Sanchez, Trullench. et Barbosa apud P. Ferraris* (*Bibl. v. Civitas n.* 71) nempè, quòd legatum relictum puellis originariis non sit dandum eis, quæ casualiter natæ fuerint in eo loco.

Dub. 3. An legatum relictum Orphanis possit dari pauperibus habentibus Parentes inutiles? Non concurrentibus verè orbatis Parentibus, videtur receptum apud omnes, quòd dari possit. Ratio, quià sic etiàm impletur voluntas Testatoris, qui vult opitulari filiis non habentibus, undè alantur, et tales sunt qui habent Parentes inutiles, ex celebri illo dicto apud *Glossam in c. Admov. caus.* 33 *q.* 2 *ver.* Dixi. *Si re priveris, nec nomen habere mereris.* Et ex *Glossa v. Inutilem. in c. Inter cætera. de Trans. Episc.* ubi dicitur, inutilem reputari ut mortuum. Huic adhæret id quod dicunt *Covarr. Bald. Pal. Perez, etc. apud Sanch. l. cit.* nempè, quòd Pater dicatur orbatus filio, si filius

sit inutilis, ex *Glossa in l. Plagiarii. C. ad L. Flaviam de Plag.* Et ex eadem *Glossa* dicitur vidua, quæ virum inutilem habet. Sic à pari dicendus Orphanus, qui Parentes habet inutiles; Ità *Roncag. de Testam c.* 7 *q.* 5 R. 1. *Conc. tom.* 7 *p.* 681 *n.* 15. *Dian. p.* 1 *tr.* 2. *R.* 52. *Salm. c.* 5 *n.* 187 *cum Trull. etc.* ac adhæret *Lugo D.* 24 *n.* 303. An autem, concurrentibus verè orbatis parentibus, hi sint præferendi? Affirmant omnes præfati Auctores cum *Sanchez Cons. l.* 4 *c.* 2 *dub.* 13 qui vocat commune; Ratio quià, cum voluntas Testatoris possit impleri in sensu proprio, non debet impleri in improprio, *ex Clement. Quin contingit de Rel. domib. et ex Trident. sess.* 25 *c.* 8. Sicùt enim propriè vidua non est, quæ virum habet inutilem, sed quæ viro caret, ut dicunt *Sylv. Tab. et Ang. apud Sanch.* Ità in casu nostro. Attamen videntur non omninò improbabiliter negare *Bonac. D.* 3 *q. ult. n.* 9 *et Roncag. l. cit. R.* 2. Ratio, quià id, licèt non congruat litteris dispositionis, congruit tamen, imò magis accedit ad finem Testatoris, subveniendi paupertati filiorum, qui, cùm Parentes habent inutiles, egentiores sunt verè orphanis, dum non solùm debent tunc propriæ, sed etiàm Parentum indigentiæ providere.

Dub. 4 An legatum relictum puellis ut nubant, possit dari eis, quæ sinè dote jam nupserint? Resp. affirmativè, si sit relictum puellis determinatis, quià præsumitur Testator voluisse ipsis omninò providere ob peculiarem ergà illas affectum, vel ut nubant, vel ut nuptæ decenter vivant. Secùs, si indeterminatis, quià tunc censetur potiùs Testator voluisse subvenire nubendis, ut periculum prostitutionis vitarent. Quandò verò legatum est relictum pro dotandis puellis pauperibus, benè potest dari nuptis; nam tunc perseverat finis Testatoris, nempè sublevandi ipsarum indigentiam. Ità communiter *Sanch. l.* 7 *de Matr. D.* 91 *n.* 63. *Ronc. de Testam. c.* 7 *q.* 3 *R* 1. *Salm. c.* 5 *num.* 188 *cum Trull. et Dian. Conc. tom.* 7 *pag.* 680 *n.* 12.

Dub. 5. An legatum relictum fœminis in matrimo-

nium collocandis, possit tradi viduis iterum nupturis? Resp. affirmativè, si non sint aliæ fœminæ ætate nubiles: secùs, si adsint, quià nomine mulieris in matrimonium collocandæ, propriè intelligitur ea, quæ numquàm nupsit, vel si nupserit, invalidè nupsit, aut matrimonium non consummavit, ex *l. Hoc sermone. ff. de Verb. signif.* Ità communiter *Sanchez l. 7 de Matrim. D. 95 n. 65. Roncag. d. c. 7 q. 3 R. 4. Conc. tom. 7 p. 681 n. 13 et Salm. t. 5 n. 189 cum Bon. Trull. etc.* Qui tamen rectè addunt cum *Roncaglia*, quòd, si legatum sit relictum pro nubendis fœminis pauperibus, viduis etiàm dari possit, quià verbi significatio convenit tàm virginibus, quàm viduis.

Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis possit dari virgini etiàm corruptæ? Distinguendum, si publicè constet de ejus corruptione, non potest tradi: quià non adimpleretur finis Testatoris, volentis tantùm subvenire iis, quæ verè virgines sunt. Secùs, si clàm sit corrupta, quià in communi æstimatione hæc pro virgine reputatur, ut colligitur ex *l. Liber. §. Quod autem. ff. de Legat.* Nec censetur Testator voluisse, ut puella manifestaret suam turpitudinem: Ità communiter *Conc. tom. 7 p. 681 n. 16. Ronc. de Testam. d. c. p. 4 R. 1. Salm. c. 5 n. 190 cum Trull. Dian. Martin. à S. Jos. etc.* An autem puella corrupta possit tale legatum petere? Affirmant *Salm. loc. cit.* quià in favorabilibus verba sunt largè interpretanda, ut probant *in tr. de Leg. c. 4 n. 19.* Sed probabiliùs negant *Concina l. c. et Martin. à S. Jos. ap. Salm.* tùm, quià verba Testatoris servanda sunt in rigore, quantùm fieri potest; tum quià talis interpretatio fieret in præjudicium aliarum. Et idem videtur sentire *Roncag. loc. cit.* dicens illum, cui data est facultas à Testatore eligendi virgines pro legato, non posse eligere eam, quam certò scit corruptam, si absit scandalum. Conveniunt tamen *Concina, Ronc.*, ad dicendum, posse illam petere, et eligi, si desint aliæ verè virgines.

Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat

virgo, debeatur ei, si nubat? Affirma; sic enim statutum est in *l. Quoties*, 22 *ff. de Condit. et demonstr.* Quià, ut habetur ex alia *l.* 2 *C. de Induct. viduit.* multùm interest Reipubl. ut proles augeantur. Secùs dicendum, si legatum relinquatur viduæ, ad viduitatem servandam, *Auth. Cui relictum. C. tit. eu.* Quià honestum est à secundis nuptiis abstinere; ità *Salm. de Matrimon. c.* 1 *n.* 109 *et* 110 *et Concin. pag.* 678 *n.* 7.

Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, transeat ad ejus hæredem, si antè nuptias illa moriatur? Rectè distinguit *Lugo D.* 24 *n.* 209 *cum Sanchez et Mol.* Si legatum relictum sit puellæ intuitu subventionis illius personæ, ut possit nubere, tunc transit ad ejus hæredem; Secùs, si nullo habito respectu ad personam, sed tantùm ad operam piam peragendam; quià tunc est convertendum ad dotandam aliam pauperem; Vel si legatum sit relictum sub conditione necessaria, ut puella nubat, sinè intentione faciendi operam piam, quià tunc legatum erit profanum, et fiet caducum, ac ideò transibit ad hæredem Testatoris.

Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica Ecclesiæ possit expendi in ornamenta, et alia Divino cultui necessaria? Negant *Panormitanus*, *et Lopez apud Sanch. Cons. l.* 4 *c.* 2 *dub.* 14. Sed probabiliter affirmant idem *Sanch. et Lugo D.* 24 *n.* 304 quià nomine fabricæ intelliguntur omnia necessaria ad servitium Ecclesiæ, nisi aliter constet de mente Testatoris.

Dub. 10. Quomodò distribuendum legatum relictum pauperibus? Resp. si legati executio relicta sit ad electionem hæredis, potest ipse dare cuicumque verè pauperi. Si verò non sit hæredi electio commissa, tunc præferendi sunt I. Conjuncti Testatoris, ut communiter DD. cum *Barbosa de Pet. Ep. All.* 83 *n.* 17 *et Roncag. de Testam. c.* 7 *q.* 6 *R.* 2. Et inter eos præferendi sunt proximiores, ut docet *D. Th.* 2. 2 *q.* 32 *art.* 9. Id enim exposcit ordo charitatis: Atque hoc (addit *Roncaglia*) etiamsi adsint alii pauperiores.

II. Pauperes concives Testatoris præferendi sunt cæteris extraneis, ut *Glossa in c. Pauperes, de Testam. et Ronc. l. c. cum Men.* utque colligitur ex *l. Præses. C. de Serv.* III. Magis indigentes, ut *S. Th. l. c. art.* 3 *ad* 1. *Ronc. l. c.* Et etiàm nubiles, ut addit *Barb. cum Surdo n.* 18. IV. Pauperes probatioris vitæ, *S. Th. ib. art.* 9. Hinc dicunt *Laym. l.* 3 *tr.* 5 *c.* 11 *num.* 6. *Roncag. cum Men.* præferendos esse Religiosos, qui ex eleëmosynis vivunt; Rectè verò censet *Roncag.* contrà aliquos, non venire nomine pauperum Religiosos, qui habent reditus sufficientes, undè vivant. V. In æquali paupertate præferendæ sunt fœminæ, quatenùs istæ majori periculo peccandi sunt expositæ, idem *Roncaglia.* Cùm autem Testator dixerit, legatum inter pauperes distribuendum, non potest uni tradi; ità *Ronc. et Barb. n.* 19 *cum Men. Bart. etc.* communiter. An verò eo casu possit executor etiàm sibi aliquid applicare? Affirmant *Laym. l. c. n.* 7. *Sanch. Dec. l.* 2 *c.* 11 *n.* 34 *et Barb. l. c. vide n.* 22 *et* 54 *cum Palac. Men. Gonzal. et aliis* communiter. Excipiunt tamen *Laym. et Sanch.* si Testator noverit ejus paupertatem, quià tunc censetur, quòd, si voluisset illi subvenire, aliquid expressè reliquisset. Sed non improbabiliter *Roncag. l. c.* hanc exceptionem non admittit, quià non præsumitur Testator eum voluisse inferioris conditionis facere, quàm alios pauperes; et, si aliquid ei non reliquerit, id evenire potiùs censendum vel ex oblivione, vel inadvertentia, vel quòd noluisset Testator ruborem executori inferre, si inter pauperes eum numerâsset.

Quæritur hîc I. An Summus Pontifex possit sinè justa causa validè commutare ultimas voluntates Testatorum? Nulli dubium, quin Papa possit cum causa ultimas voluntates commutare, ut patet ex *Clem. Quià contingit, de Domib. relig.* ubi dicitur: *Ea quæ ad certum usum largitione sunt destinata Fidelium, ad illum debeant, non ad alia (salvâ Sedis Apostolicæ auctoritate) converti.* Sed dubitatur, an id possit Papa sinè causa? Tres sunt sententiæ apud *Sanch. Consil. l.* 931

4 *c.* 2 *dub.* 1 *num.* 1. *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Armil. v. Legatum. n.* 55. *Ang. eod. verb. l. c.* Ratio, quià omnia legata intelliguntur implicitè relecta ad arbitrium Papæ, vel principis. *Secunda* sententia, quam tenent *Angles*, *Rosell. Covarr. etc. apud Sanch. n.* 2. et cui adhæret *Croix l* 4 *n.* 482. id admittit de potestate absolutâ, non autem ordinariâ. *Tertia* sententia verior et communis, quam tenent *Bus. infr. n.* 939. *Sanch n.* 4 *cum Bart. Socin. Laym. l.* 3. *tr.* 5 *c.* 11 *n.* 11. *Salm. c.* 5 *n.* 194. cum communi, *Mol. l.* 4. *de Primog. c.* 3 *n.* 19. *et Lug. D.* 24 *n.* 312. (qui præfatas duas sententias falsas vocat), omninò negat posse Pontificem, aut Principem sinè justa causa commutare Testatorum voluntates. Probatur 1. ex Trid. *Sess.* 22 *c.* 6. ubi (ut sentit *Laym. l. c. cum Mol. D.* 249.) supponitur, tales commutationes non posse fieri à Sede Apostolica, *nonnisi ex justa et necessaria causa.* Probatur 2. ratione, quià licet dispositiones Testatorum censeantur commissæ Papæ (vel Principi), non tamen ut domino, sed ut boni communis, aut piarum causarum dispensatori committuntur, undè, cùm Pontifex non sit dominus talium bonorum, non potest nequè ex potestate ordinaria, nequè extraordinaria convertere sinè causa has dispositiones, ad alium usum, quàm à Testatoribus sunt destinatæ. Si igitùr legatum est profanum, poterit Princeps ob necessitatem publicam, vel aliam justam causam, in aliud legatum profanum, vel pium illud commutare. Si verò legatum sit pium, poterit Papa tantùm, justâ causâ interveniente, id in aliud pium convertere.

Quæritur II. An Episcopi cum justa causa possint commutare pias dispositiones? *Prima* sententia affirmat et hanc tenent *Angel. v. Legatum.* 2. *n.* 12 *et* 14. *Sylvest. eodem v. q.* 12. *Arm. n.* 55. *et Rosell. Tap. apud Sanch. Cons. l.* 4 *c.* 2 *dub.* 2 *n.* 3 *et Beja* cum aliis *ap Croix l.* 4 *n.* 849. qui huic sententiæ adhæret. Ratio, 1. quià communis sententia (ut asserit *Cr. ib.*) tenet, apud Episcopos esse hujusmodi facultatem ordinariam commutandi; quià talis commutatio est quæ-

dam dispensatio in lege præscribente exactam impletionem ultimarum voluntatum; undè, quandò dicitur, fieri posse dispensationes, et non exprimitur à quo in Tridentino, satis intelligitur fieri posse ab Episcopis; uti cum pluribus docent *Suar. de Leg. l.* 6 *c.* 14 *n.* 8. *et Sanch. de Matr. l.* 8 *D.* 5. Hinc inferunt idem *Sanch. l. c. dub.* 7. *et Lugo D.* 24. *n.* 310. quòd, si Testator reliquit alicui Ecclesiæ Legatum pro festo anniversario, possit Episcopus illud ad tempus commutare in reparationem Ecclesiæ, quæ aliter non posset reparari. Ratio 2. quià, licèt Episcopus nequiret hoc facere ex potestate ordinaria, potest tamen ut Sedis Apostolicæ Delegatus, modò adsit justa causa judicio Episcopi: Idque probant ex Trid. *Sess.* 22 *c.* 6. ubi dicitur: *In commutationibus ultimarum voluntatum, quæ non nisi ex justâ, et necessaria causa fieri debent, Episcopi, tamquàm Delegati Sedis Apostolicæ, summariè et extrajudicialiter cognoscant, nihil in precibus, tacitâ veritate, vel suggestâ falsitate, fuisse narratum, priusquàm commutationes prædictæ executioni demandentur.* Ità *Barbosa de Pot. Episc. Alleg.* 83 *n.* 5. *cum Sylv. v. Legatum* 4 *q.* 12. *Menca, Beja Graff. Mendoza*, citatque etiàm Rotam Rom. Dec. 1122. Et ità etiàm *Salm. de Leg. c.* 5 *n.* 67.

Secunda verò sententia probabilior, quam tenent *Mol. de Just. D.* 249. *Laym. l.* 3 *tr.* 8 *c.* 11 *n.* 10. *et Sanch. l. c. dub.* 2. cum aliis negat, posse Episcopos, etiàm cum justa causa, commutare ultimas voluntates. Ratio, quià ex *cap. Tua de Testam.* et ex Trident. *Sess.* 22 *c.* 8. imponitur Episcopis ut exequantur exactè ultimas voluntates; Et hoc, etiàmsi commutatio fieret in melius, ut dicunt *Barb. l. c. n.* 3. *cum Imola, et Bonif Laym. ibid.* ac adhæret *Lugo D.* 24 *n.* 307. *ex c. Conquestus de Foro comp. et cap. Quià nos Testam* contrà *Dian. p.* 2 *R.* 26. *ac Sylv. Beja, Graff. Comit. Vasq. etc. apud Croix l.* 4 *n.* 847. qui admittunt commutationem in melius. Nec probari dicunt primam sententiàm à Trid. in *cit. c.* 6. Nam ibi tantùm committitur Episcopis, ut, quandò commutationes ultimæ volunta-

tis à Sede Apostolica eis committuntur, ipsi, antequàm illæ executioni demandentur, examinent, an sint veræ causæ expositæ? Concilium enim in *cap*. 5. immediatè præcedenti locutum erat de executionibus dispensationum à sola Sede Apostolica obtentarum. Et hoc ajunt esse conform. *Clementinæ*, *Quià contigit*, *citatæ in I. Quæst.* Valdè tamen probabiliter censet *Laym. cit. n.* 11. et consentiunt *Salm. c.* 5 *n.* 194. *cum Bon. et Trul.* quòd, si aliqua causa superveniat, vel si fuerit Testatori ignota, quam si ille cognovisset, aliter disposuisset, tunc Episcopus cum hærede possit ex epykia interpretari voluntatem Testatoris, et legatum in alium usum convertere, puta, si legatum sit relictum pro vasis sacris conficiendis, quibus Ecclesia non egeat, sed potiùs casulis. Quandò autem legata pia nullo modo possunt applicari ad usum à Testatore intentum, illa non sunt caduca, sed applicanda sunt in alium pium usum, arbitrio Episcopi, et Executoris, ut docent idem *Laym. ib. cum Abb. et Lugo D.* 24 *n.* 305. *ex c. Nos quidem de Testam.*

Sed dubitatur 1. An in commutationibus ab Episcopis faciendis, requiratur etiàm consensus hæredis, et Legatarii: *Abbas*, *et Petr. de Ubaldis ap. Barbos. de Pot. Ep. All.* 83 *n.* 6 dicunt requiri consensum hæredis, ex *c. Nos quidem de Testam.* Sed, si hæres nollet consentire, Episcopus solus potest commutationem exequi, ut ait *Roch. cum Felin. ap. Barb. loc. c.* Dicit autem prædictus *Petr. de Ubald. ib. ex Barth.* quòd insuper requiratur consensus Ecclesiæ, cui factum est legatum; sed si neque Ecclesia vellet consentire. Episcopus solus illud commutare potest.

Dubitatur 2. Quæ sint causæ, ob quas Episcopus ultimas voluntates commutare valeat? Causa I. est, quandò pecunia legata ad aliquem usum non sufficit, *Barbos. de Pot. Ep. All.* 83 *n.* 7 *etc.* II. Quandò usus legati non potest adimpleri, idem *Barb. n.* 8 *cum Riccio*; vel si res legata nequeat deservire usui destinato, ob impedimentum facti, vel juris? ità *Barb. n.* 9 *cum Imola*, *Bonif. Abb. Innoc. Ubald. Socin. etc.*

Hinc, si non potest Monasterium Monialium construi, ubi voluit Testator, puta in loco campestri, contrà præscriptum à Concilio Tridentino *Sess.* 25 *c.* 5 potest Episcopus alium locum destinare, ut *Farinac. Alexandr. Riccius cum eod. Barb. n.* 10. Qui tamen notat cum *Ubald. et Genuens.* quòd, si impedimentum est facti; et non est perpetuum, debeat expectari tempus opportunum, ex *c. non est etc. Quod super his, de Voto.* Si verò impedimentum est juris, distinguit idem *Petrus de Ubald* quòd, si legatum sit ad usus pios, tunc fiat commutatio; secùs, si ad usus inhonestos, puta, ut in Ecclesia fiant ludi theatrales, qui prohibentur in *c. cum decorem. de Vita et hon. Cler.* tunc legatum est nullum, tamquàm inutile; et fit caducum. III. Causa est, si legatum est factum ad usum non ità necessarium; tunc enim poterit Episcopus id commutare in alium pium usum magis eidem Ecclesiæ necessarium; ità *Barb. n.* 12 *cum Riccio, et Genuen.* Vide mox dicta in *Qu.* II. Imò etiàm ad alium usum fructuosum, si causa sit gravissima, et ità præsumatur mens Testatoris, ut addit *ib Genuensis ap. Barb. n.* 13. Sic pariter dicit idem *Barb. n.* 14. *cum Riccio*, quòd reditus alicujus Capellæ deputati pro Missis, Episcopus possit commutare in paramentorum emptionem pro una vice tantùm.

DUBIUM III.

De Renunciatione hæreditatum.

932 *Quando valeat renunciatio hæreditatis?*
933 *An hæc strictè interpretanda? Vide ibi resolutiones.*
934 *An sint irrita pacta de hæreditate viventium? Vide exceptiones.*
935 *De Constitutione Tridentini irritante renunciationes ingredientium Religionem.*

« Resp. 1. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est. Ratio est, quià ità jure cautum est propter bonum publicum. Ex- 932

» cipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet
» juri successionis, vel post testamentum conditum,
» in quo omissus est, præteritionem suî approbet.
» 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portio-
» nem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati
» renunciet; qui tamen, si bona patris posteà augean-
» tur, legitimam eorum portionem poterit exigere.
» Resp. 2. Renunciatio hæreditatis, cum odiosa
933 » sit, et contrà jus commune, strictæ interpreta-
» tionis esse debet.

Undè resolves casus seq.

» 1. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiàm ju-
» rata à filio facta, quominus ab eodem patre, mu-
» tatâ iterum voluntate, possit institui hæres. *Molin.*
» *Sanch. l. 7 c. 7.*
». Si filius renunciavit in favorem fratris, eo mortuo
» antè patrem, is, qui renunciavit in prima hæredi-
» tate, succedere potest; imò etiàm institui debet,
» quià causa renunciationis cessavit, *Mol. d. 579 n. 19.*
» 3. Filius post juratam renunciationem nihilomi-
» nùs succedere potest in iis bonis, quæ pater ad
» secundas nuptias transiens, liberis ex priore matri-
» monio susceptis relinquere cogitur. Ratio est, quià
» in his filius non succedit jure sanguinis, cui renun-
» ciavit, sed propter civiles Constitutiones, et favores,
» *Mol. n. 21.*
» 4. Etsi filia accipiens dotem à patre dicat, se eâ
» contentam, et renunciare paternæ hæreditati; pactum
» tamen illud est invalidum, eoque non obstante, potest
» petere complementum legitimæ portionis suæ. *Ex*
» *l. pactum dotale, C. de Collat. L. si quandò C. de*
» *pact. etc. Quamvis pactum, de pact. in 6 Mol.*
» *Sanch. l. 6 cons. Lugo respon. mor. l. 6 dist 24.*
» 5. Si parentes dent filiæ dotem infrà portionem
» legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel
» fraude, seu dolo ad renunciandum legitimæ, non
» sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restitue-

» re libertatem, *Sanch. l. 4 de Matrim. d.* 9. *Lugo loc.*
» *cit.* Ac licèt filia, si renunciationem juramento fir-
» maverit, eam servare teneatur; si tamen dolus,
» vel metus intervenerit, licebit relaxationem jura-
» menti injustè extorti petere: eâque obtentâ, non
» tenebitur ad pactum, quod ex injusta coactione
» processit. Vid. *Sanch. l.* 2 *mor. c.* 13. *Lugo t.* 2 *de*
» *Just. d.* 22 *sect.* 8 *et resp. mor. l.* 6 *d.* 24.

» Resp. 3. Omne pactum, vel donatio de alterius 934
» viventis hæreditate ipso jure irrita est, v. g. irritum
» est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat
» à Sempronio, promittit, aut obligat *Cajo*. Ratio
» est, quià tales pactiones odiosæ sunt, et plenæ pe-
» riculis, ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, super
» cujus bonis fit pactio, *Laym. c.* 7 *n.* 3.

» Excipe 1. Nisi consentiat is, de cujus hæreditate
» agitur, et in eo consensu usquè ad mortem perse-
» veret. 2. Nisi renunciatio fiat in favorem Communi-
» tatis, seu Collegii; hìc enim cessat præsumptio,
» vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Consti-
» tutiones Ordinis, de omnibus bonis, et juribus ac-
» quisitis, et acquirendis disponere debeat, idque in
» favorem Communitatis piæ, vel etiàm certæ per-
» sonæ pauperis, *Sanch. c.* 2 *n.* 54. *Laym. l. c. n.* 3.
» 4. Nisi fiat pactum circà hæreditatem personæ in-
» certæ, v. g. si quæ mihi hæreditas obvenerit, dum
» vixero, tua esto: cessat enim periculum, *Mol.*
» *Sanch. l.* 7 *c.* 2.

» Quæres, quòusque se extendat constitutio *Trid.* 935
» *sect.* 25 *c.* 16 irritans donationes, et renunciationes
» etiàm juratas, quæ fiunt ab ingredientibus religio-
» nem, nisi fiant cum licentia Episcopi, sivè Vica-
» rii, intrà duos menses proximos antè professionem
» et professio posteà subsequatur?

» Resp. 1. Hanc constitutionem non habere locum
» in codicillis, testamentis, aut donationibus mor-
» tis causâ: quià hujus constitutionis ratio est, ne per
» renunciationem hæreditatis novitiis imponatur ne-
» cessitas profitendi; hæc enim ratio cessat in his ul-

» timis voluntatibus, quippè quæ usquè ad professio-
» nem revocabiles sint. Quare valet adhùc hodiè tes-
» tamentum à novitio conditum, neque rumpitur,
» secutâ professione, etsi Monasterium in eo præteri-
» tum fuerit, *Sanch. l.* 7 *c.* 5. Qui autem licitè à re-
» ligione recedit, recuperat omnia bona cuicumque
» antè donata, intuitu ingressûs in Religionem.

» Resp. 2. Eâ constitutione non prohiberi donatio-
» nem modicam, quià cessat ratio, *Sanch. num.* 23.

» Resp. 3. Eâ comprehendi renunciationem Bene-
» ficii Ecclesiastici. Ratio est, quià hæc est amissio
» magni juris ob quam libertas egrediendi à religio-
» ne impeditur, *Sanch. n.* 37.

» Resp. 4. Per eamdem etiàm irritantur renuncia-
» tiones, quæ fiunt antè ingressum religionis, intui-
» tu, vel causâ implusivâ ingrediendi; qualis inten-
» tio in dubio præsumitur, si non multò antè ingres-
» sum factæ sint. Ratio est, tum quià Concilium ab-
» solutè loquitur; tum quià aliàs non sufficienter
» consuluisset libertati novitiorum, *Nav. Less. l.* 2
» *c.* 41 *n.* 40 contrà *Sanch.* cujus tamen sententia est
» probabilis. Undè sic donatum tuto retineri potest,
» donec per sententiam Judicis rescindatur.

» Resp. 5 Irritam etiàm esse donationem seu re-
» nunciationem bonorum, sub conditione professio-
» nis edendæ factam, ità ut, eâ non secutâ, corruat,
» *Nav. Sanch. n.* 17 *Mol. etc.* Ratio est, quià donan-
» tes, seu renunciantes ægrè contristant donatarios,
» ut eos de possessione semel capta dejiciant: et
» Monasteria, quæ tales donationes acceperunt, om-
» nes modos adhibent, ut tales ad professionem in-
» ducantur, *Laym. c.* 7 *n.* 8.

» Resp. 6. Non obstante hac constitutione, validas
» esse renunciationes, antè, vel post ingressum Soc.
» JESU factas, juxtà ejus constitutiones. Ratio est, quià
» Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi (juxtà
» constitutiones) quià in iis donationibus, quæ contrà
» constitutiones fiunt, non videtur habere locum,
» quià Tridentinum id voluit in favorem Societatis;

» Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est
» in ejus dispendium retorquendum, *Mol. Sanch.*
» *Laym. l. c.* »

DUBIUM IV.

Qui possint, et debeant esse Executores Testamenti?

936 *Qui possint esse Executores? Et qui sint de jure? Et an possint officio fungi per alios?*
937 *An Religiosus Executor possit applicare suo Monasterio legata relicta ad pias causas?*
938 *Quomodò relicta incerta sint exequenda?*
939 *An legata ad pias causas possint commutari?* 940. *Vide resolutiones.*
941 *Quomodò exequenda voluntas Testatoris?*

« Resp. 1. Illi à Testatore nominari possunt, unus, 936
» vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec
» tantùm masculus, sed etiàm fœmina, *Sanch. Wad.*
» *Dian. p.* 8 *t.* 5. *R.* 4. non tantùm laicus, sed etiàm
» clericus, et religiosus. Hic tamen non sinè sui Præ-
» lati licentiâ; At Fratres de observantia nullo modo.
» Si tamen religiosus, contrà Canonum decreta,
» executor testamenti sit, acta ejus valent. Ità *Laym.*
» *c.* 11. Et ratio est, quià, spectato jure naturali,
» sufficit voluntas Testatoris executoris; nec Canones
» executionem religiosi infirmant, sed prohibent
» tantùm. V. *Bon. de contr. d.* 3. *q.* 18. *Dian. p.* 8 *t.* 5.
» *R.* 9. 10. Et, licèt impubes executor esse non pos-
» sit, potest tamen minor, si explevit annum 17. *Sanch.*
» *Lugo*, *Widing. Dian. p.* 8 *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem
» cogi potest, ut sit executor, *Dian. l. c. R.* 27. De-
» tractans tamen hoc ipso perdit legatum (saltèm quod
» in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc
» aliis executoribus, *Mol. in Lugo*, *Dian. p.* 8. *t.* 5.
» *R.* 27 contrà *Wald.*
» Resp. 2. Si nullus à testatore nominatus est exe-

» cutor, executio pertinet ad hæredem, etiàm quoad
» legata pia; quo tamen casu Episcopus jure com-
» muni ad se pertrahere potest, *Laym. l. c.*
» Resp. 3. Executor non potest officio fungi per
» alium, nisi testator ei permiserit, aut nisi com-
» mittatur executio nudi facti jam declarati, *Sanch.*
» *C. de Lugo*, *Dian. pun.* 8 *t.* 5. *R.* 26.
937 » Quæres 1. An religiosus executor legatum in pias
» causas monasterio suo applicare possit?
» Resp. posse. Ratio est, quià, si quid obstaret,
» esset ex eo; quòd executor etiàm indigens eleëmo-
» synam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi
» testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea post-
» modum supervenerit, cùm, si eam cognovisset,
» certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc
» ratio non ligat, quià causa monasterii distincta est
» à causa, seu persona professi, sicùt causa Ecclesiæ
» à causa beneficiati. Undè etiàm quivis jussus aliquid
» dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel
» filiis suis, quià evidens est distinctio inter donan-
» tem, et accipientem, *Sylv. Sanch. l.* 6. *c.* 11 *n.* 56.
» V. *Dian p.* 8 *t.* 5. *R.* 46. Porrò ad pias causas legata
» dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimi-
» rùm 1. Loco, vel personæ Sacræ. 2. Hospitali. 3.
» Confraternitatibus. 4. Pupillis et Orphanis. 5.
» Causâ alimentorum iis, qui indigent. 6. Causâ
» studii, saltem Theologici. 7. Ad constructionem
» monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, v. gr. pro
» munienda urbe in necessitate; vel viis reficiendis,
» *Dian. p.* 7 *t.* 6. *R.* 29 *et* 30 *ex Bald. et* cæteris multis.
» Quæres 2. Quomodò relicta incerta executioni
» sint mandanda?
» Resp. 1. Si incertitudo sit ex parte legatarii jure
938 » civili corruit legatum: v. gr. quià sunt duo ejusdem
» nominis, et amicitiæ ergà testatorem, jure civili
» corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur
» executor inter eos dividere æqualiter, si in id con-
» sentiant, *Mol. etc. Dian p.* 3 *t.* 5. *R.* 58. *Trull. d.*
» 12. 2. Legata ad causas pias ob incertitudinem lo-

» ci vel Ecclesiæ, non fiunt caduca, sed plerumque » pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. » 3. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum, » an terminos à natura habeat, ut v. gr. bos, et » equus; vel ab arte, et industriâ, ut domus, ves- » tis etc. Si à natura habeat, danda est una ex me- » diocribus; si ab arte, electio ad hæredem pertinet, » qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. » Idemque dicendum est de legatis; in numero pon- » dere et mensura consistentibus. Vide *Laym. l. c. n.* » 7, 8 *et* 9.

» Resp. 2. Si acceperint summam pecuniæ distri- » buendam pauperibus, non tenentur dare pauperi- » bus; possuntque etiàm dare hospitalibus, Eccle- » siis (quæ ornamentis, vel fabricâ indigent) Monas- » teriis, vel iis, qui secundùm suum statum non » possunt vivere, sivè ii sint opifices, sivè altioris » conditionis, etiàm Nobiles, *Vasq. Mol.* et alii 8. » dummodò tamen non constet, vel ex signis colliga- » tur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ sem- » per attendenda est, *Dian. p.* 2. *tit.* 15. *R.* 8. Si verò » designaverint semel certos pauperes, non posse eos » variare, docet *Wad.* sed affirmat *Lugo V. Dian. p.* 8 » *t.* 5. *R.* 50 *et p.* 2. *t.* 16. *R.* 19. Possunt etiàm sibi » ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, et » præsertim si testator id ignoravit, eam applicare, » *Wading. Dicastill. Dian. p.* 8 *tr.* 5. *R.* 46 *et* 47.

» Quæres 3. An legata ad certas pias causas possint 939 » ab Executore, vel Episcopo commutari in alium » pium usum?

» Resp. 1. Si voluntas testatoris impleri potest jus- » tè, et honestè, non licet eam commutare in opus » quantumcumque melius nisi ex dispensatione Pon- » tificis, et justâ de causâ, *Mol. Wadind. Dian. p.* 1. » *t.* 17. *R.* 28 *et p.* 8 *t.* 5. *R.* 63. *etc.* communiter con- » trà *Vasq.* et aliquos, qui docent, Episcopum posse » commutare in æquale, vel melius. Interdum tamen » ad Episcopum, hæredes, et executores pertinet, » secundùm epikejam interpretari, non alienum esse

» à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. gr. si tes-
» tator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices compa-
» randos, et Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis,
» *Mol. Laym. l. c. n.* 10. Vid. *Vasq. opusc. de test. cap.*
» 8. § 5 *d.* 3 *n.* 104. *Trull. c.* 18 *d.* 12. *Barbos de*
» *off. et potest Episc.* * (*Vide dicta n.* 931. *Qu. II.*)*
» Resp. 2. Si ad usum à testatore destinatum ap-
» plicari nequeunt, non ideò fiunt caduca, sed arbi-
» trio Episcopi, et executoris ad aliam piam causam
» applicanda sunt: ità tamen, ut, quòad fieri possit,
» defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quià is prin-
» cipaliter intendit in salutem animæ suæ ad Dei ho-
» norem relinquere, *Molin. disp.* 294 *Bon disp.* 3.
» *de cont, qu. ult. p. ult. Barb de Offic. Episc.* * (*Ex*
» *Trid. Sess.* 25 *c.* 8. *Vide Salm. c.* 5 *n.* 193. *et vide*
» *dicta n.* 931. *vers. Quær. II.*) *

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

940 » 1. Si testator pauperi determinato aliquid legâ-
» rit, hic autem antè solutionem moriatur, hæres il-
» lud tenetur alteri pauperi dare, quià præsumitur
» legatum pium factum in beneficium animæ testa-
» toris, adeòque designatio pauperis demonstrativè,
» non taxativè, facta fuisse: nisi tamen aliud constet,
» vel ex circumstantiis colligatur de testatoris inten-
» tione, de qua si maneat dubium, manet data reso-
» lutio. *Mol. Sanch. Bard. D.* 6 *c.* 10. §. 7.
» 2. Si legata pia inveniantur inducta, et non con-
» stet de testatoris intentione, tenetur hæres ea sol-
» vere; quià præsumitur id fortuitò, ac casualiter,
» et non ex testatoris voluntate accidisse, *Bard. d.* 6
» *c.* 10. § 17.
» Si Testator legaverit summam pecuniæ pro certo
» numero Sacrorum? hæres autem eam summam Sa-
» cerdoti cuipiam bono tradiderit, ac posteà ob mor-
» tem dicti Sacerdotis, aliamvè ob causam dubitet
» prudenter, an Sacrificia illa sint peracta, non te-
» nêtur curare ea iterum celebranda; quià satisfecit
» testatoris voluntati, *Bard. d.* 6 *q.* 10. §. 22.

» Quæres 4. Intrà quod tempus, quo ordine, et » modo hæredes, et executores defuncti voluntatem » exequi debeant et quis cogere possit?

» Resp. 1. Tenêri statim post aditam hæreditatem, 941 » confectumque inventarium, etiàm intrà annum, » nisi justo impedimento excusentur. Imò in legatis » piis intrà sex menses, *Mol.*, *Vasq. Dian. p.* 8 *t.* 5 » *R.* 53. idque, etiàmsi hæreditas non sit adita, eò » quòd hæres vel antè fuerit mortuus, vel eam repu» diârit, *Covarr.* et alii tres, *Dian. p.* 7 *t.* 6 *R.* 25. » Undè si differant notabiliter (præsertim solutionem » piorum legatorum), aut negligant exequi, graviter » peccant; tenenturque damnum, quod alii ipsorum » culpâ acceperunt, compensare, *Bon. d.* 3 *q.* 18 *p.* 4. » *Nav. cap.* 25. *Lugo, Dian. p.* 8 *tr.* 5 *R.* 52. *(*In » foro igitùr conscientiæ hæredes, et executores tenen» tur sub gravi statim implere legata (maximè pia), » cùm possunt. Ità communiter Salm. c.* 5 *n.* 155 *cum » Lugo, Dian. S. Anton. Trull. etc.*)*

» Resp. 2. Ab utroque Judice, Ecclesiastico, et » seculari compelli possunt (si tamen laici sint.) » Quod, si post annum à monitione judicis, vel Epis» copi exequi negligant, omni commodo (exceptâ totâ » legitimâ, si hæredes necessarii sint) ex testamento » ipsis proveniente privantur. Vide *Laym. l. c. tr.* 5 » *c.* 11. *C. de Lugo d.* 26 *de just. Dian. p.* 3 *t.* 3 *R.* 59. » *Valer. Trull. d.* 11 imò, si intrà annum negligant » exequi, jus executionis devolvitur ad Episcopum, » *Molin.* et alii 8. *Dian. p.* 8 *t.* 5 *R.* 40 nec admittitur » purgatio moræ, *Sanch. Dian. l. c. R.* 33 *et* 54. Sed » tenetur Episcopus exequi, removendo illos ab exe» cutione, et emolumentis spoliando; atque in defec» tu Episcopi idem potest Metropolitanus, *Molin.* » *Merol. Dian. R.* 57.

» Resp. 3. Executor tenetur omnia exequi secun» dùm mentem testatoris; ad hoc tamen execu» tor particularis non potest vendere bona defunc» ti, nisi hic ità statuerit: universalis autem potest, » *Lugo D.* 24 *sect.* 16. *Dian. p.* 8 *t.* 5. *R.* 32. Neque

» potest unquam, invito hærede, rem legatam dare » legatario : quià non potest, nisi per Judicem, spo» liare hæredem suâ possessione, licèt teneatur mo» nere Episcopum, ut hæredem cogat, *Sanch. Lugo* » *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 39. quod si bona non sufficiant » ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt om» nibus æqualiter pro rata (etiàmsi sint pia ; et licet » uni res certa, et in dividuo sit legata) nec licet » uni præ aliis gratificari : quià par omnium est ratio, » et jus, *Sylv. Sanch. Bon. Dian. Trull. l.* 7 *c.* 18 *d.* 12.

» Resp. 4. Tenentur Executores reddere rationem » executionis (idque probabiliter, etiàmsi testator » eos hoc onere liberâsset) exceptis iis, quæ testator » jussit erogari secretò, *Diana p.* 8 *t.* 5. *R.* 34. et alii » 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Ca» pitulo, sede vacante, *R.* 36 et 37 et 62 nisi sint Re» gulares plenè exempti, quos cogi posse alii negant, » affirmant alii, ut vide *l. c.* Denique non debetur iis » salarium, cùm sit officium voluntarium amicitiæ : » si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiàm » administratores bonorum, debet assignari à Judice, » *Lugo d.* 24 *sect.* 16 *n.* 335. V. *Dian. R.* 39. Plura de » executione piarum, et ultimarum voluntatum ; V. » apud *Trull. et Dian. ll. cc. et Barb. l.* 3 *de jure univ.* » *c.* 27. * (*Nemo tenetur munus executoris exercere.* » *nisi jam acceptavit. aut legatum accepit, aliàs legatum* » *amittit. Salm. c.* 5 *n.* 164 *cum Dicast. etc.*) * »

DUBIUM V.

De iis, qui testari, et hæredes institui possint.

942 *Qui testari possint?*
943 *Qui possint hæredes institui?* 944 *Vide resolutiones.*
945 *Quæ sit divisio hæredum!*
946 *An sit obligatio gravis relinquendi bona fratribus, et aliis propinquis indigentibus?*
947 *Quantum debeatur hæredibus necessariis?*
948 *Quæ sint causæ justæ exhæredandi filios?* 949 *An ob nup-*

tias cum indigenis? Et vide dubia super hoc puncto, v. Sed dubitatur?
930 *Vide alios casus, quandò Testamenta infirmentur.*
951 *Quid possint petere spurii à Matre, et patre?*
952 *Quid, si pater relinquat bona alteri, ut ea reddat filio spurio?*
953 *Qui hæredes succedant ab intestato?*
954 *Quomodò facienda sit collatio inter fratres?* 955. *An debeant conferri sumptus pro studio, Doctoratu, etc.* 956. *An Patrimonium datum ad suscipiendos Ordines?* 957. *An bona paterna, quæ filius expendit in ludis etc.?* 958. *An expensæ factæ in nuptiis?* 959. *An vestes, et similia data Parentibus?*
960 *Quid, si conjuges transeant ad secundas nuptias?*
961 *De Falcidia, et Trebellianica debita hæredibus.*

« Resp. 1. Omnes homines liberam de suis bonis 942 » testandi facultatem habent, nisi naturali, aut positivo jure prohibeantur. Naturali autem jure testari » vetantur infantes, furiosi, amentes, nisi tamen lucida intervalla habeant, vel in unâ tantùm materiâ » delirent, et aliis non, ut *Nav. Sanch. l.* 1 *de Matrim. d.* 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex » morbo aliquamdiù delirat? V. C. *Lugo d.* 14 *sect.* 4. » Positivo autem, surdus simùl, et mutus à natura, » prodigus, servus, usurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis * (*etiàm de consensu Patris, » nisi ad causas pias, ex l. Qui in potestate, 6. D. Qui » testamenta, etc. et ex c. Licet de Sep. in 6,*) * (si » quidem antè Clericatum advenerint, ut v. *C. de » Lugo de just. d.* 24 *n.* 67.), impubes, captivus apud » hostem damnatus ad mortem, si bona ejus confiscantur, *C. Lugo l. c. n.* 72 professus religionem.

» Dico, *professus*, quià novitius, cùm adhùc sui » juris sit, absque superioris licentiâ validè testari » potest, etiàm non servatâ juris solemnitate, ut habet *Trull. c.* 18 *d.* 5 *ex Sa, et Bon.* et si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis » succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post » emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen » potest testari; quià dominium bonorum suorum re-

» tinet impeditum quasi voto paupertatis, quòad dis-
» positionem sinè licentia superioris, non tamen ullâ
» constitutione Canonicâ dispositio irritatur. Ità *Mol.*
» *Sanch. Laym.* qui addit, potestatem testandi, seu
» jure, seu consuetudine, etiàm Religiosis ordinum
» militarium concessam, frequenterque à Pontifice
» concedi iis solere, qui extrà claustrum Beneficium,
» vel Episcopatum habent.

943 » Resp. 2. Omnes homines etiàm amentes, surdi,
» muti, servi, imò et communitas, hæredes institui
» possunt; nisi id specialiter prohibeatur. Ità *Bon. de*
» *cont. d.* 4 *q. ult.* Quià ad hoc tantùm requiritur ple-
» na potestas in disponentes, et capacitas in hærede.
» Incapaces autem secundùm jura sunt 1. Apostatæ,
» et Hæretici, eorumque receptores, defensores, fau-
» tores: licèt probabile sit, eos antè sententiam ju-
» dicis ad restitutionem non tenêri, eò quòd hoc jus
» in eo rigore non sit receptum, *Less. l.* 2 *c.* 19 *dub.*
» 5. *Sanch. l.* 2 *c.* 14 *n.* 31. 2. Civitas hostium, et com-
» munitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla; per-
» secutores, et percussores Cardinalium, et qui ob
» crimen activè intestabiles sunt. *Less. l. cit.* Adde
» casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis de-
» functi; ut 1. Hæres (uti et legatarius) qui testatorem
» occidit, *l. ult.* § *ult. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem
» si testatori prohibuit testari, aut testamentum re-
» vocare, aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si,
» dum testator mente captus fuit, hæres illius curam
» non habuit, aut si captivum redimere neglexit. V.
» *Mol. D.* 168 *et* 202. *C. de Lugo d.* 24 *n.* 75.

Undè resolves.

944 » 1. Hæredes institui possunt professi Ordinum,
» quibus permissum est bona immobilia in communi
» possidere, eorumque nomine monasterium succedit.
» Tales autem sunt omnes ferè religiones, excepto Or-
» dine Minorum de Observantia, et Capuccinorum.
» Ratio est, quià illi sunt incapaces, secundùm *Trid.*

» *sess.* 25 *cap.* 3. V. *Sanch. l.* 6 *c.* 18 *Bonac. l. c.* » *Laym. l.* 3 *t.* 5 *c.* 15 licèt contrarium probabilius » esse putet *Wading. tr. de cont. lib.* 4 *dub.* 1 § 5. Vide » *Dian. p.* 9 *t.* 9 *R.* 16.

» 2. Testator potest quemvis extraneum instituere » hæredem nullâ factâ mentione consanguineorum » collateralium, etiàm fratris pauperis, dummodò » absit scandalum, et gravis necessitas illorum: quià » nullo jure prohibetur, et bona sunt ipsius, de qui» bus disponit liberè, *Bonac.* et alii 5 *Dian. p.* 1 *t.* » 8 *R.* 83 *et* 85. Item *p.* 5 *t.* 3 *R.* 114.

» Quæres 1. Quæ sit divisio hæredum?

» Resp. Hæres alius est ex testamento, alius ab in- 945
» testato. Hæres ex testamento, vel est universalis, sivè » ex asse; vel partialis, seu ex parte tantum, v. g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel est » hæres necessarius, vel necessariò institui debet, ut sunt » omnes in recta linea descendentes, et post hos as» cendentes, nisi sit causa justa exhæredandi; vel » non necessarius, quem testator potest instituere, » et tamen non cogitur. *Laym. c.* 5 *n.* 9

An testator teneatur sub gravi obligatione relin- 946
quere bona cognatis, qui non sunt hæredes necessarii si ipsi graviter indigeant? Loquendo de fratribus, aut sororibus, negant *Sal. c.* 5 *n.* 87 et dicunt esse obligationem tantùm sub levi, nisi illi sint in extrema paupertate, et citant *Lugo de Just. D.* 24 *n.* 175 *et Dian. p.* 1 *tr.* 8 *R.* 85. Sed ipsorum pace nec *Lugo*, nec *Diana* hoc dicunt, sed isti cum *Sylvest. Sa*, *Bon. et Beja* asserunt, absolutè esse obligationem relinquendi bona fratribus graviter egentibus, saltèm quantùm sufficiat ad sublevandam ipsorum indigentiam, juxtà præceptum charitatis; Et cùm hæc sit materia gravis, non videmus quâ ratione possit negari, quòd charitas ad hoc graviter obliget. Confirmatur ex eo, quòd communiter doceant *Laym. de Just. tr.* 4 *c.* 13 *n.* 5 *cum Aug. Abb. Sylv. Sa, etc.* et idem *Salm. de* 4 *Præc. c. un. n.* 69 cum communi, scilicèt, quòd unusquisque teneatur fratribus alimenta præstare; adeò ut Clerici

beneficiati teneantur ex fructibus Beneficii præferre fratres graviter indigentes aliis pauperibus, prout dicunt *Salm. l. c. cum. Azor. Sylv. Fag. Ang. etc.* Eadem igitùr obligatio, quæ urget in vita, urget etiàm in morte. Et hoc non tantùm ex generali præcepto charitatis, sed ex obligatione speciali pietatis, quam habemus ergà fratres, et propter quam certum est, læsionem in fratres habere specialem malitiam, in Confessione explicandam, ut communiter dicunt DD. cum *Lugo de Pænit. D.* 16 *n.* 305 *et Salm eod. tit. c.* 8 *n.* 82 *et* 87. Hinc censemus omninò dicendum cum *Spor. de* 4 *Præc. c.* 5 *n.* 66 *et Ronc. de Contr. c.* 4 *Reg.* 1 *in praxi* (qui citat etiàm *Lugo loco suprà cit.*), quòd idem vinculum pietatis, graviter obligans ad fratres non lædendos, obliget etiam sub gravi ad subveniendum eis in gravi necessitate præ omnibus aliis pauperibus, sivè operibus piis.... Addit *Ronc. ib.* quòd, si fratres sint pauperes, etiàmsi gravem indigentiam non habeant, adhùc sit saltèm veniale eos præterire.

Ergà verò alios consanguineos remotiores, putat *Spor. l. c.* adesse eamdem obligationem gravem eis succurrendi, si gravi vel adhùc ordinarià paupertate laborent; quià censet offensam adversùs eos diversam etiàm speciem afferre. Attamen cùm hæc opinio sit singularis hujus Auctoris, et communis sit sententia opposita, nempè, quòd peccata contrà ipsos speciem non mutent, ut docent *Lugo de Pænit D.* 16 *n.* 308. *Bon. eod. tit. q.* 5 *sect* 2 *p.* 2 § 3 *diff.* 3 *n.* 15. *Salm. de Pænit. c.* 8 *n.* 89. *Croix l.* 6 *p.* 2 *n.* 1009 *cum Dic. etc.* Hinc non videtur adesse gravis obligatio ipsos præferendi aliis pauperibus. E converso, quià (ut dicunt *Lugo, et Salm. ll. cc. cum Tamb. Exp. Conf. c.* 5 § 2 *n.* 9) offensa cognatorum, extra fratres, saltèm aggravat culpam, esto speciem non mutet, ideò puto quòd non excusetur à veniali præteritio ipsorum, si graviter indigeant, cùm ergà ipsos etiàm adsit aliqua, licet non ità stricta, obligatio pietatis.

947 » Quæres 2. Quantùm hæredibus necessariis de- » beatur?

» Resp. Jure novo legitimam portionem descen-
» dentium esse trientem hæreditatis, si non sint plu-
» res, quàm quatuor liberi; si plures, semissem. Si-
» militer ascendentium portio, etsi unus tantùm sit,
» est triens hæreditatis. * (*Sivè tertia pars, ex com-*
» *muni DD. ut Salm. t. 6 n.* 83.) * idque absque ullo
» gravamine, modo, et conditione; alioqui pro non
» appositis habentur. Si autem alicui ascendentium,
» vel descendentium portio legitima non relinquatur,
» competit ei actio ad petendum complementum, vel
» ad rescindendum testamentum, ut ipso jure nullum,
» maximè si causa idonea exhæredationis non sit in-
» certa, et probata, *Laym. cap.* 8 *n.* 10.»

Justæ causæ exhæredandi filium sunt ex *Salm. c.* 2 948
n. 90. 1. Si filius, cum peccato gravi, manus injiciat in parentem, aut ei contumeliam dicat, aut conetur eum occidere. 2. Si accuset parentem, aut sit testis vel procurator contrà eum in causis criminalibus, mortis, exilii perpetui, vel infamiæ, aut damni gravis; nisi crimen sit hæresis, vel læsæ Majestatis. 3. Si rem habeat cum uxore, vel unicâ concubinâ patris. 4. Si nolit fidejubere ad liberandum patrem e carcere. 5. Si prohibuerit patrem testari. 6. Si filia, recusato justo Matrimonio, luxuriosè ut meretrix vivat; non verò, si nubat contrà parentum voluntatem.

Quæritur hîc autem, an Parentes possint exhæredare 949
filios matrimonium ineuntes cum indignis? Affirmant *Baldus Goffred. et alii apud Sanch. de Matrim. l.* 4 *D.* 24 *n.* 2 *ex Authent. ut cum, de Appell.* § *Aliud quoque;* ubi dicitur filium exhæredari posse ob gravem injuriam Patri illatam; et talem hanc esse dicunt. Sed omninò negandum cum *Sanch. n.* 3 *ac Suar. Sot. Mol. Palud. Tab. etc.* apud ipsum, ac *Bonac. de* 4. *Præc. p.* 5 § 3 *n.* 3. Ratio, quià in præfata Authentica expressè declaratur, eo solo casu posse filiam exhæredari, quo filia minor 25 annis, rejectis nuptiis à Patre oblatis, luxuriosè vixerit. Utrùm autem adhùc in hoc casu possit Pater filiam exhæredare? Negant pariter *Conc. h. c. et Sanch. l.* 4 *D.* 25 *n.* 2 *cum Abb. Nav. Suar. Sylv.*

Ang. Henr. et aliis plurimis. Ratio, quià jus Civile in hoc correctum est à Canonico, argumento *cap. Gemma de Despons.* ubi, ad servandam libertatem in Matrimonio, irrita declaratur quæcumque pœna in sponsalibus apposita: Cùm autem in Matrimonio ratio Sacramenti sit dignior ratione contractûs, ideò ad Potestatem ecclesiasticam principaliter pertinet de Matrimoniis disponere, et refellere statuta illa civilia quæ omnimodam libertatem in Matrimoniis diminuunt. Contradicunt tamen *Sotus, Mol. Salm. Led. Vega, Vtguer. et alii apud Sanch. l. c. n.* 1 horumque sententiam *Bonac.* vocat probabilem, et *Sanch.* probabilissimam. Ratio, quià in dicto *c. Gemma*, sermo est de pœna, cui sponsi ultrò se subjiciunt, cuique nullo modo obstringebantur, nisi per pactum, quod quidem adversatur Matrimonii libertati; sed in nostro casu agitur de pœna, quæ filiis justè infligitur, justè enim ex omni jure filii privantur legitimâ, quandò grave crimen contrà Parentes committunt; quale autem majus crimen, quàm, rejectis honestis nuptiis, filiam velle se prostituere? Utraque sententia est probabilis, sed hæc secunda videtur probabilior juxtà dicta *n.* 137. Tantò magis, quià etiàm pœna apposita in sponsalibus parti injustè resilienti, valet ex probabiliori sententia, ut dicemus *de Matr. lib.* 6 *n.* 852 *vers. Notandum autem.* Alia v. *apud Salm. c.* 2 *n.* 90. Filii è contrario Parentes exhæredare possunt ob similes causas, quas videre poteris apud *Salm. n.* 91.

Sed dubitatur 1. an in casibus enumeratis possint Parentes filiis etiàm alimenta denegare? Affirmant *Vasq. et Sylv.* Sed communiùs, et longè probabiliùs negant *Salm. n.* 92 *cum Trullensch. et Villal.* si filii aliundè alimenta non habeant ad vitam necessaria; ista enim semper debentur, saltèm ex jure Canonico, et naturali, et etiàm, dico, de jure civili, quo tamen exhæredare filium conceditur Parentibus, non autem alimenta denegare

Dubit. 2. Si pater, justam causam habens, de facto tamen non exhæredet filios, an possint isti privari hæ-

reditate? Respondendum negativè cum communi; ità *Mol. Lugo, Dicast. Trull. et Salm. n.* 93 Ratio, quià exhæredatio non ex jure naturali, sed vim habet ex jure civili; quo insuper sancitur, ut causa exhæredationis, non solùm testamento inseratur, sed etiàm legitimè probetur, ità in *Auth. C. de Liberis etc.*

Dubit. 3 An pater possit exhæredare filium ob causas similes enumeratis? Affirmant *Tap. Vasq. Villal. etc.* Sed negant probabiliùs *Salm. c.* 2 *n.* 94 *cum Lugo, Mol. Lop. etc.* Cùm in pœnalibus non fiat extensio de casu ad casum; maximè, quià in Jure prohibetur exhæredatio ob alias causas, quàm expressas, ex *Authent. Ut cum Appell.* § *Aliud.*

Dub. 4. An pater, recipiens filium in suam gratiam, et injuriam remittens, possit adhùc eum exhæredare? Negandum cum *Salm. n.* 59 *Trull. Lugo, Mol. Villal. etc.* communiter: quià, remissâ injuriâ, pater non habet ampliùs justam causam eum exhæredandi.

Dubit. 5. An, si filius pœnitentiam agat de crimine patrato contrà patrem antè ejus mortem, possit pater eum exhæredare? Negant *Trullench. Sylv. etc.* Sed probabiliùs affirmant *Lugo D.* 15 *n.* 108 *et Salm. n.* 96 *cum Vasq. et Mol.* quià pœnitentia in foro humano à pœna delinquentem non liberat.

« His adde I. Rumpi testamentum ob posthumi » præteritionem. II. Peccare parentes, si absque » justa causa ex inordinato affectu ergà liberos suc» cessionis inæqualitatem inter eos instituant. Justæ » autem causæ hujus inæqualitatis erunt merita, et » obsequia majora, si pusilli magno sumptu in studiis » ali debeant: si qui plus egere videantur, *Dian. p.* 1 » *t.* 8 *R.* 83. Si quis in studiis sustentatus sit Doc» tor, possitque lucrari, et alii secùs: imò pater id, » quod habet suprà partes legitimas filiis debitas, » potest de rigore relinquere extraneo, *Trull. c.* 18 » *d.* 19 *Bonac. Dian. p.* 1 *t.* 8 *R.* 83. III. Liberos na» turales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse » hæredes necessarios, respectu tamen matris esse; » idque æquali jure cum legitimis. Si tamen pa-

parte promissio illa contrà leges eum non obligat; et vice versâ, verè est hæres, et dominium acquirit hæreditatis. Ità *Sanch. d. c.* 3 *dub.* 20 *n.* 9. *Mol. D.* 169. *Less. c.* 19 *n.* 60. *et Lugo D.* 24 *n.* 95. qui vocat hanc veriorem, et communem cum *Vasqu. Dian. etc. Secunda* sententia, mihi probabilior, dicit, hæredem tenêri bona restituere hæredi ab intestato, quià ex una parte non tenetur illa tradere spurio, cùm non teneatur gravamen illud observare, utpotè appositum contrà legem; ex altera non potest hæreditatem retinere contrà voluntatem Testatoris, qui numquàm intentionem habuit, ut apud eum bona remanerent. Ità *Sotus l.* 4 *de Just. q.* 5 *art.* 1 *ad* 4. item *Salon. Led, Trull. apud Salm. l. c. n.* 70, et valdè probabilem hanc vocat *Sanch. Tertia* verò sententia, quam, ut non minùs probabilem enixè tuentur *Salm. n.* 73. et non immeritò, tenet, hæredem benè acquirere hæreditatem, sed ex justitia pacti initi, tenêri eam reddere spurio. Ratio, quià promissio illa facta in pretium hæreditatis promissæ, satis obligat hæredem ex justitia, postquàm hæreditas sit tradita; maximè, si ideò hæres aliquam partem bonorum sibi acquisiverit. Ad objectionem autem, quòd illa promissio non obliget, tum quià facta est contrà legem, et in ejus fraudem; tum quià gravamen illud, sivè conditio est turpis; ideòque rejiciatur à lege: Respondent, aliud esse quòd promissio sit contrà legem, aliud quòd materia sivè res fuerit promissa contrà legem; Promissio enim facta ad obtinendam rem turpem, illicita quidem est, ac invalida antè traditionem rei turpis; postquàm verò res turpis jam sit tradita, promissio pretii valet et obligat, ejusque impletio licita est. Sicùt enim, qui promittit pretium meretrici, illicitò promittit, et antè copulam non tenetur promissionem implere, at copulâ secutâ, licitè pretium tradit, et ex justitia tradere tenetur, ut diximus *n.* 712. Ità à pari, quàmvis hæres illicitè promittat, se traditurum spurio hæreditatem, et peccet promittendo, quià fraudat legem, Licitè tamen potest, et debet ipsi tradere hæreditatem ex pacto inito, postquàm Testator ipsi hæreditatem reliquerit.

» Quæres 3. Qui hæredes succedant ab intestato ; » aut testamento rupto, vel irrito ?

» Resp. I. Antè omnes alios patri succedere legiti- 953
» mos liberos, et in demortuorum locum nepotes. II.
» Deficientibus descendentibus, patrem, matrem de-
» functi, et in eorum locum avos, et avas. III. His
» quoque deficientibus, fratres, et sorores ex utra-
» que parte conjunctos ; idque æquis portionibus,
» exclusis iis, qui ex solo patre, vel matre conjuncti
» sunt. IV. Si ex fratribus vel sororibus utrimque
» conjunctis unus mortuus liberos reliquerit, succe-
» dunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita,
» sed in stirpes. Si tamen fratres, et sorores utrim-
» que conjuncti omnes mortui sunt, tunc eorum li-
» beri, exclusis patruis ex una tantùm parte conjunc-
» tis ; non in stirpes, sed capita, adeòque æquis
» proportionibus succedunt ; quià duorum fratrum
» filii, non suorum parentum loco, sed jure propriæ
» conjunctionis succedunt. Cum ergò æqualiter juncti
» sint, æquales etiàm in portione hæreditatis esse
» debent. * (*Ita Salm. n.* 108 *cum Lugo Mol. etc. con-*
» *tra alios.*) * V. Deficientibus fratribus, et sororibus
» utrimque conjunctis eorumque liberis, succedunt
» fratres, et sorores, ex una tantùm parte conjuncti,
» hoc tamen discrimine, ut, qui ex parte patris sunt
» juncti succedant in bona à patre provenientia, in
» reliqua æqualiter omnes. VI. Si fratres, et sorores,
» eorumque filii deficiant, succedunt propinquiores
» collaterales, usque ad decimum gradum : et fit
» talis successio in capita, nullâ habitâ ratione, an
» ex altera parte, an ex utraque sint conjuncti. *
» (*Authent. post Fratres. Cod. de Legat. Hæred.*)
» *) VII. Horum defectu succedit uxor, et dein-
» que in illius morte fiscus sæcularis in bona om-
» nia laici ab intestato defuncti : fiscus autem
» Ecclesiasticus in bona Clerici, *Laym. c.* 6 *n.* 1, 2,
» 3 *et* 4. »

Hinc quæritur 1 quomodò facienda sit inter fratres 954
collatio bonorum à Parente defuncto provenientium ?

Hæc collatio, licèt de jure antiquo locum haberet tantùm, quandò filii ab intestato Patri succedebant, de jure tamen novo, ex *Auth. de Trient. et Sem.* §. *Illud*, tenentur semper filii conferre bona à Patre obtenta, nisi Pater expressè eos à collatione exemerit; vel nisi aliquis eorum nolit habere cum aliis portionem, contentus iis, quæ in vita de bonis defuncti habuerit. Poterit tamen petere; si aliquid à Patre in dotem, vel causâ Matrimonii aut simili ei fuerat promissum, nisi promissione illâ aliorum legitima læsa fuerit, *leg. penult. et ult. ff. de Coll. Salm. de 4 Pr. c. un. n.* 75 *cum communi*.

955 Quæritur 2 an sumptus à Patre pro filii studio, libris, Doctoratûs gradu facti, debeant in collationem, et portionem bonorum afferri? Resp. negativè cum communi, quià hæc cedunt in bonum commune, *Salm. ib. n.* 76 *cum Nav. Mol.* Nisi (dicunt *Nav Sylv. etc. ibid.*) in manu Patris adessent bona propria filii, v. g. castrensia, vel quasi castrensia; tunc enim censetur de illis filium in studiis sustentâsse.

Extendunt 1 hanc doctrinam ad expensas factas, pro aliqua dignitate; tunc enim præsumitur Pater potiùs eas donâsse; nisi aliud expresserit, aut sumptus scripserit in libro rationum cum filio, quià ex hoc contrarium judicatur. Extendunt 2 ad expensas factas, ut filius militiam ingrederetur, vel obtineret Beneficium, vel ut liberaretur à vinculis, aut à pœna criminis. Ità *Salm. ib. n.* 77 *cum Mol. etc.* Extendunt 3 ad expensas factas pro filii honesta recreatione, *Nav. Sylv. cum Salm. ib.*

956 Quær. 3 an conferri debeat Patrimonium à Patre filio donatum ad sacros Ordines suscipiendos, si donatio lædat aliorum filiorum legitimam? Negant *Gomez, Pereira, et alii ap. Salm. ib. n.* 73 *Conc. Trid. sess.* 21 *c.* 2 ubi prohibetur omnis alienatio Patrimonii. Affirmant verò probabiliùs *Lugo D.* 5 *n.* 37. *Salm. n.* 79 *cum Vasq. Mol. Led. Bon. etc.* quià donatio, quæ lædit aliorum jus, est jure naturali illicita. Concilium autem (respondetur) non absolutè prohibet Patrimo-

nii alienationem, sed tantùm quandò Clericus aliter decenter vivere nequit: Hinc licitè Clericus potest spontè Patrimonium conferre, spe majorem portionem consequendi. *Salm. n.* 81.

Quær. 4 an filius conferre teneatur, quæ de bonis paternis male expenderit in ludos, meretrices, etc.? Affirmant *Nav. Syl. Bon. Vasq. etc. ap Salm. ibid. n.* 82 modò expensæ fuerint in magna quantitate; et Pater eas non remiserit. Negant verò *Salm. n.* 83 *et tr.* 13 *c.* 5 *n.* 44 *cum Mol. Sot. Fag.* modò filius plus non consumpserit malè, quàm Pater contentus fuit, ut in suam sustentationem, et honestas recreationes expenderet: Secùs, si expensæ excessissent. His autem limitationibus utrimque positis facilè hæ duæ sententiæ concilientur. 957

Quær. 5 an expensæ factæ à Patre in die nuptiarum sint in collationem adducendæ? Resp. negativè cum communi, etiamsi filius habeat bona propria, nisi aliud expressè constet de voluntate Patris, *Nav. Mol. Bon. etc. cum Salm. de* 4 *Præc. n.* 85. 958

Quær. 6 an mobilia, vestes pretiosæ, et similia data à Parentibus sint in collationem afferenda? Affirma, nisi Parentes expressè aliud disposuerint ex *l. Ut à litteris*, *et l. Illud C. de Collat.* Et idem de arrhis, et muneribus; *Salm. ib. n.* 86 *cum comm. Sanch. Bon. etc.* Idemque dicunt de vestibus pretiosis datis à viris uxoribus, constante matrimonio. Secùs verò dicendum de vestibus ordinariis. 959

» His adde 1. Si uxor, susceptis ex priori marito » liberis, ad secundas nuptias transeat, quidquid à » priore marito, donatione, aut testamento acquisie- » rit, ejusdem matrimonii liberis cedere. Similiter, » si maritus alteram uxorem ducat. 960

» Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non » commoda tantùm, et jura, sed etiàm debita, et » onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen » duplici beneficio gaudere. 1. Ut suprà vires hære- » ditatis non obligetur. 2. Quod deductis expensis » funeris, et solutis debitis, quartam partem *(*Quæ* 961

» *vocatur* Falcidia *in legatis, sivè donationibus causâ* » *mortis, non verò in legatis piis; ut Salm. c.* 5 *n.* 196. » Trebellianica *autem in fideicommissis*), * hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; et si eam » non habeant, legatis, non tamen piis, ut notat *Trull.* » *l.* 7 *c.* 18 *d.* 12 *ex Authent.* similiter *C. ad legem Falc.* » detrahere possint, beneficio legis *Fal. Laym. l.* 3 » *t.* 5 *c.* 6 *n.* 7. *Sanch. l.* 4 *c.* 15. Ut autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inventarium » * (*Intrà* 30 *dies, et per alios* 60 *concludere* §. *Si autem* » *D. Jur. Del. l.* 6. *Tit.* 6 *p.* 6. *Nisi adsit legitimum impedimentum*)*; tametsi hanc obligationem testator » possit remittere, respectu legatariorum, et fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non tamen respectu creditorum, » quibus præjudicare non potest. Universim enim ab » onere inventarii, et à rationibus reddendis eos, » quibus potest relinquere bona, sinè onere dandi » partem aliis, potest liberare, iisque concedere, ut » eorum dictis, vel juramento stetur, *Mol. C. de* » *Lug. d.* 34 *s.* 8 *n.* 236. »

TRACTATUS VI.

DE PRÆCEPTO OCTAVO, NONO, DECIMO, ET PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

CAPUT I.

De Præcepto Octavo.

« PROHIBETUR hîc omnis injusta læsio famæ, et honoris proximi: ac præcipuè omnis falsitas, et mendacium: ac læsio verbalis, quæ fit tum in judicio » falsò accusando, vel verum celando, de quo suprà: » tum etiàm extrà perniciosè mentiendo, secreta revelando, de quo V. *Bon. de rest. d.* 2 *p. ult. Laym.* » *l.* 3 *p.* 2 *q.* 5 ac deniquè detrahendo. »

DUBIUM I.

Quid sit suspicio, judicium temerarium, et dubitatio, ac quale peccatum?

962 *De Judicio temerario, et quando sit mortale.*
963 *De Suspicione, et Dubitatione temeraria.*
964 *An hæc pertingere possit ad mortale?*
965 *Quomodo discernatur Judicium a Suspicione?*

» Suppono hæc tria differre inter se, quod Judicium 962
» sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus:
» Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in
» unam partem, judicans probabiliter, latere aliquod
» fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est
» affectus (nisi causaliter), sed quasi suspensio animi,
» in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic
» non de suspicione, et judicio prudenti, quod suffi-
» cientibus indiciis nititur, sed de imprudenti, et
» temerario, quod iis destituitur. Majora autem indi-
» cia requiruntur ad judicium, quàm ad suspicionem;
» et ad hanc, quàm ad dubitationem.

» Resp. 1. Judicium temerarium, cum plena adver-
» tentia, de gravi malo proximi, communiter est mor-
» tale, contra justitiam. Ita *Fill. Less. c.* 29 *l.* 2. *Laym.*
» *l. c. t.* 3 *c.* 2. Ratio est, quia proximo fit gravis injuria,
» dum sine causa improbus habetur, cum habeat jus
» ad bonum nomen, et famam: præterquamquod ex
» his judiciis plerumque gravia mala sequantur. In
» Confessione tamen non opus est explicare speciem
» mali judicati, cum omnia uni justitiæ commutativæ
» in specie infima adversentur. *Esc. E.* 10 *c.* 4.

» Dixi, *communiter*, quia, si judicium habeat mag-
» nam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem
» ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitu-
» do, et magna probabilitas non adeò distant, ut cen-
» seatur gravis injuria, judicare certum, quod est
» valde probabile, v. g. si judices juvenem solum cum

» puella inventum in cubiculo illicita tractâsse. Ex
» quibus resolvitur, peccari tantùm venialiter remotè
» judicando sequentibus casibus V. *Tann.* 2. 2 *q.* 3
» *d.* 2.

» 1. Si non sit grave malum, quod proximo temerè
» impingis : et sic eum, qui judicat alium esse spu-
» rium, vel filium Judæi, à mortali excusant *Nav.*
» *Azor. et Less* contrà alios apud *Dian. p.* 5 *R.* 69.

» 2. Si sit gravè quidem, sed non perfectè advertas.

» 3. Si advertas quidem te malè judicare, non ta-
» men advertas signa esse insufficientia, nec de iis
» dubites.

» 4. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltèm
» probabilem.

» 5. Mortale etiàm non est (per se loquendo), si
» de indeterminato tantùm judices : quià nulli fit gra-
» vis injuria, *Esc. l. c. ex Fagund.*

963 » Resp. 3 Suspicio, et Dubitatio temeraria ex ge-
» nere suo videntur esse peccata tantùm venialia,
» maximè si procedant, ex errore intellectûs, quo in-
» dicia, ut sufficientia, apprehenduntur. Ità *Laym.*
» *ex S. Th. Nav. Mol. Fill. tr.* 4 *c.* 1 *q.* 5. *Less. l.* 2
» *c.* 29 *d.* 3 *etc.* contrà multos, qui putant esse mor-
» tale. Ratio est quià communiter suspicio tantùm
» est concitatio quædam ad assensum : manet enim
» in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio
» proximi : ergò non fit illi gravis injuria, cum non
» totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ ; fit
» tamen aliqua, quià temerè dubitatur.

» Dixi, *maximè, si ex errore* : quià talis, cum non
» sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excu-
» sationem ; si verò ex malevolentia, in suspicione gravi
» persistas, erit mortale, ut docent *Less. Fill. etc.*
» ob injuriæ gravitatem. Atque idem est de dubita-
» tione positiva, orta ex malevolentia absque causa :
» procedit enim ex contemptu alterius, proindèque
» gravis injuria reputatur. »

964 Quæritur, an suspicio, sivè dubitatio temeraria
possit pertingere ad peccatum grave? *Prima sententia*

negat, et tenent *Caj. et P. Nav.* quibus adhæret *Laym. l.* 3 *Tr.* 3 *p.* 2 *c.* 2 *n.* 6 *cum Dian. Sa*, *Armill. etc. ap. Salm. de Rest. c.* 4 *n.* 102. Ratio istorum, quià suspicio, quantumvis temeraria, numquàm graviter famam alterius lædere videtur. *Secunda* verò probabilior *sententia* affirmat, si suspicio, sivè dubitatio sinè indiciis fieret de peccatis gravissimis, ut esset de pio Religioso suspicari, quod sit hæreticus, vel quod cum Matre incestârit; vel de viro communiter habito ut Catholico, quod sit Judæus, vel Atheus. Ratio, quià fortè major injuria iis irrogatur talia suspicando, quàm si certum judicium haberetur illorum de delictis gravibus ordinariis. Ità *Lugo*, *Mol. Dic. etc. ap. Croix l.* 4 *p.* 2 *n.* 1177 *et Salm. ibid. n.* 103 qui tenent hanc ut communèm, et veram.

» Quæres; quomodò discerni possit suspicio à ju- 965
» dicio firmo, quandò formido de opposito expressè
» non est conjuncta?

» Resp. Cajetanus censet eum judicare, qui rogatus, » an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, » aut ferè certam videri; eum verò suspicari, qui res- » pondet se non esse moraliter certum, sed facilè posse » falli V. *Bon. de rest. d.* 2 *q.* 7 *p.* 1.»

DUBIUM II.

Quid sit, et quam grave peccatum Detractio?

966 » Resp. Detractio est alienae famae injusta violatio, » vel denigratio. Differt à contumelia, quae est injusta » honoris diminutio 1. Objecto: quià contumeliâ » honor, detractione autem fama læditur, quæ est » opinio, seu æstimatio de alterius excellentia; honor » autem est testificatio alienæ excellentiæ animo con» ceptæ. 2. Differt modo: quià contumelia instar ra» pinæ fit apertè contrà præsentem: detractio ut plu» rimùm instar furti occultè, et contrà absentem. » Undè licet contumelia detractione gravior sit, est » tamen detractio peccatum mortale ex genere suo, » etsi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione fieri » possit veniale. Ratio est, quià est gravius furto, quod » est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est » majus bonum, quàm opes.

» Hìc quæritur, quandò contumelia sit peccatum » mortale? Apud *Matth. c.* 5 *v.* 22. habetur: *Qui... dixerit fratri suo*, raca, *reus erit Concilio, qui autem dixe-*

» rii, fatue, *reus erit Gehennæ ignis*. Explicant inter-
» pretes apud *Corn. a. Lap.* verbum *Raca*, significare
» hominem vituperabilem, sivè sputo dignum, illud-
» que proferentem dici *reum Concilio*; quià in Concilio
» tantùm gravia crimina deferebantur. Sub verbo au-
» tem *Fatue* intelliguntur contrà convicia gravem in-
» juriam irrogantia. Hæc igitùr verba contumeliosa
» per se sunt mortalia, nisi excuset circumstantia
» personæ, vel inadvertentiæ, vel animi nolentis gra-
» viter lædere. Ità præfatus *Corn. à Lap. et Conc. t.* 4
» *p.* 604 *n.* 3. Hic verò *S. Th.* 2. 2 *q.* 72 *ar.* 2 *ad* 2.
» sic rectè advertit : *Dicendum, quod sicùt licitum est*
» *aliquem verberare causâ disciplinæ* (puta Patri, Præ-
» lato, Domino, aut Magistro); *ità etiàm causâ dis-*
» *ciplinæ potest aliquis alteri, quem debet corrigere, ver-*
» *bum aliquod conviciosum dicere.* »

Omnes autem tenemur contumelias tolerare, animum vindictæ abjiciendo : Quandòque tamen expediens erit contumelias repellere, nempè cùm earum tolerantia prævidetur adscribenda obsistendi impotentiæ, aut stultitiæ : vel si obesse possit bono communi, proùt si Prælatus tolerando redderetur contemptibilis, et sic petulantia subditorum augeretur, ut *Conc. p.* 606 *n.* 5.

» Detractio alia est directa, et formalis, quæ fit ex
» intentione famam lædendi : alia indirecta, et mate-
» rialis tantùm, quæ fit ex levitate, et loquacitate
» aliqua.

» 1., Regulariter non est mortale (etsi per accidens 967
» ratione damni sequentis tale esse possit) revelare
» naturales defectus animi, corporis, vel natalium;
» quià tales non sunt morales; nec infamia apud
» prudentes reputatur, quod quis, v. g. sit stupidus,
» spurius, luscus *Bon. t.* 2 *d.* 2 *q.* 4 *p.* 2. * (*Ità Less.*
» *c.* 11 *n.* 14. *Salm. de Rest. c.* 4 *n.* 45 *cum Nav. Dic.*
» *etc. Si verò dicantur in faciem, aliquandò possunt esse*
» *mortalia, Salm. ibid. Idem dicunt de defectus nata-*
» *lium propalatione, quæ aliquandò etiàm potest esse*
» *mortalis, ut dicere de viro honorabili, exercuisse eum*

» *vilissimum officium, vel fuisse mancipium: Sed omnia » hæc maximè pendent à circumstantiis)* *
» 2. Plerumque etiàm legis detractio habetur, si » alium infames generalibus nominibus peccatorum » mortalium, v. g. esse iracundum, superbum, etc. » (etsi aliquandò gravis esse possit) quià audientes » plerumque interpretantur de naturali propensione, » et defectu involuntario: nec oritur grave damnum » famæ: *S. Ant.* 1 *p. t.* 8 *c.* 4. *Sylv. Less. d.* 3 *n.* 18 » *Laym. l.* 3 *t.* 3 *p.* 2 *c.* 3 *n.* 3.
» 3. Similiter non erit mortale communiter referre » peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ » non notabiliter famam lædant, v. g. si dicas, mili- » tem habere concubinam, pugnâsse in duello, co- » gitare vindictam, adolescentem esse prodigum, » deditum amoribus, etc. *Laym. l.* 3 *t.* 3 *p.* 2 *c.* 3.
» 4. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiàm » naturales, spectatâ conditione, et statu illius, grà- » viter ei nocèas, et sic graviter pecces: ut, si gravem, » et optimi nominis Prælatum, aut Religiosum, men- » daciis assuetum esse; virum gravem, ac consula- » rem, illegitimè natum, Judæum, etc. dicas.* (Item » *Salm. ib. n.* 43 *cum Less. Navarr. Dic. etc.*) * Idem » est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm » in genere dicas, v. g. te scire aliquid de illo, quod » si dicas, magno illum rubore sis affecturus. *Card.* » *Lugo d.* 14 *n.* 49.
968 » 5. Crimen, aut defectum alicujus, modò verum, » sæpè licet prodere ob justas causas: v. g. 1. Cum » expedit Superiorem scire suorum defectus, ut emen- » dentur, de quo v. suprà, *de Corr. frat.* et sic eos, » qui crimen occultum filiorum parentibus, vel fa- » mulorum heris * *(vel Religiosorum Prælato ut Patri: » vide dicenda l.* 4 *n.* 243.) *, in ordine ad correctio- » nem (cavendo tamen, ne ex revelatione majus dam- » num sequatur) significant, communiter excusari » docet *Trull. l.* 7 *c.* 10 *d.* 11 *ex Bonac. etc.* uti et » uxorem loquentem cum marito (vel contrà) de cri- » minibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causâ

» consilii, vel auxilii capiendi; in quo tamen videndum, ut cum minimo damno tertii fiat. 3. Causâ » cavendi alterius damni; ut si alicujus æstimatio » falsò concepta de ejus doctrina, probitate, est aliis » perniciosa. Undè, cum agitur de conferendo officio, » de contrahendo matrimonio, de suscipienda Reli- » gione, assumendo medico, præceptore, famulo, » famulâ etc., licet manifestare (imò aliquandò oportet) » occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, cri- » mina, undè notabile aliquod incommodum meritò » timeretur: dummodò nulla alia sit ratio commo- » dior impediendi, et damnum, quod proximo time- » tur, sit majus, aut saltèm æquale damno, quod ex » manifestatione defectûs, aut criminis alterius ei » obvenerit, *Less. l. 2 c. 11 d. 12.* »

Maximè hîc advertenda doctrina *S. Th. 2 2 q. 73 ar.* 2, ubi docet, illum propriè detrahere, qui malè loquitur de altero, intendens ejus famam denigrare, secùs autem, si hoc non intendat, sed aliquid aliud. Ratio, quià (ut addit idem *S. Thom. l. cit.*): *Hoc autem non est detrahere per se, et formaliter loquendo, sed solùm materialiter, et quasi per accidens.* Undè infert Sanctus Doctor, quod *si verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum necessarium debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, neque potest dici detractio.* Hinc dicendum cum *P. Conc. p.* 626 *n.* 17 *Tourn. t.* 1 *p.* 372 posse revelari crimen alterius I. ut proximus emendetur, deferendo illud Judici, aut Prælato, Domino, aut Parenti. II. ad damnum publicum vitandum. III. ad tuendum innocentem, puta, si innocens accusetur de homicidio, potens manifestare auctorem; vel si scis furem habitare cum alio ignorante, potes eum certiorare, ut sibi caveat, ità *Conc. loc. cit. Tourn. p.* 373. *Lugo D.* 14 *n.* 95 *et Salm. tr.* 13 *c.* 4 *n.* 64 cum *Soto*, *Bonn. et Tap.* ex S. Basilio, qui in *Regul. brev. interr.* 25 ait, benè posse crimen revelari, quandò necessitas poscit, ut periculo consulatur aliquorum. IV. Addunt *Lugo*, *l. c. n.* 112 *Tourn. l. c. Bonac. p.* 8 *n.* 1 *et Salm. l. c. cum aliis cit.*

quod unusquisque ad evitandum grave damnum sui, vel aliorum, etiàm in bonis fortunæ, licitè possit detegere grave crimen alterius; modò non intendat illum infamare, sed damnum proprium, vel alienum vitare: Sufficit autem, ut damnum vitandum sit grave, quàmvis majus damnum immineat diffamato. Secùs verò, si damnum vitandum sit leve, vel longè minùs. Ità *Salm. ibid. n.* 75 *cum Vill. Dic. Tap.* item *Elbel Conf.* 12 *n.* 353. *Mazzot. t.* 2 *p.* 442 *q.* 5 et hoc satis probabile puto cum *Lugo d. D.* 14 *n.* 97 *et* 112 qui dicit eo casu te non teneri neque ex justitia, neque ex charitate proximi crimen occultare cum gravi tuo damno. Non ex justitia, quià proximus ad famam suam non habet jus ità strictum, ut obligentur alii ad tegendam veritatem, quandò oportet eam patefacere ad proprium damnum effugiendum: Si enim spectat ad bonum commune, quod sinè sufficienti causa non manifestentur crimina occulta, magis ad commune bonum pertinet illa revelare, quandò hoc est necessarium ne alii errent cum notabili suo dispendio. Neque tenetur ex charitate, quià charitas non obligat cum tanto detrimento: Sicùt enim non tenêris impedire damnum proximi, etsi majus, cum gravi damno tuo; ità nec etiàm tenêris eo casu occultum crimen proximi celare; ità *Lug.* Et hoc etiàm in dubio de gravitate tui damni, quià in tali dubio favendum est innocenti, uti dicunt *Salm. ib. cum AA. cit.* Hæc autem omnia intelligenda, modò non possit damnum aliter averti: Et modò non ampliùs, nec pluribus crimen manifestetur, quàm oportebit ad reparandum damnum quod timetur.

969 Sed hîc magna quæstio occurrit, an ad vitandum grave tuum damnum, possis crimen occultum alterius revelare, si notitiam acceperis injustè per vim, aut fraudem, putà aperiendo litteras etc.? In hac plures sunt sententiæ: *Sotus l.* 5 *de Just. q.* 10 *ar.* 2 dicit te non posse, etiàmsi mortem subire deberes; et ferre consentit *Sanch. Cons. l.* 6 *c.* 6 *dub.* 2 *n.* 6. *Navarr.* autem *Man. c.* 18 *n.* 54 dicit, te non posse, si damnum

irreparabile alteri immineat ex illa infamatione; secùs si reparabile. *Molin. D.* 37 *n.* 13 censet tunc tantùm te posse revelare, quandò longè majus detrimentum tibi times. *Lessius lib.* 2 *c.* 11 *n.* 53 *P. Navarr. l.* 2 *de Rest.* *c.* 4 *n.* 131. *Mazzot. tom.* 2 *p.* 443 *Conc. t.* 4 *p.* 627 *n.* 18 et (probabile putant *Salm. c.* 5 *n.* 65.) dicunt posse te revelare ad quodcumque tuum grave damnum vitandum, quià licet peccaveris notitiam accipiendo, in gravi tamen necessitate poteris illâ uti, proùt, quàmvis injustè furatus sis equum, potes tamen adveniente necessitate illo uti, etiàm cum damno domini. Inter has tàm varias sententias, mihi magis arridet sententia *Lugonis D.* 14 *n.* 101 (quem sequuntur *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1233. *Tourn. p.* 373 *et Sporer de* 8 *Præc. c.* 4 *n.* 46.) Docet hìc magnus Theologus, te non posse, generaliter loquendo, uti notitiâ illâ injustè acceptâ, cum alterius damno, ob quodcumque damnum tuum effugiendum. Ratio, quià actio injusta, quâ tu secretum accepisti, obligat te ad restituenda omnia damna propter illam proximo obventura. Proùt casu, quo debitor est in extrema vel gravi necessitate, non tenetur restituere, etiamsi creditor eâdem necessitate laboret, ut diximus *n.* 399 ex *n.* 701. Sed omnes (vide ib.) cum eod. *Less.* dicunt, quod tenearis restituere, si præcisè propter illam subtractionem proximum in eamdem necessitatem injeceris. Sic à pari in casu nostro, si tu, secretum revelando, damnum infers alteri, teneris ad restitutionem, cum per illam fraudulentam secreti extorsionem, proximum conjeceris in necessitatem tale damnum patiendi. Et hanc sententiam tenet etiam *Laym. l.* 3 *tr.* 3 *p.* 2 *c.* 5 *n.* 3. Tunc tantùm rectè admittunt *Lugo ex n.* 130 *Spor. et Croix ll. co.* te posse crimen manifestare, quandò esset tibi permissum etiàm per vim aut fraudem illud exquirere, et litteras aperire. Et casus esset 1. Si revelatio esset necessaria ad commune bonum Reip. 2. Si alter teneretur ex justitia secretum revelare, ad damnum tuum reparandum. 3. Si ille injustè te vexaret. Aliàs, non licet tibi alterius litteras aperire, aut

52 n. 53 et 54. *Nav. c.* 18 *n.* 54. *Lugo D.* 14 *n.* 102. *Ronc. de* 7 *Pr. c.* 4 *q.* 3 *R.* 2. *Sporer de* 8 *Pr. t.* 1 *p.* 156 *n.* 46. *Elbel t.* 2 *p.* 383 *n.* 390. *Bon. de Restit. D.* 2 *q.* 2 *p. un. n.* 8 tenet, te posse aperire secretum ad vitandum tuum grave damnum, etiamsi indè alteri immineret periculum mortis, modò illud sini vi aut fraude exceperis. Ratio, quià non tenêris cum tanto tuo incommodo damnum proximi vitare: Et non præsumitur quis ad tale onus se obligâsse, nisi ex circumstantiis id certè appareat, ut addunt *Lugo d. D.* 14 *n.* 116 *et Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1232. Nec obstat dicere, quod spectet ad bonum commune secreta commissa servare, ne humanum perturbetur commercium. Nam respondet *Lugo*, ut diximus suprà, hoc verum esse, nisi ex observantia secreti damnum alterius interveniat, eo enim casu magis ad bonum commune pertinet, ut unusquisque noscatur qualis sit, ne alii ex ignorantia graviter errent, et perniciosè decipiantur cum damno innocentium. Præterea, si potest ille cui secretum est commissum illud revelare ad vitandum damnum innocentis, ex communi DD. ut suprà vidimus: cur debet ipse inferioris esse conditionis, quàm alii, ne posset revelare ad damnum proprium effugiendum? Excipo tamen, ut communiter DD. docent, nisi ex tali revelatione immineat damnum commune grave. Dicimus *grave*; nam si esset leve, probabiliter etiàm posses secretum revelare, ut gravè damnum proprium vitares, ut dicunt *Sanchez Cons. c.* 6 *d.* 2 *n.* 5 *et Ronc. l. cit. cum Trull.* Quià non videtur obligatio vitandi leve damnum commune te obstringere ad grave damnum tuum patiendum.

Hoc quoad secretum commissum: quid si sit promissum, quandò non promisisti cum obligatione servandi secretum etiàm cum tuo damno, certum est te posse id manifestare, cum nemo censeatur ad secretum se obligare cum incommodo gravi. Ità *Lug. Ronc. Spor. et Holz. loc. supra cit.* Quid verò dicendum, si expressè promiseris te secretum non revelaturum, etiàm cum dispendio

vitæ, an revelare posses in periculo mortis? Affirmat satis probabiliter *Spor. de* 8. *Pr. c.* 4 *n.* 46 dicens, te tunc posse, et tenêri, quià nulli est licitum propriam vitam prodere: et huic sententia se adjungit *Laym. l.* 3 *tr.* 3 *p.* 2 *c.* 5 *n.* 4. juxtà aliam sententiam ab ipso propugnatam *l.* 3 *c.* 3 *n.* 4 ubi tenet cum *P. Nav.* (et idem tenent *Sot. Rodr. et Vega apud Salm. de Rest. c.* 4 *n.* 34) non esse licitum alterius vitæ propriam postponere, puta cedendo cibum in penuria, aut tabulam in naufragio; quià ex præcepto charitatis quisque tenetur propriam vitam præferre alienæ. Sed, cum sit etiàm valdè probabilis, et communior sententia opposita, quòd liceat ob honestum finem, conservationem propriæ vitæ omittere, ob alterius vitam servandam, ut tenent *Lugo D.* 10 *n.* 48. *Less. l.* 2 *c.* 9 *n.* 29 *et* 31 *et Salm. de Rest. c.* 2 *n.* 34 *cum Victor. Prado, Dian. ac Trull.* quià hoc non est directè sibi mortem inferre, sed vitam non tueri, quod licitum est ob justam causam: Ideò valdè probabiliter DD. cum *Lugo D.* 14 *n.* 115. *Mol. D.* 37 *n.* 10 *et Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1232 *cum Haun.* dicunt in casu proprio te satis obligari ad servandum secretum etiàm cum discrimine vitæ, si id promiseris; aliud enim est prodigere vitam, aliud omittere (ut dictum est) ejus conservationem, ut promissum serves.

Quomodò autem peccent aperientes et legentes litteras alienas? Vide *l.* 5 *n.* 70. 973

» 6. Hinc quoque, si quis injustè lædit famam » tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ, » quàm imminuendo quoque famam illius, id licet » (dummodò falsa non dicas) in tantùm, quantùm ad » tuam famam conservandam necesse est, nec magis » lædas quàm lædaris, collatâ tuâ, et alterius per- » sonâ. Vide *Card. de Lugo n.* 50 * (*Ità Carden.* » *ap. Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1217 *et consentit Tourn. t.* 1 *p.* » 381. *Secùs tamen, si agatur in judicio et tu nullo mo-* » *do possis probare illius crimen; quià tunc infamatio* » *illius nihil tibi prodest. Omninò etiàm peccas, si falsa* » *dicas, ex Prop.* 44 *damnata ab Innoc. XI quæ di-*

» *cebat :* Probabile est non peccare mortaliter, qui
» imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam,
» et honorem defendat, etc.) *

973 » 7. Si quis solatii tantùm causâ, et non intentio-
» ne detrahendi, alicui amico narret injuriam ab
» alio sibi factum, non videtur esse mortale, etsi
» indè aliqua infamia proveniat auctori; ea enim ipsi
» imputanda est. * (*Est communissima ap. Salm. ib.*
» *n.* 46. *Et communis cum Mazz. t.* 2 *p.* 444 *cum Nav.*
» *Bon. Sayr. Led. etc. Hinc probabiliter ait Mazz. cum*
» *aliis, excusari posse saltèm à mortali, famulos de-*
» *tegentes injurias illatas à dominis, uxores à viris, fi-*
» *lios à Patre, Religiosos à Prælato.*) * Cavendum
» tamen, ne dicatur pluribus, vel apertiùs nomine-
» tur persona, quàm necesse sit ad consilium, vel
» solatium, *Less. Laym. Tann.* 2. 2 *q.* 8 *d.* 2 *d.* 4 *Card.*
» *Lugo d.* 14 et sic excusari posse famulos (saltèm à
» mortali), qui injurias sibi ab heris suis, uxores,
» quæ à maritis, filios qui à patre, Religiosos, à Præ-
» lato illatas, doloris tantùm mitigandi causâ, refe-
» runt, docet *Trull. l.* 7 *c.* 10 *p.* 11 *ex Less. Laym.*
» *Tann. Nav. Dian. p.* 2 *R.* 39. Idem putat *Caj.* di-
» cendum, si crimen occultum reveles uni alicui
» viro prudenti, et taciturno, cui dicere perindè sit,
» ac si nulli diceretur; eò quòd damnum illud cen-
» seatur leve : et sic *Trull. l.* 7 *c.* 10 *d.* 11 *cum Dian.*
» *p.* 1 *t.* 3 *m. R.* 22 *et p.* 2 *t.* 5 *R.* 33 excusat Pœni-
» tentem, qui in confessione manifestat complicem :
» dicuntque cum *Tann. Bon. Escob. E.* 9 eam sen-
» tentiam esse probabilem. Verùm hoc universim non
» videtur satis tutum, quia læsio famæ apud unam
» etiàm personam censetur gravis, ut patet ex ju-
» dicio temerario : imò sæpè quidam ægriùs fe-
» runt, se lædi apud unam personam gravem, quàm
» tres, vel quatuor alias. Undè *Suar. Fill. Less. Azor*
» *et Laym.* putant communiter esse mortale V. *C.*
» *Lugo l. c.* »

Sed opposita sententia, nempè quod revelare crimen alterius uni vel alteri viro probo, non sit morta-

le satis est probabilis, ut dicunt *Less. lib.* 2 *c.* 11 *n.* 70. *Cajet* 2. 2 *q.* 73 *art.* 2. item *Nav. Trull. Covar. P. Navar. Reg. Bon. Tamb.* et alii. Ratio, quià, cùm fama consistat in communi æstimatione hominum, non censetur absolutè diffamatus, qui apud unum vel alterum tantùm suam famam amiserit. Et huic sententiæ apertè adhæret *D. Th. Quodlib.* 11 *art.* 13 *ad* 3. ubi dicit : *Ad* 3. *dicendum, quod si aliquis referat Prælato culpam proximi, intendens vel cautelam in futurum, vel aliquid hujusmodi, quod ad emendam proximi videret expedire, non peccat. Si autem hoc sivè Prælato, sivè alicui amico suo ex malitia refert, tunc peccat mortaliter. Quod si ex incautela alicui dixerit hoc* (idest crimen alterius) *ità tamen quod non proveniat indè aliud, vel infamia vel vituperium proximo delinquenti, tunc non peccat mortaliter, licet incautè agat.* Ergò S. Doctor putat non provenire illi infamiam, cujus crimen uni tantùm reveletur, nisi aliundè infamia ei proveniat, nempè si alter hoc sit aliis manifestaturus. Secùs autem ait *S. Thom.* si tu peccatum proximi amico revelares *ex malitia*, nempè ex pravo animo nocendi, tunc non poteris à mortali excusari. Nec dicas, verbum illud *ex incautela* intelligi pro inadvertentia, ex hac enim numquàm peccatur mortaliter; sed omninò intelligitur imprudentia, sivè levitas animi, quæ tantùm est venialis; et tunc tantùm erit mortalis, cum ex ea *indè provenit delinquenti infamia aut vituperium.* Nec obstat paritas judicii temerarii à *Busemb.* allata; nam benè respondet *Less. loc. cit.* quod ibi peccatum mortale non committatur ob damnum famæ, sed ob gravem injuriam quæ alteri irrogatur, cum quisque habeat jus ne falsum crimen ei imputetur, et ideò judicium temerarium est mortale ut docet *D. Thom.* 2. 2 *q.* 60 *art.* 3 *ad* 2. dicens : *Hoc autem ipso quod aliquis malam opinionem habet de alio, sinè causa sufficienti; indebitè contemnit ipsum, et ideò injuriatur ei.* Idque patet ratione, quià, si judicium temerarium esset mortale ob damnum famæ alteri proveniens, etiàmsi tu ex justis indiciis, tibi tantùm notis, judi-

cares de occulto illius crimine, adhùc graviter peccares, quod nemo dicet; ergò malitia judicii temerarii non sumitur ex damno infamiæ, sed ex contemptu sivè injuria, quæ proximo infertur.

974 » 8. Crimen simpliciter publicum, sivè ut notorium jure, sivè facto, manifestare aliis, qui id nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ: quià hoc ipso auctor amisit jus ad famam, cum ratio justi judicii, et evidentia facti faciat, ne de injuria justè quæri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

» Dixi: *non est mortale injustitiæ*: quià detegere eo loco, quò fama hoc non erat perlatura, vel nonnisi post longum tempus, vel aliter cum gravi mœrore ejus, qui id commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, ut *Less. Vat. Tol. l.* 5 *c.* 65 contrà *Nav. et Cajet. V. C. Lugo d.* 14 *n.* 59. *Fag. p.* 2 *l.* 5 *c.* 3. »

Quæritur, an peccet mortaliter, qui crimen in aliquo loco publicum manifestat in alio loco, ubi ejus notitia nondum pervenerit, nec perventura erit intrà breve tempus? Circà dubium hoc tres sunt sententiæ. *Prima cum Dicastill. Vill. Antoine, Cont. Tournely, Cuniliati, etc.* tenet, eum peccare graviter contrà justitiam, quià peccator ille in eo loco adhùc est in suæ famæ possessione. *Secunda* sententia cum *Less., Bon et Sylv.* tenet, eum peccare graviter, sed tantùm contrà charitatem. Ratio, quià licet Reus jam amiserit jus ad famam, graviter tamen ille tristraretur, si sciret crimen suum patefactum fuisse, ubi erat occultum. *Tertia* sententia communior, quam tenent *Card. de Lugo de Rest. D.* 14 *n.* 59 (et hic vocat communem, et veram) cum *S. Antonino, Cajetano, Ledesma, et Jo. Majori, ac Salm. eod. tit. c.* 14 *n.* 61 *cum Navar. Bannes, Serra, Filliuc., Fagund. Macado*, et aliis, dicit eum non peccare graviter neque contrà justitiam, neque contra charitatem. Plures adducunt rationes præfati Auctores pro hac sententia. Ratio mihi probabilior videtur esse, quod publico bono conducat facinorosos

non ignorari, ut ab eis caveant omnes; publicum enim bonum sanè præferendum est famæ privati hominis. Hæc tamen ratio valet tantùm respectu illorum criminum, quæ reddunt hominem perniciosum, et ab aliis vitandum, ut sunt crimina homicidii, proditorii, lenocinii, scandalosæ impudicitiæ, et similium. Nec obstat dicere, Reum in eo loco suam famam possidere, et ideò non posse illâ expoliari cum sola opinione probabili. Nam respondetur, quod eodem tempore, quo suum crimen fit publicum, ex una parte jam probabiliter amittat ipse jus ad suam famam, et ex alia Communitas aliorum acquirit jus ad eum agnoscendum, ut eum vitet; et cum ejus tunc evadit incertum, redditur etiàm incerta possessio illius. *P. Concina* (*Compend. Theol. to.* 1 *p.* 239 *n.* 10) in hac quæstione distinguit, et ait, quod, cum delictum sit publicum *notorietate facti*, idest, si publicè est patratum, tunc in omni loco manifestari potest; cum autem esset publicum tantùm *notorietate famæ* respectu ad illius manifestationem sic concludit: *Cauti omnes sint oportet, quià facilè fingitur hæc publica fama.*

» 9. Similiter non est peccatum contrà Justitiam, » saltèm mortale, quærere causam captivitatis alicu» jus, vel de ea loqui, sicùt enim captivitas est publi» ca, sic etiàm causa videtur esse facta publica *Sayr.* » *Bon. Trull. t.* 7 *c.* 10 *d.* 11. Ubi eodem modo excu» sat eum, qui refert delictum alicujus publicum, » referendo simùl pœnitentiam, et emendationem; » secùs, si taceatur pœnitentia, quam fecit: sic ait » peccare historiographum, describendo peccata mor» tuorum publica, et non referendo pœnitentiam, vel » emendationem, si resipuerint.

» 10. Similiter manifestare crimen, quod nondum » est publicum; moraliter tamen certum est, brevi » fore publicum (sivè per facti evidentiam, sivè per » sententiam Judicis) non est mortale, quià parum » nocet, nisi tamen ex ista anticipatione sequerentur » gravia damna, v. gr. in officio, etc. *Card. Lugo l. c.* » *n.* 92. »

975 Ut autem aliquod crimen possit dici publicum, censent *Mol. Lugo et Haun. apud Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1219 *et Elbel Cons.* 13 *n.* 379 *cum aliis* sufficere, si in aliqua Communitate octo personarum, quatuor illud sciant, vel si centum personarum, sciant quindecim; vel si mille, sciant viginti aut circiter diversarum familiarum plusquam duarum: Publicum autem esse in aliqua Vicinia 40 personarum, si sciant 8 ex diversis familiis: Item, si in oppido 5000 civium sciant 40 per illud dispersi: Addit *Stephan.* cum aliis, crimen dici famosum, si illius fama pervagetur per majorem partem Oppidi, Communitatis, Viciniæ, vel Parochiæ. Item dicunt *Mol. et Lugo* dici infamatum in Regno, qui jam infamatus est in Curia, vel in alio illustri loco, ex quo facilè in Regnum fama dimanet.

976 » 11. Infamem uno crimine de altero valdè affini infamare, est tantùm veniale: ut v. gr. si de » adultero, dicas, quod miserit litteras amatorias: » quià tunc non notabiliter augetur infamia. * (*Nec* » *si de publico fure dicas, eum esse perjurum; nec si de* » *famulo lusore dicas, eum omisisse Missam, non curare* » *familiam. Ità Salm. n.* 52 *cum Less. Lug. Bon. Tap. etc.* » *Vel si dicas de milite, eum fornicationem, vel duellum* » *patrâsse*) *. De disparato tamen, et non connexo » crimine infamare, est mortale: quià infamis in uno » genere vitii non amisit jus famæ in aliis virtutibus. » *Tan. d.* 4 *de just. q.* 8 *d.* 7 *n.* 141 *ex Nav. et Less.* * » (*Sic etiàm dicunt Salm. ibid. cum Less. Lugo, Bon. etc.* » *esse grave de fæmina diffamata de uno adulterio nar-* » *rare aliud occultum*), contrà *Sylv.* V. *detractio Pa-* » *lud etc.*

977 » 12. Detractio materialis ex loquacitate orta est » mortale, si gravem proximi læsionem importet, » idque advertatur: quià, etsi non intendatur directè » læsio alterius: ea tamen indirectè, et implicitè est » volita, et æquivalet formali. Veniale autem tantùm » erit, si non sequatur læsio gravis, quià scilicèt com- » muniter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter » erit veniale tantùm, audita referre, ut audita tantùm,

» hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubi-
» tationem potiùs suam de ea significando; ità ut
» nulla indè secutura putetur infamia, nec auditores
» rationabiliter sint credituri. Ità contrà *Azor. n.* 3
» *l.* 13. *c.* 6. docet *Tann.* 2. 2. *d.* 4 *q.* 8 *dub.* 7 *n.* 121.
» *Esc. E.* 10 *c.* 4 *n.* 40: eò quòd diffamatio, si fortè
» sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem do-
» cet *C. de Lugo l. cit.* rectè limitans, nisi grave dam-
» num ex modo narrandi, vel ex levitate audientium
» (qui temerè credituri sint, et vulgaturi) secuturum
» possis prævidere. Hinc peccas graviter contrà jus-
» titiam, si referens grave crimen addas, id tibi
» dictum esse à viro fide digno, quià præbes suffi-
» ciens fundamentum credendi. V. *Dian. t.* 5 *m. R.* 18. »

Quæritur, an referre tantùm peccata occulta alte- 978
rius ùt ab aliis audita, sit mortale? dicendum I. Non peccas mortaliter, si ità referas, ut tibi probabile non sit ullam indè infamiam orituram, eò quòd alii non sint credituri. Dicendum II. Si audita referas coram iis, qui probabiliter sint credituri ex sola sua levitate, vel malitia, non peccas contrà justitiam, quià non es causa efficax damni, sed merè per accidens, at peccas contrà charitatem, quià quisque tenetur impedire grave damnum proximi, quantùm commodè potest. Dicendum III. Si tandem ità referas, ut audientes probabiliter, et meritò sint credituri, puta, si asseras, te audivisse à persona fide digna, tunc peccas etiàm contrà justitiam, quià das sufficientem causam credendi malum. Ità *Less. l.* 2 *c.* 11 *d.* 5. *Lugo D.* 14 *n.* 56 *et* 57. *Spor. de* 8. *Præc. c.* 4 *n.* 62 *cum S. Anton. Caj. Sylvest. Laym. Tamb. et communi*, *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1207. *Salm. de Rest. c.* 4 *n.* 51 *cum Soto*, *Trull. Vill. Sylvio*, *etc.* Addit *Less. l. c. n.* 24 (et hoc *Salm. n.* 49 habent ut certum cum *Bann. Lugo*, *et Bon.*) quod, si referas crimen alicujus valdè enorme, puta hæresis, rebellionis, aut sodomiæ, tunc pecces graviter, etiàmsi dubitanter dicas, quià hæc sola suspicio horum valdè infamat, juxtà dicta *n.* 964. E converso, si referas crimen tamquàm auditum à personis

fide indignis, v. gr. ab inimicis infamati, et tunc non peccas mortaliter respectu infamati, ut *Salm. ib.*

« 13 Mortuum infamare, minùs grave est, quàm vi-
» vum: mortale tamen, et ad restitutionem obligans;
» *Less. lib.* 2 *c.* 11 *d.* 21. *Bon. d.* 1 *q.* 3 *p.* 2.

» 14. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel inde-
» terminato malè loqui, v. g, in tali loco esse multos
» improbos, in tali Collegio unum Canonicum commi-
» sisse grave crimen, v. g. simoniam, docet *Escob. E.* 10
» *c.* 4. *Fag.* quòd *Trull. l.* 7 *c.* 10 *d.* 4 *ex Bon. Az. etc.*
» limitat, si non sit tale, quòd in alios redundet.

» 15. Gravissimè autem peccant, qui Ordini seu
» statui alicui Religiosorum in communi, vel Monas-
» terio detrahunt, dicendo v. g. quòd in eo malè vi-
» vatur, non servetur observantia regularis, etc.
» *nisi id sit planè notorium*: quià gravissimè nocent,
» tenenturque sub mortali ad restitutionem toti com-
» munitati, à qua Superioris remissio excusat, *Sot.*
» *Nav. Trull. c.* 10 *d.* 14. Talem autem sufficienter
» confiteri, si dicat, detraxi cuidam Religioni, Or-
» dini, vel Monasterio, et sivè sit communitas nume-
» rosa, sivè non, docet *Lugo et Tamb. de exped. conf.*
» *l.* 2 *c.* 1

» 16. Similiter mortale est, tacitâ personâ, nomi-
» nare Monasterium, vel Ordinem religiosum, ex quo
» aliquis grave peccatum occultum, v. g. adulterii,
» vel fornicationis commiserit. *Nav. Trull. c.* 10 *d.* 14.

» 17. Explicandum est in Confessione, an apud mul-
» tos, et quot circiter; an verò apud unum tantùm
» alicui detraxerit. Ità probabiliter *Bon. de sacr. d.* 5
» *q.* 5 *p.* 2 § 3 *diff.* 3 *n.* 16 *et* 21 *ex Sanch. Sylv.*
» *Andr. n.* 135. Sed *C. Lugo d.* 16 *n.* 125, 130 *et* 149
» *ex Nav. Salas, Con. etc.* negat, dicitque contra-
» rium esse probabiliùs. Nec omittendum, si quem
» infamaveris libello famoso; cum id sit genus detra-
» hendi gravissimum, et ad plurimos pertinens. Non
» tamen necessariò dicendum, in quo genere infama-
» veris: quià fama semper est ejusdem speciei in ge-
» nere moris, *Card. Lug. d.* 16 *n.* 265.

» 18 Peccat mortaliter contrà justitiam, et tenetur ad 979
» restitutionem, ratione cooperationis, qui audit de-
» tractorem, eum excitando, vel animando efficaciter:
» qui verò lætatur tantùm detractione auditâ, aut,
» licet non lætetur, qui non impedit, cum commodè
» possit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel
» venialiter contrà charitatem; non tamen tenetur ad
» restitutionem, nisi sit superior, pater, vel domi-
» nus: hi enim ex officio tenentur impedire subditum,
» ne alteri injustè noceat. Dixi, *si commodè possit:*
» quià non peccat, qui putat monitionem suam
» nihil profuturam: vel ex eo magnum incommo-
» dum metuit, vel qui rationabili verecundiâ pro-
» hibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet ta-
» men tunc discedere, si commodè possit, faciem
» tristiorem ostendere, vel aliò sermonem avertere,
» *Less. et Bonacin. loc. cit.* Hinc æqualis raò, in-
» ferior rarissimè tenetur corrigere detractorem. 1.
» Quià audiens plerumque nescit, an quòd dicitur,
» sit notorium, tametsi ipse ignoraverit; et in dubio
» non est, cur damnet detractorem: in quo multi
» falluntur, existimantes, simùl ac aliquid audiunt
» dici contrà proximum, id sibi mox refutandum.
» * (*Excipe, si detrahens sit homo perditus; ut rectè*
» *ait Ronc. de 7. Pr. p. 2 q. 11 R. 4.*) * Quià, cœptâ
» detractione, sæpè meliùs consulitur proximo, si ea
» sinatur absolvi, quàm si abrumpatur. Nam si dis-
» tinctè explicetur, sæpè non tàm graviter apprehen-
» ditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quià sæpè
» sinè gravi offensione non potes corrigere. 4. Quià
» sæpè alter habet justam causam manifestandi,
» præsertim uni soli, *C. Lugo l c. n. 128. V. Dian.*
» *t. 3 m. R. 24 et t. 5 m. R. 25.* »

Sed meliùs hæc sunt explicanda. Quæritur, quomodò peccet audiens detrahentem? Resp. I. Qui inducit alterum ad murmurandum, certè peccat graviter, et contrà justitiam. Resp. II. Qui autem non inducit, sed tantùm gaudet de detractione gravi, peccat graviter, non contrà justitiam, sed contrà chari-

tatem, cum delectetur de gravi damno proximi; ità cum aliis *S. Th.* 2. 2 *q.* 73 *n.* 4 Excipiunt *Less. et Bon. ap. Salm. c.* 4 *de Rest. n.* 69 si ille non gauderet de infamia proximi, nec de detractione, sed de auditione rei novæ, seu de cognitione curiosa alienorum criminum. Imò *Elbeln.* 263. *Ronc. de* 7 *Pr. c.* 2 *q.* 11 *R.* 2. *Spor. de* 8 *Pr. c.* 4 *n.* 106 *cum Mol. Less. ac Laym. Bon. p.* 21 *n.* 5 *et Salm cum Tol. Dian. et Reg. ibid.* dicunt, eum non peccare graviter, etiàmsi de ipsa detractione delectetur, non causa odii, vel gaudii de alterius damno, sed ex curiositate seu vanitate; idque deducunt ex *S. Th.* qui *l. c.* tunc tantùm docet esse grave, quandò *placeat ei detractio propter odium ejus cui detrahitur.* Resp. III. Superior tàm detrahentis, quàm illius, cui detractum est, peccat graviter audiendo detractionem, si eam non avertat, cùm commodè possit; quià ipsi specialis obligatio incumbit corrigendi detrahentem, aut damno infamati obviandi, *S. Th. eod. l. c. Lugo D.* 14 *n.* 133. *Spor. n.* 170 *cum comm.*

980 An autem Superior tunc peccet contrà justitiam, et teneatur ad restitutionem? *Prima* sententia cum *Bus.* hîc affirmat, si Prælatus sit Superior detrahentis; quià, dicit, ipse tenetur ex officio obstare, ne subditus alteri noceat. *Secunda* sententia cum *Salm. d. c.* 4 *n.* 70 *Bann. et Tap. ib.* affirmat, si sit Superior infamati, quià ex officio tenetur ad obviandum infamiæ subditi, quæ officit illi ad bonum spirituale in alios promovendum. *Tertia* tamen fortè probabilior sententia negat peccare contrà justitiam, neque Superiorem detrahentis, cum ipse non teneatur invigilare bono alterius non subditi (sed non excusatur à culpa gravi contrà charitatem, et etiàm contrà justitiam, si sit Episcopus, vel Parochus, et non corrigat, quià hi tenentur ex justitia ad corrigendos subditos, juxtà dicta *n.* 360 *v. Sed debitatur*); neque Superiorem infamati, cum ipsi non incumbat ex justitia bono temporali subditi attendere. Quod autem infamatus impediatur sic, quominùs promoveat spiritualem profectum aliorum, videtur esse per accidens. Ità *Sotus*, *Rebell. et*

Dicast. ap. Salm. ibid., et consentit *Lugo D.* 14 *ex n.* 130. Benè autem advertit *Lug. n.* 133 quod, si infamatus, et infamans sint subditi, et infamatus imploret Prælati auctoritatem, ut fama ei restituatur, tunc ille ex justitia ad id teneatur, modò possit sinè timore gravioris mali.

Dubium majus est, an persona particularis peccet graviter, si detractionem, cum commodè possit, non avertat? Affirmat *Bus. hic cum Lugo, Less. Bon. Dic. etc. ap. Salm. ib. n.* 72. Sed quià Auctores relatæ sententiæ plures addunt limitationes, quas afferunt *Bus. Lug. etc. n.* 978. *ut suprà;* censent absolutè *Salm.* dicendum esse cum communi Thomistarum, privatam personam nonnisi venialiter peccare, si ex verecundia, timore, vel negligentia detractioni non resistat, etiàm cum commodè possit: modò præter infamiam aliud damnum ex detractione non accedat. Ità *Ronc. de* 7 *Pr. c.* 2 *Reg. in pra.* 7. *Less. l.* 2 *c.* 11 *n.* 22. *Spor. n.* 109. *Mazz. t.* 2 *p.* 448. *Elbel Conf.* 12 *n.* 373. *Salm. n.* 74. *cum Sot. Bann. Tap. Reb. Tann. Dian etc. ex S. Th.* qui 2. 2 *q.* 73 *a.* 4. sic docet: *Si verò non placeat ei peccatum, sed ex timore, vel etiam negligentia, vel verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, sed multò minùs, quàm detrahens: et plerumquè venialiter.* Addit autem S. Doctor *plerumque* (ut notant *Sal.*), quià dicit posteà, eum in tribus casibus peccare graviter, nempè, 1. Si esset Superior. 2. Si aliud damnum proximo immineret. 3. Si ipse ob timorem ultimum finem in creatura constituerit. Prætereà, præcisis his casibus, memoranda est alia doctrina *S. Th.* 2. 2 *q.* 33. *a.* 1 *ad* 3. relata per extensum *l.* 2 *n.* 36. ubi docet excusari à mortali, qui ob timorem omittit facere correctionem, modò ei non constet, quod correctio sit profutura. At quià in hac materia detractionis difficillimè constare potest, correctionem proficere, et aliundè facillimè offendentur detrahentes coram aliis correpti, imò periculum est, quod potiùs augeant vel confirment detractionem: ex omnibus his motivis simùl congestis rationabiliter sustineri potest præfata communissima sententia excusans

universè audientes à mortali, si correctionem omittant. Excusantur autem apud omnes etiàm à veniali, qui, advertendo detractionem, vel discedunt, vel sermonem divertunt, vel faciem avertunt, aut tristem ostendunt ex *Prov.* 25 *v.* 23. *Dissipat.... facies tristis linguam detrahentem.* Ratio, quià istæ actiones sunt veræ correctiones. Vid. *Salm. n.* 72. *Elbel n.* 373. *Mazzott. loc. cit. et alios* communiter.

982 » Quæres 1. an liceat alium infamare ad tormenta » gravia vitanda?

» Resp. 1. Licet, si crimen sit verum: quià nullam » alteri facit injuriam, cum habeat jus illud in ne» cessitate revelandi.

» Resp. 2 Si crimen sit falsum, non licet; quià » esset mendacium perniciosum. *Sylv.* tamen, et *Nav.* » putant, veniale tantùm esse, si sola infamia sequa» tur, et post torturam revocetur, eò quòd non sit » infamia efficax (*Vid. inf. l* 4 *n.* 277.)*

» Quæres 2. an liceat seipsum infamare?

983 » Resp. id non esse saltèm mortale regulariter. Ità » *Less. Fill. et Laym. l.* 3 *t.* 3 *p* 2 *c.* 4 *n.* 14. quià » non est contrà justitiam, cum sit famæ suæ domi» nus; nec contrà charitatem, quià hæc non obligat » ad bona externa conservanda, nisi in quantùm id » exigat salus propria, vel proximi.

» Dixi, *regulariter*: quià per accidens potest esse » mortale, v. g. si tua fama sit necessaria muneri, » vel si tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ ex eadem » sequeretur.

» Non est mortale, ad vitanda gravia tormenta, » falsum crimen sibi imponere, ex quo etiàm mors » sequatur: quià non tenetur homo cum tantis cru» ciatibus vitam suam tuêri, nec talis dicitur se in» terficere, sed tantùm ex justa causa vitam morti » exponere. *Less. Ang. Sylv. Fil. Tann.* * (V. inf. *lib.* » 4 *n.* 275.)* »

984 Notandum autem est hìc, quomodò restituendus sit honor injustè ablatus? Certum est, quod, si honor publicè sit ablatus per contumeliam, publicè etiàm

restitui debeat coram illis, qui dehonorationi præsentes fuerint, vel saltèm per modum, quo satisfactio de facili ad ipsorum notitiam pervenire possit. Sufficit autem, ut satisfactio fiat per aliam personam, quæ nomine dehonorantis veniam petat, etc. Ità *Sal. de Rest. c.* 4 *n.* 110. *cum Trul. et Pal. et Nav.*

Sed quæritur I. An, si contumelia fuerit occulta, debeatur satisfactio? Negant *Mol. D.* 46 *ex n.* 5 *et Laym. l.* 3 *tr.* 3 *p.* 2 *c.* 7 *n.* 6. Sed isti Auctores diversâ ratione ducuntur; Ratio *Laym.* est, quià in eo casu adest injuria sinè damno, quo secluso, nullam ait esse obligationem restitutionis. Ratio autem *Molinæ* est quià, licet damnum adfuerit, illud tamen transiit, et ampliùs non perseverat, cum deindè offensor jam solutam debitamque honoris testificationem nunc offenso exhibeat, ut supponitur. Sed affirmandum reor omninò cum communi et vera sententia, quam tenent *Less. l.* 2 *c.* 11 *n.* 144. *Salm. de Rest. c.* 4 *n.* 112 *cum Rebl. Trull. Vill. Prado, et Serra, Spor. de* 8 *Pr. c.* 4 *n.* 135. *Roncag. de* 7 *Pr. q.* 4 *c.* 1 *q.* 2 *R.* 3 *cum S. Anton. Lugo D.* 15 *n.* 54 qui dicit, hanc omninò tenendam, referens ex *Rebel.* contrariam reprobatam fuisse Romæ à Censoribus Societatis JESU. Ratio, quià contrà rationes primæ sententiæ probatur in tali casu, quod benè adsit damnum, et damnum perseveret. Quod adsit damnum non videtur posse negari: nam, ut pro certo habet *S. Th.* 2 2 *q.* 72 *a.* 1 *ad* 1 in omni contumelia, adhùc occulta, præter injuriam adest damnum honoris injustè læsi cum quisque habeat jus, ut debitus honor ei servetur. Quod autem damnum hoc perseveret, pariter non est dubitandum, cùm honor offensi remaneat læsus, usquedum per debitam satisfactionem reparetur: Non reparatur verò per signa communia posteà exhibita, ut supponit *Mol.*, postquàm injuria est illata, quià, ut benè arguit *Lugo*, qui alteri injuriam irrogavit, in æstimatione hominum non videtur eum honorare sicùt debet, imò potiùs videtur contemnere, si honore solito ipsum revereatur, quin veniam ei petat contumeliæ irrogatæ. Cæterùm ipsi

Molin et Laym. non negant, quod offensor teneatur petere veniam ab offenso, saltèm ad reconciliandum animum illius exasperatum, juxtà præceptum Salvatoris *Matth.* 5. *v.* 23 *et* 24. *Si.... offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quià frater tuus habet aliquid adversum te...., vade priùs reconciliari fratri tuo.*

986 Quær. II. Quomodò facienda sit honoris restitutio? Resp. illam satisfactionem requiri, quæ censetur sufficiens ad manifestandum æstimationem, juxtà conditionem personæ offensæ. Si enim dehonorans fuerit Superior, sufficiet si honorabiliter dehonoratum salutet, domi invitet, benevolentiam ostendat, etc. Secùs si fuerit æqualis, vel inferior, tunc major satisfactio requiritur, nempè ut præveniat eum in salutando, cedat ei locum, veniam ab eo petat; qui modus quidem aptior est ad contumeliam compensandam: Cæterùm talis petitio veniæ non est nècessaria; nisi quandò aliter satisfieri nequit. Ità *Less. l.* 2 *c.* 11 *n.* 244. *Salm. d. c.* 4. *n.* 113 *et* 114 *cum Caj. Trull. Bon. Dia. etc.* Ideò addunt, numquàm tenêri Prælatum veniam petere à subdito, herum à famulo, virum ab uxore, nobilem à plebejo.

987 Quær. III. An veniæ petitio sit semper sufficiens satisfactio? Affirmant *Less. ib. n.* 145 *cum Bon. Trull. etc. ap. Salm. d. c. n.* 115. Sed negant *Salm. n.* 116 *cum Soto, Serra, Lug. Led. et Ronc. l. c. cum S. Anton. Laym. et Ant. a Sp. S.* Quandò enim injuria est gravissima, puta, si subditus inhonoret Superiorem, vel plebejus nobilem alapâ percutiat, ultrà petitionem veniæ, tenetur petere illam flexis genibus, vel aliam similem humiliationem ostendere: Quæ quidem sententia probabilior est.

988 Cæterùm, quòad praxim diligenter advertendum puto, quod multoties expedire continget, ut Confessarius omittat monere pœnitentem in bona fide existentem, qui alium inhonoravit, de satisfactione præstanda, in pluribus casibus: Et I. Si prævideat monitionem non profuturam, imò potiùs obfuturam, juxtà regulam infrà dicendam de *Sacram. Pænit. l.* 6 *n.* 610

dum experientiâ constat, quod pœnitentes facilè tales satisfactiones promittant, sed difficulter in facto esse adimpleant, ob ruborem quem posteà in hoc sentiunt, vel apprehendunt. II. Si probabiliter putet, dehonoratum magis recusare, quàm cupere illam publicam satisfactionem, ne memoria injuriæ acceptæ apud alios redeat, aut ne ipse rubore magis afficiatur, ut *Lug. D.* 15 *n.* 58 *cum Mol.* Tunc verò benè advertit *Lug. ib*, aliam esse quærendam viam honorandi peculiariter offensum extraordinariis actionibus, in quibus aptiùs contineatur petitio veniæ. III. Idem dicendum, si probabile periculum sit, quod in actu satisfactionis odia inter offensum et offensorem sint renovanda IV. Si ex signis manifestè appareat remissio facta ab offenso, nempè si iste spontè ad offensorem accedat, atque valdè familiariter, et jocosè cum eo tractet, et similia. Notant autem hîc *Salm. ib. n.* 326 *cum Bon. Dic. Trull. etc.* non sufficere, ad præsumendam remissionem, simplicem familiarem conservationem offensi: Multi enim odium deponunt, et dissimulant injuriam acceptam ad evitandam notam, vel aliud damnum; sed satisfactionem verè non condonant.

Quær. IV. Utrùm. si tu offensus vindictam sumpseris; liberetur offensor ab onere satisfactionis pro contumelia illata? Videtur quod non, quià non vidèris recuperare honorem tuum læsum per læsionem honoris offensoris tui. Sed affirmandum cum *Lugo D.* 15 *n.* 58 et communi sententia. Ratio, tum quià per vindictam jam censetur tibi satisfieri, tum quià offensor tuus, tolerando posteriorem injuriam, videtur suam culpam recognoscere, et satisfacere pro offensa priùs tibi illata; Rectè verò censet *Lugo*, *n.* 60 quod, si injuria à te irrogata tuam primam offensam notabiliter excedat, tenearis tu saltèm secundùm excessum satisfacere. 989

Quær. V. Utrùm, si offensor à Judice publicè puniatur, adhùc teneatur in conscientia pro injuria illata satisfactionem exhibêre? Probabilissimè negat *Lugo d. D.* 15 *n.* 61 cum communi. Ratio, quià ipsa pœna inflicta 990

pro honore tibi ablato videtur satis honorem tuum resarcire. Ità etiàm, si offensor à Judice coactus debitam satisfactionem tibi præstiterit: tunc enim, licet coactè, jam verè testificationem exhibuit æstimationis tuæ dignitatis. Dixi *debitam*, nam si satisfactio imposita à Judice non fuerit sufficiens ad reparandum tuum honorem ablatum, adhùc remanet ei obligatio illum ad æqualitatem resarciendi.

DUBIUM III.

An, et quomodo fama restituenda?

991 *Quomodò debeat fama restitui? Et an apud auditores etiàm mediatos?*
992 *Quid, si verum crimen propalaveris?*
993 *Quid, si bonâ fide alterum infamaveris?* 994. *An tunc tenearis ad damnum, si advertens famam non restituas? An autem diffamans injustè de crimine vero, teneatur restituere integrum damnum?*
995 *Quid notandum circà infamantem libello famoso?*
996 *An tenearis ad damnum ortum ex infamatione?*
997 *Quæ excusent à restitutione famæ?*
998 *Quid, si prudenter judices rem oblivione deletam?*
999 *An et quandò restitutio famæ possit compensari, si alter renuat restituere?*
1000 *An tenearis infamiam pecuniis compensare?*
1001 *An infamatus possit pecuniis sibi famam compensare?*
1002 *An excuset à restitutione periculum vitæ vel propriæ infamiæ?*
1003 *Quid, si infamatus remittat restitutionem? Et an hanc liceat remittere?*

991 « Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura justitiæ, et ex dictis de restitut. famam injustè ablatam » restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis » narraverit, debet opinionem conceptam, quantùm » potest, apud audientes abolêre, dicendo v. g. se » malè dixisse, injuriam intulisse, deceptum esse, etc. » Vel, si hâc ratione parùm proficiatur, eum laudan» do in aliis rebus, crimen extenuando, honores ejus

» in re alia procurando etc. sic enim sensim tantum-
» dem fama ejus illustratur ex una parte, quantùm
» ex altera obscurata fuit. Si autem crimen falsum
» impegisti, tenêris id apertè retractare (adhibito
» etiàm, si opus est juramento). * (*Sufficit autem jura-*
» *mentum, quin adhibeantur etiàm testes; ut tenent*
» *Navarr. Trull. Dicast. Salm. de Rest. c. 4 n. 129. con-*
» *trà Lug. Bonac. etc. qui etiàm testes requirunt*) *. apud
» eos, quibus dixisti, et (per se loquendo) ad quos
» infamia pervênit, sivè apud auditores mediatos :
» ut contrà *Less. et Tann. 2. 2 d. 4 q. 6 d. 6 n.* 146.
» docet *Card. Lugo*, quià totum damnum famæ, cujus
» causa es, tenêris reparare.

» Licet aliquandò sufficiat dicere, te penitùs decep-
» tum, rem aliter se habere, malè te informatum
» fuisse. *V. Laym. l. 3 t. 3 p. 2 c. 7. Less. c. 11 d. 30.*

» Dixi, *per se;* plerumque enim per accidens ab
» hac obligatione talis excusatur respectu auditorum
» mediatorum : tum ob moralem impotentiam, tum
» quià eo ipso, quod apud immediatos retractavit,
» implicitè illis commisit, ut hanc retractationem ipsi
» indicent aliis, si quibus fortè revelaverint. Idque
» confirmat praxis Confessariorum, qui tantùm obli-
» gant, ut retractent apud eos, quibus ipsi revelârunt.
» Vide *Card. Lugo loc. cit.* »

Quæritur, an infamator teneatur famam restituere, non solùm coram auditoribus immediatis, sed etiàm mediatis? *Prima* sententia, quam tenent *Lugo D. 15 n. 15 cum Navar. Less. et Turr. Spor. de 8. Præc. cap. 4 n. 100. Croix lib. 3 p. 2 n. 1242. Salmant. c. 4 n. 122. Roncagl. de 7. Præcept. cap. 3 quæst. 1. Concina t. 4 pag. 670 n. 5. Cont. Tournely pag.* 378. distinguit: Si famam abstulisti apud auditores, quos putabas non revelaturos, non tenêris restitutionem facere apud auditores mediatos, quià, cùm non prævideris damnum, non tenêris illud reparare, tale enim damnum, si evenit, per accidens evenit : Secùs, si prævideris alios facilè evulgaturos. *Secunda* verò sententia, quam (practicè loquendo) probabilem putant

cum *Bus. Lugo n.* 16 *cum Fabr. Holzm. de Restitut. cap.* 3 *n.* 301. *Croix loc. cit. Spor. n.* 102. *Salmant d. n.* 122 tenet sufficere ùt plurimùm restitutionem facere apud immediatos, tum quià restitutio apud omnes mediatos sæpè est moraliter impossibilis : tum quià per illam retractationem coram immediatis jam imponitur iis obligatio se retractandi apud alios. Sed, his non obstantibus, prima sententia est mihi verior; quàmvis enim ad nihil tenearis, si auditores tui jam se retractent apud alios; quandò tamen illi hoc facere negligunt, tenêris damnum reparare, quantùm est moraliter possibile : Proùt, si incendisti segetem tui inimici, prævidens ignem facilè extendendum ad segetes finitimas, tenêris utique totum damnum resarcire: cum quisque teneatur restituere omne damnum, quod alteri provenit ex sua injuria, semper ac illud fuerit prævisun.

992 Notandum autem hîc, quod, cum fama sit restituenda ab eo, qui verum crimen propalavit, tres modi à DD. assignantur : I. Modus, ut docet *S. Thom.* 2. 2. *quæst.* 62 *art* 2 *ad* 2 est, si diffamator dicat : *Se malè dixisse, vel quod injustè eum diffamaverit.* Sed hic modus, ut dicunt *Cajetan. Ledesm. Less. ap. Salm. de Restit. cap.* 4 *n.* 130, vix hodiè sufficiens est apud rusticos, et simplices. II. Modus, qui communiter aptissimus existimatur, est, quod, si restitutio famæ alio modo facta potiùs noceat, quàm prosit, tunc melior sit indirectè occasione oblatâ, seriò et pluries honorabiliter loqui de læso, vel illum honorificè tractare. Ità *Salm cum Cajet. d. n.* 130. III Modus esset asserere : *Se falsum dixisse, errâsse, se deceptum, vel mentitum fuisse.* Et licet hunc modum adhiberi posse negant *Sotus, Cajetan. Bann. Sylv. etc. apud Salm. n.* 131 putantes hæc esse vera mendacia; Probabiliter tamen *Lugo d.* 15 *n.* 30. *Sanch. Dec. lib.* 3. *cap.* 6 *n.* 14. *Wigandt d.* 333 *n.* 104. *Less. cap.* 11. *n.* 110. *Roncagl. cap.* 3 *qu.* 2. *R.* 2. *Mazzott. t.* 1. *pag.* 451 *cum communi*, ut asserit, *et Salm. ibid. n.* 233 *cum Villal. Trull. Led. Serr. Tap. Prad. Sayr. P. Nav.* censent

prædicta verba non esse mendacia, sed veras amphibologias; nam, ut *S. Th.* 1 *p. quæst.* 17. *art.* 1. ait: *Ipsa peccata falsitates et mendacia dicuntur in Scripturis; secundùm Psal.* 4. *Ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium?* Et idem habetur in *Jerem.* 8 *v.* 10. *A Propheta usque ad Sacerdotes cuncti faciunt mendacium*, idest peccatum. Pariter igitur qui peccavit, benè potest dicere, *se mentitum fuisse*, *sivè errorem fecisse*. Hinc in nostro casu benè possumus, imò, si opus sit, tenemur talibus verbis ambiguis uti; dum *S. Thom. in* 4. *D.* 15. *quæst.* 1. *art.* 4 *q.* 2 *ad* 1 docet, famam proximi omni modo possibili reparandam esse. Ità *Salm. d. n.* 133.

» 1. Confessarii est, uti et Concionatorum, benè » instruere suos, et monêre de restitutione, ac fuga » vitii tàm communis.

» 2. Is, qui bonâ fide, vel probabili errore ductus, 993
» sinè formali mendacio falsum de alio dixit, tene» tur (intellectâ posteà materiali injustitiâ) ad resti» tutionem; licet non tàm strictè, quàm qui infa» mavit per injuriam formalem: hic enim tenetur » restituere cum detrimento famæ suæ, etiàm æquali; » alter non item, sed tantùm, quatenùs sinè suo » notabili incommodo potest. *Mol. Less. C. Lug. d.* 15 » *n.* 4. Similiter qui crimen narravit de uno, quod » auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non » ex justitia (siquidem non ejus actio, sed error au» dientium causa fuit damni injusti), tamen ex cha» ritate tenetur ad restitutionem, cum possit grave » damnum proximi sinè suo detrimento præcavere. » *Bon. d.* 44. »

Notandum tamen, quod talis materialis detractor, 994
si commodè possit, teneatur statim ac advertit, famam restituere ex justitia; pari modo, quo incendens alterius domum sinè culpa, tenetur ex justitia ignem extinguere; aliàs damnum, quod indè sequitur, ipsi imputatur. Ità communiter *Less. l.* 2 *c.* 11. *D.* 22. *Lugo d.* 15 *n.* 4. *Laym. Trull. Bon. Dic. etc. cum Salm. de Rest. c.* 4. *n.* 120 *et* 121.

An autem, qui injustè alium diffamavit, crimen ejus verum manifestando, teneatur integrè damnum, quod indè secutum est, restituere? Negat *Sotus*, dicens tenêri eum tantùm ad partem, cum damnum proveniat non solùm ex manifestatione, sed ex ipso crimine commisso; et hoc probabile putant *Bonac. et Trull. apud Salm. n.* 125. Sed omninò oppositum tenendum cum *Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1240 *et Salm. n.* 126 *cum Laym. Lugo, Mol. Dicastil. etc.* quià hîc et nunc sua injusta revelatio est causa vera et unica damni, dum sinè ipsa damnum omninò abfuisset.

995 « 3. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, ut » efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, » vel publica revocatione. *Sa, Bonac. d.* 2 *de test.* » *quæst.* 4. *p.* 9. »

Notandum I. quod *libellus infamatorius* tunc conficiatur, quandò profertur scriptura, etsi brevissima, continens infamiam occultam alicujus, ut publica fiat. Undè non esset talis, si confectus esset ad ingenium ostentandum, non autem malum publicandum; vel si infamia jam esset facta publica; vel si quis ob bonum publicum proferret defectum grassantem in communem perniciem; vel si quis jocosa non gravia conscriberet. Ità *Salm. de Rest. c.* 4 *n.* 39 *cum Dic. Bon. et aliis.* Notandum II. cum *Mol. et Dic. ib. n.* 49, auctorem libelli censeri, et pœnis subjici etiàm illum, qui aliquod signum infamatorium appendit ad januam domus alicujus, quo publicè eum infamet. Dicuntur autem libelli famosi etiàm schedulæ ad Judices delatæ contrà aliquem sinè nomine accusantis, ob quas prohibetur Judicibus ad inquisitionem procedere in c. *Inquisitionis.* § *Tertiæ de Accusat.* Notandum III. Quòad pœnam contrà tales libellos conficientes, adesse excommunicationem ferendam ex c. *Qui alterius* 5 *q.* 11. Latam autem ipso facto, si libellus sit contrà Papam aut Cardinalem: imò esset reservata, si libellus sit contrà Statum Ordinum Minorum, aut Prædicatorum aut aliorum privilegiis communicantium, ut *Bon. Mol. Dic. etc. apud Salm. ib. n.* 41. Non verò, si contrà Religiosum particularem.

« 4. Si ex læsione famæ ortum etiàm est alteri 996
» damnum fortunarum, ùt, si privatus est officio,
» excidit spe divitis matrimonii, amisit dotem, etc.
» tunc et fama debet restitui, et damnum illud com-
» pensari; ad arbitrium prudentum. *(*Juxtà spei*
» *æstimationem, ut Less. Lug. cum Salm. cap.* 4 *n.* 24.
» *Notandum verò, quod ad obligationem restituendi*
» *damna omninò requiratur prævisio ipsorum, saltem in*
» *communi. Salm. n.* 118 *et* 124. *Vide dicta n.* 613.)*
» Et quidem obligatio restitutionis famæ, cum sit
» purè personalis, non transit ad hæredes: obligatio
» autem compensationis dicti damni, cum habeat
» respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes:
» *Laym. l. cit. c.* 6 *n.* 7 *cum Lugo, Less. Bon. etc.* »

Quæres 1. quæ excusent à restitutione famæ?

« Resp. Ea patêre ex dictis *de Rest. ex n.* 696. Et 1. 997
» Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis im-
» potens. *(*Qui autem nequit restituere totum, tenetur*
» *quòad partem, quam potest. Salm. c.* 4 *n.* 134.)*
» 2. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile,
» aliâ ratione fiat publicum. *(*Cum Lugo, Less. Bon.*
» *et Salm. n.* 139 *etc. Vel si auditores non credant. Salm.*
» *n.* 134.)*
» 3. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ut in-
» famati purgatione, vitæ probitate, testimonio pru-
» dentum. *Less. l.* 2 *c.* 11 *d.* 24. *(*Ità etiàm Salm.*
» *num.* 137 *cum Less. Dic. Trull. Nav. et communi*)*.
» Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat
» satisfieri, *C. Lugo d.* 15 *sect.* 3.
» 4. Si prudenter judicetur jam dudum res obli- 998
» vione deleta. Quo casu maximè prudentia opus
» est: nam aliquandò periculosiùs est retractare re-
» novando memoriam. *Vid. Card. Lug. d.* 15 *s.* 3 *n.* 35.

Quid agendum, si dubium sit, an infamatio fuerit oblivioni data? Distinguunt DD. Si crimen, de quo alter est infamatus, fuerit verum, ait *Less. l.* 2 *c.* 11 *n.* 100, non esse facilè revocandum ad memoriam, nisi evidens sit periculum, quod infamia illa ex alia via ad memoriam redeat. Si verò crimen fuerit fal-

sum, semper revocanda est infamatio, nisi constet de oblivione; ità *Lessius l. c. et Caj. ac Dic. ap. Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1255. Hoc tamen advertunt procedere, si nullum periculum sit, ut per retractationem criminis memoria renovetur; Nam *Lugo D.* 15 *n.* 35. *Holzm. de Rest. c.* 3 *n.* 604 dicunt, aliquandò multò magis periculosum fore, quòad servandam famam proximi, detractionem retractare, memoriam revocando, quæ fortè jam evanuerat, quàm tacere. Hinc ajunt *Cont. Tòurnely t.* 1 *p.* 380. *Mazz. t.* 2 *p.* 456. *Holz. l. c. et Salm. c.* 4 *n.* 138 *cum Less Nav. Mol. Val. Bon. Trull. et Dic.* sufficere ad omittendam retractationem, quod oblivio probabiliter credatur. Deindè censet *Less. et Salm. cum Lugo, et Bon.* crimen præsumendum oblitum, si per multum tempus nulla de illo mentio facta fuerit. Et in hoc insuper advertendum 1 quod ad restitutionem famæ requiratur moralis certitudo, quod detractor fidem obtinuerit apud auditores; aliàs, ex regula generali, nullum damnum dubium est de necessitate restituendum, proùt diximus *n.* 562 *v. Secunda.* Nec raró de facto accidit, quod his detractionibus fides non præstetur; maxime si detractor loquatur ex ira, vel alia passione, et detractio testimoniis aliorum, aut aliter non firmetur. Advertendum 2 cum *Lugo d. n.* 35 quod retractatio per se afferat infamiam retractanti, undè quandò dubitatur de oblivione infamationis, non videtur quis tenêri damnum certum pati, ad reparandum incertum damnum proximi. Et licet injuria irrogata sit certa, et ideò prævaleat, attamen quià restitutio non debetur ob solam injuriam, sed ob damnum verè illatum, ut diximus cum *S. Thom. d. n.* 562 non videtur esse obligatio resarciendi damnum dubium cum damno certo restituentis, nisi quandò solum periculum infamiæ alterius in aliquo casu magis æstimaretur, quàm infamia certa, sivè damnum detractoris.

999 » Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, » nec velit restituere; quià tunc potes jure compen» sationis, seu retentionis uti, dummodò infamia il-

» lata non redundet in alios. Ità probabiliter *Tol.* » *Less. Sylv. Mald. Dian. t.* 2 *tr.* 5 *R.* 30. *Mol.* contrà » *Caj. Tan. Card. Lugo*, *et Nav.* »

Quæritur igitur I. An liceat compensare famam cum fama? Certum est 1 quod, si alter tibi velit famam restituere, tenearis tu pariter restituere famam ei ablatam. Certum est 2 quod, si alter famam tibi jam abstulerit, non possis deindè in compensationem famam illi auferre; quià tunc non esset hæc compensatio, sed vindicta, cum fama tua non reparetur per infamiam illius. Ità communiter DD. cum *Salm. tr.* 13 *c.* 4 *n.* 143. Sed quæstio vertitur, an, si alter nolit famam tibi restituere, possis tu compensationem facere, differendo restitutionem ejus famæ? *Prima* sententia negat, quam tenent *Nav. c.* 18 *n.* 47. *Lugo D.* 15 *n.* 45. *Spor. de* 8 *Pr. c.* 4 *n.* 118 *cum P. Nav. Cajet. Val. et Tann.* Ratio, quià compensatio tantùm conceditur ad reparandum damnum illatum: in nostro autem casu, tu non restituendo alteri famam, non jam recuperas famam tuam ab illo ablatam, et ideò non datur compensatio, cum ipsa non reparet damnum illatum. *Secunda* verò sententia communior (imò communissima, ut fatetur idem *Spor.*), et probabilior, quam probabilem vocat *Lugo*, et tenent cum *Bus. ut suprà*, *Lessius l.* 2 *c.* 11 *n.* 133. *Laym. tr.* 3 *p.* 2 *c.* 7 *n.* 4. *Continuator Tournely t.* 1 *p.* 381. *Mol. D.* 49. *Sylvius* 2. 2 *q.* 62 *art.* 2. *Ronc. de* 7 *Pr. c.* 3 *q.* 3 *R.* 5. *Holz. de Rest. c.* 3 *n.* 604. *Wigandt tr.* 8 *Ex.* 5 *n.* 103 *R.* 4 *in fin. Sotus l.* 4 *de Just. ar.* 3 *ad* 4 *et Salm. l. c. n.* 143 *cum Sa*, *Reb. Dic. Trull. Vill. etc.* concedunt compensationem. Ratio, quià hoc casu non fit compensatio in reparatione proprii damni, cum utriusque partis damnum permaneat; sed fit in retentione debiti, eò quod possis tu retinere famam alterius, donec ille famam tibi restituat: Ait enim *Laym.*, regulam esse generalem, *quod cogeris jus suum alteri reddere, si ille recuset tibi reddere tuum.* Licet ergò hæc quomodocumque dicta compensatio non auferat damnum tibi ablatum, aufert tamen

sivè suspendit obligationem resarciendi famam alterius, usquedum ille tibi famam restituat.

Nec obstat dicere cum *Lugo*, quod, si posses retinere famam alterius cum illius damno, posses etiàm famam illi tollere, quod nemo certe admittit. Nam respondemus, aliud esse damnum inferre, aliud illud permittere; aliud enim est positivè auferre famam proximi, aliud omittere famam ei restituere, et negativè se habere; quià pro his duobus diversis actibus diversa occurrit ratio: Tollere famam alterius, qui te infamavit, utique tibi non licet, quià infamia illius non reparat damnum infamiæ tuæ; omittere autem famam alteri restituere, licitum est, si justam causam habeas id omittendi; justa causa est hîc, ut diximus, quià non tenêris reddere jus alteri debitum, donec ille jus debitum tibi reddat. Prætereà, ablatio famæ de se positivè et principaliter tendit ad damnum proximi; et ideò est intrinsecè mala; Et quamvis id faceres, ut alter sic moveretur ad restituendam famam tuam, hoc tamen non potest reddere licitam tuam detractionem, cùm tale medium non sit per se aptum ad famam tuam reparandam. Non sic in omissione restitutionis, quià hæc omissio non tendit de se ad malum proximo inferendum, sed tantùm ad servandum te indemnem, ne obligeris famam restituere alteri, qui famam tuam renuit restituere.

1000 Quæritur. II. An, quandò restitutio famæ fit impossibilis, teneatur diffamator infamiam pecuniis compensare? *Prima* sententia probabilis affirmat, quià, cum fama sit pretio æstimabilis, debet compensari pecuniâ, si aliter resarciri nequeat. Ità *Sylv. Led. Sot. Arag. Tap. Covarr. etc. ap. Salm. de Rest. c. 4 num.* 141 Ei videtur clarè hanc tenêre *S. Thom. 2 2 q. 62 art. 2 ad* 2 ubi dicit: *Vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare, sicut et in aliis dictum est,* scilicet pecuniâ, ut in solutione ad 1. jam dixerat. *Secunda* tamen probabilior sententia negat, quià justitia tantùm obligat ad reddendum ablatum, vel æquivalens, sed pecunia non est id, quod per detractionem ablatum est, nec

æquivalens famæ ablatæ, cum fama sit ordinis superioris ad pecunias, et ideò quibuscumque pecuniis numquàm satisfieri potest. Monent autem communiter DD. quod, si infamator sit dives et infamatus pauper, tunc, si nequeat famam illi restituere, congruum sit, ut ille ex æquitate compenset infamiam cum aliqua pecunia, si alter libenter illam acceptet. Vide *dicta n.* 627.

Quær. III. An infamatus, si alter famam ei restituere nolit, vel nequeat, possit pecuniis illius compensari? Alii negant; Alii affirmant; ut *Less. l.* 2 *c.* 11 *n.* 136. *Mol Bon. Trull. Arag. Dian.* Sed difficultas hìc urget, quomodò possit fieri compensatio cum sola probabilitate debiti? Sed jam diximus *tract. de Conc.* quod à generali regula hunc casum specialiter DD. excipiant *apud Salm. de Restitut. cap.* 1 *n.* 321 *cum Less. Med. Arag. Led. etc.* Et *Salm.* probabile hoc esse ajunt *c.* 4 *n.* 149 dicentes, quod, cùm DD. doceant non posse fieri compensationem debiti probabiliter dubii, hoc intelligant de casu, in quo ipsum debitum est dubium; non verò quandò debitum est certum, et dubium tantùm versatur circà modum satisfactionis; tunc enim licitè potes uti probabili opinione, tibi satisfaciendo compensatione, vel aliter. Ità *Salmant. l. cit.* Sed vide dicta *lib.* 1 *n.* 35 *et v. Attamen*, ubi contrariæ sententiæ adhæsimus. 1001

» Si non possis absque periculo vitæ (*Nisi alter ob* 1002
» *tuam infamationem sit in eodem periculo vitæ, Salm. d.*
» *n.* 138. *Tenet tamen Croix n.* 1251 *cum Ills. metum*
» *gravissimi damni temporalis in bonis, etiàm excusare*
» *a restitutione famæ; Hoc tantùm potest admitti, si*
» *damnum bonorum sit respectivè majus, quàm famæ*) *
» Vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm
» fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur res-
» tituere vili homini; si aliter non potest, quàm
» amissione famæ suæ multò majoris momenti, sed
» sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecuniâ com-
» penset. V. *Card. Lugo l. c.* * (*Ità etiàm Less. l.* 2
» *c.* 11 *n.* 138 *et Salm. de Restit. c.* 4 *n.* 136 *cum Bann.*

» *Dic. Trull. etc. contrà aliquos : Quià aliter non ser-*
» *varetur æqualitas*) *.

1003 » 7. Si infamatus spontè remiserit, (modò tamen
» ejus infamia non redundaret in alios, ut familiam,
» statum) sivè expressa, sivè tacita sit condonatio :
» tametsi nihilominùs ex charitate damnum resarcire
» aliquandò teneearis, si possis absque gravi incom-
» modo. *Card, Lugo d.* 15 *s.* 3 *n.* 28. Imò aliquandò
» etiàm sufficit condonatio præsumpta, sivè interpre-
» tativa voluntas ejus, qui potest condonare, si ni-
» mirùm ille esset ità affectus, ut, si rogaretur, facilè
» condonaret: tunc enim non est invitus, saltèm quòad
» substantiam, etsi fama non restituatur V. *C. Lugo*
» *l. c.*

» Quæritur, an restitutio famæ licitè condonetur?
» Resp. Licitè fit in iis casibus, in quibus seipsum
» licet infamare ; in quibus autem, et quam graviter
» peccat se infamando, in iisdem et tàm graviter
» peccat condonando, *Nav. Trull. l.* 7 *c.* 10 *d.* 38 *
» (*Per se loquendo non est mortale infamare seipsum*
» (exceptis *casibus ap. Bus. ut inf.*) ; *Ità Holzm. t.* 1
» *p.* 303 *n.* 644 *cum Laym. et communi, quià quisque*
» *est dominus suæ famæ. Est tamen veniale, si fit sinè*
» *Causa*) *.

» 1. Côndonans famæ restitutionem peccat mor-
» taliter, 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si indè
» sequatur scandalum. 3. Si sit vir valdè utilis Reip.
» et ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit ne-
» cessaria ad muneris gubernationem, *Sot. Less. Trull.*
» *l. c.* qui tamen notant, condonationem semper esse
» validam, quandò fama non redundat in alios, secùs,
» quandò redundat. Undè parentes non possunt con-
» donare, quandò redundat in filios, neque filii,
» quandò in parentes. V. *Auct. cit.*

» 2. Ex eo verè præcisè, quod infamatus, vel con-
» tumeliâ affectus, conversans cum infamatore, vi-
» deatur remittere injuriam, non censetur condonare
» restitutionem famæ, vel honoris, sicùt nec alia de-
» bita per familiaritatem. *Nav. c.* 18. *Trull. d.* 19. »

CAPUT II.

Quid de præcepto Nono, et Decimo?

« Resp. Prohibent omnes internas concupiscentias,
» et delectationes voluntarias illorum operum, quæ
» præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto, et
» septimo vetantur. Quâ de re vide suprà: et patebit
» ex dicendis de peccatis, infrà *lib. V.* »

CAPUT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ?

« Resp. Etsi ea sint plurima, præcipuè tamen toti
» Christiano Populo communia quinque numerantur.
» Ex quibus hîc agendum restat de tertio, quià de 1.
» et 2 actum est in Præc. 3 Decal. De 4 et 5 infrà lib.
» VI. de Sacram. * Porrò contrà hoc præceptum ex
» solo contemptu peccari, propos. est proscripta ab
» Alex. VII Proposit. 23. »

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum, et quanta ejus obligatiò?

1004 *De unica comestione.*
1005 *De abstinentia à carnibus, ovis, et lacticiniis.*
1006 *An abstinentia à lacticiniis in Quadragesima obliget sub gravi?*
1007 *Dub. I. An hæc abstinentia obliget etiàm in Dominicis Quadragesimæ?* 1008. *Quinam in Quadragesima excusentur ad edendas carnes aut lacticinia?*
1009 *Dub. II. An in jejunio extrà Quadragesimam sit abstinendum à lacticiniis de jure communi? Dub. III. An, ubi viget consuetudo abstinendi? Dub. IV. An liceat edere biscoctos ovis confectos?*
1010 *Dub. V. An liceat ei edere laridum, cui permittuntur ova?*

1004 « Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante » sub mortali, requirit tres conditiones, *Laym. l. 4* » *t. 8 c. 1 n.* 13.

» 1. Est unica tantùm comestio de die in ordine » ad nutritionem. Quæ ità necessaria est conditio, ut » secundâ comestione pecces mortaliter; reliquis » autem suprà secundam, ad summum venialiter tan- » tùm, *Laym.* c. 1 n. 12 *et* 13.

» 2. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ovo- 1005 » rum, et lacticiniorum, eo quòd ex carne originem » trahant, multùmque nutriant. Undè intrà Quadra- » gesimam jure communi prohibentur; extrà eam » permittuntur. Imò intrà eam in quibusdam locis » consuetudo permittit, quæ ubique notanda est, *Bon.* » *d. ult. q.* 1 *p.* 2. *ex Sylv. Nav. Less. Az. Lay. l. c.* » *Fill. Fag. p.* 4 *l.* 1 *c.* 2. Adde, dispensatum quòad » carnes, etiàm lacticiniis et ovis vesci posse, non ta- » men vice versâ: et cui est permissus esus carnium, » etiàm secunda refectio permissa videtur, ut contrà » *Regin. Less. Nav. etc.* probabiliter docent *Az. l.* 7 » *c.* 10 *q.* 3. *Fill. t.* 27 *c.* 3 *q.* 4. *Tolet. etc.* * (*Sed hæc* » *opinio hodiè non est ampliùs probabilis ex Declaratione* » *nostri SS. Pontificis Bened. XIV. Vide infr. n.* 1013)* » Confirmatque *Bon. l. c.* si esus carnium sit permis- » sus ob debilitatem naturæ, et non propter nau- » seam, vel damnum tantùm. Vide *Less. Fill. Azor. etc.* » Ratio est, quià de essentia jejunii est abstinentia à » carnibus. »

Quær. an abstinentia ab ovis, et lacticiniis in diebus 1006 jejunii obliget sub gravi? Damnata quidem fuit ab *Alexandro VII. Propos.* 32. quæ dicebat: *Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, et lacticinia in Quadragesima obliget.* Undè certum est, prædictam abstinentiam in Quadragesima obligare, et quidem sub gravi, ut communiter DD. apud *Salm. Tr.* 23. *de Tertio Præc. c.* 2 *n.* 34.

Sed dubitatur I. an abstinentia à lacticiniis obliget 1007 etiàm in Dominicis Quadragesimæ? Negant *Pasq. Fag. Mendo, Mach. Gom. Llamas, etc.* apud *Salm. l. c. n.* 35. Ratio istorum, quià in *c. Denique, Dist.* 4. prohibentur lacticinia solùm in diebus jejunii, ut refert ibi *Glossa;* Dies autem Dominici in Quadragesima non

sunt dies jejunii; ergò non est in eis abstinendum à lacticiniis. Nequè constat, ut dicunt, contrariam consuetudinem Fidelium animo se obligandi sub culpa gravi fuisse introductam.

Quàmvis præfata sententia non sanè comprehendatur sub Propos. relata *Alex. VII.* omninò tamen opposita est tuenda cum *Viva in d. Propos* 32 *n.* 9. *Sanch. Cons. lib.* 5 *c.* 1 *D.* 19 *n.* 30 *cum Cajet. Cov. Medin etc. Salm. d. c. n.* 35. Ratio, quià ex *citato c. Denique*, universè præcipitur in diebus quadragesimalibus abstinentia à lacticiniis. Certum autem est, quod dies Dominici etiàm Quadragesimæ dies sint: Quare prima sententia sat probabilis non videtur, cum plures eam improbabilem putent apud *Sanchez d. num.* 3.

1008 Notandum 1. cum *Sanch. ib. n.* 4. *et Salm. num.* 40. *Trull. Pasq. et Marchad.* quod pauperes, qui non habent, aut non possunt invenire aliud ad se alendum, quàm lacticinia, licitè in Quadragesima possint ea comedere, et præbere domesticis, ac operariis suis. Idem dicit *Sanch.* de pauperibus mendicantibus. Et idem asserunt *Sanch. num.* 6. *et Salmantic. ib cum Trull. et Pasqual.* de iter agentibus, si in via non inveniant pisces ad emendum. Contradicunt tamen probabiliùs huic *Dian. p.* 10 *tractat.* 14 *R.* 59. *et Leand. ac Steph.* apud *Croix lib.* 3 *part.* 2 *n.* 1323. si hoc accideret tantùm per unum diem; nisi, ajunt, sit persona, quæ aliter non valeat commodè refici.

Notandum 2. cum *Sanch. n.* 7. *Holz. de Præc. Eccl. c.* 1 *num.* 4 *v. Dices, Croix d. n.* 1323. cum *Dian. Pasq. et Salm. d. c.* 2 *n.* 19 cum *Vega, et Angles*, quod in longa inedia per plures dies, ubi aliud, quàm panis, haberi non possit, liceret vesci non solùm lacticiniis, sed etiàm carnibus. *Sanch.* tamen refert, ab *Angles et aliis* non excusari pauperes, qui oleo carentes, larido sibi herbas præpararent; sed hoc valdè rigidum mihi videtur, si carentia esset per notabile tempus, puta per hebdomadam: undè saltèm in tali necessitate probabiliorem censeo sententiam *Laymani tr.* 8 *c.* 1 *n.* 5. *Holzm. d. n.* 4 *et Elbel tom.* 2 *pag.* 156

cum Alense, qui laridi usum pauperibus concedunt. Circà esum autem laridi extrà Quadragesimam, vide dicenda infrà *n.* 1010. *Dubitat. V.*

Notandum 3. plures DD. censere, quod, qui in Quadragesima per plures dies careret piscibus, posset licitè lacticinia tunc comedere. Probabiliùs tamen dicit *Bonc. Tr.* 9 *c.* 2 *q.* 4, hoc tantùm permittendum assuetis piscibus vesci, non verò rusticis, qui pane, et herbis, aut leguminibus ordinariè aluntur; nisi tamen (ut rectè notat *Bus. Dub. II. n.* 2.) etiàm istis cibis carerent ad sufficientiam. Cum autem tales tenues cibi parùm sustentent, minimè tenentur ii ad unicam comestionem, ut dicunt probabiliter *Ronc. l. c. Sanch. l.* 4 *c.* 1 *D.* 15 *num.* 4. cum *Angles et aliis*, *ac Salm. c.* 2 *n.* 133. Et idem rectè docet *Sanch. ib. n.* 1 cum communi, si quis non haberet manè prandium sufficiens ad se pro tota die sustentandum; vel si in die præcedenti inediam sit passus, ut *Tamb. et Sanch. n.* 4 cum *S. Th. etc.*

Dubitatur II. An in diebus jejunii extrà Quadrage- 1009
simam teneamur sub gravi abstinêre à lacticiniis de jure communi? Certum est, in Quadragesima nos tenêri ad abstinendum, ex propos. proscripta, suprà relata. Dubium est, an teneamur extrà Quadragesimam? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Cov.* 4. *Var. c.* 2 *n.* 15. *Gomez in Bulla*, *Claus.* 7 *num.* 3. Idque probant ex *cap. Deniquè.* 6. *Dist.* 4 ubi Gregorius Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum sic scripsit: *Par autem est, ut quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, à lacte videlicet, caseo et ovis.* Ubi notandum, quod verba, *par est*, non denotent hîc consilium, sed præceptum, ut explicat ibi *Glossa*, et tenent communiter. DD. cum *Diana part.* 3 *tr.* 6 *R.* 80, *et Elbel. tom.* 2 *pag.* 155 *num.* 428. Confirmatur ex *cap. Rogationes.* 3 *dist.* 3 ubi in Conc. Aurelianensi dictum fuit, quod diebus Rogationum (in quibus olim jejunium servabatur.) Fideles *cibis quadragesimalibus utantur*: si ergò in Quadragesima

vetentur lacticinia, vetantur etiàm in aliis diebus jejunii. Hanc sententiam videtur etiàm tenêre *D. Th.* 2. 2 *q.* 147 *art.* 8 *in c.* ubi loquens generaliter de jejuniis, sic ait: *Illos cibos Ecclèsia jejunantibus interdixit qui.... hominem ad venerea provocant. Hujusmodi autem sunt carnes animalium in terra quiescentium et respirantium, et quæ ex eis procedunt, sicùt lacticinia ex gressibilibus, et ova ex avibus.... Et ideò ab his cibis præcipuè jejunantibus Ecclesia statuit esse abstinèndum.* Ergò S. Doctor videtur sentire, quod in cunctis jejuniis sola consuetudo, ubi viget, deroget obligationi abstinendi à lacticiniis.

Secunda verò sententia communis, quam sequimur et tenent *Laym. lib.* 4 *tract.* 8 *cap.* 1 *n.* 3. *Sanch. Cons. lib.* 1 *cap.* 1 *dub.* 20 *num.* 2 cum *S. Anton. Nav. Pal. Henr. etc. Bonac. de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1 *part.* 2 *num.* 2. *Conc. t.* 5 *p.* 188 *n.* 5. *Salm. tr.* 23 *cap.* 2 *n.* 33 *cum Conc. Tolet. an* 1583. *Sporer de Jejun. sect.* 2 *n.* 9. *Viva in prop.* 32. *Alexandri VII n.* 10. *Golzm. de Præcept. Eccl. cap.* 1 *num.* 3. *Elbel tom* 2 *pag.* 155 *n.* 428 docent de jure communi non vetari lacticinia, et ova: ratiò, quià contrarium, extrà Quadragesimam, nullo jure probatur: in citato enim *cap. Deniquè* agebatur tantùm de jejunio quadragesimali, de quo erat quæsitum, ut patet ex *Glossa*, et ipso contextu Canonis, ubi dicitur, *à Quadragesima propositum jejunandi suscipiant*, et deniquè, *hujus sacri temporis, etc.* Et sic intelligunt *Panorm. Fagnan.* et alii communiter. Nec obstat illud *cit c. Rogationes*, quià illud statutum fuit pro illa particulari Ecclesia Aurelianensi.

Nec obstat *D. Th. in l. c.* nam *ib ad* 3 clarè docet, abstinentiam à lacticiniis extrà Quadragesimam non præcipi, et ideò non pertinere ad essentiam jejunii, dum ait: *Et ideò in quolibet jejunio interdicitur esus carnium; in jejunio autem quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova, et lacticinia.* Nota To *etiàm*; ergò in jejunio extrà Quadragesimam lacticinia non vetantur. Cur autem vetentur in Quadragesima, plures rationes assignat S. Doctor, tum quià tale jeju-

nium est solemnius, tum quià illud observatûr ad imitationem Christi Domini; tum quià per ipsum disponimur ad Redemptionis nostræ mysteria devotè celebranda. Hinc *Viva in Prop.* 32. Alex. VII. *num.* 8 supponit ut certum, quod dispensatus ad lacticinia teneatur ad jejunium, cum non sit ob talem esum à jejunio solutus.

Dubitatur III. An ubi viget consuetudo abstinendi à lacticiniis in jejuniis extrà Quadragesimam, talis consuetudo obliget sub gravi? *Prima* sententia negat; quam tenet *Sanchez Cons. l.* 5 *c.* 1 *dub.* 21 *n.* 2 *cum aliis, Villalob. Summa t.* 1 *tr.* 23 *diff.* 9 *n.* 1, et probabilem vocat *Tamb. Dec. l.* 4 *c.* 5. § 1 *n.* 22 *cum Portell. Salas, Henr. etc.* Hæc sententia asserit, præfatam consuetudinem nullibi obligare saltèm sub gravi, quàm ubi viget, nisi constet, eam esse introductam à Populo scienter, et animo se obligandi; nam aliàs censetur servata fuisse ex ignorantia, vel ex devotione sinè obligatione. Ratio, quià ad se obligandum ex consuetudine, non sufficit credere, aliquam esse obligationem, sed requiritur, quod constet majorem Populi partem habuisse animum graviter se obligandi, ut dicunt *Salm. de Leg. tr.* 11 *cap.* 5 *n.* 28. *cum Suar. Pal. Bon. etc.* Undè dicunt, quod in dubio tunc judicandum sit pro libertate; nulla enim lex obligat, nisi probetur ut certa, et nemo præsumitur in dubio certum onus sibi imposuisse.

Secunda tamen sententia communis, quam amplectimur, et docent *S. Th.* 2. 2 *q.* 147 *ar.* 8 *ad* 3. *Azor. t.* 1 *l.* 7 *c.* 10 *q.* 1. *Less. l.* 5 *c.* 2 *n.* 3 *et* 10. *Laym. l. cit. n.* 3. *Viva in d. prop.* 32 *n.* 10. *Ronc. de* 3 *Præc. Q.* 2 *c.* 1 *q.* 3. *in fin. Conc. t.* 5 *pag.* 188 *n.* 5. *Salm. c.* 2 *n.* 33. *Bon. loc. cit. part.* 2. *num.* 2 *cum Nav. Sylvest. Valent. Fill. Reg. etc.* communiter tenet, esse obligationem abstinendi à lacticiniis in locis, ubi ab immemorabili talis viget consuetudo. Ratio, quià in hoc casu possessio non stat pro libertate, sed pro obligatione consuetudinis; Regula enim generalis est, ùt pluries diximus, quod pro eo stet possessio, pro quo stat præ-

sumptio: una autem ex conjecturis, quæ faciunt, quod præsumatur consuetudo introducta animo se obligandi, est, quandò consuetudo constanter, et cum gravi incommodo à majori parte Populi observatur, ut dicunt *Suar. de Leg. lib.* 7 *cap.* 15 *n.* 17. *Pal. t.* 1 *tr.* 3 *D.* 3 *p.* 2 §. 3 *n.* 13. *Diana p.* 3 *tr.* 6 *R.* 80. utque diximus *de Leg. n.* 107 *v. IV. Requiritur, cum Salm. et Croix;* quià non solet Populus constanter convenire in observantiam alicujus consuetudinis graviter onerosæ, nisi quandò verè obligatum se sentit. Si ergò præsumptio stat pro consuetudine, quod animo se obligandi sit à Populo introducta, pro ea quoque stat possessio.

Dubitatur IV. An in jejuniis Quadragesimæ liceat comedere in quacumque quantitate panes biscoctos ovis confectos, vulgò *Ciambelle*? Affirmat *Pasqualigus decis.* 85 *n.* 3. quià quantitas ovorum farinæ immixta ità absorbetur in ejusmodi compositione, ut nullo modo censeatur cibus ex ovis. Sed omninò negandum cum *Palao tr.* 30 *D.* 3 *p.* 2 *n.* 6. *Conc. t.* 5 *p.* 190 *n.* 8. *et Salm. tr.* 23 *c.* 2 *n.* 41. Ratio, quià substantia ovorum non deperditur per hoc, quod farinæ misceatur, aliàs quilibet posset diebus prohibitis comedere cibum album, vulgò *mangiar bianco*, *confectum ex carne*, et farina. Dicunt tamen *Salm. l. c.* quod DD. communiter admittant, sinè jejunii læsione posse edi tantùm duos biscoctos, et citant *Dian. p.* 1 *tr.* 9 *R.* 31. *Led.* 2 *p. tr.* 27. *de Abstin. c.* 1. *diff.* 5. *Vill. t.* 1 *tr.* 23. *diff.* 7 *n.* 3. Sed *Diana* id tantùm admittit ratione consuetudinis; *Ledesma* verò et *Vill.* dicunt, duos biscoctos posse edi sinè peccato gravi. Hinc mihi probabilius dicendum videtur, hujusmodi cibi esum non excusare à peccato veniali, nisi saltèm aliqualis causa accedat.

1010 Dubitatur V. An, cui licitum sit edere lacticinia, liceat etiàm edere laridum, et sagimen? Affirmant *Hostiens. Abbas, Sylv. et Glos. in c. Presbyter. Dist.* 82. apud *Laym. Tract.* 8 *c.* 1 *n.* 5. cum *Fagund.* apud *Bus.* Ratio, quià dicunt laridum, et sagimen reverà non esse carnes; cum pinguedo crescat, etiàm finito natu-

rali augumento animalium ; ideòque censent, pinguedinem potiùs dicendam esse excrementum carnis, sicut est lac, quàm veram carnem ; *Viva de* 3. *Pr. Dec. Qu.* 10 *art.* 1 *n.* 2 id putat probabile cum *Laym.* et *Az.* quos citat ; Sed *Az. t.* 1. *l.* 7 *c.* 10 *qu. ult.* minimè id asserit esse probabile, tantùm non improbat ; *Laym.* autem *l. cit.* dicit expressè, prædictam sententiam non esse practicè probabilem ob contrariam consuetudinem ; Quamvis concedat, posse eam inservire 1 ad permittendum lacticinia pauperibus. 2. Ut esus laridi, et, sagiminis non facilè damnetur de peccato gravi. 3. Ut permittatur ancillis illa coquere, et etiàm iis vesci, si nequeant resistere dominis hoc jubentibus. *Tamb.* autem *Dec. l.* 4 *c.* 5 §. 1 *ex n.* 14 distinguit, et dicit, laridum, sivè pinguedinem nondùm igne liquefactam, omninò censendam esse carnem ; Si verò illa sit liquefacta, et in *sagimen* reducta, dicit, probabile esse cum *Dian. Henriq. etc.* quod inter lacticinia numerari possit.

His omnibus igitur non obstantibus (quidquid sit de pauperibus, et ancillis, ut suprà dicit *Laym*), omninò videtur non recedendum à sententia communi, quam docent *Sanch. Cons, l.* 5 *c.* 1 *D.* 19 *in fine et Dec. l.* 4 *c.* 11 *n.* 48. *Bon D.* 4 *q.* 2 *p.* 6 *n.* 23. *Conc. t.* 5 *p.* 159 *n.* 2. *Elbel t.* 2 *p.* 156 *n.* 430. *Ronc. Tr.* 9 *c.* 1 *q.* 3. *Milante p.* 266. *Salm. d. cap.* 2 *n.* 15 cum *Trull. Henr. Rodr.* etc. Hi omnes dicunt, laridum et sagimen veras esse carnes, cùm verè de substantia carnis participent. Si verò adsit in aliquo loco diversa consuetudo ; hanc servandam esse dicit *Bus. n.* 3. *in fine.*

Dubitatur VI. Quorum animalium carnes judicentur vetitæ die jejunii? *S. Th.* 2 2 *qu.* 147. *ar.* 8 ait, 1015
interdici carnes omnium animalium, *in terra quiescentium et respirantium*. Sed ad discernendum, quæ animalia reputanda sint carnes, quàmvis non leve judicium sit attendere, an illa diù extrà aquam vivere soleant, magis tamen attendenda est communis æstimatio Fidelium ac judicium medicorum, si repu-

tent carnes, vel pisces; ità *Less. lib.* 4 *c.* 2 *num.* 8. *Concina tom.* 5 *pag.* 159 *num.* 2. *Elbel lib.* 2 *pag.* 155 *n.* 427. *Holzm. t.* 1 *p.* 333 *n.* 4 *et Bon. de Pr. Eccl. D. ult. q.* 1 *p.* 2 *num.* 1 *cum Silvest. Navarr. Azor. Valent. Laym. Fill. et Reg.* Hinc dicunt *Tamb. Dec. lib.* 4 *c.* 5 §. 1 *n.* 10. *Conc. Bon. Elbel Holzm. ll. cc.* item *Reg. et Gab. apud Croix lib.* 6 *part.* 2 *numer.* 1266, non vetari carnes limacum, testudinum, ranarum, locustarum, et concharum. Ratio; quià hujusmodi animalia saltèm æquiparantur piscibus, cum vix habeant sanguinem, vel sanguinem frigidum, vel nutriuntur piscibus, aut in aquis ad instar piscium. Idem ajunt *Milante pag.* 265 *et Tamb. dict. num.* 12 de viperis, quæ similes sunt anguillis. Idem dicunt *Elbel, et Holzm. ll. cc.* de lutris, castoribus, fibris, et de anatribus cujusdam generis. Aves tamen, ut *Mil. et Conc. ll. cc.* licet aliquæ nutriantur in aquis, habentur ut veræ carnes, proùt sunt fulicæ, corvi marini, et similes.

1012 Dubitatur VII. Quibus pueris licitè possint ministrari carnes? Certum et commune est posse pueris usu rationis carentibus antè septennium, sicùt et amentibus; *Sanch. Dec. lib.* 1 *cap.* 12 *n.* 6 *èt* 16. *Salm. tr.* 23 *c.* 2 *n.* 20 *cum Panorm. Bon. Trull. etc.* Idem dicitur de pueris, qui adhùc post septennium ad usum rationis non pervenerint, ut *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1367 cum communi. E converso nequeunt carnes ministrari pueris statim ac completo septennio, usum rationis adepti fuerint, ut omninò tenendum cum *Sanch. Laym. Bonac. Pal. Salm. etc.* contrà *S. Antonin etc.* Vide dicta *lib.* 1 *n.* 155 *in fine, v. Quæritur.* Dubium fit, an possint dari carnes pueris, qui antè septennium jam habent usum rationis. Affirmant *Sanchius, Diana, et Burgh. ap. Croix l.* 1 *n.* 676 et alii in pari casu allati *n.* 270, quorum sententia non videtur improbabilis ex doctrina *D. Thomæ*, quià, ut dicunt, lex positiva tantùm respicit communiter contingentia. Sed communiùs et probabiliùs negant *Sanch. l. c. n.* 6. *Az. p.* 1 *l.* 7 *c.* 17 *aliàs* 28 *qu.* 2 *in fine*, *et Salm. d. n.* 20 *cum*

Suar. Bon. Vill. Trull. Pill. etc. Ratio, quià Ecclesia pro hujusmodi abstinentiæ obligatione non quidem determinat tempus septennii, sed tempus, quo pueri sunt capaces præcepti, et hoc sanè evenit, quandò usu rationis jam sunt compotes facti. In dubio autem, an aliquis puer pervenerit, vel non, ad usum rationis, possunt ne ei carnes ministrari? Distinguendum: et si puer attigerit septennium, non possunt, quià tunc præsumptio stat pro usu rationis, et consequenter pro obligatione, ut rectè dicunt *Salm. l. c. cum AA. citatis*. Secùs dicendum, si non attigerit, quià tunc præsumptio stat pro opposito, et ideò possessio stat pro libertate, ut *Salm. de Leg. cap.* 3 *n.* 52. *Holzm. t.* 1 *p.* 82 *n.* 402.

Quòad eos autem, qui diebus jejunii dispensantur ad carnes, attentè oportet hîc advertere, quæ 1013
nuper sancita sunt à SS. Nostro Pontifice *Bened. XIV.* in Epistola Encyclica, quæ incipit: *Non ambigimus.* Ipsam in Dissertatione Prolegomena P. II. in extensum reperies: ubi SS. Pontifex, graviter dolens de perniciosa licentia plurimorum, hanc adeò invaluisse conqueritur, *ut nulla Apostolici instituti* (verba sunt Epistolæ) *habitâ ratione jejuniorum tempore palàm, et impunè ab iisdem agitentur convivia, et epulæ interdictæ promiscuè inferantur.* Hinc in prædicta Epistola, et clariùs in altera, quæ incipit: *In suprema*, (et hanc ibidem reperies) ità Pontifex sancit: *Nos quisbuscumque, quacumque occasione, sivè multitudini indiscriminatim ob legitimam causam, et de utriusque medici consilio (dummodò nulla certa, et periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, et aliter fieri necessario exigat) in Quadragesima, aliisque anni temporibus, et diebus, quibus carnium, ovorum, et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omninò, nemine excepto, unicam comestionem servandam, et licitas, atque interdictas epulas minimè esse apponendas, tenore præsentium declaramus, et edicimus.*

Hîc ab aliquibus dubitatum fuit, an dispensatus 1014
ad carnes licitè possit aliquem pisciculum, sivè ci-

bum legalem, non in conviviis, neque cum scandalo, sed in privata mensa aliquandò moderatè comedere? Ad hoc dubium quidam modernus Auctor (*de Petio in Addit. ad Fel. Pot.*) animadvertens relata verba SS. nostri Pontificis, quæ sub initio primæ Bullæ præmittuntur, ut suprà; *Ut nullâ Apostolici Instituti, Sacratissimique Præcepti habitâ ratione, jejuniorum tempore palàm, et impunè ab iisdem agantur convivia, et epulæ interdictæ promiscuè inferantur.* Sic respondet: (In conviviis igitùr, lautisque mensis promiscuè carnes, ac legales cibos comedere prohibetur. At si privatæ sint mensæ, et nullum sit scandalum, dispensatos ad carnes, legales etiàm cibos cum illis edere, si debitâ cum moderatione fiat, non ad satietatem, non immodicè, non ad gulæ delectationem, sed ad stomachi appetentiam, minimè censetur hac Bulla prohibitum. Nonne et actus posset esse temperantiæ, ut, si quis, ne comedat duo fercula carnis, unum carnis, legale alterum edat? Nec enim illa SS. Pontifex vult esse vitanda, quæ Theologorum sensus probat, sed ea, quæ solùm abusum redolent laxitatis) His tamen non obstantibus, attentis duabus Bullis Nostri SS. Papæ Benedicti XIV. nempè Bullâ, non *Ambigimus*, et Bullâ, *Libentissimè*, præfata opinio non videtur probabilis; quià, licet in prima Bulla fiat obiter mentio de conviviis, non ideò tamen infertur, quod prohibitio fuerit facta tantùm pro conviviis: nam in primis Bulla generaliter prohibet dispensatis, ne piscibus vescantur; secundò, Pontifex asserit, hanc Bullam emanâsse ad instar alterius sui Rescripti eodem anno editi, quocum dispensâsset generaliter ad carnes, expressè vetuit apponi promiscuè licitas, atque interdictas epulas: Quis autem dicet, tunc Pontificem prohibuisse dispensatis esum piscium tantùm in conviviis? Deindè per alteram prædictam Bullam *Libentissimè*, et per insertam ibi Constitutionem, *si Fraternitas*, videtur hoc dubium omninò ablatum: ibi enim Pontifex præcipit Medicis, ne dent facultatem vescendi carnibus tempore vetito, nisi geminis adjectis conditionibus, scili-

cet *unicæ in die comestionis, et non permiscendarum epularum*. Ergò dispensatis ad carnes interdicti fuerunt generaliter pisces, tàm in conviviis, quàm in mensa privata, cum licentiæ Medicorum non dentur ad carnes edendas tantùm in conviviis, sed etiàm in mensa privata. Tandem in præfata Constitutione, *Si Fraternitas*, ad *Quæsitum* 4 solis dispensatis ad ova conceditur esus piscium, et negatur dispensatis ad carnes, nec ullam ibi Papa mentionem facit de conviviis, sed genericè loquitur. Prætereà præfatus Auctor *de Petio l. cit.* notat, in præfata, et sequenti Epistola nostri SS. Pontificis Benedict. XIV. non reprobari opinionem, quod extrà Quadragesimam non sit obligatio de jure communi, diebus jejunii abstinendi à lacticiniis, juxtà *n.* 1009. Et quidem valdè probabiliter; nam licet in præfata Epistola, *In suprema*, ut suprà, dicatur: *In quadragesima, aliisque anni temporibus, et diebus, quibus carnium, ovorum, et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, etc.* Per hæc tamen verba, assertivè prolata, nulla apparet facta à Pontifice de hoc peculiaris sanctio; et illa prohibitio lacticiniorum rationabiliter intelligitur asserta relativè ad tempora Quadragesimæ, in quibus procùl dubio eorum esus est vetitus.

Insuper aliâ Epistolâ editâ die 10 Junii 1745 quæ 1015
incipit, *Libentissimè*. (Vide Epistolam in eadem Dissertat. Proleg. P. II.) noster SS. Pontifex declaravit I. quod duo prædicta præcepta pro dispensatis ad carnes, scilicet de unica comestione in die facienda, et de non permiscendis epulis, obligent sub gravi. II. quod dispensati ad carnes in vespertina refectiuncula uti debeant *eo cibo, eaque portione, quibus utuntur jejunantes rectè meticulosæ conscientiæ*. III. quod iidem dispensati servare debeant horam jejunantibus præscriptam. IV quod pro dispensatis ad carnes edere licitum sit ipsas carnes, interdicti verò sint pisces, adeò ut utrumque simul adhibere non possint. V. quod præceptum de dictis epulis non miscendis dies quoque Dominicos Quadragesimales complectatur. VI. quod lex non

respiciat eos, qui gaudent Bullâ Cruciatæ. VII. quod prædicta duo præcepta urgeant diebus jejunii, etiàm extrà Quadragesimam. Hîc autem notandum, quod dispensati ad carnes minimè prohibeantur secundam comestionem facere, si sint dispensati ob debilitatem virium, ut *Salm. cap.* 2 *n.* 26 cum *Wigandt:* Et idem declaratur in Epistola nostri Summi Pontificis verbis, ut suprà: *Dummodò nulla certa, et periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, etc.* Scribit autem *Angelus Franzoja lib.* 3 *tr.* 6 *cap* 3. *Animad. II. v. At hîc etc.* quod dispensatus ad carnes, si pulmentum vulgò *Minestra,* carnium jure coctum comedat, licitè vesci possit non tantùm lacticiniis, et ovis, sed etiàm piscibus. Ratio, ut puto, quià prohibitio Pontificis non miscendi carnes et pisces, strictè intelligenda est, nempè cum comeditur propriè ferculum carnium: sed jus carnium, magis quàm edulii, condimenti rationem habet.

Quæritur hîc, an dispensati ad carnes possint sinè læsione jejunii edere carnes non salubres, nempè porcinas, et similes? Affirmant communissimè DD. et quidem probabiliter, tum quià licentia ad carnes generaliter impertita, non est restringenda ad solas salubres, tum quià aliàs dispensati pluribus subjicerentur scrupulis, non raró dubitando, quænam carnes noceant, vel prosint. Ità *Lugo de Just. D.* 3 *num.* 139. *Sanchez Dec. lib.* 4 *cap.* 1 *num.* 59. *Croix l.* 3 *part.* 2 *num.* 1313. *Tambur. Dec. lib.* 4 *cap.* 5 §. 1 *num.* 8 *et Salm. tr.* 23 *de* 3 *Præcept. c.* 2 *num.* 21 *cum Villal. Trull. Diana, etc.* Verumtamen *P. Concina t.* 5 *p.* 273 *num.* 6 adducit quoddam Edictum Clementis XI. Romæ publicatum die 24 Febr. an. 1703 et confirmatum an. 1704 ubi dispensatis in Quadragesima permittuntur tantùm carnes salubres. Sed advertendum cum *P. Viva de Jejun. quæst.* 10 *art.* 1 *num.* 4 *et Cappelloto, ac aliis ap. eumdem Concina,* Edictum illud non fuisse generale pro tota Ecclesia, sed tantùm pro statu Romano, idque declaratum fuit à N. SS. P. Benedicto XIV. priùs in libro Notificationum (*tom.*

1 *Notif.* 15 *num.* 24), ubi testatur hujusmodi Edictum emanatum fuisse à Clemente tamquàm Episcopo Romæ. Deindè expressiùs id declaravit in sua Bulla de Jejunio, *Non ambigimus*, in qua loquens de præfato Edicto (quo, ut diximus, vetitum fuit dispensatis edere carnes insalubres et insuper in eodem Edicto simùl præscriptum fuit dispensatos tenêri ad unicam comestionem) dicit: *Nolumus tamen vos ignore cum hujusmodi necessitate*, *et servandam esse unicam comestionem*, *sicut aliàs hîc Romæ*, *ac nos ipsi hoc anno*, *urgentibus causis dispensantes*, *expressè præscripsimus.* Nota To *sicut aliàs hîc Romæ*, ergò clarè exprimit noster Papa Benedictus, Decretum illud, quo simùl præscripta fuit quòad dispensatos unica comestio, et esus carnium tantùm salubrium, fuisse particulare solùm pro Roma. Noster autem Pontifex tale Decretum ampliavit quidem pro tota Ecclesia quòad partem unicæ comestionis, non verò quòad prohibitionem carnium insalubrium. Advertendum tamen, quod in Bulla, *Libentissimè*, ejusdem Benedicti XIV. (Vide Dissert. Proleg. P. II. Epist. III. *vers. Innocentius III.*) dicatur, quod, interveniente aliquâ urgentissimâ necessitate dispensandi ad esum carnium cum universa quadam Civitate, aut Gente, tunc tantùm à Sede Apostolica *carnis*, *salubris tamen*, *facultas sit concedenda.* Hoc enim æquum fuit sic disponere, et strictiùs procedere, cum ageretur de universo Populo. Quod autem in præfata Bulla diponendum sancitur pro universo Populo, non habetur sancitum quòad dispensationem pro singulis personis. Sed loquendo in particulari de carne porcina, non videtur illa absolutè posse dici insalubris, cum ipsa, ut scribit celebris Medicus Hoffman, maximam habeat convenientiam cum sanguine humano. Refertque *Riverius* (*Instit. medic. lib.* 2 *cap.* 17) id, quod sentit Galenus de carne suilla, et ait: *Galenus humanæ carnis similem esse asserit*, *et si benè coquatur*, *omnium ciborum potissimè nutrire. Crassum et lentum habet succum*, *et ideò nutrimentum præbet firmum*, *ac*

durabile, *quod dissipari facilè nequit.* Dicet aliquis: sed cur caro porcina vetita fuit Hebræis, nisi quià nociva? Respondetur, quod Palæstinæ (regionis tàm adustæ) prohibita fuit illa, quià sues ibi magis quàm alibi leprâ laborant, ut scribit Calmet in Levit. 11. 8 sicut ibi etiàm leporina caro interdicta fuit, quæ certè inter nos non habetur ùt noxia. Prætereà ait S. Thomas, quod carnes Judæis vetitæ aliæ interdictæ fuerint ob nimiam humiditatem aut siccitatem, aliæ, quià reputabantur immundæ, proùt carnes porcinæ, et de facto ratio à Moyse prolata de tali prohibitione hæc quidem fuit, quià carnes suillæ immundæ erant: *Horum carnibus non vescemini......, quià immunda sunt vobis. Levit* 11 8. *Immunda autem appellantur quià* (*ut scribit Plutarchus*) *nullum animal ità gaudet cæno*, *ac sordidis locis.* Item ait Natalis Alexander, et idem scripsit olim Tertullianus (*lib.* 2 *contrà Marcionem cap.* 18.) carnes suillas vetitas esse Hebræis, ut eorum coerceretur ingluvies, et incontinentia refrænaretur.

1016 « 3. Conditio est certa hora refectionis, quæ est » circà meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. » Idque non mathematicè computandum, sed mora» liter. Dictam autem horam notabiliter sinè justa » causa prævenire, mortale putat *Nav.* et quidam » alii; sed probabiliùs docent esse veniale *Tolet. et* » *Filliuc.* eò quod non violetur substantia, sed tan» tùm circumstantia. *Tol. Less. d.* 2 *num.* 13. Vid. » *Laym. c.* 3 *n.* 10 *et seq.*

» Dixi 1. *notabiliter: et sinè causa*: quià prævenire » ex justa causa, v. g. si iter faciendum, si hospites » dimittendi, etc. et absque ea, per mediam horam » tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in » vesperam, et licita est, et laudabilis, si nihil antè » sumas »

Quæritur, an antevertens notabiliter sinè causa horam meridianam graviter peccet? Primitùs compertum est, horam refectionis fuisse vespere post solis occasum. Deindè retroacta est ad horam nonam, nempè ad horam mediam inter meridiem, et occasum. Ve-

rùm à XIV. sæculo consuevit refectio fieri ad horam sextam, sivè ad meridiem. Hæc autem hora non mathematicè, sed moraliter computanda est, ut docet *D. Th.* 2 2 *q.* 147 *art.* 7 *ad* 2 ubi ait: *Ad jejunium requiritur hora determinata, non secundùm subtilem examinationem, sed secundùm grossam æstimationem: sufficit enim; quod fit circà horam nonam:* hæc enim tunc erat hora refectionis. Quæ autem dicenda est notabilis anticipatio? Alii dicunt, si refectio anticipetur plus, quàm horâ; Alii autem probabiliùs, si tantùm horâ, ut *Azor. tom.* 1 *lib.* 7 *cap.* 11 *quæst.* 4. *Conc. t.* 5 *pag.* 277 *n.* 6. *Elbel tom.* 2 *pag.* 160. *n.* 444. *Holzm. t.* 1 *pag.* 333. *num.* 6. Quamvis apud plures Religiosos, ut ait *Elbel l. cit. Croix, Spor. et Tamb.* receptissima sit consuetudo anticipandi prandium per integram horam. Cæterùm omnibus licitum est id anticipare infrà horam, etiàm sinè causa. An autem notabilis anticipatio sit mortalis. *Prima* sententia probabilis affirmat cum *Azor. loc. cit. Sanch. Dec. lib.* 4 *cap.* 11 *num.* 51 *et Nav. Sylvest. Led. Cov. etc. ap. Salm. tr.* 23 *cap.* 1 *num* 86; et hanc probabiliorem putat *Conc. l. c. num.* 5. Ratio, quià, sicùt datur præceptum de unica comestione, sic etiàm datur de comestionis tempore. *Secunda* verò sententia communior, et probabilior negat, eamque tenent cum *Bus. Less. lib.* 4 *cap.* 2 *n.* 15. *Tol. lib.* 6 *c.* 2. *Bon. qu.* 1 *p.* 4 *n.* 3. *Pal. p.* 2. § 3 *n.* 3. *Laym. lib.* 4 *tr.* 8 *cap.* 1 *n.* 11. *Spor. de* 3. *Præc. sect.* 5 *n.* 23. *Elbel p.* 160 *n.* 443. *Holz. tom.* 1 *pag.* 433. *n.* 6. *Salm. d. cap.* 2 *n.* 87 *cum Innoc. Ricch. Archidiac. Vill. Fill. et Rodr.* Ratio, quià hora non est de essentia jejunii, ut ipsi Contrarii fatentur, sed est circumstantia tantùm accidentalis; undè, sicùt in Officio Divino, licet hora recitationis sit præcepta, anticipatio tamen non est mortalis; ità nec etiàm in jejunio. Hinc nequit dici, quod, esto horæ determinatio non sit de essentia jejunii, sit tamen conditio ab Ecclesia præscripta; nam respondetur, quod hæc conditio vel non obliget sub gravi, vel an obliget sub gravi, saltèm non constet; et ideò ad mortale non obliget. Neque

officit, quod anticipando, finis jejunii frustretur; quià (ut benè respondet *Elbel*) maceratio, quæ manè habenda erat, compensatur posteà, licet cum minori difficultate; sed hæc diminutio non reputatur gravis; propterea quod finis præcepti non cadat sub præcepto. Nemo autem dubitat, quin hujusmodi notabilis anticipatio sit saltèm venialis; à quâ excusat quælibet causa rationalis, nempè iter inchoandùm, urgens negotium, debilitas complexionis, urbanitas, et similia. Ità *Elbel*, *Holzm.*, *Sporer ll. cc. et Salm. n.* 90 *cum Pal. Azor. Nav. etc.*

1017 « 1. Non solvitur jejunium per divisionem prandii, » ob negotium incidens, vel si quid sumatur per » modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve » causam rationabilem, ut apud Religiosos faciunt » ministri, et lectores mensæ, quià non nisi unicam » refectionem intendunt. *(*Ità Caj. Bon. Less. Pal* » *et Salm. n.* 51. *Et ità præscripsit S. Benedictus in* » *Reg.* 28.)* Et hinc *Sanch. t.* 2 *opusc. lib.* 5 *c.* 1 » *dub.* 34. *Escob. t.* 1 *E.* 6 *c.* 3 *n.* 29 excusant famulos » mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex » reliquiis gulosè sumant, tum ut meliùs serviant, » tum ut famem sublevent; intellige, si cum illorum » refectione licita moraliter uniatur. *(*Ut ait etiàm* » *Elbel tom.* 2 *pag.* 161 *n.* 448 *cum Less. Tamb. Spor.* » *n.* 13 *cum Azor. Nav. Diana, et Croix lib.* 3 *p.* 2 » *n.* 1280.)* Nec solvitur per sumptionem electua» riorum, vel crebriorem haustum (antè quem mo» dicum sumere, ne potus noceat, permittit *Azorius*, » *Escob. tom.* 1 *E.* 7 *cap.* 3 *num.* 28); et quidem toties, » quoties biberit, dummodò non in fraudem jejunii, » verbi gratiâ 5 vel 6 amygdalas, vel quid simile, » *Regin. etc.* cum *Diana p.* 1 *tom.* 8. *R.* 24. quià or» dinatur potiùs ad alterationem corporis, vel diges» tionem ciborum, quàm nutritionem.

1018 Quæritur I. an liceat sinè fractione jejunii, sumere toties, quoties libuerit aliquid cibi antè potum, ne potus noceat? Affirmant *Pasqual. Fag. Dian et Leander* (*apud Salm. tract.* 23 *cap.* 2 *n.* 66.) qui citant *D.*

Thom. Sylv. Sanch. Bonac. etc. Sed rectè contradicunt *Salm. n.* 68. *cum Caj. Abul etc.* qui dicunt, nequaquam *D. Thomam*, nec alios citatos à *Leandro*, id permittere toties, quoties, sed tantùm vix pro una vice, in quo consentiunt ipsi *Salm. et Concina tom.* 5 *pag.* 255 *n.* 3. Alii verò, ut *Elbel tom.* 2 *pag.* 165 *n.* 440. cum communissima, ut asserit, *Sporer sect.* 5 *n.* 14. *Laym. l.* 4 *tr.* 8 *cap.* 1 *n.* 7. *Croix lib.* 3 *part.* 2 *n.* 1293. id permittunt, si non fiat frequenter.

Quæritur II. an *Electuaria* frangant jejunium? Electuaria dicuntur ea, quæ ex electis rebus, puta ex saccharo et junipero, aut cedro conficiuntur, vulgò dicta *Conserve*, ut *Concina tom.* 5 *pag.* 203 *n.* 8 *et Elbel t.* 2 *p.* 171 *n.* 447 *cum D. Th.* loco mox citando, non autem intelliguntur potiones de *Kaffè*, et herba *Thè*, quæ omninò ad libitum quidem permittuntur, ut benè ajunt *Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1292. *Holzmann t.* 1 *pag.* 337 *n.* 21. *Milante in Prop. Ex.* 23 *pag.* 257 *et Elbel p.* 156 *n.* 433 *cum communi.* De præfatis autem Electuariis sic docet *D. Th.* 2. 2. *qu.* 147 *art.* 6 *ad* 3. ubi ait: *Electuaria, etiàmsi aliquo modo nutriant, non principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum: Undè non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio; nisi fortè aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.* Hanc doctrinam S. Doctoris communiter sequuntur *Holzmann. l. cit. p.* 338. *R.* 2. *Elbel p.* 161 *n.* 447. *Spor. n.* 14 *et Salm. cap.* 2 *n.* 42 *cum Caj. Less. Navar. Laym. etc.* An autem hæc, ob solam delectationem sumpta, jejunium lædant? Negant *Salm. n.* 53 *cum Abul. et Sylv.* modò sumantur in parva quantitate: utuntur ratione *D. Thomæ*, scilicèt, quod Electuaria non sumantur ad nutriendum, sed ad digestionem adjuvandam? sicut vinum, etiàmsi verè nutriat, et ad delectationem sumatur, tamen, quià non est ad nutriendum institutum, non frangit jejunium. Sed oppositum tenendum cùm *Concina p.* 203 *n.* 8, qui citat *Leand. Fag. etc. ac Dian. Coord. tr.* 6. *R.* 95. *n.* 2. Ratio, quià ideò Electuaria licitè sumuntur in parva

1019

quantitate, eò quod, cùm assumuntur ut medicamentum, adsit sufficiens causa excusans à veniali; cùm autem sumuntur ad delectationem, deficit causa, et propterea nequeunt sumi sinè culpa. Nec obstat ratio *D. Thomæ*, ut suprà opposita; quià, cum dicat S. Doctor, non posse ea sumi per modum cibi, utique consequenter excludit, posse sumi ad delectationem. Neque etiàm valet paritas vini, nam vinum per se habet rationem potûs, et non cibi, ut per se habent Electuaria. Cæterùm, ad excusandum sufficit quælibet rationabilis causa, licet non tàm gravis, puta ad digestionem ciborum, ut ait S. Thomas, sivè ad confortandum stomachum, ad tollendum fœtorem oris, ad conservandam vocem, et similia; Ità *Spor. d. n.* 14 *et Elbel l. c.* Et sic probabiliter excusantur ii, qui aliquid sumunt, ne vires deficiant, quandò prandium differre debent ultrà horam communem, ut docent *Pal. t.* 7 *tr.* 1 *D.* 3. § 2 *n.* 3 *cum Azor Tol. Sa*, *Nav. et Val. Less. ac Layman apud Croix l.* 3. *part.* 2. *n.* 1282.

1020 Quæritur III. Per quantùm temporis prandium mortaliter non interrumpatur, ita ut illud continuari possit! *Tamb. Dec. l.* 4 *c.* 5 *n.* 16 *et Fill.* apud *Dian. part.* 1. *Tract.* 9. *R.* 32 dicunt, si nulla adsit causa, non interrumpi prandium per quadrantem cum dimidio, etiàmsi decreveris non ampliùs comedere; imò *Elbel tom.* 2. *pag.* 158. *n.* 438. concedit id etiàm per semihoram. Per horam procùl dubio interrumpitur prandium, ut *Salm. tr.* 10. *c.* 21 *n.* 38. Quandò verò intercedit negotium *Sanch. Cons. lib.* 5. *cap.* 1. *D.* 24 *n.* 1. cum aliis, *etc. Viva Qu.* 10. *Ar.* 2 *n.* 4. dicunt, nec etiàm per horam prandium interrumpi. Imò *Joan. Sanchez* extendit adhuc ad duas horas; Et quamvis hoc non admittant *Salm. tr.* 23. *c.* 2 *n.* 49. attamen *Tamb. Dec. lib.* 4. *cap.* 5. § 2 *n.* 15. cum *Fag. et Lezan. Dian.* apud *Croix lib.* 3. *p.* 2 *n.* 1279. absolutè concedunt; et sanè probabiliter, quandò quis non sufficienter se refecit, ut ait *Holzmann. t.* 1 *p.* 338 *n.* 22. Imò *Croix loc. cit. cum Leand. Steph. et Pasq.*

adhuc probabiliter concedunt, quantumcumque fit serò, posse eum redire ad prandium: Dummodò (addunt) retinuerit intentionem redeundi, et non sufficienter se refecerit. Sed casu, quo aliquis non posset tolerare jejunium sinè magno incommodo, puto, eum etiàm sinè illa intentione, posse redire, quià Ecclesia numquàm intendit obligare ad diem transigendum sinè sufficienti refectione? Et hoc concedere videntur etiàm ipsi *Salmanticens.* sequenti *n.* 50 *in fine* cum *Les. Trull. et Fill.*

Quær. IV. an quis postquàm surrexit à mensa animo non ampliùs comedendi, possit iterùm ad comedendum redire? Negat *Nav.* Sed affirmant *Less. l.* 4 *cap.* 2 *D.* 2. *Ronc. cap.* 1 *q.* 1 *R.* 1 *ac Bon. Trull. et Vill.* apud *Salm. cap.* 2 *n.* 50 qui meritò probabile putant, si convivæ adhùc comedant, vel si in mensa apponatur aliud ferculum, quod ille ignorabat apponendum: ut ait *Sanch. n.* 5 *et Salm. n.* 16 cum *Villal.* quià adhùc moraliter censetur idem prandium durare. Id autem, quod dicunt *Nav. Sylv. et Pal.* scilicèt, quod, qui causâ itineris manè jentaculum sumpserit, non teneatur ad jejunandum, si posteà non proficiscatur; rectè id negant *Salm. Less. Trull. et Fill.* nisi quandò per illam unicam comestionem non possit is reliquo die commodè jejunare; nam aliàs, cum essentia non adhùc sit destructa, tenetur utique jejunium servare.

Quæritur V. Quamdiù liceat protrahere prandium? Probabiliter respondet *Tamb. l.* 4 *c.* 4 § 2 *n.* 15 *et Croix lib.* 3 *p.* 2 *n.* 1283 *cum Fagund.* licere usquè ad duas horas; imò *Elbel tom.* 2 *pag.* 158 *n.* 437 *cum Gobat* concedit usque ad tres, vel quatuor horas, saltem pro Germanis, juxtà eorem morem; sed *Croix* meritò dubitat; an hæc consuetudo sit approbata; nisi, ut ait, post duas circiter horas apponantur sola bellaria, vel cibi leviores; maximè si posteà vesperi omittatur refectiuncula; hocque ego nec approbo, nec reprobo.

« Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, jusculum, 1024

» et similia, quæ sivè sorbeantur, sivè comedantur, » non habent rationem potûs, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum * (*Est commune apud Salm. n.* 57. *cum Sanch. Trull. etc.*) * 2. Si » quis poma, pira, vel etiàm uvas in magna quantitate sumeret; quià habent rationem cibi. *Dic.* et » alii. 6. *Dian. p.* 9 *t.* 6 *R.* 14. * (*Etiàmsi solum succum deglutiat. Salmant. n.* 64. *Et idem de uvis, ex communi Salm. n.* 65. (*contrà Pal.*) *Et idem dicit Viva q.* 10 *art.* 1 *n.* 8 *de peponibus*, *vulgò* melloni » d'acqua, *ùt est communissima contrà quemdam Anonymum, qui improbabiliter contrarium scripsit*) * 3. » Nisi quis in magna quantitate electuaria in fraudem » jejunii sumeret. Qui verò in potu valdè excederet, » contrà temperantiam quidem, non tamen contrà » jejunium peccaret, saltèm mortaliter. *Laym. l. c.* » *n.* 7. »

1022 Quæritur hîc I. An potus vini frangat jejunium? Non dubitandum, quin frangat, ut testantur plures Patres, S. Chrysostomus. S. Hieronymus, S. Basilius, etc. juxtà primam Ecclesiæ disciplinam antiqui Christiani in jejuniis omninò vino abstinebant. Sed nec etiàm dubitandum, quin hodierno tempore potio vini sit interdicto, si sumatur in comestione, vel extrà, ad sedandam sitim, vel ad digestionem juvandam, sic docet S. Thomas 2 2 *q.* 47 *a.* 6 *ad* 2. *Non autem intendit Ecclesia interdicere* abstinentiam (*aliàs* sumptionem, *juxtà Billuart*) *potûs.... licèt aliquo modo nutriat.* Et patet *ex c. Deniquè, dist.* 3. ubi Gregorius Magnus sic ait: *Vinum quoque ità bibere permittitur, ut ebrietatem omninò fugiamus.* Attamen dubium fit, an vinum sumptum extrà refectionem ad sedandam famem lædat præceptum jejunii? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Sylvest. v. Jejunium num.* 9. *Natal. Alexandr. l.* 4 *art.* 7. *Reg.* 14. Item *S. Anton. Abul. Reg. etc. ap. Salm. de* 3. *Præc. c.* 2 *n.* 55. Et hanc videtur tenêre, *D. Th. in* 4. *Sent. D.* 15 *quæst.* 3 *art.* 4 *quæst.* 1. *ad* 1 his verbis: *Qui potat extrà horam unicæ comestionis, non dicitur bis manducare, et propter hoc nec statutum,*

Ecclesiæ frangit: nisi fraudem faciat, quià legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit. Ratio igitùr hujus sententiæ est, quià, licet bibens vinum ad famem extinguendam, non peccet frangendo jejunium, peccat tamen frustrando finem jejunii. Hæc sententia est probabilis, sed probabilior est mihi sententia opposita, quam tenent *Sanch. Cons. lib.* 5 *c.* 1 *dub.* 23 *n.* 3. *Nav. Sum. c.* 21 *n.* 13. *Azor. l.* 7 *c.* 10 *quæst.* 6. *Ronc. tract.* 9 *c.* 1 *q.* 3 qui hodiè certam vocat, et *Salm. c.* 2 *n.* 56 *cum Less. Laym. Pal. Bon.* et aliis communiter. Ratio, quià, ut ipse *D. Th. eod. l. cit.* docet: *Statutum positivæ legis non attendit intentionem observantis, sed ipsum actum, eò quod modus virtutis non cadit in præcepto, sed est finis præcepti.* Si igitùr modus virtutis, seu finis præcepti non cadit sub præcepto, ergò non peccat contrà præceptum, qui modum virtutis, seu finem præcepti non observat, quià utitur jure suo. Neque huic obstat dicere, quod, si hoc esset, non peccaret qui sinè justa causa laborem assumeret, ut posset jejunium solvere; quod verum non est, ut dicemus in *Dub. seq. n.* 1045. Sed respondetur, aliud esse apponere impedimentum contrà præceptum, aliud contrà finem præcepti; quandò labor assumitur ad non jejunandum, peccatur quidem contrà jejunii præceptum, eò quod Ecclesia, præcipiendo jejunium, præcipiat simùl, ut non apponatur impedimentum proximum ad jejunandum; At in nostro casu potus vini ad sedandam famem non est contrà præceptum jejunii, sed contrà finem jejunii, qui non cadit sub præcepto, et ideò talis potus non est saltèm culpa gravis; et fortè per se nec venialis, quià potu vini non omninò frustratur finis jejunii, sicùt frustratur per sumptionem cibi, qui ab Ecclesia vetatur.

Quæritur II. An frangat jejunium potus cervisiæ ex hordeo, et cerasis confectæ, aut aquæ mixtæ sacharo, et succo cinnamomi, vel mali cedrini, vulgò dictæ *Limonata*, sivè *Sorbetto?* Certè, si modicâ aquâ magna rerum harum quantitas misceatur, je-

junium frangitur: secùs, si parva quantitas magnâ quantitate aquæ, quià tunc judicantur isti veri potus, eò quod alia, quæ aquâ miscentur, ità liquefiant, ut videantur propriam naturam amisisse. Ità communiter *Wigandt. p.* 738 *n.* 97. *Roncag. cap.* 1 *q.* 6. *Elbel t.* 2 *p.* 156 *n.* 433 cum communissima, *Concina t.* 5 *p.* 204 *n.* 9. *Viva q.* 10 *art.* 1 *n.* 8. *Mazzotta t.* 1 *p.* 425. *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1292. *cum Leand. et Steph. Tamb. de Pr. Eccl. c.* 5 *n.* 8 *et Salm. c.* 2 *n.* 57. Nec obstat dicere, quod aqua mixta saccharo, cum congeletur, mutet naturam; quià mutatio naturæ importat privationem prioris esse, ad quod redire non possit: sed aqua congelata liquefit statim ac ori admovetur, ergò naturam non mutat. Confirmatur: si gelu mutaret naturam, accideret, quod in speciebus congelatis vini post Consecrationem desineret ibi esse Christus, sed hoc est contrà Rubricam Missalis (*c.* 10 *n.* 11.), ubi præcipitur, ut, si Sanguis congeletur, debeat igne liquefieri, et sumi. Instabis: si quis uvam manibus exprimat, et succum tamen deglutiat, jejunium frangit, undè non refert, quod illa liquefacta deglutiatur. Sed respondetur: liquor intrà uvas non est quidem in forma potabili, sed in forma cibi, et per masticationem deglutitur; sed aqua congelata non jam per masticationem deglutitur, sed ore immissa, citò per se ipsius oris calore liquefit, et ad pristinum statum redit, sicque naturam potûs non amittit, et ut potus habetur.

1023 Quæritur III. An potio *Chocolatis* frangat jejunium? *Prima* sententia, quam tuentur *Cardinalis Brancatus in sua Dissertat. de Chocolat. Escol. tom.* 12 *p.* 93 *dub.* 28. *Hurtad. part.* 2 *tract.* 10 *c.* 5 *n.* 98. *Holzm. tom.* 1. *p.* 337. *n.* 21. *Viva de* 3 *Præc. qu.* 10 *a.* 1 *n.* 8. item *Machad. Avila, Henriq. Quintanad. apud Guimenium*, et probabilem putant *Felix Potestas p.* 307 *n.* 2877 *et Tambur. l.* 4 *c.* 5 § 2 *n.* 13, qui testatur probabilem etiàm censuisse *C. de Lugo;* negat jejunium frangere, modò fiat usus illius, ut ex in Mexico; non autem, si sumatur ad instar densæ pultis, puta si

misceatur aquæ in majori aut æquali quantitate. Fundamentum hujus sententiæ est, proùt aliqui ex citatis AA. dicunt, quià ratio potûs sumitur à materia prædominante, quæ hìc est aqua. Et hoc modo sentiunt citati Auctores hanc potionem posse sumi toties, quoties libuerit; feruntque *Hurtadus*, *et Illsung. apud Holz.* eam licitam declarâsse S. Pium V. Greg. XIII. et Paulum V.

Secunda verò sententia, quam tenent *Sanch. Cons. l.* 5 *c.* 1. *dub.* 23 *n.* 1. *Sylvius* 2. 2. *q.* 147. *art.* 6. *Laym. l.* 4 *tr.* 8 *c.* 1. *P. Conc. t.* 5 *p.* 307 *n.* 4. *Salm. tr.* 23 *c.* 2 *n.* 60. *Dian. p.* 4 *tr.* 4 *R.* 194. *Ronc. tr.* 9 *c.* 1 *q.* 6 *R.* 3. *Tamb. Dec. l.* 4 *n.* 5 §. 2 *n.* 9. et alii plures, docet frangere jejunium. Ratio, quià illa tantùm potio habet rationem potûs, quæ inservit ad vehiculum alimenti, non verò quæ ipsa alimentum est, ut est lac, et jusculum; ità et chocolatas. Aliàs, si quis pisces contunderet, et aquâ mixtos sumeret, nec iste frangeret jejunium. Hoc tamen non obstante, prima sententia probabilior mihi est, sub limitationibus tamen, ùt infrà dicam. Ratio, quià potus chocolatis eo modo, quo admittemus, licet non habeat rationem potûs, cùm non deserviat ad extinguendam sitim, ut certè sentio, et licet aliquo modo nutriat, habet tamen rationem medicinæ, quatenùs juvat ad vehendum cibum, sivè ad caput, ac stomachum confortandum. Undè de hoc potu idem dici potest, quod diximus suprà de electuariis *n.* 1019. cum *D. Th.* 2. 2 *q.* 147. *art.* 6 *ad.* 3. ubi ait: *Electuaria, etiàmsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum; undè non solvunt jejunium, sicùt nec aliarum medicinarum assumptio.* Sed hac ratione medicinæ non licebit sumere chocolatem, nisi in parva quantitate, et cùm aderit aliqua rationabilis causa, eo modo, quo licitus est usus electuariorum. Hinc *P. Milante in Prop. Alex. VII. Exer.* 23 *p.* 257. loquendo de electuariis, rectè ait: *Ergò etiàm ex fine in præsentiarum chocolatum ad consolidandum stomachum viri probi in moderata quantitate permittunt.* Accedit alia ratio extrinseca

universalior et fortè potior, nempè consuetudinis jam hodie communiter receptæ, quæ negari non potest, et quam etiàm testantur *Salm. n.* 62 *in fine, et Viva Tamb. Holzm. ll. cc. ac Felix Potestas n.* 2879. *cum Ronc. l. suprà c.* ubi sic ait: (Dixi chocolatum frangere jejunium; habeo tamen rationem extrinsecam, quâ certum mihi redditur, jejunium non frangere: Hæc autem fundatur in universali consuetudine, quam sciunt et tolerant Prælati Ecclesiæ, quæ consuetudo legi derogavit). Hæc autem ratio consuetudinis (etsi in alio casu) confirmatur ex *D. Thom.* 2. 2 *qu.* 147. *art.* 4 *ad* 3 *in fine* ubi disserens de operariis, et peregrinantibus, an excusentur à jejuniis, ait excusandos esse, si immineat necessitas, et deindè subdit: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem, nisi fortè ubi ità est consuetum, quià ex hoc ipso, quod Prælati dissimulant, videntur annuere.* Cum verò ratione consuetudinis potus chocolatis admittitur, censeo cum *Salm. d. n.* 62 *in fine*, hanc consuetudinem non adesse, nisi pro uno tantùm cyatho in diem non toties quoties, ut alii dicunt.

Quænam autem quantitas censeatur parva, et juxtà usum hodie permitti possit? Sanè improbabiliter *Pasqualig. in suo Tr. de jejun.* putat nimiam mediam unciam chocolatis, ut possit sumi pro parva materia, ineptè dicens, quod hujusmodi quantitas plus nutriat, quàm sex unciæ alterius cibi: undè tantùm admittit octavam, vel sextam partem unciæ; Et huic opinioni videtur adhærere *P. Conc. t.* 5 *p.* 243 *n.* 5. ubi ait, solùm posse admitti aliquid pulveris chocolatis aquâ ità admixtæ, ut aqua sapida efficiatur, et stomacho attemperetur: Cæterùm *n.* 6 non dubitat, quin chocolatis possit sumi per modum medicinæ ad instar electuarii. Contrà verò, meritò *Salm. num.* 63. rejiciunt *Leand. q.* 5 §. 4. *et Turrian. Sum. p.* 1 *c.* 256 *dub.* 37. qui permittunt potionem duarum unciarum chocolatis. Alii, ut *Pinellus ap. Salm. Felix Potestas*, *ac Auctor Annotation. ad Anacl. de Præc. Eccl. D.* 2 *q.* 1 *n.* 6. permittunt unam unciam et dimidiam chocolatis

cum dimidia sacchari. Rationabiliùs tamen *Card. Brancatius* admittit potionem unius unciæ chocolatis (cum quinque unciis aquæ, ut ait) non frangere jejunium; Vel, ut admittunt *Escobar l. cit. Salm. n.* 65. *in fine*, *Viva ut suprà*, et *Renzius de Præcept. Eccl. c.* 2 *q.* 18. *cum Hurtad.* unam unciam chocolatis cum dimidia sacchari. Spectatâ autem hodiernâ consuetudine, *P. Milante l. cit. p.* 256. sic scribit: *Dico, in præsentiarum esse absolutè licitum chocolatæ potionem in moderata sexquiunciæ quantitate* (idest unciæ cum dimidia), *quià parvitas materiæ ex consuetudine introductâ et tolerata ab Ecclesia omninò excusat à culpa. Dixi ex tolerantia Ecclesiæ, quià ex laudata permissione hodiè chocolata in præfata quantitate sumpta communalis potus semel dumtaxat in die permissus evasit.* Et quidem valdè probabiliter, dum communis usus fert, ut mihi constat, non minùs quàm unciam cum dimidia chocolatis in ordinariis cyathis solere immitti. Dicit autem *Viva*, quod tunc chocolatis habeat rationem potûs, quandò uncia chocolatis, et media sacchari, miscentur septem unciis aquæ. Sed hoc videtur contrà communem usum, neque hoc congruit ei, quod dicit ipse *Viva*, et quod proferunt *Leander*, *Diana*, *Escob. Potestas*, *etc.* nempè, tunc chocolatem non habere rationem potûs, cum illa æquat quantitatem aquæ. Undè meliùs videtur sufficere, quod præfata permissa quantitas sumatur cum aqua, quæ de more solet in usualibus cyathis adhiberi.

» 2. Jejunium non solvitur per collatiunculam ves- 1024
» pertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutri-
» tionem ordinetur: quià consuetudo permittit. Addo,
» *vespertinam*: quià sinè causa non licet illam sumere
» manè, vel meridie: ex justa tamen causa licet
» utrumque: ùt si fiat ratione debilitatis, negotiorum,
» studiorum; sinè ea erit veniale tantùm, cum non
» violetur substantia jejunii *(*Ità Viva Q.* 10 *Ar.* 3 *n.*
» 5 *et Salm. c.* 2 *n.* 82 *cum Less. Tol. Sanch. Cajet. Fill.*
» *et communi. Ibid. dicunt Fagund. et Leand. quod ve-*
» *natio sufficiat pro causa justa tempus commutandi.*)*

» Quòad ejus quantitatem, communiter designatur » quarta vel quinta pars integræ cœnæ, ut contrà » *Dian.* 1 *p. tr.* 4 *R.* 117 *Tur. etc.* docent *Reg. c.* 2 *l.* 6 » *n.* 185. *Laym. c.* 1 *n.* 9. *Fill. t.* 2 *tr.* 27 *p.* 2 *c.* 2 *q.* 7 » *n.* 33 dicens, ità decisum esse in celebri Academia » Theologorum, qui omnes in quartam partem con» senserunt. Idem probat *Escob. tom.* 1 *E.* 13 *c.* 3 *n.* » 61; siquidem cœna ordinaria duarum librarum pon» dus non excedat, quià talis in reliquis præceptis » modica censetur, ac proindè tantò quis magis, mi» nùsve peccat, quantò magis, vel minùs transgre» ditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus » permitti sæcularibus, quàm religiosis, nobilibus, » quàm plebeis, et in frigidis regionibus, quàm in » aliis, ut notat *Laym. l.* 4 *t.* 8 *c.* 1. *Bon. l. c.* » Plus item quibusdam in locis in vigilia Nativitatis » Domini, et alibi in cœna Domini, permitti ex con» suetudine dicit *Med. Cajet n.* 34 *et Sanch. in opusc.* » *Escob. t.* 1 *E.* 9. *c.* 3. Quod *Bon.* non improbat; ubi » ea consuetudo est recepta.

» Quòad qualitatem, in ea prohibentur cibi ob » nutritionem communiter ordinati, quippè inter » fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem levio» res, ut fructus, aliave ex saccharo, et melle con» fecta; et pro more regionis parùm butyri, et casei, » ut in regionibus septentrionalibus ob fructuum ino» piam. *Laym. l. c. n.* 9. »

1025 In serotina igitùr refectione duo spectanda sunt, quantitas et qualitas cibi. Sed hîc antè omnia animadvertendum, præcipuè in his attendendam esse consuetudinem locorum, ut benè advertunt *Caj.* 2. 2. *q.* 147 *n.* 6 § 2 et alii passim: Certum enim est, quod, ubi agitur de consuetudine, tàm circà jejunium, quàm circà omnes alias Ecclesiæ leges, quibus nemo negat per consuetudinem derogari posse, auctoritas Doctorum recentiorum, licet pauciorum, qui soli de posteriori moderna consuetudine testari possunt, pluris facienda sit, et sinè dubio præferenda auctoritati, etsi communiori AA. antiquorum, qui ni-

hil de consuetudine imposterùm introducenda scire poterant. Cùm autem Auctores de aliqua consuetudine testantur, id non temerè, et sinè sufficienti fundamento eos asseruisse credendum est. His positis, omnibus patet, quod antiquitùs, præter unicam comestionem, nulla alia refectio cibi permitteretur. Tractu temporis introductum fuit, ut aliquid parùm sumeretur fructuum, herbarum, aut dulciarium ad medicinam, ne potus noceret, ut testatur *D. Antonin. et Caj.* de suo tempore. Postmodùm consuetudo obtinuit, ùt etiàm ad nutriendum sumeretur aliquid panis, et fructuum, usquè ad tres, vel quatuor uncias, ut aliqui DD. dicebant; vel usquè ad sex, ut alii putabant. Recentiorum autem, quod ad quantitatem pertinet, alii, ut *Holzm. t.* 1 *p.* 338 *n.* 23 *cum Laym. Fill. Reg. Spor. t.* 1 *p.* 293 *n.* 26. *Wigandt p.* 139 *Resp.* 5. *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1299 *cum Bus et Elbel. t.* 2 *p.* 175 *n.* 401 *cum Henno, et aliis*, *Anacl. p.* 387 *n.* 27, dicunt ex consuetudine permitti jejunantibus quartam partem cœnæ; Sed hæc regula non multùm mihi arridet, nam vel potest esse nimis indulgens, et ideò reprobant eam *Salm. tr.* 23 *c.* 2 *n.* 71 *et Diana p.* 1 *tract.* 9 *R.* 1 *cum aliis*, vel saltèm est valdè obscura, scrupulisque obnoxia. Meliùs igitùr alii communiter asserunt; permitti in collatiuncula octo uncias cibi: ità *Palaus t.* 7 *tract.* 1 *D.* 3 § 2 *n.* 7. *Ronc. d.* 3 *Præc. c.* 1 *q.* 5 *R.* 1 qui asserit; sic ferre hodiè praxim timoratorum, *Viva eod. tit. q.* 10 *a.* 3 *n.* 1. *Tamb. Dec. l.* 4 *c.* 5 § 3 *n.* 1. *Elbel. t* 2 *p.* 180 *n.* 493. *Felix Potestas de Pr. Eccl. n.* 2886. *Mazz. t.* 1 *p.* 428. *Diana p.* 1 *tr.* 8 *R.* 1 qui ait, hanc sententiam ab omnibus admittendam, et *Salm. c.* 2 *n.* 72 *cum Vill. Turr. Pasq. Led. Trull. Leand. etc.* communiter, qui dicunt sic hodiè tenêre communem Piorum usum, et sic practicari ab eodem suorum Discalceatorum Ordine, sicùt apud ipsos *Salm.* testatur *Fagunt. ex Suar.* de Societate Jesu. Idem confirmat *P. Milante in prop. Alexandri VIII. Exerc.* 23 *p.* 258, qui Auctor, licet rigidarum sententiarum fautor sit, tamen non dubitat sic asserere: (Ut cœnula ista innoxia sit, debet esse

modica, ità ut octo unciarum pondus ordinariè haud excedat quantitas illa, quæ pro refectione sumitur; ità quidem universim viri quâ pietate, quâ doctrinâ pollentes docent, et ad praxim deducunt. Dixi *ordinariè*, quià justa ex causa poterit esse majoris ponderis, quandò videlicet aliquis majori eget nutrimento.) Quod ultimum etiàm communiter DD. admittunt. Quapropter, cum censeant *Salm. loc. cit. cum Sanch. Viva n.* 3. *Elbel t.* 2 *n.* 180 *n.* 484. *Spor.* § 3 *n.* 2 *et Vivald. Tamb. Leand. ac Diana apud Croix t.* 3 *p.* 2 *n.* 1300, duas uncias in refectiuncula non reputari excessum gravem, consequenter tenêre debent, eum à culpa excusari, qui majori indiget nutrimento, et per duas tantùm uncias cœnulam excedit. Cæterùm, quantitas octo unciarum ità hodie usu recepta est, ut indistinctè permittatur, etiàm iis, qui illâ ad satietatem reficiuntur; ut dicunt *Spor. ad.* 3 *Pr. de Jejun. n.* 27. *Croix n.* 1299 *cum Vill. Fag. et Bon. Tamb.* § 3 *n.* 1. *Elbel t.* 1 *p.* 180 *n.* 491 *et Holzm. t.* 1 *p.* 339 *n.* 24 *cum communi.*

In Vigilia autem Nativitatis Domini ex consuetudine permittitur quantitas duplò major, ut dicunt *Viva d.* 3 *n.* 2. *Holzm. n.* 25. *Mazzott. t.* 1 *p.* 278. *Ronc. R.* 2 Imò *Sanch. Cons. l.* 5 *c.* 1 *dub.* 26 *n.* 6 *cum Metin. Elbel p.* 181 *n.* 496 *Pal.* § 2 *n.* 7 *et Salm. n.* 73 *cum Mol. Barb. Led. Fag. etc.* dicunt, in ea nocte posse sumi quantumlibet de fructibus, herbis, et dulciariis, non autem de pane; quià hanc asserunt esse consuetudinem Ecclesiæ ab omnibus receptam. Hanc tamen consuetudinem *Mazzota* apud nos negat adesse; et ego cum *Pasq. Dec.* 92 *n.* 2 *et Renzi t.* 2 *p.* 589 *quæst.* 6 saltèm de illa dubito. Duplicem autem refectiunculam *Sanch. Az. Dian. Tamb. etc. apud Croix n.* 1301 *Mazz. et Ronc. ll. cc.* admittunt, etiàmsi Vigilia Nativitatis adveniat in Sabbato Quatuor Temporum, hoc est, etiàmsi Festum Nativitatis incidat in diem lunæ; quià id conceditur ratione lætitiæ, et solemnitatis. Probabiliùs, tamen advertit *Sanch. l. c. n.* 6, quod, si quis in meridie anteverteret refectiunculam, non posset excedere octo uncias, quià tunc non adhùc Festum incepit.

In Vigilia autem Paschatis, aut Pentecostes dicunt *Viva*, *et Salm.* non permitti duplicem cœnulam, Sed tantùm posse sumi ex consuetudine decem vel undecim uncias cùm *Leand. Pasq. et Quintan.* sed de hac consuetudine apud nos etiam dubito.

Quòad qualitatem verò cibi in cœnula sumendi, 1026 hodiè commune est posse comedi panem, fructus, oleas, herbas, et dulciaria, ut dicunt *Viva q.* 10 *art.* 1 *n.* 9. *Salm. c.* 2 *n.* 77 *cum Laym. Nav. Az. Pal. etc.* communiter. Cæterùm, *Spor. t.* 1 *ad.* 3 *Præc. n.* 32. *Elbel. t.* 2. *p.* 176 *n.* 483 *cum March. Tamb. et Burghaber*, dicunt, quod, spectatâ modernâ consuetudine, tuta sit sententia; quod in collatione vespertina non sit attendenda qualitas ciborum, sed tantùm quantitas; adeò ut ex omnibus cibis, qui die jejunii sumi possunt in prandio, etiàm piscibus, leguminibus, ovis etc. adhùc liceat sumere in cœna. His videtur se adjungere *Bon. de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1 *p.* 3 *n.* 3 dicens: *Ex quo patet, in secunda refectiuncula magis servandam esse quantitatem, quàm cibi qualitatem.*

Huic opinioni non universè acquiescendum est, 1027 nam dubitatur I. An in cœnula liceat ei sumere ova, cui hæc sint permissa? Affirmant *Sporer ut suprà tom.* 1 *p.* 284 *n.* 32. *cum Pasqualig. et Vivald. apud Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1303. Sed hoc omninò negandum, ut dicunt *Viva p.* 10 *a.* 3 *n.* 3 *Potestas de Præc. Eccl. n.* 2886. *Mazz. n.* 1 *p.* 427. *Ronc. l. c. et Tamb. t.* 4 *c.* 5 § 3 *n.* 5 *cum Sanch. Fill. et Diana.* Ratio, quià ova sunt maximæ substantiæ, et ideò à consuetudine communiter rejiciuntur. Tantùm permittunt *Busemb. ut suprà*, *Laym. l.* 4 *tr.* 8 *c.* 1 *n.* 9. *Holzmann. tom.* 1 *p.* 339 *n.* 23 *et Elbel tom.* 2 *p.* 276 *n.* 483. pro regionibus frigidioribus sumere parùm casei, vel butyri. Verumtamen *Viva*, *Potestas*, *Tamb. ll. cc. et Mazzotta tom.* 1 *p.* 427. id indiscriminatim permittunt. Hocque probabiliter apud nos admittitur, et in usum deducitur à pluribus perdoctis Junioribus, et præsertim à doctissimo meo Magistro ac Illustrissimo Episcopo D. Julio Torni, pro eis, qui jam dispensati sunt ad lacticinia, modò non

sumatur plus quàm una uncia casei, vel ad summum una cum dimidia. Idem ait *Palaus*. §. 2 *n*. 6. de biscoctis cum ovis, vel butyro confectis, modò eorum non sumatur plus quàm una vel altera uncia.

Hîc notandum, quod nuper per quemdam confessarium supplicatum fuerit SS. Pontifici Ben. XIV., ut explicaret, an reverà liceret in serotina collatiuncula parùm casei sumere iis, qui in Quadragesima et vigiliis sunt dispensati ad lacticinia? Pontifex suplicationem transmisit ad S. Pœnitentiariam, quæ sic rescripsit: *Sacra Pœnitentiaria optimè conscia mentis Sanctitatis suæ ex speciali auctoritate ejusdem respondet non licere*. Rationem afferens, quod illud *jejunantes*, expressum in Bulla *Libentissimè*, præfati Nostri Pontificis Benedicti XIV. (ubi dictum fuit dispensatos ad carnes, vel ad lacticinia, *opus habere eo cibo eaque uti portione, quibus utuntur omnes jejunantes rectè meticulosæ conscientiæ*) intelligitur de rigorosè jejunantibus in Quadragesimali jejunio, in quo tàm carnes, quàm ova et laticinia vetantur.

Deindè dubium subortum fuit, an S. Pœnitentiaria illud, *Optimè conscia mentis, etc.* dixerit ex sua interpretatione, vel ex proprio Oraculo Pontificis? Idcircò idem Confessarius item Papæ supplicavit, ut ipsemet mentem suam explicaret. Venit Responsum (quod ego ipse authenticum observavi, et nunc apud me est) in quo sic dicitur: *Sacra Pœnitentiaria de mandato SS. Domini, qui suis ipsis oculis retroscriptam epistolam dignatus est legere, respondet vera esse, et pro veris habenda, quæ constat ab eadem Pœnitentiaria fuisse rescripta. Datum Romæ in Pœn. die* 23 *Julii* 1756.

Sed super hoc aliud dubium aliquibus factum fuit, an hujusmodi Declaratio Pontificis indigeat universali promulgatione, ut Fideles obliget. Dubitatio orta fuit ex eo, quod dicunt DD., nimirùm, quod interpretationes, sivè Declarationes, etiàm authenticæ, factæ scilicèt ab ipso Legislatore, vel à Successore, aut ejus Superiore, indigeant promulgatione, ut vim legis habeant. Attamen dicimus distinguendam esse Declara-

tionem purè talem, à Declaratione non purè tali, sivè ab interpetatione. *Declaratio purè talis* est illa, quæ clarè à principio inest in ipsa lege, idest, cum sensus declaratus totus jam in lege continebatur, v. g. si lex loquatur de alio, et dubitetur, an de filio legitimo, vel spurio; si Legislator declaret intelligi de legitimo, jam sensus clarè in lege inest à principio. *Declaratio* autem *non purè talis*, sivè interpretatio et illa, cujus sensus non clarè est in lege imbibitus, sed infertur ex aliquo argumento, puta, quod nomine Patris veniat etiàm Avus, nomine mortis naturalis veniat etiàm civilis, et similibus.

Hinc dicimus cum sententia communi, quam tradunt *Castrop. t.* 3 *D.* 5 *p.* 3. § 3 *n.* 3 *cum Suar.*, *Vasq. Salas*, *etc. citatis ib. in* §. 1 *n.* 5. *Holzm. t.* 1 *de Lege p.* 112. *n.* 543. *Spor. suplem. eod. tit. c.* 1. *p.* 47 *n.* 330. *La Croix l. c. n.* 824. *Salm. tr.* 11. *de Leg. c.* 3. *n.* 30 quod Declaratio *purè talis* illius sensûs, qui clarè jam inest in lege, non indigeat promulgatione, sed obliget omnes qui Declarationem illam jam sciunt: cum ipsa non sit nova lex, sed à principio in lege sit imbibita. Declaratio contrà *non purè talis*, sivè interpretatio alicujus sensûs obscuri vel ambigui, qui dubius est, an insit vel ne in ipsa lege, sed ex argumento infertur, hujusmodi Declaratio, ut obliget, indiget promulgatione. Ut rectè ajunt *Pal. l. c.* § 1 *n.* 2 *et Suar. de Leg. l.* 6 *c.* 1 *n.* 3. quod Declarationes omnes, quæ non fiunt à Legislatore, sed ab ejus Successore, aut superiore, semper indigeant novâ promulgatione, ut obligent; Ratio, quià Successori aut Superiori non est tàm aperta mens primi Legislatoris, sicùt ipsi Legislatori nota est; ideòque, ut illi aliquid declarent, etiàmsi explicarent aliquem sensum jam in lege existentem, semper opus habent recurrere ad argumenta, et interpretationes, et propterea semper videntur aliquid novi constituere. Saltèm (ut ait *P. Suar de leg. l.* 4. *c.* 14 *n.* 3.) hujusmodi Declarationes, proùt sunt Responsa declarativa Pontificum, obstringunt ad interpretationem tuendam, sivè ad servandum antiquum

jus secundùm illam interpretationem. Verumtamen idem *Suar eod. tit. l.* 6 *c.* 1 *n.* 3 sic addit; *Ut authentica sit interpretatio, oportet, ut habeat legis conditiones, ut sit justa, sufficienter promulgata etc. Undè consequenter fit, ut hæc lex interpretativa alterius exposita sit dubiis; ità ut aliæ interpretationes necessariæ sint.*

His positis concluditur in nostro casu, quòd, cum sensus explicatus à Pontifice, legis ipsiusmet conditore (nempè verbum *jejunantes* accipiendum esse pro rigorosè jejunantibus), jam totus insit in lege, totum enim, quod significet abstinentiam tàm à carne quàm à lacticiniis, jam in verbo *jejunantes* continetur; propterea hæc Declaratio non indiget promulgatione; tum quià explicatus est sensus jam in lege imbibitus, tum quià ab ipso Legislatore declaratus est.

Sed post hæc scripta Regnans Pontifex Clemens XIII per Bullam quæ incipit *Appetente*, sub die 20 dec. 1759 in hoc puncto omnia sustulit dubia, dicens: *Nova infringendis jejunii legibus, vel opinionum commenta, vel à vera jejunii vi et natura abhorrentes consuetudines quæ humani pravitate ingenii sint invectæ, ea omnia radicitùs convellenda curetis. In quibus profectò abusum illum censemus omninò numerandum, cùm nonnulli, quibus ob justas et legitimas causas ab abstinentia carnium dispensatum fuerit, licere sibi putant potiones lacte permistas sumere: contrà quam prædictus Præcessor Noster censuit tàm dispensatos à carnium abstinentia, quàm quovis modo jejunantes, unica excepta comestione, in omnibus æquiparandos iis esse, quibuscum nulla est dispensatio; ac propterea tantummodò ad unicam comestionem posse carnem, vel quæ ex carne trahunt originem, adhibere.* Quænam autem sint, quæ ex carne originem trahunt, habetur in *Can. Denique, Dist.* II. ubi dicitur: *Quæ trahunt originem sementinam à carnibus, ut sunt ova, et lacticinia.* Itàque Dispensatis non permittitur in Collatiuncula alius cibus, nisi ille qui permittitur non Dispensatis.

1026 Dubitatur II. An in cœnula permittantur pisces? Hìc plures concurrunt Doctorum sententiæ. Id abso-

lutè negant *Salm. c. 2 n.* 80 *cum Sanch. Led. et Pal.* ex communi, ut asserunt, etiàmsi pisces sint parvi, et siccati; quià, ut ajunt, nullibi est hæc consuetudo. Attamen *Laym. cit. n.* 9 *cum Azor.* concedit pisciculum sale coctum. *Tamb.* autem *l. c.* § 3 *n.* 3 tenet, pisces sale coctos, sivè parvos, sivè magnos, hodie vetitos non esse; et asserit *Viva d. a.* 3 *n.* 3, putans hanc consuetudinem jam introductam esse. Imò *Sporer loco supr. cit. p.* 284 *n.* 32. *et Elbel p.* 176 *n.* 483. *et Vivald. March. Pasqual. ac Burgh. apud Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1302. dicunt, juxtà hodiernam consuetudinem licitum esse vesci piscibus, proùt in prandio, modò quantitas debita servetur. Cæterùm, *Bon. Dist. ult. q.* 2 *p.* 3 *n.* 3 *et Viva, d. n.* 3 *ac Mazz. tom.* 1 *p.* 427 probabiliter ajunt, hodiè ex consuetudine jam apud nos recepta (quam mihi confirmârunt alii docti et probi Juniores) posse sumi in cœnula exiguam partem, v. gr. duas vel tres uncias piscis majoris. Hancque consuetudinem confirmat, et approbat ut licitum *M. Milante in prop. Alexand. VII. Exerc.* 23 ubi sic ait: *Nec scrupulosus quidem Theologus inficiare audet* (licitum esse vesci pisciculis recentibus,) *præsertim, quià viri prudentes ac docti, imò Regularium Communitates eisdem vesci in antipaschali jujunio consueverunt. Ut ingenuè meam in re proferam sententiam, attentâ præsenti disciplina, sinè ullo scrupulo posse etiàm magnos pisces in eadem quantitate permitti existimo.... Undè, sicùt hodiè in prandio licet grandes pisces comedere, licet pariter in cœnula cum debito moderamine manducare.*

Dubitatur III. Utrùm liceat sumere octo uncias panis cocti aquâ, et oleo. *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Diana p.* 10 *tr.* 14 *R.* 58. *Spor. tom.* 1 *p.* 284 *n.* 32 *cum Bassæo, et Dress. ac Bon. D. ult. q.* 1 *p.* 3 *n.* 3 citans *Az. l.* 7 *c.* 8 *q.* 7 (sed non benè, nam *Az.* ibi nihil aliud admittit, nisi aliquid panis, ne alii cibi soli noceant) item *Elb. t.* 2 *p.* 181 *n.* 499, qui probabilissimam vocat, et *Laym. l.* 4 *tr.* 8 *c.* 1 *n.* 9 dicit, eam non carere aliquâ probabilitate. Ratio, ut 1029

dicunt, tum quià, si panis, et liquor sejunctim sumi possunt, cur non unà simùl? tum quià, licet panis crescat pondere, non tamen acquirit rationem majoris substantiæ quòad nutritionem, sed solùm rationem temperamenti quòad cibum vehendum. *Secunda* verò sententia tenenda negat, eamque docet *Pal. tr.* 30 *D.* 3 *p.* 2 *n.* 6. *Laym. l. c. Fill. tr.* 27 *p.* 2 *c.* 2 *n.* 30. *Ronc. c.* 1 *q.* 5 *R.* 2. *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1303. *Tamb. Dec. l.* 4. *c.* 5 §. 3 *n.* 2 qui oppositam non audet vocare probabilem, item *Salm. tr.* 23 *c.* 2 *n.* 77 *cum Trull. Villal. et Reg.* idemque sentit *Viva Q.* 10 *art.* 3 *n.* 4 qui asserit, hanc esse communem, et contrariam non esse sequendam, ut communiter rejectam. Ratio 1. quià, esto panis coctus aquâ naturam non mutaret, tamen hujusmodi ferculum minimè est consuetudine receptum. Ratio 2, quià reverà panis per decoctionem, ét fermentationen cum aqua, aliam naturam acquirit, et ità fit quid unum panis et aqua, ut evadat una substantia major, et ab invicem separari nequeant. Tantùm ipse censeo admitti posse cum *Tamb. l. c.* ut quis actu, quo se reficit, infundens panem in aquam, aut vinum, statim, ori admoveat; quià tunc non intervenit fermentatio, et liquor deservit ad vehiculum cibi. Nec improbo, quod ajunt *Salm. ib.* nempè quinque uncias (aut saltèm quatuor, ut ait *Ronc.*) panis cocti non excedere notabiliter debitam quantitatem.

Probabiliter autem licitum est in cœnula edere jusculum ex herbis coctis aquâ, et aceto, aut oleo aut vino decocto, ut dicunt *Palaus p.* 2 § 2 *n.* 6. *Dian. p.* 10 *tr.* 14 *R.* 58 *cum Laym. Leand. et p.* 9 *tr.* 6 *R.* 8 *et Viva q.* 10 *a.* 3 *n.* 3 *cum Bon. et Tamb. Mazzot. t.* 1 *p.* 427 *ac Salm. c.* 2 *n.* 77 *cum Nav. et Azor.* nec dissentit *Wigand. p.* 139 *Resp.* 5, si adsit aliqua causa, aliàs ait esse veniale. Benè tamen advertit *Viva loc. cit.* oleum, et acetum esse pondere computanda et ratio est, quià oleum et acetum reverà non habent rationem potûs. Admittunt autem *Salm. loc. cit.* octo uncias ex leguminibus igne tortis: Negant verò posse

sumi legumina cocta aquâ, quià (ut dicunt) huic adversatur consuetudo; Sed id concedunt *Escob. tom.* 12 *l.* 45 *dub.* 54 *num.* 293 *et* 294 *Spor. loc. cit. num.* 32 *et Elbel num.* 483. Cæterùm, quod dictum est suprà de pane decocto, fortiùs videtur posse dici de leguminibus, quæ minoris sunt nutrimenti, quàm panis.

» 3. In Confessione non sufficit dicere, non servavi, » aut fregi jejunium, sed addendum, utrùm refec- » tione multiplici, an esu carnium. Et, si hoc, utrùm » semèl, an sæpiùs quantitatem notabilem sumpserit: » quià probabile satis est, etiàm in hac materia, par- » vitatem à mortali excusare, ut docet *Bon. t.* 2 *D. ult.* » *p.* 1 *q.* 2 *et Tann. t.* 3 *d.* 3 *q.* 3 *dub.* 5 v.gr. si coquus, » aut ægroti minister parùm carnis prægustent, *Es-* » *cob. l. c. n.* 54. *Sanch. in opus. t.* 2 *l.* 5 *c.* 1 *dub.* 12 » *n.* 10 * (*Mediam unciam carnis*, *ait Pasq. esse ma-* » *teriam parvam*, *sed meritò rejicitur à Salm. c.* 2 *n.* 17 » *qui dicunt*, *materiam parvam esse tantùm octavam* » *partem unciæ, ut ajunt etiàm Ronc. et Dian. ap. Croix* » *n.* 1305) * vel ex aliis cibis quartam tantùm partem » collationis serotinæ, sivè unam vel duas uncias su- » mat: hanc enim esse materiam parvam, cum *Tur-* » *rian. et Leon.* docet *Diana p.* 5 *t.* 5 *R.* 11 *p.* 8 *t.* 7 » *R.* 54 esse probabile. Si autem sæpiùs eodem die » parùm sumeret, peccaret graviter; quià materiæ » illæ coalescerent in unam magnam, ut contrà *Salas* » docet *Diana p.* 3 *tr.* 6 *R.* 43. Accedit auctoritas » Pontificia damnans opinionem oppositam. Vide » *Propos.* 29 inter proscriptas ab *Alexandro VII.* » Denique, si sit in Quadragesima, utrùm fregeris » esu ovorum, aut lacticiniorum? Tametsi etiàm *Dian.* » *t* 9. *R.* 54 *et t.* 6 *misc. R.* 82. citans multos Doc- » tores, dicat, certum esse, quod sit mortale, si non » ex jure positivo, saltèm ex consuetudine, in omni- » bus ferè mundi partibus recepta, vesci ovis, et lac- » ticiniis in quadragesima: probabile tamen est, et » tutum (saltèm in Germaniæ partibus) esse tantùm » veniale. *Laym. c.* 1 *n.* 3. *Fagund. l.* 1 *c.* 2 *etc.* Tum » quià, licet consuetudo habeat, ea tamen non sem-

« per sub peccato, præsertim mortali, obligat. V.
» *Fill. t*, 27. 3 *Bon. n.* 2. Tum quià Ecclesia non tàm
» graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis ip-
» sis, tum ex faciliore dispensatione in his, quàm in
» carnibus, * (*Sed hodiè hoc est improbabile ex Prop.*
» 32 *damnata ab Alex. VII. relata suprà n.* 1007.) *
» Ob quam causam etiàm laridi, et adipis usum faci-
» liùs concedi posse pauperibus, docet *Lay. l.* 4 *t.* 8 *c.* 1
» *n.* 5. Imò ait, nec divitem propter eum usum con-
» tinuò damnandum esse peccati mortalis, præsertim
» cum *Sylv. verb. jejunium*, et alii dicant, ei, cui ovo-
» rum, et lacticiniorum usus permissus est, etiàm
» laridi, et sagiminis permissum videri, idque non
» improbet *Az. l.* 7 *c.* 10 *q. ult.* V. *Laym.* hîc, *Fag.*
» *p.* 4 *l.* 1 *c.* 2 *n.* 20. ubi dicit, pinguedinem inter
» carnes non computari. V. *Dian. p.* 1 *t.* 9 *R.* 21.
» Verùm in his videndum ubique, quid recepta pio-
» rum consuetudo ferat, à qua non temerè receden-
» dum. *Az. l.* 7 *c.* 10 *q. ult.* * (*Vide dicta n.* 1010.) *
» Dixi: *si sit in Quadragesima*; quià extrà eam li-
» citè vescitur ovis, qui debet jejunare, v. gr. ob Ju-
» bilæum, *Henric etc.* vel ex pœnitentia sacramenta-
» li, *Fag.* vel ex voto, aut in vigilia. V. *Dian p.* 1 *c.* 9
» *R.* 5 *et* 6 * *Vide dicta n.* 1009.

1030 Quæritur I. Utrùm, qui in die jejunii culpabiliter bis comedit in notabili quantitate, peccet graviter, si iterùm comedat? Affirmat *prima* sententia, quam tenent *Wigandt p.* 140 *n.* 101. *Resp.* 3. *Sylv. v. Jejunium n.* 22. *Elbel. t.* 2. *p.* 154 *n.* 46 *cum Med. et Henno*: item *Major*, *ac Montesin. apud Salm. de* 3. *Præc. c.* 1. *n.* 7. Ratio, quià, sicut præceptum abstinendi carnibus est negativum, ità ut, qui eas comedit, toties peccet quoties edit, proùt omnes asserunt cum *Salm. c.* 2. *n.* 29 *Suar. Diana etc.* communiter, contrà *Palud. Tab. etc.* Sic est illud, quo præcipitur abstinentia à secunda comestione. Negat verò *secunda* communis, et probabilior sententia, quam tenent *cum Busemb. n.* 1004. *Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 1. *n.* 42 *et* 45. *Holzmann. tom* 1 *p.* 335. *n.* 8. *Anacl. pag.* 386 *n.* 20.

Mazzotta tom. 1 *p.* 326. *Ronc. de* 3 *Præcept. c.* 1 *q.* 2 *R.* 2 *cum Az. Suar. Fag. Palaus tom.* 7 *tr.* 1 *D.* 3 *p.* 2 §. 2 *n.* 8 *cum Caj. Val. Sa, Tol. Laym. Henr. etc. Salm l. c. et c.* 2 *n.* 47 *cum Bon. Trull. Fag. et Bass.* Ratio 1 ut alii dicunt, quià præceptum jejunii est positivum, cum præcipiat principaliter per se unicam comestionem, undè non obligat semper ad semper; et proindè qui semel illud fregit, non peccat saltèm graviter iterùm comedendo; sed hæc ratio non convincit, nam si hoc esset præceptum merè positivum, peccaret qui prorsùs nihil per diem comederet. Ratio 2 potior est, quià essentia jejunii consistit in unica comestione, ut clarè videtur docere *D. Thomas.* 2 2 *q.* 147 *art.* 6 dicens: *Ecclesiæ moderatione statutum est, ut semel in die à jejunantibus comedatur.* Quàpropter, destructâ essentiâ jejunii, cessat præceptum. Dispar autem est ratio præcepti abstinendi à carnibus, ibi enim essentia præcepti constitit in unica comestione, quià factâ secundâ comestione, jam jejunium solutum est; ideòque bis comedens non tenetur deindè jejunare, cum ampliùs jejunium servare non possit. Adde, quod hoc præceptum communiter sic DD. interpretentur; et hoc solùm redderet probabiliorem sententiam nostram. Dixi autem *saltèm graviter*, nam *Less. l.* 4 *c.* 2 *n.* 17. *Fill. t.* 2 *tr.* 27 *n.* 24 *et Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1265 cum communissima (contrà *Pal Anacl. et Salm: ll. cc.*) dicunt id esse veniale, eò quod sit contrà finem legis, qui est carnis mortificatio: et quidem probabiliùs, quià contraire fini legis est quædam inordinatio, quæ ab omni culpa non videtur excusari.

Quæritur II. Utrùm, qui inculpabiliter bis comêdit in die, teneatur abstinere à tertia refectione? Negant *Bon. de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1 *p.* 3 *n.* 8. *Holz. l. c. p.* 335. *Laym. c.* 1 *n.* 13. *Pal. p.* 2 §. 2 *n.* 9. *Elbel l. c. et Spor. tom.* 1 *p.* 285 *n.* 39. Quià, ut dicunt, adhuc in casu inadvertentiæ jam destructa est essentia jejunii. Sed affirmant *Azor. Val. Sa, Nav. etc. apud Bon. l. ut sup.* Ratio, quià is, qui jejunium inadvertenter fregit, materialiter tantùm fregit, et non formaliter; undè

cum primùm advertit ad jejunii legem, tenetur illam servare, ne formaliter lædat. Utraque sententia est probabilis, sed juxtà dicta in præced. Quæst. prima videtur probabilior.

Quæritur hìc III. an liceat cauponibus die jejunii indiscriminatim ministrare omnibus cibos, et carnes? Affirmat *Viva Qu.* 10 *A.* 4 *n.* 7 cum communi, etiàmsi dubitent, an aliquis petens excusetur, quin eum interrogent; quià in dubio nemo præsumitur malus. Imò etiàmsi certò sciant, eum non excusari, conceduut tabernariis *Sanch. l.* 7 cum *Nav. Tol. Mol. etc.* apud *Viva ib.* posse adhùc invitare ad prandium; quià, ut dicunt, illa invitatio intelligitur conditionata, hoc est, *si vultis comedere, comedite apud me*. Ad carnes verò dicit *Viva* non posse invitare hospites, nisi expressè sub dicta conditione nuper enunciata. Sed hæc duo ultima non admittimus, nisi permissivè, et accedat gravis causa excusans à peccato scandali, proùt diximus *l.* 2 *n.* 80.

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent à Jejunio?

1031 *Quatuor sunt causæ excusantes à jejunio, I. Dispensatio. II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas. Vide omnia, quæ de his dicit Busemb.*

1032 *I. Causa est* Dispensatio; *Possunt enim à jejunio dispensare* 1. *Papa.* 2. *Episcopi.* 3. *Parochi.* 4. *Prælati, de quibus singulatim agitur.*

1033 *II. Causa est* Impotentia. *Quinam excusentur de* Impotentia Physica. *Resp.* 1. *Infirmi*, 2. *Pauperes.* 1034. *Quinam excusentur de* Impotentia Morali? *Resp. Excusantur* 1. *Qui laborant dolore capitis: Vel qui nequeunt dormire: An autem hi teneantur manè sumere cœnulam?* 2. *Milites.* 3. *An uxores timentes indignationem à Viris, et an Viri, qui non possunt reddere debitum?* 1035. 4. *Adolescentes.* 1036. 5. *Senes. Dub.* 1. *An Sexagenarii robusti teneantur jejunare?* 1037. *Dub.* 2. *An fœminæ quinquagenariæ?* 1038. *Dub.* 3. *Quid de senibus habentibus votum je-*

» Resp. Hæ sequentes; 1. Superioris *Dispensatio*; 1031
» quâ tamen non est opus, si necessitas sit evidens,
» sed in dubio tantùm; idque sivè ad esum carnium,
» sivè ad secundam refectionem. Talis autem Superior
» est Episcopus, et Parochus, etiàm præsente Epis-
» copo, quandò legitima consuetudo sic habet. Imò
» *Sylv. et Sanch. de matr. l.* 9 *d.* 9 *n.* 27 *et in opusc. t.* 2 *l.* 5
» *c.* 1 *d.* 5 *n.* 18 absolutè affirmant eos posse dispensare
» præsente Episcopo: quià, inquit, ad Episcopum
» non recurritur in minimis, ut usus habet; quòd
» Episcopi sciant, et non contradicant. Verùm id
» totum pendet ab usu, et consuetudine, sine qua
» non licebit. V. *Trull. l.* 2 *c.* 3 *d.* 7. Item Prælatus,
» et in ejus absentia Vicarius illius, ut habent *Sanch.*

» *l c.* respectu suorum Religiosorum. Non tamen Con-
» fessarius, licet privilegiatus, si non sit Parochus:
» quià non habet jurisdictionem in foro externo, *Sanch*
» *l. c.* contrà *Pal.* Undè tantùm potest judicare de
» justitia causæ. * (*Vel adesse causam ad non jejunan-*
» *dum. Viva d. n.* 5.) * Causa autem valida ad dis-
» pensandum erit vel vera; vel quæ talis putatur;
» sufficit enim credulitas inculpata. Item cùm quis
» bonâ fide putat se à jejunio excusari, etsi causa in-
» sufficiens sit, tantùm venialiter peccare docet *Cajet.*
» At si verè bonâ fide putet, se planè excusari, nullo
» modo peccare videtur.

» 2. Causa est *Impotentia*, quâ excusantur, qui
» sinè notabili damno non possunt jejunare; ut sunt
» juniores usquè ad annum 21. completum; quibus
» tamen post septimum annum carnes dari non de-
» bent. Item debiles, infirmi, convalescentes, præg-
» nantes, lactantes, etc. * (*Etiàmsi lactantes sint*
» *robustæ, ut Viva q.* 10 *Art.* 4 *n.* 3. *Salm. n.* 126 *com-*
» *muniter. Idem Tamb. dicit de muliere mox conceptu-*
» *ra, si jejunium ei nocere probabiliter possit. Hinc pro-*
» *babilis metus gravis mali, ut ait Viva Art.* 4 *n.* 2 *aut*
» *gravis incommodi, ut dicit Croix l.* 3 *p.* 2 *num.* 1324
» *cum Bon. Tamb. et Pasq. excusat à jejunio.*) * Ratio est
» quià hi omnes egent alimento multiplicato: uti et
» senes communiter sexagenarii, nisi evidenter con-
» stet, eos posse jejunare sinè damno. In dubio autem,
» an possint, non tenentur cum periculo tentare fortu-
» nam: quià cum de ætate constet, et robur sit du-
» bium, non est expectandum, donec deficiat; tunc
» enim irrecuperabilis est defectus. *Gra. tom.* 2 *d.* 6
» *tract.* 3 *p.* 1 *d.* 6. *s.* 5 *n.* 39. *Escob. Laym. l.* 4 *tr.* 8 *c.* 3.
» *Tan.* 2 2 *d.* 3 *q.* 3 *dub.* 5. *Fill. tom.* 2 *tr.* 27 *p.* 2 *c.* 6 et
» cæteri communiter, contrà *Nav. Sa, Sanch. de matr.*
» *l.* 2 *l.* 7 *d.* 32 *n.* 17 *et par.* 2 *consil. lib.* 6 *c.* 1 *d.* 4 *n.*
» 9. item *Dian. p.* 1 *tr.* 9 *R.* 20 etc. qui absolutè, sinè
» omni restrictione, sexagenarios omnes à jejunio
» liberant. Quam sententiam *Trull.* tamquàm commu-
» niorem et magis conformem tempori, et imbecilli-

» tati humanæ, ut ait, sequitur (cum *Molf. Orliz. etc.*)
» *lib.* 3 *c.* 2 *d.* 7 *n.* 3. præsertim cùm è scrupulis, qui-
» bus exponit contraria, liberat. Quidam insuper id
» extendunt ad eos, qui pro toto tempore certis die-
» bus voverunt jejunium; adduntque esse probabile,
» quod sufficiat, si annus 60 sit inchoatus, eò quod
» is in favorabilibus habeatur pro completo. *Diana p.*
» 5 *t.* 14 *R.* 83 ex *Naldo*, *et Sanch.* Idem *p.* 9 *t.* 7 *R.*
» 73 *ex Trull.* et aliis 6. Eademque ætate, uti et antè
» annum 21. Regulares non tenêri ad jejunia sui Or-
» dinis, probabile affirmat *Dian. p.* 9 *t.* 7 *R* 73 et aliis 4,
» qui etiàm probabile censet excusari fœminas quin-
» quagenarias, *p.* 9 *t.* 7 *R.* 93. Ex aliis 4. Deniquè
» pauperes, qui non habent alium cibum præter pro-
» hibitum, vel non sufficientem pro unica refectione.
» Vide *Sanch. in opusc.* ubi ex *Nav. Gabr. Ang.* ex-
» cusat eos qui laborant tertianâ, vel quartanâ, item
» qui ex vacuitate stomachi notabilem capitis dolòrem
» patiuntur vel totâ nocte calèfieri, aut dormirè non
» possunt. Neque hos tenêri manè sumere collatiun-
» culam, et vesperi cœnam, notat *Dian. p.* 1 *t.* 9 *R.* 51
» *ex Fill.* et aliis 3 quià nemo tenetur pervertere ordi-
» nem refectionum.

» 3. Causa est *Labor*, vel officium, quocum jeju-
» nium non possit consistere, qualis est agricolarum,
» et multorum opificum, ut fabrorum, pistorum,
» sutorum; etc. (etsi de sutoribus neget *Angles:* cujus
» sententiam *Sanchez* dicit esse veram, si non suant,
» sed tantùm scindant corium, et materiam præpa-
» rent); non tamen pictorum, sartorum, quòd labor
» exiguus sit. Excusat etiàm *Laym. l.* 4 *t.* 8 *c.* 3 figu-
» los, argentarios, lignarios, fullones, cœmentarios,
» coriarios, et textores. *Dian. p.* 4 *t.* 4 *R.* 138 *et Gor-*
» *don. t.* 2 *l.* 6 *q.* 18 *c.* 6 versantes prelum typogra-
» phicum, non tamen typorum compositores: fosso-
» res autem, ferrarios, et similes, etiàm in die uno,
» vel altero, quo non laborant, excusat *Azor. etc.* cum
» *Dian. p.* 1. *t.* 9 *R.* 9. Similiter excusantur qui pedi-
» bus facit iter per magnam diei partem, ut ait *Sanch.*

» *in opusc. loc. cit. Vid. Fill. n.* 119. Ratio horum om-
» nium est, quià communiter horum vires non suffi-
» ciunt ad hujusmodi labores cum jejunio.
» Dixi, *pedibus;* quià multi non excusant equites;
» longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet *Fill.*
» *tract.* 37 *c.* 6 meritò excusat. Ubi etiàm concedit ob
» labores præcedentes et subsequentes, posse aliquem
» excusari, si probabiliter debilitatus, vel debilitan-
» dus putetur, ità ut officio ritè fungi nequeat. V.
» *Bon. dist. ult. quæst.* 4 *n.* 11. Ex eodem capite Doct.
» excusant conjugem, si debitum reddere non possit,
» quandò jejunat; uti et uxorem, quæ ob maciem
» non possit cum jejunio se viro gratam præstare. *Bon*
» *loc. cit.* Atque, universim loquendo, nemo tenetur
» opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum
» jejunii, ait *Cajet.* Quod intelligo, nisi ista obliga-
» tio sit valdè levis, et rationabiliter postponenda obli-
» gationi jejunii.
» 4. Est *Pietas*, vel majus bonum. Undè excu-
» santur, qui cum jejunio non possint vacare operi-
» bus melioribus, v. g. Concionatores, Præceptores
» ordinarii, Confessarii, Cantores, et quotquot opera
» charitatis, et misericordiæ tàm corporalia, quàm
» spiritualia exercent, etiàm ob mercedem, si ea
» cum jejunio peragere non possint. *Fill. t.* 2 *tr.* 27
» *p.* 2 *c.* 6 *n.* 24. *Azor. p.* 1 *l.* 7 *c.* 28. *Fern. Navar. Syl-*
» *vest. Fagund. etc.* Atque hi quidem omnes id intelli-
» gunt, et ferè addunt, quandò eorum labores cum
» jejunio non possunt consistere. *Diana* autem (ab-
» solutè loquendo) *p.* 1 *t.* 9 *R.* 9. Prædicatores, qui
» diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) con-
» cionantur, putat à jejunio excusandos; quià, in-
» quit, summoperè laborant: non item eos, qui
» Dominicis tantùm concionantur, nisi sint debiles.
» *Sanchez* tamen *in consil. p.* 2 *l.* 5 *c.* 1 *d.* 13 *n.* 6 7
» *et* 8. *Trull. l.* 3 *c.* 3 *d.* 7 putat à jejunio Quadragesi-
» mæ communiter, et regulariter excusari eos, qui
» ter, vel quater in hebdomada concionantur cum
» fervore. Lectores verò *Dian. l. c. cum Fagund. p.*

» 4 *l.* 1 *c.* 8 *n.* 19 censet non omnes excusandos, sed
» eos tantùm, quorum labor est improbus; vel qui
» ità sunt debiles, ut satisfacere muneri non possint.
» Idem ferè sentit *Sanch.* licet *l. c.* putet, Lectores
» eos, qui quotidiè quatuor lectiones legunt (ut in
» Societate faciunt præceptores Grammaticæ) satis-
» facere, si media Quadragesima, sivè ter in hebdo-
» mada jejunent, eò quod sit magnus labor, et pau-
» cis annis sic ille fatigentur, ut progredi non possint;
» sic ille. Verùm præstat, ut Superiores, ad tollen-
» dum scrupulum, cum talibus dispensent; ut monet
» idem *Sanch. l. c.* Nam in omnibus istis regula cer-
» ta, et universalis statui non potest alia, quàm quod
» lex Ecclesiæ non obliget cum magna difficultate,
» ut notat *Laym. c.* 2 *n.* 3.
» 5. *Charitas*, vel etiàm urbanitas secundùm quos-
» dam excusat etiàm à veniali eum, qui die jejunii
» rogatus ab amico, modicum cibi sumit, *Med. Fab.*
» *Fill. Dian. p.* 2 *t.* 9 *R.* 29, vel qui ad excitandum
» infirmorum appetitum, comedit parùm, etiàm car-
» nis. *Sanch. Dian. p.* 3 *t.* 5 *R.* 32. »

Quatuor igitùr sunt causæ excusantes à jejunio; 1032
I. Dispensatio. II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas.
De his seorsim hîc, et accuratè censeo disserendum, cùm sint res omnes pertinentes ad praxim, et scitu necessariæ. Sedulò curavi, ut super hoc puncto quamplures Auctores observarem, et hîc recenserem, eò quod Doctorum auctoritas in hoc redundet in probabilitatem intrinsecam, cùm agatùr de re, quæ valdè pendet ab æstimatione Sapientum. Et quià infrà in singulis sententiis eosdem AA. sæpè citare mihi opus erit, ideò, ne citationes semper repetam, loca Doctorum de hoc puncto agentium, quos observavi, hîc congero: Hi sunt *Sanch. Cons. l.* 5 *c.* 1 *ex dub.* 1 *pag.* 90. *Laym. l.* 4 *tract.* 8 *c.* 2 *pag.* 144. *Less. l.* 4 *c.* 2 *pag.* 590. *Azorius tom.* 1 *l.* 7 *c.* 17 *ex pag.* 380. *Petrocorens. tom.* 2 *ex pag.* 191 *c.* 3. *Escob. tom.* 12 *l.* 94. *Palaus tract.* 30 *D.* 3 *p.* 2 §. 5 *pag.* 22. *Bon. tom.* 2 *de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1 *p. ult. pag.* 413. *P.*

Concina tom. 5 *de Præc. Eccl. Dissertat.* 2 *ex pag.* 308. *Sporer Append. ad* 3 *Pr. Sect.* 4 §. 1 *pag.* 286. *Roncaglia tr.* 9. *de Jejun. c.* 2 *pag.* 266. *Salm. de Pr. tr.* 23 *c.* 2 *p.* 7 *pag.* 362. *Wigandt tr.* 5 *E.* 4 *pag.* 137. *Holzm. t.* 1 *p.* 3 *de Pr. Eccl. tr.* 1 *c.* 3 *pag.* 335. *Abelly tr.* 2 *c.* 5 *pag.* 414. *Viva de* 3 *Pr. q.* 10 *art.* 5 *ex pag.* 115. *Anaclet. Dec. l.* 4 *c.* 5 §. 7 *pag.* 392. *Croix l.* 2 *p.* 3 *ex n.* 138. *Tamb. l.* 4 *c.* 5 §. 7 *pag.* 140. *Elbel tom.* 2 *Conf.* 18 *pag.* 183. *Mazotta tom.* 1 *de* 3 *Præc. D.* 1 *q.* 4 § 4 *p.* 428. *Felix Potestas de Pr. Eccl. ex pag.* 308. *Renzius tom.* 2 *de Pr. Eccl. ex p.* 592. *etc. ut infra.*

I. Causa est *Dispensato;* circà quam quæritur, quisnam possit in jejunio dispensare? Resp. 1 Papa habet potestatem dispensandi à jejuniis per universam Ecclesiam, et quidem validè etiàm sinè justa causa, quàmvis non licitè. Quomodò autem peccat dispensando sinè causa? Plures censent, eum peccare graviter, ut *P. Conc. pag.* 330. *n.* 2 *et Sotus, Covarr. Cordub. Tap. etc. ap. Salm. de Leg. c.* 5 *n.* 61. qui id putant probabile, quià hoc esset contrà bonum commune, ad quod leges ordinantur. Sed satis probabiliter dicunt, eum peccare tantùm venialiter *Sanch. de Matr. l.* 8 *D.* 18 *n.* 7. *Laym. l.* 1 *tr.* 4 *c.* 22 *n.* 13 *et Salm. l. c. n.* 66 *cum Basil. Pal. Salas, Vill. etc.* modò tamen scandalum, vel aliud damnum absit. Ratio, quià hoc, quod non omnes conformentur in observantia legum humanarum, non videtur tàm gravis deordinatio, ut damnetur de mortali.

2. Episcopi possunt etiàm dispensare cum subditis suis pro casibus occurrentibus, sed nonnisi ex justa causa; aliàs dispensatio erit nulla. Si verò causa non videatur omninò sufficiens ad dispensandum, vel dubitetur, an sufficiat, poterit Episcopus partim dispensare, et partim commutare jejunium in aliud pium opus, ut ajunt *Roncaglia c.* 2 *Reg. in praxi* 4. *et Viva n.* 4 *cum Tamb.* Potest etiàm Episcopus ob aliquam specialem causam dispensare pro una vice in lege universalis jejunii, aut commutare, cùm ejus Officium sit saluti suarum ovium invigilare, et scandala

infirmorum tollere, puta si periculum sit alicubi jejunium non observari, ità *Laym. cap.* 3 *n.* 5 *Azor. c.* 18 *q.* 5. *et Salm. de* 3 *Pr. c.* 2 *n.* 160. *cum Caj. Armill. Tab. Trull.* Sed. Summ. Pontif. Benedict. XIV. in Bulla *Prodiit jam dudum.* §. 10. (*vide Bullar. Tom.* 3.) dixit, sententiam oppositam, nimirùm non posse Episcopos pro universo grege dispensare in lege jejunii, esse non modò communiorem cum *Raynaud. Merat. Diana, Monacell. Leand. et Ferrar.* sed etiàm magis rationi consentaneam. Et sic ait se respondisse quibusdam Episcopis rogantibus, an possent vigiliam S. Matthiæ occurrentis ultimo die bacchanaliorum ad præcedens sabbatum transferre. Hinc ipse Benedictus licentiam eis impertivit, ut pro illo anno prædictam vigiliam anticiparent. Vicarii autem Episcoporum non possunt dispensare, nisi ex speciali facultate ipsis concessa, ut ait *Viva art.* 5 *n.* 5. Neque possunt dispensare Abbatissæ, aliæque superiores Monialium, cum ipsæ nullam habeant jurisdictionem spiritualem; possunt tamen in aliquo casu declarare, Moniales subditas ad jejunium non tenêri. Ità *Concina tom.* 5 *p.* 331. cum aliis passim. Vide dicenda *l.* 4 *n.* 53 *et* 61.

3. Parochi, licet dubitetur inter DD. an ex vi juris communis possint dispensare in jejuniis, jure tamen consuetudinis certè id possunt ex justa causa cum suis subditis particularibus, non verò pro tota Parochia. Ità ex communi sententia, quam tenent *Laym. c.* 3 *n.* 8. *Less. n.* 45. *P. Concina p.* 331 *n.* 4 *Elbel n.* 504. *Sanch. de Matr. l.* 8 *D.* 9 *n.* 27. *Holzm. pag.* 436 *n.* 19 (quàmvis hic permittat tantùm ad unum vel alterum diem, sed alii absolutè loquuntur) item *Salm. c.* 2 *n.* 155. *cum Cajet. Suar. Sylvest. etc.* Ratio, quià hoc expedit ad suave regimen Ecclesiæ; nimis enim grave foret ex locis remotis adire Episcopos ad obtinendam dispensationem, cujus necessitas occurrit in diem. Vide *lib.* 2 *n.* 109 *et l.* 3 *n.* 288. Imò valdè probabiliter potest Parochus in iis dispensare, etiàm præsente Episcopo; quàmvis enim Parochi de jure hanc jurisdictionem non habeant; habent tamen, ut dictum

est, ex consuetudine, quæ satis potest jurisdictionem tribuere, ex *c. Contingat de Foro compet.* ità *Sanch. Concina et Salm. loc. cit. cum Lop. Azor.* et aliis suprà relatis. Id possunt etiàm Vicarii Parochorum, qui exercent actus parochiales jurisdictionem exigentes, nisi Parochi expressè repugnent, ut *Salm. cum Sanch. Palao. Pasqualig etc.*

4. Possunt etiàm dispensare cum suis subditis, et adhùc cum semetipsis, omnes Prælati Religiosorum, etiàm inferiores, atque Vicarii Superiorum localium: Ità *Concina p.* 331 *n.* 5 *et Elbel n.* 503. cum aliis communiter. Ratio, quià Regulares Superiores veram habent jurisdictionem spiritualem in subditos suos, ut eis provideant in illis quæ ad ipsorum bonum regimen pertinent.

Hîc autem maximè advertenda est de omnibus hujusmodi facultatem dispensandi habentibus doctrina communis, quam tradit *D. Thomas* 2. 2 *quæst.* 147 *art.* 4 nimirùm : *Si causa sit evidens, per seipsum licitè potest homo statuti observantiam præterire, præsertim consuetudine interveniente, vel si non posset de facili recursus ad Superiorem haberi. Si verò causa sit dubia, debet aliquis ad Superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi.*

1033 II. Causa est *Impotentia*, sivè Physica, sivè Moralis. Ex impotentia *Physica* excusantur 1. Infirmi, dùm timetur, ne jejunium eis notabile damnum afferat; Hinc dicunt *Elbel n.* 527 *et Viva art.* 5 *n.* 2. quod, si quis sibi persuadeat ex experientia, vel ex probabili ratione, jejunium sibi graviter nociturum, non teneatur jejunare. Et ideò etiàm excusantur, qui laborant febri tertianâ, vel quartanâ, vel qui ab ea immediatè convaluerunt, *Holzm. n.* 14. Item debiles qui una vice alimentum sufficiens non possunt sumere, ut *Sanch. dub* 14 *n.* 11. *cum Sylvest. et Angles, ac Holzm. n.* 14 *cum Laym.* Item prægnantes, et lactantes, quibus aliquandò permittunt etiàm carnes, si puer sit infirmus, aut ei immineat periculum infirmitatis, vel si mater sit debilis, ut *Ronc. c.* 2 *n.* 1. *et*

Holzm. n. 18. Imò prægnantes peccarent, si pluries jejunarent; Secùs si unum vel alterum jejunium aliqua mulier robusta ferre vellet, ut *Petrocorens. tom.* 2 *p.* 198 *cum Nav.*

2. Excusantur pauperes, qui non habent prandium perfectum pro unica congrua refectione. Ità communiter *Lessius c.* 2 *n.* 40. *Sanch. dub.* 14 *n.* 1. *Elbel. n.* 507. *Spor. n.* 55. *Holzm. n.* 13 *et alii ex D. Th.* 2. 2 *q.* 147 *art.* 4 *ad* 4 ubi ait: *Excusari videntur illi, qui frustratim eleëmosynas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat.* Hinc valdè probabiliter dicunt *Sanch. dub.* 14 *n.* 3. *cum Angles*, *Salm. n.* 133. *et Ronc. q.* 4 *R* 1. (contrà *Mazzotta*) quod, si quis non haberet nisi panem et legumina, aut herbas, non teneretur ad unicam refectionem: Licet enim esset is hujusmodi obsoniis assuetus, tamen ideò se sufficienter sustentat, quià pluries in die, et pluries in magna quantitate se reficere solet iis cibis, qui sunt modicæ nutritionis.

Impotentia autem *Moralis* etiàm excusat à jejunio: 1034
et hæc est, quandò jejunium non sinè gravi incommodo, sivè sinè magna difficultate extrinseca, quæ magno incommodo æquiparatur, sustineri potest, ut dicunt *Abelly pag.* 412. *n.* 2. *Viva n.* 3. *Tamb. n.* 14. *et Croix n.* 1324 *cum Bon. etc.* Hinc 1. non tenentur jejunare ii, quibus jejunium affert gravem capitis dolorem, ut dicunt *Holzm. n.* 14. *Elbel n.* 507. *et Sanch. dub.* 14 *n.* 10. *cum Abul. Navar. et Gabr.* 2. Excusantur ii, qui jejunando non possunt noctu calefieri, vel per notabile tempus somnum capere, ut communiter docent DD. ut *Sanch. dub.* 14 *n.* 10. *et Salm. c.* 2 *n.* 125. *Pal. n.* 9. *Spor. n.* 53. *Holzm. n.* 14. *Less. n.* 40. *Laym. n.* 3 *etc.* An autem isti teneantur eo casu manè sumere collatiunculam, ut serò possint comedere, et sic servare jejunium? affirmant *Ronc. c.* 1. *Reg. prax.* 4. *Conc. pag.* 310 *n.* 41. *Salm. c.* 2 *n.* 83. *et Croix n.* 1325. *cum Sanch. dub.* 27 *n.* 4. Ratio, quià ille, qui tenetur ad finem, tenetur etiàm ad media non difficilia. Sed valdè probabiliter id negant *Elbel*

n. 507. *Tamb.* §. 7 *n.* 14. *Fill. tom.* 2 *tr.* 27 *c.* 6 *n.* 130. *Viva c.* 5 *n*, 3. *cum Fagund. Diana p.* 1 *tr.* 9 *R.* 51. item *Lop. Sanctius*, *et Soth. ap. Croix loc. cit.* Ratio, ut alii dicunt, quià nemo tenetur ordinem pervertere, sed potèst communi aliorum consuetudini se uniformare. At hæc ratio debilis est, nam refectionem ad vesperam transferre, reverà non est ordinem pervertere, sed illum perfectiùs servare, cùm hæc erat antiqua disciplina. Ratio potior est, quià dilatio comestionis usquè ad vesperam reverà medium est non solùm extraordinarium, sed grave afferens incommodum, cum in eo non leve perfertur incommodum, quâ ratione derogatum est antiquæ disciplinæ, quæ olim tàm rigorosè fuit observata.

3. Excusantur milites, sivè sint in castris, sivè in hospitiis, ut dicunt communiter *Concina pag.* 323 *n.* 2. *Roncag. c.* 2 *Reg. prax.* 2. *et Salm. cap.* 2 *n.* 141. *cum Leand. Pasqualig. et aliis.* Ratio, tum quià ipsi magnos labores perferunt, tum quià statis horis non possunt comedere, nec congruum habent cibum pro jejunio.

4 Excusantur uxores, quæ aliàs jejunando magnam paterentur indignationem à viris, ut *Less. n.* 44. *Azor. c.* 18 *q.* 7 *Viva art.* 6 *n.* 6. *Sanch. de Mat. l.* 9 *D.* 3 *n.* 13 *et* 26. *Salm. c.* 2 *n.* 127. *Holzmann. n.* 16. *et Sporer n.* 65. *cum Cajet. Sylvest. Nav. Laym. etc.* Modò jejunium à viro non prohibeatur in contemptum Religionis, vel præcepti Ecclesiæ. Pariter *Sanch. l. c. de Matr. n.* 12. *Viva art.* 6 *n.* 3. *et Tamb. n.* 45. excusant à jejunio puellam petentem nuptias, si timeat, ne jejunando notabiliter deformetur. Sed rectè ait *Croix n.* 1326. hoc practicè vix esse probabile, cum vix accidat ex jejuniis ordinariis Ecclesiæ hanc notabilem deformitatem causari. Benè autem excusantur viri, si jejunando non possint uxoribus debitum reddere, quià præceptum justitiæ debet prævalere præcepto humano jejunii. ità *Sanch. l. cit. n.* 10. *cum Cajet. Arm. Nav. Sa*, *Val. etc. Laym. n.* 4. *Holzmann. n.* 16. *Tamb. n.* 37. *et Salm. c.* 2 *n.* 127. *cum Less. etc.* Idem sentit *Conc.*

pag. 317. *n.* 14. censet, tenêri virum priùs precibus hortari conjugem, ut à petendo desistat: Si tamen hoc omitteret, non putarem eum peccare, saltèm mortaliter. Si autem vir servans Ecclesiæ jejunia, et alia moderata ex devotione, redderetur minùs potens ad debitum reddendum; non teneretur ab eis abstinere; quià non tenetur cum spirituali jactura illa omittere, ut potentiorem se reddat, uti dicunt *Sanch. n.* 5. *cum Gabr. Soto, Sylvest. Angles etc. ac Croix n.* 1338. *cum Cornejo, et Steph.* Non autem excusantur conjuges à jejunio, si cum illo debitum petere non possint, ut *Croix loc. cit. et Tamb. n.* 40. qui tamen *n.* 41. probabiliter excusat conjugem advertentem in altero, nisi petat, periculum incontinentiæ, vel gravem suspicionem concipientem quod ipse adulteratus fuerit, vel alium diligat.

5. Excusantur universè Adolescentes usquè ad annum 21. completum, ut docet *D. Thom.* 2. 2 *q.* 147 *art.* 4. cum aliis communiter: Hi enim indigent majori et crebriori cibo, tàm ad augmentum naturæ, quàm ad vires solidandas. Sentit autem *Durandus in* 4. *Dist.* 15. *quæst.* 10. *art.* 4. quòd, si aliquis adolescens esset robustus, et in ipso natura jam attigerit terminum augmenti, is teneretur ad jejunia; sed hæc opinio est contrà communem, et contrà *D. Thomam l. cit.* qui prorsus deobligat juvenes antè finem tertii septennii, et tantùm subdit; *Conveniens tamen est, ut etiàm in hoc tempore ad jejunandum se exerceant.* An verò aliquis adolescens complens 21. annum, v. g. horâ tertiâ, vel nonâ, teneatur eo die jejunare? Negant *Escob. pag.* 108 *n.* 364. *Sporer pag.* 286 *n.* 41. *et Trull. Diana, etc. ap. Salm. cap.* 2 *n.* 120. quià, ut hi dicunt, præceptum jejunii respicit totum diem integrum, tamquàm unicum objectum præcepti. Sed probabiliùs affirmant *P. Concina p.* 289 *n.* 3. *Sanch. de Matr. lib.* 2 *D.* 24 *n.* 23. *et Salm. l. cit. cum Bon. etc.* Ratio, quià præceptum obligat statim ac tempus obligationis advenerit; proùt qui perveniens ad locum, ubi tenetur ad jejunium, obligatur jejunare, statim ac eò pervenerit. 1035

1036 6. Excusantur Senes; Sed de his dubitatur 1. an sexagenarii indistinctè sint ab obligatione jejunii immunes? Communiter DD. docent, sexagenarios excusari in dubio de validitate virium, nisi oppositum constet, ità *Bonac. p. ult. n. 4. Less. n. 41. Laym. n. 2. Sanch. dub. 4. n. 7. Abelly n. 2. Sporer n. 50. cum Nav. Tol. etc.* Ratio, quià in istis præsumptio in dubio stat pro imbecillitate virium, ut à jejunio excusari censeantur. Sed dubium fit, an teneatur jejunare, si quis certè robustus inveniatur? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Fill. tract. 27. cap. 6 q. 4 n. 112. Elbel. n. 458. Bon. p. ult. n. 4. cum Valent. Abul. Rodr. Reg. Laym. n. 2. cum Nav. Cajet. Tol. Sa, etc.* Ratio, quià illi, qui in ea ætate vires validas habent, non reputantur ut senes. Hæc quidem est probabilis, sed non minùs probabilis est sententia opposita, quam tenent *Sanch. de Matrim. lib. 7 D. 22 n. 17. Escob. pag. 108 n. 367. Holzmann n. 17. Roncaglia quæst. 4 R. 1.* qui eam tutam vocat. *Viva artic. 6 n. 8. cum Trullench. Molf. etc. Salm. cap. 2 n. 130. cum Villad Leand. etc.* et probabilem putant *Azor. cap. 17 q. 4. Palaus §. 5 n. 6. cum Sa, et Angles, Elbel pag. 166 n. 458. ac Mazzot. to. 1 pag. 428.* Ratio, tum, quià sic fert universalis consuetudo, ut testantur communiùs DD. apud *Roncaglia*, tùm, quià aliàs esset res multis scrupulis obnoxia, examinare, an aliquis sexagenarius sit vel ne sufficienter robustus ad jejunium sustinendum. Sed ratio potior est, quià hujusmodi senes, tàm ob virium imbecillitatem, quàm ob defectum caloris, nequeunt simùl alimentum sufficiens sumere, egentque cibo frequentiori; et licet nonnulli in tali ætate robusti videantur, eorum tamen robur est de facili illusivum et inconstans, cùm negari non possit, in hujusmodi senibus vires deficere et prolabi in interitum, ità ut, si in morbum incidant, difficulter perfectè convalescant, undè *Galenus l. 5 de Sanit. tuenda* sic dixit: *Senibus simili ratione iis, qui ex morbo convalescunt, in victu esse curandum.* Hinc commune adagium prodiit; *Senectus ipsa morbus est.*

Nec obstat dicere cum *Elbel*, quod senes antè sexagesimum annum certè teneantur ad jejunium: undè, cùm dubium accedat, an deindè ob ætatem excusentur, prævalet præceptum: Nam respondetur I. quod, cùm dubitatur, an lex comprehendat aliquem casum, aut subjectum, non obliget; quià tunc prorsùs perinde est, ac si dubitetur, an existat lex vel non pro illo casu, aut subjecto; et ideò prævalet libertas, ut docent *Sanch. Dec. l.* 1 *c.* 10 *n.* 33. *Palaus t.* 1 *tr.* 1 *D.* 3 *p.* 7 *n.* 2 *cum Salas*, *Salm. de Leg. c.* 2 *n.* 110 *et Tamb. Dec. l.* 1 *c.* 3 § 7 *verb. Leges*, *n.* 1. An verò sexagenarii comprehendantur à lege, vel non, est quidem dubium; imò valdè probabiliter negatur, ut ostendimus; undè hoc casu, non lex, sed libertas prævalet. Respondetur 2. quod, etiàmsi eo casu possessio staret pro lege, sexagenarii nec etiàm tenerentur ad jejunium; quià, cùm senes ad eam ætatem perveniunt, duabus ipsi obligationibus obstringuntur, unâ servandi præceptum Ecclesiæ, alterâ tuendi valetudinem; undè sicùt in dubio prudens timor gravis incommodi excusat à recitatione Officii, ut communiter dicunt *Holzmann. t.* 1 *pag.* 451 *n.* 486. *Viva de* 1. *Præc. q.* 3 *art.* 6 *n.* 3. *Salm. de Hor. Canon. c.* 3 *n.* 36, *cum Sanch. Pelliz. Trull. et aliis*, ac ipse *Elbel t.* 2 *p.* 556 *n.* 443 ità excusat etiàm sexagenarios à præcepto jejunii; præceptum enim naturale servandi sanitatem præponderat præcepto ecclesiastico jejunii, cùm in talibus senibus adhùc robustis, ut ait *Palaus n.* 8 semper adsit periculum moraliter certum gravis nocumenti, aut diminutionis virium, quæ semel amissæ, numquàm recuperantur.

An autem annus sexagesimus debeat esse completus, ad excusandum? Affirmant *Sporer et Elbel ll. cc.* Sed alii dicunt sufficere, ut sit inchoatus, *Viva art.* 6 *n.* 8. *Mazz. t.* 1 *pag.* 428. *Diana p.* 6 *tr.* 14 *R.* 83 *cum Naldo*; et probabile putat *Pal.* § 5 *n.* 6 *cum Sa*, *Angles*, *et Llamas*. Ratio, quià communiter dicitur sexagenarius, qui annum sexagesimum inchoavit.

Dubitatur 2. An excusentur à jejunio fœminæ quin- 1037
quagenariæ? Prima sententia affirmat, quam tenent

Escobar p. 109 *n.* 372. *Renzius p.* 593 *quæst.* 4 *et Narbona*, *Machad. ac Pelliz. ap. Diana p.* 9 *tr.* 7 *R.* 73 et hanc approbat etiàm *Sanchez*, qui, licet *in Tract. de Matr.* in dubium eam revocaverit, in Opusculo tamen Consiliorum *dub.* 4 *n.* 5 *cum Cajet. et aliis* eam absolutè docet ; et probabilem putant *Viva art.* 6 *n.* 8 *et Mazzot. tom.* 1 *p.* 428. Ratio istorum, quià in fœminis antecedit senectus, ità ut quinquagenariæ nequeant ampliùs generare. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Laym. c.* 3 : *Salm c.* 2 *n.* 131. *Tamb.* §. 7 *n.* 5. *Croix num.* 1318. *Holzmann. p.* 336 *n.* 17. *Elbel p.* 187 *n.* 507. *Anacl. p.* 393 *n.* 64. negat quinquagenarias excusari, nisi adsit specialis circumstantia infirmitatis, vel debilitatis ; quià experientiâ constat, quod fœminæ sinè detrimento valetudinis faciliùs jejunent ; cùm ipsæ minori indigeant cibo. Primam sententiam non audeo improbare, sed neque audeo probabilem dicere, dum video illam à *Laym. Tamb. Elbel*, *et la-Croix* cum aliis omninò rejici, et *Dianam* dubitare de sua probabilitate.

1038 Dubitatur 3. An, qui voverit jejunare, puta semel in hebdomada, *toto vitæ suæ tempore*, teneatur ad jejunium in ætate sexagenaria ? *Prima* sententia, quam tenent *Sanchez. Dec. l.* 4 c. 11 *n.* 54. *Bon. p. ult. n.* 4. *Renzius tom.* 2 *pag.* 594 *q.* 6. *Palaus* §. 5 *n.* 8. *Escob. l.* 94 *n.* 379 *et Tamb.* §. 7 *n.* 9. *cum Fag. ac Diana*, negat, nisi quis expressè voluerit se obligare ad jejunandum post sexagesimum annum. Ratio istorum, quià votum, cum sit lex particularis, non obligat nisi ad instar legis Ecclesiasticæ. *Secunda* tamen verior sententia, quam tenent *Laym. n.* 3. *Spor n.* 51. *Anacl. n.* 78. *Holz. n.* 26. *Elbel. n.* 528. *et Ronc. cap.* 2 *q.* 4 *R.* 1. affirmat, eum tenêri, nisi adveniat specialis ratio debilitatis. Ratio, quià votum, quàmvis obliget ad instar præcepti Ecclesiastici quòad modum, non tamen quòad personas; undè sicut adolescens antè 21. annum potest se obligare ad jejunandum, ità et senes post annum sexagesimum; et satis præsumitur ad id voluisse se obstringere, qui vovit jejunium *usquè ad mortem* sivè *toto vitæ suæ*

tempore. secùs autem dicendum cum *Anacl. et Elbel*, si quis voveat sine tali expressione, et non advertat ad ætatem sexagenariam; tunc enim non tenetur, quià eo casu vel censetur se obligâsse adinstar præcepti ecclesiastici, juxtà primam sententiam: vel quià tunc supervenit notabilis mutatio, ad quam, si advertisset, non intendisset se obligare, juxtà dicta *n.* 226.

Dubit. 4. An Religiosi sexagenarii excusentur à jeju- 1039
niis Regulæ? Affirmant *Sporer p.* 287 *n.* 51. *Holzm. p.* 340 *n.* 26. *Tamb. de Jure Abb. D.* 12 *q.* 5 *n.* 7. item *Rodr. Pasqualig. et Sanctius ap. Salm. c.* 2 *n.* 132. Quià pariter dicunt præceptum Regulæ obligare adinstar præcepti ecclesiastici. Sed negant *Azor. qu.* 3. *Elbel pag.* 167 *n.* 480. *Roncaglia q.* 4 *R.* 1. *et Salm. c.* 2 *n.* 132. *cum Bordon. etc.* Ergò distinguendum puto, et dico, eos non excusari, si in Regula, quam Religiosi profitentur, expressè promittatur observantia *usquè ad mortem*. Secùs, si promissio fit sine illa clausula *usquè ad mortem*, juxtà, id quod diximus in præcedenti dubio. Et hujus sententiæ videntur quidem esse *Salmanticenses*, cum asserant, in sua Regula (secundùm quam loquuntur) observantiam *usquè ad mortem* promitti.

Dubitatur 5. An jejunium subrogatum voto Castita- 1040
tis obliget voventem post 60. annum? Negat *Tamb.* §. 7. *ex n.* 10. *cum aliis*, quià in illa ætate, ut ait, ipsa senectus, utpotè magnis infirmitatibus obnoxia, æquivalens est morbo à jejunio excusanti. Affirmat verò *La-Croix n.* 1320. dicens, quod, sicut senes tenerentur in ea ætate ad Castitatem; sic teneantur ad jejunium illius vice impositum. Sed hæc ratio non convincit, nam nimis probat: probaret enim, quod, si vovens gravi laboraret morbo, adhùc teneretur ad jejunium. Quapropter, cum senectus morbo æquiparetur, ejusdemque ærumnis subjiciatur, non omninò improbabilis videtur prima sententia; Sed cum res sit valdè dubia, putarem hunc tenêri ad impetrandam dispensationem, pro qua ætas illa est quidem sufficiens causa.

III. Causa est *Labor*. Ante omnia hic est advertenda 1041

Propos. 30. damnata ab Alex VII. quæ dicebat : *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii ; nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio*. Meritò Pontifex præfatam Propositionem damnavit, quià secundùm eam omnes laborantes, sivè ob officium, sivè ob recreationem, sivè labor esset compatibilis, sivè non cum jejunio, essent excusati, quod falsum est. Ideò igitùr fuit illa proscripta, quià nimis generaliter loquebatur. Cæterùm omnes artes, quæ exercêri non possunt, nisi cum ingenti corporis agitatione, à jejunio excusant, eò quod in eis multi spiritus consumuntur. Hujusmodi artes laboriosas exercêre, et à jejunio excusari, ex communi sententia dicuntur Fossores, Agricolæ, Lapidicinæ, Figuli, Textores, Lanarii, Fullones, Bajuli, Aurigæ, Nautæ remigantes, Fabri lignarii, ferrarii et murarii ; ità communiter *Salm. c.* 2 *n.* 136. *Concina pag.* 320 *n.* 2. *Elbel n.* 508. *et alii.* Iis meritò adduntur Cursores cum *Sanchez dub.* 10 *n.* 6. *Wigan. n.* 92. *Ronc. c.* 2. *Reg. in prax.* 2, *Spor. n.* 58. Sutores, qui calceos conficiunt, non verò qui coria scindunt, *Sanch. d. dub.* 10 *n.* 7. *Salm. n.* 136. *Elbel n.* 508. *Az. q.* 8. *Pal. n.* 10. *Wigandt n.* 92. *et Sporer n.* 58. Item Furnarii, *Salm n.* 136. *Holzm. n.* 15. *Palaus n.* 8. Pistores, *Azor. q.* 8. *Elbel n.* 508. *Pal. n.* 8. *Holzmann n.* 15. Coqui, plures dapes et multis personis præparantes, si ferè per diem laborent, ut *Salm. ll. cc. Roncaglia Reg.* 2. *in prax. et Tamb n.* 27. Secùs, si pauca fercula parent, vel tantùm præsideant inferioribus ministris. Typographi prælum versantes, non verò typos componentes, *Concina pag.* 322. *n.* 7. *Salm. n.* 136. *Holzm. n.* 5. *Elbel n.* 508. Famuli, qui vehementer totà die incumbunt majoribus laboribus, ut *Laym. n.* 3 *et Sporer n.* 58. non verò Ancillæ lanam aut linum nentes, aut similia levia servitia domûs exhibentes, ut *Tamb.* §. 7 *n.* 25. Secantes lapides, percursantes urbem ad vendendas merces, *Croix n.* 1330. ornantes Templa scalas circumferendo, *Tamb.* §. 7 *n.* 30, qui autem benè advertit, omnes hos laborantes

non excusari à jejunio, si laborent saltem per majorem diei partem; non verò si per duas vel tres horas.

Barbitonsores communiter non excusantur, ut docent *Less. c. 2 n. 43. Laym. c. 3 n. 3 et Salm. cap. 2 n. 39 etc. cum communi.* Excipe, nisi aliquis artem suam sine refectione exercêre non valeret propter laboris molestiam, vel propter complexionis debilitatem, ut dicunt *Palaus. p. 2 § 5 n. 10. Sanch. c. 1 dub. 7 n. 8. Mazzotta tom. 1 p. 429. Concina p. 321 n. 6 et Led. Fag. ac Leand. ap. Salm. l. c. ex Less. d. n. 43.* Item *Palaus n. 10 et Led. Angles ap Sanch. dub 6 n. 7* excusant etiàm Sartores; sed hoc non admittendum, nisi ipsi peculiari debilitate laborent, ut ait *Concina p. 371 n. 6* vel nisi aliquandò deberent extraordinario labore etiàm per magnam noctis partem suere, ut evenire posset, si aliqua festivitas immineret, et non possent necessarias vestes conficere, ut dicunt *Ronc. Reg. in prax. 2 et Salm n.* 139. Pictores, et Scribæ, sivè Notarii non excusantur, ut veriùs docent *Salm. n. 140. Tamb. n. 25. Viva art. 6 n. 4 et Elbel n.* 508 *cum communi*, ut asserit (contrà *Henr. Machad. Leand. et Pasq. ap. Salm. ibid.*) nisi labor sit talis, ut non posset exercêri cum jejunio, sine magna difficultate. Nequè Horologiarii, ut ait idem *Elbel;* Sed excipe eos, qui magna horologia conficiunt, ad quæ construenda magnis viribus opus est.

Alii absolutè excusant Molitores, Argentarios, et Sculptores; At *Concina p. 326 n. 6* hos non excusat, nisi ob debilitatem personæ. Sed meliùs puto dicendum, in his attendi debêre qualitatem laboris, an sit gravis, et cum jejunio incompatibilis: Regula enim communiter recepta est cum *Lessio n. 43* quòd, qui sine magno incommodo nequit aliquam artem, etsi per se non laboriosam, exercêre, vel propter debilitatem personæ, vel propter aliam peculiarem circumstantiam, is non teneatur ad jejunium.

Hìc quæritur 1. An Artifices divites, qui ex officio exercent artes laboriosas, peccent, si die jejunii laborem assumant; *Prima* sententia probabilis affir- 1042

mat, quam tenent *S. Antonin.* 2 *p. tit.* 6 *cap.* 11 § 8 *Concina p.* 319 *n.* 1 cum *Fabr. Durando*, *et Armill.* Et hanc clarè tenent etiàm *S. Thomas* 2. 2. *q.* 147 *art.* 4 *ad* 3 ubi sic ait: *Si..... operis labor commodè differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, et exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ; non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Verùm *secunda* communis sententia, quam tenent *Sylvest. v. Jejunium n.* 4. *Nav. c.* 21 *n.* 16 *Salm. n.* 134 *Viva in prop.* 39. *Alex. VII Less. n.* 42. *Ronc. c.* 2. *Reg. in prax.* 2 *Elbel n.* 518. *Sanch. dub.* 7 *n.* 4 *cum Tol. Led. Met.* et alii innumeri, dicit hos non peccare, quàmvis non indigeant pro sui vel suorum sustentatione. Probatur 1. ex Decreto, sivè Oraculo vivæ vocis prolato ab Eugenio IV anni 1440. ut testantur omnes AA. citati, utque habetur in *Compend. Privilegiorum Fratr. Minor. verb. Jejunium n.* 2. In illo enim sic fertur Pontifex declarâsse: *Artifices laboriosas artes exercitantes, et rustici, sivè divites sint, sivè pauperes, non tenentur jejunare sub præcepto peccati mortalis. Et quod absolvi possunt, et induci ad eleëmosynas, et alia bona opera facienda.* Alicui hujusmodi Declaratio visa est apocrypha, dicenti 1. Inepta vidêri verba illa, *sub præcepto peccati mortalis*; ergòne declarat Pontifex tenêri sub veniali? et cur? Sed respondetur, quià facilè hujusmodi divites possunt venialiter peccare, assumendo laborem propter cupiditatem lucri, juxtà dicta *n.* 885. Et ob hanc causam rationabiliter monet Pontifex eós inducendos esse ad alia bona opera facienda. 2. Inepta etiàm vidêri alia verba illa, *et quod absolvi possunt*: Si non peccant, à qua culpa absolvi debent? Sed hoc clarè intelligitur; eò quod fortè ii, tamquàm indispositi, à Confessariis dimittebantur, proptereà Eugenius declaravit benè eos absolvi posse, non quidèm à transgressione jejunii, sed ab aliis peccatis confessis. Cæterùm, usquedum mihi non constabit falsitas hujus declarationis, numquàm audebo eam apocrypham dicere, póstquàm tot classici Authores communiter pro vera illam habeant, et super

ea suam sententiam fundent. Ratio autem hujus sententiæ mihi videtur esse, quià valdè interest Reipublicæ, ne causâ jejunii Operarii intermittant exercêre artes, quibus ex suo officio incumbunt; si enim diebus jejunii tantùm pauperes laborare possent sine jejunii obligatione, plures, quibus non est opus actualiter laborare ad se sustentandum, laborem intermitterent, quod certè verteret in notabile Reipublicæ detrimentum.

1043 Quæritur 2. An Artifices, qui laborando sine gravi incommodo jejunare valent, teneantur ad jejunium. *Prima* sententia negat, quam tenet *Tamb.* §. 7 *n.* 18 *et Leand. et Pasqual. ap. Concina p.* 320 *n.* 3. Ratio, tum quià consuetudo communiter à jejunio eximit omnes, qui laboriosas artes exercent; leges autem non respiciunt, quod rarò, et per accidens evenit; sed quod communiter, et per se contingit; tum quià ab Eugenio IV. in præfata Declaratione omnes hi fuêrunt dispensati. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Bonacin. p. ult. n.* 8. *Concin. l. c. Viva in prop.* 30 *damn. ab Alex. VII Regin. l.* 4 *c.* 16 *n.* 216 affirmat, eos teneri, modò tamen sit manifestum, quòd ipsi jejunando grave non subeant incommodum; cùm ex una parte lex universè obliget omnes, qui valent cum levi incommodo jejunare: et ex altera satis non constet, Eugenium voluissè cum eis dispensare. Secùs verò dicendum, si dubium sit, an jejunando grave perferant incommodum; quià ex communiter contingentibus in dubio præsumitur jejunium non esse compatibile cum artibus laboriosis. Hæc secunda sententia, speculativè loquendo, videtur probabilior; sed in praxi vix reperietur unus, qui ex hujusmodi labore non graviter relaxetur.

1044 Quæritur 3. An excusentur à jejunio exercentes artes laboriosas his diebus, quibus vacant à labore? Commune est inter DD. quòd ii, qui uno vel altero die non laborant, non teneantur jejunare. Ità *Sanch.* *dub.* 7 *n.* 10. *Bon. p. ult. n.* 8. *Azor. c.* 17 *q.* 8. *Ronc. c.* 2 *Reg. in prax.* 2. *Elb. p.* 189 *n.* 518. *Tam.* §. 7 *n.* 24. *Croix n.* 1333

cum Mendo, *et Diana*. Ratio, quià, primo die excusantur, ad reficiendam lassitudinem propter laborem assumptum die præcedenti: altero, ad servandas vires propter labores in subsequenti die assumendos. Sed quid, si illis duobus diebus posset aliquis sine gravi incommodo jejunare? *Bonac. l. c. Led. et Med. apud Viva in d. prop.* 30 *Alex VII n.* 9 affirmant, eos tenêri, nisi experti jam fuerint ex præcedenti labore se laxatos manêre, vel minùs aptos reddi ad laborem pro die sequenti. E contrario *Elbel p.* 189 *n.* 518. *Sanch. dub.* 7 *n.* 10 *cum Victoria, etc. Diana p.* 1 *tr.* 9 *R.* 9 *cum Fag. et Hurtado* absolutè eos excusant, quià ipse labor lassitudinem refert. At ego sentio cum *Viva l. c.* pariter distinguendum, ut in præcedenti quæstione, nempè, quòd si manifestè ipsi grave incommodum ex jejunio non sustinerent, tenerentur jejunare; Secùs si non manifestè; in dubio enim excusantur, quià ex communiter contingentibus præsumptio stat pro necessitate alimenti, ut vel reficiantur à labore exercito, vel idonei reddantur ad laborem exercendum.

1045 Quæritur 4. An, qui laborem assumit, ut eximatur à jejunio, excusetur à culpa? Non videtur dubitandum, quin hic, postquàm graviter est defatigatus, etiàm malo fine, et etiàmsi præviderit defatigationem illam fore incompossibilem cum jejunio, ad illud non teneatur, ut communissimè docent *Laym. l.* 4. *tr.* 8 *c.* 3 *n.* 5. *P. Concina tom.* 5 *pag.* 308 *n.* 2. *Sporer n.* 61. *cum Med. ac Diana*, *et Sylvest. Palud. Sanch. Pal. Fill. et Pasquàl.* (qui asserit communem esse sententiam) *apud Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1334. Ratio, quià jam ille est factus moraliter impotens ad jejunandum. An autem iste, apponendo impedimentum, peccet contrà jejunii præceptum? Negat *Salm. de Leg. c.* 2 *n.* 164. *cum Pasq. Sanctio, et Recaful. ap. Croix l. c.* Ratio, ut dicunt, quià tunc ille utitur jure suo, quo potest se extrahere ab obligatione legis, sicùt se eximit ab obligatione jejunii, qui egreditur è sua Patria, ubi aderat obligatio jejunandi, ut alium locum adeat, in quo tale præceptum non adest. Sed omninò affirmandum

cum sententia communi, quam tenent *Sanch. Cons. l.* 5. *cap.* 1. *dub.* 7 *n.* 13. *Azor. tom.* 1 *l.* 7 *c.* 17 *n.* 9. *P. Concina tom.* 5 *p.* 140 *n.* 2. *Mazzotta tom* 1 *p.* 126. *et Diana p.* 3 *tr.* 14 *R.* 11. qui ait ab hac sententia non recedendum, quidquid priùs alibi dixerit: item *Viva q.* 10. *art.* 6 *n.* 7. *et Croix l. c.* qui dicunt, contrariam sententiam communiter rejici. Ratio, quià, licet is non peccet contra præceptum jejunii, omittendo jejunium post defatigationem, peccat tamen, quià operatur in fraudem præcepti; omnis enim lex obligat, ne quid fiat datâ operâ, ut lex eludatur, ex *D. Thom.* vide *num. seq.*

Quæritur 5. An peccent contra legem jejunii, qui sinè justa causa laborem assumunt, quàmvis non in fraudem præcepti? *Negant Roncaglia tr.* 9 *c.* 2. *Reg.* 1. *Bonac. Led. Med. Leand. Pasqual. et alii ap. Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 1334. Sed oppositum paritér omninò tenendum, ut censent *Laym. l.* 4 *tr.* 8 *c.* 3 *n.* 5. *Sanch. Cons. l.* 5 *c.* 1. *dub.* 8 *n.* 2. *Palaus tr.* 30 *D.* 3 *p.* 2 §. 5 *n.* 10. *cum Nav. cajet. Tol. Abul. Fill. etc. communiter*, item *Croix, l. c. cum Sanch. Diana, ac aliis*; Et hanc clarè docet *S. Th.* 1. 2 *q.* 71 *art.* 5. ubi loquens de eo, qui *occupat se talibus, quibus ab eundo ad Ecclesiam impeditur*, (nempè ad Sacrum audiendum), damnat de peccato omissionis; et rationem adducit: *Qui enim vult aliquid, cum quo aliud simùl esse non potest, ex consequenti vult illo carêre.* Nec obstat dicere, quod, si quis obligatus ad Sacrum audiendum, aliò pergat, ubi non adest tale præceptum, eo fine, ut eximatur, vel prævidens, se sic eximi ab obligatione Missæ, non peccat. Nam benè respondet *Mazzotta l. c.* quòd hic talis, aliò eundo, omninò eximatur à debito Sacri audiendi; sed qui opus assumit ad se liberandum, vel prævidens, se liberatum iri à jejunio, adhùc remanet ad illud obligatus, licet posteà propter laborem assumptum à jejunio excusetur. Notat autem *Sanch. Cons. l.* 5. *cap.* 1 *dub.* 7 *n.* 16. *cum Victor. et aliis*, quòd, si quis non ad recreationem, sed ad finem utilem, licet non necessarium, assumit laborem, non peccet contrà præceptum jejunii, si

posteà non jejunet. Et idem ait *n.* 17. de itinerante ex aliqua causa honesta, etsi non necessariâ, puta ad visendos propinquos, vel Patriam, ad venandum, ad ludendum pilâ; tunc enim semel, vel iterùm excusat. Sed his non universè acquiesco; præsertim, si solâ delectationis causâ, iter, sivè alius labor suscipiatur, ut benè ajunt *Abelly p.* 412 *n.* 3. *et Sporer n.* 61. Cæterùm probabiliter *Elbel p.* 191 *n.* 526. *Sporer n.* 60. *cum Laym. et Sanch. dub.* 7 *n.* 2 *cum Caj. Nav. Angles*, et aliis communiter, excusant à culpa eos, qui, licet ex proprio officio non laborent, tamen laborem aliquem magnum assumunt ob rarum lucrum, sicùt probabiliter non peccant, qui ob hujusmodi causam laborant die festivo, ut ait idem *Sanchez*, utque diximus *de* 3. *Præcep. n.* 301. *et n.* 332. *cum aliis.*

1047 Ratione pariter laboris excusantur à jejunio iter facientes pedestres per majorem diei partem, ut probabiliter docent *Sanch. dub.* 10 *n.* 2. *Less. c.* 2 *n.* 43. *Holzmann. p.* 335 *n.* 15. *Pal.* §. 5 *num.* 10. *et* alii communiter. Sicque pariter excusantur Muliones, et Agasones pedestres, mulas, aut asinos ducentes, ut *Salm. cap.* 3 *num.* 137. *cum Sanch. Pal. Tol. Laym. etc.* Hoc tamen intelligitur 1 nisi persona, completo itinere, et aliâ refectione non sumptâ in notabili quantitate, jam posteà satis se reficiat, tunc enim nequit secundam comestionem facere, nisi die sequenti iter prosequi deberet. Intelligitur 2 nisi iter commodè differri possit, ut docet *D. Th.* 2. 2 *q.* 147 *art.* 4 *ad* 3. dicens: *si peregrinatio.... commodè differri possit.... non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Et eum sequuntur *Less. n.* 43. *et Laym. n.* 3. *cum Sylvest, Tol. et Medin.* Quandò autem, incepto itinere, jejunii dies intercurrit, non tenetur itinerans ab illo desistere, ut jejunet, uti docent *Sanch. dub.* 11 *n.* 5 *cum Abul. Laym. c.* 3 *n.* 5. *et Sporer n.* 66 *cum aliis communiter.*

Sed dubitatur 1. Quale iter, communiter loquendo, sufficiat ad excusandum? *Pasqualigus apud Croix*

n. 1344. dicit, satis esse iter septem milliarium, id est duarum leucarum, et mediæ (leuca enim importat hîc spatium milliarium, sivè unam horam itineris). Sed hæc opinio ab aliis non recipitur, qui probabiliter dicunt, requiri ad excusandum saltèm iter quatuor vel quinque leucarum, ut *Salm. n.* 145. *Pal.* §. 5 *n.* 10. *Viva art.* 6 *n.* 4. *cum Trull. et Diana*; quàmvis *La Croix cum Bonac. Fill. etc.* requirat iter ad minùs quinque leucarum, id est 15 milliarium. Si tamen via esset tàm ardua, aut tempus tàm asperum, aut si itinerans esset adeò debilis, vel itineri non assuetus, ut non posset jejunare sine magna difficultate; ob has causas aliquandò posset eum excusare à jejunio iter etiàm sex milliarium, vel minùs; ità *Sanch. dub.* 10 *n.* 3. *Salm. n.* 137. *Roncag. Reg.* 2. *in prax. et Croix l. c.* Sic pariter *Tamb.* §. 7 *n.* 25 *in fine* rectè excusat famulos pedestres comitantes Dominum, qui per totum diem equitaret per Urbem. Et sic adhùc probabiliter quidam doctus excusabat famulos, qui jugiter per diem inserviunt, ambulantes ad emendum, ad comitandum, ad litteras ferendas, et similia.

Dubitatur 2, an iter facientes equis, vel rhedis, excusentur à jejunio? Damnata quidem fuit prop. 31 ab Alex. VII. quæ dicebat: *Excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiàmsi iter necessarium non sit, et etiàmsi iter unius diei conficiant.* Sed communiter DD. excusant eos, qui sic itinerantur per plures dies, ut *Salm. n.* 138. *Sanch. dub.* 10 *n.* 5. *Ronc. c.* 2 *Reg.* 2 *in prax. Laym. n.* 3. *et Viva art.* 6 *n.* 4. *cum Trull.* (*Viva* tamen, et *Laym.* requirunt, ut tale iter sit saltèm per octo dies; sed hoc videtur nimis rigorosum). Benè autem advertit *Viva*, quod hujusmodi itinerantes non excusentur, si constet eos sine magno incommodo posse jejunare. Prætereà, rectè dicunt *Croix*, *Ronc. ll. cc. et Salm. n.* 137 *et* 138. *cum Sanch. Azor. Tol. Trull. etc.* posse aliquandò excusare iter etiàm unius diei, si agendum esset cum magna defatigatione, ut evenit Cursoribus; vel si equitans sit debilis,

aut tempus sit asperum, vel iter arduum, aut extraordinarium: Iter autem octo, vel decem leucarum putant non esse extarordinarium *Salm. cum Sanch. Tol. Trull. Lastra*, *Corella*, *etc.* contrà *Machad. Dianam*, *Leand. etc. ib.* Meritò autem hic notat *Viva d. art.* 6 *n.* 11. *cum Sanck. dub.* 32. quòd itinerantes, si non habeant cibos quadragesimales sufficientes, quibus sustententur, potiùs debeant refici lacticiniis, adhùc in Quadragesima, et servare jejunium, quàm aliis legalibus cibis levioribus vesci et jejunium frangere, quià observantia jejunii præstat abstinentiæ à lacticiniis.

1048 IV. Causa excusans est *Pietas*. Communiter docent DD. propter hujusmodi causam pietatis posse hominem jejunium omittere, scilicet ob peragendam aliam, piam charitatis aut religionis operam, quæ sit majoris boni, quàm jejunium. Ità *Salm. c.* 2 *n.* 142. *cum aliis passim*, ex *D. Th.* 2. 2 *q.* 147. *a.* 4 *ad* 3 ubi sic ait: *Si autem immineat necessitas statim peregrinandi, et magnas diætas faciendi, vel etiàm multum laborandi, vel propter conservationem vitæ corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, et simùl cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum; quià non videtur fuisse intentio Ecclesiæ statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, et magis necessarias causas.* Subdit tamen S. Doctor: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem; nisi fortè ubi est ità consuetum; quià ex hoc ipso, quod Prælati dissimulant, videntur annuere.* Sed facile *S. Thomas* dispensationem hanc potiùs requirit ad majorem cautelam, vel de convenientia, non verò de necessitate, cum mox priùs jam dixerat ut suprà, *propter hujusmodi causas Pietatis non obligatur homo ad jejunandum.*

Sed dubium fit, an hujusmodi opera à jejunio excusantia possint suscipi spontè, et non ex officio, vel obedientiâ? Negant *Sylvest. Navar. Cajet. et alii ap Salm. n.* 142. Sed probabiliùs affirmant *Sanch. dub.* 17 *n.* 2. *et Salm. loc. c. cum Arm. Gabr. Palac. et Villal.* Idque expressè docet *D. Th. in* 4 *dist.* 15 *q.*

3 *art.* 1 *q.* 2 *ad* 3 ubi dicit: *Si enim sit tanta abstinentia, quòd homo ab operibus utilioribus impediatur, quàmvis ad ea de necessitate non teneatur, indiscretum est jejunium, etsi non sit illicitum.* Modò, subintelligitur, (ut infrà, explicabimus) opera illa ex justa causa assumantur, et differri non possint.

Hinc 1. Excusantur, qui pluribus infirmis cum magno labore inserviunt in Hospitalibus, aut Monasteriis, ut dicunt *Palaus* §. 4 *n.* 11. *Bon. p. ult. n.* 13. *et Salm. c.* 2 *num.* 143. *cum Led. etc.* 1049

2. Excusantur peregrinantes ad loca sacra, modò I. ipsi vero zelo peregrinationem suscipiant, in magnum Dei honorem, aut magnam ædificationem communem, nempè si sint personæ gravis Authoritatis, ut ait *Caj. apud Laym. n.* 5. vel si peregrinatio vertat in magnam ipsius peregrini spiritualem utilitatem, ut dicunt *Sanch. dub.* 11 *n.* 5. *Holzmann p.* 336 *n.* 16 *et Salm. tr.* 23 *c.* 2 *n.* 144. *cum Sylvest. Abul. Pal. Vill. etc contrà Ledesm. Palac. et Met. ap Sanch. loc. cit.* qui excusant à jejunio etiàm eos, qui simplicis devotionis causâ peregrinationem suscipiunt: Sed hæc opinio non videtur satis tuta, simulac ipsi commodè peregrinationem differre possint, ut docet *D. Th. eod. loco suprà cit. art.* 4 *ad* 3 ubi ait: *Si peregrinatio, et operis labor..... commodè differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis... vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Et sic alii communiter, ut *Less. c.* 2 *n.* 44. *Laym. d. n.* 5. *Holzm. et Salm. ll. cc.* Quandò verò peregrinatio jam suscepta fuit, et interim dies jejunii occurrit, non est obligatio intermittendi eam, ut jejunium servetur, prout communiter inquiunt *Sanch. et Salm. ll. cc. cum Abul. Spor. n.* 66. *et Laym. d. n.* 5 qui ait, id ut certum tenendum.

3 Excusantur Concionatores, qui prædicant quotidiè, sivè frequenter in Quadragesima, ut ex communi sententia dicunt *P. Wigandt Ex* 4 *n.* 92. *Tolet. l.* 6 *et Salm. c.* 2 *n.* 149. *cum Nav. Cajet. Tolet Trull. etc.* quià actio concionandi est valdè laboriosa,

tum propter studium ad id necessarium, tum propter corporis agitationem. Et hoc maximè locum habebit pro Missionariis, qui diebus Missionis cum vehementi agitatione concionantur. Cæterùm decet quidem Concionatores omnes, qui non solùm verbo, sed etiàm exemplo debent prædicare, ut, quantum fieri possit, ad ædificationem Populorum jejunia satagant observare, ut faciunt qui perfectionis amantiores sunt. An verò excusentur, qui tantùm ter, vel quater in hebdomada Conciones habent? Affirmant absolutè *Sanch. dub.* 13 *n.* 6. *Roncag. c.* 2. *Reg. prax.* 3 *Tamb.* §. 7 *n.* 26. *et Henr. Trull. ac Pasqu. ap. Salm. n.* 149. Idem sentiunt *Busemb ut suprà*, *Elbel p.* 169 *n.* 464. *et Viva art.* 6 *n.* 4. Modò tamen, ut isti dicunt, cum magno fervore concionentur. Sed meliùs ajunt *Holzm. p.* 335. *n.* 15. *et Salm. l. c.* in hoc standum esse judicio prudentum, nempè si Concionatores isti ob corporis agitationem, et applicationem mentis ità debiles evadant, ut nequeant jejunium perferre, tunc possunt excusari. Et hoc valet, etiàmsi ipsi concionentur causâ lucri, ut dicunt *Sporer n.* 63. *Tamb. n.* 26. *Sanch. dub.* 13 *n.* 3. *cum Nav. et Angles*, contrà *Cajet. Led. et Arm.*) *et Salm. d. n.* 149. *Less. Bonac. etc.* Ratio, quià hujusmodi lucrum, cùm sit justum stipendium talis laboris, licitè intenditur; et aliundè ex tali intentione non impeditur utilitas audientium.

4. Excusantur Cantores, sivè Musici, qui jejunium observando vocem amitterent, nec possent suum Officium exercêre, ut dicunt *Anacl. n.* 65. *Spor. n.* 63. *Elbel. n.* 511 *et Less. n.* 44 *cum Sylvest. Nav. et Tamb.*

5. Excusantur Lectores Scientiarum, qui magno studio et labore indigerent; non verò qui dictant lectiones jam priùs ordinatas, et sæpius repetitas; ità communiter *Roncag. c.* 2. *Reg. prax.* 3. *Elbel n.* 464. *et Salm. c.* 2 *n.* 147. *cum Less. Nav. Caj. Tol. Azor etc.* Asserunt *Salm.* contrarium sentire *Sanch. dub.* 13 *n.* 7. Sed non benè; nam hic Auctor ibi non loquitur de Lectoribus, sed de Scholasticis, qui propter studium non possent jejunare, et dicit cum *Angles*, hos

potiùs debêre omittere studium, etiàm per totam Quadragesimam, quàm jejunium; contrà *Azorium q.* 8 *et Pal. n.* 11 qui censent Scholasticos excusari, si per quinque horas utilibus studiis vacent. An autem excusentur à jejunio Lectores Grammaticæ? Negant *Salm. n.* 148. Sed affirmat *Sanch. n.* 7 si in die quatuor legant lectiones: sivè, si doceant per quinque horas, ut ait *Azor.*; *Pal.* autem, et alii *ap. Croix n.* 1346. dicunt, Magistros Grammaticæ, qui per quatuor horas docent, non teneri jejunare plusquam tribus diebus in hebdomada.

6. Excusantur Advocati, qui cum jejunio non possent satisfacere suis clientibus, propter studium, quo indigent, ità *Ronc. Reg.* 3. *prax. Holz. n.* 15. *Elbel n.* 464. Idem ajunt *Salm. n.* 140. de Judicibus, qui egent studio ad sententias ferendas. Idem dicunt *Sporer n.* 59. *Holzm. et Elbel ll. cc. cum Bonac.* de Medicis, et Confessariis, qui magno indigent studio, ut suis infirmis, aut pœnitentibus satisfaciant: Hi enim, licet non egeant majori cibo, cum labor sit mentis, opus tamen habent cibo frequentiori, ut in eis reparetur spirituum consummatio.

7. Confessarii causâ Confessionum excipiendarum communiter non excusantur; nisi extraordinarium laborem subeant, nempè, si Confessiones audiant ferè per totum diem (puta per septem, vel octo horas; ità *Palaus n.* 11. *Salm. n.* 150 *et Ronc. c.* 2 *Reg. Prax.* 3. Sed meliùs *Sanch. dub.* 13 *n.* 11 *Sporer n.* 59. *Viva art.* 6 *n.* 4 *et Diana p.* 1 *tr.* 9 *R.* 10 *cum Fagund.* ad eos excusandos, ultrà laborem extraordinarium, requirunt, ut ipsi sint ità debiles, ut cum jejunio non possint satifacere frequentiæ pœnitentium; et idem sentit *Tamb.* §. 7 *n.* 25 ubi insuper notat, quòd prædicti Professores, nempè Lectores, Cantores, Advocati, Medici, et Confessarii, non per se, sed tantùm per accidens à jejunio excusari possint, nimirùm si ratione alicujus gravis circumstantiæ suis officiis jejunando non possint satifacere. Et hoc maximè advertendum in hac materia, nam ubi labor per se excusat, in dubio præsumptio stat pro exemptione jejunii; è conver-

so, ubi labor non per se, sed per accidens, nempè ob aliquam circumstantiam debilitatis personæ, vel gravitatem laboris excusat, in dubio præsumptio stat pro obligatione jejunii.

Hic autem ultimò animadvertenda est quædam doctrina, quam tradunt *Sporer n. 67 et Laym. c.* 3 *n.* 6 *cum Navarr. Sylvest. Cajet et Tol.* quod, si quis non habeat causam absolutè sufficientem, quâ excusetur à jejunio Quadragesimali, et aliqua ratio ipsi probabilis et justa appareat, quâ tantùm bis, vel ter in hebdomada jejunet, non est urgendus ad jejunandum, etiàmsi causa illa non omninò sufficiat, sed relinquendus in sua bona fide; ne ipse fortè deindè omnia jejunia culpabiliter omittat.

1050 An autem peregrinus teneatur ad jejunium, quod servatur in loco ubi reperitur non permanenter, sed per aliquod tempus, aut transeunter; Et quid, si ibi non servetur jejunium, quod servatur in Patria? Vide dicta *l.* 1 *num.* 156. *v. Hic refert.*

LIBER QUARTUS.

DE PRÆCEPTIS PARTICULARIBUS CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

« Cum omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ità
» etiàm alia præcepta, quæ pertinent ad statum, et
» officium uniuscujusque, teneantur scire sub pecca-
» to mortali, ità ut ipsa eorum ignorantia vincibilis,
» licet non sequatur transgressio, sit peccatum mor-
» tale (*Sylv. Sayr. Sanch. Bald. t.* 1 *l.* 1 *d.* 9 *n.* 8 *et* 9.)
» Hinc post præcepta omnibus communia agendum
» de propriis certorum statuum in particulari. »

CAPUT I.

DE STATU RELIGIOSO.

DUBIUM I.

Quæ sit natura Statûs Religiosi?

1 *Quid Status Religiosus? Et qui sint Religiosi?*
2 *An Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum maneat obstrictus votis?* 3. *An teneatur ad observantiam suæ Regulæ?* 4. *An promotus ad Parochiam teneatur ad habitum, et Regulam?*

« Resp. Status Religiosus est fidelium ad divinæ cha-
» ritatis perfectionem tendentium, editis votis perpe-
» tuæ paupertatis, castitatis, et obedientiæ, stabilis
» in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.
» Dico, *ab Ecclesia;* quià, etsi olim Episcopi Reli-
» giones approbare poterant; posteà tamen in Conci-
» lio Lateranensi sub Innocentio Tertio statutum est,

» ne nova Religio inducatur, nisi approbata à Papa.
» Ratio est, quià, cum Religio sit communitas sacra,
» in qua debet esse spiritualis jurisdictio, hæc autem
» à Papa proveniat, decens est, ut talis communitas
» ab eodem approbetur. *Laym. l.* 4 *t.* 5 *c.* 1.

Undè resolvuntur casus.

» 1. Ad essentiam Religionis non requiruntur Vota
» solemnia. Ratio est, quià, qui in Societ. JESU vota
» simplicia edunt, sunt veri Religiosi, uti definivit
» *Gregor. XIII.* in Bulla, *Ascendente Domino. Laym.*
» *l. c. n.* 4.

» 2. Non sunt Religiosi ii Ordines militares, qui
» conjugalem castitatem tantùm vovent: sunt tamen
» verè Religiosi milites S. Joannis, et Teutonici, eo-
» rumque similes, cum tria vota substantialia habeant.
» Similiter ex Fratribus, et sororibus Tertiariis sivè
» Ordinis sancti Francisci, sivè aliorum. Tantùm
» sunt Religiosi, qui in Religione approbatâ, secundùm
» certam Regulam tria vota substantialia emittunt.
» Contrà autem ii non sunt, qui, licet tria ista emit-
» tant, et communiter, vel seorsim habitent, Regu-
» lam tamen à Sede apostolica approbatam non pro-
» fitentur. *Laym. l. c.*

» 3. Religiosi non sunt, qui, edito voto perpetuæ
» paupertatis et castitatis, obedientiam vovêre Confes-
» sario, aut Episcopo. Ratio est, quià tali voto non
» subjiciuntur jurisdictioni spirituali, quæ à Deo,
» medio ejus Vicario, provenire debet. *ibid n.* 7.

» 4. Etsi Papa in votis solemnibus Religionis dis-
» pensare possit, ut quis desinat esse Religiosus: non
» potest tamen dispensare, ut quis manens Religiosus,
» substantialibus votis non teneatur; quià ad essen-
» tiam Religionis spectant. *Laym. l. cit. n.* 8. *ex*
» *Nav. etc.*

» 5. Religiosus, promotus ad Cardinalatum, vel
» Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus
» suæ Religionis, etsi quòad aliquos effectus pauper-

» latis, et obedientiæ exemptus censeatur. Deindè, » etsi jugo Regulæ absolutus sit quòad culpam, et » pœnam, tamen ex obligatione moralis honestatis, » ea servare debet, quæ eum decent, et cum ejus » muneре consistunt. Hinc quòad habitum; sui Or- » dinis colorem deferre debet, etsi quòad figuram » Episcopis sæcularibus se conformare possit, ut » Clemens VIII. concessit apud *Sanch.* 6 *mor. c.* 6. » Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam de- » ponatur, absque degradatione tamen, non tenetur » ad regularem observantiam redire, quià retinet » eminentiam Episcopalem, ob quam ab obedientia » regulari exemptus fuit. *Ibid ex S. Th. Rodr. Sanch. etc.* » Secùs est in Cardinali religioso; qui non est Epis- » copus; hic enim, relicto Cardinalatu, nihil reti- » net ex dignitâte Cardinalitia; ideoque, si Papa ejus » renuntiationem acceptârit, tenetur redire ad obe- » dientiam regularem sui Ordinis. *Pal. de Lug. resp.* » *mor. l.* 5 *d.* 12. »

Quæritur igitùr I. An Religiosus assumptus ad Episcopatum maneat absolutus à votis? (Intellige à votis *obedientiæ*, et *paupertatis*; nam voto castitatis remanet quidem obstrictus ratione Ordinis.) *Prima* sententia affirmat cum *Vasq. Sot. Med. Angles*: et signanter quòad votum paupertatis, tenent *Palac. Tamb. Dian.* et probabile putant *Sanch.*, *Villal. cum Salm. tr.* 15 *de Stat. Rel. c.* 5 *n.* 30 *et* 32. Probantque ex *c. unic.* IV. *Qu.* 1 ubi dicitur: *Monachus, quem canonica electio à jugo Regulæ monasticæ professionis absolvit, et sacra Ordinatio de Monacho Episcopum facit.* Et hoc igitùr dicunt, eum liberari à voto obedientiæ. Sequitur textus: *Velut legitimus hæres paternam sibi hæreditatem posteà jure vendicandi potestatem habet.* Si enim, dicunt, potest ut legitimus hæres sibi vendicare hæreditatem paternam, ergò potest illius verum dominium acquirere, dum vendicare solis dominis competit. Et sic etiàm liberatur à voto paupertatis.

Secunda sententia, quam sequimur, et tenent cum *Bus. Less. d. c.* 40 *n.* 113. *Pal. t.* 3 *tr.* 16 *D.* 4 *p.* 14 *n.* 4

» etiàm in plerisque aliis, ab obedientia Prælati eximatur, et Episcopo subjiciatur. Vid. *Sanch. l.* 6 *Mor. c.* 6 *n.* 36. »

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem Professionis Religiosæ?

5 *Quæ conditiones requirantur ad professionem religiosam? I. Aptitudo voventis. Quid de ætate, et exploratione puellarum suscipientium habitum religiosum?*
6 *II. Requiritur consensus Prælati Ordinis.*
7 *III. Ut professio sit spontanea.*
8 *Quomodo et quando professus possit reclamare de nullitate suæ professionis?*

6 » Resp. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas, seu aptitudo voventis, scilicet ut, juxtà *Trid. sess.* 25 *c.* 15 *de Regularibus*, decimum sextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cum religioso habitu steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse censeatur. *Azor. to.* 1 *l.* 12 *c.* 2 *q.* 6 *et* 7 *Rodr. to.* 2 *c.* 6. »

Quoad moniales, Tridentinum statuit, ne puellæ suscipiant habitum regularem antè 12. annum completum: undè nequeunt anteà suscipere, ut tenet *Alex. Cons. Mon. c.* 2 §. 1. *Qu. X. cum Tamb. Rodr. Naldo* (contrà *Sanch. l.* 4. *Dec. c.* 18 *n.* 33. *Vill. etc.*) et affert Declar. S. C. Exploranda autem est voluntas puellarum antè susceptionem habitûs, et antè professionem ab Episcopo, vel, eo impedito, à Vicario, vel alio deputato. Si utraque exploratio omitteretur, esset culpa gravis, sed valeret professio, ut *de Alex l. c. cum Sanch. Barb.* cum declaratione *S. C. et Salm. de Privil. Tr.* 18. *c.* 3 §. 2 *n.* 14. qui notant, explorationem hanc ex consuetudine fieri, et semel, et tantùm antè

professionem intrà 15. dies. Episcopus autem explorare potest, et debet voluntatem puellarum etiàm in Monasteriis exemptis, ut *Sal. ib.*

» 2. Conditio est consensus, et acceptatio expressa 6
» vel tacita Prælati Ordinis : per hanc enim Religioni
» incorporari debet. * *Error circà substantiam tàm ex
» parte profitentis, quàm admittentis, vitiat professio-
» nem, Salm. c. 4 n. 27.* * Idque ordinariè non tan-
» tùm cum consilio, sed etiàm cum consensu Capi-
» tuli, aut certè majoris, aut principalioris partis,
» secundùm cujuscumque Ordinis statuta. *Nav. Less.
» c. 41 d. 7.*

» 3. Ut professio spontè facta sit, non cogente gra-
» vi metu, qualis esset incarceratio, alimentorum
» subtractio, eò quod in professionem consentire no-
» luerit. Itemque metus reverentialis, non quidem
» se solo, sed accedente precum, blanditiarum, et
» imperii sæpius repetitâ importunitate, aut gravi
» offensione, aut diù continuatâ indignatione consan-
» guineorum, adjunctis etiàm minis de subsidiis ne-
» gandis, si ex Religione egrediatur; hæc enim vel
» singula, vel certè simùl juncta, consideratâ conditione
» hominis rudis, timidi, et metum justum incutere
» possunt, et professionem irritare, ut *Laym.* cum aliis
» *l. 4 tr. 5 c. 5. Less. l. 2 c. 43. dist. 7.* * (*Vide dicenda
» de Matr. l. 7 n. 1055. Professio enim, et Matrimo-
» nium æquiparantur; ac Salm. de statu Rel. c. 4 n. 26.*) *

Undè resolvuntur sequentes Casus.

» 1. Is, qui professionem irritam edidit, ex defec- 7
» tu alicujus conditionis ex jam dictis, nisi eam post-
» modùm tacitè, vel expressè ratificaverit, egredi è
» Religione, et uxorem ducere potest; licet, ob vita-
» tionem scandali, causam egressûs dicere debeat,
» et si ad forum externum causa deveniat, defectum
» professionis; post illud enim non auditur, juxtà
» *Trid. c. 9. Sess. ead.* quià præsumitur eam intereà
» ratificâsse.

» 2. Quòd, si tamen sciret, illam juris præsumptio-
» nem falsam esse, eò quod vel ignorans impedimen-
» tum, vel metu gravi, aliâve justâ causâ impeditus
» reclamare infrà quinquennium non potuerit; vel
« impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut
» saltèm ultrà quinquennium duret, eo elapso potest
» reclamare, debetque audiri in judicio, saltèm ex-
» traordinario, vel in integrum restitui, ut contrà *Bon.*
» *de claus. d.* 4 *q.* 2 *p.* 16. docent *Navar. Sanch. d.* 32
» *n.* 22. *Less. l.* 2 *c.* 41 *d.* 7. *Az. l.* 12 *c.* 4 *qu. ult.*
» *Dian. p.* 3 *t.* 2 *R.* 53. *Barb. in Trid. sess.* 25 *c.* 19
» *n.* 8. ubi plures alios citat: et nisi aliud quid im-
» pediat, fugere potest, ut docet *Laym.* Qui addit, si
» fuga sinè gravi scandalo, vel incommodo tentari
» non posset, monendum à Confessario, ut profes-
» sionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum
» habitum proprium deferat, actusque iis proprios
» exerceat, cum intentione, quod professus talis Or-
» dinis esse velit. Vid. *Auct. cit. et Dian. p.* 8 *t.* 7 *R.*
» 51. ubi ex *Trid. sess.* 25 *c.* 19. probat, Episcopum
» de nullitate professionis sinè interventione Supe-
» rioris regularis sententiam ferre non posse, et, si
» faciet, fore nullam. * (*Ità Salm. c.* 5 *n.* 15. *commu-*
» *niter. Dubius de sua professione nequit reclamare,*
» *Salm. c.* 5 *n.* 8 *cum Pell. et Lez. quià Religio possi-*
» *det sibi subditum: intellige, si dubium superveniat.*
» *Nec creditur reclamanti, nisi probet fide consensisse,*
» *ex c.* 2. *de Regul. Salm. n.* 9.) * »

Hîc addenda, quæ nuper sancita sunt à N. SS. P. Bened. XIV. in sua Bulla, quæ incipit, *Si datam hominibus.* (In suo *Bullar. t.* 2 *n.* 47 *p.* 393.) Ibi statuitur I. omnia, quæ decreta sunt de viris religiosis, comprehendere etiàm fœminas, ubi eadem causa militat. II. Causas nullitatis professionis agnoscendas esse à Prælato regulari tempore motæ litis, et simùl ab Ordinario, pro Monialibus verò non exemptis à solo Ordinario, et pro exemptis simùl ab Ordinario, et à Prælato, cui regimen Monasterii commissum est. III. Non posse Prælatum ejicere professum, nisi cognitâ causâ per ip-

sum et Ordinarium ut suprà, casu quo agnoverit posteà impedimentum, etiàmsi de eo subditum interrogaverit, nullam aliàs professionem fore protestatus, et ille occultaverit. IV. Posse causam nullitatis agi etiàm, elapso quinquennio, si intrà illud professus seriò reclamaverit. V. Cognitionem causæ ad Sedem Apostolicam pertinere, si professio emissa fuerit extrà Novitiatum. VI. Apostatas repelli à judicio, nisi habitum Religionis reassumpserint. VII. Non posse professum prætendere annullationem suæ professionis ratione vis aut metûs illati, si intrà quinquennium non reclamaverit, tametsi allegaret, vim et metum semper durâsse. Concedi tamen huic restitutionem in integrum dandam tantùm per Sedem Apostolicam, prævio processu confecto à suo Prælato, et Ordinario, cum assistentia defensoris professionis, qui debet etiàm Romæ assistere. VIII. Post primam sententiam professus non posse egredi à Religione, sed debere expectare secundam, post appellationem faciendam à defensore.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi suæ professionis.

9 *De obligatione Religiosi tendendi ad perfectionem?*
10 *Quando Religiosus peccet graviter contrà hanc obligationem?*
11 *An peccet graviter, si intendat servare sola mandata obligantia sub gravi?*
12 *An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia?*
13 *An Prælatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum?*

» Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad 9
» progrediendum aliquo modo in via perfectionis.
» Quià ex vi professionis tenetur velle servare suum
» statum, qui est perfectionis, sivè tendentium ad
» perfectionem (licet secundùm se non sit præcepti,
» sed consilii); hoc autem est intrinsece velle tendere
» ad perfectionem *S. Th.* 2 2 *q.* 186. *ar* 1 *et* 2 *et q.* 184.

» *ar.* 5. *Laym. l.* 3 *tr.* 5 *c.* 2 *n.* 1. *Suar. de relig. t.* 4 *l.* 1
» *c.* 4. *Bardi. de consid. d.* 7 *c.* 6 §. 5.

Undè resolves.

» 1. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed
» tantùm studere perfectioni *Bard. etc. loc. cit.*

» 2. Tenetur tendere ad perfectionem 1. Per media
» essentialia. 2. Per vota 3. Per auxilia secundaria,
» non contemnendo ea. *Laym. l. c.* 9 *n.* 13. 4. Tenetur
» aliquibus mediis uti, et, si omnia media abjiciat,
» non est in statu salutis. *Suar Laym. l. c.* dicens, si
» nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia
» monita, et regulas negligat, eò quod sub mortali
» non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad ali-
» qua opera bona supererogatoria, sivè specialiter non
» præcepta, nec promissa: quià aliàs, moraliter lo-
» quendo, non potest habere debitam intentionem
» salutis. *Suar. l. c.*

» 3. Tenetur tendere ad perfectionem per media
» suæ Religionis, non per alia: hoc est, servando
» suas Regulas, *Sanch. l.* 6 *c.* 5 *n.* 1. *et* 2. Hinc peccat,
» 1. per contemptum Regulæ, hoc est, si nolit subji-
» ci, *ib. n.* 6. 2. Si tantùm velit servare, quæ sub mor-
» tali obligant, quià contemnit perfectionem, *ib. n.* 7.
» 3. Per actum directè contrarium, hoc est nolendo
» perfectionem; quod esse mortale docet *Sanch. n.* 10.
» *Pelliz. et Bard. l. c.*

» 4. Si quis non tantùm intendat non esse sollicitus
» in observatione Regulæ, sed etiàm numquàm ser-
» vare, etiàmsi facile possit, est mortale, vel proxi-
» ma dispositio ad illud, vixque potest fieri sinè
» contemptu formali, *Suar. loc. cit. n.* 23.

» 5. Si ex remissione animi, et sinè ullo justo titulo,
» per directam intentionem, velit aliquam Regulam
» non servare, erit saltèm levis contemptus, et pec-
» catum veniale, *Suar. l. c.*

» 6. Frequenter, et ex consuetudine violare Regu-
» lam, esse mortale, dicit *Sanch. l.* 6. *mor. c.* 4 *n.* 18

» et 20. Tum quià perturbat religiosam disciplinam ; » tum quià secundùm quosdam est contemptus in» terpretativus, vel saltèm probabilissimum ejus » periculum : tenetur autem sub mortali ità vivere, » ut non sit graviter perniciosus Religioni, inducendo » alios malo exemplo ad Regulæ laxitatem, *Sanch. n.* » 18. *Laym. c. 9 n.* 13. Tum quià constituit se in eo » statu, ut tamquàm incorrigibilis sit expellendus : » tenêtur autem quisque ratione votorum, quibus se » Religioni addixit, ità se gerere, ut sit tolerabilis, » et non mereatur expelli ; at qui nullum conatum » perfectionis adhibendo, Regulas sinè discrimine » transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat » expelli, aut si toleretur, plurimùm nocet : ergò » per accidens, et indirectè agit contrà professio» nem, peccatque mortaliter. *Sanch. n.* 18. Vide » *Auct. cit.*

» 7. Religiosus Societatis JESU peccat mortaliter, » si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, » ob quos se dimittendum, vel ejiciendum prævidet : » et licet ità dimissus sit liber in conscientia, si tamen » sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem » commissa, irrita est dimissio, utpotè obtenta per » dolum dantem ipsi causam (sicùt in Matrimonio, » et cæteris contractibus), undè subjacet pœnis » apostatarum, *Bon. de claus. q. 2. p.* 12. § 1.

» 8. Scholasticus Societatis JESU, qui pravis mo» ribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis » allegationibus impetravit, non est liber à votis. » *Less. l. 2. c. 41 d.* 15. *Sanch. l. 6. c. 9. n. 66. Laym.* » *l. 5. t. 5. c. 9. n.* 13.

Pro majore hujus puncti intelligentia, quæritur I. 10
Quandonam Religiosus, contrà obligationem hanc tendendi ad perfectionem, graviter peccet ? Resp. I. Peccat graviter, quandò regulas, etsi ad culpam venialem tantùm, vel nullam obligantes, ex contemptu transgreditur ; est commune cum *S. Th.* 2. 2. *q.* 180. *art.* 2. *et* 9. *Salm. de Stat. Rel. tr.* 15 *c.* 1 *n.* 20 *etc.* Tunc autem Religiosus censetur regulas prætermittere

ex contemptu, quandò illas transgréditur animo non subjacendi illis, vel Prælatorum præceptis. Ità *Bus. infrà n.* 3. cum *Sanch. et Less. l.* 2. *c.* 41 *n.* 76. *Salm. c.* 1 *n.* 20 cum *Lez.* Item, si eas omittat observare tamquàm inanes; non verò, si omittat concupiscentiâ ductus, vel quià putat illas sibi non esse necessarias ad salutem, vel si judicet, eas non præcipi sub gravi. Ità *S. Th.* 2. 2. *q.* 180. *ar.* 9 *ad* 3. *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 5 *n.* 1. *Salm. l. c. n.* 20. cum *Pal. Ant. a Sp. S.* Ideò transgredi regulas in rebus parvæ materiæ, etiàm ex consuetudine, veniale non excedit, ut *Salm. ib. cum Lez. Az. Garcia, et de Alexandro Confes. Mon. c.* 1 §. 2 *Qu.* 11 cùm *S. Th.* 2 2 *qu.* 186 *ar.* 5 *ad* 3. Sed vix umquam transgressio à veniali excusabitur, etiàmsi regula ad nullum culpam obligaret, ut rectè notat *de Alexand. d. c.* 1 § 2 *Qu. I et Laym. l.* 4 *tr.* 5 *c.* 9 *n.* 8 *cum Vasq. Sanch. et Val. ex D. Th. l. c. a.* 9 *ad* 1 ubi ait: *Qui tamen possent venialiter, vel mortaliter peccare ex negligentia, vel libidine, seu contemptu.* E converso dicit *Laym. ib. cum AA. cit.* quod, si quis aliquam transgreditur regulam ex bono fine, puta regulam silentii loquendo, ut socium mœstum soletur, nullo modo peccet.

Resp. II. Peccat mortaliter Religiosus, qui firmiter statuit non tendere ad perfectionem, vel nullo modo de ea curare, *Sanch. d. c.* 5 *n.* 10. *Salm. n.* 21 *cum Pelliz. Lez. Anton. à Sp. S. et de Alex. cap.* 1 §. 1. *Qu.* 111. Resp. III. Peccat graviter ratione scandali, si suo exemplo alios inducat ad regulæ relaxationem. *Salm. d. n.* 12. *cum Sanch. Sylv. Lez. Pell.* Sed hoc intelligendum, si materia sit gravis, ut notant *Salm. ibi in fine cum Ant. de Sp. S.* Et hîc expedit perpendere verba *Sanch. Dec. l.* 6 *c.* 4 *n.* 17 ubi sic docet: *Religiosus tenetur sub mortali taliter vivere, ut non sit graviter suæ Religioni perniciosus, inducendo alios suo pravo exemplo ad nimis relaxandam regulam, ut esset, si nollet umquam servare silentium, nec orare, nec modestè incedere, et ingrederetur omnium Religiosorum cubicula, et similia Religionis statuta transgrederetur.*

11 His positis, quæritur I. An peccet graviter Religio-

sus, qui intendit servare tantùm mandata obligantia sub gravi, alia verò statuit omnia transgredi, vel de iis non curare? *Prima* sententia probabiliter affirmat, quià ipsum propositum non curandi de regulis, etsi præcipientibus tantùm sub levi, est virtualis de iis contemptus. Ità *Croix l 4 ex n.* 57. *Elbel t.* 2 *p.* 612 *n.* 592. item *Lez. Sylv. Barb. Escob. etc.* apud *Salm. c.* 1 *n.* 23. *Secunda* tamen sententia communior, et probabilior negat talem peccare graviter. Ità *Sanch. l.* 6 *c.* 5 *n.* 9 *et c.* 4 *n.* 18 *in fine*, *Salm. n.* 24 *cùm Azor. Pal. Val. Suar. Payrin Pelliz. etc.* Et idem expressè docet *S. Th. d. q.* 186 *ar.* 9. in corpore, ubi S. D. tunc damnat de mortali Religiosum, cum vel is transgreditur regulam ex contemptu (intelligitur quidem formali); vel cum agit contrà regulam, aut Prælati expressum præceptum, obligans, ut intelligitur, sub gravi. Ratio, quià eo ipso, quod Religiosus velit servare præcepta, quæ respectu ipsius obligant sub gravi, cum ista de se, et respectu aliorum sint mera consilia, volens ea servare, jam tendit ad perfectionem.

Hoc tamen intellige, quod sic ille excusandus sit 12 à mortali, ratione hujus præcisè obligationis, quam habet tendendi ad perfectionem; nam difficillimè excusabitur quidem ex aliis capitibus; nempè ratione periculi transgrediendi vota, vel grave damnum Religioni inferendi quòad regularem disciplinam etc. quæ omnia (ut docet *Sanch. l. c.*) est moraliter impossible evitari ab eo, qui propositum habet transgrediendi, vel negligendi omnia statuta sub gravi non obligantia.

Quæritur autem hîc obiter II. An quilibet Christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia? Affirmant *Sanch. d. c.* 5 *n.* 4 *et Bon.* quià, ut docet *S. Th.* venialia de se disponunt ad mortale. Negant verò probabiliùs *Pal. et Anton. à Sp. S.* apud *Salm. d. c.* 1 *n.* 29. (secluso tamen comtemptu, vel periculo proximo labendi in mortale, habito respectu ad præteritam experientiam). Ratio, quià reverà tale propositum tantùm remotè conducit ad mortale.

13 Quæritur III. An Prælatus aliquandò, defectus leves subditorum corrigere negligens, ipse graviter peccet? Affirmativè tenendum (contrà *Lorca*) *cum Lugo*, *Trull. Peyrin. Dian. et de Alex. Conf. Mon. c.* 11 §. 1 *q.* 1 *communiter*, casu quo defectus plures sint, et tales (v. gr. circà silentium, jejunia, etc) ut disciplinam valeant relaxare. Ratio, quià licet quisque Religiosus deficiat in re gravi, levem regulam transgrediendo; superior tamen, negligens impedire, cum possit, observantiæ relaxationem, deficit in re gravi. Et ideò tenetur defectus subditorum in damnum totius communitatis vergentes non solùm corrigere, sed etiàm inquirere, ut corrigat, proùt docet *S. Th.* 2. 2 q. 33 *a.* 2 *ad* 4. Sine tamen nimia sollicitudine, ut notat *Alex. l. c. q.* 15. Expedit autem, ut aliquandò corrigere dissimulet, si defectus scandalum non afferant, vel si prævideat subditum ex correctione pejorem fieri, vel si tempus opportunius sit expectandum. Et hìc advertendum, quod, si oportet ad corrigendum, superior possit subditum etiàm verberare, et conviciis increpare, ex *D. Th.* 2. 2 *q.* 72 *a.* 2 *ad* 2; modò non agat ex ira, nec coram sæcularibus, aut novitiis. Et, sicùt superior tenetur corrigere, sic de transgressionibus aliorum tenetur ipsum admonere, qui officium zelatoris habet, *Alex.* c. 11 § 2 *q.* 8 *cum Suar. etc.*

DUBIUM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum?

14 *Ad quid obligetur Religiosus ex voto* paupertatis? *An manuscripta, Reliquiæ, et picturæ sint propriæ Religiosorum?* 15. *An possint habere peculium?* 16. *Quæ non repugnent voto paupertatis?* 17. *An et quomodo peccet Religiosus accipiens, vel absumens sinè consensu Superioris?* 18 *An excuset à mortali licentia præsumpta?* 19 *An peccet Religiosus absumens bona in alium usum, quàm ei sunt data;* 20. *An possit renunciare, vel non acceptare sibi debita?* 21. *An facere donationes remune-*

ratorias; 22. An testari? 23. An aliis largiri, quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum? 24 Quænam quantitas in Religioso sit gravis? 25. An peccet graviter, si accipiat parva usquè ad magnam quantitatem? 26. An impotens ad restituendum teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum? 27. An peccet mutilans res ad usum concessas? 28. An abscondens res, ne Superior de eis disponat? 29. Quid, si Prælatus det licentiam expendendi ad usus turpes aut vanos? 30. An hæc licentiá sit de se invalida? 31. An subditus, obtentá licentiá generali, peccet contrà paupertatem; et teneatur restituere, tàm ipse, quàm accipiens, si expendat in usus turpes? 32. An Superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi? 33. An excuset licentia petita, et injustè negata? 34. An accipens aliquid à Religioso sinè licentia, possit aliquando id retinere? 35. An votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari? 36. An Abbatissa possit liberè bona Monasterii administrare? An instituere beneficia, et ea auferre? necnon conferre Capellanias etc.?

37 *De Voto* Castitatis, *Hic enim agitur de* Clausura *Religiosorum.*

38 *Ad quid obligetur Religiosus ex voto* Obedientiæ? *Et an teneatur subditus obedire sub gravi, si Prælatus non jubeat* in virtute obedientiæ, *vel sub pæna gravi? 39. An teneatur ad ea, quæ indirectè pertinent ad Regulam? 40 An ad ea, quæ sunt contrà, vel suprà Regulam? An teneatur assistere morbo contagioso infectis? 41 Quid, si Regula obliget sub peccato? 42. Quid, si non sub peccato? 43. An obligentur Religiosi ad nova Statuta Capitulorum? 44. An teneantur obedire Prælatis Regulam reformantibus? 45. An Prælati possint præcipere sub peccato actus internos? 46. An Religiosus non obediendo dupliciter peccet? 47. An teneatur obedire, si dubitet, utrùm res præcepta sit licita? Quid, si habeat opinionem probabilem, quod non teneatur? 48. An Religiosus validè voveat sinè licentia Prælati? 49. An teneatur obedire Prælato jubenti revelare secretum commissum? 50. An Religiosus teneatur ad vota in professione emissa, etiàmsi superveniat aliqua notabilis circumstantia non prævisa? An valeat licentia impetrata à Prælato inferiori, si à majori fuerit priùs denegata?*

51 *Moniales quibus Superioribus teneantur obedire? 52. An Abbatissa possit ipsis præcipere, obligando in con-*

54 « Resp. 1. Religiosus ex voto *Paupertatis* obligatur, » ut nihil habeat proprium. Nomine *proprii* autem » intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, » quorum dominium, vel certè facultatem disponendi » liberam, et independentem in perpetuum abdicavit. Constat *ex cap. Non dicatis* 12 *qu.* 2 *c. Monachi.*

» Dicitur 1. *Bona temporalia*: quià retinet Religiosus dominium bonorum spiritualium, honoris, » famæ, et similium, Item jus eligendi, præsentandi » conferendi regulare beneficium, etc. S. *Th.* 2. 2 *q.* » 186 *a.* 7. *Sanch. l.* 7 *c.* 18. *Less. l.* 2 *c.* 4 *d.* 5. » *Laym. l.* 4 *t.* 5 *c.* 7. »

Quæritur hîc, an manuscripta sint propria Religiosorum. Negat *Henno cum aliis apud Contin. Tourn. t.* 3 *p.* 80 tùm quià, ut ait, manuscripta sæpè sunt pretiosiora libris impressis, tùm quià, sicùt picturæ quælibet arte facta à Religiosis, etsi postulent multùm ingenii, Religioni cedunt, ità et manuscripta. Sed probabiliùs affirmant communissimè *Lugo D.* 3. *n.* 230. *Sporer t.* 3 *de statu Rel. p.* 97 *n.* 149 *et Salm. de Rest. tr.* 22 *c.* 2 *n.* 195 *cum Pelliz. Diana. etc.* tùm quià manuscripta sunt quid spirituale, cum sint partus in-

genii, quàmvis alieno studio elaborata; tùm quià pertinent ad scientiam, quæ non cadit sub voto paupertatis; quià talis est communis consuetudo. Hinc (ut dicemus *n. seq. vers. Ità respectu*) ex Brevi Benedicti XIII. Religiosi promoti ad Episcopatum debent omnia bona suis superioribus resignare, præter manuscripta. Et insuper Clemens VIII. apud *Spor. l. c.* expressè declaravit, quod Religiosi possint ad suum arbitrium sua manuscripta alienare, etiàm sinè licentia. Idem sentit *Tourn. l. c.* Dummodò (excipit cum aliis) non sit aliter definitum in Ordinis Constitutionibus. Idem, quod de manuscriptis, dicunt *Salm. ib.* de Reliquiis. Quòad picturas verò, si Religiosus eas elaboravit animo retinendi, illæ sunt Monasterii. Idem dicendum, si Religiosus sit conversus, quià tales conversi ad hoc tantùm recipiuntur, ut artes externas exerceant; excipitur, si conversus eas faciat die festivo, per unam aut alteram horam in die elaborando: ità *Salm. n.* 197. Si autem Religiosus sit chorista, distinguunt idem *Salm. et Spor. cum Bon. Pell. et Diana ap. Croix l. 4 n.* 232 et dicunt, quod, si tabulæ, tela, colores etc. tradantur ei à Monasterio, tunc picturæ ad Monasterium pertineant: secùs, si illa præstentur ab aliis.

» Dicitur 2. *Dominium, vel facultatem disponendi*,
» propter Religiosus Societatis JESU, qui post emis-
» sa vota retinent, et acquirere possunt dominium
» radicale bonorum temporalium, non tamen habent
» jus actuale de iis pro suo arbitrio disponendi, vel iis
» utendi, in cujus abdicatione essentia religiosæ pau-
» pertatis consistit. *Sanch. Laym. l. c. n.* 3.

» Dicitur 3. *Independenter*, quià Religiosus, etiàm
» professus, potest habere peculium dependens, et
» revocabile ad nutum superioris, quod nomine pro-
» prii non comprehenditur. *Laym. c.* 7 *n.* 12. »

An Religiosis licitum sit habere peculium ex supe- 15
rioris licentia? Et hìc distinguendum jus antiquum à jure novo Concilii Tridentini. De jure antiquo alii, ut *Gerson, Theodor. Felin. Tap. etc. ap. Sanch. Dec.*

l. 7 *c.* 22 *n.* 4 negant licitum esse ullum peculium habere. Ratio, tum quià hoc est contrà jus naturale, nempè contrà votum paupertatis religiosæ, cùm ex administratione peculii Religiosus jacturam facit præcipuarum utilitatum paupertatis; tum quià est contrà jus positivum ab Ecclesia in Concil. Lateranensi statutum in *cap. Monachi*, *de statu Monach.* ubi sancitum fuit: *Monachi non pretio recipiantur*, *nec peculium permittantur habere.* Alii verò probabiliùs tenent, id non esse vetitum ex jure antiquo, ut censent *Sylvest. v. Abbas n.* 3. *Nav. Comment.* 2 *n.* 14 *Pal. t.* 3 *tr.* 16 *D.* 3 *p.* 7 *n.* 2. *Sanch. l. c. n.* 5. *Salm. tr.* 12 *c.* 2 *n.* 200 qui dicunt, hanc esse receptam sententiam, et *Felix Potest. de* 1 *Præc. n.* 1082 ait esse communem cum *S. Anton. Suar. etc. ac B. Umberto c.* 18 *in Reg. S. Aug. et B. Jordano l.* 3 *de Vitiis Fratrum c.* 13. Ratio, quià hoc neque est contrà jus naturale, cùm, licet id adversetur fini paupertatis, non tamen est contrà paupertatis votum, quod solum Religiosos obligat, ne rebus ut propriis utantur: neque est contrà jus positivum, cùm ex ipso potiùs contrarium appareat; nàm in *c. fin. Insinuare*, *qui Clerici vel voventes*, approbatur professio facta sub conditione vivendi in propria domo, ibique retinendi administrationem bonorum in sui sustentationem. Ex quo infertur, retentionem peculii non esse contrà votum paupertatis; neque contrà statum religiosum. Nec obstat textus oppositus in *d. cap. Monachi;* etenim, ne dicantur Canones sibi contradicere, probabiliter ait *P. Milante* in suo libro (cui titulus *Vindiciæ Regul. p.* 120.), nomine peculii ibi intelligi appropriationem fundorum, quam tunc temporis Monachi ex massa communi abdicaverant, ut probat ex Petro Blessensi, et Thomassino; idque solùm vetitum fuisse ostendit à Conc. Lateranensi.

Sed majus dubium est, an peculia sint vetita jure novo? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenent *Pal. d. Disp.* 3 *p.* 7 *n.* 5. *Suar. t.* 3 *de Relig. tr.* 8 *c.* 14 *n.* 8. *Pont. q.* 9. *Scholast. c.* 4. *Laym. l.* 4 *tr.* 5 *c.* 7 *n.* 13.

Holzm. t. 1 *de præc. partic. p.* 485 *n.* 616 *et Salm. n.* 202 *cum Vasq. Valent. etc.* Idem enixè tuetur *P. Conc.* in suo Opusculo (*de Disciplina Apostolica, Monastica Diss. Theol.*), ubi eruditè, quidem loquitur, sed plus quàm par est invehit contrà Religiosos, quodcumque minimum peculium habentes; hos enim vocat (ut refert *P. Carratinus p.* 81 in alio libro contrà *Concinam* edito) filios iræ, filios perditionis, infames violatores paupertatis; ac perindè dicit, eos esse in æternæ damnationis periculo, et superiores gravissimi peccati reos esse, nisi studeant vitam communem, ubi collapsa est, restaurare, nec posse Regulares in iis Conventibus bonâ conscientiâ manere, ubi non viget vita communis, sed transire debere ad Monasteria vitam communem observantia, sivè proprii, sivè alterius Ordinis, si aditus pateat; item juvenes Religionem ingredientes, ubi vita communis obsolevit, se exponere periculo æternæ salutis: graviter peccare Superiores eos acceptantes, et illos, qui consilio aut favore illos inducunt ad ingrediendum, uti etiàm parentes filios ab ingressu pro viribus non avertentes; quià (ut ait), ubi vita communis sublata est, Religio non est Religio, nec status perfectionis, sed confusionis et damnationis. Ità doctus præfatus Auctor, sed nimis severus Judex. At veniamus ad quæstionem; hæc prima sententia probatur ex Decreto. Trid. *Sess.* 25. *c.* 2 *de Regul.* ubi sic dicitur: *Nemini igitur Regularium tam virorum quàm mulierum liceat.... bona immobilia, vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, etiàm quovis modo ab eis acquisita, tamquam propria, aut etiàm nomine Conventûs possidere vel tenere, sed statim ea superiori tradantur Conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiàm ad usumfructum, vel usum, administrationem, aut commendam. Administratio autem bonorum Monasteriorum seu Conventuum ad solos officiales eorumdem, ad nutum Superioris amovibiles, pertineat. Mobilium verò usum ità Superiores permittant, ut eorum suppellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat; nihilque*

superflui in ea sit; nihil etiàm, quod sit necessarium, eis degenetur. Quod si quis aliter quidquam tenere deprehensus, aut convictus fuerit, is biennio activâ, et passivâ voce privatus sit, atque etiàm juxtà suæ Regulæ et Ordinis Constitutiones puniatur.

Secunda verò sententia, quam tenent *Nav. Comment* 2 *n.* 15. *Sa v. Religio. n.* 48. *Sanch. l. c. n.* 11. *Barbos. in c. l. Trid. Cabass. T. J. l.* 1 *c.* 22 *de Alexand. Confess. Monial. c.* 4 § 2 *q.* 1 *et* 4 *cum Pelliz. Rodr. Peyrin Vill. etc. et P. Milante cum aliis*, dicit, Concilium nihil novi statuisse, præterid, quod jure communi statutum erat. Præcipit quidem Concilium (ut ajunt), nullum Religiosum posse habere peculium cum dominio utili, ità ut illud sine licentia Prælati distrahere possit, vel saltèm nulli licere sine justa causa habere; sed non prohibuit, ut Superior ex justa causa possit usum peculii Religioso concedere dependenter à suo arbitrio; sicùt et usum aliarum rerum Monasterii ipsi concedere potest.

His tamen non obstantibus, prima sententia probabilior videtur, spectatâ Sanctione Concil. Ducor primò illis verbis. *Nemini liceat bona immobilia, vel mobilia.... etiàm nomine Conventùs possidere.* Ergò non licet qualecumque peculium tenêre, nec etiàm ex consensu Superioris; non enim aliter poterit Monachus dici bona habere *nomine Conventûs*, nisi ea concedantur ipsi à Prælato, qui vices Conventûs repræsentat. Quod autem dicitur, hoc intelligi *sine justa causa*, id omninò gratis videtur asseri; tantò magis, cùm ibi subdatur, *bona statim superiori tradantur, Conventuique incorporentur*; quod verbum *incorporentur* denotat bona illa fieri communia, et ad usum totius Conventûs destinari. Item moveor verbis illis: *Administratio bonorum ad solos officiales pertineat; mobilium verò usum ità Superiores permittant, ut nihil, quod sit necessarium, eis denegetur.* Ergò, quoad stabilia, omnis administratio Religiosis interdicitur: et quoad mobilia, tantùm *necessarium* (non verò quod ad delectum, licet honestum, deserviat) sta-

tuitur non denegari; quo verbo excluditur administratio etiàm mobilium ad usus indeterminatos. Idque confirmatur ex To: *Ne deinceps liceat, etc.* quibus verbis videtur Concilium novum jus statuisse, undè *Laym. l. c. n.* 13 infert: *Propositum* (Concilii) *fuisse, hujusmodi stabiles reditus, seu annuas pecuniarias portiones omninò interdicere.*

Ità respectu ad Decretum Concilii; sed ratione consuetudinis, quæ hodiè ferè in omnibus Religionibus, saltèm non reformatis, introducta est, puto cum eisdem fautoribus *primæ* sententiæ, ut *Sanch. n.* 11 *et* 14. *Laym. n.* 13. *Less. n.* 32. *Pal. n.* 6. *Pontius l. c. Salm. n.* 240. Item *P. Milante p.* 169 *cum Nav. Barb. Suar. Az. Cab. Sylv. Wigandt. Beja, Luca, Redr. Mirandola. Cordub. de Alex. Lop. Conrad. Passer. Led. et Mastrio etc.* rigorem Concilii hodiè temperatum esse, et licêre singulis Religiosis ex consensu Superioris peculium habere, ut sibi provideant ad usus necessarios vel honestos; modò sint parati bona à se abdicare ad Superioris nutum, semper ac sibi sufficienter subveniatur; nam aliàs non tenerentur peculium dimittere, dicunt *Salm. cum Sanch. Less. etc. ll. cc.* Libet hîc annotare responsum datum à Cardinali Bellarmino (ut refert *P. Milante in cit. l. p.* 245) qui cum rogatus fuisset à Cardinali Gesualdo Archiepiscopo Neapolitano, an Moniales, non obstante contrariâ consuetudine, tenerentur exactè vitam communem servare, sic respondit: *Si consuetudo inobservantiæ est legitimè præscripta, videntur posse excusari illæ, quæ Religionem sic relaxatam invenerunt; nam talis Religio sic relaxata, in qua tantùm servantur omnia substantialia, est vera et bona Religio; ergò potest eligi, et qui in ea vivunt sunt in statu perfectionis.* Præfatam autem administrationem peculii ad nutum Superioris, dicunt *Pal. Salm. Pontius, et Sanch.* licitam esse ratione consuetudinis, non solùm de bonis mobilibus, sed etiàm de immobilibus. Idque videtur confirmatum ex quodam Brevi edito à Bened. XIII. an. 1724. incipiente, *Postulat humilitati nostræ,* (ac in extensum

relato ab eodem *P. Milante p.* 196.), in quo Pontifex, loquens de Religiosis promotis ad aliquam Dignitatem, præcipit; *ut omnia bona mobilia, seu immobilia, cujuscumque generis, quæ eos tempore suæ promotionis penes se, vel alios habere contigerit, exceptis dumtaxat scriptis propriis etc. Superiori locali resignare teneantur.* Ergò Pontifex, licet expressè hîc non approbet, saltèm præsupponit tamquàm licitum peculium sivè mobilium, sivè immobilium, quod Religiosi penes se habent.

Hoc quòad peculium bonorum etiàm immobilium; sed quòad peculium mobilium, illud expressè approbatum habetur à Clem. VIII. qui (ut refert *P. Milante*) anno 1602. per suum Breve Cardinali Gesualdo declarandum injunxit (en verba Brevis,) *quod liceat Abbatissæ cujuslibet Monasterii permittere Monialibus, ut unaquæque earum ex subventionibus, quæ eisdem Monialibus dantur, aliquid expendere possit, absque eo, quod per manus Officialium erogetur, et sinè onere aliam de eis rationem reddendi; summa autem hæc erit scuti unius quolibet mense pro minutis causis, etc.* Præcipit tamen ibidem Pontifex, *ut inposterùm nequè ad habitum, nequè ad professionem aliqua recipiatur, nisi sub integra reformatione vitæ communis.* Sed, cùm rursùs ab hoc ultimo Moniales reclamâssent, idem Clemens aliud edidit Decretum, quo sic declaravit: *Moniales verò, quæ...... inposterum admittentur in iis Monasteriis, in quibus subventiones retinentur, nullatenùs invitæ cogantur ad vitam communem.* Ergò ex hoc Decreto Pontificis vita communis non pertinet ad essentiam voti paupertatis, et peculia ex consuetudine ritè permittuntur. Idipsum confirmatur pro Religiosis ex alio Brevi Innoc. XI. edito an. 1691. approbante Constitutiones Ordinis S. Mariæ de Mercede, jam priùs approbatas à novem aliis Pontificibus; in iis autem Constitutionibus (*Dist.* 3 *c. de voto paupert.*) sic statutum erat: *Sancimus, ne quis Fratrum professorum aliquid proprium habeat, nequè pecunias, nequè vasa argentea etc. nequè illa expendat absque sui Prælati li-*

centia . . . Attendant autem Fratres nostri, quod singulis annis semel omnia, quæ in usu retinent, Commendatoribus suis exponant, et realiter exhibeant, eorum dispositioni relinquendo, et specialem licentiam utendi eis accipiant à Prælato. Ergò cum licentia benè poterant retinere, et expendere.

Cæterùm (ut proferam quid ego sentiam super hac re) licet præfatam secundam sententiam probabilem censeam, imò probabiliorem, ratione consuetudinis universaliter introductæ; attamen in praxi omnes Prælati tamquàm certum sibi persuadeant, quod, si usum peculii in Monasteria de novo introducant, vix nomen paupertatis ibi superfuturum sit; et ex hoc innumera mala communitati quòad observantiam sint superventura. Quapropter, etiàmsi ipsi à peccato gravi excusari possint, usum peculii concedendo, respectu voti paupertatis; non tamen excusabuntur ob Regulæ relaxationem, cui hac concessione proculdubio operam dabunt.

Omnes autem conveniunt, quod in iis Conventibus, in quibus non observatur vita communis ob paupertatem, vel incuriam Superiorum subministrandi subditis necessaria, possint concedi peculia ad nutum Prælatorum. Ratio, quià Tridentinum tunc præcipit Religiosis vitam communem, cum à Conventu *Nihil* (eis), *quod sit necessarium, denegetur.* Ità *Potest. Fagn. de Alexand. l. c.* communiter.

Hinc infertur I. cum *Pell. Val. Lop. et Potest n.* 1078. in dicto casu non peccare (saltèm graviter) Religiosum, qui peculium retinet, non in communi deposito; sed in sua cella cum licentia Prælati dependenter ab ejus arbitrio; quià tunc substantia paupertatis jam servatur.

Infertur II. non posse Regulares vitam communem recusare, si superiores illam erigere velint, ut *de Alex. c. 4 § 2 Q. 2 cum Suar. Less. Nav. et Potest n.* 1087 *cum communi.* Ratio, quià, licet vitam communem non servare non sit contrà votum paupertatis; est tamen contrà votum, vitam communem respuere; quià est habere bona independenter à voluntate Supe-

riorum. Dicunt tamen *Less. et Peyr. cum de Alex. l. c. Q.* 111 quod Religiosus non teneatur tradere peculium suum Prælato, qui velit illud in usum Monasterii convertere, nisi ei constet, quod Prælatus suis necessitatibus sufficienter aliundè provisurus sit.

Infertur III. quod, si Religioso relinquatur legatum cum conditione, ut illud possideat independenter ab arbitrio Superiorum, tunc certè peccaturus sit Religiosus contra votum paupertatis, si sic retineat; sed ligatum valebit in favorem Monasterii, quià illa conditio tamquàm turpis rejicitur. Ità *de Alex. ib. Q. V. cum Graff.* et aliis communiter.

16 « 1. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi » habeant bona in communi, etiàm immobilia. * (*Extrav. Ex iis de Verb. signif. et Trid. sess.* 25 *c.* 3 *de* » *Regul. Vide Salm. tr.* 12 *c.* 2 *n.* 164. *Potest tamen* » *Papa, justâ urgente causâ dicta bona in aliud opus* » *pium transferre. Salmant. d. n.* 164 *cum Pal. Lug. et* » *Less.*)*. Imò sinè consensu Papæ non possunt se » obligare communitati, quòd ea numquàm sint ac» quisituri, quià præjudicarent immunitati ecclesias» ticæ. *C. Lug. Resp. mor. l.* 3 *d.* 8. Neque possunt » fructus, seu reditus à donatore destinatos ad ea » emenda applicare, ad usus alios, v. g. solvenda » debita, etc. *ib. d.* 10.

» 2. Non repugnat paupertati, si Religiosis detur » villa, vel alius locus administrandus nomine Mo» nasterii, idque in Monasterii commodum. Imò nec » repugnat, si detur in commodum, vel incommodum » ipsiusmet Religiosi aliquod ecclesiasticum Benefi» cium. Quo casu competit ei administratio redituum, » quos ad sui sustentationem, piasque causas appli» care potest, juxtà Canonum concessionem: quod » reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium, » cui servit: ac consequenter donationes de reditibus » Beneficii factæ ab eo in usus non pios invalidæ sunt, » et contrà justitiam, neque accipientes possunt tutâ » conscientiâ retinere. *Suar. t.* 4 *de rel. l.* 5. *Mol.* » 267 *etc.* communiter. Ratio est, quià non habet do-

» minium dictorum redituum. *C. Lug. de just. t.* 4 » *d.* 4 *s.* 1. Nihilominùs *Wading* apud *Dian. p.* 8 *t.* 6 » *R.* 133 probabile censet, quod, etsi illicitæ, validæ » tamen sint istæ donationes; idemque multò magis » de donationibus Episcoporum regularium censet » cum eodem *Dian. l. c. R.* 132 et contra *Sanch.* » *Suar. etc.* Ad Monasterium verò omnia alia pertinent, » quæ aliundè, quàm ex Beneficio, acquiruntur, nisi » ex consuetudine cedant Ecclesiæ. *Nav. Az. t.* 1 *l.* 12 » *c.* 10 *q.* 6 *et* 7. *Mol. Laym. l. c.* V. *Trid. sess.* 25 *c.* 2 » *de Regul.*

» 3. Non tantùm jure antiquo, sed etiàm post Tri» dentinum, probabile est, Religioso in Monasterio, » vel juxtà illud manenti annuatim assignari posse » reditum, ut ex eo vivat suo commodo, et incom» modo, revocabiliter tamen ad nutum Prælati: si» militer Monialibus victum præberi posse, ità ut » ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ità con» trà *Azor. Less. et Mol.* docent *Sanch. l.* 7 *mor. c* 22. » *Tan. Laym. l.* 4. *c.* 7. Qui addit, talem consuetudi» nem, ubi viget, non damnandam: probat tamen » tolli debere, si commodè possit, monetque, non » sinè urgentissima causa introducendam.

» 4. Peccat contra paupertatem Religiosus, si quid, 17 » seu domi, seu foris, etiàm ex iis, quæ ad victum, et » vestitum pertinent, sine Superioris consensu ex» presso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, » absumat, permutet, alteri donet, vel accomodet. » Ità *Less. l.* 2 *c.* 41 *d.* 8 *et d.* 9 *n.* 79. *Sanch.* 7 *mor.* » *c.* 19 *n.* 53 *et c.* 21 *n.* 32. *Suar. t.* 3 *de rel. l.* 8 *c.* 11. » *Laym. l.* 4 *t.* 5 *c.* 7 *Az. t.* 3 *l.* 12 *c.* 12

» Dixi, *sine consensu tacito*: quià, si Prælatus » sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel » expendere, et non prohibet, cum facilè possit, » tacitè consentire et approbare videtur. Undè *Sanch.* » 6 *mor. c.* 19 ait, si in aliqua Religione consuetudo » viget aliqua recipiendi, vel expendendi, sine licen» tia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui » id tolerando, consuetudinem rationabilem declarat.

» * (*Salm. de Rest. c.* 6 *n.* 25 *cum Pal. Pell. Fag.* » *Boss. etc.*) * Etsi Prælatus subdito donet, vel » donari permittat imagines, rosaria, etc. sciens non » indigere iis omnibus ad proprium usum, tacitè » facultatem concedere censetur donandi aliis, ut » notat *Laym.* Monet tamen *Less.* talem consensum » non præsumendum, nisi in rebus parvis, et crebrò » occurentibus.

» Dixi 2. *vel præsumpta;* hic enim locum habet, » cùm res urget, superiorque non est præsens. Ad » hunc autem, ut vult *Sanch. et Bon.* non sufficit, » quod superior libenter sit concessurus, si peteres » (alioquin omnes donationes à Prælatis permitti solitæ » licitæ essent sinè venia: quod cederet in eversionem » disciplinæ regularis), sed requiritur, ut ipse cen» seatur concedere, quàmvis non petas, et nolit, in » iis circumstantiis te petere. Addunt tamen *Suar. et* » *Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus » Superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. » Ratio est, quià tunc censetur rem habere ex volun» tate Superioris saltèm virtuali, quæ in illo affectu » latet; ideòque, si Superior tantùm sit invitus quòad » modum, venialiter quidem peccari; non tamen » contra paupertatem, docent *Suar. Sanch. Laym l.* 5 » *tr.* 5. *c.* 7. »

18 Quæritur igitùr, an liceat Religioso res alienare, vel accipere ex licentia præsumpta? Affirmant DD. communiter, si licentia præsumatur de præsenti, ex voluntate actuali vel virtuali Superioris. Imò *Lug. D.* 3 *n.* 125 *et Salm. tr.* 13 *de Rest. c.* 6 *n.* 72 dicunt sufficere ad non peccandum, saltèm graviter, contrà votum paupertatis, ut Superior non habeat hìc et nunc voluntatem omninò repugnantem quòad substantiam, licet sit invitus quòad modum. Hinc infertur, excusari saltèm à mortali (ut ajunt *Less. l.* 2. *c.* 41 *n.* 79 *et Salm. n.* 71 *cum aliis* communiter) Religiosum, qui noverit, Superiorem ergà ipsum ità esse affectum, ut si hìc sciret, libenter licentiam concederet, vel saltèm non graviter repugnaret. Idem di-

eunt *Salm. ib. et Lugò n.* 126, si datio vel acceptio cederet in utilitatem Monasterii. Item, si Superior non possit facilè adiri, et urgeat causa aliquid accipiendi, vel alienandi, ut *Contin. Tourn. t.* 3 *p.* 81. *Less. et Salm. ll. cc. ac Holzm. t.* 1 *de Pr. Partic. p.* 483 *n.* 603 *cum communi*. Advertunt tamen *Elb. t.* 2. *p.* 632 *n.* 664 *et Lugo n.* 128 *cum Suar. et Sanch.* quod Religiosus post talem acceptionem teneatur, si commodè potest, rem Prælato manifestare, ut deindè licitè possit eam retinêre. Idem ait *Elbel p.* 631 *n.* 640 si Superior de facili soleat licentiam concedere pro quibusdam rebus, maximè exculentis, et poculentis; sed in Monasteriis benè ordinatis non solent passim tales licentiæ concedi, ut ait *Less. l. c.* nisi pro rebus minimis, et crebrò occurrentibus.

Hæc docent præfati AA. quandò agitur de licentia præsumpta de præsenti. Sed magna quæstio est, an peccet Religiosus contra votum paupertatis, quandò aliquid accipit, aut dat, ex licentia interpretativa, sivè præsumpta de futuro, scilicet præsumendo, quod Superior annueret, si cogaretur? *Prima* sententia, quam tenent *Holz. p.* 482 *n.* 599. *Elb. p.* 631 *n.* 639. *Pal. tr.* 16. *D.* 3 *p.* 23 *n.* 8 *cum Nav. Azor. Suar. Val. et P. Nav.* item *Tolet. et Rosell. ap Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 19. *n.* 13. *et Pelliz. Rodr. ac Bassæus apud Salm. de Rest. tr.* 13 *c.* 6 *n.* 67, negat talem Religiosum peccare, saltèm mortaliter. Hocque dicunt procedere. *Holzm. Elbel, Sanch. et Pal. ll. cc. cum Suar. Nav. etc.* non solùm si ille certè, sed etiàm si probabiliter crederet Superiorem licentiam concessurum; nisi (benè excipit *Sanch.*) in aliqua communitate observanti vigeat præceptum, ut licentiæ expressè petantur. Hanc sententiam docet etiàm *D. Th.* 2. 2. *q.* 32 *a* 8 *ad* 1 ubi ait: *Si verò non habet dispensationem*, (*Religiosus à Prælato commissam*), *quià nihil proprium habet, tunc non potest facere eleëmosynam sine licentiâ Abbatis, vel expressè habitâ, vel probabiliter præsumptâ*. Idemque tradit in 4. *D.* 15 *q.* 2. *a* 5 *q.* 4 ubi dicit: *Non esse proprietarium Religiosum, qui donat aliquid ponens*

spem in ratihabitione Prælati. Ratio, quià, ad non peccandum contra votum paupertatis ea sufficit licentia, quæ efficit, ut acceptio non fiat nomine proprio, sed cum dependentia à voluntate Superioris. Idque confirmatur ex *l.* 46. § 7. *de Furto* (cujus verba retulimus *n* 700 *v. Quæritur hic*, *ubi* dicitur non esse reus furti, qui aliquid accipit probabiliter credens, Dominum consensurum, si peteret. Sicùt igitùr talis accipiens ex præsumpto consensu Domini futuro nor lædit justitiam; ità Religiosus non lædit votum paupertatis, quià accipiendo ex præsumpta ratihabitione Superioris, jam dependenter accipit.

Secunda verò sententia tenet, Religiosum accipientem, vel dantem ex tali licentia interpretativa, peccare contrà votum, et hanc sequuntur *Sanch. Dec. l.* 7 *c.* 19 *n.* 15. *Less. lib* 2 *c.* 41 *n.* 79. *Lug. D.* 3 *n.* 124. *Salm. de Rest. c.* 6 *n.* 70 *cum Bon. Vill. et Garcia.* Ratio, quià aliud dicendum (ut ajunt,) quandò licentia requiritur ad honestatem actûs, aliud, quandò requiritur ad ejus valorem; quandò enim licentia requiritur ad honestatem, sufficit licentia Superioris interpretativa, sivè ratihabitio de futuro, quandò verò consensus Superioris requiritur ad valorem actûs, tunc omninò requiritur voluntas Superioris actualis, vel saltèm virtualis, nec sufficit ejus voluntas præsumpta de futuro; sicùt non sufficit, ut quis Confessiones excipiat, vel ut carnes comedat diebus vetitis, eò quod Superiores licentiam concederent, si ea peteretur. Nec officit paritas furti; respondet enim *Lugo n.* 127 quod ibi benè sufficiat ad excusandum accipientem, ut rem accipiat non invito Domino; sed ad valorem actûs dandi vel accipiendi requiritur in Religioso licentia Superioris de præsenti, cum tales actus à Religioso exerciti non sint validi, nisi dependenter à Prælati voluntate.

Sed, his non obstantibus, probabilior mihi videtur prima sententia, et pace tantorum DD. hujus secundæ sententiæ, puto, eos non attigisse punctum quæstionis, in qua agitur non de valore, sed de honestate actionis. Confundunt enim adversarii valorem

actûs cum honestate illius ; nam ratio ipsorum probat quidem, actum Religiosi non esse validum, nisi postquàm Prælatus illum ratum habuerit; quià certum est (ut diximus de *Cont.* 769. *v. Sed dubitatur*), quod ad valorem contractuum non sufficiat voluntas interpretativa, sed requiratur voluntas contrahentium actualis , aut saltèm virtualis de præsenti : et ideò rectè dicitur Sacerdos non posse validè absolvere , nec alius edere carnes in diebus vetitis , nisi habeant concessionem Superiorum , saltèm præsumptam de præsenti, eò quod reverà nec Sacerdos validè absolvat sine jurisdictione de præsenti collatâ, nec alius licitè vescatur carnibus die vetito , nisi jam per dispensationem sit à lege absolutus. Non autem probat ratio allata, actum Religiosi accipientis ex licentia interpretativa esse illicitum , et contra votum paupertatis ; ad agendum enim contra votum requiritur , ùt ipsi contrarii fatentur , quod Religiosus agat nomine proprio , et independenter à voluntate Superioris. Non autem agit nomine proprio , et independenter , qui accipit ex consensu Prælati prudentur interpretato , quià tunc verè cum dependentia agit.

Nec obstat 1. dicere , quod, cùm actus sit invalidus, ideò sit illicitus ; proùt Sacerdos ideò illicitè absolvit cum facultate Episcopi præsumpta de futuro, quià invalidè absolvit. Sed dispar est ratio casûs hujus à casu nostro ; nam ibi honestas actionis pendet ab ipsius validitate ; sed hîc honestas acceptionis non pendet ab ejus valore , sed pendet à non agendo nomine proprio et independenter , hoc solum enim lædit paupertatis votum ; et sic in nostro casu benè poterit esse licitus actus accipiendi hîc et nunc , cum fiat dependenter à consensu præsumpto Superioris, quàmvis hîc et nunc invalidus sit, et sit futurus, si Superior non annuet : sicùt aliquis bonâ fide contrahens Matrimonium cum impedimento , licitè quidem contrahit, quàmvis invalidè. Nec obstat 2 dicere , quod , si nostra sententia in praxim deduceretur, locus daretur relaxationi ; vix enim esset casus, quo non posset subditus facilè præ-

sumere concessionem licentiæ, si peteret, saltèm à Prælatis majoribus, si inferior negaret. Sed respondetur, primò advertendum in hujusmodi acceptionibus ex licentia præsumpta, ùt plurimùm accipientes non excusari à culpa veniali, cum Prælati plerumque sint inviti quòad modum, si non ad substantiam. Præteteà advertendum, hujusmodi licentias non esse facilè præsumendas, nisi habeatur certitudo, vel saltèm certa probabilitas de ipsarum concessione, dum rectè notat *Tourn. t.* 3 *p.* 81, in illis summoperè cavendum, ne præsumantur quæ præsumi non debent; imò nec semper, quæ sub oculis Prælati fiunt, ab èo tacitè approbata esse censenda; plerumque enim Superiores ægrè coguntur plura tolerare, quæ vident fieri contra suam voluntatem. Prætereà licentiæ, quæ à Prælatis inferioribus negantur, vix præsumi possunt concedi à majoribus, dum ipsi, ad justum regimen servandum communitatis, vix concedunt quæ ab inferioribus denegantur. Ideò ipsi in talibus licentiis præsumendi sunt inviti etiàm quòad substantiam; nam, si res sint parvi momenti, cum Prælati majores non se ingerant hujusmodi levioribus causis, non adest prudens præsumptio de ipsarum concessione; si autem res sint magni momenti, quòad eas (ut ait *Holzm. n.* 602.) non suffragatur licentia præsumpta, aliàs daretur ansa ad res etiàm majoris momenti sine expressa licentia accipiendas et retinendas, quod cederet in grave detrimentum religiosæ paupertatis.

19 « 5. Contrà votum paupertatis peccas, si quid ex » rebus in usum tuum concessis, in alium usum ex» pendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata » culpâ. Ratio est: quià in iis tantùm habes usum » facti, idque precariò, quamdiù Superiori videbitur; » estque actus dominii, posse rem arbitratu suo des» truere. *Sanch. c.* 19. *Laym. n.* 6. *Less. n.* 79. »

20 Notandum I. Quod Religiosus, licet non possit donare, nec remittere sibi debita, ex communi cum *Salm. tr.* 18 *de Rest. c.* 6 *n.* 21 nec renuntiare legata sibi relicta sivè mercedes suis laboribus debitas, quià horum jus

immediate Monasterium acquirit, ut dicunt *Sanch. l. 7 c. 12 a. n.* 55 *et de Alex. c.* 4 § 2. *Qu.* 7 possit tamen Religiosus non acceptare munera; nam votum paupertatis obligat ad non alienandum acquisita, non verò ad acquirendum quæ nondum acquisivit. Ità *Sanch. Dec. c.* 19 *n.* 75. *Salm. ib n.* 23 *cum Lugo, et Pell.* Hinc volentem dare centum tibi Religioso, benè potes rogare, ut det tuo consanguineo, vel amico; *Salm. ib. cum Lug. Trul. Sanch. etc.* et *Tour. t.* 3 *p.* 80 *n.* 10 qui addit, Religiosum nolentem sine justa causa acceptare, quod sibi offertur, peccare contra charitatem, impediendo bonum suæ Religionis, non verò contra justitiam.

Notandum II. Quod Religiosus sinè licentia possit facere donationes remuneratorias ex bonis sibi concessis ad usum, quià tales donationes sunt quasi debiti solutiones, *Salm. l. c. n.* 24 cum *Rod. et Vill.* Imò potest plus donare, quàm accepit, usquè ad excessum quartæ partis, ut *Salm. ib.* quià postulat gratitudo, ut semper plus reddatur, quàm sit acceptum, prout dicunt *Sanch. Bard. Nav. Dian. etc.* ex *S. Th.* apud *Salm. d. c.* 6 *n.* 92. 21

Notandum III. Licet Religiosus non possit testari ullo modo, ut est commune cum de *Alex. Conf. Mon. c.* 4 § 1 *q.* 2 si tamen petat licentiam donandi aliquid post suam mortem, et Prælatus id promittat se executurum, dicit *de Alex.* § 3 *q.* 11 tunc tenêri Prælatum stare promissis. Sicuti, si dominus aliquid promittit servo, tenetur servare, ut docent *Less. et Mol.* cum *Sanch. l.* 7 *c.* 9 *n.* 13. 22

Quæritur hîc 1. an Religiosus possit sinè licentia donare, quæ parciùs vivendo sibi substrahit ex rebus sibi concessis ad usum? Affirmant *Val. Rodr. Arad. Sylv. Dian. etc.* apud *Salm. d. c.* 6 *n.* 26. At, licet id probabile putent *Salm.* modò sit de rebus, quæ usu consumuntur, cum in iis usus et dominium minimè distinguantur; probabiliùs tamen respondendum esse dicunt, quod, si Religioso ad suam sustentationem certa quantitas ità assignetur, ut nec Monasterium 23

teneatur aliud ei præstare, nec ipse rationem reddere; tunc sivè is intrà claustra commoretur, sivè extrà, quidquid sibi de illa portione subtraxerit, poterit ad suum beneplacitum erogare, modò eroget ad honestum usum. Secùs verò, si nulla certa quantitas ei assignetur, sed omnia necessaria à Monasterio subministrentur; quià tunc non præsumitur, sicùt in primo casu, Prælatus licentiam concedere. Ità *Sanch. Dec. l.* 7 *c.* 19 *n.* 100 *et* 101. *Salm. l. c. cum Abul. Pal. Garcia, Mol. Vill. ac Holzm. n.* 615 *cum aliis* communiter.

Ab auctoribus autem communiter permittitur Religiosis, qui cum debita licentia vivunt extrà Conventum, ut eleëmosynas moderatè faciant ex iis, quæ à Monasterio, vel ab aliis eis subministrantur ad victum. Item permittitur Religiosis, ut elargiant, cui velint, suas pitantias, quæ limitatè eis præbentur, ut ova, carnes, etc. ità *Sylv. S. Anton. Arag. etc.* cum *de Alex. c.* 4 § 4 *q.* 5 nisi Superior expressè id vetaverit. Præterea, permittitur eis succurrere pauperi magnâ paupertate laboranti ex bonis Monasterii, quandò aditus ad Superiorem non patet: item permittitur, ut leves donationes faciant amicis, et consanguineis in signum gratitudinis, vel debitæ amicitiæ, vel ad conciliandum aliorum amorem ergà Religionem. Ità *Salm. n.* 31 *et Croix l.* 4 *n.* 123 *cum Suar. et Pal.* Permittit etiàm *Bordon. de Paup. Rel. c.* 20 *n.* 32. Religiosis, ut dent aliquid esculenti vel poculenti pauperibus, quià in his Prælatus præsumitur consentiens.

24 Quæritur 2. quænam quantitas requiratur, ut Religiosus eam expendens sinè licentia peccet graviter? *Ex Navar. Azor. Graff. etc. Pal. tract.* 16 *D.* 3 *p.* 20 *num.* 3. *Sanch. lib.* 7 *cap.* 20 *num.* 3. assignant pro materia gravi quatuor argenteos. Plus verò Conventibus pinguibus; et adhùc plus, si res non sit ex pecuniis, sed ex vestibus, libris, et similibus. *C. de Lug. de Justitia. D.* 3 *numer.* 173 pro Conventibus mediocriter opulentis assignat 7 vel 8 argenteos, si accipiantur à Religioso ex destinatis ad suum usum; et

plus, si res surripiatur ad usum proprium, et remaneat in Communitate. Si verò res surripiatur ex rebus communibus Monasterii, et detur extraneis, putat, sex argenteos esse materiam gravem. Plus tamen requirunt *Ledesma*, *et Cenedo apud eumdem Lugo n.* 170; nam censent, non esse mortale accipere 8 vel 9 argenteos ex rebus, quæ usu non consumuntur; modò id non plus quàm semel aut bis fiat in anno. Alii, ut *Sot. et Rodr. ap. Salm. d. n.* 47 (*et Arag.* putat probabile) dicunt, requiri ad materiam gravem duos aureos. Alii demùm, quòad gravitatem materiæ putant, ut *Rebell. Fagund. etc. ap. Croix l.* 4 *n.* 133, idem dicendum esse de furtis Religiosorum, quod dicitur de furtis filiorum. juxtà dicta de 7. *Præc. n.* 543. Et consentiunt *Holzm. n.* 595 *ac Elbel p.* 633 *n.* 646 *cum Henno. et aliis*, dicentes, quod Religiosi furantes materiam communiter gravem, nisi furtum redundet in grave damnum monasterii, sint peccaturi quidem contrà votum paupertatis, sed non contrà justitiam; undè non erunt obstricti ad restitutionem. Sed probabiliùs id negandum, scilicet requiri in Religiosis ad peccandum graviter, ut eam surripiant quantitatem, quæ requiritur in filiis; ità *Lug. d.* 3 *n.* 172 *et Sanch. Dec. l.* 7 *c.* 20 *n.* 3. Ratio, tùm quià filii censentur quasi in spe dominii bonorum parentum, non autem sic Religiosi, qui non possunt Monasterio succedere; tùm quià parentes in furtis filiorum sunt inviti respectu ad detrimentum temporale, sed Prælati in furtis Religiosorum sunt inviti etiàm respectu ad eorum detrimentum spirituale, undè faciliùs præsumuntur inviti Prælati quòad furta Religiosorum, quàm parentes quòad furta filiorum; tantò magis, quià filii benè sunt capaces possidendi, non autem Religiosi, qui voto paupertatis obstringuntur.

Cùm autem donatur res Religioso ejusdem Conventûs, certè plus requiritur, ut censent *Salm. n.* 47 cum *Suar.* Hinc dicit *ib. Coriolanus*. quod ex rebus ad usum concessis donatio 12 regalium tunc non esset materia gravis; *Ledesma* extendit ad viginti argenteos:

imò *Lug. Sanch. Pell. Rodr. et Anton. à Sp. S.* apud *Salm. l. c.* ajunt, quod, si res non sit pecunia, nec etiàm valor 5 aureorum, tunc non sit futura gravis materia. Si verò accipiatur aliquid ab extraneis ad aliis præstandum; adhùc plus requiritur; tunc enim *Garcia* cum *Pal. Leand. Dian. etc.* apud *Salm. n.* 47 assignant pro materia gravi valorem majorem 60 argenteis. Regulariter autem non peccat graviter Religiosus clam accipiens, ex. gr. librum ad usum temporalem, etiàm diuturnum, sed non in perpetuum; quià tunc Prælatus non censetur invitus quòad substantiam, sed tantùm quòad modum. Ità *Salm. n.* 49 cùm *Suar. Az. Pell. Vill. etc.*

25 Quær. 3 an Religiosus res paulatim accipiens sinè licentia peccet graviter, si furtula ad magnam quantitatem perveniant, et teneatur ad restitutionem? Negant *Nav. Tol. Fill. Gran. Rod. Dian. etc.* atque probabile vocat *Pelliz.* consentitque in aliquo *Lugo*, judicans, raro contingere, quod Religiosus, modica accipiendo sinè animo perveniendi ad magna, graviter peccet, quià Prælati contrà talem nomquàm graviter offenduntur. Attamen veriùs affirmant *Salm. de Rest. c.* 5 *n.* 53. cum *Sanch. Bon. Vill. Garc etc.* quamvis majorem requirant quantitatem pro materia gravi. Benè tamen admittunt *n.* 52. cum aliis, hæc furtula non coalescere, si inter ea intercedat magna interpolatio; hæc autem, ut magna reputetur, *Sanch.* requirit spatium anni; sed *Salm. d. n.* 55. *in fine.* cum *Fill. Dian. Garc. et Ant. a. Sp. S.* putant, sufficere spatium mensis. Vide dicta *de Furto n.* 530. Admittunt item *Salm. n.* 58. cum *Sanch. Pal. Bon. Lug. Pell. etc.* non esse mortale surripere comestibilia per plures vices, etiàmsi perveniant ad magnam quantitatem (modò à Religioso non reserventur, ut *Salm. n.* 57. Et modò damnificatio Conventûs non sit nimia, et in re extraordinaria, et pretiosiore, ut notat de *Alex. c.* 4 § 1 *q.* 5. cum *Suar.*) Ratio, quià præsumitur tunc adesse tacita licentia Prælatorum.

26 Quær. 4 an Religiosus impotens ad restituendum

aliquod debitum suo Monasterio, teneatur ex sibi datis ad usum? Affirmant *Lug. Bon. etc.* Negat verò *Pell. Fag. Leone, etc.* Et probabile putant *Salm. n.* 236. quià minimè præsumitur velle Prælatus obligare subditum cum tanto incommodo; et verè est probabile, si res datæ sint ad usum necessariæ.

Quær. 5. an peccet Religiosus, si ad mutuum det sine licentia res sibi ad usum concessas? Affirma, sed non graviter, si tutus sit de restitutione, ut tenent *Laym. Sanch. Peyr.* quos suprà sequitur *Dian. R.* 14. *et de Alex. c.* 4 §. 1 *q.* 9. 27

» 6. Item peccas, si quid abscondas, ut illud » liberæ dispositioni Superioris subducas. Nec Pro» curatores, Œconomi, Administratores, Prælati infe» riores quidquam possunt expendere, contrà quàm » regula Ordinis, voluntas Superiorum, vel consue» tudo postulat. Ratio est, quià non sunt domini » bonorum communium, sed tantùm administrato» res *Laym. n.* 8, *ex S. Thom.* 28

» 7. Si Prælatus permittat subdito, ut bona, ex qua» cumque causa, aut titulo provenientia, in usus va» nos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pre» tiosa, et statum suum dedecentia penes se habeat, » peccat et Prælatus, et subditus contrà votum pau» pertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, » et restitutioni obnoxia. *Nav. Sylv. Val. Mol. t.* 2 » *d.* 276. *Azor. Less. d.* 9. *Sanch. Laym.* Quià Præla» tus non potest dare veniam majorem, quàm ipse » habet: ipse autem, cum non sit dominus, non po» test bona suo arbitrio, et inutiliter expendere, sed « tantùm in Religionis necessitatem, et utilitatem. V. » *C. Lug. de just. d.* 3 *s.* 7 *n.* 11. » 29

Super hoc puncto I. Quæstio est, an licentia, à Prælato data Religioso expendendi aliquid expressè ad usus illicitos, de se invalida sit? Affirmant cum *Bus.* hîc *Nav. Pal. Sanch.* apud *Croix l.* 4 *n.* 114. et hoc absolutè tenent *Salm. de Rest. c.* 6 *n.* 82. cum communi, ut asserunt. Ratio, quià Prælatus non est dominus, sed simplex administrator bonorum Monasterii. Rectè 30

tamen concedunt *Salm. n.* 83. cum *Pal Suar. Az. etc.* validam esse licentiam datam retinendi superflua sine notabili excessu; quià aliter res magnis scrupulis esset obnoxia. At contrà *Lugo de Just. D.* 3 *n.* 137. cum *Less. Az. Tab. et S. Ant. Sylv. Turrecr. Fab. etc.* apud *Croix l. c.* tenent, licentiam esse validam, quàmvis illicitam: si enim, inquiunt isti, Superior licentiam daret ad emenda superflua, quis dicet, emptionem esse invalidam? idem censent *Elb. n.* 666. *et Hol. n.* 604. *cum Ills.* dicentes, Religiosum, qui habet superflua ex licentia, peccare quidem contrà paupertatem, cùm votum paupertatis obliget non solùm ad accipiendum cum licentia; sed etiàm ad non habendum superflua; sed non peccare contrà justitiam, nec esse proprietarium, quandò habet cum licentia, quæ nullo jure habetur esse invalida, nisi vertat in grave damnum Monasterii. Hanc sententiam non audeo omninò reprobare propter Auctoritatem tantorum DD. Sed prima sententia mihi omninò arridet; nam ut ajunt *Less. l.* 2 *c.* 41 *n.* 79. *Salm. n.* 85. *Ronc. Cons.* 25 *n.* 4. et alii plurimi, Superior non est dominus, nec aliam habet facultatem super bona Monasterii, nisi eam, quam Canones, et Religio ei concedunt: Sed non potest dici concedere ipsi facultatem dandi licentiam ad usus illicitos vel superfluos, nequè sacros Canones, cum ex iis contrarium eruatur, ut habetur ex *Clement.* 1. *de Statu Monach.* ubi expressè prohibentur omnia superflua; nequè Religionem, quæ numquàm censetur id concedere in exitium spirituale suorum filiorum.

31 II. Quæstio est, an, cùm Prælatus det licentiam generalem Religioso ad expendendam aliquam summam ad suum libitum, si iste illam eroget in usus turpes, aut vanos, peccet contrà votum paupertatis, et teneatur ad restitutionem tàm ipse, quàm accipiens? *Prima* sententia affirmat. Ratio, quià nequè superior intendit tunc licentiam dare ad usus illicitos, nequè ipse superior posset hanc licentiam concedere, cùm is sit merus administrator. Ità *Sylv. Pal. Mol. Sanch. etc.* apud *Croix l.* 4 *n.* 143. Et hanc probabiliorem putant *Salm. de Rest. c.* 6 *n.* 85. *et Lugo* vocat communem *D.* 3 *n.* 142.

Juxtà hanc sententiam, dicunt *Sanch. Pell. Mol. Reb. etc.* cum *Salm. ib. n.* 106. quòd ille, qui malè accipit rem à Religioso, jam benè satisfaciat, si ipse Religioso rem restituat, quià ponit rem in eodem statu, in quo eam invênit: modò ipse (excipiunt *Salm. ib. cum cit. DD.*) non timeat, ne Religiosus re illâ abutetur.

Secunda tamen sententia contradicit, et hanc tenent de *Alex. Conf. Mon. c.* 4 §. 4 *Q.* 9. cum *Bord. Suar. Bann. Lopez, Hurt. Med. Pelliz. Reb. Salas, etc.* apud *Salm. n.* 84. probabilemque hanc vocant *Lugo D.* 3 *n.* 137. *Dian. Sayr. Mach. etc.* et huic adhæret *Croix l. c.* dicens, non obstare, quòd superior non sit dominus; nam respondet cum *Reb.* saltèm Monasterium esse dominum, ut possit disponere de bonis suis ad omnes usus: et sæpè præsumi Monasterium consentire, quod subditi expendant in quibusvis usibus et maluerint id, quod generaliter est eis concessum ad expendendum, ne periclitetur fama subditi, aut Superioris, ut dicit *Reb.* Deindè dicit *Lug.* quòd, licet superior sit simplex administrator, nullo jure tamen sciatur ejus potestatem esse restrictam ad solos usus licitos concedendos. Et, ut dicunt *Bann. Lop. Reb. et Salas ap. Lug. n.* 142. (et hoc ipse non putat improbabile) non est censendum, quòd Superior, dans licentiam, eam limitet tantùm ad usus licitos; quià ipse, dando licentiam generalem, vult et potest tollere impedimentum, quod subditus habet ex licentiæ defectu ad expendendum. Pari modo acsi Pontifex dispenset cum consanguineis ad Matrimonium, non solùm dispensat ad actum conjugii, sed tollit malitiam incestûs, etiàm quòad copulam illicitam, (ùt tenent *Lug. n.* 133. *et Sanch. de Matr. l.* 7 *D.* 67 *n.* 8 *cum Met. Gutt. Manuel, Led. Lamas, etc.* modò Episcopus, cui commissa est Dispensatio, jam dispensârit, ut veriùs dicit *Sanc. numer.* 9. contrà *Major. et Gall. ap. Croix*). Item, si Papa dispenset ad carnes in Quadragesima cum aliquo, si iste comedet carnes nocivas, peccabit utiquè ex intemperantia, sed non contrà præceptum jejunii, quod per dispensationem jam subla-

tum est. (Sed quòad hîc obstat Decretum Clementis XI. relatum *in tract. de Jejunio n.* 1015. *v. Quæritur hîc*). Ità loquitur *Lug. n.* 133. *cum aliis, ut suprà.* Sed, his non obstantibus, quàmvis hanc sententiam non audeam reprobare, primam amplector: cùm non satis mihi probetur, quod superior hanc facultatem habeat dandi licentiam, nequè specialem, nequè generalem ad usus illicitos, proùt dixi mox in *I. Quæst. n.* 30. Aut quod Monasterium in hujusmodi licentias consentiat in tantum detrimentum animarum suorum subditorum.

Concedunt verò *Salm. n.* 86 *cum Pal. et aliis*, excusari à restitutione eum, qui pro usu turpi rem accipit à Religioso, quandò honor Religionis, vel Religiosi aliàs periclitaretur; aut si, v. g. cum mulier ob turpem causam aliquid accepit à Religioso, iste mutet animum, et intendat donare gratis, quià mulier est pauper, vel ne damnum in fama patiatur; tunc enim jam in usum honestum impenderet. Et hinc, quandò mulier talem consensum Religiosi rationabiliter præsumere potest, saltèm ex hoc capite facilè excusabitur. Ità *Salm. l. c.*

32 III. Quæstio est, an possit superior licentiam subdito præbêre, ut aliquam summam ludo exponat? Certum est, quòd possit, si summa sit modica; in quo casu subditus potest uti licentiâ etiàm tacitâ, sivè præsumptâ. *Less. Mol. Azor. etc.* cum *Salm. de Rest. c.* 6 *n.* 94. Quòad quantitatem autem, alii dicunt posse Religiosum exponère quantùm posset liberaliter donare; alii dicunt 4 vel 5 aureos pro centum quotannis ad usum sibi concessis. Ludus autem debet esse licitus, non illicitus, proùt est ludus alearum, taxillorum, et omnes ludi merè fortuiti, ex *Trid. sess.* 22 *c.* 1. Cæterùm in aliqua Religione permittitur ex consuetudine, ut ludatur ob modicam summam chartis lusoriis, ut *Salm. n.* 95 *cum Peyr. Dic. etc.* V. dicta *de Ludo n.* 873.

Dubium est, an possit Superior validè dare licentiam particularem exponendi ludo magnam summam? Affirmant *Less. l.* 2 *c.* 26 *n.* 36 cum *Hurt. Salas*, et

Amic. apud *Salm. l. c. n.* 96 quià quæcumque licentia ad ineundum contractum, per se quidem justum, de se valida est. Sed negant veriùs *Salm.* ibi cum *Sanch. Led. Dic. Vill.* quià, ut dicunt, simplex administrator, qualis est Superior Conventûs, non potest licentiam concedere tales ineundi contractus proprios tantùm Dominorum, qui pro suo arbitrio res suas prodigere possunt. Quid verò dicendum, si licentia sit generaliter data? Hæc quæstio comprehenditur sub quæstione II. ut suprà jam allata, quam relegere potest. An verò Religiosus possit ludo plus lucrari, quàm perdere; vide dicta *n.* 874.

IV. Quæstio est, an licentia petita, sed indebitè negata, excuset à transgressione voti paupertatis? Resp. non excusare, nisi periculum gravis damni sit in mora: tunc enim præsumitur adesse consensus Superioris majoris; et, si iste tunc etiàm licentiam neget, potest aliquandò prudenter judicari, legem, sive votum in tanto discrimine non obligare. Ità probabiliter *Pal. D.* 3 *p.* 23 *n.* 10. *Holzm. p.* 484 *n.* 610 *cum communi, ac de Alex. c.* 4 § 3 *q.* 6. Et hoc benè congruit doctrinæ *D. Th.* 1 2 *q.* 96 *a.* 6 *in fin.* qui loquens de lege ait: (Si verò sit subitum periculum, non patiens tantam moram, ut ad superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam, quià necessitas non subditur legi.) Idem dicendum de voto, quòd est quædam lex particularis, et cujus obligatio non urget, tali periculo imminente. Sed notat *Holzm. cum Pal.* quòd licentia negata tum excuset; cùm sit debita tàm ex parte Religiosi, quàm Prælati, non autem, si solùm ex parte Prælati, ità ut subditus non habeat jus ad concessionem licentiæ. 33

V. Quæstio est, an valeat Religiosus ex licentia dare aliquid alicui, quod si scivisset Superior, licentiam non concessisset? Respondent *Mol. Disp.* 209 *et Alex ib. q.* 7 tunc videndum, in quanam dispositione sit Superior; nam, si præsumitur, quod ipse licentiam omninò revocaret, tunc licentia non valet; secùs autem dicendum, si præsumatur Prælatus non velle 34

revocare, licet ab initio licentiam negâsset, si rem scivisset. In dubio autem præsumitur pro validitate actûs, id est licentiæ datæ; intellige, si non possit Superior adiri.

35 VI. Quæstio est, an votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari? Negant communiter DD. quòad substantiam, affirmant verò quòad modum. Talis autem consuetudo justa præsumitur, quandò ipsa passim practicatur à Religiosis etiàm timoratis, et scientibus, ac non contradicentibus Prælatis; cùm facilè contradicere possint. Ità de *Alexand. c.* 4. § 1 *q.* 16.

36 VII. Quæstio est circà Moniales, an Abbatissa habeat bonorum sui Monasterii administrationem? Resp. Habet quidem, si non obest Regula, aut consuetudo. Cæterùm non potest concedere licentiam donationes immoderatas faciendi, ut *Alex. c.* 11. § 1 *q.* 11 cum *Sanch.* Sed benè ipsa potest elargiri in eleëmosynas bona superflua, etiàm sine consensu aliarum; potest, sed non tenetur superflua in eleëmosynas dispensare, si ea applicet in augendo Ecclesiam, vel habitationem, vel reditus Monasterii, ut Monasterium plures Moniales alere possit, vel ut meliùs servetur vita communis, proùt tenet *Alex. l. c. q.* 23. contrà alios. Superior autem in dispensando bona suis subditis debet respicere necessitatem, non dignitates personarum, neque proprium commodum, ut *Peyr. cum Alexand. q.* 13.

Potest Abbatissa in rebus modicis contractus per se inire, sed in gravioribus requiritur consensus Capituli, ex *c. Ea noscitur. De his, quæ fiunt à Præl.* Præsertim si recipiantur pecuniæ ad mutuum, quæ posteà non applicentur in utilitatem Monasterii; aliter enim Monasterium non remanet obligatum, ut *Tap. Bard. Alex. c.* 11 §. 1 *q.* 16. Interveniente tamen consensu Abbatissæ, et Capituli, saltèm quòad majorem partem Vocalium, Monasterium debet stare contractui, ex *c. 2 de Ordin. cogn.* An autem valeat remissio debiti, aut renuntiatio legati facta ab Abbatissa, et Capitulo?

Affirmant probabiliter, justâ causâ intercedente, *Sanch. Lug. etc.* apud *Alex.* Sed non minùs probabiliter ipse *Alex. c.* 11 § 1 *q.* 17 cum *Bon. Mol. etc.* negant, quià non possunt Moniales lædere Monasterium, quod jam acquisivit jus ad rem. Et ideò dicunt, non posse Abbatissam, et Capitulum alienare bona immobilia Monasterii (sivè mobilia pretiosa, quæ servari possunt); nequè ea locare ultrà triennium: nequè transigere super bonis jam Monasterio incorporatis, nisi res sit litigiosa, vel præjudicialis: nequè illa oppignorare, nisi urgeat necessitas, et non sit tempus adeundi S. Congregationem: nequè super iis imponere censum, sivè hypothecam: *Alex. c.* 11 § 1 *q.* 14 cum *Nov. Quart. et aliis.* Nequè recipere pecunias ad cambium cum solutione lucri cessantis, ex Decr. S. C. *ib.* Neque alienare greges, vel boves ad culturam agrorum Monasterii necessarios, benè verò fructus gregum. *Alex. Suar. ib.*

Excipitur tamen, si res non excedat valorem 25 scutorum monetæ Romanæ, et alienatio sit in evidentem utilitatem Monasterii; vel si res sit Monasterio inutilis. Vide alia apud *Alex. c.* 11 § 1 *q.* 18 *et* 19.

Potest etiàm Abbatissa instituere Beneficia et Capellanias conferre, quòad titulum tantùm, et possessionem; non autem quòad potestatem ecclesiasticam, ut *Gonz. Felin. etc.* cum *Alex. c.* 11 § 1 *q.* 8. Ità etiàm, licet non possit ipsa Clericos suos suspendere, potest tamen ab eis auferre titulum, et possessionem Beneficiorum; quià ablatione positâ, censetur Papa auferre etiàm jus spirituale. Ità *Alex.* cum *Pasq.* Potest etiàm Abbatissa ex justa causa amovêre Capellanum, adhùc invito patrono. Vide *Alex. ib.*

« Resp. 2. Religiosus voto castitatis obligatur, ut 37
» abstineat ab omni voluntaria delectatione venerea,
» interna, et externa: proindèque, si quis contrà cas-
» titatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, et
» sacrilegii. *Less. et Laym. c.* 7. * (*Et probabilissimè
» peccat etiàm contrà bonum commune, si periculum
» sit, quod per suum peccatum Religio infametur. Salm.
» de Statu Relig. c.* 6 *n.* 26 *cum Pell. Dian. etc.*) * »

Ad majorem autem tutelam castitatis introducta est clausura, non solùm Monialium, sed etiàm Religiosorum, qui non possunt è Monasterio egredi sine licentia Superioris. Ità ex Constit. Clem. VIII quæ incipit *Nullus etc.* (apud *Cherub. in suo Bull. n.* 60.) ubi sic habetur : *Nullus è Conventu egredi audeat, nisi ex causa, et cum socio, licentiâque singulis vicibus impetratâ à Superiore : qui non aliter eam concedat, nisi causâ probatâ, sociumque exituro adjungat, non petentis rogatu, sed arbitrio suo, nequè eumdem sæpiùs; Licentiæ verò generales exeundi nulli concedantur.* Sed hîc quæritur, quale peccatum sit egredi sine licentia? Communiter DD. ut ait *Spor. t.* 3 *p.* 100 *n.* 158 *cum Pelliz. Lezana, etc.* dicunt, ex genere suo id esse mortale, quià consuetudo omnium Religionum fert, ut tales egressus tamquàm graves culpæ semper puniantur. Censent tamen rationabiliter *Anacl. tit.* 35 *de Statu Monach. n.* 69 *et Spor. l. c. cum Nav. Bard. Miranda, Pell. et communi* (contrà *Suarez*) non peccare graviter Religiosum semel vel iterùm exeuntem de die sine licentia, nisi hoc agat ex contemptu, vel cum scandalo; secùs verò dicendum de nocturno, et furtivo egressu. Quòad excommunicationem autem ob violationem clausuræ Regularium, vel Monialium, vide dicenda *de Censur. l.* 7 *n.* 239.

38 » Resp. 3. Religiosus, ex voto *Obedientiæ* obligatur » ad omnia, quæ Superior præcipit, secundùm Regu» las, et Constitutiones Ordinis, sivè directè, et ex» pressè, sivè indirectè, et implicitè. Et quidem, si » præcipiat in virtute sanctæ Obedientiæ, in nomine » Domini nostri JESU CHRISTI, vel simili forma, » tenetur sub mortali, quià intendit obligare, quan» tùm potest : sub veniali autem, si aliâ formâ utatur, » vel sub nullo, quod consuetudo in Societ. JESU » approbavit. Vide *S. Th.* 2 2 *q.* 104. *Sylv. Sanch. l.* 6 » *mor. c.* 1. *Les. l.* 2 *c.* 4 *d.* 4. *Lay. c.* 9. * (*Notandum,* » *quod, nisi Prælatus mandatum explicet, v. gr. dicens,* » *Jubeo, præcipio, etc. subditus non teneatur obedire; ità* » *Salm. ib. n.* 47 *cum Suar., Pelliz. etc. Et, dicente* » *Prælato, jubeo, præcipio, etc. nec etiàm tenetur subdi-*

» *tus obedire sub gravi, ut docet Sanch. Dec. l.* 6 *c.* 4
» *n.* 26 *cum Med. Vasq. Suarez, et de Alexandro Conf.*
» *Mon. c.* 6 §. 5 *Qu.* 14 *nisi addatur : In nomine*
» *D. JESU CHRISTI, vel in virtute Obedientiæ : vel*
» *nisi addatur pœna excommunicationis, non solùm*
» *ferendæ, sed etiàm latæ sententiæ, ut dicunt Navar.*
» *Vasq. et alii cum Alex. ib.)* *

» Porrò, quæ indirectè pertinent ad Regulam, *Sylv.* 39
» et quidam alii ampliant ad illa, quæ faciunt ad ple-
» niorem ejus observationem, *Sanch.* tamen arctat
» ad res valdè necessarias, sine quibus Regula com-
» modè servari nequit, alioqui enim Superior quasvis
» corporis macerationes præcipere posset : ordinantur
» enim ad pleniorem observationem Regulæ. *Laym.*
» *l.* 4 *tr.* 5 *c.* 9. *Less. l.* 2 *c.* 4 *d.* 9.

» 1. Non tenetur subditus obedire in iis, quæ sunt
» vel contrà Regulam (nisi Superior in ea possit dis-
» pensare, et legitima causa dispensandi subsit)
» * (*Hinc constare debet, Prælatum dispensâsse sine*
» *causa, ut non tenearis obedire, proùt Salm. de Stat.*
» *Rel. c.* 5 *n.* 72 *cum Pell. Peyr. et communi*) *, vel
» suprà Regulam, ut essent magnæ macerationes (nisi
» in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ),
» vel ut acceptet Episcopatum. * (*Ità Salm. cum com-*
» *muni d. c.* 5 *n.* 77. *Vel ut acceptet Beneficium cura-*
» *tum, aut simplex ; Salm. n.* 78. *Vel, ut eat ad infideles*
» *cum manifesto periculo vitæ, aut servitutis ; Salm. ib.*
» *n.* 73 *cum aliis. Tenetur tamen acceptare munus intrà*
» *Ordinem, si Prælatus præcipiat. Communiter Salm.*
» *n.* 79 *etiàmsi præcesserit pactum in contrarium, quià*
» *pactum rejicitur tamquàm turpe, ut de Alex. c.* 6 §. 1.
» *Qu.* 10 *cum S. Th.*) * *Dian. p.* 6 *t.* 9 *Res.* 33 et alii
» sex : vel infrà Regulam, scilicet vana (nisi præcipiat)
» ex causa, quæ sit secundùm Regulam, v. gr. ut
» obedientia exerceatur) ; Nec refert, quod Regulæ
» jubeant in omnibus obedire; id enim non de obli-
» gatione voti, sed de obedientiæ perfectione intelli-
» gitur. Ità *Suarez*; *Sanch.* 6 *mor. c.* 2 *et Laym.* »

An autem Religiosus teneatur obedire Prælato præ- 40

cipienti, ut assistat infirmis, infectis morbo contagioso? Resp. affirmativè, si infirmi sunt Religiosi ejusdem sui Monasterii, vel Ordinis, quià hoc pertinet ad bonum commune ipsius Communitatis, ut ipsi inter se invicem sibi subveniant. Secùs, si infirmi sunt extranei; nisi deësset, qui ipsis Sacramenta necessaria ministraret, quià tunc debent postponere vitam temporalem saluti spirituali proximorum. Ità *Sanch. Dec. l.* 6 *c.* 2 *n.* 57. *Pal. tr.* 15 *D.* 4 *p.* 4 *n.* 7. *Elbel. t.* 2 *p.* 625 *n.* 624 *et Spor. t.* 3 *p.* 101 *n.* 163 *cum Caj. Lex. Rodr. et communi.*

41 » 2. Si regula Ordinis sub peccato obliget, ejus » transgressio est contra votum, et sacrilega. Ratio » est, quià talis Regula non est minùs præceptiva, » quàm vox Superioris, et subditus promittens ob- » servationem Regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, » se obligare censetur: proindèque Carthusianus, v. » g. carnes edens, vel Franciscanus feriâ sextâ non » jejunans, et contra obedientiam et contrà temperan- » tiam peccat; *S. Th. in* 2 *d.* 44 *qu.* 2 *a.* 3. *Val. Sanch.* 6 » *mor. c.* 1 *et* 4. *Vasq. Rodr. Laym. l. c. n.* 6. *Escob. etc.*

42 » 3. Si Regula sub peccato non obligat, transgres- » sor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio » est, quià talis Regula non continet propriè præ- » ceptum, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, » obligans tantùm ad pœnam, si imponatur, *S. Th.* » *Laym. l. c. etc.* Hinc nec transgressio illius, ex ra- » tionabili causa, et bono fine, seu ex motivo virtu- » tis facta, v. gr. si extrà tempora loquatur cum socio, » ut mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen » veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliove » inordinato affectu fiat: * (*Ità S. Th.* 2 2 *q.* 186 *a.* 9 » *ad* 1. *Sanch. l.* 6 *c.* 4 *n.* 14 *et Laym. l.* 4 *tr.* 5 *c.* 9 *n.* » 8 *cum Vasq. et Val.*) * Quem ut plurimùm concur- » rere, adeòque rarò omni culpa vacare, putant *Va-* » *lent. Sanch. et Suar.* Qui addunt, quòd, si quis fre- » quenter, et quasi per consuetudinem Regulam trans- » grediatur, religiosam disciplinam graviter perturbet, » eâque ex causa in periculo expulsionis se constituat, » peccet mortaliter. *Laym. l.* 5 *c.* 9. *Sanch. n.* 8.

» 4. Etsi Capitulares novum statutum constituere 43
» possint, quo ipsi, aliique postmodùm professionem
» edituri obligentur; antè tamen professi, qui in il-
» lud non consensêrunt, eo non obligantur, si ad
» Regulam Ordinis non directè, nec indirectè spec-
» tet, *Laym. l. c. n.* 10. Nisi tamen statutum fiat in
» Capitulo generali, vel saltèm provinciali (juxtà cu-
» jusque Ordinis institutum), concurrente majore par-
» te suffragiorum, et non sit Regulæ difforme. V. *Es-*
» *cob. de leg. E.* 1 *c.* 12 *n.* 15. Ratio est, quià, quod
» omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxtà
» *reg.* 39 *in* 6. Addunt *Laym. et Sanch. ex Sylv. et*
» *Az. t.* 1 *l.* 13 *c.* 11 *q.* 19. *Less.* 2 *c.* 41 *n.* 22. nec
» Pontificem posse Religiosos cogere ad arctiorem
» vivendi rationem, quàm Instituti prima forma pos-
» tulat; quià obligatio obediendi, etiàm Pontifici,
» provenit ex voto, quod factum fuit secundùm pro-
» prium Regulæ institutum. Si tamen Regulæ refor-
» matio necessarium medium esset ad Ordinis con-
» servationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, mul-
» tòque magis Pontifex illos cogere potest, quandò
» ad hoc se implicitè quisque obligâsse censetur.
» *Sylv. Less. Laym. ll. cc.* »

Quæritur, an Religiosi teneantur obedire Prælatis 44
reformantibus Regulam collapsam? Certum est, quòd,
postquàm Regula per legitimam consuetudinem re-
laxata est, quàmvis primi Religiosi peccârint, secundi
tamen non teneantur eam observare, ut fusè probant
Salm. de Leg. c. 6 *a. n.* 39 et docent *Sanch. l.* 6 *c.* 2
n. 26 *etc. ac de Alex. Conf. Mon. c.* 1 § 2 *Q.* 3 cum *Caj.*
Turr. Pal. etc. Sed dubium est, si Regula reformetur
à Capitulo Generali, an Professi teneantur obedire?
Affirmant de *Alexand. Conf. Mon. c.* 1 § 2 *q.* 4 *et*
Salm. c. 6 *n.* 38 *cum Corduba*, *Pell. Suar.* (citantque
etiàm *Laym. Vasq. Az. et Sanch.* sed non benè;
nam *Laym.* est pro secunda sententia, ut infrà, et ci-
tat pro se *Vasq. Azorium et Sanch.*) Ratio hujus pri-
mæ sententiæ est, quià Religiosi Regulam profitentes,
eam ut primitùs institutam profitentur; undè saltem

parati esse debent ad illam servandam, quandò de ea instauranda tractatur. Excipiunt tamen, nisi Religiosus tempore Professionis expressè intenderit se non ampliùs obligare, quàm ad illam Regulam sic relaxatam. Alii verò, ut *Palaus tr.* 16 *d.* 4 *q.* 4 *n.* 11. *Laym. l.* 4 *tr.* 5 *c.* 9 *n.* 13 cum aliis, ut suprà, ac *Spor. t.* 3 *pag.* 101 *n.* 161 dicunt non minùs probabiliter, (ut loquitur *Tourn. t.* 3 *pag.* 83 *Q.* 3), et forte probabiliùs, Religiosos ad id non tenêri, nisi Reformatio appareat medium necessarium ad Ordinis conservationem: nempè, si cum præsenti observantia paucissimi ad perfectionem Religiosam pervenire studeant, vel, si cum scandalo Sæcularium vivant, ità ut expediret potiùs Religionem dissolvi, quàm ità continuari. Ratio, quià is, qui Professionem emittit, potiùs censetur juxtà præsentem statum Regulam profitêri, quàm juxtà pristinum Institutum. Ait autem *Laym. l. c. cum Less. et Sanch.* posse Prælatum ob aliquam publicam necessitatem ad tempus imponere aliquam austeritatem, puta jejunium, etc. Imò addunt *Sanch. Sylv. Vegn, et Vasq. Salm. n.* 82. Prælatos posse êdere nova Statuta, quandò sunt necessaria, ut vota essentialia, et alia Religionis Statuta serventur.

45 « Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est, id fieri posse, ut docent *Lay. Suar. etc.* Ratio est, quià verisimile est, quòd aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant. »

46 Quær. hîc, quot peccata committat Religiosus, contrà Obedientiæ præceptum agens? *Sotus, Led. Lay. Tam. etc. ap. Sal. c.* 6 *n.* 100, dicunt, eum unum peccatum committere contra votum Obedientiæ, quià tantùm ex voto tenetur obedire. Contradicunt tamen probabiliùs *Salm. n.* 110 cum *Suar. Pell. Pal. etc.* qui tenent, eum committere duo peccata, unum contra Religionem ratione voti, alterum contra virtutem Obedientiæ, quam de se debet Religiosus Prælato suo ratione promissionis, et traditionis factæ de seipso in professio-

ne, ob quam per se, etiàm sine voto, tenetur legitimo Superiori obedire.

« Quæres, an subditus teneatur obedire, si dubi- 47
» tet, utrùm sit res licita, quam Prælatus jubet, vel » justa sit causa imperandi?

» Resp. 1. Communiter tenêri, quià tunc melior » est conditio Superioris, qui est in possessione po- » testatis præcipiendi : in dubio autem nemo spo- » liandus est jure, quod habet. Nec dicas, subdi- » tum etiàm esse in possessione libertatis, cum ha- » beat debitum parendi.

» Resp. 2. Non tenêri, si grave damnum obediendo » timeat. Ratio est, quià in dubio favendum est reo, » eique, de cujus damno agitur. Etsi enim subditus » non sit in possessione libertatis, est tamen in pos- » sessione juris, quo potest se à periculosis rebus » conservare. *Less. Sanch.* 6 *mor.* *c.* 4, aliique. »

Quær. I. Utrùm subditus dubitans, an res præcepta sit licita, vel non, possit, et teneatur obedire? Videtur negare *Adrianus ap. Less. l.* 2 *c.* 41 *n.* 76 dicens: *Nullus dubitans de actu, an sit mortalis, an non, licitè obedit, ipso sic dubitante;* idemque tenêre *Vasq. et Rodriq.* refert *Pal.* Sed communis et certa est sententia opposita, quòd subditus, licet dubio perseverante non possit obedire, cùm omninò sit illicitum operari cum dubio practico (quod tantùm ait *Less.* intelligere *Adrianum*, et facilè idem intelligunt *Vasq. et Rodr.*); teneatur tamen eo casu dubium deponere, et sic potest, et debet obedire; *Glossa in c. Ad aures*, 6 *de Temp. Ord. v. Obedientia*, ubi dicit : *Si verò dubium sit præceptum, propter bonum obedientiæ* (subditus) *excusatur à peccato, licèt in veritate sit malum. Az. t.* 1 *l.* 2 *c.* 19 *q.* 9 qui ait, hanc sententiam esse *omnium communi consensione receptam*, *Caj.* 2. 2 *q.* 169 *art.* 2 *ad* 4 *dub.* 2. *Less. l.* 2 *c.* 41 *n.* 73. *Sylvius q.* 19 *ar.* 5. *Cabass. T. J. l.* 1 *c.* 21 *n.* 17. *Contin. Tourn. t.* 4 *p.* 89 *q.* 5 *R.* 2. *Anacl. de Consc. p.* 27 *n.* 34. *Pal. p.* 1 *d.* 3. *punct.* 13 *n.* 3. *Spor. t.* 3 *de Stat. Relig. p.* 101 *n.* 161. *Holz, de Præc. part. t.* 1 *p.* 479 *n.* 590. *Elbel t.* 2 *p.*

620 *n.* 612. *Salm. tr.* 15 *c.* 6 *n.* 68. *Sanch. Dec. l.* 6 *c.* 3 *ex n.* 3 *cum S. Bonav. S. Anton. Innoc. Ostiens. Abb. Palud. Soto, Nav. Tol. Mol. Valent. Sa Sylvest. Ang. Arm.* et innumeris aliis. Probatur 1 ex *Deut. c.* 17 *v.* 8 *et* 10, ubi sic habetur: *Si difficile et ambiguum apud te judicium esse perspexeris...... facies quodcumque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus.* Item ex *c. Si quid culpetur. Dist.* 23 *q.* 1 ubi dicitur, subditum *posse obedire, si, quod sibi jubetur, vel non esse contrà Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est.* To autem *posse* non quidem denotat libertatem, sed honestatem operandi, nempè non lædi præceptum, de cujus transgressione subditus dubitat. Idem confirmat *S. Bernardus de Pr. et Disc. c.* 12 ubi: *Quidquid vice Dei præcepit homo, quod tamen non sit certum displicère Deo, haud secùs omninò accipiendum est, quàm si præcipiat Deus.* Ipse enim Christus Dominus dixit: *Qui vos audit, me audit. Luc.* 10. 16. Et Apostolus *Hebr.* 13. 17. *Obedite Præpositis vestris, et subjacete eis.* Item in *Constit. Societ. JESU* sic Ignatius præscripsit: *Obediendum in omnibus, ubi peccatum non cernitur*, id est (ut in *Declaratione*) in *quibus nullum manifestum est peccatum.* Sic pariter habetur in *Reg. FF. Minorum c.* 10 *apud Elbel: Obediendum in omnibus, quæ non sunt contraria Animæ, et Regulæ.* Idem docuit *B. Ubertus in lib. de Erud. Rel.* c. 1 ubi: *Nisi apertè sit malum, quod præcipitur, accipiendum est, ac si à Deo præciperetur.* Idem *B. Dionysius Carthus. in* 2 *Dist.* 39 *quæst.* 3. scripsit: *In dubiis, an sit contrà præceptum Dei, standum est præcepto Prælati; quià, etsi sit contrà Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus.* Et idem docuit priùs *S. Bonav. in Spec. Disc. c.* 4. Probatur 2. ratione, quià Superior est in possessione præcipiendi; undè ab ea non est exspoliandus, nisi constet, quòd res præcepta sit illicita. Confirmatur, quià, si in cunctis dubiis de bonitate actionis præceptæ possent subditi se eximere à jugo obedientiæ, utiquè nulla Communitas benè regi, et consistere valeret. Hinc D. Bernardus

(*l. de gratia, et arb.*) meritò objurgat Religiosos præcepta Superiorum discutientes, dicens : *Porrò imperfecti cordis, et infirmæ prorsùs voluntatis judicium est, hærêre ad singula, quæ injunguntur, et exigere de quibusque rationem : quoniam expedit profectò magis, omninò non fuisse, quàm nostros permanêre ; nam qui voluêrunt sui esse, utiquè sicùt Dii scientes bonum et malum, et facti sunt non solùm sui, sed etiàm Diaboli.* Nequè hîc obtinet regula : pro subdito in dubio melio sit conditio possidentis ; nam, cum ipse jam se subjecerit potestati Prælati, in dubio possessio stat pro Superiore, habente jus præcipiendi.

Hinc infertur I. Quòd, si diversæ adsint opiniones probabiles circà rem præceptam, an sit licita, vel non, subditus teneatur obedire, ut communiter docent *Sanch. l. c. n.* 6 *et l.* 1 *c.* 3 *n.* 6. *Az. l. c. et Salm. d. c.* 6 *n.* 67 *cum Val. Pell. Lez. Vil. Salas, Cord. et Prad.* (contra *Les. Dian. Sanc., ac Pal.*, qui *tr.* 1 *Dist.* 2 *p.* 6 *n.* 5 probabilem vocat eorum sententiam, sed fatetur contrariam esse communem, aïtque semper in praxi consulendam). Nec obstat dicere, quòd Superior non habeat jus imperandi, quod illicitum est, et ideò, cum præcipit rem probabiliter illicitam, probabiliter nequeat eam præcipere; ergò probabiliter nec teneatur subditus tunc obedire. Nam argumentum hoc claudicat ex duplici capite : valeret enim argumentum, si Prælatus rem illam præciperet ut probabiliter illicitam ; sed nos dicimus, quòd eo casu rem illam præcipiat, non ut probabiliter illicitam, sed ut probabiliter licitam : et ideò licitè imperet, ac proindè subditus teneatur obedire. Prætereà, quàmvis tunc sit probabile, quòd Prælatus non possit rem illam præcipere, cum sit probabiliter illicita, non ideò est probabile, quòd subditus non teneatur obedire ; esto enim Superior non habeat jus præcipiendi id, quod certè injustum est, habet tamen jus præcipiendi id, quod probabiliter est justum, vel quod certum non est esse injustum ; idcircò subditus tenetur ei obedire in omni re, quæ vel est probabiliter justa, vel quam non constat esse injustam. Hinc rectè

deducitur, quòd subditus teneatur obedire Prælato, etiàmsi res præcepta probabiliùs ei videatur illicita (quidquid dicant *Sal. n.* 70 : cum ipsi iidem *n.* 66 contrarium apertè asseruerint dicendo, Prælatum habêre jus imperandi, quod vel est probabiliter justum, vel quod non est certè injustum), Ratio, quià jus possessionis, quod habet Superior, prævalet omni opinioni contrariæ, quæ non habet rationes convincentes, fundantes certitudinem moralem, juxtà dicta *de Conscientia cum de Lugo, Pal. Ronc., Spor. et aliis*, ùtque tenent in præsenti casu *Bus. l.* 1 *p.* 6 *vers.* 5 *Superiori*, *et Laym. l.* 1 *tr.* 1 *c.* 5. § 2. *n.* 11 *cum Vasq. Corduba, ac Miranda ;* et idem docet *Sanch. l.* 6 *c.* 3 *n.* 6 *et l.* 1 *c.* 10 *n.* 9, ubi non dubitavit se retractare à diversa opinione, quam olim tenuerat *dé Matrimonio l.* 2 *D.* 41 *n.* 10.

Infertur II. Quòd subditus, etiàmsi habeat unicam opinionem probabilem, quòd res præcepta sit illicita, et nulla sibi appareat probabilitas de illius honestate, adhùc teneatur obedire, ut dicunt idem *Pal. l. c. punc.* 13 *n.* 4 *et Sanch. d. c.* 3 *n.* 6 *cum Suar. Sylvest. Ang. Valent. Tab. Sayr. Salas*, *Rosell. et Corduba*. Ratio, quià, dum non constat de turpitudine actionis, Prælatus habet jus præcipiendi omnia, quæ ipsi licita videntur, quàmvis subdito illicita appareant, cùm Prælatus (ut diximus) non sit exspoliandus suo jure imperandi, nisi constet, quòd res præcepta sit illicita ; Idque patet ex *c. Inquisitionis*, *de Sen. Excomm.* ubi sancitum fuit, quòd conjux habens tantùm probabilitatem, non autem certitudinem, de nullitate sui matrimonii, teneatur reddere debitum alteri, qui adhùc possidet jus petendi. Hoc autem, quod dictum est de dubio honestatis rei præceptæ, dicendum etiàm est in dubio, an præceptum excedat potestatem prælati, vel an sit suprà Regulam, ut docent *Sanch. l.* 6 *c.* 3 *n.* 3 *et Sal. n.* 67 *cum Az. Valent. Cord. Vill. Salas*, *etc.*

Limitant verò communiter DD. præfatam sententiam, et dicunt, subditum non tenêri obedire 1. si res sit valdè difficilis, et molesta; quià tunc difficultas

operis simùl cum opinione probabili, quod res præcepta sit illicita, vel quod præceptum excedat potestatem Superioris, prævalet illius possessioni. Ità *Bus. ut suprà*, *et Less. l. 2 c. 41 n. 73. Pal. D. 3. punct. 14 n. 16 ac Salm. n. 68 cum Soto, Lop. Med. Hurtad. Prad. Pelliz. et communi.* Limitant 2. Quandò subditus obediendo exponeret se vel alterum periculo gravis incommodi subeundi in vita, fama, honore, aut bonis; ità *Less. n. 76. Sanch. n. 24. Pal. n. 16. Holz. pag. 479 n. 590 Tourn. t. 1 pag. 138. Elbel t. 1 de Cons. n. 60 et Sal. n. 69 cum Soto; Bann. Hurt. Led. Prado, Rodr. et Pell.* Ratio, quià subditus non tenetur tunc se privare jure suo certo, quod possidet circà talia bona magni momenti, ne Superior privetur suâ possessione, quæ in eo casu est aliquo modo incerta.

Sed dubitatur 1. an subditus teneatur obedire, quandò probabiliter opinatur, præceptum non esse impositum, vel esse abrogatum? Resp. negativè, ùt communiter docent *Sanch. Dec. l. 6 c. 5 n. 7 et Salm. c. 6 n. 73 cum Hurt. Prad. etc.* Imò dicendum, quod in dubio de impositione præcepti, nulla sit obligatio parendi, nisi constet, illud fuisse impositum.

Dubitatur 2. an teneatur subditus parêre, si dubium vertat, utrùm, qui præcipit, sit legitimus Superior? Negant *Vasq. Salas, Dian. etc. apud Salm. tr. 15 c. 6 n. 64* quià (ut dicunt) eo casu dubitatur etiàm de possessione Superioris. Sed veriùs dicendum cum *Less. c. 41 n. 78. Cabass. l. 1 c. 31 n. 17. Tourn. t. 3 pag. 89. Sanch. l. 6 c. 3 n. 29 et Salm. n. 65.* quod subditus teneatur tunc obedire, si communiter ille habetur ut Superior; quià, stante tali communi æstimatione ex una parte, et probabilitate, quod ipse legitimus sit Superior ex alia, supplet Ecclesia jurisdictionem, ex *l. Barbarius. ff. de Offic. Præt.* Eo igitùr casu non erit tantùm probabile, sed certum quod ille sit Superior. Secùs; si communiter non habeatur ut talis, quià (ut ait *Cabass. l. c.*) tunc in dubio melior est conditio subditi suam libertatem possidentis.

Quær. II. An Religiosus validè voveat sinè sui Supe- 48

rioris licentia? Negant *Palud. Val. Ang. Rosell.* quià Religiosus per votum Obedientiæ privavit se voluntate. Sed veriùs *Nav. Caj. Sot. cum de Alexand. Conf. Mon. c.* 6. §. 1. *Qu.* 4. *et aliis* dicunt, benè posse Religiosum vovere, quæ non repugnant Regulæ, aut præcepto Prælati, neque obsequio illi debito. Quare possunt emittere vota personalia, vel circà res præceptas, et etiàm non præceptas à Regula, si à Regula vetitæ non sunt. Potest tamen Superior prohibere subditis, ne voveant, ipso inconsulto, ut apud *Alex. l. c.* ajunt *Suar. et Bart. a S. Fausto;* Qui probabiliter dicit, valere aliter vota emissa, non obstante hoc præcepto, quandòquidem materia sit Deo grata, quàmvis modus Deo non placeat.

49 Quæritur III. An Religiosus teneatur obedire Prælato præcipienti, ut revelet secretum sibi commissum? Resp. tenetur, si aliter damnum eveniret Monasterio, aut alii tertio, sivè ipsi Prælato; quià tunc, etiàm sine præcepto, de se urget manifestandi obligatio, quæ per secreti commissionem minimè impeditur. Ità docet *S. Th.* 2. 2 *q.* 70 *ar.* 1 *ad* 2. *S. Ant. Nav. Reg. etc.* Secùs verò, si absit damnum prædictum; quià tunc urget fidem servandi naturalis obligatio, quæ per præceptum Prælati auferri nequit, ut *S. Thom. ib.* En verba S. Doctoris: *Quandòque enim sunt talia....., quæ homo..... manifestare tenetur, puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritalem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personæ..... Quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denuntiando..... Quandòque verò sunt talia, quæ quis prodere non tenetur; undè potest obligari ex hoc, quod sibi sub secreto committuntur: et tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiàm ex præcepto Superioris.* An autem possit Religiosus revelare secretum commissum ad vitandum damnum proprium? Negat *de Alexand. Conf. Mon. p.* 124 *q.* 9 *cum Scoto, Sylvest. etc.* Sed probabiliter affirmant *Less. Laym. Lugo, Spor. Roncaglia et alii* plures, quos retulimus *l.* 3. *n.* 971 *v. An autem.*

Hîc operæ pretium est videre circà obligationem 50
omnium votorum istorum, an Religiosus, superveniente aliqua circumstantia notabili non prævisa, teneatur ad vota in Professione emissa? Loquendo de votis simplicibus (in *tr. de Voto l.* 3 *n.* 226.) diximus, satis quidem probabilem esse sententiam, non esse obligationem implendi votum, si notabilis circumstantia superveniat, quâ prævisâ quis votum non emisisset; Excepto voto simplici castitatis, et Religionis; nam licet *Bonac, t.* 2 *D.* 4 *q.* 2 *p.* 1 *n.* 26 *et Led. Leand. ac Quint. apud Salm. tr.* 15 *c.* 6 *n.* 32 sentiant, non tenêri ad præfata vota eum qui illa emiserit agitatus stimulis carnis cum evidenti periculo incontinentiæ, stante experientia lapsuum, si posteà perseverent stimuli et pericula, quià (ut inquiunt) eo casu talia vota non sunt de meliori bono: Attamen meliùs dicunt *Sanch. Dec. l.* 4 *c.* 8 *n.* 9 *et de Matr. l.* 7. *D.* 11. *n.* 8. *Pont. de Matr. l.* 6 *c.* 12 *n.* 2. *Salm. tr.* 15 *de Stat. Rel. c.* 6 *n.* 35 *cum Suar. Laym. Pal. Moja, Dian. etc.* præfatam sententiam non esse practicè probabilem, quià aliàs vix ullus esset casus, quo prædicta vota firma remanerent, cùm vix ullus inveniretur, qui vel ob suam igneam complexionem, fragilitatem expertam, pravam consuetudinem, vel ob Dæmonis suggestiones non ageretur stimulis carnis, et facilè sibi persuaderet, se non esse talibus votis obstrictum. Loquendo autem de votis solemnibus emissis in Professione Religiosa, vel in susceptione sacrorum Ordinum, omninò tenendum cum communi DD. quod nullo modo vota prædicta irritari possint ob quamcumque notabilèm circumstantiam supervenientem, etiàm non prævisam, modò non sit circumstantia versans circà substantiam votorum. Ità *Sporer de Voto c.* 3 *n.* 6. *Ronc. Vot. c.* 2 *q.* 3 *R.* 3, *Sanch. de Matr. l.* 10 *D.* 9 *n.* 18. *Laym. lib.* 4 *tr.* 4 *c.* 7 *n.* 5 *Bon. q.* 2 *p.* 3 § 2 *n.* 5. *Holzm. de Vot. num.* 411. *Pichler l.* 3 *Decret. tit.* 34 *num.* 5. Et idem dicunt loquendo speciatim de solemni voto Castitatis *Sanch. Dec. l.* 4 *c.* 8 *n.* 10 *cum Val. et Salm. de Voto c.* 1 *n.* 44. Ratio, quià Religiosus vel Sacerdos in tali casu non consideratur ut persona particularis, cui

meliùs tunc conveniat non esse voto obstrictum; sed ut pars et membrum Communitatis Ecclesiæ, cui præstat postponere suum bonum privatum bono communi; nam aliàs innumera inconvenientia, scandala, et perturbationes cum ingenti damno Christianæ Reipublicæ proculdubio sequerentur.

Et idem omninò dicendum, ob eamdem rationem boni communis, pro votis, quæ emittuntur à viris, aut mulieribus oblatis in aliquibus Congregationibus; Maximè si addatur juramentum Perseverantiæ, proùt fit in Ven. Congregatione Patrum Missionis S. Vincentii à Paulo, et in nostra minima Congregatione SS. Redemptoris: Quià (ut diximus *lib.* 3 *vers. Notandum*) hîc intervenit contractus onerosus utrimque obligatorius; nulla enim circumstantia superveniens, etiàm non prævisa, potest contractus onerosos irritos reddere; Undè, sicùt Congregatio nequit Oblatum dimittere ob circumstantias supervenientes (exceptis circumstantiis criminum), ità nec Oblatus potest Congregationem relinquere.

Quæritur hîc, an valeat licentia ab inferiori Prælato concessa, quæ à majori fuerit denegata? Probabiliter affirmant *Holzm. tom.* 1 *pag.* 474 *n.* 610 *et Croix lib.* 4 *n.* 116 *cum Pelliz.* Ratio, quià Superior major, denegando licentiam, minimè reddit irritam potestatem inferioris. Secùs verò dicendum puto, si Prælatus major positivè prohibeat subditum, ne exequatur rem petitam, quià tunc inferior nequit dispensare in mandato Superioris. Quid, si Prælatus major interdicat inferiori, ne concedat licentiam pro aliqua re? Probabiliter adhùc dicunt AA. Suprà citati, quod, si inferior licentiam concedit, validè concedat (quàmvis illicitè); secùs, si Superior hujusmodi licentiam irritam declarâsset. Item advertatur hîc, quod habetur in *Trident.* (*Sess.* 25 *de Regul. c.* 4.); *Nec liceat Regularibus à suis Conventibus recedere, etiàm prætextu ad Superiores suos accedendi; nisi ab iisdem missi, aut vocati fuerint.*

Circà autem Obedientiam *Monialium*, prænotandum, quod Moniales ratione voti teneantur obedire I,

Summo Pontifici. II. Episcopo loci, si non sint exemptæ; Si verò sint exemptæ, Prælato Ordinis, eodem modo, quo sui Religiosi illi obediunt. Etiàm tamen exemptæ tenentur obedire Episcopo in iis, in quibus ille se gerit tamquàm Delegatus Sedis Apostolicæ, proùt in observantia clausuræ. III. Tenentur obedire Abbatissæ in iis, quæ ad Regulam pertinent. Sed de hac obedientia, quam Moniales debent Episcopo, et Abbatissæ, alia necessaria annotare, et discutere opus est.

Quòad obedientiam debitam Abbatissæ, I. Magna illa quæstio hîc occurrit, an Abbatissa possit præcipere Monialibus in virtute Obedientiæ, obligando in conscientia; *Prima* sententia negat cum *Soto*, *Caram*, *etc.* Quià, ut dicunt, Abbatissa non est capax jurisdictionis spiritualis exercendæ, sed tantùm ipsa præcipere valet, quæ spectant ad œconomicam Monasterii gubernationem, *Secunda* tamen sententia affirmat; quam tenent *Pasqual. in Lauret. p.* 1 *n.* 761. et undecim alii AA. apud ipsum; et his adhæret *de Alex. c.* 6 §. 2 *Qu.* 7. Ratio, quià per Votum Obedientiæ obligantur Moniales ad obediendum omnibus suis legitimis Superioribus. Legitima autem, et vera Superior dicenda est Abbatissa in suo Monasterio; cum enim Pontifex Religionem approbat, approbat pariter inter Moniales ordinem superioritatis, et subjectionis: aliter quomodò Monasterium, et observantia Regulæ servari posset? Quare, licet Abbatissa jurisdictionem non possit exercere, ut certum est et commune, potest tamen, saltèm tamquàm Ministra, exigere obedientiam per votum promissam circà res, quæ à Regula sunt præceptæ, vel quæ ad profectum Monialium juxtà Regulam conveniunt. Et secunda sententia mihi videtur absolutè probabilior, cum talis obedientia videatur esse absolutè necessaria ad observantiam Regulæ sustinendam: talis enim est in monasteriis observantibus praxis universalis. 52

II. Quæstio occurrit, an possit Abbatissa dispensare cum suis Monialibus in Regulis, aut votis? Certum est, quod Abbatissa non possit authoritativo modo dis- 53

pensare quòad observantias Religionis, nempè quòad jejunia frangenda, ad edendas carnes, etc. contra Regulam; sed benè potest dispensare ex commissione Prælati, ut notant *Lezan. Tamb.* cum *Alex c.* 11 §. 1 *qu.* 4. Vel potest ipsa de se declarare aliquandò, jejunium, vel aliud præceptum non obligare. Circà vota autem Monialium, pariter certum est, non posse Abbatissam in illis dispensare, vel ea commutare, uti potest cum eis dispensare Episcopus, vel Prælatus Regularis, si sint exemptæ; Sed conveniunt communiter DD. quod abbatissa, ratione potestatis dominativæ, quam ob votum Obedientiæ habet suprà suas subditas, sicùt habent Parentes super filios, possit irritare earum vota sivè de re supererogatoria, sivè de re circà Regulas, ut docent *Nav. Sot. Tamb. Sylvest.* cum *Alex. l. c. quæst.* 5. Et hoc, etiàmsi votum fuerit transeundi ad strictiorem Religionem; ùt tenent *Pasq.* et adhæret *Alex. ib.* contrà *Less. Pelliz. etc.*

54 Dubitatur autem, an possit Abbatissa irritare votum Monialis emissum cum suo consensu? Negat *Rich.* Sed affirmant communiter. *Sylv. et Armill.* quibus adhæreo cum *Tamb. Pasq. Alex. q.* 6 *et Salm.* modò adsit justa causa; Aliàs si sinè causa, peccabit, sed probabiliter non plus, quàm venialiter. Vide dicta *de Voto n.* 239 *v. Certum.*

55 Vota novitiarum non potest abbatissa irritare, sed tantùm suspendere eòrum executionem, si probationi officiant, ut *Less. et Sylv.* Si verò vota emissa fuerint a Novitia, dum adhuc erat sub potestate Parentum, tunc dicit *Alex. l. c. q.* 7, posse Abbatissam ea irritare, cùm ipsa tunc succedat in eamdem potestatem dominativam ergà Novitiam.

56 Quòad autem Obedientiam à Monialibus Episcopo debitam, plura alia annotare oportet. Notandum I. quod Moniales non teneantur obedire Episcopo circa electionem Officialium Monasterii, cùm hæc electio omninò ad Moniales spectet, ex Decreto S. C. apud *Pasqual. in Lauret. n.* 770. Et prædictæ Officiales possunt ad nutum eligentium amoveri, ut statuit *Trid.*

sess. 25 *de Reg. c.* 2. Notandum II quod Episcopus possit Abbatissam ab Officio suspendere casu, quo ipsa Episcopum non præmoneat de professione facienda à Novitia, ex *Trull. l. c. c.* 17. Notandum III, quod Episcopus possit numerum Monialium statuere, ut omnes admissæ commodè sustentari possint. Et hoc etiàm in Monasteriis exemptis: In his tamen debent intervenire etiàm Prælati Ordinis. Ità *Salm. Tr.* 18 *de Priv. c.* 3 *n.* 14 *ex Trid. sess*, 25 *c.* 3 *et Const. S. Pii. V et aliis Declar. S. C.*

Notandum IV. quod Episcopus singulis annis teneatur visitare Monasteria Monialium sibi subjecta per seipsum, vel Vicarium cum suo speciali mandato. Monasteria autem Pontifici immediatè subjecta etiàm ab Episcopo sunt visitanda, sed authoritate Apostolicâ; Exempta verò visitantur à Prælato Ordinis. Ità ex *Clement. Attendentes, de Statu Monac.* Sed quòad observantiam clausuræ etiàm Monasteria exempta visitari debent ab Episcopo, tamquàm Sedis Apost. Delegato; ità ut nullo modo possit Episcopus impediri, ex Decr. S. C. apud *Barb. de Offic. Episc. Alleg.* 102 *n.* 7. Et præsumentes impedire, post tres monitiones, excommunicationem ipso facto incurrunt, ex *d. Clem.* ut suprà. Vide *Alex. c.* 6 § 4 *qu.* 3,

Notandum V. quod in actu Visitationis Moniales ab Episcopo interrogatæ, vel à Prælato Ordinis, teneantur veritatem aperire circà observantias Regulæ, ut de *Alexand. l. c. q.* 5 cum *Texeda*: etiàmsi transgressiones sint leves, quià ordinariè ab istis incipit totius Regulæ relaxatio. Excusant tamen *Lezan. et Alex. ib.* Moniales à manifestando veritatem, I. Si crimen sit emendatum: Ex quo inferunt, eas non tenêri aperire alterius crimen ab annis plurimis (puta tribus, ut censet *Mascard.*) commissum, quià jam emendatum censetur. Et ob eamdem rationem, ordinariè denuntiationi semper est præmittenda correctio; sed de hoc vide dicenda *infrà ex n.* 249. II. Excusantur Moniales, si crimen sit occultum; et nulla præcesserit infamia, vel indicium evidens. III Si 57

constet, Prælatum nullum remedium fore adhibiturum; vel si sciant Moniales crimen jam denuntiâsse alias, à quibus ipsæ illud audierunt, quià ad opus inutile nemo tenetur. IV. Si manifestatio vergat in damnum proprium. V. Si crimem cognitum sit sub secreto naturali; Excipitur tamen, si crimen sit causa communis damni. Sed hæc vide fusiùs discutienda infrà *ex n.* 246.

58 Quòad Confessarios Monalium ab Episcopo approbandos; vide *de Sacr. Pœn. lib.* 7. *n.* 571. Sed hîc libet alia utilia annotare, I. quòad Electionem Abbatissæ. II. Quòad Privilegia Monialium, et Regularium.

I. DE ELECTIONE ABBATISSÆ.

59 Notandum I. quod ex *Trid. Sess.* 25 *de Reg. c.* 7, non debeat eligi Abbatissa minor 40 annis, et quæ 8. annis post professionem laudabiliter vixerit; Aliàs electio est nulla, ut ex Declar. S. C. apud *Alex. Conf. Mon. c.* 9 § 1 *q.* 1. Imò aliàs, aliqui dicunt, Moniales privari facultate eligendi pro illa vice; sed probabiliùs putat oppositum *Passerinus*. Casu tamen, quo desit in Monasterio, quæ talem ætatem habeat, ex eodem Trid. potest eligi Monialis habens 30 annos, et 5. professionis: vel alia ex alieno Monasterio ejusdem Ordinis; et etiàm alieni Ordinis, sed hoc nonnisi cum assensu S. C. ut notat *Pasq. in Laurent. n.* 680. Si verò adsit jam in Monasterio Monialis 40 annorum (nisi ista sit verè inhabilis) nequit eligi alia, etsi habilior, sinè dispensatione S. C. ut *Alex. l. c. q.* 2. ex Decr. S. C. Et hîc notandum, quod, sicùt Abbatissæ, sic et Procurator Monasterii debeat quocumque triennio mutari, ex alio Decr. S. C. apud *Alex. c.* 6. § 2 *q.* 13.

Notandum II. quod non possint eligi in Abbatissas Illegitimæ, infames, neque corruptæ, ut viduæ, ex Decl. S. C. nisi corruptio fuerit occulta. Vide *Alex. d. c.* 9 *Ar.* 1 *t. q.* 5. Item neque cæcæ, aut surdæ, ex *cap. Hinc* § *Cæcus Dist.* 49 *et cap. Constitutionem. de Verb. signific.* Idem de muta dicunt DD. apud *Alex. q.* 6.

Notandum III. quod ad electionem Abbatissæ non admittantur Conversæ, sed tantùm Choristæ professæ, *Suar Lez. Tamb. Alex. c.* 9. § 2 *q.* 1. Notand. IV. quod, si qua Monialis sit in lecto infirma, ejus votum etiàm sit recipiendum vel per scriptum sigillo munitum, vel per duas Moniales à Præsidente electionis deputatas. Ità *de Alexand. ibid. q.* 2. ex Decret. S. C. Notand. V. quod, si electio ob discordiam non compleatur, non possit Prælatus præsidens dare suum suffragium, ut ex pluribus Decr. S. C. Sed benè possit præfigere tempus ad electionem, quo elapso, ipse Abbatissam deputabit. Ità pluries declaravit S. C. apud *Alex q.* 3. Notand, VI quod Monialis, quæ jam suam dedit vocem, nequeat ampliùs illam revocare, commun. DD. Cum autem electio fit per scrutinium, præcipit *Trid., l. c.* ut vota secretè præstentur Notario et 4 vel 5 aliis assistentibus; aliàs electio est nulla, ut dicunt *Garcia, Zeroll. Rot. et de Alex q.* 5. Etiàmsi aliter fiat ex ignorantia, ùt *Tamb. et Ricc.* ex Decr. S. C. Ad electionem autem sufficit major pars votorum, ùt *Mirand. Rodriq. etc.* cum communi apud *Alex. q.* 6 contra *Tamb. et alios,* qui requirunt duas tertias partes.

Not. VII. quod in electione Abbatissæ, ùt præcipit *Trid. eod. l.* Prælati, qui præsident, debeant esse extrà Claustra. Putant tamen *Pasqual. Miranda, et de Alex. c.* 9 §. 2 *q.* 7 quod urgente justa causa, (puta, si timeantur rixæ, etc. ut ait *Miranda de Mon. q.* 2 *ar.* 15) possint Prælati Claustra introire. Proindè hìc notandum, quod in Monasteriis non exemptis, vel Sedi Apostolicæ submissis præsideat Episcopus: In exemptis verò Prælatus Regularis unà cum Episcopo, ex *Const. Greg. XV.* Tunc tamen Episcopus tantùm assistit, sed vota non excipit; *Alex. ex Decr. S. C. q.* 8. Factâ autem electione, nisi aliud obstet, debet in eodem loco electio confirmari à Prælato præsidente, scilicet ab Episcopo, vel à Prælato Regulari in Monasteriis exemptis, vel à Sede Apostolica, si Monasterium illi sit immediatè subjectum. Vide *Alex. c.* 9 §. 4 *q.* 1. Et hæc confirmatio potest fieri etiàm à

Prælato absente, et adhùc etiàm extrà Diœcesim degente, ut tenet *Pasqual.* (contrà *Tamb.*) nisi adsit oppositio, apud *Alex. q.* 3. Item, Abbatissa nequit officium exercere antè confirmationem. Ipsa debet etiàm benedici in Ecclesia exteriori ab Episcopo, vel Prælato Regulari intrà annum, aliàs privatur officio; Talis autem Benedictio potest alteri committi, etiàm simplici Sacerdoti; *Pasqual. et Alex. qu.* 8. Sed in his omnibus, ut notant *Tamb. Azor. etc.* cum *Alex. qu.* 8, attendenda est Monasteriorum consuetudo.

Not. VIII. Quod Abbatissæ possint eligi per triennium, vel per singulos annos, sed non ultrà triennium, aliàs electio est nulla. Et insuper Abbatissa triennalis debet per triennium vacare, *ex Const. Greg. XIII. Exposcit etc.* Neque in Vicariam eligi potest, si fortè nova Abbatissa deficiat, quià præcipit Pontifex, ut Abbatissa anterior *per triennium omni prorsùs careat authoritate.* Vide *Alex. cap.* 9 §. 3 *q.* 2. Dicit autem *Alex. q.* 4 cum *Rodr.* quod in Collegiis Oblatarum benè possit eligi Superior perpetua, quià tantùm de veris Monialibus professis loquuntur Bullæ.

Alia hîc addere expedit.

II. DE PRIVILEGIIS MONIALIUM, ET RELIGIOSORUM.

60 Hîc prænotandum quòad privilegia Regularium, quod omnes Ordines Regulares communicent privilegiis aliorum Ordinum, sivè Mendicantium, sivè non, ùt constare ex privilegiis concessis asserunt *Salm. Tr.* 18 *de Priv. c.* 1 *num.* 90 cum *Lez. Tamb. Miranda, Pell Rodr. et communi.*

Hinc notandum I. quod Moniales gaudeant iisdem privilegiis (quorum sunt capaces) quibus Religiosi ejusdem Ordinis; Ità *de Alex. Conf. Mon. c.* 10 *q.* 1. cum *S. Anton. Pal. Rodr. Tamb. etc.* contrà *Sanch. Barb. et alios.* Ratio, quià, cum ipsæ vivant sub eadem Regula, sunt pars Ordinis, et ideò Ordinis privilegiis meritò gaudere debent. Et hoc, etiàmsi in Privilegio

exprimatur, concessioonem fieri *viris*, *aut masculis;* et etiàmsi Moniales sint Episcopo subjectæ, ut tenent. *Salm. l. c. n.* 92 cum *Suar. Pell. Pal. Bon. Bord. et Alex. c.* 10 *q.* 2: qui notat cum aliis *q.* 3, gaudere eas etiàm privilegiis aliorum Ordinum suo Ordini communicatis.

Ex hoc infertur I. cum *Lez. Pasq. et Alex. q.* 5. 61 Abbatissam posse dispensare in jejuniis, Officio, etc. juxtà Privilegia sui Ordinis Prælatis concessa; quià, licet ipsa non possit per se dispensare defectu authoritatis spiritualis, potest hoc tamen Prælati commissione, quæ præsumitur ei facta, statim ac fuerit electa in Abbatissam. Infertur II. Moniales Episcopo subjectas benè posse uti privilegio, v. gr. recipiendi absolutionem etc. à proprio Episcopo, quandò cuicumque Regulari privilegium est concessum; Secùs tamen, si facultas absolvendi non sit Regularibus concessa, sed tantùm Prælato illius Ordinis; Ità *Alex.* cum *Cespedes cap.* 10. *q.* 4. Infertur III. cum *Salm. tr.* 10 *de Censur. c.* 9 *n.* 65 *et Viva, Roncagl., Rodr. Alex. c.* 1 *q.* 6. (quidquid dicant *Nav. Barb. etc.* apud *Alex.*) omnes Regulares utriusque sexûs tempore interdicti Generalis posse in suis Monasteriis Divina peragere, proùt Officia recitare, Missas celebrare, etc. submissâ tamen voce, januis clausis, sine campanis, et exclusis nominatim interdictis, vel qui causam Interdicto dederunt, ùt concessum fuit in *càp. Alma Mater, de Sent. Exc.* Item, eas posse Eucharistiam suscipere, Missas audire, ut *Salm. n.* 48 cum *Pal. Laym. Henr. Sayr.* Item suscipere Extremam Unctionem, ut ibi *Salm.* cum *Pal. Avril. Henr. etc.* Et ad hæc Regulares ex privilegio possunt admittere omnes Monasterii famulos, Procuratores, operarios, ut concessit Alex. IV. Et idem concessit Eug. IV pro Beatis, vel Tertiariis: Exceptis tamen semper specialiter interdictis, etc. ut suprà. *Salm. n.* 66. *Alex. qu.* 7 *etc.* Et possunt etiàm publicè celebrare in pluribus Festis, ut Paschatis, Pentecostes, Nat. Domini, Ass. B. V. Mariæ: Item SS. Sacramenti et Octavæ, Concept. Annunt. et Nat. B. V. Sanctorum Titularium Ecclesiæ, et Sanctorum proprii Ordinis:

Prælato absente, et adhùc etiàm extrà Diœcesim degente, ut tenet *Pasqual.* (contrà *Tamb.*) nisi adsit oppositio, apud *Alex. q.* 3. Item, Abbatissa nequit officium exercere antè confirmationem. Ipsa debet etiàm benedici in Ecclesia exteriori ab Episcopo, vel Prælato Regulari intrà annum, aliàs privatur officio; Talis autem Benedictio potest alteri committi, etiàm simplici Sacerdoti; *Pasqual. et Alex. qu.* 8. Sed in his omnibus, ut notant *Tamb. Azor. etc.* cum *Alex. qu.* 8, attendenda est Monasteriorum consuetudo.

Not. VIII. Quod Abbatissæ possint eligi per triennium, vel per singulos annos, sed non ultrà triennium, aliàs electio est nulla. Et insuper Abbatissa triennalis debet per triennium vacare, *ex Const. Greg. XIII. Exposcit etc.* Neque in Vicariam eligi potest, si fortè nova Abbatissa deficiat, quià præcipit Pontifex, ut Abbatissa anterior *per triennium omni prorsùs careat authoritate.* Vide *Alex. cap.* 9 §. 3 *q.* 2. Dicit autem *Alex. q.* 4 cum *Rodr.* quod in Collegiis Oblatarum benè possit eligi Superior perpetua, quià tantùm de veris Monialibus professis loquuntur Bullæ.

Alia hîc addere expedit.

II. DE PRIVILEGIIS MONIALIUM, ET RELIGIOSORUM.

60 Hîc prænotandum quòad privilegia Regularium, quod omnes Ordines Regulares communicent privilegiis aliorum Ordinum, sivè Mendicantium, sivè non, ùt constare ex privilegiis concessis asserunt *Salm. Tr.* 18 *de Priv. c.* 1 *num.* 90 cum *Lez. Tamb. Miranda, Pell Rodr. et communi.*

Hinc notandum I. quod Moniales gaudeant iisdem privilegiis (quorum sunt capaces) quibus Religiosi ejusdem Ordinis; Ità *de Alex. Conf. Mon. c.* 10 *q.* 1. cum *S. Anton. Pal. Rodr. Tamb. etc.* contrà *Sanch. Barb. et alios.* Ratio, quià, cum ipsæ vivant sub eadem Regula, sunt pars Ordinis, et ideò Ordinis privilegiis meritò gaudere debent. Et hoc, etiàmsi in Privilegio

exprimatur, concessioonem fieri *viris*, *aut masculis;* et etiàmsi Moniales sint Episcopo subjectæ, ut tenent. *Salm. l. c. n.* 92 cum *Suar. Pell. Pal. Bon. Bord. et Alex. c.* 10 *q.* 2: qui notat cum aliis *q.* 3, gaudere eas etiàm privilegiis aliorum Ordinum suo Ordini communicatis.

Ex hoc infertur I. cum *Lez. Pasq. et Alex. q.* 5. 61
Abbatissam posse dispensare in jejuniis, Officio, etc. juxtà Privilegia sui Ordinis Prælatis concessa; quià, licet ipsa non possit per se dispensare defectu authoritatis spiritualis, potest hoc tamen Prælati commissione, quæ præsumitur ei facta, statim ac fuerit electa in Abbatissam. Infertur II. Moniales Episcopo subjectas benè posse uti privilegio, v. gr. recipiendi absolutionem etc. à proprio Episcopo, quandò cuicumque Regulari privilegium est concessum; Secùs tamen, si facultas absolvendi non sit Regularibus concessa, sed tantùm Prælato illius Ordinis; Ità *Alex.* cum *Cespedes cap.* 10. *q.* 4. Infertur III. cum *Salm. tr.* 10 *de Censur. c.* 9 *n.* 65 *et Viva, Roncagl., Rodr. Alex. c.* 1 *q.* 6. (quidquid dicant *Nav. Barb. etc.* apud *Alex.*) omnes Regulares utriusque sexûs tempore interdicti Generalis posse in suis Monasteriis Divina peragere, proùt Officia recitare, Missas celebrare, etc. submissâ tamen voce, januis clausis, sine campanis, et exclusis nominatim interdictis, vel qui causam Interdicto dederunt, ùt concessum fuit in *càp. Alma Mater, de Sent. Exc.* Item, eas posse Eucharistiam suscipere, Missas audire, ut *Salm. n.* 48 cum *Pal. Laym. Henr. Sayr.* Item suscipere Extremam Unctionem, ut ibi *Salm.* cum *Pal. Avril. Henr. etc.* Et ad hæc Regulares ex privilegio possunt admittere omnes Monasterii famulos, Procuratores, operarios, ut concessit Alex. IV. Et idem concessit Eug. IV pro Beatis, vel Tertiariis: Exceptis tamen semper specialiter interdictis, etc. ut suprà. *Salm. n.* 66. *Alex. qu.* 7 *etc.* Et possunt etiàm publicè celebrare in pluribus Festis, ut Paschatis, Pentecostes, Nat. Domini, Ass. B. V. Mariæ: Item SS. Sacramenti et Octavæ, Concept. Annunt. et Nat. B. V. Sanctorum Titularium Ecclesiæ, et Sanctorum proprii Ordinis:

Item in Festis Circumcisionis, Epiph., SS. Trinitatis, Apostolorum, S. Joann. Baptistæ, S. Luciæ, S. Marci, Omnium Sanctorum, Omnium Defunctorum; Vide *Salm.* *n.* 61, 62 *et* 64. Nec obstat dicere, quod *Trid. Sess.* 25. *de Reg.* *c.* 12 præceperit, Interdicta etiàm à Regularibus in suis Ecclesiis servari: Nam probabiliter respondent *Alex. d. c.* 10 *q.* 8 *et* 10 cum *Peyrin. Sorb. etc.* mentem Trid fuisse tantùm, compescere aliquos Fratres, qui vi quorumdam privilegiorum prætendebant, à se nullo modo Interdicta ab Ordinariis emanata servanda; non autem abrogare privilegium Religiosis, etiàm Clericis in *d. c. Alma Mater*, ad commune bonum concessum, ut supra, tempore Interdicti.

62 Notandum II. quod in Ecclesiis Monialium non possint sepeliri personæ laicales, nisi ibi habeant jus Sepulturæ, vel nisi obtineatur concessio à S. C. ut pluribus Declar. S. C. apud *Alex.* *c.* 10 *qu.* 10. et tunc Officia defuncti peragenda sunt vel à Confessario Monialium, vel à Regularibus ejusdem Ordinis, si sint exemptæ, non autem à Clero, ut *Barb. Lez. etc.* cum *Alex.* *q.* 11.

63 Notandum III. Circà *Divinum Officium* plura privilegia Regularibus fuisse indulta. Clemens VII consessit Monialibus Clarissis Privilegium, uti refert *Alex. cap.* 10. *qu.* 13. (At *Salmant. Tr.* 16 *de Priv. cap.* 3 *n.* 61 *et* 62 dicunt, hoc privilegium concessum fuisse universis Monialibus) ut possint satisfacere per Officium laicarum, si judicio Prælati, vel Confessarii, vel Abbatissæ non sint satis instructæ ad Officium Chori. Idem Clemens concessit omnibus Regularibus infirmis, vel eis qui infirmis inserviunt, ut possint satisfacere per 7 vel. 6 Psalmos à Superiore assignandos, cum 7. *Pater*, et duobus *Credo*. Item Innoc. IV. per Bullam X consessit Monialibus S. Claræ, et indè aliis per communicationem, ut possint satisfacere Officio laicarum, si non dicant Horas Canonicas, ex quacumque rationabili causa, nempè si Monialis sit scrupulosa, si sit extraordinariè defatigata, vel occupata utilibus ministeriis. Ità *Salm. l. c. n.* 62. *Alex. q.* 13. Et notant 1. ibi *Salmant.* eas hoc privilegio uti posse per se, sinè

licentia Superiorum. Notant 2. *Salm. ib. n.* 61. cum *Pell.* quod, si Moniales fortè culpabiliter omittant dicere Officium laicale, non peccent graviter, quià tunc se habent, ut laicæ, quæ ad talem recitationem non teneantur sub mortali. Notant 3. eodem privilegio uti posse omnes Religiosos, qui communicationem habent privilegiorum; quià ex communi sententia, sicùt Moniales privilegiis Religiosorum uti valent, sic è converso. Et pro causa eis sufficiet, si concionentur in Quadragesima (etsi non quotidiè) cùm magno labore; si confluat multitudo pœnitentium; si laxati sint ex itinere, vel concione: Item si sint lectores, aut studentes, qui pro majore parte diei vacent studio S. Scripturæ, aut SS. Canonum, aut Theologiæ Scholasticæ, vel Moralis. Ità *Salm. ib. n.* 56, 57 *et* 63 cum *Pasq. etc.*

Item Martin. V. concessit Monachis S. Hieronymi, 64
ut, qui sine tædio Officium non valent dicere ob infirmitatem, etiàm postquàm convaluerint, satisfaciant recitando id, quod suis Confessariis visum fuerit. Item Leo X. concedit Fratribus Minoribus, ut Officia prolixiora anticipare, et breviora reservare possint pro diebus, in quibus minùs occupentur concionibus, et confessionibus, au studio, ut putant *Salm. n.* 59 cnm *Rodr. Tambur. Pelliz. etc.* contra *Lezan.* Item Leo X. concessit Regularibus privilegium recitandi Officium privatum mentaliter: et, licet *Alexand. c.* 10 *q.* 16 cum *Pelliz. Lez. Tamb. Lugo etc.* apud *Salm.* teneant, hoc privilegium fuisse revocatum à Gregor. XV. et Urban. VIII. qui revocârunt omnia privilegia vivæ vocis Oraculo concessa, proùt tale fuit hoc privilegium, ut communiter DD. asserunt; Attamen probabilius contradicunt *Salm. Tr.* 16 *c.* 3 *n.* 53. cum *Nav. Hurt. Henr. Vil. Tamb. de Sacr. Mis. Rodr. Lean. etc.* Quià, ùt ajunt, prædicta revocatio respexit tantùm privilegia oretenus concessa antè S. Pium V. Non autem hoc, quod à S. Pio confirmatum fuit per Bullam, quam referunt *Pell. et Peyr.* Addunt, quià privilegium Leonis fuit declaratio juris communis in *cap. Dolentes, de Cel. Miss.* ut idem *Lezana* concedit. At Oracula

vivæ vocis, quæ sunt declarationes juris communis, vel Bullarum, tunc minimè revocata fuerunt, ut ferè omnes dicunt. proùt testantur *Salm. d. n.* 53. Id autem, quod objicit *Peyrin.* nempe quod dictum privilegium ad summum concessum fuerit pro ea parte, quæ secretò dicitur in Officio publico, vel in Missa, ut exprimunt verba Privilegii relata à *Salm. l. c. n.* 51. minimè obstat, nam ibi in fine sic additur : *Et quod eodem modo possit facere, qui solùm dicit Officium per se : cum prolatio verbalis sit præcipuè, ut ab aliis intelligatur.* Ergò (rectè arguunt *Salm. n.* 54) recitatio privata, ubi nihil dicitur, ut ab aliis intelligatur, et potest ex hoc privilegio tota mentaliter fieri.

Sedulò hîc notandum quòad omnia privilegia Religiorum, quod Superior possit ex justa causa aliquandò limitare privilegia subditorum, quià hæc semper concessa intelliguntur, ut non præjudicent potestati dominativæ, quam ob votum Obedientiæ Superior super subditos habet. Poterit etiàm Abbatissa moderari pœnitentiam à Prælato Moniali impositam, si adsit justa causa, et accesssus ad Superiorem non pateat. Ità *Alex. cap.* 11 §. 1 *qu.* 28. Ultimò notandum, quod ex Bulla Pauli V. §. 8. omnes Regulares professi (sicùt et Ordinarii locorum) gaudeant indulgentiis concessis cuicumque Ordini Religioso, ut notat *Alex. c.* 10 *qu.* 18.

DUBIUM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem ?

65 *Quibus non licent Religionem ingredi ?*
66 *In qua necessitate Parentum prohibeantur filii, ne Religiosi fiant ?* 67. *Quandò filii jam professi teneantur Religione egredi ad subveniendum Parentibus ?*
68 *An peccent filii Religionem ingredientes, invitis aut insciis parentibus ?*
69 *Quandò prohibeantur Parentes, ne Religionem intrent ob necessitatem filiorum ?*
70 *An liceat relinquere Fratres, aut Sorores in necessitate ?*

71 *An debitis gravati possint Religionem ingredi ? Quid, si jam sint Professi ?*
72 *Voventes Religionem, quandò teneantur ingredi vel excusentur ab ingressu ?*
73 *Quandò liceat ad aliam Religionem laxiorem vel strictiorem transire ?*
74 *An Parochi possint Religionem ingredi, Episcopo contradicente ?* 75. *An Episcopus possit impedire Clericos à Religione ?*
76 *An, et quandò Episcopi possint deserere Ecclesias suas, aut purmutare ?*
77 *An peccent graviter Parentes, avertendo filios à Religione ?*
78 *An, et quomodò aliquis vocatus ad Religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere ?*

» Resp. 1. Omnes illi, et soli possunt ingredi Re- 65
» ligionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstricti :
» qui verò aliis obstricti sunt non possunt sinè eorum
» consensu. *Less. l.* 2 *c.* 41 *d.* 3.
» Undè 1. non possunt ingredi Religionem impu-
» beres, quià subsunt parentibus, vel tutoribus,
» quòad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes
» sine illis se alere nequeant. *Laym. l.* 4 *t.* 5 *c.* 4 *n.* 1 et
» suprà *l.* 3 *t.* 3 *c.* 2. *d.* 1, 3. Nec servi sine consensu
» dominorum. 4. Nec qui decepit virginem sub pro-
» missione matrimonii. 5. Nec is, qui non est solven-
» do creditoribus modò in sæculo manendò possit
» intrà paucos annos solvere. *St. Th.* tamen, *Sylvius*
» *Fumus*, *v. Religio*, et alii putant, illum posse bona
» præsentia cedere creditoribus; quià persona homi-
» nis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec
» Episcopus, sine consensu Papæ, cui juramento
» se obstrinxit; præterquàm quòd sit obstrictus suæ
» Ecclesiæ, sicùt maritus uxori. 7. Nec conjuges post
» matrimonium consummatum, nisi vir per vim con-
» summâsset, antè expletos 2. menses, qui eis à jure
» conceduntur, aut nisi alter conjugum commisisset
» adulterium : tunc enim innocens ingredi posset. »

Notandum hìc I. Quod, si filius profiteatur Reli- 66
gionem, relinquendo Parentes in necessitate, pro-

fessió, hoc non obstante, benè valida sit. Notandum II. quod, si filius in seculo manens nullo modo necessitati Parentum possit subvenire, licitè Religionem ingredi possit. Notandum III. quod, si filius in sæculo manere non possit sine gravi periculo labendi in aliquod grave peccatum, licitè etiàm ingrediatur Religionem, quacumque necessitate laborent Parentes, quià temporali vitæ Parentum præferri quidem debet spiritualis salus filii. Ità *St. Thomas Quodlib.* 10 *art.* 9 ubi ait: *Aut iste, qui habet propositum intrandi Religionem, videt in sæculo non posse vivere sine peccato mortali, vel non de facili; Si timet sibi periculum peccati mortalis, cum magis teneatur saluti Animæ suæ providere, quàm corporali necessitati Parentum, non tenetur in sæculo remanere.* Sanctum Doctorem sequuntur *Sanch. Dec. l.* 4 *c.* 20 *n.* 11. *Pal. tr.* 16 *D.* 1 *p.* 7 § 5 *n.* 7 *et Salm. tr.* 15 *de Statu Rel. c.* 3 *n.* 50 *cum Lezana, Garcia, Peyrino, etc.* Intellige tamen (ut benè advertunt, *Salm. l. c.*) si periculum sit proximum, et tale, ut à filio, manendo in sæculo, moraliter vitari non possit.

Sed nunc quæritur, quænam necessitas Parentum prohibeat filios à Religionis ingressu? Et è converso, quænam necessitas filiorum prohibeat Parentes, ne Religiosi, fiant? Sic respondet, et docet *S. Thom.* 2. 2 *q.* 189 *art.* 6 loquendo de filiis: *Parentibus in necessitate existentibus, ità quod eis commodè aliter subveniri non possit, non licet filiis... Religionem intrare.* Secùs autem dicit, si Parentes *filiorum obsequio non multùm indigeant.* Hinc dicunt *Sanch. Dec. l.* 4 *c.* 20 *Less. l.* 2 *c.* 41 *n.* 34 *Salm. de Stat. Rel. c.* 3 *n.* 53. cum *Suar. Peyrin. Pal. Bon. et communi*, quod filius nequeat ingredi Religionem, relinquendo Parentes in necessitate sivè extrema, sivè gravi (non autem communi), etiàmsi filius votum Religionis emiserit. Secùs autem, si necessitas sit communis, aut si illi tantùm aliqualem patiantur statûs diminutionem, ut videtur docere *S. Thomas Quod. l.* 10 *art.* 9 ubi: *Si sine ejus obsequio Parentes nullo modo vivere possunt, sic tenetur eis*

servire, et alia opera perfectionis prætermittere. Si verò sine ejus obsequio possunt aliqualiter sustentari non honorificè, propter hoc non tenêtur opera perfectionis dimittere.

Hoc dicendum de filiis nondùm in Religione professis; sed magna quæstio est, an, Parentibus egestate pressis, Filius jam professus teneatur egredi, ut eis subveniat? In necessitate extrema certum est, eum tenêri; dicunt tamen *Salm. de IV. Præcepto c. unic. n.* 11 quòd hoc non admittatur, si filius è Claustro possit subvenire, quin egrediatur; Nec, si Patris necessitas non sit evidens, et Prælatus licentiam neget, judicans necessitatem non esse talem, quià in dubio standum est judicio Superioris. At dubium majus est, si necessitas Parentum sit evidens, sed tantùm gravis? Adest triplex sententia: *Prima* dicit, tenêri filium egredi, quià per votum non extinguitur obligatio naturalis filii ergà Parentes. Ità *Henr. de Pandao, Cordub. etc. apud Salm. l. cit. n.* 12. *Secunda* sententia distinguit, et dicit, quòd, si necessitas Parentum antecedit Professionem, filius teneatur egredi, quià obligatio jam contracta non extinguitur per Professionem; secùs si professionem subsequatur. Ità valdè probabiliter *Elb. de* 4. *Præc. n.* 552. *cum Less. etc. Tolet. summ. l.* 5 *c.* 1 *n.* 9 *et Nav. Suar., Sylves. etc. apud Salm. n.* 13. *Tertia* sententia probabilior docet, eum in tali casu non tenêri, nec posse filium egredi sine licentia, sivè necessitas Parentum præcedat Professionem, sivè non. Et probatur ex *D. Thom.* 2. 2 *quæst.* 101 *art.* 4 *ad* 4. ubi ait: *Ille verò, qui jam est in Religione Professus, reputatur jam quasi mortuus Mundo; undè non debet occasione sustentationis Parentum exire Claustrum.* Tenetur tamen, salvâ sui Prælati obedientiâ, et suæ Religionis statu, media adhibêre, quibus suis Parentibus subveniatur. Probatur indè ratione, quià, sicùt filius conjugatus non tenetur relinquere uxorem, et adire Parentes, ut eos alat, sivè necessitas Matrimonium præcedat, sivè non; quià jam statum suscepit, in quo tenetur magis adhærêre uxori, quàm 67

Parentibus ; sic nequè Religiosus tenetur Claustrum deserere, ad subveniendum Parentibus. Ità cum *Bus. de* 4. *Præc.* vide *l.* 3 *n.* 335 *in fin. n.* 5. *S. Thom. l. c. et Quod l.* 3. *art.* 16 *ac Quod l.* 10. *art.* 9. *Sanch. Dec. l.* 4 *c.* 20 *n.* 17. *cum Caj. S. Anton. Arm. Tab. etc. Bon. de* 4 *Præc. p.* 5 *n.* 7. *Salm. n.* 14. cum *Fag. Bord. Rodr. etc.*

Nota hìc obiter Decretum SS. N. P. Bened. XIV. incipiens *Pontificia*, editum die 28 Maji 1745, notandum in suo *Bullar. t.* 2 *pag.* 53, quo præcipitur, ut Regulares extrà Claustra degentes (sicùt et in civilibus) sint subjecti Ordinario, qui eos etiàm corrigere debet.

68 Quæritur indè, an peccent filii, Religionem ingredientes, invitis, aut insciis Parentibus? Dixit Lutherus, ut refert *Bellarm. Contr. t.* 1 *de Monach. c.* 36. *n.* 1, peccare filios intrando in Religionem sine Parentum consensu, cum teneantur ipsis in omnibus obedire. Sed hoc reprobatum fuit à Conc. Toletano X. *cap. ult.* ubi omninò concessum fuit filiis, ut Religionem susciperent sine Genitorum licentia, modò annos pubertatis compleverint : *Parentibus* (verba Concilii) *filios Religioni tradere, non ampliùs quàm usquè ad decimum quartum eorum ætatis annum licentia poterit esse. Posteà verò, an cum voluntate Parentum, an suæ devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum Religionis assumere cultum.* Idem sancitum fuit per Conc. Tiburtinum Can. 24. Idem docuêrunt S. Ambr., S. Hieronym., S. August., S. Bern., S. Thom. et alii cum S. Joann. Chrysost. qui generaliter loquendo scripsit: *Cum spiritualem* (salutem) *impediunt Parentes, nec cognoscendi quidem sunt.* Hinc communiter docent DD. non tenêri filium Religionem omittere, causâ vitandi scandala Parentum. Ità *S. Thom.* 4 *D.* 38 *q.* 2 *art.* 4 *quæst.* 2 *ad* 2. *Pal. de Char. D.* 6 *part.* 16 *n.* 6 cum *Suar. Vasq. etc. Sporer de Scand. cap.* 1 *n.* 31. *cum Val. Salm. tr.* 21 *cap.* 8 *n.* 87. *cum Cano, Led. Hurt. etc.* Quàmvis autem præfati AA. advertant, debêre filium eo casu aliquantulùm expectare, donec

Parentes moneantur de suâ obligatione; imò, si ipse facilè eò tuto possit ipsorum consensum obtinêre, par esse, ut non discedat sine Parentum benedictione. Hoc tamen intelligendum, ùt mox videbimus, nisi probabile sit periculum, quòd Parentes injustè illi impediant executionem suæ vocationis. Ideò ùt plurimùm in praxi filii excusantur, si, insciis Parentibus, domum relinquant.

Certum est, quòd circà statûs electionem non teneamur Genitoribus parêre, ut docet communis sententia DD. cum *S. Thom.* 2. 2 *quæst.* 104 *art.* 5, qui ait: *Non tenentur nec servi dominis, nec filii Parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda, vel aliquo alio hujusmodi.* Dubium igitùr est, an filius teneatur in his consulere Parentes, ut ab ipsis rectum consilium accipiat? Quòad statum conjugalem, *Sanch. de Matrimon. lib.* 4 *D.* 23 *n.* 10 *cum Con, et aliis*, censent, tenêri filium Parentes consulere, quià in tali negotio ipsi majorem experientiam, quàm juvenes, habent. Sed adhùc circà matrimonia *Castrop. Henriq. et Salmant.* cum aliis, authoritati *S. Thomæ* innixi (Vide *de Matrim. l.* 6 *n.* 849. *v. Tertia sententia*) excusant à culpa gravi filium, insciis Parentibus, matrimonium contrahentem. Quidquid tamen sit de hoc, rectè dicit P. Pinamontius in aureo Libello (cui titulus *Vocaz vittoriosa cap.* 3) quòd circà electionem Statùs Religiosi nec teneatur nec expediat, quòd filii consilium Genitorum expetant; quià in hoc non tantùm ipsi nullam experientiam habent, sed etiàm, quià Parentes ob proprium commodum mutantur in hostes, ut ait *S. Th.* 2. 2 *quæst.* 189 *art.* 10 *ad* 1. loquens de vocatione Religiosa: *Frequenter amici carnales adversantur profectui spirituali.* Etenim frequentiùs Parentes malunt filios perire cum eis, quàm salvari sine eis, ut dicit *S. Bernard. Ep.* 111 undè exclamat: *O durum Patrem, o sævam Matrem! O Parentes crudeles, et impios! non Parentes, sed peremptores; quorum dolor salus pignoris, quorum consolatio mors filii est. Ibidem.* Hinc sic advertit *Porrecta*

apud S. Thom. loc. cit. Si Deus vult Animam ad se vocatam oblivisci Patrem, et domum Patris, suggerit utiquè per hoc, vocatus ab ipso ad Religionem, non debet suorum carnalium consilium interponere Vocationis executioni). Et S. Cyrillus apud eumdem S. Thom. ibid. explicans illud : *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retrò, aptus est Regno Dei. Luc.* 9. 62. inquit : *Aspicit retrò, qui dilationem quærit cum propinquis conferendi.* Ideò *S. Th. Opusc.* 17 *cap.* 10. absolutè vocatos animadvertit, ut diligenter caveant, ne de sua Vocatione consilium à Parentibus accipiant : *Ab hoc consilio primò quidem amovendi sunt carnis propinqui, dicitur enim : Causam tuam tracta cum amico tuo. Propinqui enim carnis in hoc negotio amici non sunt, sed inimici hominis domestici ejus.* Ex his omnibus concluditur, non solùm, non peccare filios Religionem assumentes, Parentibus inconsultis ; sed ordinariè loquendo, valdè errare, si participes eos faciant de sua Vocatione, ob periculum cui se exponunt, quòd sint ab illa avertendi ; et hoc utiquè confirmatur ab exemplo tot Sanctorum, quorum discessus, parentibus insciis, aut invitis, Deus etiàm miraculis approbavit, et benedixit. Idemque sentit doctus *P. Elbel de Præc. n.* 538 dicens : (Si filius sentiat se à Deo vocatum ad statum religiosum, et advertat, Parentes id ægrè laturos, atque ex affectu carnali, ac futilibus motivis se opposituros, non tenetur eos consulere, quià consultiùs aget rem eis celando, juxtà illud *Matth.* 8 ubi Christus Domin. discipulum reprehendit nolentem eum illicò sequi ob Patrem priùs sepeliendum). An autem peccent graviter Parentes, avertentes filios à Religione, vide *infrà n.* 77.

69 E converso docet *S. Thom. eodem loco*, non licêre Parentibus Religionem intrare, non solùm cum filios in necessitate gravi relinquere deberent, sed etiàm si omninò prætermittere deberent eorum curam, *id est, non præviso* (sunt verba S. D.) *qualiter educari possint.* Hoc tamen intelligitur, ut dicunt *Salmant. d. cap.* 3 *n.* 52 cum *Suar. Pal. Pelliz.* de filiis, non emancipa-

tis, quos Parentes nequeunt in sæculo relinquere, quin eis provideant de necessariis, tàm ad sustentationem, quàm ad instrumentum morum. Secùs autem de filiis emancipatis, quos Parentes, ordinariè loquendo, nec alere, nec instruere ampliùs tenentur, nisi filii per accidens gravi necessitate laborent.

Fratres autem, et Sorores non licet deserere in ne- 70
cessitate extrema, sed licet in gravi; quàmvis ratione charitatis posset quis differre, et etiàm omittere statum Religionis ad subveniendum Fratribus graviter indigentibus. Si verò votum habeat Religionis, in tali casu non posset differre per longum tempus, sine dispensatione. Ità *Salm. ib. n.* 54. cum *Sanch. Suar Pal. Azor. Pelliz. Bonac.*

Quæritur indè, an debitor, ære alieno gravatus, pos- 71
sit Religionem ingredi? Adsunt tres sententiæ. *Prima* sententia cum *Gers. Pal.Val. Suar. Reg. Mol. Bon. etc.* apud *Salm. de Rest. c.* 1 *n.* 289. *et Holz. de Rest. n.* 518. absolutè negat, quià hoc esset contrà naturale præceptum justitiæ, lucrum spirituale quærere cum damno creditoris, cui debitor ex justitia solvere tenetur. *Secundà* sententia, quam tenent *Sanch. Dec. l.* 4 *c.* 19 *n.* 8. cum *Major, Nav. Az. et Salm. l. c. n.* 290. distinguit, et dicit, quòd, si debitor, in sæculo manens, brevi tempore probabiliter, et sine magna difficultate acquirere suâ industriâ possit, quod debet, vel notabilem debiti partem, ut solvat; tunc tenetur expectare. Secùs, si diù expectare deberet, vel si sine notabili difficultate satisfacere non posset. Quale autem tempus censendum sit breve? *Maj.* putat triennium: *Sanch.* autem cum *Nav.* biennium. *Tertia* verò sententia absolutè docet, debitorem statim posse Religionem ingredi bona sua creditori cedendo. Hanc tenent *S. Th.* 2. 2 *q.* 189 *a.* 6 *ad* 3. et eum sequuntur *S. Anton Sylv. Caj. Palud. Tabien. Ang. Armill. Arag etc.* apud *Sanch. l. c. n.* 7. ac probabilem putat *Sa.* Et hoc, etiàmsi solutio promissa fuerit cum juramento, ut notant *ib. S. Anton. Sylv. Tab. et Sa.* Ratio *S. Th.* hæc est: *Propter pecuniam... persona liberi hominis secundùm*

jura Civilia non obligatur, sed solum res: quià persona liberi hominis superat omnem æstimationem pecuniæ: undè licitè potest, exhibitis rebus suis, Religionem intrare; nec tenetur in sæculo manére, ut procuret undè debitum reddat. Rationem hanc rejecit *Sanch.* cum *Med. d. n.* 7 dicens, non esse verum, quòd persona debitoris non sit creditoribus obligata; aliàs, ait, iniquè debitor carens bonis in carcerem à Judice detruderetur. Sed respondetur, quòd obligatio personalis, quæ inest debitori, non jam sit ratione personæ, sed ratione bonorum, ut docet *S. Th. l. c.* et proùt certum asserunt *Salm. d. c.* 1 *n.* 224. Undè, supposito, quod debitor in sæculo maneat, et liber potensque sit, ad bona acquirenda, benè remanet sua persona obstricta ad bona acquirenda, cum possit sine magno sui detrimento; et tunc remanet obligata persona debitoris, non jam directè ratione sui, sed indirectè ratione bonorum, ad quæ acquirenda potens est, cum teneatur tunc, non solùm dare, quæ habet, sed etiàm procurare possibilitatem solvendi, dum potest acquirere sine magno damno suæ libertatis. Secùs tamen dicendum, supposito, quod velit sæculum relinquere, et Deo se totum dicare in religione, ubi impotens redditur ad solvendum; tunc enim liberam habet personam, ut de ea in Dei obsequium disponere possit: et quòad debitum solvendum sufficit, si omnia sua bona creditoribus cedat. Aliàs, si in sæculo manêre teneretur, esset directè, et per se obligata persona debitoris ob pecuniam debitam, quod absolutè negatur, quià libertas hominis omnem æstimationem pecuniæ excedit, ut loquitur suprà *S. Thom.* Adde (et sic respondetur rationi primæ sententiæ) quòd Præceptum naturale non obliget, quandò debitor nequit satisfacere, nisi cum tanto detrimento suæ libertatis, et cum onere subeundi, in sæculo manendo, periculum æternæ salutis; Nemo enim in contractu cum hoc onere præsumitur velle se obligare. Et, sicùt quis non tenetur in sæculo manêre ad servandam promissionem Matrimonii (nisi per eam copulam extorserit), ità nec

etiàm, qui debitum contraxit. Et hoc, etiàmsi debitum sit ex delicto, ut tenent *Salm. cum aliis d. n.* 290 quià pariter iste debitor non est obstrictus cum tanto onere, ut Religionis meliori statu privari debeat. Hæ tres sententiæ sunt omnes probabiles, sed probabilior mihi videtur secunda; modò ex illa brevi mansione in sæculo non immineat probabile periculum incidendi in peccata, vel amittendi vocationem ad Religionem. Conveniunt autem DD. in dicendo, quòd prædicta quæstio transeat, cùm debita sint certa: At, si incerta sint, procùl dubio statim debitor Religionem ingredi potest; quià, cùm obligatio elargiendi debita incerta pauperibus non sit ex justitia, et jure naturali, sed ex pietate, et jure Ecclesiastico, ùt probant *Salm. de Rest. c.* 1 *n.* 211. cum *Less. Vasq. Bann. Vill. Led. etc.* contrà alios, ideò benè talis debitor potest, omissâ restitutione, Religionem petere, cum nihil sit tàm pium, quàm se, suaque omnia Deo in Religione dicare. Ità *Sanch. l. c. n.* 4. *Lugo, Suar. Pal. etc.* cum *Salm. c.* 16 *n.* 287.

Advertendum tamen, quòd hæc locum habeant in jure naturali. At Sixtus V. per Bullam datam, annò 1587, reddit inhabiles ad Religionem debitores, qui dilapidavêrunt sua bona, vel qui deponere debent rationes, antequam debita solverint, aut rationes reddiderint; Et licet Clemens inhabilitatem abstulerit, reliquit tamen prohibitionem. Hoc verò intelligendum, ait *Croix l.* 3 *p.* 2 *n.* 444. cum *Sanch. et Ills.* de iis, qui aliter non possunt satisfacere, nisi in sæculo manendo, et à quibus sperari potest solutio; Item si magna sint debita, superantia facultates proprias, cum dicatur in Bulla, *ingenti ære alieno* gravatis. Prætereà dicit *Croix* cum *Sanch. et Dic.* hoc non intelligi pro Monialibus, nec pro Equitibus Ordinum Militarium, quià hi in odiosis non comprehenduntur nomine Religiosorum: Insuper neque pro iis, qui gravantur debitis tantùm incertis; nec pro iis, qui sine culpa gravi incidêrunt in impotentiàm; nam Bulla est tantùm pro dilapidatoribus, ut notat *Croix*

ibid. cum *Dic.* nec pro debitoribus ratione donationis, *Croix* cum *Sanch.* Præceptum autem de reddendis rationibus, intelligitur de rationibus valdè litigiosis, intricatis, fraudulentis, daturis causam litibus, *Croix* cum *Dic. et Ills.*

Si verò quis, debitis gravatus, jam Religionem professus fuerit, valet Professio, ut *Croix d. n.* 444. Nec Prælatus tenetur tunc de justitia licentiam ei dare ad laborandum, ut satisfaciat *Croix n.* 450 cum *Lug. et Nav.* Tenetur tamen ex charitate, si nullum inconveniens obstet.

72 » Resp. 2. Qui vovit religionem, tenetur eam ingredi » secundùm sequentes regulas.

» 1. Non tenetur, imò non potest licitè ingredi Ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis: » (*Intellige quòad Observantias principaliores*, *ut Salm. de Stat. Rel. c.* 2 *n.* 3.) * idque ob periculum per» versionis. *Laym. l.* 4 *t.* 5 *c.* 6 *n.* 5.

73 » 2. Qui vovit laxiorem, licitè ingreditur strictio» rem; non tamen contrà, quià minùs præstaret, » quàm promisit. Quid, si tamen profiteatur in laxio» re, valida est professio, et liberatur à voto stric» tiorem ingrediendi. Ratio est, quià votum solemne, » quo fit personæ traditio, et religioni jus in perso» nam acquiritur, derogat priori voto simplici, per » quod nullum tale jus Religioni strictiori erat acqui» situm. *Laym. l. c. ex S. Th. etc.*

» 3. Is, qui vovit, se experturum Religionem stric» torem, potest id commutare in votum profitendi, et » perseverandi in laxiore. Ratio est, quià hoc meliùs » est. *Laym l. c.* ex *Sanch. etc.*

Communiter DD. dicunt, quòd, si quis voverit Religionem se ingressurum, non tenetur eam quærere extrà propriam Nationem, vel Provinciam: vide *Salm. tr.* 15 *c.* 2 *n.* 8. Fœmina verò, quæ vovit Religionem, non tenetur quærere Monasterium extrà Patriam, longè à suis, ut ajunt *Pal. D.* 1 *tr.* 16 *p.* 3 *n.* 6. *Sanch. D. l.* 4 *c.* 16 *n.* 46. *Tolet l.* 4 *c.* 17 *n.* 12 *et Salm. l. c. cum Garc. etc.* Ratio, quià regulariter non censentur fœ-

minæ, Religionem voventes, ad id se obligare, cùm hoc gravem et novam involvat difficultatem : ob quam *Tolet et Garc. ib.* excusant etiàm viros, votum Religionis habentes.

Quæritur I. An is, qui voverit Religionem, et semel legitimè repellatur ab ea, teneatur iterùm ingredi, si Monasterium postmodùm velit eum admittere? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Laym. l. 2 tr. 5 c. 6 n. 4. Bon. t. 2. D. 4 q. 2 p. 5. § 6 n. 11 et Sanch. Dec. l. 4 c. 16 n. 71 cum Abul.* Ratio, quià votum non est factum in favorem Religionis, sed in Dei obsequium; undè, licet illa cedat juri suo, nolendo eum admittere, non ideò tamen vovens liberatur à sua obligatione. *Secunda* verò sententia negat, quàm tenent *Pal. D. 1. p. 3. n. 10. Less. l. 2 c. 41 n. 44. Suar. c. 2 n. 7. et 10 et Salm. tr. 15 c. 2 n. 11 cum Arag. Pell. Garc. Dian. et à S. Fausto.* Ratio, quià tale votum, quàmvis emissum in honorem Dei, censetur tamen factum sub conditione, *si non repellar;* ergò, conditione non impletâ, extinguitur obligatio. Huic objicit *Bon.* nullam conditionem reddere votum conditionale, nisi explicitè apponatur; sed hæc objectio non videtur subsistere, non rarò enim in promissionibus conditio implicitè apposita promittentes obligat juxtà dicta *l. 3 n. 720 v. Notandum.* Cæterùm in hac quæstione probabiliùs mihi videtur dicendum, quod, si talis vovens habeat probabilem spem, se fore imposterùm recipiendum, non liberetur à voto; secùs, si nulla probabilis spes appareat.

Quæritur II. An qui simpliciter Religionem voverit, peccet mortaliter, si post ingressum, sine causa ab illa egreditur? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Bon. de Voto D. 4 q. 2 p. 5 § 6. n. 22 et Sotus, Caj. Arag. etc. ap. Sanch. l. 4. c. 16 n. 90* et probabilem vocant *Salm. c. 2. n. 23.* Ratio, quià qui vovet Religionem, censetur eam vovêre sub conditione probationis à jure concessæ; jus autem universè concedit ingredientibus, ut possint sine ulla causa pro libito Religionem deserere, uti patet ex *c. 1 de Regul. in 6.*

Secunda verò probabilior sententia, quam tenent *Sanch. l. c. Pal. tr.* 16. *D.* . 1. *p.* 4 *n.* 2. *Suar. l.* 4 *c.* 3 *n.* 2 *et Salm. c.* 2. *n.* 24 *cum Pell. Garc. Miranda*, *et aliis*, docet, hunc à mortali non excusari. Ratio, quià votum Religionis non tantùm obligat ad suscipiendum habitum religiosum, sed etiàm ad Deo toto vitæ tempore obsequendum; undè obstringit etiàm ad profitendum, nisi justa adsit causa egressûs; puta, si ille inveniat Religionem suis viribus imparem, ut ait *Sanch.* Ad textum autem oppositum respondetur, illum loqui de iis, qui Religionem ingrediuntur tantùm ad experiendum, nullo tamen præmisso voto. Secùs verò dicendum cum *Azor. l.* 11 *c.* 12 *et aliis cit. apud Sanch. ut suprà*, si vovens non habuerit animum profitendi, sed tantùm experiendi. Idque expressè tradit *D. Thom.* 2. 2. *q.* 189. *a* 4 ubi sic docet: *Si ergò vovens intendit se obligare, non solùm ad ingressum Religionis, sed etiàm ad perpetuò remanendum, tenetur perpetuò remanêre: Si autem intendit se obligare ad ingressum Religionis causâ experiendi cum libertate remanendi, vel non remanendi, manifestum est, quòd remanêre non teneatur. Si verò in vovendo simpliciter de ingressu Religionis cogitavit, absque hoc, quod cogitaret de libertate exitûs, vel perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum Religionis secundùm formam juris communis, quæ est, ut ingredientibus detur annus probationis; undè non tenetur perpetuò in Religione permanêre.* Rectè autem ad 3 advertit: *Quod ille qui intrat, ut statim exeat, non videtur satisfacere voto suo, quià ipse in vovendo hoc non intendit: et ideò tenetur mutare propositum, ut saltem velit experiri, an ei expediat in Religione remanêre: non autem tenetur ad perpetuò remanendum.*

Quæritur III. An, si quis habeat votum profitendi, et Religionem ingrediatur, animo perpetuò manendi, sed à Religione ejiciatur, quià judicatur ineptus ob inscitiam, ægritudinem, et similia, liberetur à voto? Supponendum, ut certum cum *Sanch. l.* 4 *c.* 16 *n.* 108 *et Salm. c.* 2 *n.* 25, quòd, si is remissè se gesserit, teneatur mediocrem adhibêre diligentiam, ut se corrigat,

aliter à voto non fit immunis. Difficultas est, quandò jam diligentiam adhibuit, et repellitur, an maneat liber à voto? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Pal. D.* 1 *p.* 4 *n.* 10. *Suar. l.* 4 *c.* 4 *n.* 14 *et Garc. apud Salm. n.* 26, qui eam probabilem putant. Ratio, quià is, qui promisit, se professurum, non censetur se ad aliud obligâsse, quàm ad media ordinaria apponenda, quæ jam apposuit, nec per ipsum stat, quominùs profiteatur. *Secunda* verò probabilior sententia negat, et hanc tenent *Sanch. l. c. n.* 82. *Laym. l.* 4 *tr.* 5 *c.* 6 *n.* 13. *Bon. t.* 3. *D.* 4 *s.* 2 *p.* 5 § 6 *n.* 22. *Salm. l. c. cum Pell.* Ratio, quià hic tenetur procurare, ut votum illud impleat, usquedùm apparet probabilis spes implendi; idque non extraordinarium, sed ordinarium est medium adhibêre; undè, si ab illa Religione ejicitur, tenetur, mediocrem diligentiam apponendo, aliam Religionem quærere.

Quær. IV. An, qui voverit, se professurum, possit à Religione exire ex causa, non jam urgenti, sed justâ, nempè quià talem vitam expertus sit incommodam? *Prima* sententia affirmat, et hanc tenet *Dian. p.* 2 *tr.* 17 *R.* 10 citans *Sot. Reg. Led. Arag. etc.* eòquod tale votum intelligatur emissum sub hac conditione, si talis status conveniens sibi videtur. *Secunda* tamen vera sententia, quam tenent *Sanch. l.* 4 *c.* 16 *n.* 81 *Laym. c.* 6 *n.* 13. *Bon. D.* 4 *p.* 5 § 6 *n.* 22 *et Salm. n.* 28 *cum Caj. Az. Val. etc.* docet, hunc tenêri ad profitendum etiàm cum incommodo; modò non sit tale, ut intolerabile videatur. Ratio, quià is ità videtur se voluisse obstringere, ut non possit egredi, si ratio vivendi sit tolerabilis; nam è converso, si difficultatem valdè gravem experiatur, non tenetur pemanêre, cùm non videatur se voluisse obligare ad id, quod sibi est moraliter impossibile. Et hanc eamdem nostram sententiam tenent *Less. l.* 2 *c.* 41 *n.* 46 *et Pal. D.* 1 *p.* 4 *n.* 9. qui non benè citantur à *Salm.* pro prima sententia.

Per quantùm autem temporis is, qui votum habet Religionis, differendo illud exequi, peccet graviter? Vide dicta *l.* 3 *n.* 221 *v. Quær.*

» 4. Professo licentiam transeundi ad Ordinem » laxiorem Episcopus, vel Prælatus Ordinis exempti » cum consensu Capituli dispensativè ex justa causa » dare potest. *Laym. l. c. Less. l.* 2 *c.* 41 *n.* 103. *Sanch.* » 6 *mor. c.* 7.

» 5. Professus ad Ordinem strictiorem, petitâ (licet » non concessâ) Prælati sui licentiâ, ex justa causa » transire potest. Quod addo, quià hujusmodi transi- » tus sine causa temerè fieri non potest. Quod si fiat, » spectanda est austeritas circà silentium, et solitudi- » nem, idque non tantùm secundùm institutum Re- » gulæ. sed etiàm secundùm observationem præsen- » tem. Probatur *ex c. Licet, de Regularibus. V. Laym.* » *Less. Sanch. ll. cc.*

Ex dictis resolvuntur hi Casus.

« 1. Canonici regulares ad Monachos transire pos- » sunt, non contrà; cum Religio Monachorum au- » sterior sit, *Laym. l. c.*

» 2. Professus Regulam strictiorem, si ea non serve- » tur in suo Monasterio, aliove ejusdem Ordinis, nec » sit spes reformationis, potest transire ad Ordinem » laxiorem, in quo Regula servetur: ità ut, conside- » rato præsenti statu, ducat vitam strictiorem *Laym.* » *l.* 4 *tr.* 5 *c.* 6 *n.* 10 *ex Sanch. Rodr. etc.* »

Benè potest Religiosus ex suo Ordine ad alium strictiorem transire, petitâ licentiâ à suo Prælato, quàmvis negatâ; ità *S. Th.* 2 2 *q.* 189 *a.* 8 et DD. communiter ex *c. Licet* 18 *de Reg.* ubi Innocentius III. sic præscribit: *Postquàm* (Monachus) *à Prælato suo transeundi licentiam postulaverit... liberè potest sanctioris vitæ propositum adimplêre, non obstante protervâ indiscreti contradictione Prælati.* Debet tamen Subditus Prælati responsum expectare usquè ad tempus, quo Superior valeat examinare, an debeat vel non licentiam impertire. Contrà verò, re perpensâ, tenetur Prælatus licentiam concedere, simùl ac videt nihil obstare. *Prælatus* (addit Pontifex) *subdito sine difficultate, et*

gravitate qualibet debet transeundi licentiam indulgère, ne videatur propositum impedire divinitùs inspiratum. Hinc communiter tradunt *Suar. t.* 4 *de Relig. tr.* 8 *l.* 3 *c.* 10 *n.* 17. *Sylv. verb. Religio* 4 *q.* 1 *n.* 5. *Pell. tr.* 3 *c.* 5 *n.* 139. *Pal. Disp.* 4 *p.* 26 §. 3 *n.* 1. *Lez. t.* 1 *c.* 22 *n.* 13. *Miranda t.* 1 *q.* 31 *a.* 6. *Salm. tr.* 15 *c.* 5 *n.* 68 *etc.* quòd Prælatus graviter peccaret, si sine justa causa licentiam denegaret, quià gravem irrogaret subdito injustitiam, eum à perfectiori statu retrahendo; idque confirmatur ex verbis Innocentii relatis, ubi dicitur proterva contradictio Prælati, qui injustè licentiam denegat: *Non obstante protervâ indiscreti contradictione Prælati.*

Diximus injustè: nam tres sunt justæ causæ, ex quibus Superior valet denegare licentiam, juxtà verba ejusdem Pontificis in *cit. cap. Licet:* Et 1. Si subditus *ex temeritate, vel levitate* vellet transire, puta, si duceretur ex ira alicujus offensionis acceptæ, aut ex fine consequendi aliquod temporale commodum. In dubio tamen negativo præsumitur recto animo procedere, ut dicunt *Suar. l. c. c.* 9 *n.* 2 *et Bonac. q.* 2 *p.* 9 §. 3. In dubio autem positivo standum judicio Superioris, tàm Subditi, quàm Prælati Conventûs, nempè Generalis, vel Provincialis, ut præcipit Pontifex *eod. c. Licet.* 2. Si transitus redundet in *jacturam sui Ordinis: quoniam communis utilitas* (verba textûs) *privatæ utilitati præfertur.* Sed pro hujusmodi *jactura* porrò non reputatur illa, quam perferret Ordo ex privatione exempli illius boni Religiosi; nam si talis sufficeret jactura, nemini transire ad arctiorem Ordinem liceret; nomine *jacturæ* intelligunt *Salm. n.* 61 *cum Portell. etc.* Si v. g. Monachus ille esset Doctor, vel arte Peritissimus, ità ut ex ejus deficientia Religio notabile reciperet damnum. 3. Si ex transitu Ordo gravem pateretur *injuriam*, sivè dedecus; ità ut deindè ab aliis notabiliter despiceretur, Vide *Salm. cit. n.* 61. Hoc dedecus ordinariè abesse censeo, si pateat, alterum Ordinem certè in Regulæ perfectione præcellere.

Addendum, non licêre Monacho hunc transitum intentare, si altera Religio, quam optat, nollet eum recipere, juxtà præceptum Urbani VIII. (ut in *Bull. t.* 4 *Constit.* 25.) qui dixit : *Non permittatur transire, nisi constiterit eam Religionem paratam esse eum recipere.* Sufficit autem, si nullum obstet impedimentum, licentia Prælati Conventûs, à quo petitur transitus, ùt *Sylvest. verb. Religio* 4 *q.* 3. *Peyrin q.* 1 *c.* 24 *et Salm. n.* 63. Utrùm autem transitus sine petitione licentiæ non solùm sit illicitus, sed etiàm invalidus? Affirmant *Less. c.* 41 *n.* 101. *Azor c.* 14 *q.* 6. *Sanch. Dec. c.* 7. *n.* 95 *etc.* At valdè probabiliter negant *Suar. l.* 3 *cap.* 10 *n.* 22. *Sylvest. l. c. q.* 1. *et Salm. c.* 5 *n.* 67. *Bon. Pelliz. etc.* quià nullum jus habetur irritans hunc transitum, et contrà ipse transitus de jure naturæ valet; cum sit commutatio in meliùs.

Hîc plures utiles quæstiones annectere oportet. Quæritur I. An Parochus possit licitè Religionem ingredi contradicente Episcopo? Omninò affirmandum ex c. *Duo sunt leg.* 19 *q.* 5 uti habetur : *Si quis Clericorum in Ecclesia sua sub Episcopo populum* (scilicèt *proprium*, ut explicat *Glossa*) *retinet, et sæculariter vivit, si afflatus Spiritu Sancto in aliquo Monasterio, vel Regulari Canonia salvare se voluerit... etiàm Episcopo contradicente eat liber nostrâ auctoritate :* sic Urbanus II. ad Rufinum. Rationem autem hujus sanctionis dat *D. Th.* 2. 2 *q.* 189 *a* 7 dicens : *Obligatio voti perpetui præfertur omni alii obligationi; obligari autem voto perpetuo, et solemni ad vacandum Divinis obsequiis competit propriè Episcopis, et Religiosis. Presbyteri autem curati, et Archidiaconi non obligantur voto perpetuo, et solemni ad curam Animarum retinendam, sicùt ad hoc obligantur Episcopi; Undè Episcopi Præsulatum non possunt deserere absque auctoritate Romani Pontificis, ut extrà de Reg. etc. c. Licet. Archidiaconi autem, et Presbyteri curati possunt liberè abrenunciare Episcopo curam eis commissam absquè speciali licentia Papæ.* Deindè *S. Th.* (*ad* 2 *d. a.* 8) affert textum *D. Hieronymi* ad Vigilantium sic dicentis; *dicis, si omnes se clauserint..., quis sæculares*

homines lucrifaciet? quis peccantes ad virtutes, poterit exhortari? etc. Respondet S. Hieronymus: *Rara est virtus, nec à pluribus appetitur.* Hæc omnia uti certa enunciat N. SS. P. Bened. XIV. in sua Bulla, quæ incipit, *Ex quo dilectus*, edita die 14 Januarii 1747. (*in Bullar. t. 2 n. 69 p. 169.*): Attamen non dubitat idem Pontifex, quin Parochus omninò teneatur, *non tàm officio* (verba Bullæ) *et honestate*, *quàm naturalis legis præcepto*, certiorem facere Episcopum de suo suscepto consilio, antèquam Religionem ingrediatur, ne grex sine custode deseratur; si verò Episcopus deindè dissentiat, *Presbyterum non adstringet* (ait Pontifex), *quominùs Religionem ingredi valeat.* Insuper decernit ibidem, Beneficium non vacare, nisi post Professionem, et interim Parochum fructus illius lucrari, acsi legitimo impedimento detineretur. Et idem statuit de omnibus aliis Beneficiariis, juxtà opinionem traditam à *Suar. de Relig. t. 3 l. 5 c. 16 n. 12 et Sanch. Dec. l. 7 c. 4 n. 7 etc.*

Quær. II. Quid dicendum de Clericis, aut aliis Beneficiariis non curatis? Respondeo: quàmvis isti ex officio, et honestate teneantur suos Episcopos certiores reddere de suo Religionem ingrediendi proposito; non peccant tamen, ut declarat N. SS. Bened. XIV. in Bulla mox citata, si id omittant ob metum reverentialem, ne fortè ab ejus desiderii implemento revocentur. Certum autem est, non posse Episcopos impedire suos Clericos, quominùs Religionem ingrediantur, ut habetur in *c. Clerici* 19 *q.* 1 ubi ex Concil. Tolet. IV dicitur: *Clerici, qui Monachorum propositum appetunt, quià meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab Episcopo in Monasteria largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Hunc et consimiles Canones laudat, et approbat præfatus N. Pontifex; necnon affirmat, id non tantùm intelligi de Religionibus vitæ contemplativæ, sed etiàm activæ. 75

Declarat tamen, quòd Episcopus benè posset revocare suum Clericum à Religione, si ejus ingressus

gravi detrimento esset Ecclesiæ cui erat addictus, his verbis : *Quod verò jus certis in casibus certisque de causis competit Superiori Ordinis laxioris, ut suum subditum Regularem, ad strictiorem Ordinem digressum, etiàm post solemnem Professionem in eo emissam, repetere et revocare valeat; idem similiter certis in casibus, justisque exigentibus causis, Episcopo competit, ut suum Clericum sæcularem Ordini Regulari adscriptum repetere possit. Hoc tradit clarissimus Canonum Doctor Innoc. IV ad sæpè citatum c. Licet de Regul. cujus hæc sunt verba:* Clericus potest transire ad Religionem, non petitâ licentiâ, etiàmsi contradicatur; crederemus tamen, quòd posset eam repetere, si ex transitu ejus prima Ecclesia gravem sustineret jacturam...... *Satis itaquè provisum est etiàm Episcopo, qui factum Clerici sui ad Regularia Claustra, se invito, digressi impugnare velit.* Cæterùm, cum accidisset casus, quòd Archidiaconus quidam ad societatem JESU transîsset; et Eminentiss. Cardinalis Quirinus, conquerens, quòd se invito hoc fecisset, integro libello typis edito contenderet, ut Papa declararet, Clericos non posse sine Episcopi licentia Religionem ingredi; noster Pontifex respondit, uti in simili casu D. Gregorius (*Epist.* 35 *l.* 12) cuidam alii Episcopo responderat, tales Clericos nedum à suo proposito non esse impediendos, sed potiùs ad perseverantiam hortandos et confirmandos.

76 Quær. III. Quibus casibus liceat Episcopis ad Religionem transire? Jam suprà dictum est ex *D. Th. in cit. q.* 189 *a.* 7 *et q.* 185 *a.* 4, quòd Episcopi nequaunt deserere Ecclesiam assumptam ob votum perpetuum eam non relinquendi, nisi auctoritate Papæ, et ex justa causa, ut etiàm exprimitur in *d. c. Licet.* Justæ autem causæ, ùt Episcopus possit Ecclesiæ suæ renunciare (ut docet idem Angelicus, et habetur in *c. Nisi de Renunc.*) sunt. I. ob defectum proprium, scilicet si sit simoniacus, irregularis, vel indoctus, senex, infirmus. II. ob defectum subditorum, si in eis non possit proficere. III. ob scandalum aliorum, non verò si scandalum oriatur ex malitia aliquorum

volentium justitiam conculcare. Quapropter dicendum, quòd Episcopi sinè aliqua ex prædictis causis nequeant Ecclesiis renunciare, etiàm ad finem Religionem ingrediendi. Et ità nec etiàm possunt Ecclesias permutare, uti expressè habetur ex *Can.* 15. *Concilii Nicæni I.* et idem habetur in *Can.* 5. *Concilii Chalced.* *et in Ep. II. ad Anastasium.* Rationem affert *S. Hieronymus Epist.* 83 ad *Oceanum*, ubi memorans prædictum *Can.* 15. *Nicæni*, ait: *Ne virginis pauperculæ societate contempta, ditioris adulteræ quærat amplexus.* Meritò igitùr ait *Cabassut.* (*Hist. Concil. p.* 115.) has translationes vetitas fuisse, quià vitio cupiditatis adscribuntur, cùm nemo reperiatur, qui à ditiore Episcopatu ad pauperiorem transeat. An autem translatio Episcoporum vetetur jure Divino? Vide *infrà n.* 104.

Hîc autem oportet ad trutinam adducere duas alias quæstiones summoperè quòad praxim scitu utiles. Quæritur IV. An peccent graviter Parentes, qui avertunt filios à Statu Religioso, sine justa causa? Si avertunt injuriosè per minas, aut vim, vel fraudem, nullùs excusat eos à peccato mortali. Si verò aversio fit tantùm precibus, vel promissionibus, censet *P. Suar. tr.* 3 *de Rel. l.* 5 *c.* 9 *n.* 9, hoc ex genere suo non esse peccatum grave; quia (ut ait) ex una parte ibi non intervenit injuria, licet enim filius grave damnum patiatur, non tamen patitur involuntariè, sed liberè consentiens; ex altera, filius non inducitur ad malum, sed tantùm abstrahitur à bono ad salutem non necessario. Sed omninò tenendum cum communi DD. sententiâ, hos Parentes peccare graviter, qui sivè fraude aut vi, sivè precibus, promissionibus, aut alio modo filios à Religione distrahunt. Ità *Nav. Man. c.* 14 *n.* 44 *cum S. Antonin. Palud. Sylvest. Ang. Tab. et communi;* item *Mol. t.* 3 *tr.* 4 *D.* 51 § *Secunda verò*, *Tourn. t.* 3 *p.* 376 *R.* 2. *Abelly p.* 344. *Salm. de* 4 *P. c. un. n.* 29. *Anacl. eod. tit. p.* 319. *n.* 19. *Spor. t.* 1 *p.* 291 *n.* 21 *Elbel t.* 2 *p.* 195 *n.* 538. *Mazzotta t.* 1 *p.* 483. *P. Conc. t.* 4 *p.* 222 *n.* 11 *cum Soto*, *P. Nav. Arag. Sayr. et Led.* 77

item *apud Leand. D.* 6 *q.* 17. *Trull. Miranda, Fagund. Bord. et Dic.* Et plures horum AA. damnant de mortali, non solùm parentes, sed etiàm extraneos, qui alios avertunt à Statu Religioso. Ratio, quià hoc non potest esse sine gravi damno illius, qui à Religione distrahitur, ùt fatetur ipse *Suarez*; Undè, sivè id fiat vi aut fraude, sivè precibus, aut alio modo, non potest à peccato gravi excusari. Et idem *Suar.* videtur tandem in nostram sententiam descendere, dum *l. c. in fin.* sic concludit: *Licet verum sit, id non esse tàm grave peccatum, est tamen sine dubio peccatum multùm repugnans ordini charitatis, et respectui Dei, à cujus majori obsequio homo separatur.*

Si igitùr tale peccatum multùm repugnat ordini charitatis, quis dicet, illud non esse grave? Hæc autem ratio comprehendit non solùm Parentes, sed etiàm extraneos. Sed Parentes avertentes filios à Religione puto duplici peccato gravi delinquere, nam præter peccatum contrà charitatem, ùt vidimus, committunt alterum peccatum contrà pietatem, dum ipsi, ex officio eorum proprio educationi, tenentur sub gravi incumbere spirituali profectui suorum filiorum; ut benè advertit *Bon. de* 4. *Præc. D.* 6 *q. un. part.* 5 *n.* 2. Non tamen propterea nego, quòd plures Parentes excusari possint à mortali, saltèm per aliquod breve tempus, ratione ignorantiæ, vel inadvertentiæ; quæ de facili eis inesse potest ob vehementem carnis affectionem ergà filios.

58 Quær. V. An, et quomodò aliquis à Deo vocatus ad Religionem peccet, si Vocationem suam negligat adimplere? Respondemus, quòd negligere Vocationem Religiosam, per se non sit peccatum; Divina enim Consilia per se non obligant ad culpam. Id tamen ratione periculi æternæ salutis, cui vocatus se committit electionem statûs faciens non juxtà Divinum Beneplacitum, non potest ab aliqua culpa excusari. Et quidem, si quis crederet, quòd in sæculo manens damnationem incurreret, tum ob suam fragilitatem quam inter sæculi occasiones expertus est, tum ob

carentiam auxiliorum, quæ in Religione haberet; non potest excusari à peccato gravi, cum in grave discrimen salutis suæ se injiciat. Ità *Less. de Statu vit. elig. q. 8 n. 94*; qui priùs dicit, eum, qui nondùm voto se obstrinxerit, non peccare, si non ingrediatur Religionem, ad quam est vocatus: Sic tamen subdit; *Si conscientia dictet tibi (quod sæpè accidit) te desertum iri à Deo, nisi Divinæ Vocationi obtemperes: te periturum, si manseris in sæculo, etc. tunc peccatum est non sequi Divinam Vocationem.*

Utrùm autem sit in malo statu conscientia eorum, qui certi moraliter jam facti de Vocatione Dei ad Religionem, nituntur sibi suadere, se manendo in sæculo, vel in illud redeundo, salutem suam æquè facilè obtinêre posse? Non videtur dubitandum, quin isti magno discrimini salutis se exponant. Nam *Habert. de Sacr. Ord. p. 3 c. 1 § 2* loquens de eo, qui non suscipit statum à Deo sibi destinatum, sic ait: *Non sinè magnis difficultatibus poterit saluti suæ consulere: manebitque in corpore Ecclesiæ velut membrum in corpore humano suis sedibus motum, quod servire potest, sed ægrè admodùm et cum quadam deformitate.* Deindè rectè concludit: *Licet, absolutè loquendo, salvari possit, difficilè tamen ingredietur viam humilitatis, et pœnitentiæ, quâ solâ ipsi patet ingressus ad vitam.* Ideò S. Gregorius (*Hom. 20 in Evang.*) scribens ad Mauritium Imperatorem, qui per suum Edictum prohibuerat, ne Milites fierent Religiosi, scripsit hanc legem esse iniquam, cum pluribus Cælum clauderet: *Nam plerique sunt* (en verba, et ratio S. Doct.) *qui, nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullotenùs possunt.* Ratio autem hujus periculi est, quià, qui in sæculo manet contrà Dei Vocationem, non habebit congrua Gratiæ auxilia, quæ in Religione Deus ipsi præparavit: et ideò illis destitutus difficulter sæculi tentationibus resistet, et sic succumbens damnationem incurret. Prætereà, si alter, qui vocato ad Religionem dissuadet ingressum, vel suadet egressum etiàm sinè vi, aut fraude; peccat mortaliter, ut vidimus suprà in quæstione præcedenti docere communi-

ter Doctores, eò quod induceret vocatum ad subeundum grave damnum, licet is omninò spontè illud patiatur. Si ergò, qui alteri consulit, ut damnum sibi inferat, non excusatur à peccato mortali, nescio, quomodò poterit excusari ille ipse, qui sibi tale damnum infert.

Cæterùm, nòlo in hoc puncto absolutum judicium proferre: Sapientibus illud remitto. Interim Deum instanter rogemus, ut ab hoc discrimine per suam Misericordiam nos prorsùs avertat; cum innumeris in eventibus funestis legamus in Historiis tragicè executas minas, quas proferunt Scripturæ in hujusmodi Divinæ Vocationis desertores: In Isaia enim habetur: *Væ filii, desertores..., ut faceretis consilium, et non ex me; et ordiremini telam, et non per spiritum meum.* 30 *v.* 1. In Job: *Deus inultum abire non patitur: ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus. c.* 24. *v.* 12. In Proverbiorum autem Libro *c.* 1 *v.* 23 id expressiùs legitur, ubi singula verba animadvertenda: *En proferam spiritum meum* (ecce Divina Vocatio), *quià vocavi et renuistis... Despexistis omne consilium meum...Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo, cùm vobis id, quod timebatis advenerit. Cùm irruerit repentina calamitas, et interitus, quasi tempestas ingruerit* (tempestas nempè tentationum, et periculorum, quibus sæculum abundat); *quandò venerit super vos tribulatio et angustia, tunc invocabunt me, et non exaudiam. Manè consurgent, et non invenient me, eò quod exosam habuerint disciplinam..., nec acquieverint consilio meo:* (nota, quòd loquatur Deus, non de præcepto, sed de disciplina, et consilio) *et detraxerint universæ correptioni meæ:* (hìc increpantur, qui parvipendentes Vocationem dicunt, in omni statu se æquè securè salutem consequi posse) *Comedent igitùr fructus vitæ suæ, suisque consiliis saturabuntur.* (En punitio eligentium statum non secundùm Divinum, sed proprium consilium) *Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos:* (ruent isti ad quamcumque levem sæculi tentationem, et ipsa sæculi bona servient

eisdem ad perditionem). Hinc S. Bernardus sic alloquitur vocatos ad Religionem : *Periclitatur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in sæculo nequam; Fugite de medio Babylonis, et salvate animas vestras.* Ex his omnibus velim, ut sedulò perpendant ii, qui Vocationem Religiosam negligunt, an meritò expavescere debeant utrùm existant, necne, in malo statu.

Sed dices, omnesne igitùr tenentur Religionem ingredi, ut salventur? Respondeo, et distinguo: si loqueris de non vocatis, utique non tenentur: quià Deus in Sæculo præstabit eis auxilia opportuna ad salutem. Si verò loqueris de vocatis, dico, eos tenêri, quià Deus negabit ipsis auxilia, quæ in Religione eis parata habebit, et quibus destituti, licet auxiliis ordinariis, salvari possent, de facto tamen difficulter salutem adipiscentur, cùm proferat S. Cyprianus: *Ordine suo, non arbitrio nostro, virtus Spiritûs Sancti ministratur.*

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti, et fugitivi?

79 *Ob quas causas possint Religiosi è Religione expelli?*
80 *Quæ possint acquirere Ejecti? Quæ Apostatæ?*
81 *Ad quid teneantur Ejecti?*
82 *Ad quid Prælati teneantur ergà Apostatas, vel Ejectos?*

» Suppono, Religiosum justas ob causas è Religione 79
» expelli posse: 1. Si in gravi, vel pernicioso crimine
» existens, notoriè incorrigibilis appareat; in quo ta-
» men casu Moniales perpetuo potiùs carceri manci-
» pandas, quàm ejiciendas, putat *Sanch. l.* 6 *mor. c.*
» 9, 2. Si ob criminis infamiam, sine gravi Ordinis
» damno, tolerari nequeat; 3. Si in admissione re-
» ticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltèm
» admodùm grave, v. gr. lepram etc. ut docent *Nav.*
» *Sa*, ver. *Religio n.* 34. *Sanch.* 6 *mor. c.* 4 *n.* 56. Ratio
» est, quià in re admodùm gravi decipit, ità ut fraus

» dederit causam admissioni; Vide *Dian. p. 9 t. 9 R.* 57, » ubi docet, quòd, licet hactenùs ex communi sententia *Sanc. Suar. Azor. Rodr. etc.* Religiosi propter delictum aliquod grave, etiàm semel perpetratum potuerint expelli, jam tamen propter declarationem Urban. VIII. editam anno 1624. per nulla privilegia possint expelli è Religione (exceptâ Societ. JESU), nisi sint incorrigibiles: tales autem non censeantur, nisi unius anni jejunio, et pœnitentiâ in carcere sint probati.

» Hoc supposito, Resp. 1. Professus ex Religione » ob culpam ejectus manet Religiosus, votisque adstrictus. *Laym. l. 4 t. 5 c.* 13. ex communi.

Undè resolvuntur hi Casus.

80 » 1. Ejectus rerum, quas acquirit, usum, et administrationem tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur Monasterio, cujus non est membrum ampliùs, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, et exemptus est. Quòd, si non sit exemptus, Episcopo loci. *Laym. l. c. ex Mol. et Less.*

» Dixi, *Ejectus*: quià fugitivos, et apostatas, iis exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico acceptata sunt, Monasterio acquirere veriùs est, si illud dominii in communi capax sit, sin minùs, Sedi Apostolicæ. Ratio est quià Monasterium, instar servorum, eos vendicare, et reducere poterat. *Laym. l. c. ex Az. Sylv. etc.*

81 » 2. Ejectus per culpam, non omninò solutus est voto Obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset: quià caret Superiore, à quo dirigatur; Debet tamen illud servare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym. l. c. ex Nav. et Less.*

» 3. Idem à reliquis monasticis observantiis, et regulis; ut à jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, et similibus liber est, *Lay. l. 4 t. 5 c. 14. Sa n. 40. Nav. et alii.* *(Cum Bon. Lez. Pal. et Salm. de Stat. Rel. c. 5 n. 94. Nec te-*

» *netur ad officium Divinum, nisi sit in Sacris, ut Salm. de*
» *Horis c. 2 n. 10. Idem dicitur de damnato ad triremes ib.*
» *Idem dicunt ibi Lez. Bon. Sot. etc. de perpetuò degente*
» *cum licentia extrà Monasterium : sed probabiliùs hoc*
» *negant Pal. Suarez, Nav. cum Salm. l. c.*) * contrà
» *Less. Sanch. etc.* Ratio est, quià talium observatio
» non comitatur simpliciter professionem votorum
» substantialium, sed statum regularem, è quo ille
» est expulsus.
» 4. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nav.*
» *et Az.* probatque *Rodr.* ejectum tutò manere extrà
» suum Ordinem, nec teneri receptionem petere, eò
» quod justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare
» possit: contrarium tamen communius est, et proba-
» bilius. Ratio est, quià, cùm sit obligatus votis, tene-
» tur se qualificare, ut vota sua convenienter profes-
» sioni exequi possit. * (*Ideò tenetur se corrigere. Salm.*
» *d. c.* 5 *n.* 102.) * Quæ ratio magis probat, si Ordo
» ipsum revocet. *Laym. l. c. n.* 6. ex *Sylv. Sanch. et*
» *Less.*
» 5. Ejectus potest tutò in sæculo manere, si in
» Monasterio non recipiatur, nisi Religionem laxio-
» rem inire malit : quià aliam non vovit, nequè per
» ipsum (ut suppono) jam stat, quominùs in sua reci-
» piatur. Ità *Rodr. Laym. etc. l. c.* Ubi addit, Prælatos
» posse aliquem sub conditione ejicere; ut vel aliam
» Religionem intret, vel ad suam revertatur; imò etiàm
» Ordinarii locorum ejectos ad hoc cogere possunt.
» Ratio est, quòd tales non sinè periculo, et scandalo
» aliorum in sæculo vivant. Vide *Laym. l. c. n.* 8 *et* 9.
» Respond. 2. Prælati Ordinum fugitivos, et apos- 82
» tatas requirere tenentur, si absque gravi Ordinis
» damno possint, et non omninò incorrigibiles videan-
» tur. Ità *Sanch. l. c.* Ratio prioris partis est, quià
» jure Divino, et naturali tenentur Prælati prospicere
» eorum saluti. Ratio posterioris est, quià si ob jus-
» tam causam possint ejici, ob eamdem etiàm, post-
» quàm malitiosè exiverunt, poterunt non recipi. *Laym.*
» *l. c. n.* 7. *Sanch. etc.*

» Dixi, *furgitivos, et apostatas*: quià per sententiam justam ejectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos negant, *Sanch. l. cit et Az. l.* 12 *c.* 17. Affirmant *Nav. Mol. t.* 1 *d.* 140. *Less. lib.* 2 *c.* 41 *d.* 15. Utrique probabiliter.

» Quæres, an professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud.

» Resp. posse, si plura Monasteria faciant unum corpus sub uno capite; secùs, si singula subsint suis Superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio est, quià non vovit obedientiam, nisi in hoc Conventu. *Laym. l.* 6. *n.* 10. Vide etiàm *Sanch. l.* 7. *mor. c.* 32. »

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

« Clerici generaliter dicuntur illi, qui Sacris Ordinibus, vel primâ saltèm tonsurâ sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hîc agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, et aliis paucis. »

DUBIUM I.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

ARTICULUS I.

Quid, et quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

83 *Quid est Beneficium?*
84 *Quotuplex est?*

83 « Resp. 1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter Officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum, ità *Laym. l.* 4 *t.* 2 *c.* 1. *Less. l.* 2 *c.* 34 *d.* 1.

» Dicitur 1 *Jus. perpetuum:* quià in Beneficio duo
» jura à se mutuo separabilia distinguuntur, 1. Est
» jus seu potestas exercendi muneris spiritualis, est-
» que simpliciter spirituale. Alterum est jus perci-
» piendi reditus Ecclesiasticos: quod, etsi secundùm
» se sit temporale, quatenùs tamen fundatur in offi-
» cio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem
» aliquam participiat.

» Dicitur 2. *Auctoritate Ecclesiæ, etc.* quià solius
» Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque pro-
» ventus Ecclesiasticos annectere; ipsiusque est re-
» spicere, quot, et qualibus ministris Ecclesia egeat.

» Resp. 2. Beneficium dividitur 1. in Sæculare, quod 84
» pro Sæcularibus, et Regulare, quod pro Regulari-
» bus est institutum. Undè sine dispensatione nec sæ-
» culare Regulari, nec contrà conferri potest. Porrò
» omne Beneficium præsumitur esse sæculare, nisi
» probetur esse regulare, vel ex prima sui institutio-
» ne, vel per possessionem pacificam 40. annorum;
» per eam enim ex sæculari fit regulare, et contrà.

» 2. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex.
» Duplex dicitur, quod est cum administratione, ut
» Papatus, Episcopatus, et omnia, quæ dicuntur dig-
» nitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum
» jurisdictione in foro externo, ut Præpositura, De-
» canatus, Archidiaconatus, Abbatia sivè sæcularis
» sivè regularis, Prioratus claustralis. Item Persona-
» tus, qui est eminentia in Ecclesia sine jurisdictio-
» ne, v. g. locus honorificus in choro, in Processio-
» nibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, et similes.
» Item Beneficia, quæ dicuntur Officia, habentque
» administrationem rerum Ecclesiasticarum sine ju-
» risdictione, ut Custos, Thesaurarius, Primicerius,
» Archipresbyter. Deniquè duplicia dicuntur Bene-
» ficia curata; hæc enim omnia duplici onere, et curâ
» constricta censentur, cum præter recitationem pre-
» cum omnibus communem, habeant aliquam admi-
» nistrationem, et eminentiam. Simplicia dicuntur,
» quæ tantùm sunt instituta ad Officia Divina obeunda,

» neque administrationem, vel eminentiam singula-
» rem habent; ut Canonicatus sivè sæculares, sivè
» regulares, Capellaniæ; V. *Laym. c. 4. n. 4 et Less.*
» *l. 2 c. 34 d. 2.* »

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur, et conferantur Beneficia?

85 *Quibus modis acquirantur Beneficia?*
86 *Quinam sint proprii collatores Beneficiorum?*
87 *Quid, et quotuplex sit Juspatronatûs?*
88 *Quandò Patronus teneatur præsentare.*
89 *An pendente lite currat tempus præsentationis?*
90 *Quid faciendum, si multi præsententur?*
91 *An peccent non præsentantes digniores ad Beneficia? Certum est de promoventibus ad Cardinalatus, et Episcopatus?* 92. *Id certum est etiàm de Episcopis non eligentibus digniores ad Parochias.*
93 *Quid, si electio fit ad Beneficia simplicia? usque ad* 96.
97 *An Patroni non præsentantes digniores peccent graviter?*
98 *An ad idem teneantur resignantes?* 99. *Verior sententia.*
100 *An eligendi digniores ad Prœlaturas Regulares?*
101 *Vera sententia.*
102 *An electio digni, omisso digniori, sit valida?*
103 *Probabilior sententia.*
104 *An Episcopi digniores sint transferendi ad majores Ecclesias? Et hìc, an translatio Episcoporum vetetur jure Divino?* 105. *Quid, si absit justa causa?*
106 *An eligentes minùs dignum teneantur ad restitutionem? Et cui?* 107. *An sententia negativa sit probabilis?*
108 *An teneantur ad restitutionem id suadentes?*
109 *Quid, si Beneficium conferatur per concursum?*
110 *An eo casu minùs dignus electus teneatur resarcire damnum Ecclesiæ, vel digniori?*
111 *An examinatores teneantur denunciare digniores?*

85 « Resp. 1. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus mo-
» dis communiter acquiruntur; 1. Per *electionem*,
» v. gr. Canonicorum; vel etiàm postulationem (quæ
» est electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de

» jure non erat capax), et confirmationem Superio-
» ris, si electum, vel postulatum idoneum esse in-
» telligat. 2. Per *præsentationem* Patroni præviam, et
» institutionem subsecutam à Prælato Ecclesiæ fac-
» tam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus
» præsentato jus ad rem conferat, ità ut Beneficium
» alteri conferri nequeat, jus tamen in re, et collatio
» Beneficii per institutionem datur. 3 Per *collationem*
» liberam, quandò Beneficium solo jure Prælati datur,
» nec Patronatus juri subest. Undè etiàm Beneficia
» ex modo conferendi dividuntur in Electiva, Patro-
» nata, et Libera.

» Resp. 2. In qualibet Diœcesi Episcopus est pro- 86
» prius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præ-
» scriptione hoc jus alteri competat: supremus autem
» et universalis collator omnium Beneficiorum non
» patronatorum est Papa. *Less. l.* 1 *c.* 34 *d.* 10. Ratio
» prioris est, quià Episcopus in sua Diœcesi est mo-
» derator Sacrorum: ergò ipsius est Officia Sacra con-
» ferre. Ratio posterioris est, quià Papa est supremus
» dispensator bonorum Ecclesiasticorum, et Ordina-
» rius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis
» Beneficia conferre, 1. Jure præventionis. 2. Jure con-
» cursûs. 3. Jure devolutionis, de quibus vide *Less. l. c.*
» ubi notat, jure præventionis, et concursûs, ad vitandas
» lites rariùs Papam uti, imò per concordata Germa-
» niæ inter Sedem Apostolicam, et Fredericum Im-
» peratorem, per Constitutionem Nicolai V. quæ inci-
» pit: *Ad Sacra*, *etc.* alterni tantùm menses Papæ colla-
» tioni reservantur, scilicet Januarius, Martius etc. reli-
» qui verò Ordinariis collatoribus relinquuntur. Imò, si
» per tres menses, à die notæ vacationis, in loco Be-
» nificii nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat,
» Ordinarius conferre potest. Similiter, mortuo Papa,
» quamdiù Sedes vacat. *Less. l. c. Laym. c.* 10.
» Quod si Pontifex, et Ordinarius eodem die idem
» Beneficium diversis contulerint, et neutrius colla-
» tionis prioritas appareat, præferendus est, qui in-
» venitur in possessione, quià pro eo jus præsumit. Si

» neuter est in possessione, præfertur provisus à Pontifice, ob dignitatem provisoris, *Barb. et Bard. d.* 6 *c.* 6 §. 10. *ex c. Si à Sede.* Deniquè, si ultimâ nocte mensis Episcopalis Beneficium cœperit vacare, in dubio, utrùm antè; an post mediam noctem, quâ incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, præsumptio juris est pro Ordinario. *Gonzal. Barbos. Bard. d.* 6 *c.* 6 §. 11.

87 » Quæres 1. Quid, et quotuplex sit Jus patronatûs? » Resp. 1. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. Resp. 2. Ecce duplex, scilicet jus patronatûs Ecclesiastici, et jus patronatûs laici, quod alicui competit, quià ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. *Laym. l.* 4 *tr.* 2 *c.* 13 *n.* 2 *et* 4.

88 » Quæres 2. Quandò Patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? Respond. Si patronatus sit laicus, tenêri intrà 4. menses: * (*Ex c. Quoniam. De jure patron.*)* Si Ecclesiasticus, intrà 6. (*Ex c. unico.* §. *Verum. De Jure part. in* 6. *Si mixtus, etiàm intrà* 6. *ut Salm. de Benef. c. un. n.* 275.)* intrà quos, nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, ejusque dispositio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus est instituere præsentatum. »

89 Quæritur hîc, an currat tempus præsentationis, quandò vertitur lis super jurepatronatûs? Nega, si lis sit inter Episcopum, et Patronum, vel inter ipsos præsentatos. Secùs, si lis sit inter Patronos, v, gr. si non conveniunt in præsentando; vel si contenditur, cui competat jus præsentandi; *Salm. tr.* 28 *de Ben. c. un. n.* 277 cum *Az. Zer. etc. ex c. Quoniam de Jurepatr.* Notant tamen *Salm. ib.* cum *Barb.* Episcopum tempus designatum posse per alios 6 menses prorogare; sed non ampliùs ex *c.* 2 *de Conces. Præb.*

90 » Quæres 3. Quid faciendum, si multi præsententur?

» Resp. 1. Si Patronus, qui anteà præsentavit Petrum, præsentet posteà Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere illum, quem

» maluerit, si patronatus sit laicus : quià tunc præsen-
» tatio secunda non facit irritam primam, nec contrà.
» Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore
» erit potior jure, ex *c. Cum authent. de jure patrona-*
» *tûs*. Resp. 2. Si ex duobus Patronis, alter Petrum,
» alter Joannem præsentet, potest collator conferre,
» cui maluerit. * (*Sed præferre debet digniorem, etsi à*
» *minore parte Patronorum præsentatum, ex c. Quo-*
» *niam, de Jurepatr. Vide alia infrà ex n. seq.*) * Imò
» juxtà *Sylv.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò
» quod Patroni non conveniant. Resp. 3. Si multi Pa-
» troni inter se sint discordes, is instituendus, in quem
» plures conveniunt. Vide *Less. l. c. d.* 8. *Laym. l. c.*

Hìc oportet plures quæstiones discutere scitu maxi- 91
mè necessarias circà collationem Beneficiorum. Quær. I.
An sit obligatio eligendi digniores ad Beneficia? Cer-
tum est 1. nullo modo excusari à peccato mortali eos,
qui promovent minùs dignos ad Episcopatus, et Car-
dinalatus. Habetur hoc ex *Trid. sess.* 24 *c.* 1 *de Ref.* ubi
declaratur : *Omnes verò et singulos, qui ad promotionem
præficiendorum, quodcumque jus quacumque ratione à
Sede Apostolica habent, aut aliaquin operam suam præ-
stant.... in primis meminerint nihil se ad Dei Gloriam,
et Populorum salutem utilius posse facere, quàm si bo-
nos Pastores, et Ecclesiæ gubernandæ idoneos promove-
ri studeant; eosque alienis peccatis communicantes mor-
taliter peccare, nisi quos digniores, et Ecclesiæ magis
utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel huma-
no affectu, aut ambientium suggestionibus, sed, eorum
exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint.* Ex quo
patet peccare quidem graviter Pontifices, et Reges,
qui ad præfatas Dignitates non digniores promovent.
Ratio, quià, cum Beneficia, seu Dignitates prædictæ,
sint instituta ad commune bonum Ecclesiæ, multùm
ipsi detrahunt, qui prætermittunt eligere magis ido-
neos ad Ecclesiarum regimen. Confirmatur ex Propo-
sitione 47. damn. ab Innocent. XI quæ dicebat : *Cum
dicit Concilium Tridentinum alienis peccatis communi-
cantes mortaliter peccare, qui nisi quos digniores, et*

Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent, Concilium vel primò videtur per hoc Digniores, *non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum. sumpto comparativo pro positivo: vel secundò locutione minùs propria ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertiò, quandò fit concursus.*

92 Certum est 2 quod Episcopi ad Beneficia curata pariter teneantur digniores eligere. Ratio est eadem, quæ suprà declarata est, cùm ad Parochos etiàm pertineat salus Animarum. Et hoc pariter constat ex *c.* 18. *Trident. ejusdem sess.* 24. ubi dicitur; *Ex hisque Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit.* Ex verbis autem Tridentini primo loco relatis, *quos Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint*, rectè inferunt cum *S. Thom.* 2. 2 *quæst.* 63. *art.* 2. *Salm. App. de Benefic. n.* 307 *cum Soto, Cajet. etc.* quòd major dignitas eligendorum non accipienda sit absolutè, sed respectivè ad utilitatem Ecclesiæ, et Fidelium. Cæteris autem paribus, dicunt *Salm. l. c. cum Barb. Hurt, etc.* censendum esse digniorem 1. Qui est senior. 2 Qui de suis bonis fundavit Ecclesiam. 3 Sacerdos in concursu non Sacerdotis. 4 Originarius respectu extranei. 5 Graduatus in aliqua scientia. 6 Qui præditus est majori sanctitate, aut prudentiâ, præferendus est ei, qui solâ scientiâ præeminet. 7 Potens et nobilis, quià hæc solent non parùm conducere ad Ecclesiæ bonum. 8 Pauper præferendus est diviti. Ultimò notant *Pass. Leur. et Sigism. apud Croix l.* 4. *n.* 594 quod, si quis sit probabiliter dignior, sed dubiè minùs dignus altero, qui est certè dignus, possit hic certè dignus præferri.

93 Dubitatur 1 an peccent mortaliter Episcopi eligentes minùs dignos ad Beneficia simplicia, omissis dignioribus? Adest duplex sententia. *Prima* sententia probabilis negat, quià, cùm Beneficia non sint instituta (saltèm primariò) in bonum singulorum, sed in utilitatem Communitatis, modicum ei damnum infertur, si illa conferantur dignis, prætermissis dig-

nioribus. Ità tenent. *Nav. l. 2 de Rest. c. 2 n. 172. Sa verb. Beneficium, n. 42. Sotus l. 3. de Just. q. 6 ar. 2. Elbel t. 2 pag. 507. ar. 2. Sanch. Conf. t. 2 c. 1 dub. 2 n. 20 cum Salon. Gabr. Ales. et Abul.* item *Dic. Hurt. Vega, et Diana apud Salm. de Ben. n.* 312 et probabilem putant *Salm. n.* 324 *et Card. in dict. Prop.* 47. *damn. ab Innoc. XI. n.* 9. Ad textum autem, qui adducitur ab Adversariis in *c. un. Ut Eccles. Ben. sine dim. etc.* Ubi dicitur: *Debuisti Beneficium in persona magis idonea dispensare.* Respondent cum *Lugo de Just. D.* 35 *n.* 11, ibi reprehendi à Pontifice Episcopum, non quia non dispensavit digniori, sed quià dispensavit non idoneo, ùt colligitur, judicio *Lugonis*, ex ejusdem Canonis initio. Ad alios textus verò, qui opponuntur, respondent, in illis non haberi præceptum, sed tantùm instructionem. Non desunt, qui asserunt, nullum esse peccatum eligere ad Beneficia simplicia etiàm minùs dignos, ut *P. Nav. Led. Gutt. Garz. Nav. et Diana* apud *Carden. d. n.* 9. qui adhùc probabile putat; Sed puto, in hoc non recedèndum à communi sententia, quæ saltèm à veniali id non excusat: Quinimò rectè *Sanch. n.* 21 *et Continuator Tourn. t.* 1 *p.* 760. *cum communi* damnat de mortali eligere minùs dignum ad Canonicatus, quibus annexum est munus Pœnitentiariæ, vel concionandi, aut docendi.

Secunda tamen sententia communior, et probabilior docet, sub gravi obligatione etiàm ad Beneficia simplicia eligendos esse digniores. Ratio I. quià, ut ait *S. Thom.* 2. 2 *qu.* 63 *a.* 2 *ad* 1. *Prælatus Ecclesiasticus non est dominus* (Beneficiorum), *ut ea possit dare pro libito, sed dispensator etc.* Undè peccat, qui aliis Beneficia distribuit, quàm dignoribus, qui ad illa jus fortius habent; Si enim verum est (ut DD. communiter fatentur), quod Beneficia non solùm sint instituta in bonum commune, sed etiàm (licet minùs principaliter) in præmia meritorum, patet indè, ad illa majus habere jus, qui commune bonum magis promovent; Saltèm Beneficia sunt bona communia, et

ùt talia etiàm debentur iis, qui meritis præstant. Ratio 2 potior mihi, et *Lugoni* (qui prædictæ primæ rationi minimè acquiescit) ea est, quià ipsa utilitas Ecclesiæ, ob quam sunt beneficia instituta, postulat de se, ut digniores promoveantur, alioquin Clerici parùm incumberent ad digniores se reddendos, et sic valdè deficeret Ecclesiæ utilitas; Hoc autem damnum non leve, sed satis notabile videtur. Ità *Less. l.* 2 *c.* 33 *dub.* 14. *Lugo de Justit. D.* 35 *n.* 10. *Pal. tr.* 13. *Disp.* 2 *p.* 11 *n.* 8. *Holzm. t.* 1 *p.* 432 *n.* 419. *Croix l.* 4 *n.* 588. *Viva in Propos.* 47. *Innoc. XI. n.* 6 *et* 9. *Roncaglia de Beneficiis c.* 5 *qu.* 9 qui, spectatà, ratione, putat contrariam carere probabilitate, item *Salm. de Benefic. n.* 314. *cum S. Anton. Caj. Az. Fill. Garcia*, *et aliis plurimis*.

94 Limitant tamen DD. et dicunt, non esse peccatum mortale, I. Si prætermittatur dignior non passim, sed semel, vel bis, ut *Lugo l. c. n.* 21. *Nav. Az. et Fill.* apud *Croix d. n.* 588. item *Less. l. c. n.* 66. *cum Ales. Soto, Sa, Gabr. Angel. P. Nav. et Arag.* loquendo de Beneficiis merè simplicibus, ut Capellaniis, et etiàm Canonicatibus, non autem de iis, quibus annexa est jurisdictio, vel functio magni momenti, ùt suprà; Ratio, quià tunc parùm damni infertur Ecclesiæ. Hoc tamen nullo modo admittendum in Beneficiis curatis, pro quibus damnum Ecclesiæ, communiter loquendo, esset notabile. Imò *Vasq. Cov. et Caj.* tenent, hoc esse mortale etiàm in omnibus Beneficiis simplicibus, quià etiàm violaretur in re gravi justitia distributiva. è converso, ait *Less. cum aliis n* 65. quod dignior in his Beneficiis non habeat tale jus strictum, ut illud violare sit mortale, cùm violatio justitiæ distributivæ, ut asserit cùm *Soto*, non sit semper mortale, nisi redundet etiàm in violationem justitiæ commutativæ.

95 Limitant II. Si excessus dignitatis sit parvus, quià tunc damnum leve censetur. Ità *Less. n.* 64. *Lugo n.* 21 qui vocat commune cum *Nav. Sot. Gers. P. Nav. et Silvest. Sanch. d. Dub.* 2 *n.* 326. cum *Arag. Pal.*

Prado, *etc*. Et in hoc casu dicunt, electionem non excedere culpam venialem, etiàmsi Electores præstiterint juramentum eligendi digniores, ut *Salm*. cum *Soto*, *Sanch*. *Pal*. *et Lugo*, qui *n*. 23. hoc admittit in his duabus, et sequenti limitatione: Hæc tamen limitatio nequaquam admittenda est quòad beneficia curata.

Limitant III. Si beneficia sint parvi momenti, ut 96
Lugo ex *n*. 21 communiter cum *Nav*. *Sylvest*. *Gers*. *Arag*. *Salon*. *Viva l*. *c*. *n*. 6 item *Less*. *Reg*. *Reb*. *Mald*. *apud Croix n*. 588 item *Sotus*, *Valent*. *Bann*. *Rodr*. apud *Dianam*. *p*. 5 *tr*. 5 *R*. 13. Limitant IV. Si ex lege fundationis debeat eligi aliquis de aliqua Familia, Collegio, vel Oppido, ut *Tourn*. *t*. 1 *pag*. 762 *cum Sylvio*. Limitant V. Si prævideatur dignior brevi dimissurus Beneficium, ut *Holzm*. *p*. 232 *n*. 421 *cum Pichler*.

Dub. 2. an Patroni teneantur sub mortali præsenta- 97
re digniores ad Beneficia? Distinguendum inter Beneficia curata, et simplicia. Si sint curata, certum est, 1. quòd Patroni Episcopatuum, ùt sunt Reges, ad id teneantur ex relato *c*. 1. *Trident*. *Sess*. 24 ut suprà, ubi hoc declaravit Concilium de omnibus Promoventibus, ut vidimus *n*. 91. Certum est 2. quòd, si Patroni sint Ecclesiastici, teneantur etiàm digniores præsentare, ut sancivit Concilium *c*. 18 *dict*. *Sess*. 24. Sed dubium est, si Patroni sint laïci? *Prima* sententia, quam tenent *Pal*. *tr*. 13 *disp*. 2 *p*. 7 *n*. 6 *ac Garcia*, *P*. *Nav*. *et alii apud Salm*. *de Ben*. *n*. 281, negat teneri ad præsentandos digniores, sivè Beneficium sit simplex, sivè curatum. Probant ex *Trident*. *d*. *c*. 18 ubi dicitur: *Quòd si jurispatronatus laïcorum fuerit*, *debeat qui à Patrono præsentatus erit*, *ab eisdem deputatis*..... *examinari*, *et non*, *nisi idoneus repertus fuerit*, *admitti*. Ergò Concilium, ait *Palaus*, non aliud onus imponit laïco, quàm idoneum præsentare. Confirmant ex *cap*. *Monasterium*. 33. *Caus*. 17 *q*. 7. ubi dicitur: *Liceat illi Presbytero cui voluerit pro sacro officio illius Diœcesis cum consensu Episcopi*, *ne malus existat*, *commendare*. In quibus verbis *ne malus* commentat *Glossa*

Sufficit aliquem non malum esse; Ut notat etiam *Glossa in cap. licet cas.* 8 *q.* 1.

Sed omninò tenendum cum *secunda* sententia, quòd in Beneficiis curatis teneatur sub gravi Patronus adhùc laïcus præsentare digniorem. Hoc mihi certum videtur, quià in his Beneficiis eadem utique ratio datur, quæ in Episcopatibus, pro quibus jam declaravit Tridentinum, ut suprà vidimus, à quibuscumque Patronis promovendos esse digniores. Idque videtur clarè confirmari ex *Prop. dam.* 47 ut suprà (ut benè advertit *Croix n.* 583;), quæ intelligenda est ex verbis, *quandò fit concursus*, non solùm de Episcopatibus, in quibus non fit concursus, sed etiàm de Beneficiis curatis, quæ per concursum conferuntur. Si verò Beneficia sint simplicia, proùt probabile est, Episcopos non tenêri sub gravi ea dignioribus conferre, ità probabile etiàm est, ad hoc non tenêri Patronos; sed quià probabiliùs est, ut diximus, illa dignioribus conferenda esse; ità etiàm probabiliùs censemus, Patronos tenêri sub gravi digniores præsentare. Ratio potissima, ut benè ait *Sanch. d. lib.* 2 *c.* 1 *Dub.* 5 *n.* 3 quià aliàs evenirent eadem inconvenientia, quæ sequuntur ex hoc, quòd Electores non eligant digniorem, proùt suprà animadvertimus, cum Episcopus non possit alioquin repellere præsentatum, si sit idoneus, etiàmsi dignior omittatur. Nostram sententiam tenent *Sanch. l. cit. Croix n.* 584 *Viva l. cit. qu.* 4 *et Salm.* cum *Mol. Bon. Vasq. Azor. Less.* Et eamdem tenet *Lugo dict. Dub.* 35 *n.* 39 quàmvis excipiat Capellanias, quas quis pro libito in aliqua Capella suæ familiæ instituit, contrà *Mol. Az. et Vasq.* apud *Viva Opusc. de Benefic. qu.* 4 *ar.* 2 *n.* 5 quià hoc concedunt tantùm Fundatoribus, non autem successoribus.

98 Dub. 3. an resignantes Beneficia etiàm debeant digniorem quærere? In hoc plures diversæ adsunt sententiæ. *Primà* negat cum *Sanch. Consil. l.* 2 *c.* 1 *dub.* 7. *n.* 4. *Less. l.* 2 *c.* 34 *n.* 61 *cum Caj. Pal. tract.* 13. *Disp.* 2 *p.* 11 §. 2 *n.* 11. item *Azor. Hurtad. Mercad. Salon.* apud *Salm. n.* 330 *et Lugo* vocat communem *d.*

D. 35 *n.* 49 cum *Malder. Sa*, *et Diana*, et ipse *Lugo* cum *Vasq.* probabilem vocat. Ratio, quià resignans sivè commutans Beneficium non est dispensator boni communis, sed boni sui; undè non peccat contrà justitiam distributivam: nec peccat Episcopus tunc conferens Beneficium resignatario idoneo, quià tunc non tenetur digniorem quærere, decreta enim de eligendo digniore loquuntur de collatione per vacationem, non autem per resignationem. Sentit tamen *Less. l. c.* si offeratur resignanti persona multò dignior, ex charitate ergà commune bonum illam præferendam. *Secunda* sententia omninò opposita absolutè affirmat, tenêri resignantem quærere digniorem. Hanc tenent *Sotus de Just. l.* 3 *qu.* 6 *art.* 2. *Viva l. c. n.* 13. *Cont. Tourn. t.* 1 *pag.* 762. item *Vasq. et Palac. apud Salm. n.* 379. Ratio, quià resignans, licet non peccaret tamquàm collator Beneficii, peccaret tamen, quià esset causa illicitæ collationis: cum alioquin collator, qui certè non tenetur acceptare hujusmodi resignationem, non excusaretur à peccato, si eam acceptaret, et præsentaret aliquem qui vix est dignus, dum aliundè de facili inveniri posset magis idoneus, cui Beneficium conferatur; undè peccat etiàm resignans, cooperando peccato collatoris. *Tertia* sententia, quam tenent *Nav. l.* 2 *de Rest. c.* 2 *n.* 173 *et Salm. n.* 331 cum *Vasq.* tum tantùm admittit, posse resignationem fieri non digniori, cum resignatarius sit æquè dignus ac resignans, quià tunc nullum Ecclesiæ damnum irrogatur.

Sed de his omnibus sententiis æquior mihi videtur 99
sententia doctissimi *Lugonis*, nempè, quòd tota ratio culpæ in hoc puncto sumenda sit à ratione damni, quod Ecclesiæ obveniret. Ratio, quià, cum finis intrinsecus principalis institutionis Beneficiorum sit bonum commune, ut compertum est apud omnes (juxtà dicta *n.* 93 *et l.* 3 *n.* 492.) Ecclesia, illa conferendo, sub hoc onere confert, ut casu quo Beneficiarii velint ea à se abdicare, non, nisi in bonum commune, resignent; finis autem hic intrinsecus non potest negligi sine culpa. Hinc rectè infert, hujusmodi resignationes, præsertim

in Beneficiis curatis, et præcipuè in Episcopatibus, raro esse licitas; tùm, quià raró fiunt sine gravi boni communis detrimento; tùm, quià istæ electiones non fiunt cum ea diligenti inquisitione meritorum, quâ conferuntur Beneficia præfata per vacationem; item quià ut plurimùm fiunt cum retentione pensionis, quæ in damnum pauperum vergit; tandem, quià sæpè fiunt à senibus in adolescentes, ex quo deindè provenit, quòd, ubi digniores in Beneficiis post resignantium mortem electi fuissent, sint tantùm electi minùs digni: Omnia autem hæc utique vergunt in grave damnum commune. Si autem ex circumstantiis censeri posset, in aliquo casu nullum, aut modicum detrimentum Ecclesiæ inferri ob resignationem factam in aliquem minùs dignum alio, qui inveniri posset; tunc benè, ait *Lugo*, excusari posse resignantem, et collatorem à culpa, saltèm gravi. Et huic sententiæ adhæret etiàm *Croix l.* 4 *n.* 586.

100 Quær. II. An ad Prælaturas Regulares eligendi sint etiàm digniores? *Prima* sententia negat cum *Gurt. Rodr. et Valer.* apud *Salm. n.* 332. nisi agatur de Generalatu, aut Prælatura perpetua; quòad tamen Prælaturas amovibiles, dicunt, non esse obligationem eligendi digniores; tùm quià in Religione jam adsunt Regulæ, quapropter sufficiat, ut juxtà eas subditi regantur, quod benè potest præstare Prælatus dignus, quin dignior existat; tùm, quià, si hic damnum aliquod afferret, facilè amoveri potest. Huic sententiæ adhæret *Lugo D.* 35 *n.* 56. casu, quo subditi essent adeò observantes, ut Prælatus non dignior, sed dignus possit sine ullo periculo eis præfici.

101 Sed omninò affirmandum cum sententia communi, ut asserit idem *Lugo*, et hanc tenent *Sotus l.* 3 *qu.* 6. *art.* 2. *concl.* 9. *Nav. l.* 2 *c.* 2 *n.* 159. *Carden. l. cit. n.* 5. ubi id prænotat ut certum, *Viva in dict. Prop.* 47 *n.* 10. *Ronc. c.* 5. *q.* 7. *Sanch. dub.* 2 *n.* 27. et etiàm habent tamquàm certum *Croix l.* 4 *n.* 582 *et* 589. *Salm. n.* 333. cum *Vasq. Peyrin. Vill. Fern.* et aliis. Ratio, quià eadem valet ratio in Prælatis Regularibus, quàm

in Episcopis, incumbendi bono communitatis, et subditorum, ergà quos Prælati sunt quasi Episcopi. Nec dicatur, quòd, cum adsint Regulæ, sufficiat, quòd Prælatus attendat dumtaxat ad ipsarum observantiam retinendam: nam hæc observantia difficillimè vigebit, si minùs digni eligantur; quià minùs digni facilè tepescunt, et indigni evadunt, aut saltèm minùs diligenter observantiæ incumbunt, et deindè ex imperfecta observantia facilè ac citò Regularum relaxatio succedet cum damno irreparabili; nam experientià constat, quòd, ubi in aliqua Religione abusus vel semel intruditur, difficillimè postmodùm avertatur. Et hujus gravissimi damni profectò sunt causa Prælati minùs diligentes, et ii, qui tales Prælatos eligunt. Utinam hujusmodi detrimentum ex hoc capite derivatum in pluribus Monasteriis sæpè non lugeretur! Ideò numquam auderem absolvere Religiosum, qui minùs dignum Prælatum eligere vellet. Atquè rectè *Salm.* cum *Anton. de Spirit. Sanct.* hanc doctrinam ad electionem Difinitorum, Consiliariorum, Procuratoris generalis et Similium extendunt.

Quær. III. an electio digni in Beneficiis, omisso digniore, sit valida? Si Beneficium est simplex, certum est valêre, eam ex communi DD. V. *Sal. n.* 343. Dubium est, si sit curatum. Negant probabiliter *Pal. l. c. p.* 11 §. 3. *n.* 3. *Sanch. l.* 1 *c.* 1. *dub.* 6. *et Salm. n.* 345. cum *Consal. Arag. Hurt. etc.* Ratio, quià in *cap. cit.* 18. *Trident.* circà Beneficia parochialia, postquàm præcipiatur eligere digniores, sic additur: *Provisiones, seu institutiones, præter suprà dictam formam factæ, subreptitiæ esse censeantur:* sed inter has formas (dicunt) quænam magis præcipua forma est, quàm ut dignior eligatur, proùt expressè Concilium jubet? Confirmant ex Bulla S. Pii V. anno 1566. *in Bullario n.* 32. quâ declarantur nullæ omnes collationes, factæ præter formam Tridentini, præsertim in examine; et insuper conceditur appellatio digniori præterito. 102

Affirmant verò, probabiliùs valêre collationem *Lugo Dist* 35 *n.* 71. cum *Garc., Ugol. Fil. Vas. Mol. Gut. Led.* 103

et idem tenent *Holzm. pag.* 432. *n.* 422. *cum Anacl. et Angel*, *Croix l.* 4 *n.* 627. *cum Gonz. Leur. et Lott.* Ratio, quià *forma* reverà non significat nisi modum, seu ritum externum in hujusmodi collationibus à Concilio præscriptum, nempè edictum, concursum, examen, etc. Quòd autem dignior judicetur ab Episcopo, non pertinet ad formam, sed ad internum Episcopi judicium, à quo non debet pendêre validitas collationis; nam aliàs, si Episcopus elegerit eum, quem minùs dignum judicaverit, etiàmsi ille reverà sit dignior, erit nulla. Prætereà S. Pius in sua Bulla præscripsit, appellationem interpositam *non impedire*, quominùs electio per Ordinarium primo loco facta interim executioni mandetur, et provisus, causâ pendente, ab eadem Ecclesia *non amoveatur*. Ergò (benè arguit *Lugo*) electio facta erit valida, donec Judex appellationis eam revocet; alioquin, etiàm appellatione non facta, electio nulla dicenda esset. Omnes autem conveniunt in dicendo, quòd difficillimè possit in eo casu judicari pro appellante, cum major dignitas electi non tantùm pendeat à scientia, sed etiàm ab aliis requisitis prudentiæ, integritatis, aptitudinis, etc. Et ideò præsumptio semper est pro electione Ordinarii; nisi evidenter injusta, et dolosa probetur, ut ajunt *Lugo l. c. et Salm. n.* 347.

104 Quær. IV. An obligatio eligendi digniores ad Beneficia curata, præsertim ad Episcopatus, ità urgeat, ut debeat Episcopus dignior ab una Ecclesia ad alteram majorem transferri? Hæc quæstio tota pendet ab alia, nimirùm, an translatio Episcoporum sit prohibita jure Divino, vel humano? Quapropter hanc discutere oportet. *Prima* sententia tenet, translationem Episcoporum esse tantùm vetitam de jure Ecclesiastico, ut disponunt *Leo I. Ep.* 82. *Galasius Epist.* 6 *etc.* Ratio, quià aliàs, si esset vetita de jure Divino, non sufficeret quælibet utilis, et honesta causa ad dispensandum; sed in *cap. Nisi de Renunt.* Pontifex, loquens de renuntiatione Episcopatûs, expressè dixit: *Ut si propter aliquam causam utilem et honestam in hujusmo-*

di proposito perseveres, de licentia nostra cedas. Ex quo infertur, Papam sine causa validè dispensare, et cum aliqua causa etiàm licitè. Ità mordicùs tuetur *Suar. t. 3. de Relig. l.* 1 *c.* 16. cum *Hostiens. et Major.* ac sequuntur *Barbos etc.* apud *Salm. de Benefic. n.* 380. *Secunda* verò sententia communior, et mihi longè probabilior, docet, Episcopos tenêri jure Divino permanêre in suis Episcopatibus; ideò nec licitè, nec validè posse Papam cum eis dispensare ex *cap. Inter corporalia. De Trans. Ep.* ubi expressè declaravit Innocentius III. quòd, sicùt Deus dissolutionem carnalis conjugii sibi reservavit, sic etiàm conjugii spiritualis inter Episcopum et Ecclesiam; et addidit: *Non enim humanâ, sed potiùs Divinâ potestate conjugium spirituale dissolvitur cum per translationem..... auctoritate Romani Pontificis (quem constat esse Vicarium Jesu Christi) ab Ecclesia removetur.* Ratio autem hujus naturalis indissolutionis est, quià aliàs innumerabilia inconvenientia evenirent: præsertim, quià Episcopi multùm deficerent in dilectione suarum Ecclesiarum, et ipsæ Ecclesiæ parùm benè regerentur, si sæpè mutarentur Episcopi. Ità *Vasq. in* 3 *p.* 3 *D.* 241. *Caj.* 2. 2 *qu.* 184 *art.* 6. *Sanch. Consil. l.* 2 *c.* 1 *dub* 3. cum *Salon. et Sot.* item *Ban. Arag. cum Salm.* qui *n.* 384. rectè addunt cum *Carthusiano, Soto, Hurtado; etc.* Episcopis esse etiàm vetitum suas deserere Ecclesias, propter votum, quod ipsi emittunt, dum Ecclesiis præficiuntur, curam habendi ovium suarum, quod votum perpetuum est, et in eo solus Papa dispensare potest, ut docet *S. Thomas* 2. 2. *qu.* 185. *art.* 4. et Clariùs *qu.* 189. *art.* 7. ubi ait: *Presbyteri autem curati... non obligantur voto perpetuo, et solemni ad curam Animarum..., sicùt... obligantur Episcopi. Undè Episcopi præsulatum non possunt deserere absque auctoritate Romani Pontificis.*

Advertendum hîc verò, quòd, licet Episcopatus 105
comparetur Matrimonio carnali, non tamen id ità verum sit, ut non possit dissolvi hoc conjugium spirituale per dispensationem Pontificis, justâ et valdè gravi causâ interveniente, ut omnes fatentur. Vide

Salm. *n.* 328. Et ità respondetur ad textum oppositum à *P. Suarez.* Causæ autem justæ communiter à DD. censentur esse, nimirùm magna utilitas Ecclesiæ universalis, vel particularis, ab alió non supplebilis; vel necessitas Episcopi, propter infirmitatem, aut aeris malitiam: vel quià in sua Diœcesi ob plebis iniquitatem, aut ob aliam causam non potest benè suum munus exercêre. Ità *Salm.* *n.* 390. *Sanch.* *l.* *c.* cum *Soto et Vasquez.* Hinc respondetur ad quæsitum, quòd, si translatio sit vetita tantùm de jure Ecclesiastico, juxtà primam sententiam, minor sufficiat causa ad translationem, et adsit obligatio eligendi Episcopum digniorem, etiàm ex iis, qui aliis Ecclesiis præsunt. Si verò translatio sit jure Divino, juxtà nostram sententiam, nulla erit obligatio eligendi digniorem ex Episcopis, qui actualem curam habent suarum Ecclesiarum; et si Episcopus nolit transferri, ad id nequit Papa eum cogere: nisi interveniat causa urgens, quo casu potest etiàm cogi Episcopus, ut ad aliam Ecclesiam se transferat, ut dicunt *Sanch.* *dict.* *dub.* 3 *n.* 2 *et Arag.* Et idem censent *Salm.* *n.* 390 *cum Hurtado* de translatione Parochi.

106 Quæritur V. An, qui eligunt ad Beneficia dignum, omisso digniore, teneantur restituere damnum illatum ipsi, aut Ecclesiæ? *Prima* sententia, quam tenent *Caj.* 2. 2. *qu.* 62 *ar.* 4. *Sylv.* *v.* *Restitut.* 5. *qu.* *ult.* *Vasq.* *de Benefic.* *dub.* 17 *n.* 117 *et Salm.* *n.* 359 cum *Bann.* *Salon.* *Arag.* *Tapia*, *et Lop.* ait, eos tenêri compensare damnum digniori omisso; quià, ut dicunt, sicùt si aliqua bona essent à Fundatoribus relicta, ut distribuerenter magis benèmeritis, aut indigentibus, aut propinquis, isti jus strictum quidem haberent ad illa bona; ità jus habent digniores ad Beneficia, quæ hac lege universali instituuntur, ut sint non solùm stipendia laborum, sed etiàm præmia meritorum. Alii verò, ut *Salm.* *n.* 367 *cum Bannez*, *et Salon.* putant, damnum resarciendum non solùm digniori, sed etiàm Ecclesiæ; quià hoc confertur Electori jus eligendi ab Ecclesia, ut eligat meliores; Undè dicunt

tenêri Electorem ex justitia commutativa ad compensationem damni, quod ipsi Ecclesiæ obveniat ob electionem minùs digni.

Secunda verò sententia, non minùs probabilis, quam 107 tuentur *Nav. in Man. c.* 17 *n.* 69. *Less. l.* 2 *c.* 34 *dub.* 15. *Sanch. l.* 2 *c.* 1 *D.* 45. *n.* 15. *Pal. tr.* 13. *disp.* 2. *p.* 11 § 4 *n.* 5. *Lugo D.* 35 *n.* 83. *Tol. l.* 5. *c.* 4 *n.* 4. *Croix l.* 4 *n.* 531. *et Canus cum Adrian. Penna, Cov. etc.* apud *Salm. n.* 354, qui probabilem vocant, docet, Electorem neque Ecclesiæ, neque digniori tenêri aliquid restituere; Non digniori, quià tunc digniores haberent jus strictum ad Beneficia, quandò principaliter, ut suprà diximus, Fundatores habuissent rationem meritorum; non verò quandò minùs principaliter, ut est in casu nostro, cum Beneficia primariò, proùt omnes concedunt, imò etiàm unicè, proùt tenet *Lugo*, sunt instituta in bonum commune, ut Ecclesiæ inserviatur à bonis Ministris; et licet secundariò essent etiàm instituta in præmia meritorum, ex hac tamen justitia nullum jus rigorosum, ad illa acquirunt, nec digni, nec digniores. Neque sub alio pacto, seu lege intelligit Ecclesia Electores obligare; neque ipsi intendunt se obligare sub onere restitutionis ad ampliùs, quàm ad Ministros non indignos eligendos. Undè neque Ecclesiæ tenentur aliquid restituere, ut pro certo vel ferè certo habent *Pal. Mol. et Sanch. n.* 10 cum *Soto*, *et Arag.* Secùs verò, si eligatur indignus, quià tunc tàm ab electo, quàm ab Electore, deberetur Ecclesiæ restitutio damni. Utraque sententia est valdè probabilis; sed reddit mihi probabiliorem secundam sententiam id, quod diximus *l.* 1 *p.* 25 *t.* 1 *n.* 83 *et l.* 3 *n.* 927 nempè, quòd nullus legitimus possessor sui ad retitutionem teneatur, qui pro se probabilem habet opinionem.

Sic etiàm resolvitur illa alia quæstio, quam retuli- 108 mus *l.* 3 *n.* 585, scilicet an, qui suadet Episcopo, ut conferat Beneficium simplex, aut curatum digno, prætermisso digniore, teneatur ad restitutionem damni? Affirmant *Salm.* in hoc *tract. de Benefic. n.* 371 con-

sequenter ad sententiam, quam ipsi teneut, ut suprà; sed nos consequenter ad secundam sententiam, cui mox suprà adhæsimus, dicimus cum *Laym. Nav. Sa, Less. Val. Fill.* et aliis apud *Salm. in tract. de Rest. c.* 1 *n.* 106 ubi ipsi *Salm.* hoc probabile censent, eum, qui Episcopo sine vi aut fraude suadet, ut Beneficium conferat minùs digno, ad nullam restitutionem teneri. Secùs verò, si vi vel fraude impediret, quominùs Beneficium conferretur digniori; tunc enim certè tenetur damnum ipsi illatum restituere, cum quisque jus habeat, ne vi vel fraude impediatur à consecutione justi boni ut, dictum est *l.* 3 *n.* 582. Secùs etiàm, si Beneficium conferendum esset per concursum, ut in sequenti quæstione dicetur. An autem teneatur ad restitutionem is, qui non vi, vel fraude, sed tantùm ex odio impediret aliquem dignum à consecutione Beneficii? Probabiliùs negatur. Vide dicta *l.* 3 *n.* 584.

109 Quær. IV. An, quandò Beneficia conferuntur per concursum, eligens dignum, omisso digniore, teneatur huic damnum restituere? *Prima* sententia communis affirmat, quam tenent *Pal. d. p.* 11. §. 4 *n.* 6. *Tourn. t.* 1 *pag.* 763. *Holzm. pag.* 432 *n.* 419. *Sanch. l.* 2 *cap.* 1 *dub.* 46 cum *Mol. et Metin. Croix l.* 4 *n.* 628. *Lugo D.* 35 *cum P. Nav. Less. Caj. Sylvest. Vasq. etc.* qui vocavit verissimam sententiam. Ratio, quià eo ipso, quo dignior admittitur ad concursum, acquirit jus ad rem, cum in communi æstimatione adsit tunc pactum implicitum in edicto inter Episcopum, et oppositores, ut dignior præferatur. Quod procedit in omni præmio, quod promittitur vocatis per concursum ad luctam, ad jactum, etc. Imò ait *Lugo*, quòd, cum in edicto dicatur, quod cuique sit servandum jus suum, digniores ex pacto explicito ad Beneficium jus acquirant. Tantò magis, quià in concursu ad Beneficia curata datur ex Tridentino appellatio digniori, si prætermittatur; ergò dicit *Pal. l. cit.* quòd digniores habeant jus strictum ad Beneficia. Excipiunt tamen *Ronc. c.* 5 *q.* 2 *cum Garcia, Lugo n.* 21. *et Sanch. n.* 5 si excessus dignitatis sit parvus.

Secunda tamen sententia negat obligationem restitutionis, ut tenent *Sot. l.* 4. *de Just. q.* 6 *art.* 3 *sub fin. Nav. c.* 17. *in Summ. n.* 74. item *Led. Henr. et alii ap. Sanch. l. cit. n.* 1, qui probabilem censent. Ratio istorum, quià prædictum pactum, quod supponitur, vel habetur in Edicto, non est pactum rigorosum, obligans juxtà leges justitiæ commutativæ, sed est tantùm promissio, obligans dumtaxat ex fidelitate; imò potiùs est explicatio obligationis, quam per se habet Episcopus ex justitia distributiva, quæ non obligat ad restitutionem. Proculdubiò sub gravi debentur, ut ajunt, præmia promissa concurrentibus ad luctam etc. ut suprà, quià illa principaliter sunt instituta, ùt præmia meritorum; sed idem non est de beneficiis, quæ unicè vel principaliter instituuntur in bonum commune. His non obstantibus, non audeo recedere à prima sententia communi, et valdè probabiliori. Sed hanc secundam nec etiàm audeo dicere improbabilem, quià reverà non videtur constare, quòd inter Episcopum et oppositores intercedat pactum illud obligans rigorosè ex justitia commutativa; Et, cùm non constet de tali pacto, non videtur constare de tali obligatione.

Quær. VII. An dignus, se opponens per concursum 110
digniori, peccet mortaliter, et teneatur ad restituendum illi damnum, si Beneficium obtineat? Nulli dubium, quin, si concurrat indignus cum digno, peccet concurrendo, et acceptando Beneficium teneatur resarcire damnum Ecclesiæ, illudque resignare; vide *Sanch. Cons. l.* 2 *c.* 1 *Dub.* 4 *n.* 9. *et Salm. de Ben. n.* 373. Si verò concurrat dignus cum digniore, duo dubia occurrunt. Dubium 1 est, an iste concurrendo peccet graviter? *Prima* sententia negat, et hanc tenent *Less. l.* 2 *c.* 34 *n.* 70. *Caj.* 2. 2 *qu.* 185 *ar.* 3. *Az.* 2 *p. lib.* 6 *c.* 15 *qu.* 14. *Salm. n.* 374. *cum Soto, Bann. Led. etc.* item *Vasq. et Cov. apud Lugo D.* 35 *n.* 88. Ratio, tùm quià non pertinet ad ipsum merita discutere, sed ad Electores; ideò si ipse Beneficium petat, petit sub conditione, si dignior videatur; Tùm, quià

hoc est secundùm mentem Ecclesiæ, ut omnes digni concurrant; aliàs, si non liceret dignis se opponere dignioribus, pauci concurrerent, et fortè digniores scrupulo territi se retraherent, idque in grave damnum Ecclesiæ utique verteretur. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Sanch. cap.* 1 *dub.* 48 *n.* 4. *Pal. Dub.* 2 *p.* 11. §. 5 *n.* 1. *Nav. de Orat. Misc.* 45. *n.* 89 *et* 97. *ac Lugo D.* 35 *n.* 91. *cum Turriano*, dicit, quòd, si talis concurrat gratiâ honoris, ut ad alios concursus gradum sibi faciat, et posteà desistat petere, ut eligatur, certe non peccet. Secùs si prætendat electionem, apertè cognoscens alterum esse digniorem. Ratio, quià, licet Episcopus non peccet ipsum eligendo ex errore inculpabili, peccat tamen ille cooperando tali electioni, saltèm materialiter injustæ; maximè quià injustitia illa vergeret in damnum dignioris, qui jus habet ad sui electionem. Hæc sententia, speculativè loquendo, apparet probabilior; attamen in praxi numquàm videtur locum habêre posse; nullo enim casu is, qui est dignus, poterit esse certus, quod Episcopus, bonâ fide eum eligendo, non habeat aliquod rationabile motivum, ipsi concurrenti occultum, excludendi alterum, quem ille putat digniorem. Hoc innuit ipse *Lugo n.* 89.

Dubium 2. est, an hic dignus, manifestè cognoscens alterum se digniorem, peccet acceptando Beneficium, et teneatur damnum illi resarcire? *Prima* sententia affirmat, quam tenent *Nav. l.* 2 *de Rest. c.* 2. *n.* 173. *Pal. d.* § 5 *n.* 1 item *Sylvius*, *et Tanner. apud Salm. d. n.* 374. Ratio, quià ipse acceptando Beneficium concurrit ad injustam electionem in damnum alterius. *Secunda* tamen sententia, quam tenent *Sanch. c.* 1 *dub.* 13 *n.* 2. *Sot. de Just. l.* 3 *qu.* 6 *art.* 2. *Diana t.* 2 *tr.* 5. *Misc. R.* 110 *cum Turr. etc. ac Salm. l. c.* dicit, eum nec peccare, nec tenêri ad restitutionem. Ratio cur non peccet, quià ex una parte, ut ait *D. Thom.* 2. 2 *qu.* 185 *art.* 3 loquens de assumptione ad Episcopatum, ille, qui debet assumere, *tenetur assumere meliorem quòad regimen Ecclesiæ*; pro eo verò qui assu-

mitur, dicit, quòd *non requiratur, ut reputet se aliis meliorem....., sed sufficit quod nihil in se inveniat, per quod illicitum ei reddatur assumere prælationis officium.* Ex alia parte non peccat cooperando peccato collatoris, cum per ipsam collationem jam Episcopus peccatum consummaverit, et per accidens se habeat, quod ipse acceptet, vel non; juxtà dicta in simili casu *l.* 3 *n.* 492 *qu.* 8 *v. Sed admissa.* Proùt enim (ait *Sanch.*), si Pater et extraneus sint in extrema necessitate, extraneus recipiendo panem à filio, licet filius peccet panem ei præbendo, ipse tamen non peccat acceptando: Ità in casu nostro. Ratio autem, cur iste neque teneatur ad restitutionem est, quià cum Beneficium jam est ei collatum, alter dignior nullum jus ampliùs ad illud habet, eò quod desinit tunc Beneficium esse inter bona communia: Proùt, si res duobus vendita, tradatur posteriori emptori, non tenetur iste rem emptam priori emptori restituere, cum per traditionem adeptus sit illius dominium, et extinctum sit jus ad rem primi emptoris. Licet autem in nostro casu concedatur digniori appellatio, collatio tamen in utroque foro valida est, et electus non potest à Beneficio acquisito amovêri, nisi per sententiam Judicis collatio invalidetur, ut diximus *n.* 102. Et hæc sententia mihi probabilior videtur; Tantò magis, quià, sicùt dignus electus potest licitè Beneficium petere, juxtà dicta in præcedenti dubio; sic etiàm potest acceptare, eò quod numquàm possit esse certus, collationem fuisse injustam. Hinc ait probabiliter *Less. d. n.* 70 quòd, si certè existimes, Episcopum non judicio, sed favore te prætulisse, hoc tibi non sit imputandum, si Beneficium tibi non sollicitanti fuerit oblatum, vel si bonâ fide sollicitaveris; videtur enim Ecclesia ratas habêre has collationes in favorem concurrentium, ne ipsi deindè perpetuò scrupulis angantur, ut eruitur ex *Trid. ses.* 7 *c.* 3 ubi præcipitur, ut Beneficia conferantur *dignis....., aliter...facta collatio...omninò irritetur.* Ergò collationes, dignis factas, pro assumptis jam ratas habet. Cæterùm benè ait *Sanch. l. c. n.* 3 quòd *communiter Oppositores*

excusentur à peccato, quià nullus se reputat minùs dignum, et bonâ fide existimare valet, quòd, si alius excedit in uno, ipse excedat in alio.

111 Quær. VIII. An Examinatores teneantur Episcopo denuntiare digniores? *Prima* sententia negat cum *Lug. D.* 35 *n.* 66. *Pal. l. c.* § 4 *n.* 9. *Croix l.* 4 *n.* 626 *et Barb. Garc. etc.* apud *Salm. n.* 338 Et probant ex *cit. c.* 18. *Trid. Sess.* 24 ubi dicitur: *Peracto deindè examine renuntientur quotcumque ab his idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, etc. Ex hisque Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit.* Ergò, ut dicunt, ex verbis Concilii colligitur, quod solùm ad Examinatores pertineat denunciare idoneos, ità ut Episcopus invalidè eligeret eum, quem ipsi reprobarent; sed contrà ad Episcopum unicè pertinet judicare, quis eorum sit dignior. Hoc confirmat Lugo ex Declaratione S. C. Concilii, quam refert, ubi dicitur: (S. Congregatio declaravit non pertinêre ad examinatores, sed solùm ad Episcopum judicare, quis ex concurrentibus ad Parochialem vacantem sit magis idoneus). Et in *Concil. Trident. c.* 18. *Sess.* 24 tantùm habetur, ut Examinatores peracto examine renuntient Episcopo, quotcumquè ab his idonei judicati fuerint. Hæc sententia est quidem probabilis, sed probabilior mihi est *secunda* sententia opposita, quam tenent communiùs *Nav. l.* 2 *de Rest. c.* 2 *n.* 187. *Ronc c.* 5 *q.* 9 *R.* 1 *et Salm. n.* 339 cum *Azor. Led. Med. Vill. Lop. Dian. Tap. etc.* Ratio, quià ideò præcipuè Concilium præscripsit concursum, et Examinatores, ut Episcopus faciliùs, et tutiùs digniorem agnoscere ac eligere valeret; Undè quàmvis ex verbis Concilii non inferatur obligatio Examinatorum denunciandi digniorem, infertur tamen ex mente Concilii. Nec obstat Declaratio allata S. C. ut suprà, quià ibi nîl aliud decerniter, nisi quòd ad Episcopum pertineat judicare de majori dignitate oppositorum, et hoc est certum; sed ibi non dicuntur Examinatores tenêri ad exponendum Episcopo, quem ipsi censeant magis idoneum, ut mens Concilii servetur. De-

mùm hîc notandum, quòd examinatores debeant præstare juramentum de fidelitate in suo Officio, ut præcipitur in Trident *Sess.* 24 *c.* 18 *de Ref.* Alioquin concursus est nullus, ut declaravit Sacr. Congr. Conc, die 2 Decemb. 1628.

ARTICULUS III.

Quæ intentio, et qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum?

112 *Quœnam qualitas requiratur in eo, cui Beneficium confertur?*
113 *An requiratur in eo voluntas clericandi? Quomodò peccet recipiens Beneficium simplex cum animo ducendi posteà uxorem?*
114 *An peccet graviter recipiens Beneficium curatum cum animo dubio suscipiendi Sacerdotium intrà annum?*

» Resp. Ut Beneficium aliquod validè, et licitè ob- 112
» tineatur, requiritur, ut sit persona capax, et habi-
» lis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus (quo-
» cum tamen Episcopus dispensare potest ad Ordines
» Minores, et Beneficium simplex, cui Ordo major
» non est annexus), non irregularis, excommunicatus,
» non improbus, aut facinorosus, ut habeat scientiam
» competentem ad munus Beneficio annexum, et æta-
» tem legitimam; nisi dispensetur, scilicet pro bene-
» ficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14 inchoa-
» tum, docet *Dian. p.* 3 *tract* 6 *R.* 64 *ex Azor. et*
» *aliis* 5.) * (*Cum Gonzal. Pal. Fill. Barb. et Salm. De*
» *Benef. cap. unic. n.* 160 *communiter*) * Pro eo quod
» Subdiaconatum requirit, vigesimum primum. Pro
» eo, quod Diaconatum, vigesimum secundum. Pro
» eo, quod Sacerdotium, vigesimum quartum inchoa-
» tum; (*Ut probabiliter Less. et Azor. apud Salm.* 157
» *Quæ ætas sufficit, si Ordinem suscipiat intrà annum,*
» *juxtà Trident. sess.* 23 c. 12. *Notat, quòd, ætàte*
» *deficiente, etiàm quòad unam horam, provisio Bene-*

» *ficii sit nulla : Est commune cum Sanch. Pal. Azor.*
» *et Salm. n.* 162.)* Colligitur ex *Trid. sess.* 22, 23 etc.
» In his tamen, et similibus casibus multi excusan-
» tur, vel quià illud jus ubiquè non est receptum,
» vel quià bonâ fide tres annos fuêrunt in possessione,
» quæ veluti usucapionem, et dominium parit *Less.*
» *dub.* 20.

113 » Resp. 2. Qui recipit Beneficium quodcumque,
» hábens annexum Ordinem Sacrum, tenetur habêre
» voluntatem saltèm conditionatam clericandi, et
» Sacrum Ordinem accipiendi intrà tempus, à jure
» requisitum. *Laym. c.* 13 *Less. l.* 2 *c.* 34 *dist.* 26. Ratio
» est, quia suscipiens Officium, cui obligatio est an-
» nexa, omni modo se habilitare tenetur, imò, si cu-
» ratum, seu parochiale est, habetque intentionem
» sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed pa-
» rochiam dimittendi, non tantùm moraliter peccat,
» sed etiàm ipso jure est privatus, et ad fructuum
» restitutionem tenetur, ut patet ex *cap. Commissa*
» § 7 *de elect. in* 6. Si tamen, mutatâ voluntate, antè
» finem anni Sacerdos fiat, fructus retinêre potest;
» *(*Idem docent Nav. Less. Sanch. etc. cum Salm. n.*
» 190. *Et sic tenendum contrà Soto et Tol. ùt probatur*
» *ex dict. cap. Commissa, ubi dicitur, quòd recipiens*
» *Beneficium curatum, animo non suscipiendi Sacerdo-*
» *tium, teneatur fructus restituere*, nisi voluntate mu-
» tatâ promotus fuerit. *Vide omnia verba textûs citati*
» *infrà n.* 114)* Imò et Episcopus dispensare potest,
» ut, Vicario substituto, studiis per septennium vacet.

» Dixi 1. *Habens annexum Ordinem Sacrum :* quià,
» si is non sit annexus, et Beneficium sit simplex,
» licet illud acceptet animo fructus lucrandi, et dein-
» dè uxorem ducendi, non nisi venialiter peccat, si
» aliàs officio suo satisfaciat, ut docent *Laym. c.* 17.
» *Sanch. l* 7 *de Matrim. Dist.* 45. Ratio est, quià illa
» perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo jure
» vetatur, ideòque ad nullam fructuum restitutio-
» nem tenetur. Undè *Garcias p.* 3 *c.* 4 *n.* 42. talem
» ab omni culpa excusat.

» Dixi 2. *Voluntatem saltèm conditionatam :* quià, » si ex justa causa postmodùm status Clericalis minùs illi convenire videatur, potest animum mutare, » etiàmsi Beneficium sit curatum, v. gr., si primogenitus familiæ, aut frater unicus sine liberis decedat : si optimum matrimonium ad conservationem familiæ nobilis vel ad lites graves sopiendas » necessarium offeratur. Ratio est, quià non est mens » Ecclesiæ, ità Ecclesiasticum statum obligare, ut » hæc et similia bona impediantur, *loc. cit.* »

Quær. hîc I. Quomodò peccet, qui recipit Beneficium simplex, animo deindè uxorem ducendi, Beneficio dimisso? Certum est, eum peccare graviter, si Beneficium habeat annexum Ordinem sacrum, ut communiter docent *Busemb. ut suprà*, *et Sanch. l.* 7 *de Matrim. D.* 45 *n.* 14. *Pal. tr.* 13 *Dub.* 4 *p.* 7 *n.* 14. *Salm. tr.* 18 *c.* 200. *Cum Soto, Tol. etc.* Si verò Ordinem Sacrum annexum non habeat, tres sunt sententiæ : *Prima*, quam tenent *Less. l.* 2 *c.* 34 *n.* 132. *Tol. l.* 5 *c.* 5 *et Salm n.* 199. *cum Soto*, *et Gutt.* dicit, eum adhùc peccare mortaliter, quià similis intentio est perversio ordinis naturalis et divini, statuentis Beneficia recipienda esse tantùm ad obsequium Deo præstandum. *Secunda* sententia, quam sequuntur *Palaus l. c. et Garcias ap. Bus. suprà*, censet, eum ne leviter quidem peccare, quià nullum apparet præceptum hoc prohibens. *Tertia* sententia media, quam tuentur cum *Bus*, *Sanch. l. c. n.* 19. *et Laym. l.* 4 *tr.* 2 *c.* 14 *n.* 11. *cum Nav. et Vasq.* tenet, hunc quidem excusari ab aliqua culpa, cùm talis animus aliquam involvat inordinationem ; sed non peccare graviter, cum hujusmodi inordinatio non sit tanta, ut damnari debeat de mortali ; nullo enim jure constat ipsam esse gravem. Nullum autem præceptum, (ut rectè docent *S. Antoninus*, *et P. Concina*, quorum verba retulimus *l.* 3 *n.* 547. *v. Cæterùm.*) est hominibus sub gravi imponendum, nisi evidens ratio id suadeat. Et ex hoc principio, tradito priùs etiàm à *D. Thom. Quodlibet.* 9 *art.* 15, præfata tertia sententia probabilior mihi redditur.

114 Quær. II. An peccet graviter, et teneatur restituere fructus, qui recipit Beneficium curatum cum animo dubio, vel conditionato suscipiendi Sacerdotium intrà annum? Affirmant *Conc. t.* 10 *pag.* 152. *et Sotus*, *Azorius* apud *Salm. n.* 185. quià lex exigit veram intentionem suscipiendi etc. Sic enim habetur in *cap. Commissa de Elect. in* 6: *Cæterùm, si promoveri ad Sacerdotium non intendens, Parochialem receperis Ecclesiam, ut fructus ex ea per annum recipias, ipsam posteà dimissurus, (nisi voluntate mutatâ promotus fueris) teneris ad restitutionem fructuum eorumdem, cum eos receperis fraudulenter.* Negant verò *Nav. Barb. Garc. Graff ib. n.* 186. quià textus loquitur de eo, qui accipit fraudulenter Beneficium; non autem dicunt accipere fraudulenter, qui cum animo dubio, aut conditionali accipit. Verùmtamen alii opinantur, ut *Bus. Less. l.* 2 *c.* 34 *n.* 131 *et* 133. *Sanch. d. c.* 45. *n.* 10. *Pal. n.* 5. *et Salm. n.* 188. qui citant *Lop. Man. Bardi etc.* accipientem cum dubio peccare mortaliter, et tenêri ad fructus perceptos restituendos, quià dubitans reverà non habet intentionem; non verò accipientem sub conditione, quià hic veram habet intentionem, quàmvis conditionatam. Sed prima sententia est mihi probabilior, quià intentio, ut non sit fraudulenta, debet esse determinata absolutè ad Ordinem suscipiendum.

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia? Et quinam Beneficiarii teneantur ad Residentiam?

115 *An et quandò liceat habere plura beneficia? vide alia apud Busemb.*

116 *Quotuplicia sint Beneficia? Et quæ sint incompatibilia? Et an, obtento secundo Beneficio quomodocumque incompatibili, vacet primum?*

117 *An pluralitas Beneficiorum sit vetita de Jure Divino, vel positivo?*

118 *Quæ causæ cohonestent pluralitatem Beneficiorum?*

» Resp. Plura Beneficia possidere, non est res sim- 115
» pliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens,
» sed speciem mali præferens, imò ordinariè illi-
» cita, et naturali juri repugnans (si talia sint,

» quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat),
» nisi justa causa ex circumstantia cohonestetur. Ità
» ferè *Laym. l.* 4 *t.* 2 *c.* 8 *n.* 1 *ex S. Thom. Less.*
» *Azor. etc.* comm. Quià, ut docet *Trident. sess.* 24
» *de Ref. c.* 17. *Ecclesiasticus ordo pervertitur, quandò*
» *unus plurium officia occupat Clericorum, etc.* nam
» pluralitas hujusmodi magnam inordinationem in-
» volvit, dùm minuitur cultus divinus, Ecclesia ope-
» rariis, fundator pià intentione, pauperes utiliores
» Ecclesiæ futuri sustentatione privantur. Hinc Be-
» neficia distinguuntur in Incompatibilia primi gene-
» ris, in quibus, adeptâ pacificâ possessione secun-
» di, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata;
» item plures Dignitates, Personatus, duo Beneficia
» uniformia sub eodem tecto: et in Incompatibilia
» secundi generis, quæ, etsi sine peccato citrà dis-
» pensationem obtineri nequeant, primum tamen
» altero obtento non vacat: qualia sunt Beneficia re-
» liqua residentiam postulantia, v. gr, Canonicatus
» duo diversarum Ecclesiarum, in quibus recepta
» est constitutio *Trident. sess.* 14 *c.* 12 *de reform.* ut
» non liceat ultrà tres menses Canonicis ab Ecclesia
» abesse. Undè *Laym. c.* 8 *n.* 6 docet, Canonicatus in
» Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, qui ex imme-
» morabili consuetudine requirunt tantùm residentiam
» medii anni, vel 3 mensium, inter compatibilia Benefi-
» cia numerandos. * (*Vide n. seq.* 11 *v. Notandum*).*

» Dixi, *nisi justa causa cohonestetur;* quià qui per
» dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi justa
» causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebi-
» tur alterum resignare, ut docet *Less. l.* 2 *c.* 24 *n.* 151.

» Porrò justa causa dipensandi erit evidens neces-
» sitas et utilitas Ecclesiæ, et quandòque etiàm præro-
» gativæ, et merita personæ, v. gr. insignis nobilitas,
» dignitas, scientia, auctoritas, virtus, etc. modò ca-
» veatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiàm
» ob prærogativam personæ, ad privatum tantùm, et
» non ad commune bonum referatur. Imò sine dispen-
» satione plura Beneficia sequentibus casibus haberi
» possunt.

» 1. Si utrumque adeò sit tenue, ut neutrum sufficiat ad sustentationem, modò utrumque sit simplex, » nec residentiam requirat. * (*Secùs igitùr, si beneficia residentiam requirant, licet sint tenuia; Croix lib. 4 n. 918 cum communi.*)*

» 2. Quandò parochia est annexa Canonicatui, » eique accessoria; tunc enim utrumque per modum » unius possidetur, ità tamen, ut teneatur Vicarium » perpetuum in Ecclesia alere.

» 3. Quandò Beneficia lègitimè sunt unita.

» 4. Quandò alius idoneus, et dignus non reperi» tur.

» 5. Quandò unum Beneficium habetur in titulum, » alterum in commendam non perpetuam, sed ad » aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ità » *Regin. ex Sylv.* »

Beneficia alia sunt *Simplicia*, proùt sunt ea, quæ in- 116
stituuntur tantùm ad preces Deo persolvendas, et ad altaris servitium, nimirùm Canonicatus, Capellaniæ auctoritate Pontificiâ vel Episcopali erectæ, Præstimonia, quæ dantur Clericis ad studia prosequenda, et similia. Alia sunt *Duplicia*, scilicet quæ habent aliquam jurisdictionem, præeminentiam, vel administrationem, ut sunt Dignitates, etc. ut infrà. Item alia Beneficia sunt *Compatibilia*, alia *Incompatibilia*. Et horum alia sunt incompatibilia *primi generis*, proùt sunt Beneficia curata, vel uniformia sub eodem tecto, nempè quæ ad easdem functiones concurrunt eodem loco et tempore; item Dignitates, personatus, et Officia. *Dignitates* sunt, quibus est annexa aliqua jurisdictio suprà Clerum, aut Populum, ut sunt Episcopatus, Abbatiæ, Decanatus, Præpositurae, Archipresbyteratus Archidiaconatus. *Personatus* autem sunt, qui habent præeminentiam aliquam suprà Clerum, sed sine jurisdictione, ut sunt munera Primicerii, Præcentoris sivè Cantoris, et Sacristæ primarii. *Officia* demùm sunt munera Thesaurarii, Præceptoris, Custodis, seu Sacristæ inferioris, Œconomi, etc. quorum aliquibus est annexa quædam administratio, sine jurisdic-

tione tamen aut præeminentiâ. Alia verò sunt incompatibilia *Secundi generis*, ut sunt Canonicatus, et omnia, quæ residentiam requirunt.

Notandum autem, quod, si quis obtinet duo Beneficia incompatibilia, obtento secundo, vacet ipso jure primum; et si ille utrumque retinêre præsumat, ipso pariter jure utroque Bèneficio privetur. Hæc certa sunt quoad Beneficia incompatibilia primi generis, ex Tridentino *sess.* 7 *c.* 2 *et sess.* 24 *c.* 17 item ex *c. De multa*, *de Præb. Extrav. Execrabilis*, *de Præb. et Dign. cap. Litteras*, *de Conces. Præb. ac Clement. fin. eod tit.* Sed dubium fit, an idem procedat in Beneficiis incompatibilibus secundi generis, nempè quod, obtento secundo, vacet primum? Affirmant *Contin Sporeii in fine Tomi* 3 *de Statu Clericor. p.* 76 *n.* 48 *ad n.* 9. *Salm. tr.* 28 *de Benef. n.* 664 *cum Gonz. Azor. et Garcia, ac Fagnan. in c. De multa*, *de Præb.* ex Declaratione S. C. idemque dicunt *Salm.* probari ex locis citatis Tridentini. Sed negat *Busemb.* ut suprà *n. anteced. n.* 115 *ac Holz. t.* 1 *p.* 431 *n.* 415 *cum aliis :* et idem sentit *Nav. l.* 3 *Consil.* 24 *de Præb.* dicens quod, si constaret, S. C. declarâsse, quod Tridentinum ità sit intelligendum, talis Declaratio à Pontifice fuisset confirmata, et tunc sic foret tenendum; sed quià id non constat, et aliàs ex verbis Concilii id non videtur efficaciter probari, non est quod ad primam sententiam nos adstringat. Reverà enim Concilium in priori loco citato, nempè *ses.* 7 *c.* 4 loquitur quidem de præsumentibus retinere duo Beneficia quomodòcumque incompatibilia, scilicet quæ residentiam requirant, et eos dicit ipso jure privari utroque Beneficio, sed nullum facit verbum de vacatione primi ob consecutionem secundi. In posteriori autem loco, nempè *sess.* 24 *cap.* 17, ubi præscribit, vacare primum Beneficium, obtento secundo, loquitur tantùm de Beneficiis curatis, nimirùm Episcopalibus, et Parochialibus. Hoc tamen non obstante propter prælaudatam Declarat S. C. cùm ipsa à pluribus referatur, et præsertim à *Fagnano*, qui hujusmodi Declarationum fuit diligens inquisitor,

placet nobis potiùs primæ sententiæ adhærere, sed secundam non improbamus. Notat *Laym. lib.* 4 *tom.* 2 *cap.* 8 *n.* 4 *in fine*, quod habens Personatum cum Cura in Ecclesia, benè possit etiàm habere ibidem Canonicatum, cui Parochialis Ecclesia annexa est, et quam per vicarium administrare debet, ex *cap. Super eadem*, *de Præb. in* 6.

Prætereà notandum cum *Salm. n.* 666 *et Abelly Append. de Statu Cler. p.* 448 *n.* 2, quod in aliquo casu evidentis necessitatis, sivè utilitatis Ecclesiæ posset Papa dispensare, ut aliquis obtineat plura hujusmodi Beneficia incompatibilia, etiàm curata, proùt Gregorius Magnus fertur præfecisse Martinum, Paulinum, et alios duobus Episcopatibus. Idque patet ex Trid. *Sess.* 7 *c.* 5. Diximus *casu evidentis necessitatis*, *vel utilitatis*, nam aliàs habens plura hujusmodi Beneficia, etiàm cum dispensatione Pontificis, non erit tutus in conscientia, ut rectè dicunt *Salm. loc. cit. cum Bellarm. Panorm. Wig. et Polet.*

Hìc autem magna vertitur quæstio, an pluralitas 117 Beneficiorum sit vetita non solùm de jure canonico, sed etiàm naturali? *Prima* sententia negat cum *Innoc. in cap. finali*, *de Cleric. non resid. n.* 1 *et in c. Jamdudum de Præbendis n.* 2 item *Filiuc. Lugo apud. Salm. de Benef. n.* 656 *et Val. Led. Tusch. Rebuff. etc. ap. Croix. l.* 4 *n.* 902. Quià, ut dicunt, si hoc esset contrà jus naturæ, Papa non dispensaret ita frequenter in hac pluralitate, ut videmus esse in consuetudine. *Secunda* verò sententia, quam tenent *Tourn. t.* 3 *pag.* 774 *art.* 2 *et Azor. Panorm. ac Hostiens. ap. Salm. n.* 655, absolutè affirmat tàm de Beneficiis duplicibus, quàm simplicibus. Ratio, tum quià nequit ùnus duabus Ecclesiis satis benè deservire, tum quià intentio Fundatorum talis est, ut plures sint, qui Ecclesiis inserviant; et ideò pluralitatem Beneficiorum dicunt fuisse expressè damnatam ex Trid. *Sess.* 24 *de Ref. cap.* 17 ubi sic sancitum fuit: *Cum ecclesiasticus Ordo pervertatur, quandò unus plurium officia occupat Clericorum, sanctè sacris canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus*

Ecclesiis conscribi. Verùm quoniam multi improbæ cupiditatis affectu seipsos, non Deum decipientes, ea, quæ benè constituta sunt, variis artibus illudere, et plura simùl Beneficia obtinere non erubescunt, sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscumque personis quocumque titulo, etiàm si cardinalatûs honore fulgeant, mandat observari, statuit, ut in posterùm unum tantùm Beneficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem, si ad vitam ejus, cui confertur, honestè sustentandam non sufficiat, liceat nihilominùs aliud simplex sufficiens, dummodò utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque non modò ad Cathedrales Ecclesias, sed etiàm ad alia omnia Beneficia, tàm Sæcularia, quàm Regularia, quæcumque, etiàm commendata, pertineant, cujuscumque tituli, ac qualitatis existant. Tertia autem sententia communis, et tenenda (etsi olim primam probabilem censuì) docet, pluralitatem Beneficiorum sivè duplicium, sivè simplicium, modò unum sufficiat ad congruam sustentationem, secundùm se esse contrà jus naturale ob rationes mox allatas, et alia plura inconvenientia, quæ oriuntur è pluralitate Beneficiorum, enumerata à Joanne XXII in *Extrav. Execrabilis de Præb. et Dign.* ità ut plura Beneficia nec etiàm cum dispensatione Pontificis valeant retineri sine peccato mortali; sed non taliter, ut id non possit ex aliquibus circumstantiis cohonestari. Ità *S. Thom. Quod lib.* 9 *a.* 15 quem sequuntur *Less. l.* 2 *c.* 34 *n.* 137. *Laym. l.* 4 *tr.* 2 *c.* 8 *n.* 2. *Pal. tr.* 13 *D.* 6 *p.* 4 *n.* 26. *Az.* 2 *p. l.* 6 *c.* 12 *qu.* 7. *Abelly App. de Statu Cleric. art.* 3 *quæst.* 4 *n.* 4. *Holzm. tom.* 1 *p.* 431 *n.* 417. *Salm. n.* 658 *et n.* 669, ubi nostram sententiam ut certam habent cum aliis communiter, item *Bellarm.* (*apud Tourn. l. c.*) qui ait, dispensationem Pontificis neminem tutum reddere, nisi adsit urgentissima causa, et Ecclesiæ necessaria.

118 Causæ autem cohonestantes pluralitatem Beneficiorum, ex communi DD. sententia, sunt I. *Necessitas Ecclesiæ*, nempè si desint alii ministri idonei; ità

P. Concin. t. 10 *pag.* 171 *n.* 7. *Anacl. pag.* 417 *n.* 16. *et Salm. n.* 661. *et alii*, *ex D. Thoma*, qui docet *cit. art.* 15. tunc posse alicui conferri plura Beneficia; *si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequio*, *et ipse possit plus deservire Ecclesiæ*, *vel tantumdem absens*, *quàm alius præsens*, verba S. Doctoris. II. *Utilitas Ecclesiæ*, nempè si unus solus, licet absens, magis censetur profuturus suâ auctoritate, doctrinâ, et prudentiâ, quàm alter suâ præsentiâ. Ità *Holzmann. tom.* 1 *pag.* 431 *n.* 418. *Conc. l. cit. et Anacl. n.* 17. *cum Pirhing.* Hinc ajunt *Holz. et Anacl.* hac de causa conferri aliquandò filiis principum plures Episcopatus, etiàm antè ætaten, ut Ecclesiæ contrà Hæreticos potentiùs defendantur. III. *Evidens meritorum prærogativa*, scilicet si aliquis præstaret doctrinâ, consilio, instructione, aut scriptione. Ità *Laym. l.* 4 *tract.* 2 *cap.* 3 *n.* 2. *Anacl. l. cit. n.* 18 *et Holzm. d. n.* 418. *ex c. De multa.* §. *fin. de Præb.* ubi dicitur: *Nullus plures dignitates*, *aut personatus habere præsumat*, *etiàmsi Curam non habeant Animarum; circà sublimes tamen*, *et litteratas personas*, *quæ majoribus sunt beneficiis honorandæ*, *cum ratio postulaverit*, *per Sedem Apostolicam poterit dispensari.* Et hoc est conforme doctrinæ Apostoli, 1 *ad Tim.* 5 *v.* 17. ubi ait: *Qui benè præsunt Presbyteri*, *duplici honore* (idest *munerum largitione*, ut explicat Hieronymus *c.* 15. *Matth.*) *digni habeantur; maximè qui laborant in verbo*, *et doctrina.*

Quæritur autem circà Beneficia simplicia, an, si quis habens unum Beneficium, jam sufficiens ad suam congruam sustentationem, accipiat secundùm sine causâ cohonestante, primum ipso jure vacet? Negant *Holzm. tom.* 1 *pag.* 431 *n.* 415 item *Gonzalez*, *et Flaminius ap. Salm. n.* 669 dicentes, hunc Beneficio non privari, sed esse cogendum per sententiam Judicis, ut alterum dimittat. Sed meliùs, et communiùs affirmant *Barbos. de Pot. Ep. All.* 62 *n.* 3. *Fagnan. in c. De multa de Præb. et Salm.* 669 *cum Garcia*, *ex* quadam Declar. S. D. quam iidem *Fagn. et Garcias* referunt, hoc enim conformius videtur verbis, aut saltèm menti Tridentini.

119 » Quæres, An, et quomodò Clerici teneantur ad
» residentiam?

» Resp. 1. Episcopos, Parochos, eosque, qui cu-
» ratum Beneficium habent, jure divino tenêri. Nec
» sufficit, si per alios administrent, nisi majus bo-
» num urgeat: quià contrà rationem est, ut hic offi-
» cium, et fructus, alter onus habeat. *Bon. tr.* 1.
» *D.* 5 *de oblig. Benef. p.* 1.

» Resp. 2. Ità tenêri ad residentiam, ut, si Episcopi
» intrà annum ultrà tres, et Parochi ultrà duos men-
» ses absque legitima causâ per Episcopum cognitâ,
» et approbatâ absint, mortaliter peccent, et fructus
» non faciant suos. Ità *Trid sess.* 23 *de reform. cap.* 1
» *v. Bonac. l. c.* Notat autem *Dian. p.* 9 *tom.* 7 *R.*
» 53 *ex Bard.* supradicta etiàm habere locum in Su-
» perioribus, sivè Prælatis Regularibus; ideòque eos
» tenêri tempore pestis etiàm cum periculo suis as-
» sistere.

» Resp. 3. Qui in Ecclesiis Cathedralibus, vel
» Collegiatis obtinent dignitates, Canonicatus, præ-
» bendas, vel portiones * (*Item omnes Mansionarii,*
» *et cæteri, qui habent in Collegiatis Beneficium perpe-*
» *tuum cum servitio annexo in Choro, ut dicunt Salm.*
» *tr.* 28 *n.* 142. *ex Declar. S. C. contrà Azorium, qui*
» *eos excusat, si alii sint, qui Ecclesiæ inserviant*) *,
» si intrà annum ultrà 3 menses absint, primo anno
» mediâ parte fructuum, secundo verò anno omni-
» bus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privan-
» dos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non
» latæ: ut constat ex Trident. *sess.* 24 *cap.* 12.

» Resp. 4. Causas à residentia excusantes esse, 1. Lec-
» tionem Theologiæ, vel Juris Canonici; neque ad hoc
» licentiam Prælati, aut Episcopi requiri: requiri au-
» tem ad Lectiones litterarum humaniorum et Philoso-
» phiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Stu-
» dium Theologiæ, vel juris Canonici; id enim per 5
» annos etiàm excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Epis-
» copi, ad Ecclesiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam
» ex quavis alia justa causa. 5. Honestam consuetu-

» dinem, ubi dispositio Concilii non est recepta. V. » *Bon. l. c.*

» Resp. 5. Qui absque justa causa abest, peccat » mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fruc» tuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condem» netur, vel nisi id aliquo jure sit expressum.

» Resp. 6. Eos, qui ex legitima causa absunt, non » lucrari distributiones, juxtà Trid. nisi tamen absint » ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capi» tuli, vel omninò involuntariè, ob morbum, capti» vitatem, injustam excommunicationem, etc. V. » *Less. lib.* 2. *cap.* 34. *dub.* 29. »

Plura hîc, scitu et ad praxim necessaria, sunt ad tru- 130
tinam vocanda circà hanc materiam *Residentiæ*, cujus nomine intelligitur commoratio in loco Beneficii, ad obsequia Ecclesiastica personaliter reddenda. Undè benè infert *Sylvestr*, quod ii, qui in loco Beneficii degunt, sed debita officia non præstant, non reputentur residêre, ùt infrà meliùs explicatur. Ut certum autem sciendum, quod olim de jure communi omnia simplicia residentiam exigerent, ut patet ex *cap. Clericus*, *Dist.* 91. *et cap. Ex parte* 8. *de Cler. non resid.* Sed hodiè ex generali totius Ecclesiæ consuetudine ipsa talem residentiam non requirunt, cùm sufficiat per Vicarium servitium præstare, nisi Fundatores aliud expresserint. Ità communiter *Continuat. Tournely tom.* 3 *pag.* 29. *Holz. de Præc. partic. pag.* 433. *n.* 425. *Barb. in Trident. Sess.* 24 *c.* 17 *n.* 18. *cum Sanch. Azor. Reg. et Sporer tom.* 3. *de Statu Cleric. pag.* 73 *n.* 22. qui de hoc refert Decretum S. C. Tantùm hodiè ad residentiam obligantur omnes Pastores curam Animarum habentes, et omnes Canonici sivè Præbendati, etc. Cathedralium sivè Collegiatarum, de quibus infrà posteà agemus.

Quæritur I. An omnes curam Animarum habentes 131
teneantur ad residentiam de jure Divino. Negant *Ambrosius Catharinus*, *Valerius*, *etc. apud Salm tr.* 28. *de Ben. n.* 91 qui dicunt, eos tenêri tantùm de jure Positivo. Sed omninò tenendum, ad id obligari de jure Di-

vino, ut communiter cum *Busemb* docent *Less. lib.* 2 *c.* 34 *n.* 153. *Tournely tom.* 3 *pag.* 29. *Petrocor. tom.* 4 *pag.* 503. *Anacl. de Benef. pag.* 414. *n.* 68. *Roncaglia eod. tit. cap.* 2 *quæst.* 3 *R.* 2. *Spor. l. c. pag.* 73 *n.* 23. *cum Nav. Fagnan. Garc. Barb. et Salm. l. cit. n.* 94. cum aliis innumeris. Et probatur ex Concil. Trident. *Sess.* 23 *cap* 1. *de Ref.* ubi, licet hoc non fuerit expressè definitum, fuit tamen tamquàm certum suppositum his verbis : *Cum præcepto Divino mandatum sit omnibus, quibus Animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his Sacrificium offerre, Verbique Divini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, in cætera munia pastoralia incumbere; quæ omnia nequaquam ab iis præstari, et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, nequè assistunt, sed mercenariorum more deserunt, etc. Decl. S. Synodus, omnes... Cathedralibus Ecclesiis... Præfectos, etiàm si S. Rom. Ecclesiæ Cardinales sint, obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Diœcesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur etc.* Si ergò de jure Divino est, ut Pastores oves agnoscant, et pascant exemplo, de jure etiàm Divino est consequenter, ut resideant ubi oves morantur ; aliàs ea nequaquam ab iis præstari et impleri possunt, qui *gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt.* Idque clarè declaravit Benedictus XIV. in sua Bulla, *Ubi primum* §. 4. *edita* 3. *Dec.* 1740. (Vide in *Bullar. Tom. I. p.* 4.) postquàm enim dixit ibi, tenêri Pastores de jure Divino suis ovibus assistere, ut eas pascant verbo, et exemplo mox subdit : *Itaque in statione vestra maneatis oportet, et personalem in Ecclesia vestra vel Diœcesi servetis Residentiam, ad quam ex vi muneris vestri* (nota) *obligati estis.* Hinc benè ajunt *Tournely pag.* 31. *et Croix l.* 4 *n.* 865. *cum Lugo*, non posse Pontificem in hoc dispensare, sed tantùm posse aliquo casu declarare, quod jus Divinum non obliget, justis intervenientibus causis, de quibus vide infrà *n.* 125.

Hîc autem notandum I. ab eodem Concilio *dict. cap.* 1. concessum esse Episcopis, ut per duos vel tres menses absint à suis Ecclesiis, his verbis : *Quoniam .. qui aliquantisper tantùm absunt, ex veterum Canonum sententia non videntur abesse, quià statim reversuri sunt; Sacrosancta Synodus vult illud absentiæ spatium singulis annis, sivè continuum, sivè interruptum, extrà prædictas causas, nullo pacto debere duos aut ad summum tres menses excedere.* Undè opinantur *Roncaglia c. 2 q. 3 R. 2. Elbel p. 526 n. 360. et Anacl. p. 415 n. 73. cum Barbos. et Sot. et aliis*, sufficere pro tali absentia excusanda causam etiàm relaxandi animum, vel consanguineos aut amicos invisendi. Attamen *Palaus D. 5 p. 4 n. 1. Vasq. Op. de Benef. cap. 4 §. 2 n. 147. et Mazzot. t. 2 pag. 441 n. 2 cum aliis*, dicunt, præfatas causas non sufficere, nisi fortè ad mensem, qui reverà benè satis èst ad animum relaxandum; dum è converso Concilium judicium pro sufficientia causæ æquæ (id est proportionatæ ad talem absentiam) remittit conscientiis Episcoporum, et sedulò monet, ne salutis periculo ob hoc se committant : sic enim in *eodem cap. 1. Trident.* immediatè ad relata verba subditur : *Et haberi rationem, ut id æqua ex causa fiat, et absque ullo gregis detrimento; quod an ità sit, abscedentium conscientiæ relinquit, quam sperat religiosam et timoratam fore, cùm Deo corda pateant, cujus opus non fraudulentur agere, suo periculo tenentur.* Notandum autem, quod Concilium *ibidem* moneat Episcopos, ne absint à suis Ecclesiis Cathedralibus tempore Adventûs, Quadragesimæ, Nativitatis, ac Resurrectionis Domini, necnon Pentecostes, et festi Corporis Christi. An verò causæ suprà allatæ sufficiant ad excusandam absentiam Episcoporum pro tribus mensibus à Tridentino concessis, vel causæ majores his requirantur? Perpende id, quod in duplici loco de hoc puncto dixit noster SS. P. Benedict. XIV. Nam in uno videtur causam absolutè gravem requirere ad excusandum; in altero verò solas causas futiles excludit. En verba Pontificis in Bulla, quæ incipit *Grave* etc. editâ die 122

21. August. 1741. (*in Bullar. t. 1 pag.* 63.) scribens ibi ad Episcopos Hibernos, et conquerens, quod aliqui ipsorum vix per mensem in suis Diœcesibus residerent, sic ait; *Episcopi sanè residendi debito satis numquàm faciunt, qui per alium à se substitutum seu Vicarium Ecclesiam regunt, nisi fortè ad breve tempus, et gravi de causa id fieret.* In alia autem Bulla, quæ incipit *Ad universæ*, edita die 3. Septembris 1746. (*in Bullar. tom.* 2. *pag.* 28.) declarans, qualis sit causa *æqua* requisita à Tridentin. pro trimestri absentia Episcoporum, dicit: *Animi levitas, oblectationum cupiditas, aliæque futiles causæ excluduntur.*

Insuper quòad hanc Episcoporum Residentiam plura alia hîc sedulò oportet annotare, quæ habentur in Bulla *Ad Universæ*, mox suprà citatâ. In ea antè omnia confirmantur, et præcipiuntur servari in virtute sanctæ Obedientiæ Decreta hac de re edita per Pium IV. Gregor. XIII. et Clem. VIII. Et præsertim innovantur Decreta Urbani VIII. quibus præscriptum fuerat 1. Quod in curia possint Episcopi manere Romæ per mensem (qui tamen ex concessione Benedict. XIII. prorogari potest per alios 40 dies à Vicario Pontificis). 2. Quod Episcopi accedentes ad limina Apostolorum juxtà tempora statuta abesse possint per quatuor menses, et per septem, si ipsorum Ecclesiæ sint ultrà mare vel montes positæ. 3. Quod, si Episcopi occupari debeant in Conciliis Provincialibus, aut Congregationibus Ecclesiasticorum, vel in Officiis Reipublicæ, quæ suis Episcopatibus sint adjuncta, possint abesse pro tempore ad ea necessario. 4. Quod Episcopi non possint trimestrem absentiam à Tridentino concessam conjungere cum eo tempore, quo ipsi commorari debent: sivè cum eo, quod ipsis conceditur ad sacra limina visitanda; sivè cum eo, quo propter aëris insalubritatem ipsis extrà Diœcesim degere permittitur; nec possint trimestre unius anni conjungere cum trimestre anni sequentis.

Deindè idem Benedict. XIV. in præfata Bulla renovat pœnas Episcopis non residentibus impositas à Tri-

dentin. *Sess.* 6 *cap.* 1 *et Sess.* 23 *cap.* 1. Item innovat pœnam amissionis facultatis testandi, et disponendi, si quæ transgressoribus ejusmodi competat, à Pio IV, impositam, necnon pœnam inhabilitatis ad majores Dignitates, et Ecclesias obtinendas indictam à Clem. VIII. quibus addit privationem omnium Privilegiorum, quæ transgressoribus tamquàm Pontificio Solio assistentibus concessa fuerint. Præterea declarat, quinam comprehendantur nomine *Transgressorum*, his verbis: *Decernentes sub Transgressorum nomine comprehendi non solùm eos, qui præter tres menses à Concilio toleratos, absque legitima causa, et expressa Roman. Pontificis licentia extrà proprias Diœceses commorantur, sed eos etiàm, qui hujusmodi licentiam falsis simulatisve causis dolosè extorquêre non dubitaverint, vel, eâ semel ritè rectèque obtentâ, præscriptos in eadem limites ac præfinitum tempus prætergressi fuerint.* Vide alia infrà, quæ in hac Bulla sanciuntur.

Notandum II. Quod sic pariter non excusentur à gravi culpa, et à restitutione fructuum Parochi non residentes, ut declaravit idem Tridentinum *dict. Ses.* 23 *cap.* 1. Et hi tenentur residêre, quantùmcumque modicum sit Beneficium, ut dicunt *Salmant. tract.* 28 *n.* 109 *cum Barbos. et Reg. ex cap. Conquerente de Cler. non res.* Statuit autem idem Tridentin. *loc. cit.* Parochos non posse discedere à suis Ecclesiis ultrà bimestre, nisi ex gravi causa, et cum licentia Episcopi in scriptis; nec infrà bimestre, nisi idem ipsorum Episcopus causam, et Vicarium substitutum approbaverit. Verba Concilii: *Eadem omninò. etiàm quòad culpam, amissionem fructuum, et pœnas de Curatis inferioribus... Sacrosancta Synodus declarat et decernit: ità tamen ut quandòcumque eos, causâ priùs per Episcopum cognitâ et probatâ, abesse contigerit, Vicarium idoneum, ab ipso ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam, in scriptis gratisque concedendam, ultrà bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant.* 123

Hîc autem dubitatur 1. an præfata licentia in scrip-

tis omninò requiratur, ità ut non valeat, si oretenùs habeatur? Negant *Less. l.* 2 *cap.* 34 *num.* 158 *et alii ap. Bonac. de Benef. D.* 5 *p.* 5 *num.* 17 dicentes, Scripturam requiri tantùm pro foro externo, non aùtem ad valorem concessionis, affirmant verò *Sanch. Dec. l.* 6 *cap.* 16 *n.* 31. *Palaus tract.* 13 *D.* 5 *p.* 5 *n.* 8 *et Nav. apud Bonac. loc. cit.* nam, esto de jure naturæ Scriptura non sit necessaria ad valorem concessionis, hîc tamen est necessaria, cùm à Tridentino licentia in scriptis pro forma expostuletur. At, cùm hoc non constet, non puto improbabilem opinionem *Lessii*, quam tenet etiàm *Viva Opusc.* 3 *q.* 3 *art.* 3 *n.* 7 *in fine*, et probabilem censet *Croix lib.* 3 *p.* 1 *n.* 739 imò *Coninchius*, *et Reg. ibid.* dicunt, sufficere licentiam tacitam, saltèm si talia concurrant signa, ut constet Episcopum actu consentire. Dicit autem *Mazzota tom.* 2 *pag.* 412, sufficere etiam licentiam præsumptam; sed ait *Croix. l. c.* hanc licentiam præsumptam sivè interpretativam à nullo admitti. Vide dicta *n.* 18 *v. Secunda.* Imò S. C. Concilii (ut notat *P. Zacharia ap. Croix d. num.* 739.) declaravit tamen licentiam oportere esse expressam.

Dubitatur 2. an Parochus, habens justam discedendi causam, possit per dictos duos menses abesse sine licentia Episcopi? *Prima* sententia affirmat, eamque tenent *Nav. Man. c.* 25 *num.* 121. *Cabass. T. J. l.* 5 *c.* 1 *num.* 4 item *Bon. Rodr. Lop. etc. apud Salm. num.* 117. probabilemque putant *Less. l.* 2 *c.* 34 *nu.* 159. *Croix l.* 3 *p.* 1 *num.* 142. *Azor. p.* 2 *l.* 7 *cap.* 4 *q.* 10 *et Pal. tr.* 13 *D.* 5. *n.* 3 *cum Sa*, *Zerol. etc.* Ratio, quià (ut dicunt) hoc jam permissum erat antè Concilium, ut patet ex *cap. Præsentium quæst.* 1 ubi præcipitur, ut Sacerdos, qui causâ infirmitatis aberat à sua Ecclesia per bimestre, ultrà tamen tempus ei ab Episcopo præfixum, et ideò fuerat à suo Episcopo remotus, à Pontifice in locum suum restituatur. Ad absentiam autem duorum mensium quælibet causa honesta sufficit, ut patet ex verbis Tridentini suprà relatis; ergò licentia et probatio Episcopi non requiritur pro tali absentia, sed tantùm pro absentia, ultrà bimes-

tre, pro qua Episcopus debet causæ gravitatem approbare. *Secunda* tamen sententia, quam sequimur, negat, eamque tenent *Barbos. de Potest Episc. Alleg.* 53 *num.* 96. *Elbel to.* 2 *pag.* 527 *num.* 362 qui oppositam vocat vix probabilem, *Roncag. de Benefic. c.* 2. *q.* 4. *R.* 2. *Holzm. tom.* 1 *p.* 433 *num.* 428 *et Salm. l. c. cum Vasq. Garc. Gom. Fill. etc.* ex quadam declaratione S. C. apud *Garciam*. Ratio, quià, licet ex Concilio non exigatur gravis causa ad discedendum per bimestre, absolutè tamen requiritur, ut causa ab Episcopo agnoscatur, et probetur, ex illis verbis, *quandòcumque eos abesse contigerit, causâ priùs per Episcopum cognitâ et probatâ.* Tantò magis, quòd Parochus à Concilio prohibeatur discedere, nisi priùs ab Episcopo approbetur Vicarius, qui relinquitur. Dicit tamen *Anacl. p.* 416 *n.* 77, in hoc servandum esse usum Diœcesium; et an rigor iste sit usu receptus, ait *Less. d. n.* 159 *? Credo.... non esse usu receptum.* Si autem Episcopus jam causam, et Vicarium approbaverit, nulla alia licentia requiritur ad discedendum, ut patet ex verbis Concilii suprà relatis *num.* 123.

Cæterùm licitè potuit Parochus abesse per breve tempus sine licentia, si aliqua occurrat necessitas, quæ moram non patiatur Episcopum adeundi, modò idoneum Vicarium relinquat, ut rectè ajunt *Sporer tom.* 3 *p.* 74 *n.* 30 *Elbel p.* 534 *n.* 379 *cum communi, et Anacl. p.* 416. *n.* 78 qui hoc ut certum habet, et approbavit S. C. Concil. ut notat *P. Zachar. ap. Croix l.* 3 *p.* 1 *ad n.* 740. Debet verò Episcopum certiorem reddere de suo discessu et causa, ut ille causam agnoscat, et licentiam saltèm posteà præbeat, nisi brevi fiat reditus, *Elbel. cum Garcia, Sporer ll. cc. cum Fag. Abb. Anacl. etc.*

Item ex parvitate materiæ poterit Parochus excusari saltèm à mortali si discedat per modicum tempus, ut communiter dicunt DD. modò non relinquat infirmos in articulo mortis. Quantùm autem sit hoc modicum tempus? S. C. Concilii apud *Garciam*, ùt referunt *Salm. num.* 113 sic declaravit: *Parochum non posse*

abesse absque licentia per hebdomadam, etiàm relicto Vicario idoneo ab Ordinario approbato. Verumtamen communiter admittunt *Holzm. p.* 433 *num.* 427. *Ronc. quæst.* 3 *R.* 2 *et Sporer num.* 31 *pag.* 74 *cum Pal. Barbosa et Anacl.* non peccare graviter Parochum, qui absit sine licentia per sex vel septem dies, relicto tamen Vicario idoneo; Imò *Tourn. pag.* 34 *n.* 5. *Cabas. lib.* 5 *cap.* 1 *n.* 4. *Sanch. de Matr. lib.* 7 *D.* 71 *n.* 11 *et Reg. Valer. apud Salm. n.* 113 id extendunt usquè ad 15 et 30 dies. Verùm per Synodum Romanam sub Benedicto XIII *tit.* 15 *c.* 6 vetitum fuit Parochis, ne discederent à Cura ultrà biduum sine Episcopi vel Vicarii Generalis licentia in scriptis: sed per aliquos viros probos tamquàm certum mihi fuit affirmatum, præfatam Synodum non fuisse in nostro Regno receptam. Cæterùm non acquiesco opinioni, quam tenet *La Croix l.* 3 *p.* 1 *n.* 741 ubi ait, non peccare graviter Parochum, si absit per bimestre sine licentia, sed cum causa, et sine gravi damno ovium: quià (ut ait) id non est per se malum, alioquin Concilium numquàm admisisset absentiam per bimestre etiàm præviâ licentiâ: quod autem non petatur eo casu licentia, censet non esse materiam gravem. Imò affert *ibid. Nav. Garz. Bonac. Barb.* et alios, qui excusant Parochum à mortali, etiàmsi abesset sine causa, quià talis absentia per se censetur modica; Undè *Navar. Azor. Castrop. Bonac. et alii ap. Croix n.* 743 eum tali casu non obligant ad restitutionem fructuum. Quidquid tamen sit de his, benè poterit Episcopus prohibere Parochos, ne omninò discedant à suis Ecclesiis, esto nequeat eos obstringere per excommunicationem, ne per biduum quidem absint, ut dicunt *Salm. n.* 103. *Ronc. q.* 4 *R.* 2. *Bonac. D.* 5 *p.* 3 *n.* 8 Decreto S. C. *ap. Garc. et Barb.*

124 Quæritur II. Quo in loco Beneficiarii teneantur residere? Papa tenetur residere Romæ, proùt etiàm Cardinales; ità *Ronc. de Benef. c.* 2 *q.* 3 *R.* 2. *Salm. tr.* 28 *n.* 97. Episcopos autem, alii dicunt tenêri ad residendum in sua Cathedrali; nec satis esse si resideant in Diœcesi, ut *Salm. n.* 98. *Fag. in c.* 34 *de Cler. non resid.*

Roncag. l. c. cum Barb. et Sporer pag. 73 *n.* 25 *ex c. Placuit. ut nemini q.* 1 ubi ex Concilio Carthag. *c.* 5 sic statutum fuit : *Placuit, ut nemini sit facultas, relictâ principali Cathedrâ, ad aliquam Ecclesiam in Diœcesi constitutam se conferre, vel in re propria diutiùs, quàm oporteat constitutam curam vel frequentationem propriæ Cathedræ negligere.* Si verò Episcopus habeat duas Cathedrales, potest ubi mavult residere, ut *Salm. l. c.* ex Bulla Urbani VIII. Alii tamen veriùs, ut *Hol. tom.* 1 *p.* 433 *n.* 426, *Cabass. T. J. lib.* 5 *c.* 1 *n.* 2 eisque adhæret *Bon. t.* 1 *D.* 5 *p.* 3 *n.* 5, dicunt, posse residere Episcopum in quocumque loco suæ Diœcesis ; et de hoc videtur non posse dubitari, cum in Tridentino expressè dicantur Episcopi *obligari ad personalem in sua Ecclesia. vel Diœcesi residentiam.* Idemque declaravit N. P. in Bulla, quæ incipit, *Ubi primùm*, editâ 3 *Decemb.* 1740 §. 4 dicens : *Personalem in Ecclesia vestra, vel Diœcesi servetis residentiam.*

Parochi autem debent habitare in domo suæ Ecclesiæ, si ibi adest ; si verò non adest, debent residere in alia domo, quæ sit intrà limites Parochiæ, saltèm moraliter, nempè quæ sit ità Propinqua Ecclesiæ Parochiali, ut commodè possit ei inservire : et quò Parochiani facilè queant ad ipsum recurrere pro Sacramentis suscipiendis; ità *Palaus tract.* 13 *D.* 5 *part.* 2 *n.* 1. *Bon. de Benef. D.* 5 *p.* 5 *n.* 4 *et Salm. tr.* 28 *n.* 110 *cum Nav. Bard. Hurt. et Garcia;* Hinc rectè dicunt *Bon. et Salm. ll. cc.* nequaquam residentem censeri Parochum, qui habitaret procùl à sua Ecclesia per tria, aut quatuor milliaria ; imò etiàm per duo, ut non irrationabiliter sentit *Croix. lib.* 3 *p.* 2 *n.* 745. Imò *ibid.* addit cum *Luc., Leur. Lot. etc.* non satis residere Parochum, etiamsi habitet intra fines Parochiæ, si oves non facilè eum accedere possint. Parochus verò, qui haberet duas Parochias perpetuò unitas, quarum nulla sit dignior, aut frequentior, aut existens in Civitate, poterit habitare in ea, in qua velit : ut *Salm. ibid. cum Nav. Pal. Hurt. Bard. et Garcia,* qui refert, hæc fuisse decisa ex variis Declarationibus S. C. . . . .

125 Quaeritur III. Quae sint causae excusantes Episcopos, et Parochos à residentia? Quatuor ex Trident. *sess.* 23 *cap.* 1 assignantur causae, nempè *christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, et evidens Ecclesiae, aut Reip. utilitas.* Has tamen causas decernit Concilium, quòad Episcopos excusandos pertinet, approbandas esse in scriptis vel à Pontifice vel à Metropolitano, vel eo absente à suffraganeo Episcopo antiquiore residente, qui Metropolitani absentiam probare debebit. Sed nunc semper ad Papam recurrendum, ut *n.* 222 *in fin.* Quòad Parochos verò, causae approbari debent à suis Ordinariis, ut jam suprà diximus. Sed de praefatis causis sigillatim agendum.

Et I. Ratione *Christianae charitatis* excusantur Pastores Animarum, si abesse debeant ad componendas inimicitas, praesertim personarum potentium; ut *Ronc. cap.* 2 *qu.* 4. *Barbos. All.* 53. *Holzm. pag.* 434 *n.* 428. *Elbel tom.* 1 *pag.* 527 *n.* 363. *Tourn. tom.* 3 *pag.* 33. *Salm. n.* 102 *cum Sot. Vasq. etc.* Vel ad opitulandum alteri Ecclesiae, quae indigeat eorum praedicatione, ut liberetur ab haeresi, vel aliis gravibus flagitiis; *Palaus tr.* 13 *D.* 5 *p.* 4 *n.* 4 item *Ronc. Holzm. et Elbel. ll. cc.* Modò, advertit *Palaus cum Tol. et Barb.* hoc non fiat cum notabili detrimento propriae Ecclesiae.

II. Ratione *Urgentis Necessitatis* excusantur Pastores, quandò eis imminet periculum extrinsecum mortis ab inimicis (vel gravis damni in bonis, ut ait *Petrocorens. l. c.*) dummodò praesentia Pastoris non sit necessaria ad salutem subditorum, nempè ad confirmandos eos in fide, vel ad Sacramenta eis ministranda, et aliàs sufficienter ipsis per Vicarios provideatur, ut docent communiter DD. cum *S. Thom.* 2. 2 *q.* 185 *art.* 5 cujus verba retulimus *lib.* 3 *n.* 361 *v. Dub. III pag.* 129. Dicit autem *Ronc. c.* 2 *q.* 4 *cum Fagn. in c. Clericos de Cler. non resid. n.* 25 et 26 ex Decr. S. C. quod, si aliquis Parochus gravem haberet inimicitiam, posset discedere per sex menses, constituto idoneo Vicario, et licentiâ obtentâ; quae posset prorogari, si inimicitia perduraret; sed transacto anno debet

Parochus induci omninò ad resignandam vel permutandam Ecclesiam. Insuper animadvertendum, quod talis absentia tum tantùm permittatur, cùm periculum sit particulare ipsius Pastoris, non verò quandò est commune totius Populi, proùt accidit tempore pestis, ut docent communiter *Fagn. l. c. n.* 38. *Tourn. t.* 3 *p.* 33. *Ronc. c.* 2 *Quæst.* 4. *Sporer p.* 74 *n* 32 *et Elbel t.* 1 *p.* 529 *n.* 170 et sic referunt *Fag. et Sporer* declarâsse S. C. an. 1576 die 11 Octobris, instante S. Carolo Borromæo. Et idem dicendum ait *Spor.* de tempore incursionis hostium.

Sic pariter excusantur Pastores à residentia ob periculum intrinsecum infirmitatis, puta si eos oporteat abesse à suis Ecclesiis propter insalubritatem aëris, ut communiter docent *Cajet.* 2. 2 *q.* 185 *art.* 5. *Petr. de Benef. t.* 4 *p.* 505. *Tourn. pag.* 33. *Holzm. pag.* 433 *n.* 428. *Salmantic. n.* 102 *et Laymann. l.* 4 *tr.* 2 *c.* 6 *n.* 5 *ex c. Præsentium* 7 *Q.* 1 *etc. Ad audientiam de Cler. non res.* Modò tamen, ut benè advertunt *Tourn.*, *et Salmantic. ll. cc. cum Bellarmin. Vasq. Hurtado*, infirmitas non sit perpetua, et absentia non sit ovibus graviter nocitura, nam tunc deberet Pastor vel residere, vel Curam resignare. Hîc autem advertendæ sunt Regulæ, quas super hac causa infirmitatis præscripsit Bened. XIV in Bulla, *Ad universæ*, suprà relata; et quas mandavit servari ab iis, ad quos spectat; in ea sic loquitur: *Qui verò licentiam abessendi petierint ratione infirmitatis extrà Diœcesim contractæ, dum vacatione à Concilio inductâ uterentur, asserentes ea de causa regressum ad propriam Diœcesim sibi prohiberi, exponere debebunt contractæ infirmitatis qualitatem, et super ea testimonium Medici juramento firmatum exhibere. Atque ubi petita licentia ipsis indulgeatur, ea semper ad certum ac definitum tempus concedi debebit, adjectâ quoque clausulâ, si tamdiù infirmitas duraverit.*

Ab iis autem, qui hujusmodi licentiam postulaverint, eò quod aëris mutatione opus sibi esse dicant ad convalescendum ex morbis, quos in suis Ecclesiis residen-

do contraxerunt, exprimendum erit in precibus, quo morbi genere, quàm graviter laborant, ac proferendum testimonium Medici, qui jure jurando testetur, utile ac necessarium Oratori esse, ut in aliam Regionem atque aërem per aliquod tempus se transferat. Nec illud silentio prætereundum, an scilicet Orator, antequàm morbo corriperetur, trimestri licentiâ à Concilio permissâ usus fuerit: Si enim id nondùm fecerit, et tempus à Concilio indultum sufficiens ipsi non reputetur, poterit eidem concedi, ut per quatuor menses, in quibus tamen Conciliares menses comprehendantur, à Residentia absens permaneat: At si prædictos Conciliares menses, remoto omni dolo et fraude, jam extrà Diœcesim transegerit, tantùm temporis ipsi indulgeatur, quantum ad confirmandam ipsius valetudinem verè necessarium esse prudenter judicabitur.

Qui tandem licentiam commorandi extrà Diœcesim postulabit propter malignitatem aëris, quem in sua Diœcesi aliquo anni tempore insalubrem esse affirmet; is videat etiàm atque etiàm, quid agat: Et quid pro veritate exponat, quibus anni mensibus perniciosus sit Regionis aër: Item, an eodem cæli temperies totam comprehendat Diœcesim, ità ut nullus intrà ejus tractum locus existat, in quo suspectum illud tempus absque salutis detrimento transigere valeat; postremò, an Conciliaribus mensibus usus fuerit: Etenim, si nondùm eos sibi sumpserit, non ægrè obtinebit Indultum abessendi per quatuor menses (quatenùs periculum ab aëre tamdiù durare censeatur), in quibus tamen tres illi à Concilio permissi numerandi erunt: Si autem hujusmodi Concilii indulgentiâ jam usus fuerit, frustra novum Indultum prædicta de causa ab Apostolica Sede postulabit: sibique imputare debebit, quod, cùm sciret certo anni tempore in sua Diœcesi aërem insalubrem fore, concessos vacationis menses in tempus illud non reservaverit. In omnibus autem absentiæ Indultis, quæ ratione aëris insalubris imposterùm concedentur, hanc clausulam adjici volumus: Dummodò intrà Diœcesim aliquis locus non adsit, in quo aër salubris sit, et in quo Episcopus commorari possit.

III. Ratione *Debitæ Obedientiæ* excusantur Episcopi vel Parochi, si absunt, ut obediant Pontifici vel suis Ordinariis ob bonum Ecclesiæ, vel Reipublicæ, ut dicunt *Elbel p.* 527 *n.* 363. *Salm. n.* 103. *et Holzm. pag.* 433 *n.* 428. vel ob quamcumque aliam gravem causam, ut ait *Tournely. pag.* 34. Dummodò absentia sit ad breve tempus, nam aliàs requiritur absoluta necessitas boni communis, ut *Salm. n.* 103. *cum Caj. Gonzal. Soto, Vasq. etc.*

An autem Episcopus possit retinêre Parochum, ut sit suus Vicarius, Visitator, aut Secretarius? Affirmant *Nav. Sylv. Oxeda, et alii apud Salm. n.* 121. Sed meliùs id negant *Bonac. D.* 5 *q.* 2 *n.* 4. *Tournely pag.* 34. *Ronc. c.* 2 *q.* 4. *Salm. n.* 122 *cum Gonsal. Garcia, etc. ac Viva Opus.* 3. *q.* 3 *ar.* 2 *n.* 8. qui refert, S. Congregationem sic declarâsse: *Episcopus non potest uti operâ Parochi in Visitatione, vel in alio servitio suæ Diœcesis, nisi pro tempore illi permisso duorum mensium.* Excipit *Palaus D.* 5 *p.* 4 *n.* 9. *cum Vasq. Azor. et Barbos.* si talis sit indigentia, ut non sit alius, qui hujusmodi legitimè præstare possit....

IV. Ratione *Evidentis Ecclesiæ, aut Reip. Utilitatis* excusantur Pastores, si absunt causâ assistendi Synodis Provincialibus vel Diœcesanis; Vel ut defendant se, vel suos, aut Ecclesiam apud Curiam Regiam in gravi negotio, ut dicunt *Salm. n.* 102. *cum Soto, et Vasq. Roncagl. c.* 2 *q.* 4 *et Bonac. D.* 5 *p.* 5 *n.* 12. (contrà *Nav.*) cum quadam Decisione Rotæ Rom. ex *c. Ex parte* 13 *de Cler. non res.* ubi dicitur: *Quod si, non absentando in fraudem, Præposituræ tuæ jura fideliter prosequeris, ex hoc censeri debeas residens.* Hoc tamen intelligendum (benè advertit *Ronc. l. c.*), modò non sit alius, qui æquè utiliter id implere possit. Insuper præscribit Bened. XIV. in Bulla suprà cit. quod in hujusmodi litibus pro Ecclesia vel Clero tuendo Episcopus exponere debeat gravitatem litis et causas, per quas necessaria creditur ejus assistentia; et an mensibus conciliaribus usus fuerit: nam si nondùm usus sit, rescribere debebit, ut iis ad hunc ef-

fectum utatur : si verò usus fuerit, concedatur illi licentia, ut absit non usquè ad exitum causæ, sed quamdiù necesse erit ad Advocatos et Judices instruendos. Si autem lis pertineat ad suam familiam, alia licentia ipsi non concedetur, nisi pro mensibus conciliaribus.

Nullo autem modo poterunt abesse, etiàm cum licentia Pontificis, ad fungendum Officio Proregis, Consiliarii, etc. nisi id exigat bonum commune, ut dicunt *Azor. Sotus, Bardi, Diana, etc. apud Salm. n.* 105. Sed meliùs id intelligendum, ut docent *Vasq. Barb. Garcia, et Molfes. apud Bonac. D.* 5 *p. n.* 9. si non sint alii, qui æquè utiliter, et fideliter talia Officia exercere valeant.

126 Quæritur IV. Quandò et quomodò Episcopi, ac Parochi teneantur ad restitutionem fructuum suorum Beneficiorum ? Antè omnia advertere oportet, quæ super hoc puncto statuit Tridentinum, nam in *Sess.* 6 *c.* 1. *de Ref.* sic præscripsit : *Si quis à Patriarchali, Primatiali, Metropolitana, seu Cathedrali sibi quacumque titulo.... commissa....rationabilibus causis cessantibus, sex mensibus continuis extrà suam Diæcesim morando abfuerit, quartæ partis fructuum unius anni fabricæ Ecclesiæ, et pauperibus loci per Superiorem Ecclesiasticum applicandorum pænam ipso jure incurrat. Quod si per alios sex menses in hujusmodi absentia perseveraverit, aliam quartam partem fructuum similiter applicandam eo ipso amittat.* Deindè in *Sess.* 23 *c.* 1 *de Ref.* declaravit, Episcopum ultrà tres menses, et sine justa causa absentem à sua Ecclesia : *Præter alias pænas adversùs non residentes sub Paulo III. impositas et innovatas, ac peccati mortalis reatum.....,eum pro rata temporis absentiæ fructus suos non facere, aliâ etiàm declaratione non secutâ....., sed teneri..... per Superiorem Ecclesiasticum illos fabricæ Ecclesiarum, aut pauperibus loci erogare, prohibitâ quacumque conventione.* Deindè respectu Parochorum hæc subdit : *Eadem omninò, etiàm quoad culpam, amissionem fructuum, et pænas, de Curatis inferioribus etc. sacrosancta Synodus declarat et decernit*

Sed dubitatur 1 an Pastores Animarum teneantur ad restitutionem fructuum, si absint sine licentia, sed cum justa causa? Negat *Viva Op.* 3 *q.* 3 *art.* 3 *n.* 7. et dicit quod, si causa absentiæ sit evidenter justa, non teneantur restituere fructus, nisi post sententiam Judicis, modò per alios ovibus sufficienter providerint. Ratio, quià talis restitutio non debetur, nisi quandò violatur jus naturale contractûs, quòd hîc non violatur; non verò quandò læditur solùm jus positivum, tunc enim requiritur sententia, ut pœna incurratur. Sed quòad Episcopos aliter hodiè dicendum ex Bulla suprà relata N. SS. P. Bened. XIV. *Ad universæ*, ubi sancitur, quod, si Episcopus ultrà menses Conciliares absit *sine licentia expressa Romani Pontificis*, habeatur ùt transgressor, et fructus non faciat suos, et alias incurrat pœnas transgressoribus impositas. Vide *n.* 122 *in fin.* 127

Dubitatur 2 an restituendi sint fructus, si absentia sit inculpabilis, quià scilicet facta fuit bonâ fide, et cum existimatione causæ excusantis à residentia? Negant *Viva dict. art.* 3 *n.* 9. *et Garcia apud Bonac. D.* 5 *p.* 4 *n.* 10. Ratio, quià obligatio restitutionis vel est de jure positivo tamquàm pœna, et hæc non debetur nisi post sententiam; vel est de jure naturali, et ex benignitate Ecclesiæ præsumitur, nolle ipsam damnare ad talem restitutionem Beneficiarium, qui inculpabiliter suæ obligationi non satisfacit; prout Beneficiarius inculpabiliter omittens recitationem Officii probabiliùs non tenetur restituere fructus Beneficii, ùt communissimè docent DD. vide dicta *l.* 3 *n.* 665. esto plures Auctores sentiant, Beneficiarios de jure naturali ad Officium tenêri; Sed huic opinioni minimè acquiesco, nam ùt certum habendum puto, quod hæc obligatio non sit de jure positivo, sed de jure naturali et Divino, cùm de jure naturali Divino teneantur Pastores residere, ut ex Tridentino probavimus suprà *n.* 121. Posito igitùr, quod Pastores teneantur de jure naturali ad residentiam, ad eam quidem non aliâ ratione tenentur, quàm contractûs initi inter

ipsos et Ecclesiam, ex quo dantur eis fructus Beneficiorum sub conditione residentiæ; quâ non impletâ, etiàm sine culpa, nullo modo Pastores tales fructus acquirunt. Præsumptio autem illa, quod Ecclesia fructus remittat illis, qui sine culpa non resident, valdè dubia est; imò potiùs præsumitur Ecclesia oppositum velle, ne pateat via ad eludendam hanc residentiam tàm rigorosè ab ipsa Ecclesia requisitam: Tantò magis, quod N. P. Benedict. XIV. in citata Bulla *Ad universæ*, expressè declaraverit, haberi tamquàm transgressores, et fructus non facere suos, Episcopos qui *sine legitima causa* à suis Ecclesiis absunt. Nec obstat paritas allata Beneficiariorum inculpabiliter omittentium Officium, nam (ut diximus *l.* 3 *d. n.* 665 et dicemus infrà *n.* 145 *Q. I.*) communiter DD. docent, proùt fatetur *Covarr.* contrariæ sententiæ fautor, quod Beneficiarii non jam teneantur ad restitutionem fructuum de jure naturali, sed positivo ex Concilio Lateran. et ex Bulla S. Pii V. ubi talis restitutio omittentibus præcipitur.

Dubitatur 3 an teneantur restituere fructus Pastores, qui inutiliter in suis Ecclesiis resident? Negant *Garc.*, *et Led. apud Viva cit. Opusc.* 3 *q.* 3 *art.* 3 *n.* 8; quià (ùt dicunt) absentia est rigorosè explicanda, undè semper ac non absint, possunt fructus lucrari, satisfaciendo per alios suis obligationibus. Sed veriùs affirmat *Viva loc. cit.* tum quià restitutio fructuum reverà, ùt diximus, ab his non tantùm debetur de jure positivo ratione pœnæ, sed etiàm de jure naturali ratione contractûs, sivè conditionis residentiæ in contractu appositæ non impletæ, quæ conditio quidem non potest intelligi de sola residentia corporali: Tum quia, etiàmsi restitutio fructuum non deberetur de jure naturali, sed ex sola lege pœnali Tridentini, adhùc Pastores inutiliter residentes tenerentur fructus restituere; dum Concilium in *cit. ses.* 23. *c.* 1 *de Ref.* postquàm declaravit ipsos obligari ad personalem residentiam, addidit: *Ubi injuncto sibi officio defungi teneantur.* Atque in Bulla *Grave*, Bened. XIV. declaratur residentia non esse vera, nisi sit formalis.

Hinc communiter dicunt DD. ut *Salm. t.* 28 *n.* 114 *cum Vasq.* Barbos *et Garc.* ex Declarat. S. C. quod Parochus non reputetur residere, si per ipsum non exerceat principaliora munera, nempè administrationem Verbi Divini, Sacramentorum, etc. Et quòad Episcopos, ut ait *Sporer tom.* 3 *p.* 73 *n.* 27. quod, licet ipsi regulariter, juxtà consuetudinem non teneantur per se prædicare, et Sacramenta ministrare, debeant tamen personaliter invigilare, ut per alios id præstent, et insuper gregem bono exemplo instruere, ac pauperibus subvenire. Dictum est *regularitur*, nam puto, saltèm aliquandò Episcopos tenêri ad concionandum, dum ipsi (ut declarat Tridentinum *d. c.* 1 *sess.* 23.) de jure Divino tenentur oves suas Verbi Divini prædicatione pascere. Hocque per idem Concilium *Sess.* 5. *c.* 2 declaratur : *Omnes Episcopos.... et Prælatos tenêri per seipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum... Si quis autem hoc adimplere contempserit districtæ subjaceat ultioni.* Circà obligationem autem Parochorum concionandi, et Sacramenta ministrandi, vide dicta *l.* 3 *n.* 267. *v. Hic obiter, et n.* 358.

Sentit autem *Hurtadus l.* 3 *de Resid. Paroch.. Resp.* 9 *contrà Sancium*, non esse tutum in conscientia Parochum, qui degens in Parochia per duos menses, Sacramenta per seipsum non ministraret, nisi in Beneficio constitutus esset alius Vicarius perpetuus, ùt dicunt *Salm. num.* 114 *cum Gonzal. Barb. et Garc.* Censet tamen *Viva cit. art.* 3 *n.* 9 *cum Sancio*, esse valdè probabile, quod Episcopus vel Parochus absens cum justa causa, et tantò magis inutiliter residens in sua Ecclesia per tres menses, vel duos, ipsis respectivè à Trid. concessos, non teneatur ad restitutionem fructuum. Idque non omninò improbabile videtur, cùm ex Concilio *dict. cap.* 1 præfatum spatium non reputetur gravis materia; nam pro trimestri Episcoporum absentia utitur verbo illo *aliquantisper*; et pro bimestri Parochorum gravem non requirit causam. Dicunt verò *Bon. et Barb. ap. Croix l.* 3 *p.* 1 *n.* 752, quod Pa-

rochi, qui tantùm habitu sunt Curati, possint totam Curam Sacellanis committere. Curati autem etiàm actu peccant mortaliter, si semper per alios ministrent, cùm ipsi commodè possint; Secùs, si aliquandò ministrent, per se præsertim Sacramentum Pœnitentiæ; et aliàs per Sacellanos.

Dubitatur 4. an Episcopus vel Parochus non residens teneatur ad integram restitutionem fructuum, tempori absentiæ respondentium (Affirmat *Nav. apud Bonac. de Benef. D.* 5. *p.* 4 *n.* 5 quià (ut ait) Tridentinum indefinitè absentes privat eos fructibus; propositio enim indefinita æquivalet universali. Negant verò probabiliter *Bon. loc. cit. Barbos. de Pot. Ep. pag.* 3. *Alleg.* 43 *n.* 10. *Croix l.* 3 *n.* 737 *et Viva Opusc.* 3. *q.* 3 *art.* 3 *n.* 3 *et* 4 *cum Vasq.* et communi, ùt asserit; idemque ait *Viva* et de omnibus aliis Beneficiariis ad residentiam obstrictis. Ac ejusdem sententiæ, ait *Bon.* debere esse omnes DD. qui excusant ab integra restitutione fructuum Beneficiatos omittentes recitationem Horarum, ùt retulimus *lib.* 3 *num.* 672. *Quæst.* 10 Ratio, quià fructus non solùm dantur Pastoribus pro oneribus residentiæ, sed etiàm pro recitatione Divini Officii, et aliis muneribus; undè Concilium Tridentinum, cum oppositum non expresserit, benignè interpretandum velle, quod præfati Pastores teneantur restituere fructus tantùm residentiæ respondentes, juxtà rationem naturalem, quæ dictat, quod, si quis duplici onere gravatur, non sit privandus integrâ mercede, cùm unum adimpleat.

128 Quæritur V. Quibus restitui debeant fructus à non Residentibus? Hìc notanda est differentia inter rationem faciendam à Beneficiario ob omissionem Horarum; et ob omissionem residentiæ. Illa enim potest fieri quibusque pauperibus, et in fabricam domûs Beneficii, sivè in emendis, aut meliorandis agris Beneficii; quià omnia hæc veniunt nomine *Fabricæ Beneficii*, ùt dicitur in Bulla S. Pii V. vide *dicta lib.* 3 *n.* 672. Ob omissionem autem residentiæ, restitutio debet omninò erogari vel in *fabricam Ecclesiæ*, vel *in pauperes illius*

loci, ut sancitur in Trid. *Sess.* 23 *c.* 1. Vide *Bon. q.* 5 *p.* 4. *et Viva Opusc.* 3 *q.* 3. *art.* 4 *n.* 1. Nec satisfacit Pastor non residens, applicando restitutionem in Missis vel aliis suffragiis pro Animabus Purgatorii illius loci; quià reverà Animæ defunctorum non possunt ampliùs dici pauperes loci illius.

Dicit autem *Viva loc. cit. cum Less.* et communi, ùt asserit, quod benè posset Beneficiarius sibi restitutionem applicare, casu, quo ipse verè esset pauper, cùm non debeat inferioris esse conditionis, quàm alii pauperes; modò id non faciat in fraudem, nempè si non resideat eo animo, ut posteà applicet deindè sibi fructus ratione paupertatis; fraus enim nulli debet patrocinari, ùt diximus *lib.* 3 *n.* 672; et sic dicit *Viva n.* 4, qui tamen excipit, si fortè Beneficiarius in gravem necessitatem posteà incideret, et pœnitentiâ ductus proponeret se emendare in futurum. Insuper *Viva n.* 5 *et Bon. de Hor. Can. D.* 1 *q.* 5 *p.* 4 *n.* 10 *cum Suar. Nav. Az. Men. etc.* communiter docent, quod, si pauperes donarent Beneficiario fructus restituendos post ipsorum traditionem, tunc benè posset ille hos retinere; secùs verò, si donarent antè traditionem; quià tunc donatio est nulla; pauperes enim nullum jus certum et firmum habent ad illos fructus, sed tantùm vagum et incertum, cùm sit in potestate Beneficiarii eligere pauperes, quos velit.

Hîc ultimò plura annotare oportet circà residentiam Canonicorum in loco Beneficii. Antè omnia animadvertenda sunt verba Tridentini, quæ circà id habentur in *Sess.* 24 *c.* 12 *de Ref.* ibi: *Præterea, obtinentibus in eisdem Cathedralibus, aut Collegiatis Dignitates, Canonicatus, etc. non liceat vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis ultrà tres menses.... quolibet anno abesse, salvis nihilominùs earum Ecclesiarum Constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt. Alioquin primo anno privetur unusquisque dimidiâ parte fructuum, quos ratione etiàm Præbendæ ac residentiæ fecit suos. Quod si iterùm eâdem fuerit usus negligentiâ, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit. Crescente* 129

verò contumaciâ, contrà eos juxtà sacrorum Canonum Constitutiones procedatur. Insuper ex Diplomate N. SS. P. Benedicti XIV. (quod retulimus *l.* 3 *n.* 675 *v. Dubitatur* 3) habetur, quod Canonici Choro non interessentes, sivè non canentes, psallentesve, non solùm amittant Distributiones, ùt jam statutum erat in *eod. can.* 12. Concilii (cujus verba retulimus *eod. l. c.*), sed etiàm fructus omnes Præbendarum, cum eos non faciant suos. Si ergò non faciunt fructus suos non canentes, tantò magis non faciunt non residentes. Præterquàm quod id clarè eruatur ex eodem Tridentini loco mox suprà citato (quidquid dicat *Bon. t.* 1 *D.* 5 *de Onere Benef. ad Resid. p.* 4 *n.* 16., dum ibi dicitur, quod Canonicus non residens ultrà tres menses, *privetur dimidiâ parte fructuum, quos ratione etiàm Præbendæ; ac residentiæ* (nota) *fecit suos*. Ergò si Canonicus *ratione residentiæ* facit fructus suos, non residendo suos non facit. Dicit autem *Bonacina*, (et hoc valdè probabile est) *l. c. cum Gar. Macigna*, ex quadam Declar. S C. Canonicos non privari fructibus, si tantùm per paucos dies ultrà tres menses absint; hujusmodi enim transgressio non videtur talis, ut prædictam gravem pœnam privationis medietatis fructuum mereatur.

Canonici autem tribus mensibus, quibus absunt, non lucrantur Distributiones, sed benè lucrantur fructus Præbendæ: Modò (ùt benè ait *Concina tom.* 2 *p.* 535 *n.* 32 *cum Garcia*) reliquo tempore anni resederint, et Chorum frequentaverint, contrà *Palaum tr.* 7 *D.* 3 *p.* 9 *n.* 10 *et Bon. de Hor. Can. D.* 2 *q.* 5 *p.* 4 *n.* 22 *et* 25 qui dicunt, Canonicos absentes majori anni parte non ideò carere privilegio trium mensium ipsis concesso, quià privilegium non datum est residentibus, sed obligatis ad residendum; aliàs Canonici non possent eo privilegio frui, nisi priùs per novem menses jam resedissent, quod certè non esset juxtà usum receptum, dum in qualibet anni parte tres menses privilegii accipere solent. Sed huic opinioni non acquiesco, quià Concilium præbendatos ultrà tres menses

absentes absolutè privat fructibus Præbendæ; atque etiàm eos damnat ad restituendam medietatem fructuum, quos ratione residentiæ fecerant suos; quapropter ipsi ex Concilio post absentiam trium mensium privantur omninò præfato privilegio. An autem Canonicus, qui inutiliter prodigit tres menses à Trid. concessos, teneatur restituere fructus Beneficii; affirmant *Palud. et Nav. apud Conc. pag.* 535 *n.* 32. Sed probabiliùs negant *ibid. Sanch. Pelliz., et Leand.* Ratio, quià Concilium absolutè concedit Canonicis, ut per tres menses absint, nullâ speciali causâ requisitâ. Benè autem possunt Canonici conjungere tempus trimestre concessum cum trimestri anni sequentis, ùt dicunt *Pell. et Leand.* Nisi (excipit *Concina pag.* 535 *n.* 33) scandalum obveniat, aut cultus Divinus minuatur. Prætereà refert *ibid Concina*, sacram C. apud *Leand.* declarâsse, quod non possint confici præfati tres menses ex horis, quibus Canonici residentes absunt à Choro; item declarâsse, non posse Canonicos computare punctaturas pro tribus mensibus sibi concessis, ità ut nihil teneantur restituere, si omnes punctaturæ anni non excedant quartam partem integræ residentiæ. Cæterùm, regulariter absentes à Choro ex justa causa lucrantur et fructus, et Distributiones: ità communiter *Bonacina Dist.* 2 *q.* 7 *pag.* 1. *Salm. tr.* 16 *c.* 4 *n.* 11. *Concina t.* 5 *pag.* 522 *n.* 2 *etc.* Quidquid sit, ut alii negant, de Distributionibus, quæ ex absentia reliquorum Canonicorum ipsis deberentur. Adversatur huic, quod ex Decr. S. C. Conc. apud *Jord. Pax* (*Jord. Pax Elucubr. lib.* 10 *tom.* 40 *n.* 73,) Canonici nequeant in mensibus conciliariis abesse diœcesi, nisi de licentia Episcopi.

Causæ autem excusantes Canonicos ab assistentia Chori tres sunt, ùt constituit Bonifacius VIII. *in cap. unic. de Cler. non resid. in* 6. nempè: *Infirmitas*, *Rationabilis corporis Necessitas*, *et Evidens Ecclesiæ Utilitas*. Et hîc expedit prænotare, quod ille, qui non residet propter has tres causas in præfato textu expressas, non privetur neque fructibus Præbendæ, neque 13.

Distributionibus, ùt patet ex eodem *cap.* citato. Quibus addenda est quarta causa (ut censet *Pichler in Candid. ab. brev. l.* 3 *t.* 4 *n.* 8) nempè consuetudo introducta post Tridentinum: nam Concilium antegressas abolevit. Qui autem non residet propter causas diversas à tribus prædictis, sed etiàm justas, puta ob studium, visitationem, et alias, de quibus infrà fiet sermo (ubi semper requiritur licentia Episcopi, vel Prælati), is lucratur quidem fructus, sed non Distributiones, ùt *Anacl. l.* 3. *tit.* 4 *n.* 134 *et* 163 *ac Holzmann. to.* 1 *p.* 434 cum aliis communiter. I. igitùr excusat *Infirmitas*, non quidem levis, sed tantùm gravis, vel quæ gravis fieri potest per accessum ad Ecclesiam, ùt communiter dicunt *Palaus D.* 3 *p.* 9 § 1 *n.* 2. *Bon. q.* 5 *p.* 1 *n.* 13. *Concina tom.* 2 *pag.* 522 *n.* 2 *et Salm. tr.* 16 *c.* 4 *n.* 15 *cum Pell. etc.* Excusantur autem etiàm ii, qui propriâ culpâ infirmitatem contraxerint, ùt pariter cum communi docent *Pal. n.* 3. *Bon. n.* 7. *Conc. n.* 3 *cum Nav. Sanch. et Salm. n.* 16 *cum Garc. Covar. et Pell.* quià jus indistinctè excusat infirmos. Et hoc, etiàmsi quis datâ operâ in morbum se conjecerit, ut absit à Choro, proùt probabiliter dicunt *Palaus*, *Sal. ll. cc.* et probabilem putat *Concina n.* 4 *cum Bon.* Ratio, quià lex ad infirmitatem, non autem ad intensionem respicit; et hoc etiàmsi iste antè infirmitatem consuevisset abesse à Choro, ùt probabile putant *Nav. l.* 2 *de Rest. c.* 1 1 *n.* 238. item *Conc. l. c. n.* 5 *et Salm. cum P. nav. et Pal.* qui id vocat satis probabile (contrà *Bon. p.* 1 *n.* 10 *cum Covar. Az. etc.*), et meritò, quià infirmitas hìc et nunc de se excusat. Nec officit, quod ille nec vellet assistere, si esset sanus; nam leges non puniunt nisi culpabilem absentiam. Secùs verò, ajunt *Sanch. Cons. l.* 2 *c.* 2 *Dub.* 90 *n.* 5. *Pal. n.* 6. *Salm. n.* 18 *et Concina pag.* 526 *n.* 6, cum communi, ùt asserit, si Canonicus sinè legitima causa absit, et infirmetur, quià tunc pro toto tempore absentiæ reputatur culpabiliter absens. Contrà hanc sententiam, quam audio vocari communem, nolo judicium ferre; sed durum mihi videtur, ùt, si quis, licet sine causa,

aliò accedat, et ibi contrahat perpetuum morbum, perpetuò debeat distributionibus, et fructibus Præbendæ privari.

Dubitatur, an excusentur absolutè septuagenarii ab assistentia Chori? affirmant *Leander*, *et alii*; sed veriùs negat *P. Conc. t.* 2 *p.* 526 *n.* 8, si ipsi robusti sint; et ad alia peragenda negotia ordinariè egrediantur; Secùs si sint debiles, et minùs apti ad longum iter faciendum, ità ut commodè interesse nequeant, ùt ait *Bon. p.* 2 *n.* 6 *cum Azor. Men. et aliis.* undè probabiliter dicunt *Salm. c.* 4 *n.* 19, quod hujusmodi senes regulariter non teneantur ad Chorum, non autem, quod numquàm.

Dubitatur 2. an excusentur cæci et surdi, et lucrentur Distributiones, si absint Choro? Affirmant *Barb. Pelliz. Diana, etc. apud Salm. c.* 4 *n.* 18. Idque inferunt, ex *l.* 1. *C. qui morb. etc.* ubi dicitur: *Qui utriusque oculi actum amisit, levamen sentit munerum personalium.* Sed meliùs negat *Sanch. Cons. l.* 2. *c.* 2. *dub.* 90. *et Salm. ibidem cum Suar. P. Nav. et Cov.* quià Chorus istis non nocet, et ipsi assistendo saltèm auctoritatem præbent. Excusarem autem cæcum, qui sinè notabili incommodo non posset ad Ecclesiam accedere.

II. Excusat *rationabilis corporis necessitas*, sub qua intelligitur timor cujuscumque gravis damni in vita, honore, aut bonis. Undè non privantur distributionibus, qui domi morantur ad medicinam sumendam, ut vena scindatur, vel proficiscuntur ad balnea, aut locum salubrioris aëris: item qui ab hostibus capiuntur, aut qui patiuntur injustum exilium, aut detinentur per vim, aut ob timorem gravis nocumenti ab inimicis; ità *Bon. q.* 5 *p.* 2 *ex n.* 7. *Salm. tr.* 16 *c.* 4 *n.* 19. *et Conc. t.* 2 *pag.* 526 *n.* 9 *cum commun.* Idem probabiliùs dicendum de absente ob metum belli, vel pestis grassantis in loco Beneficii, ut tenent *Bon. n.* 7. *et* 8. *Pal. tr.* 7 *D.* 3 *p.* 9 §. 2 *n.* 2. *et Salm. cum Vasq. Pell. Covarr. Garc. etc.* contrà *Conc. l. c. Barb. etc.* qui concedunt, posse quidem talem percipere fructus Præbendæ, non verò distributiones.

Cùm autem quis abest à Choro ob excommunicationem, amittit distributiones, si justè sit excommunicatus; secùs si injustè, et curet, ut ab excommunicatione absolvatur, *Concina p.* 527 *n.* 10. *et Salm. n.* 21. Idem de Canonico suspenso probabiliùs esse censet *Concina n.* 12. Si verò quis sit justè excommunicatus, etiàmsi Choro assistat, putat *P. Concin. n.* 11. *cum Abb. Pal. Innoc. Nav. Suar. Tolet. Fill. Sylv.* et communi, ut asserit; hunc amittere tàm distributiones, quàm fructus Beneficii; sed probabiliter id negant *Sanch. de Mat. l.* 3 *D.* 51 *n.* 12. *Bon. p.* 2 §. 2. *Pal. p.* 9 §. 2 *n.* 4. *cum Coninck. Vasq. et Gloss. in c. Pastorali*, §. *Verùm de Appell. ac Salm. c.* 4 *n.* 21. *cum P. Nav. Pelliz etc.* et dicunt, quod, licet iste peccaret assistendo, et meritò deberet privari à Judice distributionibus, et fructibus; nullibi tamen constat, hanc privationem ipso jure impositam esse. Qui autem esset excommunicatus, et resipiscens absolutionem peteret, non amitteret distributiones, si injustè absolutio ei negaretur, cum tunc per ipsum non fiat, quominùs assistat. Ità *Palaus p.* 9 §. 2 *n.* 4. *cum Suar. Vasq. Sylvest. Armill. Sa, Henr. Sayr. Lop. etc. communiter.*

Quandò autem Ecclesia est interdicta, Canonici non assistentes non ideò amittunt distributiones, dummodò non dederint causam Interdicto, *Concina l. c. n.* 12. Secùs est in Cessatione Divinorum Officiorum, tunc enim etiàm non dantes causam Cessationi privantur distributionibus, ut *Concina. l. c. Pal. n.* 11. *et Bonac. p.* 1 §. 5. *cum Suar. et Sayr. ex cap. Canon.* §. *Sciscitari de Off. Ordin. in* 6. ubi statuitur, quod ii, qui causam dederint Cessationi, debeant restituere Canonicis omne interesse, quod ipsi amittunt omittendo assistere Divinis Officiis. Sic pariter quandò Ecclesia est polluta, non privantur distributionibus illi, qui causam pollutioni non dederunt. Ità *Palaus p.* 9 §. 2 *n.* 10. *Conc. d. n.* 12. *cum Suar. Bon. Sayr. Trull. Henr. et Communi.*

Quæritur autem hîc, an Canonici irregulares assistentes amittant distributiones, et fructus Præbendæ?

Si irregularitatem incurrerint post collationem Beneficii, certum est et commune, quod neutrum amittant: Ità *Concina t.* 2. *pag.* 527. *n.* 12. Sed dubium fit, quandò irregularitatem incurrerunt antè collationem. Hæc quæstio omninò pendet ab alia, an collatio Præbendæ facta Clerico irregulari sit per se invalida? Negant *Palaus. de Censur. tr.* 29. *D.* 6. *p.* 5 *n.* 7. *Elbel t.* 2. *pag.* 457 *n.* 158. *Ronc. de Censur. c.* 1 *qu.* 5 *R.* 1 *et Salm. tr.* 10. *c.* 7 *n.* 34. *cum Sylv; Felin. Leand. Laym. Less. Suar. Conc. Hurt. etc.* hanc sententiam probabilem putant. Hi dicunt, collationem istam illicitam quidem esse, et nullam in foro externo, sed validam in conscientia. Ratio, quià cùm nulla irregularitas incurratur, nisi in jure sit expressa, tantò minùs incurritur ejus effectus, qualis est inhabilitas ad Beneficia; hic autem effectus nullibi in jure reperitur expressus. Affirmant verò probabiliùs *Concina l. c. Contin. Tourn. de Irreg t.* 2 *p.* 12. *Holz. t.* 1 *p.* 411 *n.* 320. *Bonac. de Irreg. D.* 5. *p.* 4 *n.* 6. *cum aliis*: et hanc sententiam ipsi *Salm.* fatentur esse communem. Probatur 1. *ex c.* 2. *de Cler. pugn. in duello*, ubi dicitur, dispensari posse cum Clerico irregulari, ut Beneficium possideat; ergò sinè dispensatione ipse est inhabilis ad recipienda Beneficia. Probatur 2. et fortiùs ex Trid. *Sess.* 22. *c.* 4. *de Ref.* ubi Concilium loquens de Præbendatis, sic ait: *Ne aliis imposterùm fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem, et cæteras habilitates integrè habere dignoscantur, aliter irrita sit provisio.* Respondent *Salm. et Ronc.* ad præfatum textum (cujus ipsi *Salm.* fatentur difficilem esse solutionem), et dicunt, To *cæteras habilitates* intelligi de habilitatibus ex jure naturali, non autem positivo: sed hæc responsio non satisfacit; nam Concilium, cùm indistinctè et integrè habilitates requirat, sanè intelligendum est de omnibus habilitatibus, tàm de jure naturali, quàm positivo necessariis; idque videtur expressè ibidem declarari, cum dicatur, *qui jam ætatem etc.* idest ætatem requisitam ad Ordines recipiendos, ùt Concilium præceperat, quæ quidem habilitas certè est de jure positivo. Hinc probabiliùs *P. Conc.*

l. c. sentit, Clericos, qui post irregularitatem Præbendas recipiunt, privari ipso jure etiàm in conscientia distributionibus, et fructibus Beneficii.

III. Excusat *Ecclesiæ Utilitas*, modò utilitas sit gravis judicio Episcopi, vel Capituli, et sit Ecclesiæ propriæ, vel universalis, aut totius Diœcesis, non verò alterius Ecclesiæ vel particularis, ut *Conc. t.* 2 *p.* 528 *n.* 14. *et Salm. tr.* 16 *c.* 4 *n.* 23. An autem, qui propter utilitatem Ecclesiæ abest à loco Beneficii, lucretur distributiones : Negant aliqui ex *cap. Cum non deceat, de Cler. non resid. in* 6. ubi Clerici ad Sedem Apostolicam accedentes ob negotium suarum Ecclesiarum distributionibus privantur. Sed probabiliùs affirmant *Salman. l. c. num.* 24. *cum Palud. Pelliz. etc.* idque satis probabile putat *Concina num.* 15. *ex cap. un de Cler. non resid. in* 6. ubi absolutè conceditur privilegium absentibus in utilitatem evidentem Ecclesiæ. Alter autem textus intelligitur de solo casu, quo Præbendatus accedit ad Sedem Apostolicam ob instructionem electionis.

Item ex hàc ratione excusatur Canonicus, qui mittitur (nam unus tantùm mitti potest) ab Episcopo ad visitanda Limina Apostolorum, ùt communiter omnes cum *Concina num.* 16. Idem dicitur de Canonico comitante suum Episcopum ad eadem Limina, ex Decreto Sixti V. apud *Concina*, qui *ibid.* ait, Episcopum Limina visitantem posse etiàm duos Canonicos secum ducere. Idem dicitur de Canonico misso ad Concilium Provinciale tamquàm Theologo, Canonista, aut Procuratore, ut probabiliùs sentiunt *Concina pag.* 529. *num.* 17. *et Salmanticens. cap.* 4 *num.* 24. *cum Palud. Pelliz. etc.* Idem si mittatur Canonicus à Capitulo ad Pontificem, aut Principem tamquàm Legatus pro agendis negotiis Ecclesiæ, *Concina ibid.* Idem, si eligatur Vicarius Capitularis Sede Vacante, ut communiter docent DD. quià hic incumbit totius Diœcesis utilitati. Secùs, si eligatur Vicarius Episcopi, quià tunc Episcopo, non ecclesiæ inservit. Is enim lucratur quidem fructus Præ-

bendæ, sed non distributiones. *Pal. p.* 9 §. 7 *n.* 2. *Salmant. c.* 3 *n.* 34. *Conc. p.* 529 *n.* 18 *et* 24.

Minimè autem privatur distributionibus Canonicus 131
Pœnitentiarius, qui tempore officii Confessiones excipit, ex Trid. *Ses.* 24 *c.* 8 *de Ref.* ubi dicitur: *Pœnitentiarius aliquis cum unione Præbendæ proximè vacaturæ ab Episcopo instituatur; qui Magister sit, vel Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel jure Canonico, et annorum 40 seu alias qui aptior pro loci qualitate reperiatur, qui dum Confessiones in Ecclesia audiet, interim præsens in Choro censeatur.* Sed hîc dubitatur, an lucretur distributiones Pœnitentiarius, qui tempore officii manet in confessionali expectans pœnitentes accessuros? Negat *Barbosa de Pot. Ep. Alleg.* 65 *n.* 30 *cum Garcia, Ugolin. Sal. et Moneta*, qui referunt decisum, non habendum esse pro præsente in Choro Pœnitentiarium, qui residet in confessionali pro tempore, quo non audit Confessiones, etiàm ut opportuniùs Confessiones audiat. Sed veriùs *Salm. c.* 4 *n.* 31 *cum Barb. Bon. Pell. Ronc. tr.* 6 *c.* 2 *qu.* 9 *R.* 1 *et Con. cum Pal. et Leand.* affirmant, si pœnitentes soleant accedere, et Pœnitentiarius eo animo se detineat, ut promptiorem illis se exhibeat, ex Decl. S. C. relatâ à Barbosa in *Con. Trid. sess.* 24 *c.* 8 pro Ecclesia Abulensi, quâ mandatur Pœnitentiario, ut se sistat in Confessionali, ne pœnitentes perquirere eum cogantur, et ob verecundiam ejus inquisitionis Confessiones omittant. Et idem dicitur de Canonico subrogato Pœnitentiario, modò subrogatio non fiat in fraudem; et de aliis, qui Pœnitentiarium adjuvant de mandato Superioris in magno concursu, *Con. ibid. et Castropal. l. c. n.* 3 *c.* 4. Prætereà addunt *Barb. in Trid. Sess.* 24 *c.* 8 *n.* 29. *Cast. n.* 2 *et Bon. t.* 1 *de Hor. Canonic. D.* 2 *qu.* 5 *p.* 3 §. 5 *n.* 3 *cum Sal. et Garcia* ex alia Declarat. S. C. in una Gienen. 4. *Sept.* 1591. Pœnitentiarium censeri præsentem etiàm processionibus, orationibus, et exequiis Defunctorum, quæ fiunt tempore, quo ipse Confessiones audit. Quod autem dicunt de Pœnitentiario, dicunt etiàm de Canonico curato, qui tempore

Officii opera sui muneris exercet, *Pal. p.* 9 §. 3. *n.* 8. *Salm. cap.* 4 *n.* 26 *cum Barbos. Garc. Gutt. et Concina p.* 532. *n.* 22. Qui sentit, idem procedere, etiàmsi Ecclesia, de qua is Curam habet, sit diversa ab Ecclesia, ubi est Canonicus; dummodò illa sit intrà propriam Diœcesim; sed huic contradicit B*onac. D.* 1. *qu.* 5. *p.* 3 §. 6 *n.* 5. Non amittit autem distributiones is, qui abest ad tuenda jura sui Beneficii: secùs verò si defendat jus suum ad Beneficium adversùs alterum *Concina ibid.*

Sic pariter lucratur distributiones Canonicus Theologalis, qui tempore Officii legit, aut concionatur, ùt communiter docent omnes; et etiàmsi in aliis Horis ipsius Diei (non verò præcedentis) se pararet ad legendum, vel concionandum, ut *Roncag. c.* 2 *q.* 6 *R.* 2 cum communi, ex Concessione Greg. XIII. et *Concina p.* 531 *n.* 21 cum communiori ex Decl. S. C. *apud Garciam*, qui contradicit.

Sentiunt autem *Concina pag.* 532 *n.* 22. *Pal. p.* 9 § 7 *n.* 1. *Roncag. R.* 3 *et Salman. c.* 4 *n.* 34 *cum Garc. Pell. etc.* contrà *Barbos. et Zechium apud Pal.* quod Canonici Examinatores, dum absunt à Choro (nisi alia sit alicubi consuetudo), non lucrentur distributiones. Idem ajunt de Canonicis destinatis ab Episcopo ad visitanda Hospitalia et Ecclesias Diœcesis, quià hi non occupantur in servitio propriæ Ecclesiæ. Episcopus autem potest duos Canonicos in suo servitio occupare ex *cap. De cætero, etc. Ad audientiam, de Cler. non res.* qui lucrantur fructus Præbendæ, sed non distributiones; ut *Ronc. l. c. et Salm. n.* 125 ex Decl. S. C. Dicit tamen *P. Conc. n.* 23 quod Canonici assistentes Episcopo solemniter celebranti lucrentur etiàm distributiones. Canonici autem absentes à Choro tempore Officii, ut Capitula celebrent, amittunt tàm distributiones, quàm fructus Præbendæ, quià tempore Officii vel Missæ Choralis ipsis vetitum est Capitula celebrare, nisi urgeat grave negotium, quod moram non patiatur; *Conc. ibid.*

132 Ultimò notandum, quod Præbendati docentes in

Scholis publicis (non autem privatis), sacram Scripturam, licet non lucrentur distributiones, acquirant tamen fructus suorum Beneficiorum, ex Trid *Sess.* 5 *c.* 1 *in fin.* Idem dicitur in *cap. fin. de Magistris*, de docentibus Theologiam. Idque communiter extendunt DD. ad docentes Jus Canonicum, ut *Palaus. p.* 9 § 9 *n.* 1. *Roncag. de Bencf. c.* 2 *q.* 6 *R.* 3. *Concina t.* 2 *pag.* 533 *n.* 24 *et Salm. tract.* 28 *n.* 129 *et* 130 *cum Sanch. Filliuc. Garcia*, qui de hoc affert declarationem S. C. Idem dicunt de docentibus Grammaticam *Palud. n.* 3. *Concina n.* 26. *Roncag loc. cit. et Salm. tr.* 16 *c.* 4 *n.* 37. Necnon *Salmanticenses* idem sentiunt de docentibus Logicam, et Philosophiam, quià (ut ajunt) omnia hæc sunt necessariò præmitenda ad Theologiam addiscendam.

An autem Parochi docentes sacram Scripturam, Theologiam, aut jus Canonicum eodem privilegio gaudeant? Negat *P. Concina num.* 25 quià in Tridentino Parochus absolutè vetatur abesse ultrà duos menses. Sed probabiliter admittunt *Palaus n.* 4. *Salm. dict. n.* 37 *et Ronc. l. cit. cum Gonzal. Barbos. etc.* Ratio, quià in *cit. cap. fin. de Magistris* indistinctè omnibus facultatem Theologicam docentibus conceditur privilegium, sivè exemptio à residentia: hocque privilegium non habetur in Tridentino, quod ibi clarè (ut oportebat) sit revocatum: verba autem textus præfati hæc sunt: *Docentes verò in theologica facultate, dum in scholis docuerint, et studentes in ipsa integrè per annos quinque, percipiant de licentia* (nempè *generali, concessa auctoritate hujus Constitutionis*, ubi explicat Glossa) *Sedis Apostolicæ proventus præbendarum, et beneficiorum suorum, non obstante alia aliqua consuetudine, aut Statuto; cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes.* Ratio, quià id redundat in bonum totius Diœcesis, imò universalis Ecclesiæ.

Idem privilegium sanè conceditur Præbendatis studentibus in universitate ex Trident. *l. c. et ex cit. c. fin. de Mag. et cap.* 11. *de Privil. in* 6. *ac cap. Tuæ, de Cler. non resid.* modò ipsi studiis operam dent sal-

tem per majorem anni partem, ut ait *Conc. n.* 27 *et Pal. n.* 5 *cum Bonac. Barbos. etc.* et modo habeant de hoc licentiam (quæ verò non requiritur pro docentibus, ut dicunt *Palaus part.* 9 § 9 *n.* 7. *Ronc. qu.* 6 *R.* 3. *Conc. n.* 28 *ex Salm. tr.* 28 *n.* 130 *cum Barb. et Garc.* Ex Bulla Pii IV. *Ad aures*, edita 24 Novemb. 1564. Hæc autem licentia illis suffragatur pro quinquennio, si audiant sacros Canones; pro septennio verò, si audiant Sacram Scripturam, seu Theologiam, *Salm. l. c. cum Garc. et Barb.* An autem Parochi studentes Theologiæ excusentur à residentia post duos menses ipsis à Trid. concessos? Affirmant *Nav. Tolet. Less. etc. apud Palaum n.* 9. Idque probabile putant *Palaus ibid. et Salm. tr.* 16 *c.* 4 *n.* 39. Quià in *cit. cap. fin. de Magistris* eodem privilegio gaudent docentes, quo studentes. Sed probabiliùs negant *Conc. pag.* 534 *n.* 29. *Ronc. qu.* 6 *R.* 3. *Palaus n.* 9. *Salm. l. cit. cum Gonzal. Barb. Garcia, etc.* Ratio, tum quià Tridentinum declaravit, non posse Parochos ultrà duos menses abesse, nisi ex gravi causa; et S. C. *apud Garciam* declaravit, hujusmodi causam studiorum nequaquam esse gravem; tum quià privilegium præfatum concessum est tantùm addiscentibus, undè non concedendum Parochis, qui jam edocti supponuntur. Dicunt verò *Salm. n.* 128 ex Decl. S. C. quod, si à Papa detur alicui licentia, ut absit causâ studiorum, hæc non valeat, nisi consensus Ordinarii accedat. Et sic pariter referunt declarâsse Pium IV. de his, qui studiis in Curia Romana assistunt. Hìc autem obiter notandum, quod in *c. fin. de Cler. vel Mon.* prohibeantur *Archidiaconi, Decani, Plebani, Præpositi, Cantores, et alii Clerici Personatus habentes, necnon Presbyteri* studere Juri Civili, vel medicinæ sub pœna excommunicationis latæ, si infrà duos menses à tali studio non destiterint. (Dicit tamen *Bonac. de Censur. D.* 2 *q.* 4 *p.* 7 *n.* 4. cum communi, hoc non intelligi de studio privato; nec si audiatur lector domi, ut probabile putat cum *Tol. Calder. etc.* Neque intelligi de docentibus, ut sentiunt *Sanch. l.* 6 *cap.* 8 *n.* 9. et idem *Bon. cum Tab. et aliis*). Undè

tales studentes privantur fructibus suarum. Præbendarum, ut dicunt *Pal. l. c. p.* 9 *n.* 6. *Salm. c.* 4 *n.* 38. *cum Bonac et Barbosa.*

Diximus autem, præfatos Magistros aut Scholares excusatos, lucrari quidem fructus Beneficiorum, non verò distributiones : si tamen Beneficium constaret ex solis distributionibus, has etiàm eos lucrari dicit *Conc. pag.* 533 *n.* 27. cum communi ex Decl. S. C. apud *Garciam* (contrà *Bon.*) quià tunc distributiones succedunt loco fructuum. Et idem ait *Conc. pag.* 536 *n.* 35. de dispensatis à Choro, quandò Beneficium tantùm ex distributionibus conflatur. Excipit tamen *Conc.* contrà alios, si sint distributiones minutæ pro Anniversariis, quià Testatores nolunt has dari nisi assistentibus.

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittuntur?

« Resp. 1. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. 133
» Per mortem Beneficiati. 2 Ex dispositione juris, » idque vel propter alterius Beneficii incompossibilis » consecutionem, vel per professionem religiosam, » vel per contractum matrimonii, vel per commissio» nem criminis (v. gr. hæresis, schismatis, sodomiæ » sæpiùs exercitæ), cui amissio Beneficii ipso facto » est annexa, ut v. apud *Less. l.* 2 *cap.* 34 *d.* 34. 3. » Per sententiam judicis. 4 Per liberam resignatio» nem, de qua.

» Resp. 2 Resignatio est spontanea proprii Benefi- 134
» cii dimissio, facta coram legitimo Superiore id ac» ceptante. Estque duplex, scilicet tacita quæ fit ex » juris dispositione; ut dum quis Religionem pro-

» fitetur : et expressa, quæ rursus est duplex, scilicet
» pura, quæ fit sine conditione et pacto apposito, coram
» Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferri
» potest : et conditionata, seu in favorem : eaque vel
» est simplex in favorem, ùt quandò fit absque reser-
» vatione ; vel est qualificata, quandò scilicet fit re-
» servato sibi jure regressûs, vel pensione, vel fruc-
» tibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani,
» nonnisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quam-
» vis veriùs sit, etiàm resignationem simplicem in
» Pontificis manibus faciendam, cùm alioqui peri-
» culum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem
» quamdam hereditariæ successionis acquirant, quod
» jura Canonica detestantur: probabile tamen est,
» in manu Ordinari fieri posse, eò quod permutatio
» in ejus manibus fieri possit. * (*Sed omninò con-*
» *tradicunt Salm. de Simon. c.* 3 *n.* 52. *cum communi.*
» *Vide dicta de Simon l.* 3 *n.* 81.) * Idque à fortiori
» verum est, si fiat sinè modo obligatorio, quàmvis
» additâ deprecatione, ut personæ certæ conferatur.
» Idque observari potest, ubi non est recepta Bulla
» Pii V. quamlibet personæ successuræ designatio-
» nem prohibens, quam citat *Laym. l.* 4 *t.* 2 *cap.* 17.

135 » Porrò, ut resignatio conditionata valida sit ;
» requiritur 1. Ut Beneficium sit resignantis, cùm
» resignatio sit juris sui dimissio. 2. Ut fiat libere. 3.
» Ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, scili-
» cet Pontificis, Ordinarii, Collatoris, vel Institu-
» toris, juxtà dicta. 4. Ut acceptetur à Prælato, in
» cujus manibus fit, quià sine acceptatione jus suum
» resignans non perdit. 5. Ut conferatur illi, in
» cujus favorem, cum clausula consueta, *non aliter,*
» *nec aliàs*, est resignatum. 6. Ut is, cui confertur,
» acceptet ; aliàs enim resignans non perdit Benefi-
» cium, propter clausulam, *non aliter.* 7. Requiritur
» consensus Patroni, vel Electorum, proùt Beneficium
» est patronatum, vel electivum. 8. Si resignans sit
» infirmus, ut à resignatione supervivat 20. dies,
» aliàs enim per obitum vacare censebitur. 9. Ut, si

» resignatio fiat in Curia Romana, intrà 6. menses à
» supplicatione oblata computandos, in loco Beneficii
» publicetur: sin autem extrà Curiam, intrà men-
» sem: alioqui, si contingat resignantem mori, ante-
» quàm resignatarius ceperit possessionem, Bene-
» ficium vacare censebitur. *Less. et Laym. c.* 17.

» Resp. 3 Permutatio Beneficiorum, quæ est quæ- 136
» dam species conditionalis resignationis, fit, cum
» duo Beneficiati unum, vel plura sua Beneficia Pon-
» tifici non reservata, in manus Ordinarii, alteriusve
» Episcopali auctoritate præditi resignant, cum con-
» ditione, ut posteà vicissim alteri alterius Benefi-
» cium conferat. Quod quandoque Episcopus insti-
» tuere potest, si necessitas ità exigat; vocatis tamen
» iis, quorum interest, scilicet Patrono, et Collatore
» inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ
» ad resignationem in favorem. V. *Less. c.* 31 *d.* 35
» *et* 36. *Laym. cap.* 17. *Bon. de Sim. d.* 1 *qu.* 4 § 12.
» * (*Vide l.* 3 *n.* 72.)*

» Quæres 1. An licitæ sint permutationes coram
» Ordinariis, in mensibus reservatis per Concordata
» Germaniæ? Resp. affirmativè, quià per reservatio-
» nem Concordatorum non censetur Pontifex voluisse
» conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem
» facere, quàm Episcoporum extrà Germaniam, co-
» ram quibus id simpliciter licet.

» Quæres 2. An licitum sit permutare Beneficia,
» compensatâ fructuum æqualitate.

» Resp. 1. non licere, si Beneficium copiosus, non
» separatis proventibus à titulo, permutetur cum te-
» nui. Ratio est, quià excessus ille, eo ipso, quo
» manet annexus titulo, est debitus titulo, ideòque
» pro eò nihil exigi potest, quin etiàm exigatur pro
» titulo.

» Resp. 2. posse peti compensationem ob hujus-
» modi permutationem à Pontifice, pro incommodo
» temporali, quod alter subit, spoliando se proven-
» tibus sui Beneficii, ideòque talis compensatio non
» est pretium Beneficii, aut proventuum annexorum,

» sed conditio, ut se indemnem servet, sinè qua con-
» ditione nollet se spoliare.

» Resp. 3. Jura proventuum posse separari à titulis, » et primò nudos titulos; deindè alio contractu jura » proventuum, utpotè temporalia, permutari, com- » pensato excessu opulentioris; idque auctoritate so- » lius Papæ. V. *Less. l. c. Bon. l. c.* § 12 *n.* 11 * (*Vi-* » *de l.* 3 *n.* 75 *et* 76.) *

» Quæres 3. An licitè permutetur Beneficium hac » lege, ut expensæ litis, vel Bullarum refundantur » per recipientem? Resp. Videri permutationem si- » moniacam, si impensæ sint causa impulsiva per- » mutationis, sine qua actus non fuerit futurus. Idem » de simili resignatione affirmarem. *Less. l. c. Bon.* » *l. c. n.* 9. »

ARTICULUS VI.

Quid, et quotuplex sit Pensio?

137 *Quid et quotuplex Pensio?*
138 *A quo et quanta possit Pensio designari?*
139 *An Pensionarius possit de illa liberè disponere?*

137 » Resp. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno » Beneficio. Estque triplex: 1. *Temporalis*, quæ da- » tur propter ministerium temporale, v. gr. Cantori, » Æditui, Patrono, et Defensori Ecclesiæ. 2. *Spiri-* » *tualis*, quæ fundatur in titulo merè spirituali, ùt » quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi, Pa- » rocho, etc. 3. *Media*, quæ fundatur in statu spiri- » tuali, non tamen officio spirituali: ùt quæ datur » Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentatio- » nem, vel quæ datur causâ resignationis, et litis » componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, » quià Clericis; prima Laicalis, quià Laicis tantùm » datur.

» Porrò circà pensiones *Lay. c.* 18 *et Les. c.* 35 docent

» hæc : I. Etsi eam designare proprium sit Papæ, id
» tamen etiàm Episcopum posse in causis speciali-
» bus, et necessariis : v. gr. propter paupertatem, et se-
» nium resignantis, vel litis compositionem, vel prop-
» ter adæquandos fructus, in permutatione Beneficio-
» rum. * (*Vide l.* 3. *n.* 73.) * II. Debere esse modera-
» tam, ità ut Beneficiato relinquatur sufficiens sus-
» tentatio ; talis autem plerumque censetur tertia pars
» fructuum. * (*Cum Salm. de Benef. cap. unic. n.* 46.) *
» III. Ad pensionem non requiri consensum patroni,
» ùt quidam volunt, quià id nullo jure statutum est.
» Nequè ullum fit præjudicium per impositionem pen-
» sionis, cum is fructus non percipiat ex Beneficio,
» sed tantùm habeat jus instituendi, et præsentandi,
» quod ei non adimitur. IV. Pensionarius post consti-
» tutionem Pii V. ubi ea est recepta, tenetur recitare
» Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. *
» (*Intelligitur de pensione, quam quis ùt Clericus perci-*
» *pit. Vide Salm. de Benef. n.* 64. *Item ad tale onus*
» *non obligantur, qui dicunt Officium Majus, vel qui*
» *fiunt Equites Ordinis Militaris, cum satisfaciant reci-*
» *tando preces à Religione præceptas. Ità Azor. Pal.*
» B*onac. Led. cum Salm. l. c. et de Hor. Can. c.* 2
» *n.* 28.) * V. Pensionem extingui morte Pensionarii,
» sicut ususfructus morte usufructuarii. Posset tamen
» Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis.
» De venditione et redemptione pensionis v. *Laym.*
» *c.* 18. *et Less. l.* 2 *c.* 25 *d.* 22. B*on. l. c.* §. 13. »

Quæritur, an pensionarius possit de redditibus pen-
sionis pro libito disponere? Affirmant *Vasq. Covarr etc.* 139
apud *Salm. de* B*enef. cap. un. n.* 63. Quia pensio, ùt
dicunt, est portio jam extracta ex fructibus Beneficii.
Et pro hac sententia adest Decisio Rotæ Romanæ,
quam affert *Azor. p.* 2 *l.* 7 *c.* 9 *q.* 12. in qua definitum
fuit, *pensiones decursas et non solutas non computari*
inter spolia (sicùt computantur fructus Beneficiorum),
sed transire ad hæredes; quià pensio non est Beneficium,
sed consistit in mera temporalitate. Negat verò *Nav.*
Mol. Garcia, quià pensio eisdem regulis Beneficiorum

metiri debet, cum illis æquiparetur. Verùm *Salm. ibid.* distinguunt, et affirmant de pensione laicali, negant de Ecclesiastica. Hæ tres sententiæ omnes sunt probabiles. *Vide l.* 3 *n.* 491. *Qu. VI.*

FINIS TOMI TERTII.

INDEX

TRACTATUUM ET CAPITUM TOMI III.

LIBER III.

TRACTATUS V. DE SEPTIMO PRÆCEPTO DECALOGI.

Tractatus VI. — *De Præcepto Octavo, Nono, Decimo, et Præceptis Ecclesiæ.*

LIBER IV.

DE PRÆCEPTIS PARTICULARIBUS CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

MONITUM.

Hic Tomus jam diù subscriptoribus fuisset distributus, nisi Correctori advertenti, plurimos textus, tum ex scriptura sacra, tum ex Concilio Tridentino, Doctore Angelico, Salmanticensibus, Lessio, Layman, La Croix, aliisque Authoribus incorrectè citatos, multaque loca malè allegata, sæpiùs ad fontes fuisset recurrendum. Hæc omnia correcta reperiuntur N.is 907. 931. 966. 968. 973. 981. 985. 992. 1000. 1011. 1022. 1030. 1041. 1042. 1046. 1047. Ex Tomo 2. Ed. Bassan: N.is 2. 10. 15. 17. 49. 66. 67. 68. 71. 73. 74. 78. 91. 97. 104. 110. 117. 121. 126. 127. etc. nimis enim longum esset omnia, quæ fuêre correcta, hîc allegare.

